KÜRESEL SAVAŞTA BÜYÜK ORTADOĞU

MUSTAFA PEKÖZ

vivo

KÜRESEL SAVAŞTA BÜYÜK ORTADOĞU

MUSTAFA PEKÖZ

KÜRESEL SAVAŞTA BÜYÜK ORTADOĞU

Mustafa PEKÖZ

İstanbul
2015

KÜRESEL SAVAŞTA BÜYÜK ORTADOĞU

Mustafa PEKÖZ

©
Bu kitabın Türkiye'deki basım, yayın, satış hakları Vivo Yayınevi'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Yayıncı Sertifika No : 30501
Matbaa Sertifika No : 12573
ISBN : 978-605-64926-1-7
Kapak Tasarımı : Duygu GÜVEN
Mizanpaj : VİVO Yayınevi-Kezban KILIÇOĞLU
Genel Yayın Yönetmeni : Ali Rıza ŞİMŞEK
Baskı : Yön Basım Yayın Matbaacılık San. Tic. Ltd.Şti.
Adres : Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. B Blok 1. Kat No:366
Topkapı/İstanbul
Tel : (0212) 544 66 34
Fax : (0212) 612 09 58

BİLGİ KARTI

KÜRESEL SAVAŞTA BÜYÜK ORTADOĞU
Mustafa PEKÖZ

2015, vi + 498 Sf, 16 x24 cm

Vivo Yayınevi Merkez Mah. Tayyareci Mehmet Ali Bey Sok. No:4/
A İşyeri No:21 ŞİŞLİ/İSTANBUL

Tel : 0212 234 25 42
Web adresi : http://vivoyayinevi.com
e-mail : info@vivoyayinevi.com

YAYINEVİ

YAZAR HAKKINDA

Mustafa PEKÖZ: Araştırmacı gazeteci ve yazar. Fransa'da Siyaset Bilimi alanında mastır, Sosyal Bilimler alanında ise doktora yaptı. Daha önce Türkiye'de yayınlanmış 8 kitabı bulunmaktadır. Kontrgerilla Stratejisi, Türkiye'de Politik İslam'ın Gelişimi ve MNP-FP Gerçeği, Avrupa Birliği'nde Göçmenler/Almanya'da Kürtler-Türkler, 1923'den 2004'e CHP'nin İdeolojik-Politik Tarihi, Küresel Güçlerin Ortadoğu Stratejisi, İslami Cumhuriyete Doğru, Küresel Kapitalizm Ve Göçmenlik, Küresel Güçlerin Çatışma Merkezi Asya Ve Yükselen Çin, Ayrıca Fransızca yayınlanan bir kitabı bulunuyor. Yazar Fransa'da yaşıyor.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

BÖLÜM I **9**

BÜYÜK ORTADOĞU'DA ÇEVRE ALAN STRATEJİLERİ 9

1- **Kalpgah Stratejisinde Avrasya** **11**
2- **Büyük Ortadoğu Stratejisinde Orta Asya Jeopolitiği** **19**
3- **Büyük Ortadoğu Rekabetinin Önemli Halkalarından Biri: Hazar Denizi** ... **33**
4- **Ortadoğu Rekabetinde Kafkasya'nın Önemi** **38**
5- **Ortadoğu'nun Küresel Jeopolitik Önemi** **43**
6- **NATO'nun Yeni Egemenlik Alanı: Büyük Ortadoğu** **52**

BÖLÜM II **57**

ORTADOĞU'NUN POLİTİK GÜÇ DENGELERİ 57

1- **Uluslararası İlişkilerin Merkezindeki Ülke: İran** **60**
2- **Ortadoğu'nun Merkez Ülkesi: Mısır** **77**
3- **Vahhabi Geleneğini Sürdüren Körfezin Stratejik Devleti: Suudi Arabistan** **84**
4- **Ortadoğu'nun Kriz Merkezi: İsrail** **91**
5- **Kapitalist Barbarlara Kafa Tutan Libya'nın Tasfiye Edilmesi** **104**
6- **Ortadoğu'nun Denge Devleti Suriye** **112**
7- **Bölgesel İlişkilerde Ağırlığı Artan Kürdistan'ın Jeostratejik Önemi** **130**
   A) **Fiilen bağımsız bir ülke: Güney Kürdistan** **133**
   B) **Güç ilişkilerinin çatıştığı bölge: Rojava-Batı Kürdistan** **142**
   C) **Irak ve Suriye'nin politik ilişkileri içerisinde yükselen PKK-PYD** **144**
   D) **Ortadoğu'da dengeleri etkileyen Kobani savaşı** **146**
8- **Büyük Ortadoğu Projesi'nden İzole Edilen Türkiye** **151**
   A) **İslamcı iktidarın hayali politikası: bölgesel Osmanlıcılık** **159**
   B) **Bölgesel Osmanlıcılıkta Kürdistan hesabı** **166**

BÖLÜM III **171**

BÖLGESEL DENKLEMİ BOZAN İSLAMİ GÜÇLER 171

1- **Küresel Ve Bölgesel Güçlerin Kaos Yaratma Hareketi: IŞİD** **172**
   A) **IŞİD'in stratejik hedefi Kürdistan** **178**
   B) **IŞİD'in doğal ittifak gücü Türkiye** **179**
2- **Türkiye'de El Kaide Ve IŞİD'in Doğal Müttefiki İslamcı Örgütler** **182**
   A) **Eski Hizbullah şimdiki Hüda-Par** **183**
   B) **İslami Büyük Doğu Akıncıları - Cephesi (İBDA-C)** **189**

C) İslami Hareket örgütü (İHÖ) 192
D) İslami Cemaat ve Cemiyetler Birliği (İCCB) 192
E) Vasat örgütü 193
3- El Kaide'nin Türkiye Yönelimleri 193
4- Türkiye'de Selefilerin Temel Dinamikleri Ve Kürdistan Örgütlenmesi.... 196
5- Radikal İslami Hareketlerin Politik Stratejisinde 'Demokrasi'ye Yer Yoktur 207

BÖLÜM IV 217

ORTADOĞU'NUN COĞRAFİ, SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU VE KÜRESEL GÜÇLERİN YÖNELİMİ 217

1- Ortadoğu'nun Güç İlişkilerinde Coğrafyanın ve Nüfusun Rolü 218
2- Ortadoğu Bölgesinin Etnik Yapısı 222
3- Ortadoğu'nun Dinsel Yapısı 228
4- Ortadoğu'nun Dünya Ekonomisindeki Yeri 234
5- Ortadoğu Ülkeleri Ekonomik Gelişme Oranları 237

BÖLÜM V 245

KÜRESEL KAPİTALİST GÜÇLERİN BÖLGESEL SÖMÜRGECİLİK POLİTİKASI VE BÜYÜK ORDOĞU STRATEJİSİ 245

1- Küresel İşgal Stratejisi 246
2- Ortadoğu'nun Küreselleştirilmesi 265
3- Medeniyetler Çatışması Mı? Küresel İşgal Mi? 277
4- Küresel Sistemin Yeni Ulus-Devlet İnşası Ve Ortadoğu'nun İşgali 296
5- Kapitalist Küresel Sistemin ' Önleyici Savaş' Stratejisinin Uygulama Alanı: Ortadoğu 306
6- Kapitalist Sistemin 'Karşılıklı Yıkım' Stratejisi Ve Asimetrik Savaş 310
7- Terörizme Karşı Asimetrik Savaş 321
8- Kapitalist Sistemin 'Küresel Terör' Saldırısı 329
9- ABD'nin Bölgesel İslam Politikası 338
10- Ortadoğu'da Yeni Oyun; Etnik-Mezhepsel Çatışma 346

BÖLÜM VI 357

SİLAH TİCARETİNİN MERKEZİ: ORTADOĞU 357

1- Kapitalist Küresel Güçlerin Silah Ticareti Ve Ortadoğu 358
2- Uluslararası Tekeller Ve Silah Tekelleri 372
3- Ortadoğu Ülkelerinde Silahlanma 376
4- Silah Ticaretinde Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'nın Etkisi 380

BÖLÜM VII **399**
ULUSLARARASI STRATEJİK ENERJİ KAYNAKLARI: PETROL VE DOĞALGAZ 399
1- **Küresel Rekabette Petrolün Jeopolitiği** **401**
2- **Dünya'da Ve Ortadoğu'da Petrol Rezervleri Üretimi Ve Tüketimi** **410**
3- **Stratejik Dengelerin Yeni Gücü: Doğalgaz** **423**
4- **Küresel Enerji Ve Uluslar Üstü Tekeller** **427**
5- **Enerjinin Askerileştirilmesi** **439**
6- **Enerji Stratejisinde Temel Politikalar** **443**
7- **Petrol Fiyat Politikasının Dünya Ekonomik Sistemiyle İlişkisi** **445**
8- **Uluslararası Güç İlişkilerinde Petrolün Rolü** **452**
9- **Enerji Üretimi Ve Küresel Güçlerin Zorunlu İlişkisi** **455**
10- **Yeni Petrol Rezervlerinin Keşfi Ve Olası Etkileri** **458**
11- **Küresel Sistemin Alternatif Enerji Arayışları** **459**
12- **Petrol Üretim Merkezlerinin İçişlerine Müdahale Ve Despotik Rejimlerin Korunması** **460**

BÖLÜM VIII **467**
PETROL ENDÜSTRİSİNDE AZAMİ KAR VE GÖÇMEN İŞÇİLER 467
Göçmen İşçilerin Üretim Değeri Ve Azami Kârın Oluşumundaki Etkisi **472**

BÖLÜM IX **477**
KÜRESEL ORTADOĞU'DA TOPLUMSAL DEĞİŞİM VE BÖLGESEL DEVRİMLER OLASILIĞI 477
1- **Küresel Kapitalist Sistemin Ortadoğu'da Yeni Oyunu** **480**
2- **Ortadoğu'da Toplumsal Muhalefetin Etkin Gücü: İslami Hareketler** **481**
3- **Büyük Ortadoğu Patlamasının Olası Politik Sonuçları** **483**
4- **Küresel Sisteme Karşı Bölgesel Devrimler** **486**

KAYNAKÇA **489**

GİRİŞ

Küresel kapitalist güçler tarafından savaş alanına dönüştürülen Büyük Ortadoğu coğrafyasında yaşanan politik kaosu etkileyen faktörlerin farklı boyutlarda ele alınıp analiz edilmesi bir bakıma zorunlu hale gelmiş bulunuyor. Ortadoğu'nun ve Avrasya'nın sömürgeleştirilmesi, dünyanın bir bütün olarak sömürgeleştirilmesi ile eş anlamlı görülüyor. Jeopolitik güçlerin egemenlik alanına dönüşen, dünyanın en önemli enerji yataklarına sahip olan, silah ticaretinin merkez üssü haline gelen, küresel tekeller için ucuz iş gücü merkezi olarak görülen bu iki bölgenin kapitalizmin küresel sömürgecilik sistemine dâhil edilmesi, aynı zamanda, dünya kapitalist sisteminin geleceği bakımından oldukça önemlidir.

Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında ele alınan Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun tamamının, uluslararası ilişkilerin merkezinde bulunmasının çok yönlü nedenleri bulunmaktadır. Hiç şüphesiz ki; özellikle dünya ticari ilişkilerinin en önemli gücü olan petrol ve doğal gaz üretiminin ve rezervlerinin yoğunluklu olduğu bu coğrafya, uluslararası rekabetin ve çatışmanın odak noktasında bulunmaktadır. Coğrafi konumuna paralel olarak nüfus yoğunluğu ile ekonomik ve sosyal durumu hem bölgesel hem de uluslararası ilişkilerde oynadığı rolü çok daha fazla ön plana çıkarıyor. Bu nedenle, uluslararası ilişkilerin can damarı olarak tanımlanan Büyük Ortadoğu kapsamına alınan Avrasya ve Ortadoğu üzerinde bir kapitalist gücün, tek başına egemenlik kurabilmesinin söz konusu olamayacağını Afganistan'dan başlatılarak Suriye'de devam ettirilen bölgesel-küresel savaşın ortaya çıkarttığı politik sonuçlardan görmek mümkün. Dünyanın en büyük askeri gücüne sahip ABD dâhil olmak üzere, küresel sistemin bütün baş aktörleri bu gerçeği kabul etmiş durumdadırlar. Bu nedenle özellikle enerji yataklarının % 70'ine sahip olan bu bölgelerin küresel sömürgecilik sistemi içine çekilmesi için, büyük küresel kapitalist güçler arasında "çok yönlü bir strateji" oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Bölgesel işgalin geçici olmayacağı, Büyük Ortadoğu kapsamında görülen bölgelerin, ekonomik, politik ve sosyal olarak küresel sisteme dâhil edilmesi için askeri gücün kullanılmasının kaçınılmaz olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Küresel hegemonya bakımından askeri işgalin sürekliliği ve bölgesel koşullara göre daha da genişleyecek olması, küresel stratejinin zorunlu bir sonucudur. ABD Savunma eski Bakanı Rumsfeld, Afganistan şahsında başlayan 'küresel

işgalin' oldukça uzun bir dönemi kapsayacağını sürekli vurguluyordu. Obama yönetiminin politikaları da bu stratejinin değişik boyutlarda devam ettirilmesinden başka bir şeyi ifade etmiyor. 2001 yılında işgal edilen Afganistan halen küresel güçlerin işgali altındadır. Irak aynı şekilde küresel güçlerin askeri saldırısına uğradı ve işgalci güçler halen bu bölgeyi denetimleri altında tutuyorlar. Libya, AB'nin iki askeri gücü olan Fransa ve İngiltere'nin saldırısı sonucunda fiilen işgal edildi. Suriye, küresel güçlerin aktif desteğiyle radikal İslamcı hareketlerin savaş alanına döndü. Rumsfeld gibi düşünen ABD'nin bilinen strateji uzmanlarından Robert Kagan ve William Kristol, Rumsfeld'in görüşünü doğrular tarzda bir değerlendirmede bulundular: "Bu savaş Afganistan'da bitmeyecek. Yayılarak, değişen şiddette olmak üzere birçok başka devleti içine alacak. ABD ordusunun birden fazla noktada aynı anda kullanılmasını gerektirebilecek ve giderek daha çok medeniyetler savaşına benzeyecek."[1] Emperyalist küreselleşme stratejisi, doğal olarak talana ve yağmaya dayanmaktadır. Bunun için belirli kapitalist grupların uluslararası ilişkileri yeniden belirlemeleri bir bakıma zorunlu ve kaçınılmaz bir durum oluşturuyor. ABD ile diğer gruplar arasında bir kısım farklılıklar bulunsa da, küreselleşmenin merkezinde bulunan AB (özellikle İngiltere, Almanya, Fransa), Avustralya, Kanada ve Japonya gibi ülkeler ABD ile birlikte küresel sistemin egemenliği için fiilen 'anlaşmış' durumdadırlar. Suriye'de ortaya çıkan politik kaos, ABD-AB ile Rusya-Çin ittifakını da bir bakıma zorunlu kılmaktadır.

Afganistan'a yönelik askeri işgal operasyonunun esas amacının Taliban ve El-Kaide, Suriye'de ise IŞİD ve El Nusra gibi İslami örgütler olmadığı biliniyor. Küresel sistem güçlerinin öncelikli hedefi, 'Kuzey Afrika'dan başlayarak Körfez bölgesine, Hazar havzasından Güneybatı Asya'ya kadar uzanan bir bölgede jeo-politik' güç ilişkilerinin yeniden belirlenmesinde etkin rol almaktır.

Küresel dünya sisteminin başlattığı bölgesel işgaller, 21. yüzyılın önemli savaş stratejisidir. Bu savaşın yıllar alacağını, bu stratejiyi belirleyenler çok önceden tespit etmişlerdi. Böylelikle Ortadoğu'nun askeri olarak işgal edilmesi ve bölgenin bütünüyle bir kaos içine sürüklenmesi, söz konusu stratejinin bir parçasıdır. Savaşlar boyunca kaç milyon insanın öldürüldüğü, ne kadarının göçe zorlandığı önemli değildir.

---

[1] Aktaran YILDIZOĞLU Ergin, *Dinozorun Kuyruğu..11Eylül ve Yeni Roma,* İstanbul, Remzi yay. 2002, syf. 74.

Küresel üçüncü emperyalist paylaşım savaşı lokal savaşlar olarak çok daha geniş, dünyanın farklı bölgelerini içine alarak devam edecektir. Bu tür savaş yönelimi, kıtasal veya bölgesel alanlarda farklı ittifakları gündeme getirecektir. Bugün merkez Ortadoğu'da süren savaşın ortaya çıkarttığı politikalar iki ana noktadan ele alınabilir. Birincisi bölgede güç ilişkileri nasıl şekilleniyor? İkincisi, küresel sistem ilişkilerinde nasıl bir değişime yol açıyor?

Birincisi, 'Büyük Ortadoğu Projesi' ya da 'Genişletilmiş Ortadoğu' gibi stratejiler, bölgesel işgal olarak tanımlayacağımız bir sürecin ilk halkasını oluşturuyor. Bu bir bakıma küresel savaşın, bölgesel düzeyde gelişerek yayıldığı ve daha uzun bir dönemi kapsayacağını gösteriyor. Afganistan'dan başlayarak Irak, Libya ve Suriye'de devam eden emperyalist savaşın temel amacı, bölgenin stratejik olarak bütünüyle küresel sisteme dahil edilmesidir. Bu stratejinin merkezinde ise bölgenin enerji kaynaklarının bulunduğu artık herkesin gördüğü somut bir olgudur.

Küresel işgal güçleri stratejilerinin temel halkasını belirlerken, işgal ettikleri topraklardaki politik ve toplumsal gelişmelere bağlı olarak politikalarında kısmi değişikliklere gidiyorlar. Güç ilişkilerinin ortaya çıkardığı yeni durum, mevcut statükocu devletlerin küresel politikalara uyumluluğu, devletler dışındaki sosyal hareketlerin ve örgütlerin yeni dönemin politik aktörleri olarak oynadıkları roller gibi birçok faktörün ortaya çıkmış olması, klasik politik ilişkileri işlevsizleştiriyor. Doğal olarak küresel kapitalist sistemin politik ve askeri güçleri, bölgesel işgallerinde başarılı olmak ve sürdürülebilir bir etkinlik kurabilmek için, stratejilerine uygun dönemsel politikalar geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. Stratejik ve taktik dönemsel ittifaklar yeniden şekilleniyor, dün tasfiye edilmesi gereken güçler, yeni dönemin aktörleri olarak ön plana çıkıyor. Bir kaç yıl önce model olarak gösterilen devletler, politik dengelerin dışına düşüyor. Bu bakımdan, Ortadoğu'da yürütülen savaşın uluslararası ve bölgesel güç dengelerini yeniden belirlediğini söylemek sanırım doğru bir tespit olacak.

'Büyük Ortadoğu' üzerinde rekabet devam etmesine rağmen, İran, Irak ve Suriye üzerinden yürütülen politikalar, ABD ve Rusya arasındaki uzlaşıyı zorunlu hale getirmiş bulunuyor. Özellikle İran merkezli uzlaşma, bütün Ortadoğu bakımından önemseniyor. Ayrıca küresel İslami cihat hareketlerinin Suriye'de artan etkinliği, ABD-Rusya ittifakını zorunlu hale getirdi. Ortadoğu'da hiç bir küresel gücün tek başına etkili olmayacağı dikkate alındığında ABD-Rusya merkezli ittifakın bölgesel ilişkilerde çok daha fazla zorunlu hale geleceğine dair önemli veriler bulunuyor.

Küresel güçlerin Ortadoğu stratejisi temel politik perspektifler açısından belli değişikliklere uğruyor. Ama proje aşamalı olarak ilerliyor. Bugün Ortadoğu'nun karşı karşıya olduğu ve uzun bir süre daha devam edecek olan askeri çatışmalar ve politik çelişkiler güç ilişkilerini yeniden şekillendiriyor. Belli devletler oluşturulan denklemin dışına düşerken, bazı devletler ve devletleşmemiş politik aktörler çok daha fazla ön plana çıkıyor. Dün düşman görünen devletlerin bugün giderek aynı safta yer almaya başlamaları, devletleşmemiş güçlerin bazı devletlerden çok daha aktif hale gelmeleri, karşılıklı çıkar ilişkilerinin belirlediği politikalardır.

Küresel kapitalist sistemin belirlediği strateji çok yönlü işlerken, güç ve ittifaklarda meydana gelen değişiklikler, devletlerin yapısında da bir kısım değişiklikleri zorunlu kılıyor. Ortadoğu güç ilişkilerinde İran, giderek çok daha fazla ön plana çıkacaktır. ABD'nin İran politikasında meydana gelen değişiklik, bölgesel ilişkileri de etkileyecektir. Ortadoğu stratejisinde 'Sünni Hilal' politikasından 'Şii Hilal' politikasına yönelim, özellikle merkez Ortadoğu politikalarında orta vadeli yaklaşımları önemli oranda etkileyecektir. İran ile geliştirilen ilişkilerin İrak ve Suriye politikalarına yansıyacağı biliniyor.

Ortadoğu'daki politik değişimleri okumayı beceremeyen ve bölgesel ilişkilerde bütünüyle sorunlu bir pozisyona gelen Türkiye'nin bölgesel lider olma hesapları tutmadığı gibi sürecin dışına atılmış görünüyor.

Körfez bölgesinin lider devleti olarak ön plana çıkan Suudi Arabistan, küresel sermaye bakımından son derece önemsenir. S.Arabistan merkezli körfez devletleri Ortadoğu'da yaşanan politik sorunlardan en çok etkilenecek güçler arasında bulunuyor. Bu bakımdan, bölgesel savaşın yayılarak körfez devletlerini etkilemesi, bölgenin bütünüyle yeni bir çatışmalı sürecin içerisine girmesi anlamına geliyor.

Arapların politik tarihinde önemli bir ağırlığı olan Mısır, bölgesel dengeleri belirlemede rol üstlenen bir ülke olarak ön plana çıkıyor. Müslüman Kardeşlerin bir askeri darbe yoluyla iktidardan uzaklaştırılması, Sisi'nin iktidar gücü olması, Müslüman Kardeşlerle Sisi iktidarı arasındaki toplumsal çatışmanın devam ediyor olması, Mısır'da iç politik dengelerde önemli bir kırılganlık yaratmış durumda. Hamas-İsrail savaşında aldığı inisiyatif ve savaşın durdurulmasındaki rolü, Mısır'ın bölge ilişkilerinde etkin bir devlet olarak varlığını devam ettireceğini gösteriyor.

Bugünkü verili koşullar dikkate alındığında Ortadoğu güç ilişkilerinde İran, Mısır, Suudi Arabistan ve İsrail, politik dengeleri belirleyecek devletler olarak ön plana çıkıyor. Bu bakımdan Genişletilmiş Ortadoğu Projesi'nde söz konusu dört devletin stratejik rol oynama olasılıkları daha yüksektir.

Ortadoğu'nun jeopolitiğinde meydana gelen değişim özellikle Kürtler bakımından son derece stratejik sonuçlara yol açtı. Güney Kürdistan'ın Bağdat merkezinden 'boşanarak' devletleşme sürecine girmesi, Suriye'de Rojava'nın da fiilen 'özerk' bir yapıya kavuşmuş olması, güç ilişkilerini önemli oranda değiştirdi. Kürtler devletleşmemiş olmalarına rağmen Irak ve Suriye'deki politik gelişmelerde oynamış oldukları stratejik rol, onları bölgesel bir güç haline getirmiş bulunuyor. Bölgenin en etkili ve güçlü gerilla hareketi olan PKK ve PYD, küresel güçlerin belirlediği strateji içerisinde zorunlu olarak hesaba katılması gereken bir güç haline gelmiş bulunuyor. Kobani direnişinin hem bölgede, hem de uluslararası alanda yarattığı etki Kürtler arasında stratejik bir ittifakın oluşmasına nesnel bir zemin hazırladı.

Ortadoğu'da ortaya çıkan bir başka önemli durum da radikal İslamcı hareketlerin bölge ilişkilerini etkileyecek bir güce ulaşmış olmalarıdır. Afganistan'da olduğu gibi Irak ve özellikle Suriye'nin İslamcı cihat hareketinin merkez üssü olması, bölgesel savaşın çok daha yoğun olarak devam edeceğini gösteriyor. Özellikle Kürdistan bölgesini savaş alanına çevirmeye çalışan IŞİD'e askeri, ekonomik ve lojistik destek Türkiye'den geldi. IŞİD, El Nusra gibi radikal İslamcı örgütler, Ortadoğu'nun savaş alanı haline dönüştürülmesinde önemli bir rol üstlenmiş durumdadırlar. Böylelikle küresel güçlerin Ortadoğu stratejisinin uygulanmasında önemli bir işlev görüyorlar. Küresel güçlerin Büyük Ortadoğu stratejisi körfez merkezli Ortadoğu denklemi çok yönlü gelişmelere ve değişmelere yol açıyor.

İkinci temel nokta, dünya kapitalist sisteminde stratejik değişikliklerin yaşandığı ve yaşanmasının kaçınılmaz olduğu gerçeğidir. Küresel ilişkilerdeki gelişmeler aynı zamanda uluslararası kapitalist güçler arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, hegemonya, liderlik, rekabet, çatışma gibi kavramların yeniden tarifi anlamına gelmektedir. Bir bakıma, uluslararası kapitalist güçlerin karşılıklı 'fedakârlıklarına ve tavizlerine' yol açan 'yeni' bir durumdur. Örneğin ABD, bölgede tek taraflı bir imparatorluk kurma iddiasından vazgeçerek egemenliği diğer büyük kapitalist güçlerle paylaşma politikasını benimserken, AB, Japonya, Kanada, Avustralya gibi ülkeler de ABD'nin liderliğini kabul etmeye yönelik politikalar geliştirmeye başladılar. Karşılıklı gelişen bu iki eğilimin

çözümünde en önemli nokta, azami kârın büyük küresel kapitalist güçler arasında nasıl paylaşılacağı, kârın uluslararası sermaye grupları arasında nasıl dengeleneceğidir. Bu sorunun çözümü, bir bakıma bölgenin küresel sömürgecilik sistemine dâhil edilmesi anlamına gelecektir.

Kapitalist güçler arasında bu soruna ilişkin yapılan değerlendirmelerin, oluşturulan politik stratejilerin üzerinde durulması önem kazanmaktadır. Özellikle, 'kapitalist dünya imparatorluğu' olarak gösterilen ABD'nin politikalarındaki değişmeler, diğer güçlerle olan yakınlaşması, çatışmaları karşılıklı 'anlaşmaya' dönüştürmesi ve geride kalan ikincil kapitalist güçlerin ABD'nin yeni politikalarına uyumu ilişkilere yeni bir boyut kazandırmaktadır. Sorunun esas yanı, kapitalist sistem güçleri arasında böylesi bir gelişmenin olması tesadüf mü, yoksa küresel kapitalist gelişmenin tarihsel bir zorunluluğu mudur? Bunlara, peşinen klasik yanıtlar vermek yerine, dünya kapitalist sisteminin politik ve askeri stratejistlerinin bu sorunu ele alış biçimlerini ve ortaya koydukları perspektifleri inceleyerek politik çıkarsamalar yapmak gerekiyor.

Uluslararası güç ilişkileri analize tabi tutulduğunda, dünyanın bölgesel sömürgecilik politikasını, bir küresel emperyalist grubun tek başına başarması mümkün görünmüyor. ABD'nin uluslararası uzmanlarından Paul Johnson, 'Batı açısından sorunlu olan devletlerin' denetiminin ancak, bölgesel işgallere dayanan 'manda' tipi 'kolonyalizmle' mümkün olacağını savunmaktadır. 'Akdeniz'de, Uzakdoğu'da, Afrika'da, Batılı devletler bir anlayış birliği içinde' bu kolonyalizmi, 'askeri güçlerle' başaracaklarını belirtmektedir. Yani 'yeni' bir sömürgecilik biçiminin uygulanmaya konulması için kapitalist küresel sistem güçleri arasında, bir ittifakın zorunluluğuna da dikkat çekmektedir.

Dünya çapındaki hegemonya mücadelesinin belli başlı merkezlerde yoğunlaşması, doğal olarak, kapitalizmin yeni tarihsel süreciyle doğrudan ilişkilidir. Bugün uygulamaya konulan stratejilerin kapitalist sistemin 40-50 yıllık tarihsel gelişme eğiliminin sonuçları olduğunu az çok bilince çıkarmak gerekir. Lenin'in dediği gibi, "Savaşan grubun yirmi-otuz yıllık politikasını incelememiş isen ve eğer bu savaş ile savaştan önce izlenen politika arasındaki ilişkileri gösterebilecek durumda değilsen, bu savaşın asıl sebeplerini dünyada anlayamazsın."[2] Küresel sistemin temel güçleri arasındaki ilişki esasen, 'azami

[2] Aktaran EBRAHİMİ Mohsen, *Irakta İslami Hareket*, Teori ve Politika Dergisi, sayı:30, 2003.

kârın' yoğunluklu olduğu bölgelerin sömürgeleştirilmesi ve söz konusu olan 'kârın' paylaşılmasına dayanmaktadır. Bu nedenle kapitalizmin temel yasası olan 'azami kâr' ile küreselleşme arasında da doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.

Küreselleşmenin bir başka boyutu, kapitalist sistemin bugünkü devlet biçimlerinin artık ihtiyaca yeterince yanıt veremedikleri tespitidir. Bu nedenle 21. yüzyıl küreselleşme sürecine denk düşen 'yeni' tip 'yönetişim' burjuva devlet biçimleri oluşturulmaya çalışılmaktadır. Her tarihsel sürece denk düşen devlet biçimlerinin oluşturulması doğal olarak, kapitalist ekonomik ilişkilerdeki değişimin de zorunlu bir sonucudur.

Kapitalist küreselleşmenin gelişme evresinin bir başka boyutu, ulus olgusunda meydana getirmeye başladığı değişimlerdir. Sermaye'nin akışkanlığı kadar hızlı ve aktif olmasa da, dünya çapında göç olgusunda bir kısım değişimlerin hızla gündeme geldiği, farklı ulusların çok daha hızlı bir şekilde iç içe geçmeye başlayarak, sosyal, kültürel ve tarihsel olarak birbirini etkilediklerini ve küresel sistem içerisinde 'yeni' ulus tiplerinin oluşmaya başladıklarını görmekteyiz.

Devlet ve ulus biçimlerinde meydana gelmeye başlayan değişimlere bağlı olarak, 'klasik' ulus-devletler farklılaşarak, küresel bir boyutta yeniden biçimlendirilmektedirler. Küresel sistemin birer alt karakolları olarak konumlandırılmaya çalışılan ulus-devletlerin fonksiyonel yapıları yeniden düzenlenmektedir. Kapitalist küreselleşme sürecine bağlı olarak, 'manda' biçimindeki yeni 'bölgesel sömürge' devletlerin uygulanmaya konulması olası bir durum.

Kapitalist küresel sistem güçleri, bütün bu değişimler için şiddeti öncellikli olarak ön plana çıkartarak gerçekleştirmeyi planlıyorlar. Şiddet, kapitalist küreselleşme sürecinin en karakteristik özelliğidir. Bu nedenle kapitalist küreselleşme, siyasal gericiliğin en üst biçimidir. Özellikle 'Büyük Ortadoğu' kapsamında başlatılan bölgesel sömürgecilik politikası, çok yönlü stratejik bir uygulamadır. Küresel kapitalist sistemin 'Büyük Ortadoğu' kapsamında uygulamak istediği politika, bölgesel sömürgecilik stratejisidir.

Kapitalizmin tarihsel süreci bakımından 'yeni' bir durumu ifade eden küreselleşme süreci, hem dünya kapitalist sistemi hem de kapitalizme karşı gelişen toplumsal hareketler bakımından tamamen yeni bir durumu ifade etmektedir.

Özellikle içerisinde yer aldığımız bölge coğrafyasında yaşanan gelişmeler, hem kapitalist barbarlar hem de karşıt toplumsal güçler açısından önemli gelişmelere sahne olmaktadır. Bu kitap, küresel sistem güçleri tarafından oluşturulan 'Büyük Ortadoğu Stratejisi' dedikleri, bölgesel politikaları inceleme konusu yapmaktadır.

BÖLÜM I

BÜYÜK ORTADOĞU'DA ÇEVRE ALAN STRATEJİLERİ

Küresel güçlerin çatışma merkezi olan Ortadoğu, hem enerji kaynaklarıyla, hem de askerileştirilmiş devletler ve ekonomileriyle dünya kapitalist sistemini ayakta tutan bir bölgedir. Ortadoğu, coğrafi ve jeopolitik olarak farklı alanları içermekle birlikte Cebelitarık boğazından Orta Asya'ya kadar geniş bir bölgeyi kapsıyor. Jeostratejik olarak Ortadoğu, Orta-Asya, Avrasya, Hazar Denizi ve Kafkasya gibi alanları doğrudan içine alır. Bu dört bölge ile doğrudan sınır olan İran aynı zamanda bir Ortadoğu ülkesi olarak stratejik bir konumda olması itibarıyla bölgesel ilişkiler bakımından kilit bir rol oynuyor. Ortadoğu'nun coğrafi ve jeostratejik konumu ile Orta Asya, Avrasya, Kafkasya ve Hazar Deniz bölgeleri arasında ilişki oldukça önemlidir. Coğrafi olarak Ortadoğu tanımlaması çok daha dar bir alanı kapsarken, jeopolitik Ortadoğu ise çok daha büyük alanı içine alır. Küreselleşmenin ayırt edici özelliği ise jeostratejinin ve jeopolitiğin ön plana çıkartılması ve güç ilişkilerinin buna göre belirlenmesidir.

Örneğin Henry Laurens, "Amerikalılar 1945-1946 yıllarında bölgeyi keşfedince Fas'tan Britanya Hindistan'ına kadar uzanan genişletilmiş bir Ortadoğu tanımına ihtiyaçları olmuştu. Bu bölgenin zaten, Middle East Journal'ı yayımlayan ve kâr amacı gütmeyen özel bir kuruluş olan Washington Middle East İnstitute'un yetki alanını ifade etmekteydi. 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin çöküşü bir sorun yaratacak ve Sovyet Orta Asya'nın Ortadoğu'ya dâhil edilip edilmeyeceği tartışmalara yol açacaktı (...) Orta Asya'nın günümüzde bile Ortadoğu'nun bir parçası olup olmadığına yanıt vermek güçtür. Afganistan Ortadoğu'ya dâhildir; Ancak Amerikalılar söz konusu ülkede yürüttükleri operasyonlara destek vermek için Orta-Asya'da üstler kurmuşlardır. Ayrıca Kafkasya'nın konumunu belirlemek de güçtür: Çünkü hali hazırda yarı Avrupa, yarı Ortadoğu toprakları üzerinde bulunan Türkiye gibi bir sorun söz konusudur."[1]

Küresel kapitalist güçlerin üzerinde çok yönlü rekabet ve çatışma içerisinde oldukları stratejik bölgelerde sürekliliği sağlayabilmeleri için Ortadoğu üzerinde hâkimiyet kurmaları da bir bakıma zorunludur. "Kalpgâh" olarak tanımlanan coğrafik bölgeler, Avrasya, Kafkasya, Hazar bölgesi ve İran'ı da kapsayarak Büyük Ortadoğu'nun tarihsel sınırlarını belirliyor. Bu açıdan, Küresel güçlerin Ortadoğu stratejisi olarak tanımlanan alanın tamamı Büyük Ortadoğu Projesi olarak tanımladıkları küresel strateji,

[1] www.moyenorient-press.com , "Regard de Henry Laurens sur le Moyen Orient"

söz konusu bölgelerin tamamını içine alıyor. Akdeniz'in stratejik önemi neyse Hazar Denizininki de aynıdır. Kuzey Afrika'nın coğrafi önemi neyse, Avrasya'nınki de odur.

Küresel kapitalist güçler Merkez Ortadoğu, Orta Asya, Hazar Denizi, Kuzey Afrika bölgelerindeki enerji kaynaklarını kontrol etmek ve uluslararası alana pazarlamak için geçiş yollarını denetim altına almak istiyorlar. Oluşturdukları küresel sömürge stratejisi nedeniyle bütün bu bölgeler arasında hem coğrafi hem de ekonomik ve politik olarak küresel kapitalist sisteme dâhil etmeyi temel bir politika olarak benimsemiş bulunuyorlar. Bu bakımdan Merkez Ortadoğu ekseninde oluşturulan jeostratejik politikalar, esasen Uzak Doğu, Orta-Asya, Avrasya, Hazar Denizi ve Kafkasya stratejileriyle iç içedir ve birbirini tamamlar niteliktedir.

1- Kalpgah Stratejisinde Avrasya

Dünya kapitalist sistemi bakımından oldukça önemsenen ve 'Kalpgah' olarak tanımlanan Avrasya, jeostratejik olarak Büyük Ortadoğu içerisinde görülüyor. Birinci dünya savaşı öncesi ve sonrasında İngiltere'nin, İkinci dünya savaşı döneminde Almanya'nın, 1950'lerden sonra Amerika'nın yayılmacı stratejisinin ana eksenini oluşturan Avrasya, Genişletilmiş Büyük Ortadoğu Projesinin önemli halkalarından biridir. Küreselleşme süreci ile bu rekabet ve hâkim olma mücadelesi yeni bir boyutta kesintisizce devam ediyor.

Avrasya gerçekten neresidir? Bu soruya çok yönlü yanıt vermek mümkündür. Coğrafi, jeopolitik veya jeoekonomik olarak ele aldığımızda farklı tanımlamalar yapmak mümkündür. Ancak bu üç tanımlamayı kapsayacak tarzda bir tanımlama çok daha gerçekçi ve objektif olacaktır. Özellikle kapitalist küreselleşme gerçeğini dikkate aldığımızda bunun daha gerçekçi ve objektif bir tanımlama olacağını söyleyebiliriz. Coğrafya, politika ve ekonomi arasındaki bağ, bütün stratejik yönelimlerin ana halkasını oluşturmaktadır. Dünyanın stratejik güçlerinin çatışma merkezinde olan Avrasya, Ortadoğu'yu da kapsayan tarihsel sınırlarının rekabete ve çekişmelere konu olması bir tesadüf değildir. Bu bakımdan Avrasya, Ortadoğu'nun önemli bir kesimini kapsadığı gibi, tersten Büyük Ortadoğu olarak tanımlanan bölgenin içerisinde Avrasya önemli bir alanı oluşturur.

İngiltere'nin en önemli jeopolitikçilerinden biri olarak bilinin Mackinder'in Avrasya üzerine yaptığı çalışmalarda bölgenin stratejik önemine dikkat çeker. 'Kalpgah' olarak adlandırdığı bölgenin stratejik önemine vurgu yapar ve mutlak olarak denetim altına alınması gerektiğini belirtir: "Kalpgâh, stratejik düşüncenin amaçlarından dolayı Baltık Denizi'ni, gidiş gelişe elverişli Orta ve Aşağı Tuna'yı, Karadeniz'i, Küçük Asya'yı, Ermenistan'ı, İran'ı, Tibet'i ve Moğolistan'ı kapsar. Bu yüzden kalpgâhın içinde Rusya'ya ilâveten Brandenburg-Prusya ve Avusturya-Macaristan da bulunuyordu — tarihte görülen süvari güçlerine sahip olmayan, askerî güce dayanan büyük bir üçlü. Kalpgâh, çağın koşullarında deniz gücüyle ulaşıma imkân tanımayan bölgedir."[2] Bölgesel tanımlamanın çok boyutlu olması dikkate alındığında bugünkü sürecin nasıl geliştiğini çok daha iyi okumamız mümkündür. Balkanlardan Asya merkezine doğru ilerlemek ve bu bölgeleri kontrol altına almak ekonomik-politik ve askeri stratejinin ana konusunu oluşturmaktadır. 'Bütün yollar Roma'ya çıkar' deyiminde olduğu gibi, küresel güçlerin bütün yolları da Asya-Avrasya'ya çıkmaktadır. Bunun bir tesadüf olmadığını, tersine yüz yıllardır sürdürülen sömürgecilik politikalarının önemli bir halkası olduğunu belirtmek gerekir

Kalpgah bölgesini denetim altına alan gücün dünyaya hâkim olabilecek düzeye geleceğini vurgulayan ve bugünkü küresel güçlerin Avrasya stratejisinin temellerini atan Mackinder şunları belirtir: "Doğu Avrupa'ya hükmeden kalpgâhi kontrol eder: Kalpgâha hükmeden Dünya Adasını yönetir: Dünya adasına hükmeden dünyayı yönetir."[3] Bu politik belirleme hem Hitler Almanya'sının askeri işgallerinin, hem de ABD'nin uluslararası stratejinin temellerini oluşurdu. Bu bakımdan Avrasya hemen her dönem, uluslararası kapitalist güçlerin çatışma merkezi oldu. Belirlenen bütün ekonomik, politik ve askeri stratejilerin odak merkezi olmayı korudu. Asya bölgesinin merkezi olan Avrasya'ya hakim olmak fiilen üç kıta üzerinde egemenliğini arttırmak anlamına gelecektir.

Kapitalist gelişmenin Avrasya'ya doğru gelişmesi ve özellikle demiryollarının çok hızlı bir şekilde iç bölgelere doğru yayılmasının ekonomik ve askeri özelliklerine özel bir vurgu yapan Mackinder, bölgenin stratejik konumunun çok

---

[2] Aktaran SLOAN Geoffrey, "Sid Halford J. Mackinder: Geçmişten Günümüze Kaipgah Kuramı, Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya, ASAM yay. 2003, syf:31

[3] Age,. Syf:34

daha önem kazandığını belirtir: "Bugün kıtalar ötesi demir yolları kara gücünün çehresini değiştiriyor ve bu demir yolları böyle bir etkiyi, ne kerestenin ne de taşın böylesine geniş bir arazide yol yapımı için mevcut olmadığı Avrasya'nın kalpgâhından başka hiçbir yerde gösteremez. Demir yolları bozkırda harikalar yaratıyor, çünkü doğrudan at ve deve ile hareket etmenin yerini almış durumda ve bu bölgede yol yapımı ihmal edilmiş." [4]

Mackinder'in oluşturduğu ve bugünde bütünlüklü olarak uygulanan 'Kalpgâh' yani Avrasya teorisi ile büyük askeri ve ekonomik bir güce uygun çok yönlü politikaların oluşturulması ve bunları belirleyen coğrafya üzerinde uygulanması esas alınmıştır. Özellikle 1900'lerden itibaren uygulanan ve dönemsel koşullara göre yenilenen politikanın temel ekseni budur. Küreselleşmede teknolojik gelişmenin devası boyutları ve bölgesel alanlarda çok hızlı bir gelişme içerisinde olması, doğal olarak coğrafi ilişkileri etkilemede ve yönlendirmede giderek önem kazanmaktadır. Öyle ki, Avrasya bölgesel eksen olmak üzere, coğrafyanın, ekonominin ve teknolojinin birbirini tamamlar ölçüde bütünleşmesi, bölgesel güç dengelerini etkileyeceği, bu alanda yaratılacak etki gücünün bir dünya imparatorluğunu doğuracağının vurgulanması da bugün oluşturulmaya çalışılan 'Küresel Kapitalist İmparatorluğu' kurmanın ipuçlarını vermektedir. "Güç dengesinin eksen devlet lehine alt üst olması sonucunda bu devletin Avrasya'nın kıyıda bulunan topraklarına doğru genişlemesi, yine bu devletin donanma kurmak için kıtaya ait çok geniş kaynakları kullanmasına imkân verecektir ve o zaman dünya imparatorluğu ortaya çıkacaktır."[5] İki 'dünya emperyalist savaşı'nda da yönelim merkezinin Avrasya olması ve özellikle Sovyetler Birliğine karşı çok yönlü savaş saldırılarının geliştirilmesi, dünya kapitalist güçlerinin Avrasya'ya yönelik izlemiş oldukları politik stratejiyle doğrudan ilişkilidir. Avrasya stratejisiyle Büyük Ortadoğu strateji arasında çok önemli bir bağ bulunuyor. Burjuva stratejistleri tarafından 'Kalpgah' olarak tanımlanan Avrasya bölgesini tersten İran'dan Pakistan, Afganistan ve hatta körfez bölgesini içine alacak tarzda genişletmeleri bu bölgeler arasında tarihsel bağları ortaya koyuyor.

Bugün uygulanan 21. yüzyıl küresel yayılma stratejisini Mackinder'in hazırlamış olduğu raporda görmek mümkün. Mackinder, 'Kalpgah'ı

---

[4] Age, syf:26.
[5] Age.

elde tutmak için Sovyetler Birliği'nin mutlak olarak parçalanması ve buna uygun politikaların geliştirilmesi gerektiğini belirtir: "Bozkır yangını gibi ilerleyen Bolşevizm ancak Volga nehri donmadan alınacak acil ve sıkı önlemlerle sınırlandırılabilir ve Hindistan ve Aşağı Asya'dan uzak tutulabilir. Bu arada Polonya ve Odessa ile ilgili netice muallâkta kalacaktır. Ayıca Polonyalıların ve Güney Rusyalıların tamamen başarılı bir şekilde Finlandiya Körfezinden Azak denizine uzanan bir hatta ilerlemelerinin Bolşevikleri Asya içine sürmelerine yol açacağı unutulmamalıdır ve bu yüzden Hazar ve Kafkas bariyerini daha geniş bir politikanın bir parçası olarak görmek gereklidir. Fakat Kafkasya bariyeri için, sağlam bir karakteri olmayan geçici bir önlem olmanın ötesine geçeceğini söyleyemem: tek kesin çözüm Bolşevizmi kaynağında yok etmektir."[6] Doğu Avrupa'nın ve Kafkasya'nın kuzeyden güneye uzanan bir dizi devlete bölünmesini ve Beyaz Rusya, Ukrayna, Güney Rusya, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve Dağıstan'dan oluşacak tampon bölgelerin oluşturulması gerektiğini belirtir. Avrasya'yı kontrol eden 'sosyalist içerikli bir devletin kurulması' ve bölge halklarını birleştiren 'Sovyetler Birliği'nin oluşması, uluslararası kapitalist güçlerin bütün stratejik çıkarlarını altüst etmişti. Dünya'nın hâkim gücü durumunda olan İngiltere, kapitalist sisteme karşı ortaya çıkmış olan ve ezilenleri temsil eden 'Sosyalist Sovyetler Birliği'nin dağıtılması veya etki gücünün zayıflatılması, coğrafya olarak, özellikle Avrasya bölgesinin dışına çıkartılması için sürekli yeni askeri ve politik projeler uygulamaya çalıştı. Bir zamanlar 'üzerinde güneşin batmadığı imparatorluk' olarak anılan İngiltere, dünyaya hâkim olmanın yolunun Avrasya'yı ele geçirmekten geçtiğini biliyordu.

Jeostratejik öneminden hiçbir şey kaybetmeyen Avrasya ikinci dünya savaşından sonra dünya kapitalist sisteminin lideri ABD'nin stratejisinin en önemli halkasını oluşturdu. ABD'nin bütün stratejistlerinin merkezinde Büyük Ortadoğu'da önemli bir alanı oluşturan Avrasya politikası önemli bir yer işgal eder. Ekim 1950'de oluşturulan ve 1954'de son şekli verilen Amerika'nın ulusal güvenlik politikasında belirleyici bir öneme sahip olan 'anti-komünist' mücadele politikasının arka planında 'Avrasya'nın ele geçirilmesi bulunmaktaydı. Sovyetler Birliğine karşı özellikle Avrasya-Orta Asya ve Ortadoğu' ülkelerinde uygulanmaya konulan 'Yeşil Kuşak' politik yönelimi esasen Avrasya bölgesinde

[6] Age, s.36.

Sovyet yönetiminin istikrarsızlaştırılması ve etki gücünün kırılarak birlikten koparılmasına dayanıyordu.

Brzezinski; "Amerika için en önemli jeopolitik ödül Avrasya'dır. Bu bin yılın yarısı boyunca dünya meseleleri Avrasyalı güçlerce, bölgesel güç için birbiriyle mücadele eden ve küresel güce erişmeye çalışan bu insanlarca belirlendi. Artık, Avrasyalı olmayan bir güç Avrasya'daki üstün güçtür ve Amerika'nın küresel üstünlüğü doğrudan doğruya Avrasya kıtasındaki hâkimiyetinin ne kadar süre ve ne kadar etkili sürdürüldüğüne bağlıdır."[7] Dünya küresel sisteminin belirleyici gücü olarak ön plana çıkan ABD'nin uluslararası stratejisi için Avrasya'nın 'jeopolitik bir ödül' olarak görülmesi, bu bölgeye verilen önemle doğrudan ilişkilidir. ABD'nin dünya kapitalist sisteminin lider gücü olarak Avrasya dışında bulunması, onun stratejik yönelimlerini her zaman etkilemektedir. Çünkü ABD dışında bölge coğrafyasında küresel aktörler bulunmaktadır. "Avrasya aynı zamanda siyasal olarak dünyanın en iddialı ve dinamik devletlerinin bulunduğu yerdir. ABD'den sonra en büyük altı ekonomi ve en büyük altı silah alıcısı Avrasya'da bulunmaktadır. Avrasya'da bulunan bu güçlerin etki alanı Asya ve Ortadoğu dahil olmak üzere çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Dünyanın -biri hariç- resmi olarak bilinen ve bilinmeyen tüm nükleer güçleri Avrasya'da bulunmaktadır. Dünyanın en kalabalık nüfuslu bölgesel hegemonya ve küresel nüfuz Avrasyalılardadır. Amerika'nın üstünlüğüne meydan okumak için gerek'li siyasi ve/veya ekonomik potansiyele sahip olanlar Avrasyalılardır. Özetle, Avrasya'nın gücü büyük ölçüde Amerika'nınkini gölgede bırakmaktadır. Avrasya'nın siyasi olarak bütünleşmek için fazla büyük olması Amerika için bir şanstır."[8]

Burada dikkat çekilmesi gereken temel nokta, dünya küresel sisteminin lideri olarak ön plana çıkan ABD ve AB ülkelerinin Avrasya stratejisine yönelik aynı bölgede bulunan Rusya, Çin hatta Japonya, Hindistan ve İran gibi ülkeler de önemli aktörler olup, bölgesel dengeleri olduğundan çok daha karmaşıklaştırmaktadır. Çünkü Avrasya bölgesi, "yerkürenin en büyük kıtasıdır ve jeopolitik olarak bir eksendir. Avrasya'ya hükmeden bir güç, dünyanın en ileri ve ekonomik olarak en verimli üç bölgesinden ikisini kontrol edecektir. Haritaya daha yakından bakıldığında, Avrasya üzerindeki denetimin Batı Yarıküre'yi ve Okyanusya'yı jeopolitik olarak dünyanın merkezi

---

[7] BRZEZİNSKİ Z. Büyük Satranç Tahtası, İnkilap yay. İstanbul. 2005, s.53.
[8] Age. S.53

kıtasının çevresi haline getireceğini ve Afrika'nın neredeyse kendiliğinden Amerika'ya tabi olması gerekeceğini gösterir. Dünya nüfusunun yaklaşık %75'i Avrasya'da yaşamaktadır ve dünya fiziksel zenginliklerinin çoğu, hem yatırımlar hem de yeraltı zenginlikleri bakımından burada bulunmaktadır. Avrasya, dünya GSMH' sinin % 60'ına ve dünyanın bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahiptir."[9]

Dünyanın stratejik merkezi olmasının nedenleri çok daha belirgin olarak ortaya çıkan Avrasya'nın ve çeper bölgesinin uluslararası ilişkilerin merkezinde olması aynı zamanda uluslar üstü sermayenin de çekim merkezinde bulunmasına yol açıyor. Dünyanın önemli enerji yataklarının bulunduğu bir bölge olduğu gibi aynı zamanda dünya nüfusunun nerdeyse üçte ikisini barındıran eşsiz bir pazar oluşturmaktadır. Bu nedenle Avrasya'da bir tek gücün üstünlüğünden bahsedilmeyeceği gibi birden çok küresel oyuncu bölgede etkinliğini çok yönlü arttırmanın yollarını aramaktadır. Bölgede küresel üstünlüğü sağlayabilen aynı zamanda uluslararası ilişkilerde birkaç adım ön plana çıkacaktır. Hemen hemen bütün küresel sistem güçleri bu gerçeğin farkında olup, bölgesel politikalarını buna göre belirlemektedir. Avrasya'yı sarmalayan gerek ABD ve AB gibi dışarıdan müdahale eden küresel oyuncular ile Çin, Rusya ve Japonya gibi bölgesel güç olan oyuncuların ilişkisi bu açıdan sanıldığından çok daha karmaşıktır. Denebilir ki, jeostratejinin satranç oyunundaki bütün taktikler ve dengeler bu bölgede oynanmaktadır. Brzezinski'nin tanımlamasıyla, "Avrasya, üstünde küresel üstünlük mücadelesinin sürdürülebileceği satranç tahtasıdır. Her ne kadar jeostrateji, yani jeopolitik çıkarların stratejik yönetimi, satrançla kıyaslanabilirse de oldukça oval olan Avrasya satranç tahtasında, her biri farklı güçlere sahip sadece iki değil, pek çok oyuncu bulunmaktadır. Esas oyuncular satranç tahtasının batısında, doğusunda, ortasında ve güneyinde yer almışlardır. Satranç tahtasının hem batı hem doğu uçları yoğun nüfuslu bölgeleri kapsar; buralarda çeşitli güçlü devletler nispeten kalabalık alanlarda örgütlenmişlerdir. Avrasya'nın küçük batı bölgesinde, Amerikan gücü doğrudan konuşlanmıştır. Uzakdoğu, giderek güçlenen ve devasa bir nüfusu yöneten bağımsız bir oyuncunun mekânıdır. Uzakdoğu yakınlarındaki adalarda sınırlandırılmış enerjik rakibin bölgesiyle, küçük bir Uzakdoğu yarımadasının yarısı, Amerikan

[9] Age, syf. 55

gücü için tünek sağlamaktadır."[10] Küresel oyuncuların çokluğu bölge ilişkilerinde kaçınılmaz olarak yeni sorunlara da yol açmaktadır. Bu bir bakıma bağımlılık ilişkilerini zorunlu hale getiriyor. Bölgesel hâkimiyetin tek başına sağlanmasının mümkün olmayacağı gerçeği çok net olarak ortaya çıkmış bulunuyor. ABD-AB ittifakının Doğu Avrupa ve Balkanları, ciddi bölgesel çatışmalara ve sorunlara rağmen küresel kapitalist sisteme dâhil etmelerinde belirgin bir başarı elde ettikleri söylenebilir. Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya gibi bölge ülkelerinin desteğiyle küresel kapitalist sistemin askeri gücü NATO tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi, Irak'ın da ABD-İngiltere ittifakına dayanan koalisyon güçlerince işgal edilmesi esasen 'Büyük Ortadoğu Projesi(BOP)'nin uygulanmasına dayanıyordu. ABD tarafından geliştirilen ve daha sonra ABD-AB'nin ortak projesine dönüşen BOP esasen Avrasya stratejisinin bir alt basamağını oluşturuyordu.

21. yüzyıl küresel sömürgeciliğinin ilk işgal denemelerinin başarısızlığı ve Avrasya kıtasındaki küresel kapitalist sistemin lider oyuncularının artan bölgesel etkinliği nedeniyle dengeler yeniden belirlenmeye başlandı. Uluslararası ilişkilerde karşılıklı artan ekonomik bağımlılığının en somut örneği olarak karşımıza çıkan Avrasya, aynı zamanda diplomasinin çok yoğunluklu olarak kullanıldığı bir bölgedir. Böylece çatışma, rekabet, uzlaşma, ittifak gibi unsurların iç içe geçtiği bir süreç içerisinde küresel sistemin Avrasya politikası giderek belirginleşiyor. Bu nedenle bölgede aktif rol almak isteyen ABD'nin bölgesel ilişkileri yeniden şekillendirmektedir. ABD, her ne kadar halen dünyanın en büyük askeri ve ekonomik gücü olsa da, bölgesel stratejisini uygulamada önemli bir gerileme içine girdi.

Avrasya bölgesine biçilen stratejik rol nedeniyle uluslararası küresel güçlerin bölgedeki etkinlikleri çok yönlüdür. ABD, Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan gibi bölgede etkin rol üstlenen ülkelerin yanında İngiltere, Japonya, Endonezya, Türkiye, İran ve S.Arabistan gibi özellikle bölge ile yakın ilişkisi bulunan ülkeler de jeopolitik rollerini oynamaya çalışmaktadırlar. ABD, Almanya, Fransa dünyanın önemli küresel güçleri olmakla birlikte, Rusya, Çin ve Hindistan, Japonya, Endonezya, Türkiye, İran gibi küresel oyuncuların önemli bir kısmının bölge ülkeleri olması nedeniyle Avrasya jeostratejisindeki rolleri çok daha belirgindir. Avrasya'nın merkez ve çevre etki alanı dikkate alındığında bölgesel oyuncuların önemi çok daha net olarak kavranabilir

[10] Age, syf. 55

Söz konusu bu ülkelerin birbirleriyle olan bağları, bölgesel ilişkileri de farklı boyutlarda yansımaktadır. Bu açıdan bölgesel-küresel güç olarak tartışmasız bir etkinliğe ve hatta ilişkileri yönlendirmeye sahip olan Rusya ile ilişkiler belirleyici bir öneme sahiptir. Özellikle Avrupa Birliğinin liderliğine soyunan Almanya ve Fransa'nın Rusya politikası oldukça önemlidir.

Küresel kapitalist sistemin bölgesel ülkeleri ve Avrasya stratejinin eksen ülkeleri olarak tanımlanan İran ve Türkiye'nin bölgesel bağlarının küçümsenmemesi gerektiğini belirtmek gerekir. İki ülkenin, bölge ülkeleriyle olan tarihsel ve kültürel bağları bu bakımdan önemlidir. Her ne kadar bölge coğrafyasının etkin oyuncuları kapsamında olmasalar da dengeleri etkileyebilecek ilişkilere sahip olduklarım bilmek gerekir. İran'ın Avrasya kıtası ile geniş bir sınıra sahip olmasıyla Avrupa-Asya ve Ortadoğu-Afrika kıtasının buluşma merkezi olarak önemli bir jeostratejik ülkedir. Kendi stratejik konumunun bilincinde olan İran, Rusya ve Çin ile geliştirdiği ilişkiler sayesinde bölgedeki etkinliğini arttırıyor ve denge politikasını başarıyla uyguluyor. Brzezinski, Çin-Rusya ve ek olarak İran ittifakı üzerine şunları belirtiyor: "Potansiyel olarak en tehlikeli senaryo Çin, Rusya ve belki de İran'ın büyük koalisyonudur. Bu 'hegemonya-karşıtı' koalisyon ideoloji ile değil birbirini tamamlayan yakınmalarla olacaktır. Bu, büyüklüğü ve karşı çıkışın faaliyet alanı açısından bir zamanların Çin-Sovyet bloğunu andırabilir, ancak bu kez Çin önder, Rusya takipçisi olacaktır. Böyle bir ihtimal ne kadar küçük de olsa, bu koalisyonu önlemek için ABD'nin Avrasya'nın batı, doğu ve güney bölgelerinde jeostratejik becerilerini eş zamanlı olarak kullanması gerekecektir."[11] ABD'nin bu korkusu tümüyle olmasa da önemli oranda gerçekleşmiş bulunuyor. ABD'nin özellikle Avrasya'ya yönelik olarak uygulamaya koyduğu politikaların boşa çıkartılması için söz konusu üç ülke arasında karmaşık ilişkiler söz konusudur. Bu üç ülke arasında oluşan ittifak, ABD'nin bölgesel Avrasya stratejisine büyük bir darbe vurarak etkisizleştirdiğini söylemek sanırım abartılı bir tespit olmaz.

Türkiye'nin bölge ülkeleri ile yakın ilişkileri bulunuyor. Avrasya ülkeleriyle gelişen ekonomik bağları karşılıklı bağımlılık ilişkilerini bir bakıma zorunlu hale getirmektedir. Bunlardan çok daha önemlisi

[11] BRZEZİNSKİ Z, Le Grand Echiquier, Edition Hachette Littératures, 1997, syf: 82-83

Türkiye'nin Avrasya'nın vazgeçilmez jeopolitik eksen ülkesi haline gelmesidir. Avrasya doğalgazının Avrupa'ya taşınmasında çok önemli bir rol oynamasıdır. Özellikle Karadeniz havzasını kontrol etmede önemli bir inisiyatif sahibi olması, Akdeniz'de önemli bir güç olarak ön plana çıkması ilişkileri çok yönlü etkilemekte ve şekillendirmektedir. Avrupa için son derece önemli olan stratejik enerji boru hatlarının Türkiye üzerinden taşınması Türkiye'nin jeo-politik konumunu çok daha fazla artırmaktadır. Bu bakımdan Avrasya stratejisinin asıl oyuncuları Türkiye gibi eksen bir ülkeyi saf dışı bırakamayacakları gibi tersine karşılıklı bağımlılık ilişkileri içerisinde desteklemektedirler.

2-Büyük Ortadoğu Stratejisinde Orta Asya Jeopolitiği

Büyük Ortadoğu stratejisi ile Orta Asya jeopolitiği arasında çok önemli bir ilişki bulunuyor. Büyük Ortadoğu Kavramı gibi Orta Asya tanımlanması hem çok geniş hem de çok karmaşık olarak kullanılmaktadır. Ancak Genişletilmiş Ortadoğu'nun stratejik önemini artıran bölgelerden biri de Orta Asya'dır. Orta-Asya kavramsal olarak farklı coğrafi alanları içermekle birlikte, Sovyetler Birliği döneminde bu kavram, 'Sosyalist Cumhuriyetler' sınırları içerisinde nispeten belirginleştirildi. Daha çok Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan gibi ülkeleri merkez alan ama aynı zamanda bu ülkelerin çevre merkezi olarak bilinen bölgelerini, Çin'in, Moğolistan'ın, Afganistan'ın ve İran'ın, Hazar Denizi'nin ve Rusya'nın çok önemli bir bölgesini kapsayan bir alan olarak gösterilmektedir. Bu nedenle bütünüyle iç içe geçmiş olan ne Ortadoğu'nun, ne Avrasya'nın ne de Orta Asya/Merkez Asya'nın, hemen herkesin hemfikir olduğu mutlak sınırları yoktur. Çünkü jeostrateji, jeopolitik ve jeoekonomik faktörler coğrafyanın tayininde önemli rol oynamaktadırlar. Küresel güçlerin jeostratejik çıkarları nedeniyle bölgesel kavramlar iç içe geçen ve birbirini tamamlayan politikalar olarak şekillenmektedir.

Mackinder, daha önce vurguladığımız gibi Avrasya içerisinde özellikle Orta Asya'yı 'tarihin coğrafi mihver alanı' veya 'pilot' bölge olarak değerlendirirken, dünyaya hâkim olmakla eş değerde görmüştü. Orta Asya'nın merkez çevre ülkelerle birlikte Büyük Ortadoğu'nun önemli bir gücü olarak tanımlaması nedeniyle, bütün tarihi boyunca egemen güçlerin çatışma alanı olma özelliğini korudu. Uzak ve Doğu Asya, Kafkasya, Ortadoğu, Balkanlar, Doğu Avrupa gibi bölgelerin merkezinde bulunması nedeniyle dünyanın kalpgâhı sayılan

Avrasya'nın beyni Orta-Asya aynı zamanda Genişletilmiş Büyük Ortadoğu'nun önemli merkezlerinden biridir.

Sovyetler Birliğinin dağılması ile küresel güç merkezleri tarafından yeniden uluslararası politikanın gündemine getirtilen Avrasya stratejisinin yaşama geçirilmesinde 'Central Asia' ya da Orta/Merkez Asya yeniden ön plana çıktı. Özellikle "Dünya Gayri Safi Yurt İçi Hâsılasının toplamları itibariyle dünyanın en büyük 15 ekonomisinin 10'u bu bölgede bulunmaktadır. Ayrıca, 2000 yılı itibariyle dünya petrol talebinin yaklaşık % 45'i, doğal gaz talebininse yaklaşık % 55'i bu komşu alanda gerçekleşmiş. Bölgenin temel ekonomik potansiyelini oluşturan ve dolayısıyla jeopolitik önemini ortaya koyan doğal kaynak zenginliği, bu bölgeye büyük güçlerin yönelişinin temel sebebidir. Bu temel sebebin yarattığı yeni koşullar sözü edilen büyük güçlerin lehine işleyerek, bölgenin ekonomik alandaki stratejik unsurlarını büyük ölçüde yönlendirmektedir."[12]

Uluslararası ilişkilerde coğrafi alan hâkimiyeti ile ekonomik ve askeri stratejiler birbirini tamamlar hale gelmiştir. Coğrafi alan hâkimiyetinin tek başına bir anlam ifade etmeyeceği ve daha çok bölgenin stratejik konumunu belirleyen ekonomik verimlilik düzeyinin giderek etkinlik kazandığını ortaya koyan en somut örnek Orta Asya'nın konumudur. Böylece küresel bir güç olma hedefini taşıyan tüm ülkeler için Mackinder'ın tanımladığı 'mihver bölgesi' politik stratejilerin uygulanması bakımından çok daha önemli hale gelmiştir. Egemen olma kavramının askeri güçlerin düzeyi ile doğrudan bağlantısı olmakla birlikte küresel ilişkilerde ekonomik alan hâkimiyeti de çok daha öncelikli olarak kendisini dayatmaktadır. Özellikle küresel sistem güçlerinin stratejik etkinlik alanlarında ekonomik bağımlılığa dayanan hâkimiyetin ön plana çıkmasının en tipik modeli Merkez Asya'dır. Ayrıca buranın çok sayıda merkez ve çevreyi kapsayan küresel gücün çekim merkezinde bulunması karmaşık politik ilişkilerin yumağını oluşturmaktadır.

Böylece bütün küresel güçlerin 21. yüzyılda üzerinde yoğunlaştıkları en önemli uluslararası politikalardan biri de 'Avrasya stratejisi' ekseninde Orta Asya'nın denetim altına alınmasıdır. Orta Asya'yı önemli kılan bazı temel noktalar ön plana çıkmaktadır. Birincisi petrol ve doğal gaz bakımından oldukça

---

[12] DOKUZLAR Bircan, Dünya Güç Dengesinde, Yeni Silah Doğal Gaz, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006, syf: 56-57.

önemli enerji yataklarına sahip olmasıdır. İkincisi dünya küresel askeri güçleri tarafından işgal edilen Afganistan'a sınırdır. Afganistan işgal stratejisinin uygulanmasında Orta-Asya'nın tarihisel değerde bir öneme sahiptir. Üçüncüsü, enerji yatakları yanında enerji geçiş yollarını kapsamaktadır. Dördüncüsü, Asya bölgesinin küresel güçleri olarak bilinen Çin, Japonya, Rusya ve Hindistan'ın tam merkezinde bulunmaktadır. Bir anlamda bu güçler tarafından çevrelenmiştir. Beşincisi, Orta Asya aynı zamanda dünyanın en önemli enerji merkezi olarak bilinen Orta Doğu ile sınır ilişkisine sahiptir. İki bölge arasındaki ilişki aynı zamanda uluslar üstü tekellerin bu bölgelerde yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Sıralayacağımız birçok faktörün etkisiyle Orta Asya'nın politik denklemleri tahminlerden çok daha karmaşık ve değişkendir Asya'nın Merkezi olarak tanımlanan Orta Asya üzerinde dünyanın bütün küresel güçlerinin çok yoğunluklu bir rekabeti söz konusudur.

Her Orta Asya ülkesi bölgesel ilişkilerde farklı etkilere veya rollere sahiptirler. Bu nedenle tek tek ülkelerin hem kendi aralarında hem de küresel merkez ülkeleriyle ilişkileri farklı düzeylerde gelişmektedir. Her birinin konumunda ortaya çıkan farklılıklar bölgedeki ilişkileri etkilemektedir. Bunların bir kısmı, bölge ülkelerinin kendi iç ilişkilerinden kaynaklanıyor. Rusya dışındaki bölge ülkeleri arasındaki lider olma çelişkisi temelinde özellikle Türkmenistan ile Özbekistan arasında çok belirgin bir rekabet söz konusudur. Bu nedenle söz konusu ülkeler bölgede belirgin bir etkinliğe sahip olan Rusya ve Çin ile yakın ilişkilerini korumaya özen gösterirlerken aynı zamanda ABD ile de yakın ilişkilere özel bir önem vermektedirler. Konu kapsamında uluslararası ilişkilerin önemi çok daha ciddi olarak ön plana çıkmaktadır.

Orta Asya denge politikaları, 2001 yılında Afganistan'ın küresel askeri güçler tarafından işgal edilmesi ile çok ciddi olarak ön plana çıktı. Özellikle Özbekistan ve Kırgızistan politik dengeler konusunda ciddi bir işleve sahip oldu. New York'ta ikiz kulelerin vurulması ile uluslararası ilişkilerin çok yönlü değişim sürecine girmesi, özellikle Orta Asya'da belirgin olarak hissedildi ve ABD-Rusya arasındaki dengelerin şekillenmesinde etkili oldu. Rusya, ABD'nin Orta Asya ülkelerini kullanmasına izin verirken, ABD de Rusya'nın Çeçenistan ağırlıklı olmak üzere Kafkasya'da daha etkin bir güç olarak askeri müdahaleleri yoğunlaştırmasına sesiz kaldı. 11 Eylül 2001 sonrası Washington'un müttefik arayışlarının yoğunlaştığı iki Orta Asya ülkesi öncelikli olarak ön plana çıktı. Afganistan eksenli işgal nedeniyle Özbekistan ve Kırgızistan bölgesel işgalin en önemli alanları olarak kullanıldı. Dönemin ABD Savunma Bakam Donald

Rumsfeld, Putin olumlu görüş belirttikten sonra, Özbekistan hükümetiyle görüşmelerde bulunmak üzere başkent Taşkent'e gidip ABD'nin askerleri için askeri üs pazarlığı yaptı. ABD'nin bölgede kalıcılaşmasına yol açacak askeri üslerin verilmesi esasen Bush ile Putin arasında yapılan pazarlıkla netleştirildi.

Özbekistan ve Tacikistan'da ayrıca İslamcı hareketlerin yoğun olarak yürüttükleri faaliyetler, ülkelerin iç ilişkilerinde silahlı güç olarak etkin olmaya başlamaları, hem bu ülkelerin yönetimlerini hem de Rusya'yı ciddi oranda kaygılandırdı. Böylece ABD'nin bu ülkelerde askeri konumlanışlarına onay verdiler ve ABD'nin İslamcı örgütlere karşı savaşmasından bir bakıma yararlandılar.

ABD, Afganistan'a yönelik hazırlıklarını yaparken, güçlerini aşamalı olarak Özbekistan'a yerleştirmeye başlamıştı. Özbekistan enerji kaynakları bakımından çok zengin olmamakla birlikte dünyanın ikinci büyük pamuk üreticisi ve ihracatçısı konumundadır. ABD, Özbekistan'a askeri üsler kurarken, aynı zamanda ekonomik ilişkilerini geliştirmeye de yöneldi. ABD binlerce askerini Afganistan sınırında bulunan üslerde konuşlandırdı. Bu aynı zamanda ABD'nin bölgeye fiilen yerleşmesi anlamına da geliyordu.

Özbekistan ve Kırgızistan'daki askeri üslerde bulunan yaklaşık 5.000 ABD askeri ve çok sayıda savaş uçağı, hem Afganistan'daki askeri işgal, hem de Orta Asya politikası bakımından önemli bir avantaj olarak değerlendirildi. Kırgızistan askeri üs komutanı Tuğgeneral Chris Kelly, Aralık 2001'de yaptığı bir değerlendirmede: "Bu üssü kurmamızın amacı, Afganistan'daki tüm Taliban ve El Kaide varlığını ortadan kaldırmak üzere teröre karşı yapılan savaşta Amerikan merkezî komutasının başkomutanı General Franks'in verdiği görevi yerine getirmek (...) Görevimizde gizli ya da korkunç hiçbir yön yok. Dünyanın alması gereken şekil konusunda bizimle aynı vizyona sahip ülkelerle işbirliği yapıyoruz sadece (...) Eski Sovyet topraklarındaki varlığımızın kimilerini ürkütmesi gayet doğal. Fakat Soğuk Savaş sona erdi ve Sovyetler Birliği çoktan tarih oldu. Kalıcı Özgürlük Harekâtında çok uluslu bir koalisyonla işbirliği yapıyoruz. Kırgızistan özgür bir ülke ve zaten bizi davet eden de Kırgızlar(...) General Franks bize burada ihtiyaç duyduğu sürece kalmaya devam edeceğiz. Herhangi bir zaman kısıtlaması söz konusu değil. Ancak, bölgedeki tüm El Kaide hücreleri

çökertilince ayrılabiliriz. Biz burada kutsal bir misyon için çarpışıyoruz."[13] ABD, El Kaide ve Afganistan işgalini bahane göstererek bölgede etkinliğini pekiştirmek ve askeri üsleriyle stratejik bir merkez haline gelmek için bütün olanaklarını kullandı. ABD'nin stratejisinde çekilip gitmekten çok kalıcılaşmak vardı. Dünyanın bütün bölgelerinde, her zaman kalıcı bir güç olmayı esas alan ABD, Kazakistan ve Tacikistan politikasını da buna göre şekillendirdi.

İkinci dünya savaşından sonra, dünya kapitalist sisteminin lideri olan ABD'nin yayılmacı politikalarının merkezine aldığı iki bölgeden biri Orta Asya oldu. Sovyetler Birliği döneminde özel bir varlık göstermeyen ABD, dağılma sürecinden sonra, küresel stratejisinin merkezine Orta Asya'yı aldı. ABD, özellikle Pentagon tarafından hazırlanan ve çekmecede bekletilen Orta Asya projesi baba Bush ile başladı ve Clinton-oğul Bush tarafından çok daha kapsamlı olarak devam ettirildi. Adına 'Büyük Ortadoğu Projesi' denilen ABD'nin yeniden yapılandırma stratejisinin en önemli alanlarından birisi Orta Asya'ydı. Afganistan ve Irak işgallerinin arka planında sadece Ortadoğu'yu değil aynı zamanda Orta Asya'nın yeniden yapılandırılması söz konusuydu. Rusya'nın kendi iç sorunlarıyla boğuştuğu bir dönemde ABD bölgeye çok kapsamlı yatırımlar yaptı.

ABD'nin Avrasya stratejisinin temel unsurları bölgenin önemli enerji yataklarını kontrol etmek, boru hatlarının geçiş merkezlerini denetim aklına almak ve bölgesel askeri güç dengelerini kendi lehine değiştirmekti. Bunu sağlamak için de, özellikle Orta Asya bölgesinde etkin olan Rusya ve Çin'e karşı ekonomik ve askeri güçlerini dengeleyerek, bunların bölgedeki etkinliğini kırmayı amaçlıyordu. El Kaide gerekçesiyle Afganistan işgalinin başlatılmasından çok önce hazırlanan plan esas olarak Orta Asya üzerinde şekillendi.

Ancak Afganistan'da batağa saplanan ABD'nin genel olarak Avrasya olmak üzere özellikle Orta Asya jeopolitik güç ilişkilerini yeterince hesaplayamadığı, bölge ülkelerinin iç politik dengelerini ve istemlerini hemen hiç dikkate almadığı, Rusya ve Çin gibi bölge ülkelerini küçümseyerek devre dışı bırakmaya çalıştığı için söz konusu politikaları önemli oranda başarısızlıkla sonuçlandı. Örneğin, ABD askerlerinin Kırgızistan'daki üslere yerleşmesinden yaklaşık bir yıl sonra yapılan bir ankette, "nüfusun yüzde 77'si ABD birliklerinin varlığına karşı

[13] KLEVEMANS Lutz, Yeni Büyük Oyun-Orta Asya'da Kan Ve Petrol, Everest yay., İstanbul, 2004, syf:209-210

iken kendisiyle röportaj yapılanların yüzde 62'si Rusya ile ilişkilerin gerginleşmesinden endişe duyuyor (...) Çoğu olup bitenlere şüpheyle yaklaşıyor, zira ABD'nin derdinin yalnızca Merkez Asya'yı kontrol altında bulundurmak olduğuna inanıyorlar."[14] ABD'nin 10 bin kilometreden gelip binlerce askerini bu Kırgızistan'a konuşlandırmasının, sadece El Kaide örgütüyle yürütülecek bir mücadele olmadığını, bölgesel ilişkilerden az çok haberdar olan hemen herkesin bildiği bir gerçek. Orta Asya halkları Sovyetler Birliği ile ne kadar sorun yaşamış olurlarsa olsunlar, ABD'ye karşı çok belirgin bir güvensizlikleri olduğu yapılan bütün anketlerde ortaya çıkmış durumda.

ABD, Afganistan işgaliyle bölgesel güç ilişkilerini bir bakıma yok sayarak, gerektiğinde sert güç kullanımıyla işgal etme tarzında geliştirdiği politika başarısızlıkla sonuçlandı ve tersine Rusya'nın bölgedeki ekonomik-politik ve askeri gücü çok ciddi bir düzeyde arttı. İlgili ülkeler ABD askeri üslerinin kapatılması konusunda anlaştılar. Buna karşılık Rusya ve Çin bölge ülkeleriyle askeri alanda stratejik öneme sahip anlaşmalar yaptılar. Böylece özellikle Rusya'nın jeopolitik gücü çok önemli oranda arttı. Bu gerçeğin farkında olan ABD, bölgenin stratejik önemini bildiğinden bölgesel politikalarına yeni bir yön vermek zorunda kaldı. Bu da daha çok bölgede şekillenen jeopolitik güç dengelerini yeniden tanımlanması olarak somutlaşmaktadır.

ABD'nin Orta Asya politikasını belirlemede önemli bir etkide bulunan Talbott, 1997'de şu değerlendirmeyi yapar: "Eğer Kafkasya ve Orta Asya ülkelerindeki reform çabaları başarıya ulaşırsa, bu kuşkusuz Rusya ve Ukrayna'yı da kapsayacak biçimde eski Sovyet cumhuriyetlerindeki dönüşüm çabalarını da cesaretlendirecektir. Bu da bölgenin Çin, İran, Türkiye ve Afganistan'la olan sınırlarının istikrara kavuşturulmasına yardımcı olacak; Pakistan ve Hindistan'la büyüyen ekonomik ve sosyal bağların korunmasını sağlayacaktır. Karadeniz'den Pamir Dağları'na kadar uzanan bir coğrafyada kendi içlerinde ve birbirleriyle barış içinde olan özgür toplumların varlığının sağlanması, eski İpek Yolu boyunca Avrupa ve Asya arasında değerli bir ticaret ve nakliyat koridorunun açılmasına hizmet edecektir. Eğer ekonomik ve siyasal reformlar başarısız olursa, içerideki ve sınır ötesi ihtilaflar derinleşirse bölge terörizm için bir kuluçka alanı, din ve siyasi aşırılığın odağı ve çatışma sahasına dönüşebilir, İki

[14] Aktaran KLEVEMANS Lutz, age, syf:212.

yüz milyar varillik petrol rezervinin bulunduğu bir bölgenin bu hale gelmesine ABD seyirci kalamaz."[15]

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgede etkin bir güç olmak ve 21. yüzyılın önemli stratejik alanını oluşturan enerji yataklarını elde tutulmak için Orta Asya politikasına özel bir önem veren ABD, 1992 yılında dönemin ABD Dış İşleri Bakanı James Baker'in, 5 Orta Asya ülkesine yaptığı ziyaret turlarında, bölge ülkelerinin önemine özel bir vurgu yaptı. Bölgedeki enerji yataklarının kontrolünün ABD bakımından hayati derecede önemli olduğunu özellikle vurguladı. Afganistan işgalinin arka planında bölgesel enerji yataklarının kontrolü ve taşınması olduğu hemen herkesin gördüğü ve bildiği bir gerçekti. Eğer Afganistan'da işler yolunda gitseydi, işgal başarıyla tamamlanmış olsaydı, Afganistan-Pakistan-Hindistan boru hattı başarıyla tamamlanacaktı. Böylece özellikle Rusya ve Çin'e karşı önemli bir üstünlük sağlamış olacaktı.

ABD'nin 11 Eylül 2001'den önce yani Afganistan işgaline başlamadan önce, Orta Asya politikasını çok daha belirgin hale getiriyordu. Belirlenen Ulusal Güvenlik Stratejisinde bölgeye ilişkin değerlendirmeler buna ilişkin somut veriler sunmaktadır: "İstikrarlı ve müreffeh Kafkasya ve Orta Asya, Akdeniz'den Çin'e uzanan geniş bir bölgede istikrar ve güvenliğe katkı sağlayacak ve Kafkasya gaz ve petrol rezervlerinin ABD'nin muazzam ticari katılımıyla, dünya piyasalarına aktarılmasını mümkün kılacaktır. Bu bölgedeki ülkeler, egemenliklerini ve uluslararası camiadaki yerlerini teminat altına aldıysalar da, demokratik ve ekonomik alanda gerçekleşmesi gereken reformlar vardır.(...) Bu ülkelerin bağımsızlıkları, egemenlikleri, toprak bütünlükleri ve demokratik ve ekonomik reformları gerçekleştirmeleri Amerikan çıkarları için önemlidir. Bu hedeflere ulaşılabilmesi için ikili ilişkilerimizi ve uluslararası kuruluşlardaki liderliğimizi kullanarak milyarlarca doların bölgeye akmasını sağlıyoruz."[16]

ABD'nin 21. yüzyılın İpek Yolu olarak değerlendirdiği Orta Asya ve Güney Kafkasya politikası bütün Avrasya stratejisinin en önemli halkasını oluşturdu. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından hemen sonra bölgenin ekonomik ve politik olarak egemenlik altına alınması için çok yönlü diplomatik faaliyetlere yöneldi. Bölgenin küresel sistem içerisine çekilmesi, Rusya ve Çin etkinliğinin

---

[15] BLANK Stephen, The United States and Central Asie, s,130

[16] National Security Strategy for a New Century, Washington, The White House, Ekim, 1998, s.39-41

zayıflatılması için askeri, ekonomik olanaklarını süreklileştirerek bölgede etkin olmaya çalışıldı. ABD, bölgedeki ekonomik ve politik ilişkilerini geliştirmek için 'Hazar Ticaret Yatırım ve Finansman Merkezi'ni kurdu. Kurulan bu şirkette özellikle ABD Ticaret Ve Yatırım Ajansı ile Deniz Ötesi Özel Yatırım Şirketi ve Eximbank'ın elemanları görevlendirildi. Eximbank, OPİC ve USDA isimli şirketlerinin Orta Asya'nın 5 ülkesine –Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan- 1992-2005 yılları arasında yapmış oldukları yardım 3,5 milyar dolar civarındadır. Ayrıca, Dünya Bankası ve Uluslararası Kalkınma Örgütü tarafından Orta Asya ülkelerine 4,3 milyar dolar kredi verildi.[17]

ABD, Orta Asya'daki gelişmeleri dikkate alarak, BM kararıyla NATO üzerinden bir müdahale olasılığını da hesaplayarak bölgedeki gücünü kalıcılaştırmanın yollarını da sürekli gündemde tuttu. Özbekistan'da konuşlandırılan ABD'nin 82. Hava İndirme Tümeni'nin operasyonel bir güç olarak kullanılmasından sonra, NATO'nun Atlantik Bölgesi Başkomutanı General Jack Sheenan, "BM'nin Orta Asya bölgesinde bir insani operasyon yapmaya karar vermesi durumunda Amerikan silahlı kuvvetlerinin operasyona katılmaya hazır ve istekli olduğunu" belirtti.[18]

Putin, Rusya'nın Orta Asya'daki etkinliğini arttırmak ve öncelikle çevresinde oluşan Çeçenistan gibi sorunları aşmak için, Amerikan'ın Orta Asya ülkelerine yerleşmesine bir bakıma göz yumdu, hatta geçici bir destek verdi. ABD'nin dünya kapsamında 'ön alıcı saldırı' adı altında 'terörle mücadele' politikasına destek verirken, buna paralel olarak 'yakın çevre' politikası ile sorunlu bölgelere yönelik askeri operasyonlara yöneldi. Bunu bir bakıma karşılıklı ödün olarak kabullenmesine rağmen, Rusya, uzun vadede Orta Asya'yı 'arka bahçesi' olarak görmekten vazgeçmedi. Orta Asya'nın jeopolitik öneminin sadece Rusya ve ABD'yi ilgilendiren bir sorun olmadığı biliniyor. Geçmişten beri küresel güçlerin farklı kesimleri bu bölgeyle yakın ilişki içerisinde bulunuyorlar. Bu güçlerden biri de Avrupa Birliğidir.

AB, henüz tek merkezli bir dış politika oluşturamadığı için bölgede yeterince ve beklenen düzeyde bir etki yaratamadı. Hatta Afganistan ve Irak

---

[17] "Pro-Democracy Groups are Harassed in Central Asia," New York Times, December 4, 2005.

[18] Robin Bhatty and Rachel Bronson 'NATO's Mixed Signals in the Causasus and Central Asia', Survival, clit.42 No:3, Sonbahar 2000, s.134

politikalarında aralarında belirgin görüş ayrılıkları oluştu. Ancak AB içerisinde Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya gibi ülkelerin politikaları bölgesel ilişkilerde giderek ön plana çıktı. İngiltere ABD eksenli bir politika izlerken, diğer ülkeler giderek AB eksenli bir Avrasya-Orta Asya politikası oluşturarak bölgesel ilişkilerde daha etkin olmaya yöneldiler. Bu politika esas olarak ABD ile Rusya arasında bir denge politikası olarak şekillendi denebilir. ABD fiziki sınırlar olarak Orta Asya'dan çok uzaktayken, AB tersine komşu sınırdır. Bu bakımdan AB'nin genel Avrasya stratejisinin belki de somutlaşmış biçimi Orta Asya politikasıdır. Böylelikle Orta Asya'ya yönelik belirlenen strateji fiilen yaşama geçirildi. 11 Aralık 1998'de Viyana'da yapılan AB Zirvesi'nde, "Yeni Bağımsız Olmuş Ülkeler" başlığıyla, Orta Asya ülkelerinin özgün durumları tespit edilerek, Avrupa Birliği'nin temel perspektifleri belirlendi. AB genel stratejisinde Avrupa-Avrasya coğrafyası üzerinde belirlenen jeostratejik yönelimde Orta Asya bir bakıma komşu olarak görülmektedir. Bu bağlamda raporda belirtilen "Komşuluk Politikası" ekseninde Orta Asya ülkelerini özel ilişki alanları içerisinde görerek 'Avrupa Birliği' büyük elçilikleri açıldı.

AB açısından son derece önemli olan enerji ihtiyacının karşılanmasında, hem de enerji taşınma güvenliği bakımından Orta Asya bölgesine önemli bir rol biçmektedirler. AB'nin Orta Asya politikası olarak belirlediği bazı noktalar; Orta Asya ülkeleriyle karşılıklı ilişkileri en üst düzeye çıkartmak, bölge ülkelerine eğitim alanında yardımcı olacak inisiyatifler kurmak, ülkelerin sosyal kurumsal yapılarını geliştirmek, hukuksal değişimlerine yardımcı olacak projeler geliştirmek, bütün bunlar için bölge ülkelerine güçlü ekonomik katkılar yapmak olarak belirlenen alt başlıkların politik arka planı ise enerji kaynaklarıdır. AB'nin belirlediği politika, ABD'ninkinden yöntem ve işleyişte farklılık arz etmektedir. Enerji kaynakları bakımından Orta Asya'ya olan bağımlılığı nedeniyle, Rusya ile bir çatışmaya girmeksizin bölgesel ilişkilerde etkin olmanın yollarını arayan AB, enerji güvenliğini önemsemektedir. Çünkü Orta Asya'nın petrol ve doğal gaz eksenli ekonomik potansiyeli, AB bakımından son derece stratejik öneme sahiptir. Bu bakımdan bölgede güvenlik ve politik istikrar olmadan, enerjinin taşınmasının güvenliği önemli sorunlara yol açacaktır. Özellikle boru hatları projesi bakımından da önemsenen bir sorundur.

AB'nin Orta Asya politikasının, ABD'nin aksine Rusya olmaksızın gerçekleşme şansı olmadığı biliniyor. Bu açıdan enerji olarak bağımlı olduğu Rusya ile bölgesel bir çatışmayı göze almaz veya alamaz. Tersine Rusya ile uzlaşıyı benimseyerek 'Avrasya' eksenli oluşturulan politikaları yaşama geçirmeye

çalışıyor. ABD'nin bir dönem izlediği Rusya politikasından özellikle Almanya, Fransa ve İtalya'nın çok açık olarak rahatsız olmaları, Rusya ile olan zorunlu 'enerji' ilişkilerinin bir sonucudur. AB, özellikle Orta Asya enerji yataklarından en yüksek düzeyde yararlanmak için yeni stratejiler geliştirirken, özellikle Rusyasız bir yönelim içine girmeyecektir. Böylesi bir yönelimin başarılı olmayacağını da çok iyi hesaplamaktadır.

ABD ile AB ilişkilerinin boyutu çok farklı olmakla birlikte AB'nin özellikle Rusya ile olan ilişkisi çok daha boyutlu ve karmaşıktır. Birbirlerine sınır olmaları, nüfusların iç içe geçmesi, örneğin Özbekistan ve Tacikistan'da Alman nüfusunun varlığı, Ukrayna nüfusunun % 45'nin Rus kökenli olması ve esasen Avrupa'nın doğal gazının nerdeyse % 70'nin Rusya tarafından karşılanması, karmaşık ilişkilerin küçük bir yansımasıdır. Bu bakımdan karşılıklı 'zorunlu' bir bağımlılık söz konusudur. Bu nedenle AB'nin Avrasya-Orta Asya politikası ile ABD'ninki pek çok açıdan örtüşmüyor.

Çin, Orta Asya ile en yakından ilgilenen ülkelerden biridir. Sınır bölgesi olması nedeniyle ekonomik, politik ve askeri olarak önemli ilişkilere sahiptir. Günümüzde Asya'nın gelişen bölgesel-küresel gücü olarak bölge ülkeleriyle sınırdaş olması ilişkiler için çok önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Çin, gelişen bir güç olarak sınır komşusu ülkelerle olan ticari ilişkileri sayesinde çok önemli bir etki yaratmış bulunmaktadır. Özellikle Rusya ile yakınlaşan ilişkiler Çin'in bölgesel etkinliğini önemli oranda arttırmaktadır. Yükselen Çin, önümüzdeki 20 yıl içinde dünyadaki enerji kullanımın % 30'undan fazlasını tek başına gerçekleştirecektir. Bu bakımdan Orta Asya ile olan ilişkiler Çin için stratejik öneme sahiptir. Çin petrolde özellikle Ortadoğu'ya bağımlıdır. Ortadoğu petrollerini kontrol eden ABD ile Çin arasında bu noktada hassas bir denge oluşmuş durumda. Dahası bu durum Çin'in hareket alanını sınırlamaktadır. Çin, hem Asya kıtasında hem de uluslararası ilişkilerde küresel lider ülkelerden biri olmak için özellikle enerji sorununu çözmek zorunda olduğunun ve dahası ABD'den kurtulması gerektiğinin bilincindedir. Bu nedenle, Rusya-Çin arasındaki doğal gaz ve boru hattı projelerinin başarıyla tamamlanması, Çin'in 2025'li yıllar stratejisi bakımından oldukça önemlidir.

Çin'in bugünkü gelişme potansiyeli dikkate alındığında, 2020 yılında, Çin'in yıllık petrol ihtiyacının 450 milyon ton civarında olacağı ve bunun % 55-60'ni da ithal etmek zorunda kalacağı tahmin ediliyor. Bu bakımdan Çin, petrol ve doğal gaz zengini olarak bilinen Orta Asya komşularıyla çok yönlü ekonomik ve politik ilişkiler geliştirmekte ve bölgesel gücünü pekiştirmeye çalışmaktadır. Çin

şirketlerinin özellikle Kazakistan petrollerine yönelik ilgisi biliniyor. China National Petroleum Company Kazakistan'ın Aktobe Munaygaz şirketindeki hisselerin önemli bir kısmını, Petro Kazakistan şirketini tamamen satın almış bulunuyor. Bu bakımdan Çin'in Orta Asya stratejisi düşünülenden çok daha derin ve kapsamlıdır. Bu strateji Çin'in küresel güç olma politikasıyla da doğrudan ilişkilidir.

Japonya, hem Asya'nın hem de dünya küresel sisteminin önemli ülkelerinden biridir. Gelişmiş teknolojisi ve ekonomik gücü ile kapitalist sistemin merkez ülkesidir, ancak Çin gibi önemli oranda Ortadoğu petrollerine ve doğal gaza bağımlıdır. ABD ile olan askeri ve politik bağımlılık ilişkilerinde petrol çok önemli bir yer tutmaktadır. "Öyleyse, Amerika Körfez'deki petrolü korumak için askerlerini gönderdiğinde dökülen şüphesiz ki bizim kanımızdır, ama söz konusu olan bizim petrolümüz müdür? Başka yerlere giden yüzde 80'lik payı görmezden gelirsek bizim için daha mı iyi olur? Tabii ki, petrolün çoğu Asya'daki en büyük ticari ortaklarımıza (Çin, Japonya, Güney Kore, Singapur gibi) gittiğine göre, belki de bunun aslında kimin petrolü olduğunu söylemek konusunda daha seçici olmamalıyız."[19] Japonya ve Çin'in gerçekten kurtulmak istediği ana nokta burasıdır. Ortadoğu petrollerine yani bir bakıma ABD'ye olan bağımlılıktan kurtulmak istiyorlar. Çin bunu çok açık net bir politikayla sürdürüyor. Japonya ise özellikle 1990'dan sonra bu politikayı aşamalı ama sessizce yürütmeye çalışıyor. Ortadoğu enerjilerinden kopmak, iki ülkenin özellikle politik gücünü çok daha ciddi oranda artıracaktır.

21. yüzyılın uluslararası dengelerinin değişmesine paralel olarak daha bağımsız bir güç olmak isteyen Japonya, Asya'nın merkezi ile çok yakından ilgilenmektedir. Bölgenin zengin enerji yataklarından yararlanmak için Çin, Rusya ve bölge ülkeleri ile giderek artan düzeyde ilişkilerini geliştiriyor. Özellikle doğal gazının Japonya'ya taşınması için Rusya ile boru hattı üzerine yaptığı görüşmeler ilişkilerin boyutlarını yeniden belirlemektedir. Rusya ve Merkez Asya'dan Çin ve Japonya'ya doğru döşenmesi planlanan ve somut adımları atılan boru hattı bölgenin jeopolitik ilişkilerini önemli oranda değiştirecektir. Japonya, halen güven sorunu yaşadığı Rusya ve Çin ile zorunluluğa dayanan 'yeni' bir bağımlılık ilişkisine girerken, Ortadoğu'yla olan 'zorunlu' bağımlılıktan kurtulacaktır. Bu aynı zamanda Japonya'nın ABD ve AB ile olan küresel ilişkilerinde daha 'serbest' bir döneme girmesini sağlarken, öte yandan

[19] BARNETT, age syf:268.

Japonya'nın uluslararası politikasında 'Asyacılık' nispeten kendisini hissettirebilir.

Avrasya ve Merkez Asya'nın hem sahibi hem komşusu rolünde olan Rusya'nın bölgesel etkinliği onu en güçlü kılan yanlarından biridir. Orta Asya'nın Sovyetler Birliği sınırları içerisinde olması nedeniyle uluslararası kapitalist güçlerin etki gücü hemen hemen yok gibiydi. Sovyetlerin dağılması bölge ülkelerinin birer 'bağımsız' devlet haline gelmeleri yeni kurulan Rusya Federasyonu'nun kendi iç sorunlarıyla uğraşması bu bölgedeki etki gücünü kısa bir dönem için zayıflattı. Ancak Rusya hem Kafkasya'daki iç sorunlarını hızla çözmeye yöneldi, hem de Orta Asya'da inisiyatifi yeniden ele almak için somut adımlar attı. Rusya'dan kopan 14 devlet ve özerk bölgeler üzerinde Rusya'nın etkinliği önemli oranda devam ediyordu. Dönemin Devlet Başkanı Yeltsin özellikle Orta Asya ülkelerini Rusya'nın etkinlik alanına çekmek için örgütsel yapısı nispeten zayıf olan 'Bağımsız Devletler Topluluğu'nu kurdu. Putin bu süreci ileri götürerek, eski Sovyetler Birliği içerisinde bulunan özelikle Orta Asya ülkelerini kapsayan yeni bir birlik oluşturmaya yöneldi. Rusya, AB ilişkilerine benzeyen, sınırların fiilen kaldırıldığı, bütünlüklü ekonomik bütünleşme ve tek para birimini hedefleyen 'yeni' bir birlik oluşturmak için önemli bir çaba içerisindedir. Putin'in üçüncü dönemi bu sürecin tamamlanması olarak algılanabilir.

Putin, Rusya'yı uluslararası ilişkilerde güçlü kılacak en önemli noktanın Orta Asya'daki etkinliğini korumak ve güçlendirmekten geçtiğini biliyor. Bu nedenle ABD'nin bölgede askeri konuşlanma açısından kalıcı olma eğiliminden rahatsızlığını şöyle ifade etmişti; "misafirler konuk oldukları evde uzun süre kalmanın hiç de nazikâne bir tutum olmadığını anlamalılar."[20] Dönemin Müste-şar Kalyuzhny da, "Bir Rus deyişi vardır: Eğer misafir ağırlıyorsanız iki kez sevinirsiniz. Birisi misafir geldiğinde diğeri ise misafir ayrılırken." "Kırgızistan ve Özbekistan CIS üyesi ülkelerdir ve Rusya ile aralarındaki güvenlik anlaşması ile bağlıdırlar." [21] "Amerikalılar bin Ladin'i yakalar yakalamaz Merkez Asya'dan çekilmeliler."[22] Rusya'nın bu yaklaşımı esas olarak, ABD'nin Orta Asya'dan çekilmesi veya politik etki gücünün minimum düzeye indirilmesi olarak tanımlanıyordu.

---

[20] age
[21] Aktaran KLEVEMANS Lutz, age, syf:215.
[22] Age, syf: 217.

Putin sonrası Rusya'nın politikaları güçlü ve çok yönlü gelişmeye başladı. Bölgenin gerçek durumunu çok daha somut analiz eden Putin, Rusya'nın dış politikasının merkezine, özellikle Orta Asya ve Kafkasya'yı oturttu. Bu nedenle askeri gücü sürekli bir baskı unsuru olarak kullanmak yerine, karşılıklı çıkarlar üzerinde Orta Asya merkezli bir organizasyonun oluşturulması gerektiğini belirtti. Bölge ülkelerinin genel talep ve ihtiyaçlarını dikkate alarak ekonomik ilişkileri ön plana çıkarttı. Özellikle enerji kaynaklarının batıya pazarlanması için alınan kararların uygulamaya konması, Orta Asya ülkelerini hızla Rusya'ya yaklaştırdığı gibi Rusya'nın da dünya dengeleri içerisindeki yeri yeniden güçlendi.

Bölge ülkelerinin ABD'nin Orta Asya'ya yönelik politikalarından çok belirgin olarak rahatsız olmalarının ve kendi gelecekleri bakımından ciddi bir kaygı duymaya başladıklarının farkına varan Rusya, tersten bu ülkelere yönelik güçlü ama esnek bir politika ile yaklaştı ve kedine yönlendirmeyi başardı. Rusya ile Orta Asya ülkeleri arasında, çok yönlü ekonomik ve askeri ilişkiler geliştirildi. Çin ve Rusya'yı kuşatma politikası geliştiren ABD'ye karşı iki ülkenin Şangay İşbirliği Örgütü kapsamında çok yönlü stratejik ilişkileri gelişti. Orta Asya ülkelerini kapsayan bu yönelim, ABD'nin bölgesel gücüne çok önemli bir darbe vurmuş oldu.

Putin'in bu başarılı hamleleri, bölge ülkeleri ile askeri ilişkilere de yansıdı. Örneğin 2002 yılı Aralık ayında, Rusya Devlet Başkanı Putin Kırgızistan'a yapmış olduğu ani ziyaret ile iki ülke arasında 'askeri güvenlik işbirliği anlaşması' imzalandı. Böylece Rusya, Kırgızistan'daki askeri gücünü arttırdı, Su-25 ve Su-27 savaş jetleri ve bombardıman uçaklarını kapsayan hava üssünü güçlendirdi. Gerekli uçaklar ve askerler Kazakistan ile Tacikistan'daki üstlerden buraya nakledilerek bölgede ortak bir 'anında mukabele gücü' kurulması sağlandı. Bu Rusya'nın bölgeye hem ekonomik hem de askeri olarak çok daha etkin biçimde geri dönüşünü ifade ediyordu. Dönemin Savunma Bakanı Ivanov, yeni askeri üssün amacını, "saldırı olması halinde (...) hava kuvvetlerine bağlı birlikler düşman hedeflerini bombalayarak düşmanı saf dışı bırakacaklardır."[23] Böylece ABD ile Rusya askeri üsleri arasında sadece 35 millik bir zaman bulunmaktadır. Böylesi bir durumun oluşması hiç şüphesiz ki küresel devletler arasındaki ilişkilerin boyutunu ortaya koymaktadır.

---

[23] New York Times, 7 Aralık 2002, syf:12.

Amerika'nın Merkez Asya'ya yerleşerek bölgesel gücünü en üst düzeye çıkartmak için üslere asker göndermesinden birkaç gün sonra Kırgızistan'ı ziyaret eden Rusya Parlamento sözcüsü Gennady Seleznev, "Rusya, Orta Asya'daki ABD üstlerinin kalıcı olmasını tasvip etmiyor." Böylelikle ABD'nin Rusya'nın arka bahçesinde kalıcı olamayacağının mesajını verirken, aynı zamanda başta Kırgızistan olmak üzere bölge ülkelerine yönelik de uyarılarını yaptı: "Orta Asya cumhuriyetleri yapılan anlaşma gereğince bize danışmadan kendi başlarına karar alamazlar." Buna benzer 'uyarı' içerikli açıklamalar Rusya devlet yöneticileri tarafından sık sık yapıldı. Rusya'nın artan baskıları sonucu Kırgızistan, 2007 tarihinde ABD ile yapılan görüşmeler neticesinde Askeri üslerin yetkilerini ve hareket alanını önemli oranda kısıtladığı gibi askeri üssün kalış süresini sınırladı.

Bu gelişmeler ABD'nin Orta Asya'da kalıcılaşmasına vurulan önemli bir darbe olduğu gibi inisiyatifin giderek Rusya ve Çin'e geçmesi anlamına da geliyordu. Ayrıca Rusya'nın hem petrol hem de doğal gaz alanında küresel bir güç olarak yükselmesi özellikle Orta Asya'nın politik dengelerinin kendi lehinde dönüşmesinde önemli bir faktör oldu. Orta Asya'da Rusya'nın gelişmesiyle ters orantılı olarak ABD'nin de önemli bir güç kaybına uğradığını tespit etmek gerekir. Ancak bundan ABD'nin Orta Asya'dan vazgeçtiği veya vazgeçeceği sonucu çıkartılmamalıdır. İzlediği bölge politikasının ciddi darbeler alması, ABD'nin bölgesel stratejilerini yeniden gözden geçirilmesine yol açtı. Obama'nın gelişi ile ABD'nin bölgesel politikalarında belirli değişiklikleri gözlemek mümkün. Obama özellikle Asya'nın stratejik ülkeleriyle dengeli bir politika izlemekte ve bölgesel sorunlarda daha yakın bir işbirliğini tercih etmektedir.

Orta Asya bölgesel güç olarak bilinen ülkelerin de ilgi alanındadır. Özellikle İran ve Türkiye bölge ile olan tarihsel ve kültürel bağları nedeniyle ön plana çıkmaktadırlar. Türkiye etnik tarihsel bağlarını kullanarak ABD'nin yardımıyla bölgesel etkinliğini artırmaya çalışırken beklenen etkiyi gösteremedi. Bunun birkaç nedeni sıralanabilir: Birincisi, Rusya'nın bölgedeki muazzam ekonomik ve askeri gücü karşısında Türkiye'nin silik kalması ve daha çok ABD'nin yönlendirmesiyle hareket etmesinin getirdiği boşluk önemli bir başarısızlık yarattı. Böylece 'Çin Seddi'nden Adriyatik denizine' kadar bir alanı kapsayan dış politikası tamamen iflas etti. İkincisi, Türkiye'nin iç politik durumu ve güçlü bir ekonomiye sahip olmamasıdır. Kürt sorunu nedeniyle 30 yıldır fiili bir iç savaş yaşayan devletin içteki politik istikrarsızlığı uluslararası ilişkilerin en önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. Ekonomik ve askeri gücünü içte

tüketen bir Türkiye'nin bölgesel ilişkilerde politik bir yönlendirmeye sahip olması son derece zordur. 300 milyar dolarlık iç ve dış borç Türkiye'nin bölgesel ilişkilerini çok ciddi oranda etkilemektedir.

Bölgede en etkili ülkelerinden biri olan İran, bir Ortadoğu ülkesi olduğu kadar bir Avrasya ve Orta Asya ülkesidir. Söz konusu bölge ve bölgenin eksen çeperindeki ülkelerle yakın ilişkileri bulunmaktadır. Bu durum, İran'ın stratejik önemini birçok bakımdan arttırmaktadır. Doğal Gaz ve Petrol gibi sahip olduğu enerji kaynakları yanında Hazar Denizi sınırına sahip olması da İran'ın Orta Asya'daki konumunun önemini artırmaktadır. Bu nedenle ABD, AB, Çin ve Rusya gibi küresel güçlerin Orta Asya politikasında İran özel bir yere sahiptir. İran'a hâkim olan güç Orta Asya politikasında belirleyici bir güç olacaktır. İran üzerinde yürütülen rekabet aynı zamanda Orta Asya'da etkin olma stratejisidir. Özellikle ABD merkezli İran'a yönelik geliştirilen ekonomik, askeri politikaların arka planında esasen Büyük Ortadoğu projesi içerisinde Orta Asya stratejisi bulunmaktadır.

3-Büyük Ortadoğu Rekabetinin Önemli Halkalarından Biri: Hazar Denizi

Derinliği 1000 metreye kadar bulan Hazar Denizinin uzunluğu 1210 km, genişliği 210-436 km olup 365 bin km^2 bir alanı kapsamaktadır. Kazakistan ile 2320 km, Türkmenistan ile 1200 km, Azerbaycan ile 955,08 km, İran ile 900 km ve Rusya ile 695 km sınıra sahiptir. Ayrıca Hazar Denizi içerisinde küçük ve orta düzeyde yaklaşık 50 ada bulunuyor. Türkmenistan deniz sahası içinde olan Çeleken ve Pir Allah adalarında petrol üretilmektedir. İran'ın 12, Azerbaycan'ın 6, Kazakistan'ın 3, Rusya'nın 2 ve Türkmenistan'ın 1 şehri Hazar kıyısında bulunmaktadır. Asya-Avrupa sınırında, Orta Asya, Kafkasya ve İran'ın ortasında yer alan Hazar Denizi, barındırdığı zengin doğal kaynakları kadar jeopolitik, jeostratejik olarak da uluslararası güçlerin çekim merkezinde olan bir bölgedir.

Enerji alanında faaliyet yürüten küresel tekellerin özellikle enerji yataklarının bulunduğu bölgeler üzerinde yoğunlaşmaları bölgesel politikalar bakımından oldukça önemlidir. Dünya çapında enerji yatakları üzerinde egemenlik kuran belli başlı tekeller; özellikle petrol ve doğalgaz yataklarının yoğun olduğu Hazar denizi havzasını rekabetin önemli bir alanı haline getirdikleri gibi çok kapsamlı yatırımlara yöneldiler. Hazar petrolleri ve doğal gaz rezervleri henüz netleştirilmiş değil. Bu bakımdan şu aşamada S. Arabistan ile kıyaslanacak düzeyde değil. Rezervler konusunda 100 ile 250 milyar varil arasında değişen tahmini rakamlar ileri sürülmektedir. Mevcut potansiyelin çok küçük bir miktarı

işletilmektedir. Örneğin Suudi Arabistan'ın günlük üretim miktarı 10,5–11 milyon varil ve Hazar'ın yani yukarıda ismi geçen 4 ülkenin 2010 yılı günlük petrol üretim miktarı ise yaklaşık olarak 2,7 milyon varildir. Hazar'daki kaynakların çıkarılması ve piyasaya sürülmesi için yüksek miktarda yatırıma ihtiyaç var. İki yıl önce, İran, Hazar kıyı şeridinden 15 milyar varil petrol rezervi bulduğunu açıkladı ve bu miktar petrol üreticisi Cezayir'in toplam rezervi kadardır. Ayrıca Azerbaycan'ın doğal gazının yaklaşık olarak % 65'i, petrolünün de yaklaşık olarak % 90'ı Hazar Deniz'inden çıkartılmaktadır. Önümüzdeki yıllarda, Hazar petrollerinin çok daha geniş olarak işletilmesi durumunda, Ortadoğu'dan sonra en büyük petrol üretim sahası haline gelme potansiyeline sahiptir.

Uluslararası tekellerin temsil ettikleri devletlerin ekonomik, politik ve hatta askeri desteğini de alarak yürüttükleri çok kapsamlı faaliyetlerle hazar bölgesinin enerji yatakları üzerinde fiili bir egemenlik kurmaya çalıştıkları biliniyor. Çok karmaşık oyunların döndüğü bu bölgede denetim sağlayacak olan küresel tekelin dünya çapındaki egemenliği çok daha güçlü olacaktır. Bu bakımdan rekabet, çelişki, çatışma, uzlaşı ve ittifak politikalarının iç içe geçtiği derin bir ilişki ağı kurulmuş bulunuyor. Başrolde oynayan ve bölgesel hâkimiyetini pekiştiren Rusya dışında bölge ülkeleri içerisinde Azerbaycan, İran, Türkmenistan, Tacikistan, Kırgızistan gibi ülkelerin enerji yatakları merkezleri olması yanında, küresel şirketler enerji kaynaklarının taşınması için oluşturdukları 'boru hatları' projelerinin yaşama geçirilmesi için, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Çin, Türkiye gibi ülkelerde bölgesel enerji rekabetinin oyuncuları arasında bulunmaktadırlar.

Özellikle hazar denizinde bulunan yatakların kontrolü fiili çatışmalara yol açabilecek kadar önemsenmektedir. Hazar bölgesinin enerji yataklarına hâkim olmak kadar, taşınmasının önemli bir halkasını oluşturan boru hatlarının denetimi de bir o kadar önem kazanmış bulunuyor.

Hazar Denizi havzasının kontrolü, esasen Kafkaslar, Orta Asya ve hatta Doğu Asya'nın kontrol edilmesi anlamına gelmektedir. Hazar üzerinde uygulamaya konulmak istenen stratejiyi esasen Avrasya stratejisinin somutlaşmış biçimi olarak değerlendirmek mümkündür.

ABD, Asya stratejisinin ekseninde bulunan Avrasya, Orta Asya, Doğu Asya politikasındaki başarısızlıklarını bir bakıma Hazar politikasıyla telafi etmeye çalıştı. Özellikle Azerbaycan eksenli geliştirilen politikanın arka planında Hazar

enerji yatakları önemli bir yer tutuyordu ve ABD'nin bu politik yönelimi halen devam etmektedir.

Hazar Denizi'nin coğrafi statüsü ciddi tartışmalara yol açan özgün bir durumdur. Bu anlamda iki temel görüş ortaya çıkmıştır. Birincisi, Hazar'a kıyısı olan ülkelerin savunduğu ve bugün de genel bir kural olarak kabul gören bir kapalı/iç deniz diğer bir anlamda göl statüsünde görülmesidir. İkincisi ise, ABD'nin doğrudan politik bir güç olarak taraf olmak istediği Hazar bölgesinin coğrafi olarak uluslararası deniz sahası içinde görülmesinin savunulmasıdır.[24] Öyle ki, Hazar'ın bir iç deniz mi yoksa bir göl olarak değerlendirilmesi konusunda dahi ciddi görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Özellikle küresel şirketler, Hazar'ın bir deniz olduğu ve uluslararası alanda böyle tanımladığını iddia etmektedirler. Çünkü göllerin ve denizlerin uluslararası hukuksal düzenlemeleri farklıdır. "Tartışılan mesele ilk bakışta basit görünebilir: Hazar Denizi göl müdür, yoksa deniz mi? Eğer milyarlarca ton petrol mevzu bahis olmasaydı bu daha ziyade akademik bir sorunsal olurdu. Söz konusu petrol rezervlerinin nasıl paylaşılacağı, dünyanın en büyük içsel su yatağının nasıl tanımlanacağına bağlıdır. Hazar Denizi eğer bir göl ise her bir ulus yalnızca kendi kıyısından birkaç deniz mile uzunluğunda bir kıyı şeridinin denetiminden sorumlu olacak. Dolayısıyla, gölün en geniş olan orta kısmı gemilerin geçişi, balıkçılık gibi hususlar ile muhtelif doğal kaynaklardan tarafların ortak surette istifade edecekleri çok taraflı egemenliğe dayalı uluslararası sular haline gelecek. Devletler ise petrol kuyularının kurulması ve kâr paylaşımının nasıl yapılacağına ilişkin olarak kendi aralarında anlaşmak durumunda kalacaklar.

Hazar Denizi aksine eğer bir deniz olarak tanımlanırsa, tüm deniz yatağı ve yüzeyinin ülkeler arasında pay edilmesi gerekecek. Özellikle ABD'nin baskısıyla, Birleşmiş Milletlerin Deniz Hukuku tarafından yapılan açıklamaya göre 'Hazar Denizi'nin bir göl değil, deniz olduğu görüşünü' deklare etmeleri, bölge bakımından bir başka politik krize yol açtı ve Hazar Denizini sarmalayan ülkeler tarafından doğrudan reddedildi. Sovyetler Birliği dağılmadan önce Hazar'ın iki komşusu vardı Sovyetler Birliği ve İran. Bu devletler arasında yapılan ikili anlaşmalardan ikisi de her iki ülke gemilerinin tüm su alanı içerisinde hareket serbestliği, petrol ve doğal gaz dışındaki kaynakların paylaşımı esas alınmıştı.

---

[24] Country Analysis Briefs:Central Asia,(September 2005),Energy Information Administration, http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Centasia/Natural-Gas.html#TBA (Ulaşım 13.04.2007)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan jeopolitik duruma paralel olarak Hazar Denizine komşu olan ülke sayısı beşe yükseldi; Rusya, İran, Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan. Ortaya çıkan yeni dengeler doğal olarak bölge ilişkilerini yeniden şekillendirdiği gibi, özellikle Hazar Denizindeki enerji yataklarının paylaşımı sorunu çok daha kapsamlı olarak gündeme geldi. Rusya'nın kendi iç sorunlarıyla boğuşmak zorunda kaldığı dönem ABD, Rusya'nın bölgedeki boşluğundan yararlanarak Hazar bölgesindeki etkinliği arttırmaya yöneldi. Özellikle Azerbaycan ve Kazakistan üzerinde etkili olmaya çalıştı. Kafkasya bölgesindeki sorunları dolaylı olarak kışkırttı ve Rusya'yı kendi içine yönlendirmeye çalıştı. Rusya bakımından son derece stratejik bir konuma sahip olan Hazar Denizi üzerinde ABD'nin egemenlik kurmasına izin veremezdi, iç politik kaosun en yoğun olduğu dönemde dahi Hazar bölgesini kontrol altında tutmaya özen gösterdi. "Amerikan'ın desteğini de arkalarına alan bu devletler, deniz yatağı ile birlikte doğal zenginlikleri her bir ülkenin kıyı şeridi uzunluğuna göre birbirine eşit olmayan parçalara ayırmak arzusundalar. Ruslar kendi bölgelerinde petrol rezervlerini keşfedinceye dek bu çözüm önerisini defalarca geri çevirdiler. Moskova bu keşif ertesinde deniz yüzeyinin değilse bile deniz yatağının parçalara ayrılmasında ısrar etmeye başladı. Böylelikle kendi donanması ülkelerden hiçbirinin silahlı sahil güvenlik gemisiyle muhatap olmaksızın Hazar boyunca özgürce dolaşmaya devam edebilecekti. Ebetteki bu tamamen Rusya'nın çıkarına bir durum yaratıyordu, zira büyük Hazar donanması istediği zaman eski Sovyet Cumhuriyetlerinin kıyılarına kadar sokulabilecekti."[25]

Hazar denizinin derinliklerinde bulunan enerji yatakların kullanımı sınır ülkeleri arasında sorun olmaya devam ediyor. Bütünlüklü olarak konu çözümlenmiş değil. Öyle ki diplomatik krizlere, politik ve askeri sorunlara yol açmaktadır. Sadece İran ve Azerbaycan değil, aynı zamanda Azerbaycan ile Türkmenistan, Rusya ile Azerbaycan, İran, Türkmenistan arasında ciddi bir anlaşmazlık konusudur. Ayrıca bölgede ve özellikle Türkmenistan ve Azerbaycan'da faaliyet yürüten küresel sermaye grupları da söz konusu çatışmanın içinde yer almaktalar. İran'ın silahlı gövde gösterisi diplomatik açıdan Azerbaycan ile aralarındaki sınır anlaşmazlığından doğan gerginliği The Economist dergisi, Hazar bölgesindeki sorunları abartılı bir biçimde "üçüncü

[25] KLEVEMAN Lutz, Yeni Büyük Oyun-Orta Asya'da Kan ve Petrol, Everest yay., İstanbul, 2004, syf: 164-165.

dünya savaşı senaryosu" olarak tanımlayarak esasen uluslararası güç ilişkilerinin rekabetine dikkat çekiyordu.

BP-AMOCO'nun işlettiği ve yaklaşık 7 milyar varil ham petrol rezervine sahip olduğu düşünülen Çırağ sahası, anlaşmazlıklara konu olan bölgelerden biridir. 23 Temmuz 2001 tarihinde, BP AMOCO şirketi, Azerbaycan ile yapmış olduğu doğal gaz anlaşmasından sonra Hazar denizinde sondaj çalışmalarına yöneldi. Bu bir bakıma ABD'nin almış olduğu politik bir karardı. Aynı zamanda Hazar Denizi'nin sınır bölgelerinin halen tartışmalı olması nedeniyle sondaj çalışmalarının İran'ın hak iddia ettiği bölgeye kaydırılması, İran'ın askeri müdahalesi ile karşılaştı. BP sözcüsü Steve Lawrence. "Ancak, İranlılar silahlıydı ve bu durumda yapabileceğimiz başka bir şey yoktu." İran Hazar denizi enerji kaynaklarının İran'a ait olduğu iddia edilen kara sularında yabancı şirketlerin arama faaliyetlerine kesinlikle izin verilmeyeceğini belirtti. Dönemin İran Dışişleri Bakanı'nın açıklamalarına göre, "İran kara sularında faaliyet gösteren şirketlerin faaliyetleri sona erdirilecek ve bu şirketlerle bir daha herhangi bir iş bağlantısı kurulmayacak ya da anlaşma imza edilmeyecektir."[26] İran'ın bu yönelimi, Hazar bölgesinde enerji yataklarının denetim altına alınmasındaki rekabetin boyutunu ortaya koyduğu gibi küresel tekellerin bölgesel ilişkilerdeki yoğunlaşmasını da yansıtmaktadır.

ABD'nin Hazar yönelimi Rusya ve Çin başta olmak üzere Hazar Denizine sınır olan bütün ülkelerin tepkisine yol açtı ve başarısız bir girişim olarak kaldı. ABD bu kez, Azerbaycan üzerinde, uluslararası tekellerin Hazar bölgesine yerleşmesine yöneldi. Bu yönelim Rusya ve İran'ın ciddi tepkisiyle karşılaştı ve zaman zaman küçük çaplı çatışmalara yol açtı.

Hazar Denizi'nin yeni komşularından Türkmenistan'ın stratejik önemi çok daha fazla arttı. Özellikle 280 trilyon metreküpü aşan kesinleşmiş gaz rezervleriyle dünyanın önemli merkezlerinden biri halene gelen Türkmenistan, Hazar bölgesindeki enerji yataklarıyla da rekabetin merkezi durumundadır. Türkmenistan Enerji Enformasyon Kurulunun verilerine göre mevcut rezervlerinin kümülatif 70 katrilyon metreküpten fazla olduğu tahmin ediliyor. Türkmenistan'ın Hazar kıyılarındaki yatakları buna dâhil edildiğinde, Türkmenistan bölgenin jeopolitiğinde, bölgesel rekabetin ve çatışmanın merkezinde olan bir ülke haline geldiğini görmek mümkün. Bu bakımdan Rusya,

---

[26] Wall Street Journal, 25 Temmuz 2001, s. 2.

Hazar kıyılarını bütünüyle olarak kontrol etmek için, Hazar kıyısına komşu ülkelere yönelik özel politikalar geliştirmektedir.

Türkmenistan, Hazar kıyı şeridinde önemli petrol rezervlerinin tespit edilmesinden sonra, küresel ve bölgesel güçler karşısında dengeli bir politika izlemek için 1995 yılı Aralık ayında BM Genel Kurulunda, Orta Asya coğrafyasında tarafsız ve bağımsız bir ülke olarak kalacağını deklare etti. Örneğin 2001 yılına kadar Afganistan'da Taliban rejimi ile hiçbir çatışmaya girmedi. Rusya ile ilişkilerinde çok daha dikkatli ve hassas bir politika izlerken, aynı şekilde ABD ile ilişkilerinde de belli bir denge politikası gözetti. Türkmenistan 2001 yılında Afganistan'ın işgali sırasında ABD'ye askeri üsler vermedi. Ancak Rusya ile ilişkilerini çok daha dengeli bir şekilde geliştirdi. 'Tarafsızlık' politikası nedeniyle Afganistan'daki Taliban rejimine karşı verilen savaşta müdahil olmadı ancak İnsani Yardım Kuruluşlarının Kuzey Afganistan'a geçmesine izin verdi.

ABD, bütün askeri gücüyle Afganistan'ı işgal ederken, arka planda Hazar Denizindeki enerji yataklarına odaklanmış bulunuyordu. İşgalden hemen sonra, yapılan ilk stratejik planlama Hazar petrollerinin ve Orta Asya doğal gazının taşınması için boru hatlarının hangi ülkeler üzerinden geçeceği ile ilgiliydi. Bir yandan Hazar Denizinden İran veya Azerbaycan'dan ve Türkiye üzerinden geçişi sağlamak ya da Afganistan ve Pakistan üzeriden Hint okyanusuna aktarmaktı. İki projenin merkezinde Hazar enerji yatakları bulunuyordu. Bu bakımdan ABD özellikle Azerbaycan ve Türkmenistan üzerinde bir kısım planlar uygulamaya çalıştı. Dönemin ABD Savunma Bakanı yardımcısının dediği gibi 'Afganistan'ın teröristlerden temizlenmesi, Amerikan'ın Orta Asya ve Avrasya çıkarları bakımından hayatı öneme sahipti' değerlendirmesinin arka planında enerji yataklarının kontrolü ve enerjinin taşınması vardı.

Hazar bölgesinde de önemli bir etkinlik kuran Rusya, stratejik dengeleri kendi lehine çevirerek Avrasya bölgesinde esas güç olduğunu çok belirgin olarak ortaya koydu. Bu bakımdan Rusya'nın Hazar bölgesindeki stratejik çıkarları hesaplanmaksızın hiçbir gücün Hazar politikası başarılı olamaz.

4-Ortadoğu Rekabetinde Kafkasya'nın Önemi

Jeopolitik olarak belli bir alanı kapsayan Kafkasya, Ortadoğu stratejisinde oldukça önemlidir. Hem coğrafi olarak iç içe olması, hem de aynı stratejik merkezlerde bulunması nedeniyle Kafkasya olmaksızın Ortadoğu önemli bir boşluk yaratır. Avrasya'nın coğrafi ve jeopolitik alanı içerisinde de gösterilen

Kafkasya, Karadeniz ve Hazar havzasının önemli bir kısmı olarak algılanmaktadır. Bu bakımdan Kafkasya bölgesel ilişkilerde Kafkasya'nın coğrafi alanı onun jeopolitik önemini çok daha fazla arttırmaktadır. Kafkas Sıradağları, Kuzey Kafkasya ve Güney Kafkasya olarak ikiye böldüğü, kuzeyde Don nehri ağzı, Maniç Çukurluğu ve Kuma ağzı hattından güneyde Aras ve Kars Platosu'na kadar uzanan bölge olarak tanımlanmaktadır.

Kafkasya bölgesinin yüzölçümü 470.000 km kare olup yaklaşık 20 milyon insan yaşamaktadır. Kafkaslar doğuda Hazar Denizi, batıda Karadeniz, güneyde Türkiye ve İran, kuzeyde ise Maniç çukuru ile çevrili bir bölgedir. Güney Kafkasya ise toplam 186.100 km^2 yüzölçümü ve yaklaşık 17 milyon insan yaşayan ve üç bağımsız Kafkas ülkesinin sınırları ile oluşan bir bölgedir.[27] Kafkasya bölgesi yaşayan halkların çeşitliliği ile dünyanın sayılı bölgelerinden biridir. Birkaç yüz kişiden oluşan dil gruplarının yanında, milyonlarca insandan oluşan halklar da vardır.

Kuzey Kafkas bölgesi, Rusya sınırları içerisinde bulunan özerk cumhuriyetlerinden oluşmaktadır; Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti, Kabardin-Balkar, Çeçenistan, İnguşetya, Dağıstan, Kuzey Osetya, Adige, Kalmuk, Stavropol Kray, Krasnodar Kray, Astrahan Oblast, Abhazya_Cumhuriyeti bulunuyor. Güney Kafkas bölgesi ise üç bağımsız devletten oluşuyor: Azerbaycan'ın yüzölçümü 86.600 km^2 olup nüfusu 8 milyon, Gürcistan'ın ise yüzölçümü 69.700 ve 5,5 milyon nüfus, Ermenistan ise 29.800 km^2 yüz ölçüme ve yaklaşık olarak 3,8 milyon nüfusa sahip.

Çok uzun bir politik tarihi olan Kafkasya, Asya bölgesinin başka alanları gibi çatışma merkezi olarak doğrudan ön plana çıkmadı. Yayılmacı politikalar izleyen imparatorluklar, Kafkasya üzerinde stratejiler geliştirmede nispeten edilgen kaldılar. Örneğin Orta Asya eksenli oluşturulan stratejiler gibi özel bir yönelim olmadı. Bunun en temel nedeni, Çarlık Rusyasının bölgede mutlak hâkimiyetiydi. En güçlü imparatorluklar dâhil olmak üzere Rus Çarlığının buradaki egemenliğine karşı bir strateji oluşturmadılar. Dünya'nın kapitalist güçlerinin Kafkasya bölgesiyle ilgilenmeleri, özellikle 1900'lü yıllardan sonra, Avrasya politikası ekseninde başladı.

Kafkasya, çok geniş bir alanı kaplayan ve küresel sistem güçlerinin jeostratejik çatışma alanı olarak ön plana çıkan Avrasya'nın en önemli halkasını oluşturmaktadır. Bu bakımdan özellikle 21. yüzyıl stratejisinde Kafkasya'ya

---

[27] Doç. Dr. ÇAKMAK Haydar, Karadeniz Araştırmaları sayı 3, Güz, 2004

hâkim olmak, küresel güçler bakımından son derece önemlidir. Coğrafi olarak çok önemli bir bölümünün Rusya sınırları içerisinde bulunması, Asya'nın Karadeniz ve Hazar bölgesini denetlemede son derece önemli bir alanı oluşturuyor. Bu bakımdan geçmiş yüzyıllarda pek dikkat çekmeyen Kafkasya, yeni dönemin küresel ilişkilerde, beklenen ilgiyi görmeye başladı ve rekabetin önemli alanlarından biri haline geldi.

ABD, 11 Eylül 2001 olayını bahane ederek Gürcistan'a fiilen girdi. 200 CİA ajanı, 'terörizmle mücadele' gerekçesiyle Gürcistan'a yerleşti. Ocak 2004 yılında, ABD politikalarına uyum sağlayamayan Şavardnadze örtülü bir darbeyle devrildi ve M. Saakaşvili, iktidara getirildi. Gürcistan'da olan bir devrim değildi, doğrudan ABD tarafından planlanan bir darbeydi. ABD, bölgesel istikrarsızlığı derinleştirmek için Gürcistan'ı Güney Osetya'yı işgale yönlendirdi. ABD'nin askeri ve politik planın bir hamlesi olarak uygulamaya konulan bu işgal planı bir kaç yönde dikkat çekti. Birincisi, NATO'ya alınmak istenen Gürcistan'ın etkinlik alanını genişleterek NATO'nun Rusya üzerindeki kuşatmasını pekiştirmekti. İkincisi, Rusya'nın özerk bölgelerinde politik bir istikrarsızlık yaratarak Moskova'nın Avrasya alanındaki gücünü zayıflatmaktı. CİA eski siyasi analisti Bili Christison, İran merkezli Press TV muhabirinin Gürcistan'daki durumla ilgili sorularına verdiği yanıt, ABD'nin Gürcistan'da ne yapmak istediğini çok daha net ortaya koyuyordu: "Washington'daki birçok insanın bu tür bir çatışmayı desteklediğini öne süren Christison, bu yetkililerin, Beyaz Saray'ın Ortadoğu ile Orta Asya'daki pozisyonunun değişmesi gerektiğine inandığını söyledi. Christison, "Gürcistan'ın Güney Osetya'ya saldırmak için Washington tarafından fiilen cesaretlendirilmiş ve yeşil ışık almış olması yüksek bir ihtimal" olduğunu belirtti.[28]

Rusya sınırları içerisinde bulunan Kuzey Kafkasya bölgesinin 15 özerk cumhuriyetin önemli bir kısmında iç politik sorunlar bulunuyor. ABD bu sorunları çok belirgin bir politikayla derinleştirmeye yöneldi. Örneğin Özerk Çeçenistan'ın Rusya'dan ayrılarak bağımsız bir devlet olması talebiyle faaliyet yürüten kesimleri çok yönlü bir şekilde destekledi, Gürcistan'ın Kuzey Osetya'ya saldırması için teşvik etti.

Rusya'nın Gürcistan'ın bu yönelimine verdiği çok sert yanıt, aslında ABD'ye verilmiş bir askeri yanıt olarak algılandı. Rusya tersten kendi politikalarını çok daha kapsamlı olarak devreye koydu. Önce Güney Osetya bölgesinin

[28] Hürriyet Gazetesi, 18 Ağustos 2008

Gürcistan'dan ayrılarak, Rusya sınırları içerisinde bulunan Kuzey Osetya ile birleşmesini aktif olarak destekledi ve Güney bölgesinin fiilen bir devlet haline gelmesini sağladı. Ayrıca Abhazya ve Acara bölgesinin, Gürcistan'dan özerklik talebinden bulunmalarına meşruluk kazandırdı. Böylece Gürcistan üzerinde Rusya'ya yönelik ortaya konulmak istenen politikalar, Gürcistan içerisinde çok daha ciddi politik sorunlar yaratarak etkisizleştirilmiş oldu. Kafkasya'nın iki bağımsız ülkesi, Ermenistan ile Azerbaycan arasında Dağlık-Karabağ sorununda doğrudan 'çözüm' gücü olarak müdahil oldu. Böylece ABD'nin kaos yaratma politikalarına karşı tersten bir yönelim içine girerek, ABD'nin planlarını bozup dağıttı.

ABD'nin en önemli hamlelerinden biri Gürcistan'ın NATO'ya dâhil edilmesi projesiydi. Türkiye'den sonra NATO gücünün Avrasya ve Orta Asya'ya kadar etkinlik alanının geliştirilmesi amacı taşıyordu. Böylelikle Karadeniz doğrudan bir NATO denizi haline getirilerek ABD'nin deniz filoları Rusya sınırlarına aktarılmış olacaktı. 2006 yılının sonlarında, The Heritage Foundation'ın yayınladığı bir raporda şunlar belirtilmiş: "Karadeniz bölgesi, Afganistan, Irak, İran ve Hazar bölgesi ile Batı pazarları arasındaki enerji deniz nakil yollarının askeri, yeniden yapılanma ve istikrarlılaştırma operasyonları için önemli bir platformdur." Ayrıca: "Orası aynı zamanda Avrupa'nın yeni güneydoğu sınırıdır. Bu nedenle, buradaki bazı faaliyetlerin güvenliğini sağlamak, diğer bazılarını engellemek ve Karadeniz bölgesinde varlık göstermek Avrupa Birliği ve ABD'nin çıkarınadır."[29] Bu raporu değerlendiren Tinç de şunları belirtiyor: "ABD, Karadeniz'de uzun zamandan beri varlığını artırmayı, NATO'yu da bu strateji içine çekmeyi istiyordu. Gürcistan, bu isteği meşrulaştıran önemli bir bahane oldu (...) İlk geminin geçişi sırasında Çanakkale Boğazı Gemi Trafik Hizmetleri Merkezi Müdürlüğü'ne gideceği liman konusunda bilgi vermediği söylendi. Gürcistan'a yardım bıraktıktan sonra başka bir şey daha mı yapacaktı? Dün bu soruya yanıt aranırken, her iki gemi için çok daha önceden Türkiye'den izin alındığı iddialarına rastladım. ABD ile Türkiye arasında gemi krizi iddialarını ilk olarak yayınlayan McClatchy Gazetesi, McFaul ve Dallas için bu yılbaşında Karadeniz'de tatbikata katılmaları için izin alındığını yazıyordu. Haberin kaynağı yine kimliğini açıklamayan bir Pentagon yetkilisiydi."

ABD'nin Gürcistan üzerinde uygulamak istediği şey Kafkasya bölgesinin denetim altına alınarak NATO'ya dâhil edilmesi, böylelikle Rusya'nın gücünün

[29] Aktaran TINÇ Ferai, Hürriyet Gazetesi, 24 Ağustos 2008

kırılmasıydı. Ancak Rusya'nın tepkisi tahmin edilenden çok sert oldu ve Gürcistan'a çok kapsamlı bir askeri harekât başlatarak başkent Tiflis'i kuşattı. Bu askeri operasyon mesajı sadece ABD'ye değildi, AB ve Türkiye dâhil, Kafkasya'da stratejik oyunun bir parçası olan bütün ülkelere verildi.

ABD eksenli NATO'nun Kafkasya politikasının bir başka boyutunu ise Azerbaycan oluşturuyor. ABD'nin Gürcistan planı başarılı olmuş olsaydı, birbirine komşu olan Gürcistan ile Azerbaycan'ın eş zamanlı NATO'ya dâhil edilmesine yönelik hazırlanan proje fiilen yaşama geçirilecekti. Böylelikle hem Rusya'nın etkinlik alanlarına müdahalede çok önemli halka yakalanmış olacaktı hem de İran'ın Hazar üzerinde kuşatılması için yeni bir alan açılacaktı. ABD'nin bu planı pek başarılı olamadı. Azerbaycan, ABD ile Rusya arasında bir denge politikası izlemeye özel bir önem vermektedir. Petrol ve doğalgaz zengini olarak, bölgesel ilişkilerinde küresel rakiplere doğrudan taraf olmak istemediği anlaşılıyor. Özellikle ABD'nin yanında yer alarak Rusya'yı karşısına almak istemiyor. Ermenistan ile Dağlık-Karabağ sorununu Rusya üzerinden çözmek, ABD üzerinden ise uzun vadeli olarak Büyük Azerbaycan projesini uygulamak istiyor. Azerbaycan topraklarının bir kısmı, yani Güney Azerbaycan bölgesi İran tarafından işgal edilmiş bulunuyor. ABD'nin İran üzerindeki kuşatması ve İran'ın etki gücünü kırması yönünde izlediği politikanın bir başka boyutu, Azerbaycan ile İran arasındaki çatışmanın derinleştirilmesi olarak ön plana çıkıyor. Azerbaycan, ABD yanında yer alarak, tarihsel olarak kendi toprakları olarak gördüğü Güney Azerbaycan'ı yeniden kendisine katma hayalini kuruyor. Bu bakımdan, ABD'nin Kafkasya politikasına destek sunduğu gibi enerji yataklarının işletilmesinin önemli bir kısmını ABD ve AB kökenli şirketlere vermektedir.

Kafkasya'nın bir başka ülkesi olan Ermenistan bölgede önemli sorunlar yaşamaktadır. Türk devletiyle ile olan 'jenosit ve toprak meseleleri' gibi tarihsel sorunlar uluslararası ilişkilerinin en önemli gündem maddelerindendir. Ancak daha somut olarak Azerbaycan ile olan Karabağ sorunu çok daha önemlidir. Ermenistan askeri güçleri tarafından işgal edilen bölge, iki ülkeyi savaş konumuna getirmiştir. Ermenistan uluslararası ilişkilerde ABD ile yakın bir ilişki içinde olmasına rağmen bölgesel ilişkilerde tersine Rusya'ya çok daha yakın bir politika izlemektedir. Rusya'nın Ermenistan topraklarında askeri üslerinin varlığı, söz konusu bölgesel politikalarla doğrudan ilişkilidir.

ABD'nin Kafkasya stratejisinin temel hedefi, hem Rusya'yı bölgedeki iç sorunlarla meşgul ederek çevre bölgesiyle ilgisini zayıflatmak, hem de uzun vadeli olarak enerji politikaları bakımından bölge ülkelerini kullanmaktı. Ayrıca AB'nin enerji politikaları bakımından da Kafkasya bölgesi stratejik önemi

sahiptir. AB'nin ABD ile birlikte Gürcistan'a olan ilgisinin artmasının asıl nedeni, Hazar ve Azerbaycan enerji kaynaklarının, Gürcistan üzerinden enerji boru hatlarını Karadeniz'e aktarmak ve oradan Avrupa'ya taşımak istemeleriydi. Ancak AB, ABD'nin yaptığı tarzda bir çatışma ve politik kaos yaratmadan, bu politikayı yaşama geçirmek istedi. Özellikle Rusya faktörünü her koşulda hesaba katmak zorundaydı. Bu bakımdan özellikle Almanya, Rusya ile çatışmalı bir durumun oluşmaması için Gürcistan ve Azerbaycan'ın NATO'ya alınmasına izin vermedi.

AB'nin üç Kafkas ülkesiyle olan ekonomik ilişkileri oldukça geniştir. Örneğin Almanya'nın Gürcistan, Fransa'nın Ermenistan, İngiltere'nin Azerbaycan ile çok yakın ilişkileri bulunuyor. Gürcistan'ın ithalatının % 21,2'si, ihracatının % 28,8'i, Azerbaycan'ın ithalatının % 14,4'ü, ihracatının % 46'sını AB ile yapmaktadır. Bu bakımdan AB'nin Kafkasya politikası çok yönlüdür.

Asya'nın önemli merkezlerinde başat güç olan Rusya, esasen Kafkasya'nın da hâkim gücüdür. ABD'nin izlediği Avrasya-Orta Asya politikasının başarısızlığı, Kafkasya'da daha somut olarak yaşandı. AB ise sessiz ve stratejik çıkarlarına uygun olarak Rusya ile uyum politikası ekseninde kendi stratejisini uygulamaya çalışıyor.

Her üç güç için önemli olan Hazar ve Orta Asya enerji kaynaklarının kontrolü ve taşınmasıdır. Rusya, bu enerji yataklarının kontrolünü sağlıyor, ABD kökenli şirketler özellikle Azerbaycan'da üretiminde rol alıyor. AB ise enerji boru hatlarının yapımı ve taşınması gibi projelerde önemli bir sorumluluk almış bulunuyor. Kafkasya denge politikası bu şekilde ilerliyor.

Bütün bu çok yönlü stratejiler, İran üzerinden Ortadoğu'yu doğrudan etkilemektedir. Orta Asya'da, Avrasya'da ve Kafkasya'da rekabet halinde olan güçler aynı şekilde Ortadoğu'nun dengelerini belirlemede de etkin güçler olarak ön plana çıkıyor. Bu bakımdan Avrasya, Kafkasya, Orta Asya ile Ortadoğu'nun jeostratejik önemi aynıdır ve birbirini tamamlar niteliktedir. Bu açıdan söz konusu bölgelerin tamamını kapsayan küresel sömürgeleştirme politikası çok yönlü işlevli kılınan Büyük Ortadoğu Projesi üzerinden uygulanmaya devam ediliyor.

5- Ortadoğu'nun Küresel Jeopolitik Önemi

Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında ele alınan Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun tamamının, uluslararası ilişkilerin merkezinde bulunmasının çok yönlü nedenleri bulunmaktadır. Hiç şüphesiz ki; özellikle dünya ticari ilişkilerinin en önemli gücü olan petrol ve doğalgaz üretiminin ve rezervlerinin yoğunluklu olduğu bu coğrafya, uluslararası rekabetin ve çatışmanın odak noktasında

bulunmaktadır. Coğrafi konumu ön plana çıkan bölgenin, nüfus yoğunluğu ile ekonomik ve sosyal durumu hem bölgesel hem de uluslararası ilişkilerde oynadığı rolün kavranması bakımından önemlidir.

Dünyanın belirli kıtasal bölgelerinde yoğunluklu olmakla birlikte, yerkürenin hemen her yerine yayılmış olan İslam nüfusu, bölgelerin sosyal ve kültürel özelliklerine bağlı olarak, politik bir kırılganlığa ve hassas bir ilişki ağına sahiptir. İslam dünyası kabaca tanımlandığında "Hint Okyanusu sahilleri boyunca Endonezya'dan, batıda Basra Körfezi'ne, Tanzanya'nın güneyinden, batıya doğru uzanarak Afrika boyunca Sudan'ın ortasından Nijerya'ya, kuzeyde Atlantik ve Akdeniz kıyılarına, Kuzey Afrika'dan Akdeniz'e, doğuya doğru Karadeniz'in girişine, İstanbul Boğazı ve Kazakistan'ın kuzey ucuna ve daha sonra güneye doğru bir kıvrım yaparak Batı Çin ve Hindistan'ın bir kısmına kadar ve en son olarak çizginin başladığı yere varmasından önce Borneo Körfezi'nde kıvrım yapan daireden ibaret bir coğrafyada hüküm sürmektedir. İslam nüfusunun yaklaşık 1,2 milyarlık (veya yaklaşık olarak Çin'in nüfusu kadar) kısmı bu yarım ay şeklindeki bölgede yaşamaktadır. Bu rakamın kabaca 820 milyonu Asya'da, 315 milyonu Afrika'da, nüfusunun yaklaşık 300 milyonu jeopolitik olarak önemli Doğu Akdeniz, İran Körfezi ve Orta Asya bölgesinde yaşamaktadır. Amerikan medyasının sık sık Müslümanları Yahudi düşmanı Arap olarak tanımlamasının aksine en büyük Müslüman nüfus yoğunluğu Güney ve Güneydoğu Asya'da (Endonezya, Malezya, Bangladeş, Pakistan ve Hindistan'da) bulunmaktadır. Farklı etnik kökenleri olan büyük Müslüman ülkeler arasında İranlı Persler, Türkler (Türk soyu Azerbaycan ve diğer birkaç Orta Asya halkı da dâhil), Mısırlılar ve Nijeryalılar vardır.

En son sayıma göre BM'de, en az %86'lık bir Müslüman nüfusu olan 32 üyesi ve Müslüman oranı %66 ile %85 arasında değişen 9 ülkesi ile beraber toplam 41 Müslüman ülke vardır (...) İçlerindeki Müslüman nüfus yoğunluğu bakımından küçük çoğunluktan önemli azınlığa değişen, (en az %16'lık oran) 120-140 milyon arasında Müslüman nüfusu ile Hindistan örneği gibi, 19 ülke vardır. 35 Milyon civarında Müslüman Çin'de, yaklaşık 20 milyon kadar Rusya'da, 11 milyon Batı ve Güneydoğu Avrupa'da, 5-8 milyon arasında Kuzey Amerika'da ve 2 milyon civarında da Latin Amerika'da yaşamaktadır."[30] Geniş bir coğrafyayı kapsayan

---

[30] BRZENZİNSKİ Zbigniew, *Tercih-Küresel Hakimiyet mi? Kürsel Liderlik mi?* İstanbul, İnkilap yay. 2004, syf. 70-71.

İslam nüfusunun bulunduğu bütün bölgeler ekonomik ve sosyal alanda hemen her dönem 'sorunlu bölgeler' olarak ön plana çıkmaktadır. 1.2 milyar nüfus ile toplumsal ilişkilerde belirleyici bir rol oynayan İslam kökenli ülkeler, uluslararası ilişkilerin ana gündeminin ilk sıralarını oluşturmaktadırlar.

Özellikle inceleme konusu yaptığımız bölge, Kuzey Afrika'dan Ortadoğu'nun bir bütününü kapsayan ve 3 kıta ile sınır olan ve bütün ulaşım yollarının geçtiği/kesiştiği bir coğrafi alanı kapsamaktadır. Buna Türkiye'de dâhil edildiğinde bütün stratejik merkezlerin odak noktası olduğu hemen görülür. Örneğin Cezayir, Fas, Tunus gibi ülkeler dikkate alındığında Cebelitarık Boğazı ile Avrupa'dan ayrıldığı görülür. Tarihsel süreçler incelendiğinde, Arap ülkelerinin Cebelitarık Boğazı üzerinden İspanya'yı işgale yöneldikleri, tersten Avrupalıların ve yakın geçmiş tarihimizde özellikle İtalyan'ların, Fransız'ların, Kuzey Afrika'yı kendi toprakları olduğu iddiasıyla işgal ederek sömürgeleştirmek istedikleri biliniyor. Sadece Cebelitarık boğazı ile ayrılan Kuzey Afrika-Avrupa bağı oldukça geçmişe dayanan köklü tarihsel bir mirasa sahiptir. Akdeniz'in Okyanuslara açılmasını sağlayan Cebelitarık Boğazı'nın kontrolü bölgenin denetimi bakımından oldukça önem kazanmaktadır. Bunun sorumluluğu bir yandan Avrupa'ya aitken, diğer taraftan Kuzey Afrika'daki Akdeniz ülkelerine aittir. Bu bir bakıma Akdeniz'in Avrupa sahil ülkeleri ile Kuzey Afrika'nın Akdeniz sahil ülkelerinin karşılıklı ilişkilerinin önemini ortaya koymaktadır. Cebelitarık Boğazı, uluslararası ilişkiler nedeniyle denetim altında tutulması gereken en önemli yerlerden biri olduğu gibi; Avrupa'nın, Afrika'nın, Ortadoğu'nun ve hatta Rusya'nın vb. Avrasya kıtasında bulunan ülkelerden, okyanus ötesi ülkelere ulaşım ağı bakımından da en önemli stratejik geçiş yollarından biridir. Aynı zamanda ABD, Japonya, Çin gibi ülkeler içinde tersten geçerli olan bir durumdur. Türkiye coğrafi olarak bölgeye dâhil edildiğinde İstanbul ve Çanakkale boğazları, AB üyesi ülkelerin bir kısmının ve Rusya'nın, Marmara ve Akdeniz üzerinden Okyanuslara açılan kapısı olması bakımından stratejik öneme sahiptir. Bu iki boğazın ulaşım trafiğine kapanması, Karadeniz sahil ülkelerinin dünyanın birçok ülkesi ile iletişiminin kesilmesi ya da minimum düzeye düşmesi demektir.

Bölgenin zenginliklerinin dünyaya pazarlanmasında Hürmüz Körfezi ve Süveyş kanalı da oldukça stratejik öneme sahiptir. Petrol üreticisi birçok ülkenin sınır olduğu Hürmüz Boğazının uluslararası trafiğe kapanması, petrol ulaşımını tamamen felç edecek durumdadır. Körfez ülkeleri kadar, dünyanın başka ülkeleri içinde oldukça önemlidir. Bölgesel çelişkilerin yoğunlaştığı her durumda Hürmüz Boğazı, uluslararası ilişkilerin önemli bir sorunu haline gelir. ABD ve

İngiltere eksenli gerçekleştirilen işgalde Hürmüz boğazının stratejik önemi birçok bakımdan ön plana çıkmıştır. Aynı şekilde İran ile ABD arasındaki çelişkilerin daha sıklıkla gündeme gelmesi, dikkatleri yeniden körfeze yöneltmektedir. İran'ın petrol geçişini engellemek gibi bir tehditte bulunması, Hürmüz boğazının stratejik önemini ortaya koymaktadır. Çünkü körfez ülkelerinin önemli bir kesiminin Hint okyanusu üzerinden dünyaya açılmasını sağlayan en önemli bölgedir. Bu alanda ortaya çıkabilecek olası bir kriz, dünyayı, özellikle küresel kapitalist sistem güçlerini etkileyecek düzeydedir. Ayrıca İngiltere tarafından açılan Mısır topraklarından Akdeniz'i Kızıl Deniz'e ve oradan Hint Okyanusu'na bağlayan Süveyş Kanalı da bölgenin uluslararası ulaşımı bakımından önemli bir işleve sahiptir. Ortadoğu denkleminde meydana gelen değişiklikler ittifakları da yeniden şekillendiriyor. İran ile sorunlu olan ABD, mevcut politikasını terk ederek, yeni bir süreci başlatmış görünüyor. Böylelikle İran, ABD ile kuracağı ilişkilere bağlı olarak Ortadoğu'da yeni bir güç olarak ön plana çıkacağına dair önemli veriler bulunuyor.

Kitabın bütünü incelendiğinde Ortadoğu'nun küresel kapitalist sistem bakımından ne kadar önemli olduğu çok daha net olarak anlaşılacaktır. 21. yüzyıla girerken, aslında 3.dünya savaşının bölgesel düzeyde fiilen başlamış olduğunu görmek zor olmazsa gerek. Bu savaşın bütünüyle Genişletilmiş Büyük Ortadoğu'nun sınırları içerisinde olması da bir tesadüf olmayıp küresel kapitalist dünyanın belirlemiş olduğu bir stratejidir. Ortadoğu'nun küresel kapitalist sisteme dahil edilmesi son derece stratejik olup, bunun kaç yıl alacağının bir önemi bulunmuyor. Belirleyici olan Ortadoğu'nun kazanılması ve küresel kapitalist sistemin kendi ekonomik ve politik geleceğini garanti altına almasıdır. Ortadoğu bu sürecin çok önemli bir halkasını oluşturuyor. Küresel kapitalist güçlerin başlattığı bölgesel işgaller, 21. yüzyılın önemli savaş stratejisidir. Bu savaşın yıllar alacağını, bu stratejiyi belirleyenler çok önceden tespit etmişlerdi. Böylelikle Ortadoğu'nun askeri olarak işgal edilmesi ve bölgenin bütünüyle bir kaos içine sürüklenmesi, söz konusu stratejinin bir parçasıdır. Savaşlar boyunca kaç milyon insanın öldürüldüğü, ne kadarının göçe zorlandığı önemli değildir. Bütün bunlar savaşı başlatanların önceden bildikleri ve hesapladıkları stratejinin birer parçasıdır. Ortadoğu bölgesinde başlatılan savaşın jeopolitik önemi ve küresel sermaye için ortaya çıkartacağı sonuçlar önemsenmektedir.

Bu bakımdan Büyük Ortadoğu Projesi, sadece kapitalist güçlerin Ortadoğu'nun enerji yataklarına el koymaları için oluşturulmadı, esasen dünya küresel kapitalist sisteminin 21. yüzyılın ekonomik, politik ve ideolojik yapılanmasına uygun 'yeni' toplumsal sistemler oluşturma stratejisidir. Bu

nedenle 'Büyük Ortadoğu Projesi' ya da 'Yeni Ortadoğu' ismi ile adlandırılan politikalar, küresel kapitalist güçlerin dünyayı yeniden dizayn etmesine yönelik stratejik projelerinden biridir.

ABD'nin önderliğinde gerçekleştirilen ve dünyanın bir bütün olarak sömürgeleştirilmesi stratejisi ekseninde Afganistan'ı ve Irak'ı işgal etmesi ile bölge coğrafyası, uluslararası güçler arasında pazar paylaşım rekabetinin odağı haline geldi. Askeri güç kullanılarak devam ettirilen bu proje, tersten Ortadoğu'da büyük patlamalara yol açmış bulunuyor. Bu bakımdan kesintisizce devam eden küresel işgal projesinin ortaya çıkaracağı politik sonuçları şimdiden kestirmek son derece zor görünüyor. Çünkü uygulanmak istenen her plan; hem kendi içinde karşıtını doğurur, hem de söz konusu planda hesapta olmayan yeni politik süreçler yaratır. Bu durum kaçınılmaz olarak, bölgesel ilişkilerde ortaya çıkan veya çıkacak olan yeni süreçler, toplumsal değişimde çok daha farklı bir etkide bulunur.

'Ortadoğu'nun küreselleştirilmesi' politikası, dünya kapitalist sisteminin en önemli stratejilerinden birini oluşturmaktadır. Ortadoğu'nun merkeze dâhil edilmesi, yani küresel sisteme çekilmesi için askeri güç dâhil bütün araçlar kullanılmaktadır. D. Harvey, Ortadoğu'nun küresel işgalinin petrolle olan ilişkisini açıklarken söz konusu ettiğimiz noktaya özel bir vurgu yapmaktadır: " (...) Ortadoğu'da askeri müdahaleye zorlayan etmen bu bölgedeki petrol kaynakları üzerinde daha sıkı bir denetim kurabilme arzusudur. Bu tür bir denetim kurma ihtiyacı, Carter doktrininden bu yana derece derece arttı. Söz konusu doktrin, Ortadoğu petrollerinin küresel ekonomiye kesintisiz bir biçimde akmasını sağlamak için ABD'nin gerektiğinde askeri müdahaleye hazırlıklı olması gerektiğini"[31] söylüyordu. Bölgenin savaş alanına çevrilmesi, aynı zamanda küresel güçlerin stratejik çıkarlarıyla uyumlu görünüyor. 1900'lerden sonra özellikle İngiltere'nin ve Fransa'nın çıkarlarına uygun olarak belirlenen politik denklem, artık tarihsel işlevini doldurmuş bulunuyor. Küresel güçlerin ihtiyaçlarına yanıt veren bir kısım stratejilerin devreye konulması için, bugüne kadar uygulanan politikaların terk edilmesi anlamına geliyor. Bu durum, bölgede çok kapsamlı politik bir istikrarsızlığa yol açmakta ve tek tek ülkelerde yaşanan savaşlar, aynı zamanda bölgesel savaşa nesnel bir zemin oluşturmaktadır. Libya'dan sonra Suriye'ye yönelik izlenen askeri savaş

[31] HARVEY David, *Yeni Emperyalizm,* İstanbul, Everest yay., 2004, syf.150.

politikası bunun somut bir örneği olarak karşımızda duruyor. Böylelikle küresel sistem güçleri, Ortadoğu'nun yeniden dizayn edilmesi için bölgenin uzun bir süre çok ciddi bir politik kaos ve savaş süreci içine girmesini göze almış bulunuyorlar.

Eski büyük elçi E. Edelman da kendisi ile yapılan bir söyleşide, Büyük Ortadoğu Projesi'nin Bush veya her hangi bir başka yönetimin projesi olmadığını, önümüzdeki 20 yıl içerisinde kim başkan olursa olsun, ABD'nin uluslararası politikaları bakımından zorunlu olarak uygulayacağı bir strateji olduğunu özellikle belirtmektedir.[32] Bu nedenle Ortadoğu'nun kürselleştirilmesi stratejisi çok yönlü yürütülmektir. Bu strateji izlenirken, bölgesel çapta bir takım temel değişikliklerin gündeme gelmesi de bir bakıma zorunludur. Sorun Suriye ile kalmayıp, yakın gelecekte, İran, Suudi Arabistan, Türkiye ve İsrail'i kapsayacak bir şekilde bölgede 'yeni' politik depremlerin yaşanması kaçınılmaz hale gelecektir. Hatta Cezayir'den Pakistan'a kadar geniş bir bölgede, yeni haritaların ortaya çıkması da artık kaçınılmaz bir durumdur.

Küresel güçlerin belirlediği politikaların hedefinde bölgenin demokratikleştirilmesi bulunmuyor. Bölgenin demokratikleştirilmesi yönündeki açıklamaların çok ciddi bir değeri de yok. Anthony Lake, "Bizim hedeflerimizin en önemlilerinden olan serbest pazarın oluşumu, kitle imha silahlanmanın yayılmasına belli sınırlar getirilmesi gibi konularda bizimle tamamen aynı düşünen ılımlı Orta Doğu devletleri kurmaktır."[33] Savunulan politikanın özü, kapitalist küresel ekonominin bölgenin bir bütününe egemen olması için 'Ilımlı İslamcı Devletlerin' kurulmasına dayanmaktadır. 'Demokratik alanın gelişmesi' gibi özel bir çabaları da kesinlikle söz konusu değildir. ABD eski dışişleri yetkilisi N. Jersey'in "Bizler, İslâmi bir yönetimle birlikte yaşamaya hazırız ama bizim hayatî çıkarlarımıza yönelik tehlike olmamaları ve bize düşmanlık yapmamaları koşuluyla. Ortadoğu'daki insan hakları sorununa gelince, onunla ciddi bir kaygımız yoktur" biçimindeki değerlendirmesi de göstermektedir ki, ABD'nin Ortadoğu'nun 'dönüştürülmesi' için sıkça başvurduğu 'insan hakları ve demokrasi' gibi bir amacı kesinlikle söz konusu değildir. Bugüne kadar sürdürülen 'İslami devletlerle birlikte yaşama ve destekleme' politikası da kesintisizce devam edecektir.

---

[32]URAS M. Güngör, "Ortadoğu İçin Türkiye 'Model' Değil Örnek Olabilir", Milliyet, 15 Nisan 2004.

[33] LAKE Anthony, Yeni Bir Ortadoğu Kurmak, Foreiegn Affairs, No:2, Nisan 1994.

Z. Brzezinski, 8 Mart 2004 tarihinde yazdığı bir makalede, 'Büyük Ortadoğu Projesi'nin başarılı olması için, ABD'nin yanı sıra aynı zamanda bölge devletlerinin de bu sürece katılması gerektiğine özel bir vurgu yapmaktadır. Orta Doğu'nun küreselleştirilmesinin sadece dıştan yapılacak müdahalelerle olamayacağının farkında olan Brzezenski, iç değişimin önemine dikkat çekerken şunları belirtiyor: "Bush yönetiminin bu girişiminin başarılı olması için, bölgesel gerçekliklere daha fazla uyum göstermesi gereklidir. Bu bakımdan Amerikan yönetimi şu adımları atmalıdır: Birincisi, program Arap ülkeleriyle hazırlanmalı; sadece onlara, ne yapmaları gerektiğini söylemek yetmez. Mısırlılar ve Suudiler, dinsel ve kültürel geleneklerinin küçümsendiğini hissederlerse, demokrasiye kucak açmaz. Yanı sıra Avrupalılar, işin içine tam anlamıyla katılmalı; planlanan işlerin tarifi ve neyi hedefleyeceği konusunda bölge ülkeleriyle kendi diyaloglarını sürdürmeli."[34] Ortadoğu'nun 'demokratikleştirilmesine' yapılan özel vurguların ciddi bir anlam ifade etmediği küresel barbarların ve onların eksen-uşak ülkelerindeki pratik yönelimlerinde ve bölge devletlerinin siyasal yapısı dikkate alındığında daha net olarak gözlemlenebilir. Ortadoğu'nun merkezi, yani küresel sisteme dâhil edilmesi için söz konusu edilen değişikliklerin tamamen propagandaya yönelik olduğu, Afganistan ve Irak işgalleriyle kanıtlandı.

Thomas P.M. Barnett, "Ortadoğu'yla dünyanın geri kalanını birbirine bağlamak yöneticileri değiştirmekle değil, bir şekilde Ortadoğu'yu sisteme(küresel sisteme bn.) daha çok dâhil etmekle mümkün olur. Birçok Müslüman'ın, Amerika sistemle bir bağlantı sunsa dahi çeşitli kültürel ve dini nedenlerle sistem dışı kalmayı tercih etmeye devam edeceklerini kabul etmemiz gerekmektedir. Amerika, toplumların dış dünyadan kopuk olmasını tercih eden elit tabakanın koruyucusu değil, sistemle olan bağlantının sağlayıcısı olarak bir imaj edinmelidir.

Birçok Arap'ın Amerika'dan nefret etmesinin gerçek nedeninin petrol ticareti değil, bölgeyle siyasi ve askeri ilişkilerimizin sadece petrol ticaretine dayandığını düşünmeleri olduğuna yürekten inanıyorum. Amerika'nın çok daha fazlasını temsil etmesi gerekmektedir ve belki de savaş sonrası Irak'ta bu kapasiteyi gösterebiliriz. İçimdeki gerçekçi taraf bizi Ortadoğu'ya getirenin petrol olduğunu söylüyor, ancak iyimser tarafsa var olan zayıf bağlantıyı güçlendirerek bölgeyi küresel ekonomiye entegre edebildiğimiz ve bunun sonucunda kitlelerin

---

[34] BRZEZİNSKİ Zbigniew, "Büyük Ortadoğu'ya Dikkat", Radikal, 10 Mart 2004; yaz. "Araplara Demokrasi, Ama Doğru Yöntemlerle", Zaman, 9 Mart 2004; Brzezinski'den BOP Uyarısı", Yeni Şafak, 9 Mart 2004.

ekonomik ilişkileri sağlayacak fırsatlar yakalayabilmelerini sağladığımız sürece bunun 'iyi' olduğunu söylüyor. Öte yandan, petrol aynı zamanda bölge için önemli bir kurtuluş yoludur: En azından onun sayesinde Ortadoğu dikkatimizi çekmektedir. İzleyicilerden gelen 'petrol için kan' sorusuyla karşılaştığımda tipik olarak şu cevabı veriyorum: 'Evet, tabii ki bu savaş petrol için. Tanrıya şükür ki yalnızca petrol için. Çünkü size dünyada petrolün olmadığı ve birçok insanın öldüğü ve kimsenin aldırmadığı bölgeleri gösterebilirim.' Petrolün dünyadaki birçok ülke için olduğu gibi Arapların ekonomik gelişimi için de bir bela oluşturduğunu inkâr edemeyiz. Ancak, petrol olmasa Ortadoğu'nun çektiği acılar Amerikalılara geçen on yılda Orta Afrika'da gerçekleşen soykırımlar kadar uzak gelirdi."[35]

Küreselleşme politikasının önder gücü olarak işlev gören ABD'nin; Ortadoğu'nun küresel sürece dâhil etmesinin temel amacının ne olduğu çok belirgin olarak ifade edilmektedir. Kuşkusuz ekonomik faktörler, yani enerji yatakları öncelikli olarak belirleyicidir. Bu alandaki başarı aynı zamanda Ortadoğu'nun siyasal düzeninin yeniden şekillendirilmesi çok daha açık olarak gündeme gelecektir. "Eğer Amerika Irak'ın dünya ile bağlantısını tekrar sağlayabilirse, küreselleşme savaşında gerçek bir zafer kazanmış olacağız ve Ortadoğu'nun dönüşümü ciddi olarak başlayacaktır."[36] Irak işgali sadece bir adımı oluşturuyor. Ancak bölgenin tamamının küresel sömürgeciliğin kapsamına dâhil edilmesi bakımından önemli bir model oluşturmaktadır.

"Amerika sadece terörizmi yenmek, İslam'ı kontrol altına almak, petrol kaynaklarını kontrol altına almak ya da İsrail'i korumak için Ortadoğu'yu dönüştürmüyor. Biz bölgeyi dönüştürmek istiyoruz çünkü dış dünya ile bağlantı kopukluğunu sona erdirmek istiyoruz ve orası bunu yapmaya değer ise başka yerde bunu yapmaya değerdir."[37] Pentagon'un akıllı stratejistlerinden biri olan Barnett'in yaptığı değerlendirme, ABD'nin bölgesel stratejisini çok net olarak ortaya koymaktadır. Sorun sadece terörizm, İsrail, Petrol vs değil. Bunlar uygulanmak istenen stratejinin alt basamaklarını oluşturmaktadır. Hedef, Ortadoğu bölgesinin tamamının küresel sisteme dâhil edilmesi ve böylece bölgenin bir bütün olarak sömürgeleştirilmesidir. Afganistan'ın ve Irak'ın uluslararası kapitalist güçlerin işgaline uğraması hiç şüphesiz ki, bu sürecin ilk deneme alanıdır. Bu strateji hem Afganistan'da hem de Irak'ta çok ciddi sorunlara yol açtı. Aynı şekilde 'Arap Baharı' ile başlayan süreç, bölgede politik

---

[35] BARNETT, age, syf.258-259.
[36] Age, syf.339.
[37] Age, syf.391.

istikrarsızlığı derinleştiriyor. Ancak küresel emperyalist güçlerin amacı bölgenin ekonomik ve politik olarak uluslar üstü sermayenin ihtiyacına göre yeniden organize edilmesidir.

Bu bakımdan Büyük Ortadoğu Projesinde bir kısım değişikliklerin gündeme gelmesi zorunlu ve kaçınılmazdır. Küresel işgalci güçlerin strateji uzmanları tarafından hazırlanan ve uygulamaya konulan, 'Ortadoğu'nun küresel sisteme dahil edilmesi projesi' önemli kırılmalar yaşadı ve beklenen başarıyı gösteremedi. Askeri işgaller beklenen sonucu vermedi, tersine işgalci güçlerin başına bela oldu. İşgalciler oldukça gelişmiş askeri güçlerine rağmen bölgesel işgalle hedefledikleri sonuçlara ulaşamadılar. Ekonomik ve politik sonuçları oldukça ağır olan savaş, küresel krizin derinleşmesini etkileyen önemli bir faktör oldu. Bu bakımdan küresel sistem güçleri, söz konusu projenin omurgası aynı kalmak koşuluyla bir takım revizyonlara gitmek zorunda kaldılar. Bir başka ifadeyle, BOP, bölgenin politik durumuna ve uluslararası güçlerin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenleniyor veya planlanıyor. BOP isminin önce Genişletilmiş Büyük Ortadoğu Projesi(GBOP) daha sonra Yeni Büyük Ortadoğu Projesi' olarak değiştirilmesi, Ortadoğu denkleminde çok yönlü arayışların bir parçasıdır.

Washington'da veya Pentagon'da masa başı hazırlanan 'mükemmel' planların Ortadoğu'nun politik ve toplumsal gerçekleriyle pek uyumlu olmadığı görüldü. R. Perle, 'biz bu planı 20 yıl önce hazırladık, koşullar uygun olunca uygulamaya koyduk. Ancak baktık ki, bu plan işlemiyor' diyor. Küresel sistem güçleri tarafından uygulamaya konulan projelerin başarısızlıkla sonuçlanması, doğal olarak küresel emperyalist güçleri yeni arayışlara, dahası yeni politik ve askeri stratejilerin oluşturulmasına yöneltti. Küresel kapitalist güçler, varlıklarını sürdürebilmek için özellikle Ortadoğu'yu ekonomik, politik, kültürel olarak hegemonyaları altına almak zorunda olduklarını biliyorlar. Bu nedenle çok yönlü projeler üretip geliştirmeye ve bölgeyi bir deneme tahtası olarak kullanmaya devam edeceklerdir.

'Büyük Ortadoğu Projesi' aynı zamanda 'Büyük Ortadoğu Patlaması' olarak tanımlanabilir. Bölgesel-küresel savaşın başlatılmış olması, Ortadoğu coğrafyasının bütünüyle büyük bir patlamanın girdabına çekilmesidir. İşgalci güçlerin bu çok yönlü politikaları orta ve uzun vadede daha kapsamlı değişimleri kaçınılmaz olarak gündeme getirecektir. Küresel güçlerin kendi stratejik çıkarları için uygulamaya koydukları planın, tersten bölgede çok daha büyük toplumsal hareketlerin oluşmasına nesnel bir zemin hazırlaması kaçınılmazdır. Bunun göstergeleri şimdiden birçok yönüyle ortaya çıkmış bulunuyor.

6-NATO'nun Yeni Egemenlik Alanı: Büyük Ortadoğu

Ortadoğu'nun jeopolitik öneminin kavranmasının bir başka boyutu, küresel kapitalist sistemin önemli bir bölümünü temsil eden küresel askeri güç olarak bildiğimiz NATO açısından Ortadoğu'nun önemi nedir? Bu soruya verilecek yanıt aynı zamanda, Genişletilmiş Büyük Ortadoğu denilen bölgede bölgesel savaşların bu düzeyde yoğunlaşmasının nedenlerini çok daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

21. yüzyılda küresel askeri güç ilişkilerinin değişim stratejisinin Avrasya-Ortadoğu merkezli olması, söz konusu politik stratejinin önemli bir halkasıdır. NATO'nun 21. yüzyıldaki askeri ve politik işlevinin somutlaştırıldığı en önemli alanlardan biri de Orta Doğu bölgesidir. AB'nin ve ABD'nin arasında rekabete konu olan Ortadoğu'nun 'yeni'den şekillendirilmesi konusundaki görüş ayrılıklarının nispeten giderilmesi ve özellikle ABD'nin enerji yataklarını AB ülkeleri ile birlikte denetimini kabul etmesinden sonra uluslararası askeri bir güç olan NATO'nun en önemli görev alanlarından biri Ortadoğu bölgesi olarak belirlendi. Özellikle iki kapitalist blok'un da politik stratejisi haline gelen 'Büyük Ortadoğu Projesi'nin uygulanması görevi, daha önce belirtildiği gibi esas olarak NATO'ya verildi.

24 Ekim 2003'de Prag'da gerçekleştirilen `NATO ve Büyük Ortadoğu' adlı konferansta, 'Yeni NATO ve Büyük Ortadoğu' başlığı altında bir konuşma yapan NATO Konseyi Daimi Üyesi R. Nicholas, NATO'nun öncelikli görev alını konusunda şunları ifade ediyordu: "Soğuk Savaş boyunca Batı Avrupa'yı koruma adına Batı Avrupa'da devasa bir kıta ordusu yapılandırdık. Avrupa ve Kuzey Amerika hâlâ NATO'nun güvencesi altındadır. Fakat Batı veya Orta Avrupa'da ya da Kuzey Amerika'da oturarak bu işi yapabileceğimize inanmıyoruz. Hem kavramsal yönelimimizle hem de askeri gücümüzle doğuya ve güneye konuşlanmak zorundayız. NATO'nun geleceğinin doğu'da ve güney'de olduğuna inanıyoruz. Bu da Büyük Ortadoğu'dur."[38] Sovyetlerin ve Varşova Paktı'nın dağılmasından sonra Avrupa'nın güvenliği ikinci plana düştü. NATO'nun stratejik görev alanı da özellikle 'Büyük Ortadoğu Projesi' eksenli ülkeler olarak 'yeni'den belirlendi.

1989-2003 yılları arasındaki NATO genel sekreterlerine Orta ve Doğu Avrupa konusunda özel danışmanlık yapan Chris Donnelly, NATO'nun

[38] Aktaran AKMARAL K. , age, syf.82-83.

Büyük Ortadoğu'da izlemesi gereken stratejisini ise şu şekilde açıklamaktadır: "Bundan on yıl önce, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin istikrara kavuşması ve bir dönüşüm sürecine girmeleri NATO'nun öncelikli konuları arasında yer alırken bugün 'Büyük Ortadoğu' üzerinden geçen veya oradan kaynaklanan problemler daha ön plana çıkmıştır. Eğer NATO, üyelerinin güvenlik endişelerine cevap verebilecek konumda olmak İstiyorsa, önümüzdeki aylarda ve yıllarda odak noktasını Orta ve Doğu Avrupa'dan bu bölgeye yönlendirmelidir." [39] İkinci dünya savaşından beri Ortadoğu fiili olarak NATO askeri gücünün denetimi altındadır. ABD ve İngiliz askeri birliklerinin Ortadoğu ülkelerinde konuşlandırılması, bölgeye sınır olan Türkiye'nin askeri ittifakın en önemli üyesi olması, bölgede NATO'nun askeri kuvvetlerinin varlığının somut göstergesidir. Öyle ki enerji kaynaklarının denetiminin sağlanması, "Sovyetlere karşı Batı'yı korumaktan çok daha önemli" olarak görüldü. Sovyetlerin dağılması ile ortaya çıkan 'yeni' politik durum, NATO'nun politik ve askeri etki alanı enerji yataklarının bulunduğu bölge eksen olmak üzeren Kuzey Afrika'dan Avrasya'ya kadar genişletildi. Bu alan, uluslararası burjuvazinin politik ve askeri stratejistleri tarafından 'Büyük Ortadoğu' olarak isimlendirildi. Böylece NATO'nun askeri gücü öncelikli olarak bu merkezleri kontrol etmek için 'yeni'den düzenlenmiş oldu.

NATO yetkilileri tarafından organize edilen 'Akdeniz Diyalogu' girişimi esas olarak NATO'nun 'Büyük Ortadoğu Projesi'nde oynayacağı rolü ortaya koyuyordu. "Söz konusu Büyük Ortadoğu'daki bu stratejiyle ilgili bir başka boyut ise şudur: NATO 1995 yılından bu yana, İsrail'in yanı sıra Mısır ve Ürdün'le birlikte Kuzey Afrika'daki Arap ülkelerinin yer aldığı toplam altı Arap ülkesinin bulunduğu, "Akdeniz Diyalogu" adıyla anılan bir program geliştirildi. Akdeniz projesi bağlamında Arap ülkeleri ve İsrail arasında siyasal diyalogu geliştirme konusunda görüşmeler devam etmektedir. Akdeniz diyalogunu önemsiyoruz ve belki de katılımcı ülkeler arasında askeri tatbikatlarında yer aldığı daha fazla askeri içerikli bir yapı kazanmasını arzuluyoruz (...) Sadece NATO'nun Akdeniz Diyalogu'yla ilişkisini geliştirmeyi değil, aynı zamanda Kafkasya ve Orta Asya ile de bu ilişkiyi geliştirmeyi düşünmeliyiz. Söz konusu bu bölgelerdeki ülkeler Afganistan'da sergilenen çabalar için son derece büyük önem arz etmektedir. Bu ülkeler bizimle yani NATO ittifakındaki ülkelerle demokratik değerlerin tümünü paylaşmıyorlar. Fakat bu ülkeler, barışın

[39] www.nato.int/docu/review/2004.

korunmasında bizimle birlikte hareket etmek ve çatışmayı önlemede bizimle birlikte olmayı arzuladıkları stratejik bir perspektifi paylaşmaktadırlar. Bu ülkeler bizim ortaklarımızdır ve bu ülkelerle ortaklığı geliştirmeliyiz."[40] 'Akdeniz Diyalogu' olarak geliştirilen politika, Ortadoğu bölgesinin askeri olarak NATO'nun etki alanının merkezine çekilmesidir. Öyle ki bu bölgelerde demokratik değerlerin bulunup bulunmamasının ciddi bir öneminin olmadığını sürekli belirtmektedirler. Onlar için belirleyici olan bölgenin kontrol altında tutulması için söz konusu ülkelerle ortaklığın geliştirilmesidir. Bu strateji ekseninde Ortadoğu'dan Avrasya'ya kadarki bir alanda NATO'nun kullanılması politikası Afganistan'ın işgali ile somut olarak uygulanmaya konuldu.

Mısır'ın başkenti Kahire'deki El-Ahram Siyasal ve Stratejik Etütler Merkezi askeri ve teknik danışmanı emekli General Mohamed Kadry Said, 'Akdeniz Diyalogu' kapsamında, söz konusu olan ülkelerin NATO'nun stratejik yönelimleri bakımından ne kadar önemli olduğunu belirtirken şunları söylüyor; "NATO'nun Akdeniz Diyalogu öncelikle politik nitelikte idi ve bir yandan Diyalog ülkelerinin güvenlik ihtiyaçlarını incelerken, bir yandan da bu ülkelerde NATO'nun politikaları ve faaliyetleri konusundaki anlayışı geliştirmeyi amaçlıyordu. Böylece Diyalog'un temelini İttifak'ın 1997 Madrid Zirvesi'nde oluşturulan Akdeniz İşbirliği Grubu vasıtasıyla yürütülen enformasyon alışverişi oluşturuyordu. Bu Grup aracılığıyla müttefikler Diyalog ülkeleriyle gerek bireysel olarak, gerek 19 (şimdi 26) + 1 formatında veya yedi Diyalog ülkesinin hepsiyle bir arada—Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Moritanya, Fas ve Tunus—19 (şimdi 26) + 7 formatında düzenli politik tartışmalar düzenlemektedirler. Diyalogun politik niteliğine rağmen, birçok zor güvenlik konusu da su yüzüne çıkmak üzeredir. Batı Avrupa'da tüketilen petrol büyük önem taşımaktadır. Ayrıca uzun süredir güvenlik analistleri durağan ekonomiler ve Kuzey Afrika'da patlayan nüfus artışının Avrupa açısından gayrı meşru göçler ve hatta terörizm şeklinde uzun vadeli stratejik sorunlara neden olacağını öngörmekteler. Aynı zamanda Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da füzelerin yayılması da Avrupa'nın Akdeniz'de hareket güvenliği ve özgürlüğünü doğrudan etkilemektedir."[41] NATO'nun stratejisi bakımından bir kısım Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkesinin askeri ittifaka dâhil edilmesine yönelik belirlenen politikalar kademeli olarak uygulanmaya konulmaktadır. Akdeniz diyalogu ekseninde

---

[40] Aktaran AKMARAL K. , age, syf.84-85.
[41] www.nato.int/docu/review/2004.

geliştirilen politikalarının arka planında 'Büyük Ortadoğu Projesi' durmaktadır.

NATO'nun özellikle petrol akışının yüzde 65'nin geçtiği Akdeniz'i denetlemesi, uluslararası ilişkilerde son derece büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle sorun sadece petrol üretim merkezlerinin denetimi değil aynı zamanda güvenlikli bir biçimde taşınması da oldukça önemlidir. Petrol üretiminin ve taşınmasının denetlenebilmesi için bölge coğrafyasını kontrol edebilen bir askeri güce ihtiyaç duyulmaktadır. Bu güç NATO'dur. Söz konusu olan mevcut ülkelerin aşamalı olarak NATO'ya dâhil edilmesi ile bölgenin tamamı denetim altına alınmış olunacaktır. Öyle ki, ABD'nin 'haydut devletler' listesinde bulunan İran ve Suriye gibi ülkelerin dahi, NATO kapsamına alınması için politik projeler üretilmektedir. "Açıkçası, geçtiğimiz on yıl içinde Akdeniz Diyalogu çok mesafe kat etmiştir ve planlandığı gibi hem NATO'ya hem de diyalog ülkelerine birbirlerini daha iyi tanıma fırsatı sağlamıştır. Tüm Akdeniz bölgesi için etkili bir enformasyon paylaşma aracı olmasının yanı sıra yararlı bir güven oluşturma forumu da olmuştur. Cezayir'i üyeliğe kabul etmek için bir kere genişledikten sonra artık kapılarının diğer ülkelere de açık olması gerekir. İlk Diyalog üyelerinden Ürdün tam anlamıyla bir Akdeniz ülkesi olmadığına göre, gelecekteki katılımlar coğrafi sınırlara göre kısıtlanmamalıdır. Bu nedenle diyalog yavaş yavaş Irak, Libya, Suriye, Lübnan, daha çok sayıda Körfez ülkesi ve hatta İran'ı da içine alarak genişleyebilir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın zaman içinde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı haline gelmesi buna iyi bir örnektir. Bu örgüt her şeyden önce geniş, maksimum sayıda ülkeyi kapsayan bir örgüt olmayı amaçlamıştır."[42] Belirlenen politik stratejiye göre hedeflenen, Balkanlarda tam bir egemenlik sağlayan NATO'nun Büyük Ortadoğu Projesi Kapsamındaki ülkeleri –öncelikli olarak Akdeniz sahası içerisinde bulunan Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkeleri- kendi bünyesine katarak genişlemeye devam etmesidir.

NATO'nun dünya genelinde ortaya çıkabilecek 'terör saldırılarına' karşı başarılı olması için 'Büyük Ortadoğu Projesi' içerisinde aktif olarak yer alması gerektiğini belirten Amerikalı senatör Hegel Chuck şunları belirtiyor : "2001 yılının 11 Eylül'ü NATO amaçlarına daha berrak bir çehre kazandırmıştır. Bugün Atlantik Ortaklığı'na, NATO'ya ve genel olarak dünyaya yönelik en büyük tehdit, uluslararası terörist gruplardan, şebekelerden ve bu grupların kitlesel imha silahlarını elde etme ve kullanma potansiyelinden gelmektedir. 21.yüzyılın ilk yarısında NATO

[42] www.nato.int/docu/review/2004.

çabalarının stratejik anlamda odaklanacağı nokta Büyük Ortadoğu, Irak, Afganistan, Akdeniz ve İsrail-Filistin meselesi olacaktır. Tarihsel dinamiklerin boy göstermesi ile birlikte NATO için 'alan dışı' anlayışı ortaya çıkmış ve NATO da bu gerçekliği anladığını Afganistan'daki varlığı ile belli etmiştir. Kuzey Atlantik Antlaşması Organizasyonu'nun (NATO) geleceği, Büyük Ortadoğu'da elde edilecek sonuca bağlıdır."[43] 11 Eylül 2001 tarihinde, ABD'de gerçekleşen eylemin, herhangi uluslararası politik bir örgüt tarafından gerçekleştirilmediği, ABD'nin kendi içindeki iç politik çatışmanın bir sonucu olarak dünyanın yeniden işgal edilmesi için planlanan bir eylem olduğu artık bütün verileriyle ortaya çıkmıştır. 11 Eylül gerekçe gösterilerek uluslararası kapitalist devletlerin Afganistan'ı işgal etmesi ve bu görevin NATO tarafından yerine getirilmesi Ortadoğu'ya yönelik belirlenen politikaların aşamalı olarak uygulanmasının başlangıcıydı. Sonra Irak'ın işgali, İran, Suriye, Lübnan, Ortadoğu'nun bir bütünü ve Akdeniz'e açılan ülkelerin tamamını kapsayan stratejilerin uygulanması için hem siyasal hem de askeri boyutu kapsamında NATO ön plana çıkartılmaktadır. Bu bölgelerin ekonomik ve politik olarak denetim altına alınması, doğal olarak belirlenen stratejinin başarılı olması bakımından da önemli görülmektedir. Bu nedenle, NATO'nun politik geleceği, Ortadoğu'daki başarısına bağlıdır. Tabi ki sorun soyut olarak NATO değildir. Söz konusu olan NATO ekseninde, uluslararası kapitalist güçlerin geleceğidir. Uluslararası askeri bir koalisyon olan NATO'nun 'Büyük Ortadoğu' Projesi kapsamında başarılı olması aynı zamanda Avrasya başta olmak üzere dünyanın diğer bölgelerine yönelik de müdahale gücü olarak kullanılması için tam bir model olacaktır. Küresel merkez ülkeler aynı zamanda eksen ülkelere de yerleşerek, stratejik hedeflerini kalıcılaştırmaya çalışıyorlar. Örneğin, Körfez Savaşı'ndan sonra, ABD, Suudi Arabistan'da kurduğu üsse 5 bin, Bosna ve Kosova'da kurduğu iki üsse de sırasıyla 3 bin 100 ve 5 bin 400 asker yerleştirdi. Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan'da üsler kurdu ve binlerce asker yerleştirdi. Afganistan'da 20 bin NATO askeri kalıcı durumdadır.

---

[43] www.kas.de/db_files/dokumentte

BÖLÜM II

ORTADOĞU'NUN POLİTİK GÜÇ DENGELERİ

Küresel güçlerin Ortadoğu stratejisi temel politik perspektifler içerisinde belli değişikliklere uğruyor. Ama proje aşamalı olarak ilerliyor. Bugün Ortadoğu'nun karşı karşıya olduğu ve uzun bir süre daha devam edecek olan askeri çatışmalar ve politik çelişkiler güç ilişkilerini yeniden şekillendiriyor. Belli devletler oluşturulan denklemin dışına düşerken, bazı devletler ve devletleşmemiş politik aktörler çok daha fazla ön plana çıkıyor. Dün düşman görünen devletlerin bugün giderek aynı safta yer almaya başlamaları, devletleşmemiş güçlerin bazı devletlerden çok daha aktif hale gelmeleri, karşılıklı çıkar ilişkilerinin belirlediği politikalardır. Küresel kapitalist sistemin belirlediği strateji çok yönlü işlerken, güç ve ittifaklarda meydana gelen değişiklikler, devletlerin yapısında da bir kısım değişiklikleri zorunlu kılıyor. Ortadoğu güç ilişkilerinde İran, giderek ön plana çıkarken, Türkiye eski stratejik rolünü kaybetmeye başlıyor. Bugüne kadar izlediği politikalarla küresel denklemin dışına düştüğüne dair çok sayıda veri bulunuyor. Özellikle Suriye ve Irak politikasındaki ısrar ve kendi başına bölgesel lider olma hevesleri, Türkiye'yi hem yalnızlaştırdı, hem de sürecin dışına attı. Körfez bölgesinin lider devleti olarak ön plana çıkan Suudi Arabistan, küresel sermaye bakımından son derece önemsenir. S.Arabistan merkezli körfez devletleri, Ortadoğu'da yaşanan politik sorunlardan en çok etkilenecek güçler arasında bulunuyor. Bu bakımdan, bölgesel savaşın yayılarak körfez devletlerini etkilemesi, bölgenin bütünüyle yeni bir çatışmalı sürecin içerisine girmesi anlamına geliyor. Körfez devletlerinin yapısal sorunlarının aşılmasında öncülük edecek olan S.Arabistan, elindeki ekonomik güçle dengeleri çok yönlü kontrol etmeye çalışıyor. Irak ve Suriye savaşının politik sonuçlarını gören Suudi Krallığı, Ortadoğu'daki değişimin aktif gücü olmaya adaydır. ABD'nin yakın desteğiyle önümüzdeki sürecin aktörlerinden biri olmaya devam edecektir. Arapların politik tarihinde önemli bir ağırlığı olan Mısır, bölgesel dengeleri belirlemede rol üstlenen bir ülke olarak ön plana çıkıyor. Müslüman Kardeşlerin bir askeri darbe yoluyla iktidardan uzaklaştırılması, Sisi'nin iktidar gücü olması, Müslüman Kardeşlerle Sisi iktidarı arasındaki toplumsal çatışmanın devam etmiş olması, Mısır'da iç politik dengelerde önemli bir kırılganlık yaratmış durumda. Hamas-İsrail savaşında aldığı inisiyatif ve savaşın durdurulmasındaki rolü, Mısır'ın bölge ilişkilerinde etkin bir devlet olarak varlığını devam ettireceğini gösteriyor. Bölgenin yalnızlara oynayan ülkesi İsrail, küresel güçlerin ve sermayenin desteğiyle etki gücünü koruyor. Çelişkilerin ve çatışmaların merkezinde olan İsrail, hem çözümsüzlüğü yaratan bir güçtür, hem de Filistin meselesinde stratejik çözüm yaratma olanaklarına sahiptir. İsrail, uluslararası gücüyle, Ortadoğu'da yalnız kalmış olsa da dengeleri belirleyecek bir güçtür. Bugünkü verili koşullar dikkate alındığında Ortadoğu güç ilişkilerinde İran, Mısır,

Suudi Arabistan ve İsrail, politik dengeleri belirleyecek devletler olarak ön plana çıkıyor. Bu bakımdan Genişletilmiş Ortadoğu Projesi'nde söz konusu dört devlet stratejik rol oynayacaklardır.

Ortadoğu'nun jeopolitiğinde meydana gelen değişim özellikle Kütler bakımından son derece stratejik sonuçlara yol açtı. Güney Kürdistan'ın fiilen devletleşmesine paralel olarak, Suriye'de Rojava'nın da fiilen 'özerk' bir yapıya kavuşmuş olması, güç ilişkilerini önemli oranda değiştirdi. Kürtler devletleşmemiş olmalarına rağmen Irak ve Suriye'deki politik gelişmelerde oynamış oldukları stratejik rol, onları bölgesel bir güç haline getirmiş bulunuyor. Bölgenin en etkili ve güçlü gerilla hareketi olan PKK ve PYD, küresel güçlerin belirlediği strateji içerisinde zorunlu olarak hesaba katılması gereken bir güç haline gelmiş bulunuyor. Irak ve Suriye merkezli oluşan sorunlarda HPG ve YPG'nin pratik tutumu ve özellikle de Rojava'da IŞİD ve El Nusra gibi radikal İslamcı örgütlere yönelik ortaya koymuş olduğu askeri başarılar küresel ve bölgesel güçler tarafından dikkatle izleniyor. Ortadoğu'daki gelişmeler Kürtlere önemli olanaklar sunuyor. Bunlar doğru değerlendirildiğinde Kürtler 21. yüzyılın ilk çeyreğinin yükselen gücü haline geleceklerdir.

Irak ve Suriye savaşlarının başka bir özelliği de, iki devletin sınırlarının küresel cihat savaşının merkezi haline gelmiş olmasıdır. Başta hem küresel güçler hem de Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar gibi devletler küresel cihatçı İslamcı örgütleri çok aktif olarak desteklediler. Ancak ABD'nin politika değişikliğine gitmesiyle İslamcı örgütlerin önemli bir kısmı 'terörist örgüt' listesine girdi. Körfez devletleri her zaman olduğu gibi ABD'nin politikalarına uyum sağlarken, Türkiye tersine Suriye'de güç olma stratejisini devam ettirdi. Esad rejimine karşı radikal İslamcı hareketleri çok aktif olarak destekledi. Bugün Ortadoğu'da askeri saldırılarla politik kaos yaratmakla görevli IŞİD'in en yakın müttefiki Türkiye oldu. Özellikle Kürdistan bölgesini savaş alanına çevirmeye çalışan IŞİD'e askeri, ekonomik ve lojistik destek Türkiye'den geldi. IŞİD, El Nusra gibi radikal İslamcı örgütler, Ortadoğu'nun savaş alanı haline dönüştürülmesinde önemli bir rol üstlenmiş durumdadırlar. Böylelikle küresel güçlerin Ortadoğu stratejisinin uygulanmasında önemli bir işlev görüyorlar. Türkiye'deki radikal İslamcı hareketler veya son yıllarda Selefi akımlar olarak ortaya çıkan İslamcı örgütlerin, İslamcılaşan devletle stratejik bağları bulunuyor. Bunların saldırılarının merkezinde devlet değil, Kürtler, Aleviler, Hıristiyanlar, Yahudiler, İlerici-devrimci güçler bulunuyor. Bu örgütlerin son 20-25 yıllık pratiklerine bakıldığında bunu görmek mümkün.

1- Uluslararası İlişkilerin Merkezindeki Ülke: İran

Ortadoğu'nun küresel kapitalist sisteme dâhil edilmesini hedefleyen stratejinin başarılı olmasının en önemli halkası İran'ın da bu sürece dâhil edilmesidir. İran'ın coğrafi konumu, politik etki gücü ve ekonomik-enerji yatakları bakımından Avrasya ve Ortadoğu'nun merkezi ülkesi olması bakımından bütün ülkeler içerisinde ön plana çıkan bir konuma sahiptir. Bu açıdan Ortadoğu'ya yönelik stratejinin başarılı olmasının en önemli belirleyeni İran'a yönelik küresel politikaların başarılı olmasıdır.

İran, binlerce yıldır bölge ilişkilerinde stratejik önemini koruyarak bugüne kadar varlığını sürdüren ve bütün politik dengelerde ciddi bir etkide bulunan belki de tek ülkedir. İran'a yönelik ekonomik-politik baskılar en üst noktaya çıkartılmakta ve hatta askeri seçeneğin masada olduğuna dair somut önermeler sunulmaktadır.

İran'ın nükleer silah üretme çabalarının beklenen düzeyde olmadığı bilinmesine rağmen, saldırılara bir gerekçe yapıldığı artık herkesin gördüğü bir gerçektir. Suriye'ye yönelik çok yönlü saldırılar devam ederken, İran'ın da hedef tahtasına oturtulmasına yönelik uluslararası zemin oluşturulmaya çalışılıyor.

Ancak İran, Ortadoğu'nun diğer ülkelerine benzemeyen farklı özelliklere barındırmaktadır. Küresel kapitalist sistemin sahipleri, İran dizayn edilmeden Ortadoğu'da başarılı olma şanslarının çok zayıf olduğunun farkındalar. Bu nedenle uzun yıllardan beri İran'a içte ve dışta kuşatma politikasını uygulayan ABD'nin tutumunda belli bir değişimin yaşanmaya başladığını söyleyebiliriz. Bu gözlemlerden hareketle İran'ın tarihsel önemini kavramak ve bilince çıkartmak, küresel sistemin izlediği stratejiyi anlamak bakımdan da gereklidir.

İran'ın tarihsel durumu

İran tarihi, aynı zamanda Asya, Afrika ve Ortadoğu bölgesinin en eski ortak tarihsel bütünlüğü olarak tanımlanabilir. Eratosthenes'in yaklaşık olarak M.Ö. 200'de yaptığı bir haritada bugünkü İran platosunu Ariana (Aryânâ) olarak tanımlar. İran platosu aynı zamanda, M.Ö. dördüncü yüzyılda , Mezopotamya bölgesine en yakın yerde ortaya çıkan uygarlıkların ve antik kültürlerin yerleşim yerleri olduğu tahmin edilmektedir.

Kürtler, Ermeniler gibi bölgenin yerleşik halklarından olan Porto-İranlılar da, M.Ö. birinci yüzyılda, Medler, Farslar, Baktrialılar, ve Partlar bölgesinin

nüfusunu oluşturmaktaydılar. Bu bakımdan Asya-Afrika-Ortadoğu bölgesini oluşturan Mezopotamya ile Orta Asya'ya kadar uzanan İran platosu, tarihsel dönemin en önemli stratejik yeri olarak varlığını bugüne kadar korumuş bir bölgedir.

Bölgesel gücünü geçmiş tarihsel değerlerinden ve kültüründen alan Perslerin önemli ayırt edici bir özelliği de Kürtler gibi Zerdüştlük inancına sahip bir halk olmasıydı. M.Ö. bininci yüzyıldan beri varlığından söz edilen Zerdüştlüğün kutsal kitabı Avesta, Fars halkının kutsal kitabı olarak benimsendi. Zerdüştlük, 7. yüzyıla kadar varlığı devam eden Ahameniş İmparatorluğunun ve daha sonraki İran İmparatorluklarının resmî dini Zerdüştlüktü.

Persler ile Kürtler arasında tarihsel ittifak M.Ö. 625 yıllara kadar dayanır. M.Ö. 625- M.S 330 yılları arasında Büyük Kiros Medler ve Perslerden Ahameniş İmparatorluğu arasındaki ittifak, bölgenin iki halkı arasında sosyal, kültürel ve politik ilişkilerin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Daha sona, M.Ö 3. yüzyılda imparatorluk kuran Partlar olarak tanımlanan Farslılar, daha sonra Sasani ve Pers imparatorlukları olarak varlıklarını devam ettirdiler. Böylelikle Kürtlerle olan ittifakları bozuldu ve Mezopotamya bölgesinin işgalinde önemli bir rol oynadılar. Ayrıca Azerbaycan'ın büyük bir bölümünü de işgal ederek bugünkü İran sınırlarına dahil ettiler. İran olarak tanımlanan bölge, hemen her tarihsel sürecin stratejik merkezi oldu. Pakistan ve Hindistan'a kadar olan bölgeyi işgal eden Romalılar, Ortadoğu'ya kadar gelen Bizanslar, hiçbir dönem Perslerin ülkesini işgal edemediler. İran, tarih öncesinden bugüne kadar bütün stratejik çatışmaların ve rekabetin merkezi olarak varlığını sürdürmüştür.

İran'ın sosyal yapısı

İran farklı sosyal-etnik grupları içerisinde barındırmaktadır. Nüfusunun %46'sını Farslar, %33'ünü Azeriler, %7'sini Kürtler, %6'sını Gilekler ve Mazendaranlılar, %3'ünü Araplar, %2'sini Lurlar, %2'sini Beluciler, %2'sini Türkmenler ve %1'ini Kaşkay Türkleri ve diğer etnik gruplar oluşturuyor.

Bugünkü İran devleti, farklı etnik grupların işgal edilmiş toprakları üzerinde kurulmuş bulunuyor. Bu nedenle işgalci bir güç konumundadır. İranlıları temsil eden nüfus genel nüfusun ancak yüzde 46'sını oluşturması ve hatta diğer etnik grupların genel toplamıyla kıyaslandığında azınlıkta olması, iç politik dengeleri

hassaslaştırmaktadır. Örneğin Azeriler çok önemli bir toplumsal gücü oluştururken, Kürtler yüzde 7'lik bir nüfusla İran'ın iç politik dengelerinde ciddi oranda etkide bulunan bir kesimi oluşturuyor.

Bu bakımdan Gilekler, Mazendaranlılar, Lurlar, Beluciler gibi etnik grupların, güçlü Fars kültürü içerisinde varlıklarını koruyarak bugüne kadar varlıklarını sürdürmüş olmaları, İran'ın kendi iç politik dengeleriyle doğrudan ilişkilidir.

Sosyolojik olarak dikkat çeken bir başka önemli nokta da İran'ın farklı dinsel grupları kendi içerisinde barındırmış olmasıdır. Örneğin İran nüfusunun dini yapısının %90'unu Şii Müslümanlar, %'8'ini Sünni Müslümanlar, kalan %2'sini ise Bahailer, Sâbiîler, Hindular, Yezidiler, Ehli-Hak, Zerdüştler, Yahudiler ve Hıristiyanlar oluşturuyor. Ayrıca İran'da Ortodoks Gürcüler ve Ermeniler (İsfahan) ve Keldaniler gibi dinsel gruplar da varlıklarını sürdürüyorlar. Farsların tarihsel politikalarının bir özelliği olsa gerek ki, mevcut dini azınlıkları yok etmek yerine onlarla birlikte bir arada yaşamayı esas almış olması çok küçük dini grupların varlıklarını sürdürmesinde önemli bir faktördür.

İran'ın idari yapısı

İran tarihsel olarak ele alındığında, Ortadoğu dünyası içerisinde toplumsal siyasal bilincinin en çok geliştiği halkları bağrında toplayan bir özelliğe sahiptir. Farklı toplumsal grupları bağrında toplaması nedeniyle denge politikalarını doğrudan asimilasyon-şiddetle yok etmek biçiminde değil, toplumsal grupların varlıklarını korumasına izin vererek devam ettirmiş. Bu politikayı bölge coğrafyasında başarılı bir şekilde uygulayan İran'ın yönetimsel yapısı da Ortadoğu'nun diğer ülkelerinden belirgin bir farklılık gösterir.

Ülkenin yönetimsel yapısı: eyalet veya şehiristan olarak tanımlanan 30 bölgeye ayrılmıştır. Tahran Eyaleti, Doğu ve Batı Azerbaycan Eyaleti, Kürdistan Eyaleti, Kum Eyaleti, Luristan ve Huzistan Eyaleti, Sistan ve Belucistan Eyaleti, Kuzey, Güney ve Razavi Horasan Eyaleti, Fars Eyaleti gibi eyaletler merkezden atanan valiler tarafından yönetilmektedirler.

Ülke çapında devlet yapısında Dinsel Önder (Veli Fakih) önemli bir işleve sahiptir. Hem toplumun manevi yapısı hem de devlet yönetimi bakımından önemli yetkilere sahiptir. İkinci sırada Cumhurbaşkanı geliyor. Ayrıca Başbakan ve Bakanlar Kurulundan başka, 270 üyeli Parlâmento (Meclis-i Şûra-ı İslâm), 88 üyeli Uzmanlar Kurulu, 6 üyeli Koruyucular Kurulu (Şûra-yı Nigâhban), ve Yüce Mahkeme vardır.

İran'ın ekonomik gücü ve enerji yataklarının stratejik önemi

İran ekonomisi tarımsal üretim ve enerji yataklarının işletilmesine dayanmaktadır. İran'ın GSMH'nın % 10,76 Tarım, % 41,51 Sanayi, % 47,73 Kamu hizmetlerinden oluşmaktadır. Ülke ekonomisi çok yönlü gelişmeye devam eden İran, bölgesel bir güç olma noktasında önemli adımlar atmaktadır. Endüstri işletmelerinin sayısı (632'si kamusal) 18.283 tür. İşletilen madenler (473'ü kamusal) 3.873. İran yeraltı petrol kaynakları açısından dünya sıralamasında beşinci, yeraltı gaz kaynaklarında (Rusya'dan sonra) ikincidir. Ham petrol üretimi (2006) yılda I milyar 632 milyon varil. İşleyen arıtım yeri sayısı 9. Zengin gaz üretimi (2006) günlük 485 milyon metre küp. 2006 sonu olarak ülkede elektrik üretimi saatte 193.270 milyon kW. İşleyen barajlar (182'si büyük) 502. Yapım aşamasında (10 milyar metre küplük su oylumlu) baraj 88. Baraj yapımında Çin'den ve Türkiye'den sonra üçüncü. Konutlarda tüketilen elektrik %34, endüstride tüketilen %32,4. Elektrik üretiminde termik santrallerin payı %89,7, hidroelektriğin payı %10,3 dür.

Dünya ekonomisinin bugünkü işleyiş biçimi dikkate alındığında petrol ve doğal gaz hala stratejik bir öneme sahiptir. İran üzerinde dünya gündemini meşgul eden sorunlardan biri de, bu ülkedeki enerji kaynaklarının varlığıdır. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık olarak yüzde 8,6'si yani 11,3 milyar varili bugünkü İran sınırları içerisinde bulunması onun stratejik önemini çok daha fazla arttırmaktadır. Aynı şekilde doğal gaz rezervleri bakımından da dünyanın önde gelen devletlerinden biridir. 2008 Yılı sonu rezervleri 43,30 (trilyon m^3) olup dünya ortalamasının yüzde 20,4'üdür. Bugün İran'ın günlük petrol üretimi 2,6-2,9 milyon varil arasında değişmektedir.

Ortadoğu'nun küresel işgalinin petrolle olan ilişkisini açıklarken söz konusu ettiğimiz noktaya özel bir vurgu yapan D. Harvey, enerji yataklarının güvenli bir şekilde denetim altına alınması için İran'ın da 'askeri olarak kontrol altına alınması' gerektiğini belirtmektedir.

21. yüzyılın dikkat çeken iki Asya ülkesi, Çin'in ve Hindistan'ın hızla gelişen sanayileri nedeniyle petrole duyulan ihtiyaçta hızla artmaktadır. Özellikle Çin ile İran arasındaki ekonomik ilişkiler bu bakımdan oldukça önemli bir yer tutuyor. İran'ın en büyük müşterilerinden biri Çin'dir.

Özellikle petrol ve doğal gaz üretim merkezlerinin uluslararası rekabete konu olması, 21. yüzyıl savaşlarının bu bölgelerde yoğunlaşması, küresel kapitalist güçlerin hem içte hem de uluslararası alandaki ekonomik

gelişmeleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu özelliği nedeniyle küresel kapitalist sisteminin merkezinde olmaya devam edecektir. Bu ayrıt edici özelliği, uluslararası dengelerde çok daha güçlü bir konumda olmasına yol açmakta ve Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya ve hatta Almanya gibi ülkeler, uluslararası ilişkilerde İran'a destek sunmaktadırlar. Bu açıdan küresel kapitalist ülkeleriyle olan zorunlu ekonomik bağları nedeniyle özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde korunmakta, İran aleyhine olan her karar önerisi Rusya ve Çin'in vetosuyla karşılaşmaktadır.

Bölge ilişkilerinde İran'ın artan askeri gücü

İran askeri olarak bölgenin en güçlü ülkelerden biri olarak bilinmektedir. İran askeri gücü dört ordudan oluşmaktadır. Toplam asker sayısı (görevde 520.000 ve yedek 350.000 olmak üzere) toplam 870.000 civarındadır. "Karada 32 tümen, 87 tugay, 1.700 tank, 3.000 top, 403 savaş uçağı, 123 taşıma uçağı, 560 helikopter. 29 ağır SAM (yüzeyden havaya füze) bataryası ve 85 hafif SAM bataryası bulunuyor. 29 savaş gemisi, 110 keşif teknesi, karada 4 zırhlı ve 6 mekanize tümeni, yüksek nitelikli ve hizmette 422 T-72 S/M1 tankı var. Ayrıca İran kendi Zülfikâr tanklarını da yapıyor. Zırhlı asker taşıyıcı (APC) 620, zırhlı savaşan araç (IFV) 713, keşif aracı 1.570, 13 kara havaalanı, 19 deniz üssü ve tüm havaalanlarında saldırılara karşı sığınaklar var. Yalnız kıyı savunması için 30 batarya ve 400 füze sahibidir.

İran özellikle füze savunma sistemleri ve nükleer santraller kurma noktasında çok önemli bir mesafe kat etmiş durumda. İran'ın elinde bulunan konvansiyonel/balistik füze sistemlerinin 1000-1500 km menzile sahip olduğu biliniyor.

İran'ın bölgesel ilişkilerde artan ekonomik ve politik gücüne paralel olarak askeri gücünü de artırması, uluslararası ilişkilerin en önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir.

Silah ticareti, çok yönlü ilişkileri ve etkileşimleri zorunlu olarak beraberinde getirmektedir. Silah alımları, özellikle söz konusu olan ülkenin ekonomik yapısı üzerinde çok ciddi etkilerde bulunmaktadır. Silah alan ülke ile satan ülke arasındaki ilişki, sadece silah ticaretini oluşturmuyor. Aynı zamanda hem ekonomik, hem de politik ilişkilerde çok önemli bir etki yaratmaktadır. Ayrıca,

alıcı konumda olan ülkenin iç politik durumu üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır.

Silahlanmanın yarattığı önemli bir başka sonuçta, silah satın alan ülkeler, satın aldıkları savaş araçlarının karşılığını ödeyebilmek için, GSMH'den önemli bir pay ayırmak zorunda kalmaktadırlar. Ortadoğu ülkeleri içerisinde askeri harcamaları yüksek olan ülkelerden biri de İran'dır. 1975-1999 yılları arasında askeri harcaması yaklaşık 160 milyar, 2000-2010 yılları arasındaki askeri harcaması ise yaklaşık olarak 74 milyar dolardır. İran'da kişi başına düşen askeri harcama 2005'de 89 dolar, 2010'de 135 dolar olarak gerçekleşmiş. Ayrıca asker başına yapılan askeri harcama ise 8,333 dolardır. Örneğin İran'da askeri harcamaların Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'ya oranı 2000 yılında yüzde 8,6, 2005 yılında yüzde 8,5 ve 2010 yılında yüzde 10,3 olarak belirlenmiş. Körfez ülkeleri ortalaması ise yüzde 14,3 civarındadır. Ayrıca İran'ın askeri harcamaların toplam hükümet harcamalarına oranı yüzde 27 civarındadır. Böylece, diğer körfez ülkelerinde olduğu gibi İran'da da kamu hizmetleri dışındaki GSYH'nın önemli bir kısmı uluslararası sermaye merkezlerine doğru akmaktadır. Ortadoğu ülkeleri nükleer üretim için yüksek teknolojiye sahip olmaları gerektiğini biliyorlar. Yüksek teknoloji gerektiren sanayi ürünlerini de uluslar üstü şirketler aracılığıyla gelişmiş kapitalist ülkelerden satın almaktadırlar. Bu dolaşım sistemi tamamen ilgili devletlerin bilgisi ve denetiminde olmaktadır.

İran'ın jeostratejik önemi

Bir ülkenin jeopolitik ve jeostratejik konumunun öneminden bahsedildiğinde, dünya genelinde ilk sıralarda yer alacak ülkelerden biri de hiç şüphesiz ki İran'dır. İran tarihsel, etnik, kültürel, sosyal yapısıyla Ortadoğu, Orta Asya ve Avrasya bölgesinde her zaman ciddi politik bir güç olduğu gibi, bölgesel ilişkilerin şekillenmesinde de anahtar rolü oynamıştır.

İran hem Ortadoğu, hem de Güneybatı Asya ülkesi olarak tanımlanır. Güneyde Basra ve Umman Körfezi, kuzeyde ise Hazar Denizi ile çevrilidir. Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Irak, Pakistan, Afganistan ve Türkmenistan ile kara sınırına sahiptir.

İran, 1 648 000 km²'lik yüzölçümü ile dünyanın 18.büyük ülkesidir. İngiltere, Fransa, İspanya ve Almanya'nın yüzölçümü toplamlarına eşittir. Kuzey-batıda

Azerbaycan ile 432 km, Ermenistan ile 35 km, Kuzeyde Hazar Denizi, Kuzeydoğuda Türkmenistan ile 992 km, Doğuda Pakistan 909 km ve Afganistan ile 936 km ve Batı'da Türkiye ile 499 km, Irak ile 1,458 km ve son olarak Güneyde Basra Körfezi ve Umman Körfezi ile sınırlara sahiptir.

Bir ülkenin sınırlarının çok geniş olması sadece kendi başına bir anlam ifade etmez, aynı zamanda komşu olduğu ülkelerin stratejik konumu da önemlidir. İran'ın ayrıt edici özelliği budur. Bu bakımdan İran coğrafi yapısı ile büyük stratejik öneme sahiptir. Bunu birkaç noktada somutlaştırmak mümkündür. Birincisi, İran ABD bakımından çok önemli olan Pakistan ve Afganistan ile komşu olup bu ülkelerdeki Şii nüfusu üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir. İkincisi, Türkmenistan ile komşuluk ilişkisi, Avrasya merkezine açılan kapı olması nedeniyle stratejik önemini arttırmaktadır. Üçüncüsü Azerbaycan ile komşu olması Kafkasya'ya yönelik izlenen politikalar bakımından da İran kilit konumda bulunuyor. Dördüncüsü, stratejik öneme sahip olan Hazar deniziyle olan bağlantısıdır. Hazar Denizi hem Rusya ve diğer Avrasya ülkeleriyle olan ilişkiler, hem de Hazar havzasında çok geniş petrol ve doğal gaz yataklarının bulunması bakımından önemlidir.

Ortadoğu, Orta Asya ve Avrasya coğrafyasında köklü tarihsel bir kültüre ve geleneğe sahip olan Pers geleneği aynı zamanda Şii olması nedeniyle bölgede ciddi bir etki gücüne sahiptir. Irak'ın nüfusunun yaklaşık olarak % 60'ı, Afganistan nüfusunun % 25'i, Pakistan'ın % 23'ü, Bahriye'nin '% 70'i, Kuveyt, S.Arabistan'ın yaklaşık olarak % 25'i Şii'dir. İran ile bu ülkelerdeki Şiiler arasındaki tarihsel manevi bağ, işgal bölgelerinde uygulamaya konulan küresel politikaları etkileyen önemli bir faktördür.

Bu üç bölgeye açılımda stratejik bir konumda bulunan İran'ın, zengin enerji yataklarına sahip olması yanında, özellikle enerji kaynaklarının uluslararası alanlara taşınmasında önemli bir rol üstlenebilecek bir ülke özelliğine sahip olduğu bütün uluslararası askeri ve politik stratejistler tarafından kabul edilmektedir. Bu özelliği nedeniyle İran, bütün siyasal tarihi boyunca uluslararası kapitalist sistem güçlerinin sömürgeci egemenlik politikası bakımından hemen her dönem önemli bir rekabet ve çatışma merkezi oldu.

Emperyalist-kapitalist ekonomik ilişkiler içerisinde petrolün stratejik bir önem kazanması ile İran üzerinde emperyalist hegemonya mücadelesi giderek yoğunlaştı. İran'ın kendi iç politik dengelerinde belirgin bir iç kırılganlığa sahip olmakla birlikte, bölge siyasetinin oluşturulmasında tayin edici bir rol oynayan

İngiliz emperyalizminin İran politikası oldukça geniş ve kapsamlıydı. İran'da egemen olan Fars iktidar gücü, Kürdistan ve Azeri bölgesinde işgalci bir güç konumda bulunurken, mevcut statükonun korumasında İngiliz sömürgeciliğinin çok önemli bir rolü vardı. Dünya kapitalist siyasetinin belirlenmesinde bir dönem tek hâkim güç olan İngiltere ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, İran'ın iç politik dengelerinin oluşumunda her zaman aktif bir güç olarak yer aldılar. Petrolün dünya kapitalist ekonomik sistemi içerisinde halen belirleyici olması, uluslararası alanda oluşan karşılıklı bağımlılık ilişkilerin şekillenmesinde ve uluslararası tekellerin karlarının maksimal olmasında oynadığı rol nedeniyle İran, hemen her dönem stratejik konumunu kordu. Bu nedenle, özellikle İngiltere ve ABD, İran'daki iç politik gelişmelere hemen her zaman müdahale ettiler ve iktidarların şekillenmesinde doğrudan görev aldılar. Ancak İran, hiçbir zaman 'petrol demokrasisinin' uygulandığı diğer yapay devletler gibi olmadı. İran tarihsel konumlanması ve bölgesel gücü nedeniyle diğer devletlerden farklı olarak her zaman ayrıcalıklı bir konuma sahip oldu.

Ortadoğu'nun petrol ihraç eden ülkelerinin hemen hemen tamamında bir tür 'petrol demokrasisi' egemendir. Petrol gelirlerinin sürekli bir avuç yöneticinin elinde toplanması, devleti elinde tutan güçlerin aşırı merkeziyetçi politikaları ve askeri kuvvetler içerisindeki etkinlikleri gibi faktörler baskıcı rejimleri sürekli kılmaktadır. Burjuva demokrasisi anlamında dahi, halkın yönetimsel ilişkilere dâhil edilmemesi, bir avuç azınlığın sistemleştirildiği oligarşik- despotik yöntemlerle değişmeyen iktidarların oluşturulması, aynı zamanda küresel sistem güçlerinin bölgesel çıkarlarına uygundu. Petrol merkezli ülkelerin bugünkü devlet yapıları, despotik rejimler olmalarına ve hatta burjuva demokrasinin hemen hemen hiç bir kuralının işletilmemiş olmasına rağmen büyük kapitalist güçler tarafından politik ve askeri olarak destekleniyor.

Söz konusu bu politikalar bazı yönleriyle İran'da uygulanmakla birlikte, tersten önemli farklılıkların olduğunu da belirtmek gerekir. Ortadoğu'da, hem de petrolün akciğeri olan bir bölgede, bir ülkenin kapitalist sistem dışında kalması, uluslararası politik dengeleri ciddi oranda etkiler. İran bunun somut bir örneğidir. İran'da, 1951 yılında radikal milliyetçi hükümet İngiliz denetimindeki petrol endüstrisini ulusallaştırdı. Buna verilen cevap, ekonomik ambargo oldu; ancak ambargo rejimi deviremedi. 1953'de İngiltere ve ABD, nispi ulusalcı özelliklere sahip Musaddık'a karşı Şah'ı destekledi ve fiilen askeri darbe ile iktidara getirdi. Uzun yıllar bölgenin en despotik iktidarını bütün gücüyle destekledi. 1953'ten 1979'da gerçekleşen İslam devrimine kadar İran'da önemli

bir Amerikan denetimi söz konusuydu. Humeyni'nin önderliğinde İran'da 'İslami' içerikli bir devrimin gerçekleşmiş olması, özellikle ABD'nin bölgedeki politik ve ekonomik gücüne ciddi bir darbe vurmuş oldu. Bu süreç, aynı zamanda ABD'nin diğer petrol merkezli ülkelerin aşiretsel despotik yönetimlerini çok daha fazla güçlendirmesinin bir gerekçesi oldu. Petrol merkezlerini bölgenin yakın sınırlarında kontrol etmek için de Türkiye ve Mısırdaki gibi faşist ve gerici rejimler ekonomik, politik ve özellikle askeri olarak sürekli güçlendirildi.

İran'ın uluslararası konumlanışı ile Ortadoğu bölgesinin genel durumu arasında her zaman doğrudan bir bağ var. Özellikle, dünya kapitalist güçlerinin oluşturduğu politikalar bakımından bunun önemli bir rolü bulunmaktadır. Ortadoğu'da izlenen politikaların tarihsel bir analizini yapan Noreng şunları söylüyor: "Avrupa'nın hâkimiyetine karşı büyüyen direniş, 1922'de Mısır'da İngiliz korumasının resmen son bulmasına neden oldu. Gerçekte çok az değişiklik olmuştu. İngiltere askeri üslerini ve Mısır silahlı kuvvetleri ve polisi üzerindeki denetimini korudu. 1936'da yapılan yeni bir anlaşmayla İngiliz mevcudiyeti teyit edildi ve ordunun Mısır toplumu içerisindeki rolü güçlendirildi. İran'daki ulusalcı hükümet, İngiliz çıkarlarını tehdit etmeye başlayınca, Şah iktidara getirildi ve desteklendi. Irak'taki İngiliz mandası, Musul bölgesindeki petrol bölgelerinin Irak'a ait olduğunun tanınmasından sonra, 1936'da son buldu."

İran, Avrasya'daki merkezi konumu nedeniyle jeostratejik öneme sahip olan bölgesel bir güçtür. Özellikle enerji yatakları ve stratejik özelliği nedeniyle İran, uluslararası rekabetin merkez üslerinden biridir. Örneğin Ortadoğu petrol ve doğal gazının taşınmasında önemli bir pozisyona sahiptir. Güneyde Basra ve Umman Körfezi'ni kontrol etme gücü vardır.

İran, hem Ortadoğu, hem de Orta Asya ve Kafkasya ile komşu olan son derece stratejik öneme sahip bir devlettir. Uluslararası alanda belki de devlet geleneğini sürdürmüş olan nadir ülkelerden biridir. Söz konusu üç bölgede belirli bir etkinliği bulunan İran, hem enerji yataklarıyla hem de enerji boru hatlarının geçiş bölgesi olması nedeniyle stratejik önemini korumaktadır. Bu bakımdan İran olmaksızın bölgede "yeni" bir denklemin kurulması ve istikrarın sağlanması söz konusu olamaz. Bu gerçeğin bilen küresel güçler, İran'ın mutlak bir şekilde küresel sistemin içerisine çekilmesinin zorunluluğunun farkındalar.

İran küresel sistem güçlerinin uygulamaya koyduğu stratejiler kapsamında bölgesel bir güç olarak söz sahibi olmak istemektedir. Bölgesel dengeleri kendi lehine kullanmak için mevcut jeoekonomik ve jeopolitik konumunu hem güçlendirmek hem de kullanmak istiyor. Birincisi, petrol ve doğalgaz rezervleri ile Suudi Arabistan ve Irak'tan sonra bölgenin üçüncü ülkesi olması nedeniyle stratejik bir öneme sahip olduğunun bilincinde ve bu gücünü pazarlamaktadır. İkincisi, bu konumu nedeniyle ABD ile sorunlarını henüz çözmemekle birlikte Almanya, İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin ile çok yakın ekonomik ve politik ilişkilere sahiptir. İran ekonomisi, diğer bölge ülkelerinde olduğu gibi küresel ekonominin güçlü bir parçasıdır. Çin ile yıllık ithalat-ihracatı yaklaşık olarak 140 milyar dolardır. Üçüncüsü, bölgesel askeri bir güç olmaya çalışmaktadır. Nükleer silah arayışları, bölgesel güç olma politikası ile doğrudan ilişkilidir. Bu aynı zamanda Ortadoğu coğrafyasında silahlanmayı teşvik eden etkenlerden biridir. Dördüncüsü işgal bölgelerinde istikrarın sağlanmasında etkin bir rol oynayabileceğini sürekli vurgulamaktadır. Yani bir bakıma, kilit bir role sahip olduğunun mesajını vermektedir.

ABD'nin İran politikasındaki değişim

ABD'nin İran'ı 'düşman' kategorisinde gördüğü, İran'ın da ABD'yi 'şeytan' ilan ettiği bir dönemde, ABD'nin 16 stratejik istihbarat servisinin CİA ile birlikte hazırladıkları raporda 'İran'ın nükleer silahlanma faaliyetini 2003 yılından beri durdurduğunu ve ancak 2015 yılında bunun mümkün olabileceği' vurgulanmaktadır. Bu raporun çok önceden hazır olduğu Beyaz Saray'ın ve Pentagon'un çok önceden bildiği kamuoyuna yansıdı. Ancak bu durum Bush yönetiminin son dönemlerinde kamuoyuna açıklanmaya başlandı. ABD'nin istihbarat ve araştırma servislerinin 'İran'ın nükleer silah araştırmalarını durdurduğu' biçiminde hazırlamış olduğu raporun kamuoyuna yansıması ile ABD'nin önde gelen uluslararası ilişkiler uzmanlarının ve Pentagon danışmanlarının eş zamanlı olarak yaptıkları açıklamalar birbirini tamamlar niteliktedir. ABD, önümüzdeki süreçte Ortadoğu politikasındaki dengeleri yeniden belirlerken İran giderek ön plana çıkıyor. Bu nedenle İran'ın politik stratejinin merkezi olma olasılığı yüksektir. Bu değişimde askeri güç kullanımı giderek zayıflayan bir olasılığa dönüşürken, uluslararası diploması öncelikli olarak ön plana çıkmaya başladı

ABD'nin önde gelen iki stratejisti ve aynı zamanda ABD Başkanlarına danışmanlık yapmış Brzezinski ve Scowcroft, İran üzerine şu değerlendirmeyi yapmaktadırlar: "Bu sorunu çözmenin iki yolu var. Eğer onlardan görüşmelere katılma şartı olarak nükleer güç olma çalışmalarını durdurmalarını istiyorsak, onlara bunun karşılığında bir şey vermemiz gerekir; çünkü en azından uluslararası kanunlara ve Nükleer Silahların Yayılımını Önleme Antlaşması (NPT'ye) göre nükleer silah üretmeye hakları var. Eğer bu haklarını kullanmaya devam edeceklerse, onlara uyguladığımız ağır ambargolardan bazılarını geçici olarak yürürlükten kaldırmayı teklif etmeye hazırlıklı olmalıyız. Ancak bundan sonra karşılıklı bir uzlaşma olacaktır. Bu sorunla başa çıkmanın diğer bir yolu da, hiçbir şart koşmadan sizinle masaya oturacağız demektir. Bunun anlamı, ya siz silah üretimine devam edin ama hiç bir ilerleme olmadığı ya da çok savaş olduğu için görüşmelere son verene kadar görüşmeler yapacağız ya da belki gelişme olacaktır. Ancak bu yapıcı olmayan çıkmazın oluşmasına ön şartların konulması konusunda ısrarımız neden olmuştur. Ya her iki taraf için ön şartlardan vazgeçilmeli ya da silahlanmanın durdurulması için ambargonun kaldırılmasına dayalı karşılıklı anlaşmaya gidilmelidir."[1]

Bu değişiklikler, ABD ve İran arasındaki ilişkilerin alacağı niteliğe bağlı olarak somutlaşacaktır. ABD'nin yürürlüğe koyduğu bu politika, daha çok orta ve uzun vadede uygulanacak bir stratejidir. Bunun ilk verileri somut olarak ortaya çıkmış durumda. Irak sorunu nedeniyle dışişleri heyetleri arasında başlayan görüşmelerin fiilen dışişleri bakanları görüşmesine dönüşmesi, ABD'nin İran politikasında belirgin bir değişikliğe gittiğini göstermektedir.

Pentagon'un en önemli askeri stratejistlerinden Thomas Barnett, ABD'nin Ortadoğu'da başarılı olması için 'İran politikasında' gerekli değişikliklerin yapılması gerektiğini vurgularken şunları belirtiyor: "İran'la yapılacak büyük pazarlığı hayal etmek zor olmamalı. İran nükleer bombayı elde eder, diplomatik tanıma gerçekleşir, yaptırımların kaldırılması ve serbest ticaretin açılmasını İran'ın şer ekseninde çıkarılması izler. Karşılığında, İran, ABD'ye Filistin'de iki devletli çözüm ve Şii çoğunluğun kontrolündeki istikrarlı bir Irak için uzun dönemli destek vermeli, bölgedeki terörist gruplara sağladığı desteği kesmeli, Suriye'ye Lübnan üzerindeki egemenliğine son vermesi için ortak baskı uygulanması ve daha çok sembolik olarak İsrail'in diplomatik tanınma süreci ile

[1] Brzezinski-Scowcroft, Amerika ve Dünya, Profil yay. İst. 2008, syf.77

bu devletin var olma haklarının resmi deklarasyonu. Bu adımların atılmadığı bir ortamda Ortadoğu'nun gelecek barışını hayal edemeyiz. Bu nedenle İran'ın on yıllar içinde nükleer bomba elde etmesinin Ortadoğu barışı için olabilecek en iyi olasılık olarak görüyorum."[2]

ABD ve AB, diplomatik ilişkiler çerçevesinde bölgesel politikalarda daha fazla etkin olabilmek için İran'ı küresel sistemin içerisine çekmeye çalışırken, karşılıklı önemli tavizlere açık olduklarını hemen her fırsatta dile getirmektedirler. Obama'nın İran'ın enerji üretimi için nükleer enerjiyi kullanma hakkına sahip olduğunu belirtirken aynı zamanda İran'ın iç politik dengelerine oynamaktadır. Bush'un İran iç kamuoyuna yönelik izlemiş olduğu politikaların liberalleştirilmiş haline uygulamaya koyan Obama yönetimi, molla rejimine açık savaş açmak yerine, sistem içerisindeki bir kanadı destekleyerek iç dengeleri kendi lehine çevirmenin yollarını aramaktadır. Scowcroft, bunu şu cümlelerle açıklamaktadır: "İran'ın iç politikasına karışmak, bence bu bir hata olur. Biz İran'daki eğilimlerin liberalleşmesini teşvik etmeliyiz. Eğer İran halkına sorarsanız, daha açık bir yönetim istediklerini söyleyeceklerdir. Bu rejimden hoşlanmıyorlar. Ahmedinejad'in usta olduğu İran milliyetçiliğine saldırırsak, onun eline kart vermiş oluruz. Ülkeyi bir araya getiririz. İran'daki daha liberal eğilimlerin filizlenmesi için girişimlere başlamalı ve uç görüştekilerin bu evrimi gerçekleştirmesini beklemeliyiz."[3]

Geçmiş deneylerden ders çıkaran ABD strateji uzmanları İran'ın iç politikasını yönlendirmek için çok daha hassas ve dikkatli olunması gerektiğine özel bir vurgu yapmaktadırlar. Brzezinski'nin ifadeleriyle; "Birleşik devletler, İran'da bir rejim değişikliğine dayanmadan demokrasiyi savunmalıdır, çünkü bu milliyetçi hassasiyeti uyandırarak, mevcut rejime karşı olanların dahi rejimi savunmaya geçmelerine neden olacaktır. ABD hükümeti söylem ve politikalarını, İran'ın içeride daha güçlü demokratik kurumlar kurmasını ve dışarıda diplomatik ve ekonomik ilişkilerin gelişmesini teşvik edecek siyasi bir değişimi desteklemeye odaklanmalıdır. İvedi bölgesel ve uluslararası konulara hitap etmek için mevcut hükümetle ilişki içerisinde olmak, ABD'nin bu amaçlar için verdiği destekle çelişmek durumunda değildir; aslında akılcı bir şekilde yürütülecek olan ilişkiler İran'da değişim olasılığını arttıracaktır."[4]

---

[2] BARNETT,Thomas P.M., Pentagon'un Yeni Haritas-2, Harekat Planı, 1001 yayınları, İstanbul, 2006,syf;138.

[3] Brzezinski-Scowcroft, Amerika ve Dünya, Profil yay. İst. 2008, s.79.

[4] Brzezinski – Robert N. Gates, İran'ın Zamanı Geldi, Profil yay. İst. 2004, s.19

Obama ekibinin çok hızlı bir şekilde uygulamaya koyduğu 'yeni' dönemsel politikaların, İslam dünyasında olduğu gibi İran'da da etkisini göstermeye başladığını tespit etmek gerekir. Washington yönetimi bölgenin gerici rejimleriyle ittifak içerisinde değişimi sağlamayı esas alan bir politika izlemeye başladı. Dünyanın önemli Ortadoğu ve özellikle İran uzmanlarından biri olarak bilinen, Shia Revival (Şiiliğin Uyanışı) isimli kitabın yazarı İranlı Veli Nasr'ın Obama tarafından İran danışmanlarından biri olarak atanması ABD'nin izleyeceği İran politikasının ipuçlarını vermektedir.

ABD'nin politik stratejisinde meydana gelebilecek bir değişiklik, İran'ın bölgesel güç olma politikası ile de doğru orantılıdır. Doğal olarak İran'ın bölgesel güç ilişkileri içerisinde konumlandırılması, aynı zamanda İran'ın küresel sisteme bütünlüklü olarak adapte olmasını sağlayacaktır. "Eğer Amerika, İran'ın sorumluca hareket etmesini istiyorsa, İran'a bölgede sorumluluk vermek zorundadır"[5] değerlendirmesinde bulunan ABD eski savunma bakan yardımcılarından Joseph Nye Jr, İran'ın bölgesel güç olması gerektiğine ilişkin ABD'nin politikalarında meydana gelebilecek bir kısım değişikliklere önemli bir vurgu yapmaktadır. İran'ın istediği tam da böylesi bir roldür. Ayrıca ABD Dışişleri eski Bakanı Henry Kissinger' in CIA'nin yayınlanan raporundan hemen sonra Washington Post gazetesinde yayınlanan makalesinde İran ile ABD arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlemesi gerektiğine ilişkin şunlar belirtilmektedir: "İran'a dönük politikalar bir parti meselesi değildir. Zira şu anki yönetimin değişmesi durumunda da uygulanacaktır. Her zaman Amerika'nın İran'la ilişkileri normalleştirme imkânları araması gerektiğini söyledim. Daha barışçıl bir dünya için kendimizi uyuşturmaya mecbur değiliz. Önemli olan İran'ın güvenliğinin garantiye alınması ve kimliğinin korunmasına karşılık Ortadoğu'daki cari düzenle birlikte hareket etmesidir. Şu halde İran'ın barış yerine başka bir seçeneği tercih edip etmeyeceği noktasında da stratejik öngörüler belirlenmelidir."[6] Bu değerlendirmeler, Ortadoğu'nun güç dengelerinde olası 'yeni' gelişmeler hakkında bize bir fikir veriyor. Küresel güçler, bölgesel çıkarlarına göre gerektiğinde İran'a, Suudi Arabistan'a ve Mısır'a da birer nükleer silah hediye ederler. Bundan kimsenin kuşkusu olmasın. Belirleyici olan bölgesel stratejik çıkarlara hizmet edip etmeyeceğidir.

---

[5] Joseph Nye Jr, Amerikan Gücünün Paradoksu,1111 yay. İst, 2003, s.104

[6] Aktaran, http://ydh.com.tr/HD4176_amerika-ve-iran----ne-gerekiyor-.html

Küresel kapitalist güçler, İran ile yaptıkları müzakerede İran'ın nükleer enerji için gereksinim duyduğu % 5'lik zenginleştirilmiş uranyumu kabul ederek, bunun % 20'yi geçmemesi gerektiği konusunda anlaşmış olmaları, aynı zamanda İran'a verilecek olan görevle ilişkilidir. Bu bir bakıma karşılıklı tavizler üzerine kurulan bir denge politikasıdır. İran nükleer teknolojiyi Rusya ve Çin'den alıyor. Bu bakımdan İran'ın nükleer çalışmalarının ilerlemesi çok açık ki, Rusya ve Çin'in inisiyatifinde gelişecektir. Söz konusu iki ülke İran'ı dengeleyebilecek düzeydedirler. ABD'nin Ortadoğu politikasındaki açmazları ve çözümsüzlükleri, Rusya'nın geliştirdiği politikalarla aşılması doğal olarak inisiyatifin Putin'e kaymasını sağladı. Suriye'de etkili bir politika izleyen Rusya, İran'ı da ikna etti. Bu nedenle, Ortadoğu yeniden dizayn edilirken özellikle Rusya olmaksızın kimsenin bir adım atma şansı bulunmuyor.

Sorun şu, İran ile böylesi bir pazarlığın yapılmış olması, bölgesel stratejileri nasıl etkileyecektir? Küresel merkez güçler, neden İran ile böylesi bir anlaşmaya vardılar? Bu soruların yanıtı özellikle Ortadoğu'nun karmaşık politik sorunlarının geleceğine yönelik çözüm stratejilerini de belirleyecektir.

Uzun pazarlıklara dayanan bu anlaşma, İran eksenli politik dengeleri değiştirmekle kalmayacak, aynı zamanda bölgesel stratejiler de yeni bir format alacaktır. Bölgesel güç dengeleri ve ilişkilerinde önemli değişiklikler oluşacak. İran molla rejiminin, varılan anlaşma çerçevesinde atacağı her adım onun stratejik önemini arttıracak gibi görünüyor.

İran, yakın gelecekte, küresel ekonominin önemli halkalarından biri haline gelebilir. Ekonomisinin yeniden canlandırılması ve küresel sermayenin bu ülkeye akışının hızlandırılması için karşılıklı bir takım değişikliklere gidilecek. İran, uygulanan ambargo nedeniyle zararının 120 milyar dolar olduğunu iddia ediyor. Anlaşmanın uygulamaya konulmasıyla İran'a 15-20 milyar dolarlık aktif bir sermaye akışı olacak. Bugüne kadar uluslararası bankalarda bloke edilen devlet hesaplarının serbest bırakılması, ayrıca İran yöneticilerine ve belli başlı şirketlerine ait olan ve dünyanın değişik bankalarında bloke edilen yaklaşık 110 milyar doların aktif hale getirilmesi sağlanacak. İran ekonomisinin yeniden canlandırılması bakımından son derece önemli olan bu kararlar, aynı zamanda küresel sermayenin İran'a akmasında aktif bir rol oynayacaktır. Önümüzdeki 3-4 yıl içerisinde İran, G20'lerin yeni bir üyesi olarak Ortadoğu'da önemli bir rol üstlenecektir.

İran'ın jeostratejik konumunu arttıran önemli faktörlerden biri de sahip olduğu enerji kaynaklarıdır. Özellikle petrol ve doğalgaz gibi muazzam enerji yataklarıyla, dünya ekonomisinin stratejik bir halkasıdır. Mevcut üretim kapasitesi dışında, büyük petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olan İran'ın, özellikle ABD ve AB kökenli şirketler için önemli bir pazar alanı haline gelmesi bekleniyor. Ayrıca Orta Asya doğalgazının İran-Güney Kürdistan-Rojava/Batı Kürdistan üzerinden Akdeniz'e aktarılması projesi çok ciddi olarak tartışılmaya başlandı. Böylelikle İran ile sorunların çözülmesiyle bugüne kadar belirlenen petrol-doğalgaz boru hatları projelerinin yeniden planlanması da yüksek bir olasılık olarak gündeme gelecektir.

Irak'ta ortaya çıkan politik kaos, ABD ve İran'ı birbirine tahmin edilenden çok daha fazla yakınlaştırdı. Irak'ın yeniden savaş merkezli politik bir krize sürüklenmesi, ABD'nin ve AB'nin bölgesel çıkarlarıyla çelişmektedir. Özellikle radikal İslamcı bir hareketin, Irak'ın küçük bir bölümünü kontrol ederek kalıcı bir güç haline gelmesi, İsrail bakımından da ciddi sorunlar doğuracaktır.

İran'ın Irak'ta ortaya çıkan askeri ve politik krizi 'birlikte çözme' önerisinin ABD tarafından olumlu karşılanması da, bir tesadüf olmayıp gelecekteki ilişkilerin bir ön adımı olarak önemseniyor. "IŞİD militanlarının ilerleyişini durdurma amacıyla potansiyel bir ABD-İran ortak askeri müdahalesini ihtimal dışı tutmadığını" açıklayan ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, "Yapıcı hiçbir çözümü ihtimal dışı tutmadığını ancak İran'la irtibatın adım adım gerçekleştirileceğini" vurgulaması, ABD'nin İran ile ilişkilerin geleceğine dair bir fikir veriyor. Ayrıca Obama'nın "(...) sayıları 300'e kadar olmak üzere küçük bir grup ilave Amerikalı askeri danışman göndermeye hazırız"[7] değerlendirmesiyle, olası bir kara operasyonu için Irak'a yeniden asker göndermeyeceğinin mesajını vermiş oldu. İran'ın 'yapıcı bir rol üstlenebileceğini' belirten Obama, doğrudan veya dolaylı bir askeri ittifaka girebileceğini ifade etti. ABD'nin etkili hava operasyonuna paralel olarak, Irak'ta olduğu iddia edilen İran askerlerinin de bir kara operasyonuna katılması söz konusu olabilir. Obama ayrıca, "Eğer İran sadece Şiiler adına silahlı güç olarak gelirse, eğer bu şekilde hareket ederlerse, bu muhtemelen durumu daha da kötüleştirecektir" uyarısıyla olası bir ortak operasyonun sınırlarını çizmiş oldu.

[7] http://haber.stargazete.com/dunya/obama-irakta-etkili-bir-mudahaleye-haziriz/haber-898332

Rus doğu bilimci Viyaçeslav Matuzov olası ABD-İran görüşmelerini değerlendirirken: "Şunu belirtmek gerek ki İran ile doğrudan müzakereler, Rusya'nın son birkaç yıl boyunca ABD'yi gerçekleştirmeye çağırdığı bir şeydir. Bu durumda Irak krizi, İran ile ilişkilerde uzun süredir beklenen yumuşama için bir bahane olabilir. İran ve Amerika'nın Irak'ta birlikte hareket etmesi Tahran'a yönelik bütün siyasi ve ekonomik yaptırımların kaldırılmasının bir sebebi daha olacak."[8]

Ayrıca İngiltere'nin ABD'ye paralel olarak İran politikasının çok hızla değişmeye başlaması bir tesadüf olmayıp, Irak merkezli Ortadoğu güç ilişkilerinin yeniden belirlenmesiyle ilişkilidir. "IŞİD İngiltere için, Afganistan ve Pakistan'dan İngiltere'ye dönen yabancı cihat yanlısı savaşçılardan çok daha büyük tehdit oluşturuyor"[9] diyen İngiltere Başbakanı David Cameron, sorunun çözümünde İran faktörüne dikkat çekti. Ayrıca İngiltere Dışişleri Bakanı William Hague, Irak'ta oluşan krizin hemen ardından 'İngiltere'nin İran'daki büyükelçiliğini yeniden açmaya hazırlandığını' açıklaması, sürecin çok daha hızlı ilerleyeceğini ortaya koyuyor. Böylelikle yıllardır birbirlerini 'düşman' kategorisinde gören ABD-İngiltere-İran üçlüsünün ilişkilerinin tahmin edilenden çok hızlı geliştirmeleri, oluşturulmaya çalışılan yeni bölgesel dengelerle dahası 2025 yılının jeopolitik güçlerini belirleme stratejisi bulunuyor.

Bölgesel ilişkilerde İran ön plana çıkarken, Türkiye rolünü kaybetmeye başladı. İran'ın Ortadoğu, Orta Asya, Kafkasya ve hatta yakın Doğu Asya'da Şii olarak bilinen nüfus üzerinde belirli bir ağırlığı bulunuyor. Küresel güçler, bölgesel ilişkilerde İran'ın çok daha fazla pozitif bir etkide bulunabileceğini hesaplıyorlar. Bu bakımdan nükleer anlaşma, İran'ı bölgesel bir güç olarak çok daha fazla ön plana çıkacaktır. El Kaide eksenli İslamcı hareketlerin özellikle Körfez ülkelerinde artan etkisi ve Irak-Suriye hattındaki gücü, küresel güçlerin stratejik çıkarları bakımından önemli bir tehlike olarak görülmektedir. İran'ın siyasal sürece dâhil olması, Tahran-Washington arasında sıkışan Bağdat bakımından da önemli bir avantaj olacak. İran'ın Suriye'de askeri ve ekonomik etkisi kadar politik gücü de artabilir. Hizbullah üzerindeki bilinen etkisini İsrail ile olan ilişkileri dengelemede kullanabilir, Filistin-İsrail çözüm sürecinde rolünü

[8] http://turkish.ruvr.ru/2014_07_08/ISHID-lideri-CIA-ajani/

[9] http://www.aa.com.tr/tr/tag/346759--isid-ingiltere-icin-daha-buyuk-tehdit

oynayabilir. Bütün bu politik olasılıklar yeniden ve çok yönlü gündeme gelecektir.

Geçmişte İran ile yürütülen müzakerelerde arabulucu rolünü oynayan Türkiye çok belirgin olarak ön plana çıkmıştı. Ancak bugün çözüm sürecinin dışında kalan Türkiye, sıfırlanan Ortadoğu/Suriye politikasıyla bir bakıma izole edildi. Özellikle İran'ın mevcut anlaşmaya tam bir uyum sağlaması ve küresel güç ilişkilerinde güvenilir bir noktaya gelmesi, Türkiye'nin stratejik konumunun çok önemli oranda değişmesine yol açarak, ikincil plana düşürecektir. Böylelikle bu durum aynı zamanda Türkiye'nin stratejik rolünün İran'a kaymasına yol açabilir. Bunun başka bir anlamı da, ABD tarafından uygulanmak istenen 'Sünni İslam' politikasının aşamalı olarak terk edilmesi, buna paralel olarak 'Şii İslam' denkleminin İran lehine ön plana çıkartılmasıdır.

Küresel güçlerin oluşturmaya başladığı yeni stratejiler ekseninde, Fars İran ile Arap dünyasının kalbi olan Mısır arasında gelişebilecek yeni ittifaklar ve ilişkiler, Ortadoğu denkleminde yeni bir sürecin başlaması anlamına gelir. Suriye'ye yönelik izlenen politikalarda İran ile Mısır'ın aynı pozisyonda olması, geleceğe ilişkin temel ittifaklar bakımından bize daha somut bir fikir veriyor. İran'ın nispeten Hamas ama özellikle Hizbullah üzerindeki politik etkisini olumlu yönde kullanmasına bağlı olarak, İsrail, bu ülkeyle ilişkilerini çok yönlü gözden geçirebilir. Amerika'nın, İsrail'in bütün uyarı ve kaygılarına rağmen İran ile ilişkilerini normalleştirmesinin, gelecekte İsrail'e yansımaları olacaktır. Körfez devletlerinin, 'Büyük Suudi Arabistan' olarak tanımlanacak yeni 'federatif' bir devlet altında birleşmesi de gündeme gelebilir. Mesele İran'ı da aşacak, bölgenin yeniden yapılandırması söz konusu olacaktır.

İran denkleminden etkilenecek faktörlerden biri de Kürtler ve Kürdistan bölgesidir. İran'ın bölgesel denklem içinde gücünü arttırmasıyla Kürtlere yönelik politikası da çok daha belirginleşecektir. İran ile Kürdistan bölgesinin küresel sermaye bakımından iki temel benzerliği bulunuyor. Her ikisi de stratejik enerjik yataklarına sahip, her ikisi de enerji yataklarının geçiş merkezinde bulunuyor. Bu bakımdan birbirleriyle rekabet durumu kadar, zorunlu bağımlılık ilişkileri de bulunuyor. İran, bugün Güney Kürdistan ile yakın gelecekte Batı Kürdistan ile ilişkilerini yeniden biçimlendirecektir. Ayrıca Güney Kürdistan Yönetimi ile Kandil bölgesinde hak iddia etmek gibi bir kısım sorunlar çok daha fazla gündeme gelebilir. Bu bakımdan Güney-Batı Kürdistan ilişkisinin sağlıklı yürümesi, İran karşısında güç olmak bakımından da son derece önemlidir.

İran'ın alınan kararlara uyması ve bölgesel gücünü arttırması, zorunlu ve kaçınılmaz olarak kendi iç politik ilişkilerini de revize edecektir. Bugünkü yapısıyla bunu uzun süre götürmesinin son derece zor olduğu biliniyor. Molla rejimine karşı çok ciddi bir toplumsal muhalefet bulunuyor. Bu güç, İran rejimini zorunlu ve kaçınılmaz olarak değişime uğratacaktır. Diğer çok önemli faktör ise İran devletinin Kürtlerle, Belucilerle ve Azerilerle ciddi sorunları bulunuyor. İran, işgal ettiği bu bölgeleri, eyalet sistemine dönüştürmekle birlikte, hiçbirinde federatif ve özerk bir yapı bulunmuyor. İran'ın iç politikasını istikrarsızlaştıran bu duruma, politik çözümler üretmediği sürece kendi iç krizini aşamaz. İç krizini aşamayan bir İran bölgesel gücünü harekete geçirmede haliyle zorlanacaktır. Bu bakımdan, İran'ın kendi iç politikasından da temel değişikliklere gitmesi ve demokratikleşme bakımından önemli bazı adımların atılması da artık kaçınılmazdır.

2- Ortadoğu'nun Merkez Ülkesi: Mısır

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun politik ilişkileri bakımından stratejik ülke olarak ön plana çıkan Mısır'ın Arap dünyası üzerinde son derece önemli bir etkisi bulunuyor. Tarihsel konumu bakımından etkili bir güç olmasına rağmen, Arap dünyasındaki politik ilişkilerde merkez ülke olarak işlev görmesinin önemli nedenlerinden biri de Süveyş kanalıdır. Akdeniz'den Kızıldeniz'e açılan kapı olarak bilinen Süveyş kanalı Mısır'ı uluslararası alanda da önemli bir merkez haline getiriyor. Bu nedenle küresel kapitalist güçler stratejik çıkarları gereği Ortadoğu'da ve Akdeniz'de etkin olmak için Mısır'ı bütünüyle hesaba katmak zorundadırlar. Akdeniz havzasına hakim olmak için yürütülen mücadelenin merkezinde denge ülkesi olarak Mısır'ın olması, Arap dünyasındaki güç dengelerinin analizi bakımından da önemli bir role sahiptir.

Mısır'ın merkez ülke olarak Ortadoğu'da etkin olmasını sağlayan bir başka faktör İsrail ve Filistin sorununda merkez ülke olarak önemli bir rol üstlenmiş olmasıdır. İsrail ile İslam dünyası arasındaki çelişkileri dengeleyen tek ülke Mısır'dır. Bu bakımdan İsrail ile Mısır ilişkileri aynı zamanda Ortadoğu'nun özellikle Körfez ülkelerinin ilişkilerini de belirliyor. ABD'nin Ortadoğu politikalarına bağlı olarak İsrail ile kurduğu ilişkiler, Mısır'ın İslam dünyasında politik hakem rolü üstlenmesini sağlıyor. Mısır'ın Filistin ve İsrail ile sınır olması nedeniyle iki ülke arasındaki ilişkilerde bir bakıma baş müzakereci ülke olarak bir rol üstleniyor. Filistin ile İsrail arasında devam eden, sadece Ortadoğu'yu

değil aynı zamanda uluslararası ilişkileri de doğrudan etkiyen politik ve askeri sorunların çözümünde Mısır belirleyici bir güç olarak ön plana çıkıyor. Bu nedenle Ortadoğu denkleminde her zaman etkili bir aktör olarak belirleyici bir konuma sahip bulunuyor. Mısır'ın iç politik dengeleri nedeniyle ve bazı dönemler ortaya çıkan krizler onun bölge coğrafyasındaki rolünü zayıflatmıyor.

Mısır, bugünkü veriler açısında değerlendirildiğinde kendi ekonomik gücünü arttıracak düzeyde enerji yataklarına sahip bulunmuyor. Bu bir dezavantaj olmakla birlikte, bölgesel ilişkilerde üstlendiği politik rol nedeniyle Körfez ülkeleri üzerinde belirgin bir ağırlığa sahiptir.

ABD ve AB'nin Mısır politikası da bütünüyle bölgesel çıkarlar üzerinde şekilleniyor. Devlet yöneticilerinin, özellikle ordunun Pentagon ile olan derin ilişkileri, Mısır'ın bölgesel ilişkilerde ABD ile tam uyumlu olmasını sağlıyor. ABD'nin bölgesel stratejisinin dışında özel bir politik hattın geliştirilmesi de söz konusu değil.

ABD dönemsel politikalarına göre Ortadoğu'yu şekillendirirken Mısır, sürekli öncelikli devlet olarak ön planda tutuldu. Obama da, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Ortadoğu'ya yönelik yeni stratejiler uygulamaya başlarken, bölgesel ilişkilerin merkez gücü olan Mısır'ın rolünü çok daha fazla ön plana çıkardı. Mısır olmaksızın küresel güçlerin Ortadoğu politikalarının etkin kılınarak başarılı olma şansının çok düşük olduğu biliniyor. Bu bakımdan, Mısır'ın dizayn edilmesi esasen Ortadoğu'nun dizayn edilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Mısır'daki iç iktidar çatışması ve darbeler sorunu, bir iç politik mesele olmayıp, bölgesel ilişkilerin en önemli halkalarından birini oluşturuyor. Bu nedenle Mısır'ın içte yaşadığı toplumsal ve politik çatışmalar devletin kırılgan yanını ve en zayıf noktasını oluşturmaktadır. Toplumsal dinamiklerin sürekli sınırsız bir baskı altında olduğu ve bütün muhalefetin şiddetle bastırıldığı bir siyasal rejimde, farklı toplumsal güçlerin artan muhalefeti, Mısır'ın ordu üzerinde yükselen geleneksel rejiminde önemli gedikler açtı. Bu bakımdan Mısır'ın toplumsal yapısı, hem devletin, hem de muhalif olan kesimlerin politikaları üzerinde etkide bulunuyor.

Yaklaşık olarak 85 milyon nüfusa sahip olan Mısır nüfusunun % 88'ini Müslümanlar, % 12'sini Hıristiyan ve diğer dinsel azınlıklar oluşuyor. Dinsel ve kültürel alandaki tarihsel zenginliği, Mısır'ın uluslararası alanda kabul görmesini sağlayan önemli etkenlerden biri olmakla birlikte, dinsel ve politik çatışmaların yoğunlaştığı tarihsel anlarda söz konusu bu zenginlik tersine oldukça çatışmalı

ve kırılgan bir toplumsal tablonun oluşmasına da yol açıyor denebilir. Özellikle toplumun dinsel gruplara göre kategorize edilmesi, söz konusu çelişkinin hızla derinleşmesine ve çatışmalı bir ortamın oluşmasına yol açıyor. Mısır gibi tarihsel uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan bir ülkedeki iç politik çatışma, sadece bu özgün durumdan kaynaklanmıyor aynı zamanda ülkede süreklileşen ekonomik kriz ve yoksullaşma toplumsal çatışmanın bir başka önemli yanını oluşturuyor.

Mısır'ın önemli bir ekonomik potansiyel taşımasına rağmen, halen azgelişmiş ülkeler kategorisinde bulunması söz konusu toplumsal ayrışmaya önemli bir zemin oluşturmaktadır. 2010 yılındaki GSMH yaklaşık olarak 214,5 milyar dolardır. Kişi başına düşen milli gelir ise 2.450 dolar civarında bulunuyor. Genç nüfusun çok önemli bir potansiyel taşımasına paralel olarak, işsizlik oranı yüzde 30'ün üzerinde seyrediyor. Gençlerde bu oran % 50'den fazladır. Bu durum toplumsal çelişkilerin derinleşmesinde önemli bir faktör olarak ön plana çıkıyor.

Economist dergisinin verilerine göre, Ocak 2013'ten sonra, "Mısır'ın para birimi yüzde 10 değer kaybetti. Menkul kıymetler borsasında yüzde 10 düşüş yaşandı. Mısır'ın Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nın (GSYİH) yüzde 12'sini oluşturan turizm gelirleri ve dış yatırımlar ciddi oranda azaldı, döviz rezervleri de önemli bir küçülme yaşandı." BBC Arapça servisinden Kamel Souiad, "gıda fiyatlarının da tırmandığı Mısır'da, 83 milyonluk nüfusun dörtte birinin, yoksulluk sınırı altında yaşadığına dikkat çekiyor. Yoksulluk sınırında yaşayanların oranı %30, genel yoksulluk oranı % 55 civarındadır. Ülkenin Gayri Safi Milli Hasılası(GSMH)'nda turizmin payı % 20'dir. Eski bir petrol tüccarı olan Mahmud Yusuf'un BBC'ye verdiği demeçte, "ülkenin gayrı safi milli hasılasının yüzde 20'sini turizm oluşturuyor. Belki 10 milyon insan ekmeğini turizmden kazanıyor. Antik Mısır, piramitler ya da Nil'de gemi turu insanların hayalidir ama şimdi bakıyorsunuz bomboş. İnsanlar çalışamıyor." Bir başka ifadeyle, Mısır ekonomisinin ayakta tutmada önemli bir rol oynayan orta tabakanın hızla erimesi, hem sosyal çelişkilerin, hem de ülke ekonomisindeki krizin derinleşmesinde önemli bir faktör olarak ön plana çıkıyor. Ayrıca Mısır ekonomisini kontrol eden Uluslararası Para Fonu (IMF), Sedat, Mübarek, Müslüman Kardeşler ve Sisi yönetimini hemen her dönem ekonomik ablukaya aldı denebilir. Örneğin Mısır'ın dış borcunun, ülkenin GSMH'nden çok daha fazla olması ekonomik ilişkilerde IMF'nin rolünü çok daha fazla ön plana çıkartıyor. Bir başka ifadeyle küresel kapitalist güçler, İMF ve Dünya Bankası gibi

kurumlarla Mısır'ın sadece ekonomik durumunu değil, aynı zamanda politik gücünü de kontrol ediyorlar.

Arap dünyasında en fazla nüfusa sahip olan Mısır'da nüfusun % 33,9'u 0-14 yaş grubunu, 61,4'ü 15-64 yaş grubunu, 4,7'si 65 ve üstü yaş grubunu oluşturuyor. En aktif grup olarak tanımladığımız 30 yaş grubunun nüfusun yaklaşık olarak % 46'sını oluşturan Mısır'da, yıllardır devam eden ekonomik sorunlara paralel olarak çok yönlü gelişen sosyal çelişki ve çatışmalar, iç politik denklemin değişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Genç nüfusun işsiz olması aynı zamanda onun gündelik politik ilişkilerde önemli oranda etkileşen bir faktör olarak ön plana çıkıyor. Samuel P. Huntington, 1996 yılında yayımlamış olduğu Medeniyetler Çatışması adlı kitabında, genç Müslüman nüfusunun gelişmesinden kaygı duyduğunu şu cümlelerle açıklıyor: "Genç nüfusun protestoya, istikrarsızlığa, reforma ve devrime ön ayak olan kimseler olduğu belirtilmelidir." 2010 yılından bu yana geçen politik sürece bakıldığında, Huntington'un korkusu gerçekleşti. Ayrıca eğitim düzeyi artan, internet aracılığıyla dünyanın birçok ülkesindeki gelişmeyi takip etme olanağına sahip olan yeni genç kuşağın toplumsal değişimde aktif bir rol aldığını, özellikle Ortadoğu ülkelerindeki sosyo-politik hareketlerin etkinliğinde görmek mümkün.

1950'lerden sonra, Ortadoğu'da stratejik rolü nedeniyle önce İngiltere'nin sonra da ABD'nin kontrolü altına giren Mısır'da iktidar ilişkilerini belirleyen askeri güçler, doğrudan Pentagona bağlı olarak çalıştılar. Bu bakımdan Sedat, Mübarek ve Sisi gibi Mısır ordusunun etkili generalleri, iktidarları hep darbe yoluyla ele geçirdiler. Bu bakımdan Mısır'ın iktidar gücünü belirleyen tek politik merkez ordudur. Politik iktidar üzerinde muazzam derece etkili olması, aynı zamanda, Pentagon'un belirlediği politikaların yaşama geçirilmesi anlamına geliyor.

Küresel kapitalist sistem güçleri, bölgedeki stratejik çıkarlar söz konusu olduğunda, Mısır'da olduğu gibi siyasal rejimlerin despotik uygulamalarını desteklemekte tereddüt etmez. Bu nedenle başka bir devlet için gündemleştirilen 'demokrasi' sorunu Mısır gibi ülkeler için geçerliliğini yetirir. Başka devletler için darbelere karşı çıkılır ama Mısır için bu söz konusu olmaz.

ABD, stratejik çıkarları için iktidar odaklarını tereddüt etmeden değiştirir. Örneğin yıllarca kendisine hizmet eden Mübarek'in politik işlevini tamamladığını düşünerek çekilmesi için ordunun baskı yapması gerektiğini belirtti. Ordu, halk hareketinin gücünü de kullanarak Mübarek'in çekilmesinde

etkili olduğu ve böylelikle 'birleştirici-kurtarıcı' bir politika uyguladığı izlenimini yarattı.

Generaller, ABD'nin bölgesel politikalarına paralel 'Müslüman Kardeşler'in yönetime gelmesine destekledilerler. ABD, özellikle ılımlı İslam politikasının ekollerinden biri olarak görülen Mursi'nin önderliğinde bir hükümetin kurulmasını, Ortadoğu'nun yeniden dizayn edilmesinde önemli bir işlev göreceğini hesapladı. Ancak ordu, güçlü bir toplumsal tabanı olan 'Müslüman Kardeşlerin' geçiş dönemini oluşturan hükümet üzerindeki etkisini çok açık olarak devam ettirdi.

Müslüman Kardeşler/İhvan Hareketi, çok uzun yıllar, başta Kahire, İskenderiye gibi büyük kentlerde yoksul kitlelerin içerisinde örgütlenen toplumsal bir güç oldu. Camiler sadece bir ibadet yeri olarak değil aynı zamanda politik, ekonomik ve sosyal örgütlenme modelleri olarak kullanıldı. Bu bakımdan 'Müslüman Kardeşler'in toplumsal gücünün önemli bir kısmını yoksullar oluşturdu. Mübarek'in devrilmesinden sonra Müslüman Kardeşler Örgütünün seçimlerde nispeten başarılı çıkmasındaki temel etken yoksul ve işsiz kitlelerin önemli bir desteğini almış olmasıdır.

Kadınlar ve gençlik içerisinde önemli bir potansiyeli oluşturan 'Müslüman Kardeşler'in iktidara gelmesinden sonra beklentilere yanıt verememesi, tersine Selefilerin radikal kesimlerinin etkisinin giderek artması, saflaşmayı çok daha belirginleştirdi. Tarihsel olarak ciddi bir İslamcı damarı bulunan orta sınıf tabakası da, Mübarek'e alternatif olarak 'Müslüman Kardeşleri' destekledi. Onların toplumsal güç olmasında önemli bir rol oynadı. Doğal olarak Mursi'nin cumhurbaşkanı olmasıyla, orta tabaka, devlet olanaklarından yararlanmak için önemli bir beklenti içerisine girdi

Mursi'nin cumhurbaşkanlığından sonra, özellikle yoksul kitlelerin yaşam standartlarına yönelik oluşan beklenti boşa çıktı. İşsizlik oranının % 35-40 olduğu ve gençlikte bu oranın % 55-60'a ulaştığı bir dönemde, Mursi, ekonomik ve sosyal sorunları çözmek yerine iktidarı bütünlüklü olarak ele geçirmekle meşgul oldu. Ekonomik koşulların çok daha fazla kötüleşmesi ve iflasların peş peşe artması, yıllardır İhvan hareketini destekleyen orta tabaka da kopmaya başladı.

Mübarek'in devrilmesi ve daha sonra 'Müslüman Kardeşler'in seçimleri kazanması Mursi'nin cumhurbaşkanı olması, bazı bölge devletlerini 'bekle-göre' politikasına yönlendirdi. Mısır'ın izlediği dengeli Ortadoğu politikasının zaafa

uğrama tehlikesi körfez ülkelerinden genellikle kaygıyla karşılandı. Örneğin Mübarek'in İsrail politikasını değiştireceğinin sinyalini verdi. Bu durum hem İsrail'de, hem de Amerika'da önemli kaygılara yol açtı. Geleneksel Filistin politikasında değişime yöneldi ve böylelikle İsrail olan tarihsel anlaşmaları fiilen boşa çıkarttı. Yaklaşık 30 yıl sonra İran'ı ziyaret eden tek Mısır lideri olarak politik ilişkileri geliştirme kararı aldı. Tersten; Suriye'de Baas rejiminin yıkılması ve Müslüman Kardeşlerin burada iktidara gelmesi için de Körfez ülkelerine destek verdi. Böylelikle, Mısır'ın geleneksel bölgesel politikasında temel değişiklikler başladı. ABD tarafından desteklenen Müslüman Kardeşler(MK), Mısır'ın politik ve toplumsal dengelerini ve bölgesel ilişkileri hesaba katarak iktidar ilişkilerini belirlemek yerine, kendi politik stratejisini etkili kılmaya yöneldi.

Mursi iktidarını destekleme konusunda Körfezin iki önemli devleti arasında belirgin bir görüş ayrılığı oluştu. Katar, Mursi'nin cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra beş milyar dolarlık bir yardım yaptı. Vahhabi geleneğini temsil eden S.Arabistan ve Kuveyt ağırlıklı körfez bölgesel küresel tekeller, Mısır'daki yatırımlarını ya durdurdular ya da minimum düzeye çektiler. Böylelikle Mısır'ın körfez sermayesi için güvenilir çekim merkezi haline gelememiş olması, Mursi'nin politik liderlik rolünü de önemli oranda etkiledi.

İçerisinde farklı politik eğilimler bulunan Müslüman Kardeşler, tek bir güç olarak hareket edemedi. Ekonomik olarak orta tabakayı oluştan güçler, sistemle uyumlu bir politika izlenmesi gerektiğini vurgularken, gençlik tabanı çok daha radikal bir çizgide kalmak istedi. İhvan liderleri arasında devlet yönetimi bakımından da bir kısım farklılıklar oluştu. Politik dengelere müdahale etmek isteyen kesim doğrudan şeriat yasalarına geçilmesi ve sistemin buna göre yeniden organize edilmesi gerektiğini söylerken, özellikle ekonomik gücü elinde tutan eğilim, Türkiye'deki AKP iktidarına benzer bir modeli esas aldı. Mursi, esasen bu iki eğilim arasında politik denge olarak bir rol üstlenmeye çalıştı. Ancak, İslamcı hareketin politik dengeleri içerisinde, daha çok radikal güçlere yöneldi, politikasını buna göre belirledi. Bu yönelim hem Müslüman Kardeşler içerisinde radikal kesimlerin güçlenmesine yol açtı, hem de Mısır El Kadie güçlerine önemli olanaklar sundu. Buna paralel olarak El Kadie, Mursi'yi çok aktif olarak desteklemeye başladı.

Anayasa değiştirilerek İslam hükümlerini çok belirgin bir tarzda 'hukuksal' zemine oturtarak meşrulaştırılmaya çalışıldı. Bir bakıma şeriat'a dayanan İslamcı iktidara yönelik hazırlıkların yapılması, toplumsal çelişkilerin çok ciddi

oranda derinleşmesine yol açtı. Mursi, böylelikle iktidar gücünü, toplumsal uzlaşı için kullanmadı, tersine toplumun önemli bir kesimini ötekileştirme politikası izledi. Devletin kurumlarını ele geçirmek için çok kapsamlı yönelimlere girdi.

İskenderiye Sahra yarım adası başta olmak üzere birçok şehirde Hıristiyan azınlığa karşı yapılan çok sayıda şiddet ve hatta öldürme eylemleri, toplumsal uzlaşmaya karşı yapılmış önemli bir saldırı olarak değerlendirildi. Özellikle El Kaide bağlantılı grupların Hıristiyan kökenli topluma yönelik saldırılarının 'Müslüman Kardeşler' yönetimi tarafından görmezden gelinmesi ve hatta dolaylı destek sunulması, Mısır'da dinsel bir çatışmanın direnleşmesine nesnel zemin hazırladı. Mısır'da artan iç savaş tehlikesi, aynı zamanda Ortadoğu'da bölgesel iç savaş tehlikesini artıracağı anlamına geliyordu. Böylesi bir olasılığın gündeme gelmiş olması, başta ABD olmak üzere küresel tekellerin Ortadoğu'daki bütün çıkarlarının çok ciddi bir darbe alması anlamına gelecekti.

ABD tarafından ön plana çıkartılan Mursi doktorasını yapmak için 1982 yılında Amerika'ya gitti ve Güney Kaliforniya Üniversitesinde yardımcı doçent olarak çalıştı. 5 çocuğundan 3'ü ABD'de yaşıyor ve kendisi ABD vatandaşıdır. Annesinin de ABD vatandaşı olduğu söylenir. Mursi, sanıldığı gibi Müslüman Kardeşler içerisinde etkin biri değil. Mübarek'ten sonra çok hızlı bir şekilde ön plana çıkartılması, tamamen ABD'nin belirlediği bir politikadır. Mursi ile hem Müslüman Kardeşleri kontrol etmeye yöneldi, hem de Mısır'ın bölgesel politikalarındaki sürekliliği sağlamaya çalıştı. Ancak Mısır'ın iç politik dengeleri tersten işledi, Mursi, uluslararası güçlerin beklentilerine yanıt veremeyince, Müslüman Kardeşler, ABD'nin belirlediği politik denklemin dışına düştü.

Pentagon, dengeleri yeniden şekillendirmek ve gelişen toplumsal muhalefeti etkisizleştirmek için orduya tekrar darbe görevi verdi. Küresel sermayenin aktif desteğiyle Mübarek döneminde görevlendirilmiş generaller, genelkurmay başkanı Sisi önderliğinde askeri bir darbe gerçekleştirdi. Ordunun yönetime el koyması, Ortadoğu'daki politik ilişkileri de yeniden etkiledi. Bu gelişme özellikle radikal İslamcı hareketlerin gücünü önemli oranda kırdı. Lübnan'da sol eğilimli El Sefir gazetesi yazarı Mustafa El Labad, "Mursi'nin devrilmesinin yalnızca Müslüman Kardeşler değil, bölgede ve dünyada birçok farklı ülkeyi de etkileyeceği, Müslüman Kardeşler'in bu ülkelerdeki ağlarını

sarsabileceğini" belirtiyor.[10] Bu değişim özellikle yapay Körfez devletlerini nasıl etkileyecektir sorusu çok daha fazla ön plana çıkacaktır. İlginçtir, önce Mursi'yi aktif olarak destekleyen Katar, bu kez tersten Mısır ordusunu alkışladı ve İhvan liderlerini sınır dışı etti.

S. Arabistan, darbeci Sisi'yi çok açık olarak ekonomik ve politik açıdan destekleyerek bölgede meşrulaşmasında önemli bir rol oynadı. Mısır içerisinde kendisine çok yakın duran toplumsal dinamikleri de darbecileri desteklemek için yönlendirdi. Örneğin, İslam dünyasında özellikle Ortadoğu'da Mısır'ın geleneksel politikasını belirlemede etkili olan El-Ezher Üniversitesinin etkisini kırmaya yönelen İhvan Hareketine karşı, El-Ezher İmamının Mursi'ye yönelik ordu darbesini çok açık olarak desteklemesi de iktidar rekabetiyle ilişkilidir. El-Ezher İhvan hareketine karşı, S. Arabistan krallığıyla aynı safta yer aldı.

Darbeci General Sisi'nin cumhurbaşkanı olmasından sonra ABD ve AB'nin desteğiyle Mısır Ortadoğu ilişkilerinde çok daha fazla ön plana çıktı. Bunun en somut örneği Hamas ile İsrail arasında süren savaşta baş müzakereci olarak üstlendiği rol, Ortadoğu'daki sorunların çözüm merkezi olarak işlev görmesi, bölgenin çözüm gücü olan devlet olarak ön plana çıkması küresel kapitalist güçlerin Ortadoğu'daki çıkarlarını savunan merkez ülke olarak yeniden konumlandırılmasıdır.

3- Vahhabi Geleneğini Sürdüren Körfezin Stratejik Devleti: Suudi Arabistan

Suudi Arabistan, sadece Ortadoğu'da değil aynı zamanda dünya kapitalist sistemi tarafından da önemsenen bir ülkedir. Dünyanın önemli enerji yataklarına sahip, Rusya'dan sonra en çok petrol üretimi gerçekleştiren, silah alımı bakımından da dünyanın en büyük müşterilerinden biri olan S. Arabistan, 2.149.690 kilometre kare yüz ölçümü ve yaklaşık olarak 30 milyon nüfusuyla Ortadoğu'nun ekonomik ve politik stratejisini belirleyen bir kaç devletten biridir.

S. Arabistan yüz ölçüm olarak oldukça büyük olmasına rağmen, nüfus yoğunluğu tersi bir durumu oluşturuyor. Nüfusunu arttırmak için özellikle Malezya, Endonezya, Pakistan başta olmak üzere birçok Afrika ülkesinden göç alma politikasını benimsemiş bulunuyor. S. Arabistan vatandaşlarının % 22'si

[10] http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013.07.130701_misir_soru_cevap

göçmenlerden oluşuyor. Nüfusun yaklaşık yüzde 75'i Riyad, Cidde, Mekke, Taif, Medine, Dhahran, Dammam, El Huber ve Hufuf gibi büyük kentlerde yaşıyor. Suudi Arabistan'ın esas yerlileri olarak bilinen Bedeviler kırsal kesimde yaşarlar. Körfez devletlerinin jeoekonomik gücünü kontrol eden Suudi Krallığı, 2013 yılı verilerine göre GSYİH 927,7 milyar dolar olup kişi başına düşen GSMH ise 30 bin dolar olarak tespit edilmiş. Yüzölçümünün büyük kısmı çölle kaplı olan S.Arabistan topraklarının ancak % 2'si tarıma uygundur. Nüfusun % 28'ine yakın bir bölümü tarımda, % 45'i hizmet sektöründe, % 27'si ise petrol ağırlıklı endüstride çalışıyor.

S. Arabistan, kuzeybatı'da Ürdün, kuzey ve kuzeydoğu'da Irak, doğuda Kuveyt, Katar, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri, güneydoğuda Umman, güneyde Yemen, kuzeydoğusunda Basra Körfezi ve batısında Kızıldeniz ile çevrilidir. Bu açıdan Ortadoğu'daki bütün ekonomik, politik ve toplumsal sorunların merkezinde olan ve doğrudan etkilenen bir ülke olarak bölgedeki dengeleri çok yönlü hesaplamak zorundadır.

S. Arabistan'ın bugünkü ekonomik ve politik ilişkilerdeki rolünü kavramanın yolu tarihsel gelişme ve kurulma sürecini anlamaktan geçer. Geçmişten bu yana iç dengelerle kendisine yön veren ve dış destekle varlığını sürdüren S. Arabistan'ın temelleri 1744 yılında Necd bölgesi Şeyhi Muhammed bin Abdulvahhab ile Necd bölgesindeki kabile liderlerinden olan Muhammed bin Suud'un arasındaki anlaşmayla atıldı. Osmanlı İmparatorluğunun denetiminde olmasına rağmen kendi içerisinde fiilen özerk bir yapıya sahip olan bölgenin yapısını yönetmek için iki lider arasında din ve devlet işleri arasında bir görev paylaşımı oldu. İki lider arasında oluşan "el-Der'iyye İttifakı" çok uzun yıllar S. Arabistan'ın iç dengelerini belirleyen bir belge olarak yürürlükte kaldı. Bu belge, bugün merkez Ortadoğu devletlerinin birçoğunda politikleşerek bir güç haline gelen "el-İhvan" yahut "Vahhabi" İslamcı akımın doğuşunun temelini oluşturuyor.[11]

Müslümanlar için kutsal görülen topraklar birkaç yüz yıl Osmanlıların kontrolünde olmasına rağmen Arap dünyası, Osmanlıların 'halifeliğini' hiç bir dönem kabullenmedi. Vahhabilik Hareketi, Osmanlılar için de politik bir sorun olarak varlığını devam ettirdi. Özellikle 1780'den sonra Vahhabi Hareketi, Osmanlılara karşı çok sayıda küçük çaplı direnişler örgütledi. Örneğin 1812 yılında, başlattıkları isyanla Mekke, Medine ve Taif'i ele geçirdiler. Mehmet Ali

[11] http://www.islamonline.net/arabic/arts/2002/06/article12.shtml

Paşa'nın denetimindeki Osmanlı ordusu, Suudi Arabistan'ın 'kutsal' topraklarına girerek Vahhabileri yenilgiye uğrattı. 1814 yılında Emir Abdülaziz öldürüldü, İbrahim Paşa, Abdülaziz'in yerine geçen oğlu Abdullah ve çocuklarını esir ederek İstanbul'a gönderdi ve Padişah II. Mahmut'un onayıyla idam edildiler. Bu tarihsel dönemden sonra Osmanlılara karşı çok daha büyük bir düşmanlık oluştu. Vahhabiler önemli bir yenilgi almalarına rağmen, savaştan sağ kurtulmayı başaran Suud hanedanından Türkî bin Abdullah, Necd bölgesinde, Osmanlıların işgal ettiği topraklar içerisinde, 1821'den 1891'e kadar sürecek olan ikinci resmi olmayan Vahhabi devletini kurdu. 26 Aralık 1916 tarihinde, Hindistan'daki İngiliz yönetiminin desteğiyle Necd, Hasa, Katif, Cubeyl bölgelerinde iktidarını sağlamlaştıran Abdülaziz bin Suud miras yoluyla yerini çocuklarına bırakmayı da yasallaştırdı. Bir İngiliz projesi olan ve fiilen bir İngiliz mandası olan Vahhabi devleti, 20 Mayıs 1926 yılında İngiltere ile yapılan 'Cidde' anlaşmasıyla 'bağımsızlığını' ilan etti. Kral, uluslararası alanda meşru bir güç olmak ve tanınmak için 'Sokal' şirketiyle anlaşmalar yaptı ve bunun karşılığı olarak da tespit edilen petrol bölgeleri bu şirkete verildi. [12]

Ortadoğu'nun enerji yatakları bakımından oldukça zengin olan bugünkü S. Arabistan üzerinde Suudi ailesinden Muhammed bin Suud'un torunu Kral Abdulaziz liderliğinde kurulan devlettin polis ve ordu merkezli silahlı gücünün önemli bir kısmının Vahhabilerden oluşması, Suudi rejiminde fiilen belirleyici bir güç olmalarını sağladı

Vahhabilerin askeri kanadıyla Kral Abdulaziz arasındaki ittifak, gayri Müslim olarak gördükleri 'Sokal' şirketiyle yapılan anlaşmalara karşı çıkılmasıyla bozuldu. Kral ile çatışmalı bir duruma gelen Vahhabiler de bölündüler. Mekke ve Medine'de güçlü olan tüccar kanadı Kral'dan yana tutum aldı. S.Arabistan'da oluşan ve uzun yıllar varlığını sürdüren ekonomik, politik dengeler bozuldu ve askeri çatışmalar kaçınılmaz hale geldi.

Kral Abdulaziz, İngilizlerin askeri desteğiyle, 29 Mart 1929'da Vahhabilerin askeri kanadıyla giriştiği "el-Suble" savaşını kazandı. Bu savaş, aynı zamanda Abdülaziz'in, Vahhabilerle ilk çatışması olduğu gibi, bu hareketin iktidar gücünü kırmada ve S. Arabistan'ın zenginliklerinin uluslararası şirketlere açılmasında bir dönemeç oldu denebilir. Suudi Krallığı bu yönelimiyle S. Arabistan'ın zenginliklerini uluslararası şirketlere pazarlanma sürecini başlatmış oldu. Askeri ve politik gücünü arttırarak egemenliğini pekiştiren Kral, ticari merkezlere

[12] http://tr.wikipedia.org/wiki/Vahhabilik

hâkim olmak için özellikle Mekke ekonomisine hükmeden ve kendisiyle çatışmalı durumunda olan tüccarların çok önemli bir kesimini Irak ve Şam bölgelerine sürgün etti.

Suudi Arabistan, monarşik bir devlet olarak Ocak 1926'da kuruldu ve 1932 yılında ise Birleşik Krallık olarak ilan edildi. Şeriat yasalarıyla yönetilen S. Arabistan'da yürütme ve yasama gücünü elinde tutan Kral, aynı zamanda bakanlar kurulunu atadığı gibi alınan bütün kararları veto yetkisine sahiptir. Hiç bir siyasal partinin bulunmadığı ülkede yönetim esasen Suudi ailesine aittir. Bakanlar kurulunun tamamı Suudi ailesindeki prenslerden oluşur. Suudi ailesi içerisinde iktidar çatışmasının artması üzerine, çıkartılan bir yasayla, Kral halefini artık kendisi seçemeyecek, kraliyet aile üyelerinden oluşan ve 'Biat' adı verilen özel bir konsey tarafından 'gizli' oyla seçilecek.

Temelleri S. Arabistan'da atılan Vahhabi akımı geliştikçe kendi içerisinde farklılaştı ve ayrıştı. Her bölgenin sosyal, kültürel ve tarihsel süreci Vahhabilik üzerinde etkili oldu. Böylelikle daha sonra devletleşen bölgelerin sosyo-politik yapısına uygun Vahhabi ya da Selefi örgütleri ortaya çıktı. Mısır, Irak, Suriye, Ürdün, gibi devletlerde 'Müslüman Kardeşler' ya da 'İhvan' olarak farklılaştı. S. Arabistan da ise geleneksel Vahhabi hareketi varlığını devam ettirdi. Bütün ayrışmalara rağmen etkili olan ve bölgedeki İslamcı Hareketlere yön veren Suudi kökenli Vahhabilik oldu. İslam'da mezhepsel farklılığı reddetmelerine rağmen fiilen Sünniliği temsil eden Vahhabiliğin iktidar gücü arttıkça, İslamcı egemen güçlerin hâkimiyetini sağlayan bir araç haline geldi. Bu bakımdan Arap toplumunda ezilen kitlelerin bir ideolojisi haline gelmedi/gelemedi, tersine S. Arabistan, Katar BAE, Bahriyen, Umman, Kuveyt yapay devletlerde bir grup azınlığın iktidarlarını koruma gücü olarak işlev gördü.

S. Arabistan'ın, bugünkü etnik yapısı dikkate alındığında nüfusun önemli bir kısmı yerli Arap kabilelerden oluşuyor. Toplumun % 75'i Sünni, %25'i Şiilerden oluşuyor. Ülke nüfusunun 1/4'ünü oluşturan Şiilerin, devletin örgütlenmesinin dışında tutulması, ülkedeki iç politik dengelerinde ciddi bir kırılganlık oluşturuyor. Şiilik ile Selefilik arasındaki tarihsel çatışma, çelişki ve rekabet S.Arabistan'ın bölge politikalarını da büyük ölçüde etkiliyor. Körfez ülkelerinin tamamı dikkate alındığında Şiiliğin 'sapkın' görülerek fiilen yasaklanması, devlet yönetiminin tamamen Sünnilik adına Selefi veya Vahhabi geleneğini temsil eden bir grup azınlığın elinde toplanmış olması, körfezde süreklileşen çatışmalı bir ortamın oluşmasına yol açtı. Bu çelişkili durum Suudi Krallığının bölgesel

politikalarını etkilemesi nedeniyle, politika değişikliğine gidilmesi bir bakıma kaçınılmaz hale geldi.

Suudi Krallığı ile çatışmalı olan radikal Vahhabi hareketinin askeri kanadı zayıflamasına rağmen örgütlü varlığını korumayı başardı. Kraliyet ailesinin her saldırısında daha radikal bir çizgiye doğru kaydı. Vahhabilerin radikal çizgisini devam ettiren "Cuheyman el-Uteybi' kendi ismiyle yeni bir hareketin oluşumuna önderlik etti. Medine İslam Üniversitesinden mezun olan ve Suudi Arabistan'ın güvenlik muhafızı komutanı olarak görev yapan Cuheyman el-Uteybi, 20 Kasım 1979 tarihinde ilk eylemini, sabah namazında Mescid-i Haram'ı basarak gerçekleştirdi. Fransız, Ürdün ve Suudi Arabistan istihbarat güçlerinin "Cuheyman el-Uteybi' örgütüne yönelik yaptığı operasyonlarda onlarca taraftarı öldürüldü. Cuheyman ise teslim oldu ve idam edildi.

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesinden sonra, Suudi Krallığı, daha önce yasakladığı ve ciddi bir şekilde baskı altına aldığı 'radikal' Vahhabileri tersten desteklemeye başladı. Bir ABD Projesi olarak gündemleştirilen radikal İslami hareketler, Suudi Krallığı tarafından bütün olanaklarıyla desteklendi. Afganistan'da Sovyetler Birliği işgaline karşı kurulan 'Cemaati İslam' örgütüne katılan binlerce Suudi genci, daha sonra 'cihadı selefi' hareketini oluşturdular Bunun en somut örneklerinden biri olan Bin Ladin'in kurduğu El Kaide, önce Afganistan'da örgütlendi, daha sonra Ortadoğu'da bölgesel bir örgütlenme yaratarak dengeleri belirlemede etkili oldu.

1990 yılında Saddam'ın askeri güçlerinin Kuveyt'i işgal etmesinden sonra Amerika askeri güçlerinin Suudi Arabistan'a girmesi, radikal İslamcı örgütleri harekete geçirdi. Hem Sünni Saddam'ın Kuveyt'i işgal etmesine, hem de ABD askeri birliklerinin 'kutsal' Arabistan topraklarına girmesine ve askeri üslerin kurulmasına karşı çıktılar. ABD'nin Irak'a girmesini, 'İslam topraklarının işgal edilmesi' olarak değerlendiren ve kendilerini Vahhabilikten çok Selefi olarak tanımlayan 'yeni' radikal İslamcı Hareketler, başta körfez bölgesi olmak üzere Arap dünyasında genç nüfusun içerisinde etkili olmaya başladılar.

Tarihsel olarak Suudi kökenli olan İslami politik hareketler, Ortadoğu'nun politik dengeleri içerisinde daha radikal bir çizgiye kaydılar. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra, ABD'nin Ortadoğu politikalarına karşı reaksiyoner olarak ortaya çıkan birçok hareketin, geçmişte İngiltere ve ABD gibi devletlerle ilişkileri olduğu ortaya çıktı. Ortadoğu'da liderlik ve hâkimiyet kurmak isteyen körfez devletlerinin liderliğine soyunan S. Arabistan Krallığı, kendi iktidarını korumak

İçin çatışmalı olduğu Vahhabi geleneğini temsil eden radikal İslamcı Hareketleri, değişen politik faktörlere bağlı olarak belli dönemler içerisinde destekleme kararı aldı. Çelişkili bir durum olmakla birlikte, bölgesel güç olma politikası, Irak'ta ve Suriye'de denge kurma arayışı, IŞİD veya El-Nursa gibi örgütleri desteklemesinin nedenlerinden bir kaçıdır. Böylelikle Suudilerin yönlendirmesiyle Katar, BAE, Türkiye gibi devletler Şiileşen Irak yerine Sünnileşen bir Suriye oluşturma tezi kabul gördü ve çok aktif olarak desteklendi. Bu yönelim, Türkiye dâhil olmak üzere Körfez devletleri, 'Sünni Hilal' denen politik stratejiyi yaşama geçirmek için Selefi/Vahhabi geleneğini temsil eden ve İdeolojik olarak aynı kaynaktan beslendikleri radikal İslamcı hareketlerle birlikte davranmalarını sağladı.

Suudi Krallığı ve diğer körfez devletleri, Ortadoğu'da Sünniliği esas alan siyasal sistemlerini geliştirmek isteseler de, ABD'nin desteği olmaksızın ayakta kalma şansları pek bulunmuyor. Küresel sermaye, bölgenin enerji yataklarından sınırsızca yararlanmak için bu devletlerin ayakta kalması için askeri ve politik olarak destekliyor. S. Arabistan başta olmak üzere diğer körfez devletlerinin sanıldığı gibi ülke içerisinde ciddi toplumsal dayanakları bulunmuyor. S. Arabistan, klasik devletlerin kurumsal yapılarının bulunmadığı, bütünüyle şiddet ve baskıya dayanan bir örgütlülüğe sahip bulunuyor. Şeriat ile monarşik iktidarın bütünlüğüne dayanan ve küçük azınlığın denetiminde olan askerileştirilmiş devlet yapısı ise toplumsal dayanaklarının ne kadar zayıf olduğunu gösteriyor. ABD'nin 21.yüzyıl sömürgelerine somut bir örnek olan Suudi Krallığı'nın mevcut siyasal sistemini devam ettirmesi artık son derece zor görünüyor. ABD'nin bölgesel stratejisinin önemli halkalarından biri, şeriat-monarşi iktidarları revizyondan geçirerek küresel kapitalist sisteme dâhil etmektir.

Şu andaki Suudi kralı Abdullah, Batı'nın istediği liberalleşme politikalarını uygularken aşamalı olarak 'dinsel kurumların ve diyanet polisinin yetkisini sınırlamaya' yöneldi. Kadınların toplumsal yaşamdaki yerine dair tartışmalar yapılmaya başlandı. Ayrıca Vahhabi geleneğinin kabul etmediği 'dört Sünni mezhebinin uygulamalarına izin verilmesi kararı alındı. Bütün bu uygulamalar klasik Vahhabi geleneğiyle tezat bir durumu ifade ediyor. Kraliyet ailesi tarafından -aile üyelerinin bir kısmı karşı olmasına rağmen- başlatılan reformların geleneksel Vahhabiliğin tasfiyesi olarak görülüyor. Örneğin Vahhabi geleneğine göre Şiileri imansız gören ve birçok kez sorgulanıp serbest bırakılan eski müftü Bin Baz ve Abdullah Cibrin gibi din adamları, Şii nüfusunun

yoğunlukta olduğu Doğu Suudi Arabistan'da 'Şiilerin Caferi hukukunu izlemeleri ve Caferi din adamlarının hükmüne başvurmalarına' dair başlatılan uygulamalara kesinlikle karşı çıktılar. Suudi Krallığının almış olduğu bu tür politik kararların aynı zamanda İran ile ilişkilerin geliştirilmesi olarak değerlendirilirken, S. Arabistan içerisinde ise IŞİD'e yakın muhalefetin gelişmesine zemin hazırladığına dikkat çekiliyor.

Önümüzdeki süreçte İran ile Suudi Krallığı arasındaki ilişkilerin gelişmesi, bölgesel dengeler bakımından yeni bir dönemin başlaması anlamına geldiği gibi her iki devletin politik çıkarları gereği ve ABD'nin oluşturduğu bölgesel politikalar nedeniyle IŞİD'e karşı ortak hareket etme eğilimi içerisinde oldukları anlaşılıyor. İmmanuel Wallerstein bu durumu şu cümlelerle açıklıyor: " Bu hareketin(IŞİD) başarılarının yaratmış olduğu sarsıntı ve korku, Ortadoğu'da önemli jeopolitiksel değişimlere/yeniden düzenlemelere öncülük edebilir. Jeopolitik, düşman bilinenlerin barışıp, ilişkilerini Fransızların *dostça düşmanlar* (frères ennemis) dediği bir hale dönüştürebildikleri ve sık sık sürprizlerle karşılaşılan bir alan. Modern dünya sistemindeki düzenlemelerin yeniden gözden geçirildiği ve o günden beri Çin-ABD ilişkilerinin temelini oluşturan, Richard Nixon'un Çin'e giderek Mao Zedong'la yaptığı görüşme son elli yılın en bilinen örneğidir. Dünya medyası uzun süredir Suudi Arabistan ve İran arasındaki derin husumet üzerinde duruyordu. Herhangi bir uzlaşma olası görünmüyordu. Fakat son aylarda iki ülke arasında yapıldığı düşünülen gizli görüşmelere bakarsak, politik bir tersine dönüş ihtimal dahilinde görünüyor. Bu tür tersine dönüşler olduğu zaman asıl soru iki tarafın bundan ne elde edeceğidir. Düşmanlığın temelinde yatan bilinen sorunlara baskın gelen bir ortak menfaat olması gerekir. Analistler iki ülke arasındaki düşmanlığı açıklarken İran hükümetinin Şii imamet tarafından ve Suudi Arabistan'ın Sünni monarşi tarafından yönetildiğini söylüyor. Bunlar tabii ki doğru. Ama şimdi bu iddiaları bir kenara bırakalım. Unutmamalıyız ki, 1979'a kadar (Şah yönetimindeki) İran ve (aynı Sünni monarşi altındaki) Suudi Arabistan iki yakın müttefikti ve ikisi için de merkezi önemde olan petrol fiyatıyla ilgili bütün meselelerde Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nde (OPEC) birlikte çalıştılar. 1979'dan sonra, İran politikalarını değiştirdi ancak o zaman iki ülke arasındaki aleni düşmanlık başladı. Suudi Arabistan ve İran arasındaki belirgin mücadelenin fitilini ateşleyen temel mesele bölgede egemen bir jeopolitik role sahip olma rekabetiydi. Şimdi IŞİD'in yükselişi iki ülke için de ciddi tehlike arz ettiğinden, bu durumu değiştirebilir. Suudi Arabistan ve İran rejimlerinin ortak

çıkarı kendi ülkelerinde ve kendi bölgelerinde görece istikrara ihtiyaç duymalarıdır."[13]

Suudi Krallığı Ortadoğu'da özellikle Körfez bölgesinde oluşan politik dengelerde çok daha güçlü bir şekilde yer edinmek için hem içte, hem de bölgesel ilişkilerde politikalarında bir kısım değişikliklere gitmek zorunda olduğunun farkındadır. İçte küresel kapitalist sistemin ekonomik ve politik yönelimlerine paralel olarak daha liberal bir politikaya kaymanın adımlarını atarken, bölgede İran ile daha yakın ilişkiler geliştirme eğilimi içerisine girmiş bulunuyor. S.Arabistan-İran yakınlaşması bir bakıma ABD'nin orta vadede benimsediği Şii-Sünni ittifakının ilk adımı olarak işlev görecektir. Suudi Arabistan'ın dünya kapitalist ekonomisinin merkezi haline gelen G20'ler de bir açıdan Ortadoğu'yu temsil etmesi, bölgede gelişen güç dengelerinde çok daha aktif olmasını sağladığı gibi, İran ile çok daha yakın ilişkiler geliştirerek liderlik gücünü pekiştirmeyi amaçlıyor.

Ortadoğu'nun kırılgan ve değişen politik ve toplumsal dengeleri içerisinde S.Arabistan hemen her dönem küresel sermayenin ihtiyaç duyduğu ve bu nedenle desteklediği bir devlet olmaya devam edecektir.

4- Ortadoğu'nun Kriz Merkezi: İsrail

İsrail kuruluşundan beri sadece Ortadoğu'da değil aynı zamanda uluslararası ilişkilerde etkin bir devlet olarak ön plana çıkar. Küresel güç ilişkilerini belirlemede önemli oranda etkili olan İsrail'in başta Amerika, İngiltere, Kanada ve Fransa gibi ülkelerle ilişkileri son derece gelişkindir. Dünya'ya hesap vermeyen, belki de hesap sorma hakkını kendisinde gören İsrail yönetimi, bölgesel politik krizlerin merkezinde durmayı bir tercih haline getirmiş bulunuyor.

İsrail Devleti, Orta Doğu'da, Asya ve Afrika kıtalarının kesiştiği bir noktada bulunması nedeniyle stratejik bir önemi bulunuyor. Coğrafi olarak Asya kıtasına dahil olmakla birlikte, Ortadoğu devletleriyle yaşadığı sorunlar nedeniyle jeopolitik olarak Avrupa kıtası içerisinde görülüyor. İsrail'in Batısında Akdeniz, kuzeyinde Lübnan ve Suriye, doğusunda Ürdün, güneyinde ise Mısır ve

[13] www.binghamton.edu

Kızıldeniz ile çevrilidir. İsrail'in Akdeniz ve Kızıldeniz bölgesini kontrol etmesi, hem askeri, hem de jeostratejik batkımdan son derece önemlidir.

Önemli bir kısmını işgal ettiği ve bu nedenle halen tartışmalı olan İsrail toprakları, 470 km uzunluğunda ve genişliği yaklaşık olarak 135 km'dir. İşgal ettiği bölgeler dâhil olmak üzere yüzölçümü 27.817 km²'dir. Yaklaşık 8 milyon nüfusu olan İsrail'in %75'i Yahudi, %20'si Arap ve %5 diğer etnik gruplardan oluşuyor. Yahudi nüfusunun %73'ü İsrail doğumludur, %18,4'ü Avrupa ve Amerika'dan ve %8,6'lık kısım da Asya ve Ortadoğu bölgesinden gelen Yahudilerden oluşuyor. Bugün dünya genelinde yaklaşık olarak 18 milyon Yahudi bulunuyor ve bunların ancak % 44'ü bugünkü İsrail'de yaşıyor.

İsrail'de İbranice ve Arapça resmi diller olarak kullanılır. Eğitim hayatının 15 yıl olduğu İsrail'de Araplar için ana dilde eğitim hakkı anayasal güvenceye alınmıştır. İslam dinin öğretilmesi ve Arapça eğitiminin yapılması nedeniyle, Arap kökenli öğrenciler, Arap okullarına gitmeyi tercih etmektedirler.

İsrail'e gelen gönüllü göçmenlerde Rusya ve Fransa ön plana çıkmaktadır. 1990-1994 yılları arasında 1 milyondan fazla anadili Rusça olan Yahudi, İsrail'e göç etti. 2004 yılında kadar yaklaşık olarak 700 bin Yahudi Fransa'dan İsrail'e göç etti. Bu nedenle Rusça ve Fransızca resmi dil olmamakla günlük yaşamda en çok kullanılan diller arasındadır. Ayrıca İngilizce hem okullarda, hem de günlük yaşamda çok yaygın olarak kullanılmaktadır.

İsrail'in 2011 yılındaki GSYİH 158,3 milyar dolar olup kişi başına düşen milli gelir ise yaklaşık olarak 32 bin dolardır. İsrail, ileri teknoloji üretiminde dünyanın önden gelen bir kaç ülkesinden birisidir. Örneğin Intel, IBM, Motorola, Google gibi usular üstü tekellerin İsrail'de Ar-Ge gibi araştırma ve geliştirme merkezleri bulunuyor. Özellikle askeri teknolojilerde son derece gelişmiş olup silah satışlarında dünyanın önden gelen devletlerinden biridir. Ayrıca tarım, sanayi, ilaç, elmas işlemeciliği ve turizme alanında önemli bir ekonomik güçtür. Küreselleşmenin tarımsal ayağını oluşturan ve teknolojiye dayanan tahıl tohum üretim pazarını elinde tutan İsrail, bir dünya tekelidir.

Ülkenin nüfus yoğunluğuna göre silahlanma düzeyi dikkate alındığında, İsrail'in askeri saldırganlığı çok daha net anlaşılır bir durumdur. Toplam asker sayısı 168.000, zırhlı araçlar sayısı 9.800, savaş uçakları 400, helikopter 180,

savaş gemileri sayısı 32'dir.[14] İsrail'in asker sayısı yedeklerle birlikte her an 500 bine ulaşmaktadır. Silahlı güç oranı ile ülke nüfusu ve yüzölçümü karşılaştırıldığında, yüksek düzeyde silahlanan askerileştirilmiş bir toplum yaratılmaya çalışıldığı çok daha net olarak görülmektedir. Ayrıca kuruluşundan beri, bölgesel ilişkileri dikkate alındığında; tamamen saldırganlık üzerine kurulan askeri stratejisi, İsrail'i dünyanın belli başlı nükleer silahlara sahip ülkelerden biri haline getirdi. "İsrail'in elinde 500 km. menzilli Jerico 1, 1500-3000 km. menzilli Jerico 2 ve 1300 km. menzilli Jerico 3 füzeleri olduğu bilinmektedir. Jerico 3'ün menzilinin 4800 km. ulaştığı ve buna ek olarak uydu fırlatmaya uygun 7500 km menzilli, 250 kg. taşıma kapasiteli SHAVİT nükleer füzeler bulunmaktadır."[15] İsrail bütçesinde savaş sanayisi önemli bir bölümü oluşturmaktadır. Askerileştirilmiş bir devlet yapısının oluşturulması ve güvenliğinin silahlanmaya göre şekillendirilmesi, İsrail güvenlik stratejisinin en önemli yanını oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda, küresel güçlerin bölgenin askerileştirmesi stratejisine de tamamen uygundur.

1997 yılında İsrail hükümet sözcülerinden Aharon Levran; Irak'ın İsrail'e karşı kimyasal silah vb. içerikli bir saldırıda bulunduğu takdirde Bağdat'ın haritadan silineceğini mesajını verirken şunları belirtmiş: "Eğer Irak, İsrail'de sivil halka yönelik, ister kimyasal, isterse başka türlü silahlarla bir saldırı düzenleyecek olursa, Irak'ın Bağdat diye bir kenti yeryüzünde kalmayabilir."[16] Yani İsrail, nükleer silah kullanacağını çok açık olarak deklare etmektedir. 1993-2000 yılları arasında İsrail Devlet Başkanlığı yapan Eyzer Weizman "Nükleer silahlanma hız kazanmaktadır. Bir sonraki savaş, geleneksel silahlarla olmayacaktır (...) Bizde buna göre hazırlıklıyız." derken aynı zamanda İsrail'in 'nükleer silah'lara sahip olduğunu teyit etmektedir. Ortadoğu bölgesinde stratejik askeri üstünlüğü elde tutmakla yetinmeyen İsrail, dünya çapında stratejik nükleer askeri bir güç olmaya çalışmaktadır. İran'ın nükleer üretim faaliyetlerine kesinlikle karşı çıkan ve gerektiğinde saldırıda bulunacağını açıklayan İsrail, kendi nükleer gücünün Birleşmiş Milletler tarafından denetlenmesine de karşı çıkmaktadır. İran'ın nükleer silah edinmesinin bölge için ciddi bir tehlike olacağını vurgularken, İsrail'in elindeki nükleer bombalar

---

[14] L'Annee Strategique.2006, syf.380, Daltoz yay. Paris, 2005, The World Defence Almanac-2005, Wpehr Wissen, 2005, syf.230,

[15] Aktaran DİKBAŞ Yılmaz, syf. 71-75.

[16] Age, syf. 58.

için aynı şeyler gündeme getirilmemektedir. İsrail'in askeri strateji uzmanlarından biri olarak bilinen Martin Van Creveld; "Elbette İran'ın nükleer silahlara sahip olmasını istemiyoruz. Onların bu tür silahlar üretip üretmediğini de bilmiyorum. Ama şunu söyleyebilirim ki, eğer İranlılar nükleer silah üretmiyorlarsa aptaldır."[17] Pentagon yönetimi, Kuzey Kore, İran, Brezilya gibi ülkelerin nükleer silah edinmesine karşı çıkarken, İsrail'in nükleer silahlanmasına gerekli ekonomik ve teknolojik desteği sunmaktadır. ABD'nin İsrail'e bu desteği aktif olarak vermesinin nedeni, bölgesel saldırganlık politikası izlemesi ve küresel kapitalist sistemin stratejisine en uygun türden bir devlet yapısına sahip olmasıdır.

Ancak Yahudilerin geçmiş tarihsel ve toplumsal yaşamları çok daha derin ve karmaşıktır. Bu bakımdan İsraillerin bugünkü durumunu kavramının yolu İsrail devletinin kuruluş sürecini bilmekten geçer. İsrail kelimesi daha çok ulusal, Yahudilik ise daha çok etnik ve dinsel bir kavram olarak kullanılır. Ancak İsrailliler özellikle Yahudi kavramını ulusal bir terim olarak ön plana çıkartmaya önem verirler. Bu tercih çok bilinçli bir politika olup ulusal ve dinsel olguyu bütünleştirme amacına dayanmaktadır. Böylelikle tarihten gelen ezilmişliklerini ve yenilgilerini aşarak aralarında çok daha güçlü bağlar kurmayı ve uluslararası alanda çok güçlü bir topluluk olmayı temel bir strateji haline getirmeye çalışıyorlar.

İsraillilerin tarihi bir bakıma göçler tarihi olarak bilinir. Getto kavramı, Yahudiler için yaratılmış sosyolojik ve politik bir tanımlanmadır denebilir. Roma'nın M.Ö 70'li yıllarda Filistin'i işgal etmesinden sonra, Avrupa'nın çeşitli kentlerine dağılmak zorunda kalan Yahudilerin, 10. Yüzyılda Venedik'te zorunlu olarak yerleştirildikleri mekânlar için kullanılan bir kavram oldu. Bu kavram daha sonra, Avrupa'nın değişik ülkelerine yerleşen ve özellikle Yahudilerin elinde bulunan ticari olanakları ve ilişkileri ele geçirmeye yönelik zorunlu iskân uygulanması sırasında da sıkça kullanıldı. Sadece Venedik'te değil, Avrupa'nın değişik bölgelerine göç eden Yahudiler, çok ciddi baskılarla karşı karşıya kaldılar. Özellikle yaşadıkları bölgelerde getto tipi denetim merkezleri kuruldu.[18] Avrupa, Kuzey ve Orta Afrika, Asya ve Anadolu başta olmak üzere dünyanın başka ülkelerinden Amerika'ya göç eden Yahudilerin oluşturduğu 'gönüllü' gettolar;

---

[17] Age, syf.77-79.

[18] Age, s.33.

daha sonraki yıllarda İngiltere ve Fransa başta olmak üzere bilinçli bir sosyal yaşam alanı olarak tercih edildi. Böylelikle kendilerini yaşadıkları toplumda ayrıt edici bir topluluk olarak örgütlediler. Bir başka ifadeyle bulundukları her ülkede 'küçük' ama sistemleri etkileyen ve fiilen devlet gibi hareket eden Yahudi mahallerini kurdular. Yahudilerin yüzyıllar boyu uğradıkları baskılar, onları içe kapanmaya, kendi içlerinde özel olarak yardımlaşmaya, ekonomik olarak güçlü olmaya özendirdi. Sadece Amerika'da değil, dünyanın bütün ülkelerindeki Yahudilerin kendilerine özgü ve dışa kapalı bir yaşam tarzları vardır. Buna toplum bilimciler "gönüllü gettolaşma" adını vermektedirler. ABD'de bulunan diğer gettolardan tamamen çok farklı özelliklere sahip olan Yahudi gettoları, sosyal ilişkilerde olduğu gibi ekonomik-politik ilişkilerde de önemli bir güç haline geldiler.

Yüz yılardır değişik bölgelerde sürgün olarak yaşayan Yahudiler, ikinci dünya savaşından sonra devlet arayışına yöneldiler, Hitler Faşizmi tarafından milyonlarca Yahudi'nin gaz odalarında katledilmesiyle uluslararası alanda, Yahudilerin devletleşmesi arayışlarına nesnel bir zemin hazırladı denebilir. Ancak Yahudilerin devletleşme arayışları 1840'lı yıllardan itibaren çok yönlü gelişti, dünyanın değişik bölgelerinden faaliyet yürüten Yahudi kuruluşları, devletleşmek için yoğun bir lobi faaliyeti yürüttüler. Özellikle İngiltere'de, Amerika'da nispeten Fransa'da ve Rusya'da etkili oldular denebilir. Dönemsel olarak dünya kapitalist sisteminin merkezi olan Londra'da İsrail devletinin kurulmasının alt yapısı oluşturuldu. Örneğin Londra hükümeti 1848 yılında yayınladığı bir genelgeyle bugünkü Filistin topraklarında bulunan konsolosluklarını Yahudilere bıraktığını ilan etti. İngiltere'nin bu kararı, İsrail devletinin temellerinin atılması anlamına geliyordu. İngiliz devleti, Yahudilerin Filistin topraklarında bir güç haline gelmesini de aktif olarak destekledi. Uluslararası Yahudi lobisi, İngiltere'nin desteğinden sonra Rusya'ya yöneldi. Uluslararası Yahudi lobisinin amacı, Rusya'da daha çok tarımla uğraşan Yahudilerin bugünkü İsrail'e getirilmesini sağlamaktı. 1870'de Çarlık Rusya'sı ile yapılan görüşmeler sonucu, Rusya'daki Yahudilerin bir kısmı Avrupa'ya göç etti, Bir kısmı da, Filistin'e getirttirilerek tarımsal yerleşim merkezlerinin kurulmasında önemli bir rol üstlendiler. 1870-96 yılları arasında İsrail'de kurulan on yedi tarım kolonisi aynı zamanda İsrail devletinin ilk temellerinin atılması olarak tarihe geçti.

İngiltere, Ortadoğu'nun gelecekte artacak olan rolünü çok iyi gördü ve buna uygun politikalar geliştirdi. Londra hükümeti. Yahudilerin Ortadoğu'da bir güç

olmasını sağlayan bir kısım politik kararlar alarak uygulamayan koydu. I. Dünya Savaşından hemen sonra, Kasım 1917'de İngiltere dışişleri bakanı Arthur Balfour'un önerisiyle Balfour Deklarasyonu Milletler Cemiyeti'nin gündemine alındı ve 1920 yılında, Filistin üzerindeki İngiliz mandasını tanındı. Bunun bir başka anlamı, İngiltere'nin himayesinde Yahudilerin siyasal haklarının uluslararası güvenceye alınmasıydı.

Filistin toprakları üzerinde sadece tarımsal koloniler kurmakla kalmayan Yahudiler, aynı zamanda Sion'a bağlı Askeri Yahudi Teşkilatını kurdular. Filistin topraklarında çok yönlü şiddet eylemlerine başvuruldu. Özellikle Filistinlilere yönelik saldırılar arttırıldı. Buna paralel olarak Kudüs Müftsü de, Almanya'yı ziyaret ederek, Alman faşistleriyle Yahudilere karşı ortak hareket etme kararı aldı. İngiltere-Yahudi ittifakına karşı Almanya-İslam ittifakı oluştu.

İkinci Dünya savaşından sonra Amerikan'ın uluslararası kapitalist sistem içerisinde ön plana çıkmasıyla Yahudilerin uluslararası etki alanı çok daha gelişti. Yahudi kuruluşları Amerika'da ekonomik ve politik bir güç olarak dengeleri belirlemede önemli bir rol oynadılar. Böylelikle İngiltere'den sonra ABD de İsrail'in koruyucu gücü haline geldi. Kasım 1947 yılında Birleşmiş Milletler, Filistin'in biri Yahudi öteki Arap olmak üzere iki devlet arasında paylaşılmasına karar verdi ve Kudüs'e de BM denetiminde uluslararası bir bölge statüsü verildi. Yahudiler için ilk uluslararası resmi karar olarak tarihe geçti ve Yahudi kuruluşları tarafından kabul gördü. Ancak, bu karar Araplar tarafından reddedildi ve İsrail-Filistin Savaşı başladı.

14 Mayıs 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından İsrail Devleti ilan edildi ve tanındı. BM kararını kabul etmeyen, Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak, bir gün sonra İsrail'e karşı savaş kararı aldılar. Daha sonra, BM gözetiminde, İsrail ile söz konusu beş Arap devleti arasında yapılan anlaşma sonucu; sahil şeridi, Celile ve tüm Necef İsrail'e, Yehuda ve Samiriye (Batı Şeria) Ürdün'e, Gazze Mısır yönetimine ve Kudüs'ün ise Eski Şehir'in de dahil olduğu doğu kısmı Ürdün'e, batısı da İsrail'e bırakıldı. Bir başka ifadeyle, Filistin esasen İsrail, Mısır ve Ürdün tarafından işgal edilerek paylaşıldı. Bugün halen Filistin topraklarının çok önemli bir kısmı İsrail tarafından ilhak edilmiş olmakla birlikte, Ürdün toprakları da esasen Filistin topraklarıdır. Böylelikle söz konusu savaş Filistin topraklarının özgürleştirilmesi için olmayıp, tersine topraklarının ilhak edilmesiydi.

Çatışma merkezi Kudüs üç semavi din için de kutsaldır. Kudüs, Yahudiler kadar Müslümanlar ve Hıristiyanlar için oldukça önemlidir. Batı Duvarı, Tapınak Dağı, Mescid-i Aksa Cami ve Kutsal Mezar Kilisesi İsrail'deki Müslüman ve Hıristiyan kesimler için de kutsal sayılan yerlerdir. Bu bakımdan üç semavi dini için manevi ve dinsel bir özelliğe sahip olan Kudüs üzerinde İsrail'in tek taraflı hak iddia etmesi, hem bölge genelinde, hem de İsrail içerisinde politik ve toplumsal çatışmalara yol açmaktadır. İsrail'in Birleşmiş Milletlerin kararlarına rağmen işgal ettiği bölgeleri Yahudi yerleşimine açması ve özellikle başka ülkelerden getirttiği Yahudileri yerleştirmesi, göçe dayanan sömürgeleştirme politikasının devam ettirilmesi olarak değerlendiriliyor.

İsrail-Arap anlaşmazlığının merkezine oturan Filistin sorununun çözümünü hiçbir bölgesel güç istemiyor. Filistin sorunu, Arap sokaklarında toplumsal dinamikleri kullanmanın bir aracı haline getirilmiş durumda. Özellikle bölgesel ilişkilerde İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesi öncelikli olarak ön plana çıkartılır, Ürdün denen yapay devletin tamamen Filistin'in işgal edilmiş toprakları üzerinde kurulduğu, toprakların bir kısmının Mısır tarafından ilhak edildiği, Arap dünyasında hiç bir şekilde gündemleştirilmez. Filistin sorunun bölgesel bir boyut taşımasının nedeni, topraklarının İsrail, Mısır, Ürdün tarafından işgal edilmiş olmasıdır. Bu üç devlet arasında, Filistin sorununu nedeniyle esasen stratejik bir ittifak bulunuyor. Bu nedenle İsrail-Mısır, Ürdün-İsrail arasındaki anlaşmaların politik arka planı üçünün de işgalci güç olmasıdır. S. Arabistan ve diğer körfez ülkelerinin Filistin politikası esasen, kendi iç toplumsal dinamiklerini korumaya yöneliktir. Böylelikle Arap halklarının Filistin topraklarının İsrail tarafından işgal edilmesine karşı duyduğu haklı öfke, iç politikada bir istikrar aracı olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Bunun en somut örneklerinden biri Hafız Esad'ın izlemiş olduğu politikaydı. Filistin meselesi, Suriye'nin son derece kırılgan olan iç politik dengelerinde bir istikrar sağladı. İlginçtir 1975 yılında başlayan ve 1982 yılında Lübnan'ın işgaliyle tamamlanan İsrail saldırısında, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Beyrut'ta İsrail ordusu tarafından kuşatılmasına Arap dünyasından çok ciddi karşı bir askeri tepki gelmedi. FKÖ'nün Lübnan'da kuşatılması esasen, FKÖ'nün askeri tasfiyesini sağlayan ve politik olarak doğrudan uzlaşıcı bir çizgiye oturmasına yol açan stratejik bir hamleydi. Uluslararası sisteme endekslenmiş bir FKÖ, hem İsrail, hem de özellikle Körfez ülkeleri içinde son derece arzulanır bir durumdu. Bu nedenle Filistin meselesi İsrail ile Körfez ülkeleri, Mısır ve Ürdün arasında karşılıklı dengeleri yol açan bir sorun olarak herkesi memnun ediyordu.

İsrail- Filistin sorunun çözümü, Ortadoğu'da özellikle de Arap dünyasındaki politik dengeleri yeniden şekillendirecektir. Güç ilişkilerinin yeniden tanımlanması, toplumsal kuvvetlerin kendi iç dinamiklerine yönelmesini etkileyecek bir faktör olacaktır.

İsrail, Mısır ve Ürdün'ün kendisiyle aynı kaderi paylaştığının bilincindedir. Körfez ülkelerinin de Filistin sorunun politik çözümünden yana olmadığı biliniyor. Bu nedenle İsrail, Ortadoğu'da askeri ve toplumsal bir kaosun süreklileşmiş olmasını bölgesel politikalarında önemli bir araç olarak kullanmaktadır. Filistin topraklarına yönelik süreklileşen saldırılar ve katliamlar, Arap devletlerinde çok ciddi bir tepki gelmemiş olması, İsrail ile aynı stratejik çıkarlara sahip olmalarıdır.

Erzurum kadar bir yüz ölçüme sahip olan İsrail, sadece bölgesel bir güç olmayıp, uluslararası alanda politik stratejileri belirlemede etkili olan bir ülkedir. İsrail varlığını devam ettirebilmesini askeri olarak güçlü olma stratejisine bağlamıştır. Bu nedenle askeri gücü açısından dünyanın sayılı birkaç ülkesinden biridir. Birleşmiş Milletlerin nükleer silahlarının varlığını denetleyemediği tek ülke İsrail'dir. Teknolojik gelişme stratejisinin esası savaş sanayisidir.

İsrail güçlü bir askeri donanıma sahip olmasına rağmen, Lübnan-Hizbullah ve Filistin-Hamas karşısında en etkili silahlarını kullanarak top yekûn bir saldırıya yönelmesine rağmen ciddi bir başarı gösteremiyor. Özellikle Hizbullah ile giriştiği 34 günlük savaşta fiilen yenildi. Hamas'a karşı gerçekleştirdiği binlerce insanin ölümüne yol açan çok kapsamlı operasyonlar yapmasına rağmen ciddi bir askeri sonuç alamadı. Bu bakımdan İsrail, askeri açıdan güçlü olmasına rağmen, politik olarak sanıldığı gibi güçlü değildir. Bölgedeki toplumsal dayanaklarının oldukça zayıf olması, bölgesel ilişkilerde sürekli kriz çıkartan bir devlet olarak tanınması, uluslararası alanda İsrail'e karşı toplumsal tepkinin artmasına yol açmaktadır. ABD ve İngiltere'nin aktif desteğine rağmen, İsrail, bölgesel kriz ürüten ülke olarak görülmekte ve bu da etki gücünü zayıflatmaktadır.

Uluslararası küresel şirketlerin önemli bir kısmı Yahudi kökenli olmakla birlikte, çıkar ve güç ilişkileri nedeniyle İsrail'in kriz yaratan ülke pozisyonunu terk etmesi için önemli bir baskı oluşturulmaya başlandı. ABD'deki Yahudi kuruluşlarının bu yöndeki çağrıları ve telkinlerine paralel olarak Obama'lı ABD yönetimi, İsrail'in Ortadoğu'yu istikrarsızlaştırmasından duyduğu rahatsızlığı çok açık olarak ifade ettiği gibi İsrail'in 1976 sınırlarına çekilmesi için belirgin bir

baskı oluşturmaya başladı. ABD, İsrail'in bölgenin 'yaramaz, uslanmaz' çocuğu rolünü bırakmasını istiyor. Hatta bugüne kadar izlenen politikaların İsrail'in güvenliğine yönelik ciddi tehditler oluşturduğu sık sık vurgulanıyor. Ortadoğu İstikrarının herkes için gerekli olduğunu vurgulayan Obama yönetimi, İsrail'in bölgesel politikalarından rahatsız olduğunu çok açık olarak belirtti. Bu nedenle ortaya çıkan yeni politik duruma İsrail'in uyum sağlaması artık kaçınılmazdır. ABD ve İngiltere'nin, geçmişte olduğu gibi İsrail'i koşulsuz destekleyen politikaları sürdürmeleri zordur.

ABD Demokrat Parti'sinin Illinois eyaleti vali adayı Adlai E. Stevenson, ABD-İsrail ilişkisini şu cümlelerle ifade etmektedir: "İsrail'e gösterdiğimiz bu cömertlik ve önceliğin faturasını kendi insanlarımızın ekmeğinden keserek ve Amerika'nın özgür dünyadaki veya gelişmekte olan ülkelerdeki yaşamsal çıkarlarını tehlikeye atarak ödüyoruz. Eğer verdiğimiz para ve destek Ortadoğu'da istikrar sağlayacak ve İsrail'in güvenliğini garanti altına alacaksa bir işe yarar. Ama görünen o ki, verilen yardım ABD'nin İsrail'in güdümüne daha fazla girmesine, Ortadoğu'nun daha çok karışmasına, İsrail'in daha fazla tehlikeye düşmesine ve ABD'nin dünyadaki otoritesinin durmadan daha fazla kaybolmasına neden oluyor. Burada sorun İsrail'e yaptığımız yardım değildir. Sorun, İsrail'in barış çabalarına ve adaletin yerine getirilmesine ne kadar yardımcı olduğudur. Önerdiğim şey, İsrail hükümetinin, İsrail'in çıkarlarının bizimkilerle uyum içinde olması gerektiğini anlamaya çalışmasıdır."[19] ABD ile İsrail arasındaki ilişkilerin çıkarsal düzeyini ortaya koyan bu değerlendirme, aynı zamanda ABD ile İsrail ilişkisinin bölgede yarattığı politik istikrarsızlık bakımından somut bir fikir vermektedir.

ABD ve AB tarafından desteklenen 'Ortadoğu Yol Haritası' halen güncelliğini koruyor. Özellikle İsrail'in mevcut statükosunu meşrulaştıran planın uygulanması için ABD merkezli politikalar çok yönlü uygulanmaktadır. ABD yönetiminin akıl hocalarından biri olan Brzezinski'nin, 'Ortadoğu'da İsrail-Filistin sorunu çözümlenmeden İsrail'in güvenliğini sağlamak mümkün değildir. Askeri tedbirlerle bu sorun çözümlenemez' tespiti, bugünkü politik gelişmelerin arka planını oluşturmaktadır.

Ortadoğu'nun geniş enerji yatakları küresel sermaye bakımından son derece stratejiktir. Bu kaynakların kullanılması küresel güçlerin geleceği bakımından

---

[19] VATANDAŞ Aydoğan, age, syf.28-29.

önemlidir. Bu nedenle Ortadoğu'nun küresel sisteme dahil edilmesinin ön koşulu bölgesel politik istikrarın sağlanmasıdır. Özellikle Arap dünyasında önemli olan temel konulardan biri Filistin sorunun çözümüdür. Bu sorun çözülmeden bölgesel politik istikrarın sağlanması ve enerji yataklarının denetiminin süreklileştirilmesi oldukça zordur. Küresel güçler bu realiteyi bildikleri için İsrail üzerinde baskılarını arttırmaktadırlar.

Ayrıca vurgulamak gerekir ki, BOP'nin yaşam bulmasının bir başka önemli ayağını da, İsrail-Filistin sorunun çözümü oluşturmaktadır. Ortadoğu'nun politik olarak istikrarsızlaşmasına yol açan bu sorun çözümlenmeden, küresel sistem güçlerinin bölge coğrafyasında politik istikrarı sağlamaları olanaksızdır. Bu nedenle BM'de veto yetkisine sahip 5 daimi ülke tarafından hazırlanan ve Filistinlilerin kendi topraklarının önemli bir kısmından vazgeçerek İsrail sınırlarına dâhil edilmesi anlamına gelen anlaşma, bir biçimiyle Filistinlilere dikte ettirildi. 'Bağımsız Filistin Devleti'ni içerdiği de iddia edilen proje, adı devlet olan ama fiilen İsrail'e bağımlı hale gelen ve Arafat tarafından kabul edilmesine rağmen, İsrail bu planı dahi hiç bir şekilde uygulamadı. Siyonist devleti Ortadoğu dünyasında meşrulaştırmaya çalışan emperyalist çözümü de uygulamak istemeyen İsrail, bölgedeki istikrarsızlığın ana kaynağı olmaya devam ediyor. BOP'nin uygulayıcıları Irak kadar önemli olan Filistin sorunu çözülmeden bölgenin küresel sisteme dâhil edilmesinin oldukça zor olduğunun bilincindedirler. Ancak onların Filistin halkına dayattıkları çözüm, İsrail'in devlet yapısını güvenceye alan, bölgesel gücünü pekiştiren, oluşturulacak Filistin 'devleti'ni de İsrail'e bağımlı hale getiren bir çözümdür. Z. Brzezinski İsrail-Filistin sorunu değerlendirirken, ABD'nin amacının ne olduğunu çok açık belirtiyor: "İsrail için tanınma ve güvenlik arayışındayız ve yaşayabilir, bağımsız bir Filistin'i destekliyoruz. Ancak barış, karşı gelerek gözdağı vermeye çalışan, kirlenmeyi tolere eden ve bundan çıkar sağlayan ve terörist gruplarla bağlantılarını sürdüren Filistinli liderlerle sağlanamaz. Kalıcı bir barış için olabilecek en iyi beklenti gerçek demokrasidir. Ve gerçek bir Filistin demokrasisi terörün aslında Filistin halkı için bir tehlike olduğunu anlayabilen ve ondan kurtulmak için hazır olan liderler gerektirir. İsrail de Filistin halkının çektiği sıkıntıları azaltmak ve çift uluslu çözümün uzun süreli uygulanabilirliğini zor duruma sokacak hareketlerden kaçınmalıdır."[20] ABD'nin, İsrail'i 'koruma ve kollama' politikasını çok açık olarak ifade eden Carter gibi Brzezinski de, İsrail'in meşrulaştırılması ve güvenliğinin garantiye alınmasını, Filistin'in fiilen İsrail'in bir eyaleti haline

[20] www.theglobalist.com/dbweb/storyld

getirilerek sorunun çözülmesini istemektedir. Çünkü Filistin-İsrail sorunu 'çözüme' kavuşturulmadığı sürece, Ortadoğu'nun merkezi/küresel sisteme dahil edilmesi oldukça zor ve sorunlu olacaktır.

C. Hagel gibi ABD'nin birçok stratejisti de Filistin-İsrail sorununun çözümünde NATO'nun işlevli kılınmasını önermektedir. Hagel, "NATO, İsrail-Filistin çekişmesinde rol oynamak üzere plan yapmaya başlamalıdır. Bence, bir barış koruma misyonu İsrail-Filistin arasındaki gerginliği geçiştirmek üzere oluşturulacaktır. Bir Filistin ülkesinin doğduğunu görünce, o gün, NATO için gelmiş olabilir. Bu tür kritik bir misyonu üstlenme açısından, gerekli donanıma ve yaptırıma sahip tek kuruluştur. Zaman, şu anda bu tür bir gelişme için doğru zaman değildir; ama bence, bizler, bu yöndeki politikalarımızı, düşüncelerimizi ve planlarımızı başlatmalıyız (...) İsrail-Filistin meselesi çözümlenene kadar Büyük Ortadoğu'da istikrar ve güvenlik olmayacağını kabul etmeliyiz."[21] Lübnan-İsrail arasında süren '34 gün Savaşı'ndan sonra küresel işgal güçlerinin Lübnan-İsrail sınırına konuşlandırılması, benzer bir biçimde BM inisiyatifinde NATO güçlerinin İsrail-Filistin sınırına yerleştirilmesi, bu iki ülkenin dolaylı olarak işgali anlamına geldiği gibi; aynı zamanda İsrail'in küresel askeri güçler tarafından korunması anlamına da gelmektedir. Ayrıca İsrail'in NATO üyesi olmasının güncelleştirilerek tartışmaya açılması da söz konusu politikalarla doğrudan ilişkilidir. Bütün strateji İsrail'in bölgesel güvenliğini sağlamak ve küresel sistemin ihtiyaçlarına göre konumlandırmaktır.

İsrail'in saldırılarında iki politik nokta ön plana çıkar. Birincisi Hamas'ın politik etki gücünün kırılması ve kendisine dayatılan koşulları kabule zorlanması. Bu durum İsrail'in iç politik dengelerini sağlamada bir aracı olacaktır. İsrail, süreklileşen iç politik gerilimden kurtulmak istiyor. Bunun için zorla ele geçirdiği ve yerleşim alanlarına dönüştürdüğü bazı bölgelerden, Birleşmiş Milletlere göre Suriye toprakları olarak kabul edilen ve 1967'den beri işgal ettiği Golan tepelerinden çekilmeyi kabul etmesi, İsrail'in iç politikasında önemli bir krizi oluşturuyor. Hamas bahanesiyle Filistin halkına bu düzeyde bir saldırıda bulunmasının esas amacı iç politik dengeleri sağlamaya yöneliktir. İkincisi ise Abbas iktidarının pekiştirilmesi ve uluslararası alanda meşruluğunun yeniden tescil edilmesi amacı taşıyor. İsrail, güçlü bir Hamas ile çok daha ciddi sorunlar yaşayacağının farkındadır. Başından itibaren bir uzlaşı içinde olduğu Abbas'ın Filistin'de iktidar gücü olmasını kendisi için önemli bir politik avantaj olarak

[21] www.kas.de/db_files/dokumente/7_dokumente_dok.

görmektedir. Uluslararası alanda meşru Filistin hükümeti olarak kabul edilen Abbas'ın politik manevra gücünü artırmak için Hamas'ın askeri ve politik gücünün zayıflatılmasını önemsiyor. Bu nedenle Abbas'ın İsrail saldırılarında Hamas'ı sorumlu tutması bilinçli bir yönlendirmedir. İsrail-Hamas gerginliğinin süreklileştiği kaos ortamında Washington'un Filistin devlet başkanı Abbas'a politik destek vermesinin amacı, Filistin yönetiminin inisiyatifini artırmak ve İsrail-Filistin uzlaşısını sağlamaktır.

İsrail'in Hamas'ın Gazze'deki varlığına karşı askeri saldırılarını yoğunlaştırması, özellikle Hamas'ın askeri kanadını İsrail'in güvenliği için bir gerekçe olarak gösterip çok kapsamlı askeri operasyonlara yönelmesinin politik arka planı, özellikle Mısır aracılığıyla Hamas'ı ehlileştirmek ve kabul edilebilir bir çizgiye çekmektir. Bölge ülkelerinin ve uluslararası küresel kurumların artan baskıları sonucu, Hamas'ın kendi denetimindeki Filistin topraklarını, Abbas'lı Filistin Yönetimine bırakmayı kabul etmesi, bölgesel ilişkilere göre yeniden dizayn edilmesi anlamına geliyor.

Filistinliler arasında meydana gelen parçalanmanın aşılması için atılan adımlar, Filistin devletinin ilanı bakımından da önemli bir dönemeci oluşturuyor. Farklı Filistinli grupların da bütünlüklü olarak desteklediği aralarında 'ulusal' anlaşmanın sağlanması esasen Hamas'ın Ortadoğu'da oluşturulan yeni küresel düzenin içine dâhil edilmesinin ilk adımıdır. Filistinli politik gruplar arasında 'ulusal' anlaşmanın sağlandığı süreçte Bin-Ladin'in öldürülmesi, aynı zamanda Hamas yöneticilerine bir uyarı niteliği taşımaktadır. İsrail, ABD ve AB ülkeleri tarafından 'terörist' olarak görülen Hamas'ın küresel sisteme dâhil edilmesiyle, bugüne kadar izlenen politikalar bütünlüklü olarak değiştirilecektir.

İsrail'in Gazze Şeridi'ne saldırdığı dönemde yıkılan parlamento binasından, El Fetih Devrim Komitesi üyesi Ebu Cuda El Nahhal ve parlamentonun Hamaslı üyelerinin kol kola birlikte çıkması, Hamas'ın merkezi Gazze'de olan El Aksa televizyonunun da ilk kez Tulkarim'den canlı yayına başlaması ve Filistin Meclis Başkan Vekili Dr. Hasan Kreyşha'yı konuk etmesi, Filistinlerin başlattığı 'ulusal uzlaşma' sürecinin sembolik adımlarından birkaçıdır. Filistinliler arasında 'ulusal' uzlaşının sağlanmasıyla 'Bağımsız Filistin Devleti'nin ilanının Birleşmiş Milletlerin gündemine gelecek olması, Ortadoğu'nun politik dengeleri bakımından yeni bir sürecin başlangıcı olacaktır. Hamas ile El Fetih arasında 'barış'ın sağlanması, esasen Ortadoğu'daki ilişkilerin yeniden dizayn edilmesine yönelik önemli bir politik hamledir.

Ayrıca bir grup İsrailli aydının 'Filistin devletini destekliyoruz' biçiminde yürüttükleri kampanya aslında, İsrail'in politika değişikliğine gideceğinin ilk işareti olarak algılanabilir. Aynı şekilde İsrail Stratejik Araştırma Kuruluşunun hazırlamış olduğu raporda, 'İsrail yöneticilerinin Ortadoğu'daki gelişmelere kaygıyla bakmamaları, Filistin sorununda yeni politikalar geliştirmeleri' gerektiği belirtiliyor. İsrail yöneticilerinin belki de, pek hazır olmadıkları bu süreci kabullenmeleri biraz zaman alacaktır. Özellikle içte ciddi sorunlara yol açacak olan bu süreci aşması için mevcut gerçekliği kabul ederek Filistin devletini tanıması konusunda daha somut adımlar atması bir bakıma kaçınılmaz hale gelecektir. İsrailli birçok akademisyen, aydın, araştırmacı, bürokrat ve politik yönetici, bugüne kadar Filistin yönetimi ile ciddi bir ilişkinin kurulmamış olmasını, hatta zaman zaman cezalandırılmaya çalışılmasını, Filistinli gruplar arasındaki ilişkilerin gelişmesine yol açtığını vurgulayarak, izlenen politikayı eleştirmektedirler.

Diğer dikkat çeken bir nokta, Yüzlerce yıl katliamlara maruz kalmış bir halk olarak, Filistinliler karşısında tam tersi, Siyonist barbarlığı en uçta uygulayan bir devlet haline gelmesidir. İsrail nükleer silah programını İngiltere'nin ve ABD'nin 'gizli' onayı ile bir zamanlar ırkçı-faşist bir iktidara sahip olan Güney Afrika yönetiminin desteğinde geliştirmiş olması da tepki duyulan başka bir noktadır. Güney Afrika'nın Nazi yanlısı olarak bilinen ve aynı zamanda Yahudi katliamlarında rolü olduğu iddia edilen Alman kökenli eski başbakanlardan Vorster, 1976 yılında İsrail'i ziyaret ettiğinde, nükleer silah geliştirme programı üzerine işbirliği yapma kararı aldılar. O dönem savunma bakanı olan Şimon Peres, Vorster'in eski Nazi yanlısı biri olmasının hatırlatılması üzerine "Ben asla geriye bakmam. Geçmişi değiştiremeyeceğime göre, niçin kafa yorayım."[22] İsrail'e yön veren perspektif budur. İsrail'in bir Nazi 'düşmanlığı' söz konusu değildir. Tersine, dünyadaki bütün faşist güçlerle doğrudan ilişkilere sahiptir. Hitler faşizminin gerçekleştirdiği 'Yahudi katliamı' bugünkü işgalci İsrail devleti için sadece bir propaganda aracıdır. İsrail, Asya'dan Latin Amerika'ya kadar birçok ülkeye silah ihracatı yaptığı gibi, ilgili ülkelerin askeri alt yapısının oluşturulmasından eğitime kadar birçok ülke ile çok ciddi ilişkilerde bulunmaktadır. Örneğin, Hindistan, Türkiye, Kore, Güney Afrika, Nikaragua, Kolombiya, Panama, Honduras, El Salvador, Şili, Brezilya vb. ülkelerle silah

[22] Aktaran The Guardian, 07.02.2007.

ticareti, asker ve polis eğitimi, gizli istihbarat birimleri ile bağları olduğu gibi faşist organizasyonlarla da ciddi ilişkiler içerisindedir.

İsrail, Arap dünyasında burjuva demokrasisinin uygulandığı belki de tek ülkedir. Ülke içerisinde burjuva demokrasisini uygulayan İsrail, Filistinliler karşısında ise askerileştirilmiş bir devlet politikası uyguluyor. Devletsel varlığını korumak için askeri stratejiyi en üst noktada yaşama geçiren Yahudi devleti, sorunun politik ve toplumsal varlığını sürekli görmezlikten geldi. Bu bakımdan Ortadoğu'nun en güçlü askeri devleti olmasına rağmen, kendi içinde dahi süreklileşen bir istikrara sahip değil. Bölgedeki çelişki ve çatışmalardan belki de en çok etkilenen bir devlet özelliğine sahiptir. Kuruluşundan beri, Filistin Kurtuluş Örgütü, Hamas, Hizbullah, El Kaide ve diğer radikal İslamcı hareketlerle sürekli çatışma içinde bulunması, politik ve toplumsal sorunlar nedeniyle sürekli gündemde kalmasına yol açmaktadır. Bu bakımdan İsrail'in Ortadoğu'da barış içinde güvenli bir şekilde kalmasının ve yaşamasının yolu Filistin halkının işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve Filistin gerçekliğini uluslararası düzeyde kabul etmesi ve tanımasıdır.

Kapitalist dünya sistemi, Filistin sorununda, kendi ihtiyaçlarına yanıt verebilecek bir politika ile çözüme yönelmiş bulunuyor. Bu sorun politik gündemden kaldığı sürece, bölgede beklenen istikrar sağlanamaz. Arap dünyası ile İsrail arasındaki ilişkiler normalleşemez. Bu sorun çözülmeden, Ortadoğu'nun başka sorunlarının çözümünde beklenen adımlar atılamaz. Bu bakımdan İsrail'in stratejik güvenliği, bölge devletleriyle olan ilişkilerinin normalleşmesi, özellikle Arap sokaklarında kabul edile bilinir bir pozisyona gelmesinin tek yolu, işgal edilen Filistin topraklarından çekilmesi ve devlet olarak varlığını tanıması ve kabul etmesinden geçiyor.

5-Kapitalist Barbarlara Kafa Tutan Libya'nın Tasfiye Edilmesi

Libya uluslararası barbarların saldırısına uğradı ve Kaddafi rejimi bir kaç aya yayılan çok kapsamlı bir askeri operasyonla devrildi. Fransa, İngiltere, ABD'nin öncülüğünde yürütülen saldırının ana hedefinin, bölge halklarının yürüttüğü haklı direnişe sahip çıkmakla hiçbir ilişkisi olmadığı hemen herkesin bildiği bir gerçek. Afganistan'ın ve Irak'ın işgali neyse, Libya'ya yönelik saldırının mantığı da aynıdır.

Birleşmiş Milletler işgalci gücünü temsil eden Güvenlik Konseyi'nden çıkan karar doğrultusunda saldırı hamlesini başlatan barbar ülkelerin liderleri ve küresel kapitalist sistemin kurumları Paris'te bir araya geldi. Toplantıya BM Genel Sekreteri Ban Ki-Mun, ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, Almanya Başbakanı Angela Merkel, İngiltere Başbakanı David Cameron, AB, Afrika Birliği ve Arap Birliği temsilcileri de katıldı. Afrika Birliği ve Arap Birliği'nin temsilcilerinin toplantıya çağrılıp saldırının dikte ettirilmesi, saldırıyı geçerli kılacak bir zemin oluşturmak ve özellikle Arap ve Afrika halklarının gözünde saldırıya bir meşruluk kazandırmak içindi.

Libya, bölge ülkeleri arasında küresel güçlerle arasına mesafe koyan bir ülke olarak biliniyordu. Özellikle Kuzey ve Orta Afrika ülkeleriyle kurduğu yakın ilişkiler sadece devletler düzeyinde olmayıp aynı zamanda halklar arasında sempati oluşturan bir lidere sahiptir.

Küresel barbarların demokrasi, insan hakları ve özgürlükler gibi sorunlarının olmadığı hemen herkesin farkında olduğu bir gerçek. Kapitalistler için yaramaz çocuk olarak gösterilen Kaddafi'ye yönelik askeri operasyon yapılırken, insanlıktan hiç nasibini almamış aşiret-kral devletlerine yönelik en ufak bir saldırı söz konusu değil. Örneğin sülale rejimiyle yönetilen Bahreyn'de aynı durum söz konusu olmasına rağmen küresel barbar devletlerin hiçbirinden ses çıkmıyor. Bahreyn nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 65'i Şii kökenli olmasına rağmen, ekonomik ve politik haklardan tamamen yoksundurlar, bir bakıma modern köleler statüsüne sahiptirler. Kraliyet askerleri göstericilere ateş açtı ve onlarca insan öldürüldü. İlginçtir bu ülkeye yönelik hiçbir operasyon yapmak veya bir kısım kararlar alıp dayatmak kimsenin aklına gelmiyor. Aynı şekilde, Suudi Arabistan, Kuveyt, Ürdün, Sudan vb ülkelerde aynı durum söz konusu olmasına rağmen hedefe Libya'nın oturtulması, küresel sermayenin stratejik çıkarlarıyla bağlantılıdır.

Libya birkaç bakımdan önem kazanmaktadır. Birincisi, Kuzey Afrika'nın en önemli ülkesidir. Doğudan Mısır, güneydoğudan Sudan, güneyden Çad ve Nijer, batıdan Cezayir ve Tunus ile komşu olması, Orta Afrika'ya kadar uzanan bölgenin denetim altına alınması bakımından ciddi bir öneme sahiptir. İkincisi Akdeniz'de önemli bir jeostratejik rolü bulunuyor. Hem Akdeniz sahasının güvenliği hem de Cebelitarık Boğazı'nın denetimi bakımından tarihin her döneminde önemli bir üst olarak işlev gördü. Bu rolü esasen devam etmektedir. Üçüncü nokta, özellikle Afrika'dan Avrupa'ya akan göçlerde merkez işlevini görmektedir. Malta Adası, İtalya ve İspanya gibi yerlere yakınlığı nedeniyle

insan ticaretinin çok kapsamlı olarak örgütlendiği yer olarak ön plana çıkmaktadır. Dördüncüsü ve belki de en önemlisi, çok büyük enerji yataklarına sahip olmasıdır. Libya, dünyada yeryüzüne çıkartılmamış en geniş petrol yataklarına sahip olan ülkedir. Ülkenin denize yakın bölgelerinde çıkartılan petrol pazarlanmaktadır. Özellikle çöl bölgesinin içlerinde tespit edilen petrol yatakları henüz işletilmiş değildir. Küresel sermayenin bu bölgeyi bütünlüklü olarak denetlemek istemesinin asıl nedeni enerji yataklarıdır.

Irak ve Afganistan'daki gibi olmasa da Libya'ya yönelik uygulanan emperyalist saldırının politik arka planı esasen bu ülkenin tarihsel gelişimiyle de ilişkilidir. Bu nedenle küresel emperyalist barbarların saldırısının nedenlerini anlamak bakımından Libya'nın mevcut durumunu analiz etmek gerekir.

1.775.500 kilometrekare yüz ölçümüyle Ortadoğu coğrafyasının üçüncü, dünyanın on altıncı büyük ülkesi olup topraklarının yaklaşık olarak yüzde 85'i çöllerle kaplıdır. Ülke nüfusu yaklaşık olarak 6,5 milyondur, ayrıca ülkede 1,5 milyonun üzerinde bir göçmen nüfusu bulunuyor. Libya'daki bu düşük nüfus aynı zamanda oldukça gençtir. Nüfusun yüzde 33,4'ünü 0-14 yaş grubu oluşturuyor. 15-64 yaş grubu yüzde 62'4'ünü ve 64 üzeri nüfus ise yüzde 4,2'yi oluşturmaktadır. Nüfusun yüzde 65'i şehirlerde yaşamakta olup ortalama yaşam süresi 62 yıldır. Çocuk ölümlerinin oranı binde 82'dir. Kilometrekare başına düşen insan sayısı 2.57, nüfus artış hızı yüzde 2,9'dur.

Libya'da 3000 ilkokul, 1600 genel ortaöğretim kurumu, 200 mesleki ortaöğretim kurumu, 6 üniversite, 7 yüksekokul, 2 araştırma enstitüsü bulunuyor. Ayrıca çok sayıda meslek yüksekokulu bulunmaktadır. Üniversite çağındaki gençlerin yüzde 10'u üniversiteye kayıt yaptırmaktadır. Okuma yazma bilenlerin oranı da yüzde 64'tür.

Sağlık bakımından Kuzey Afrika bölgesi içerisinde nispeten ileri düzeyde olan ülkelerden biridir. 70 hastane, 6630 doktor, 500 diş doktoru, 7450 hemşire mevcuttur. Yaklaşık olarak her 630 kişiye bir doktor düşmektedir.

Libya nüfusunun yaklaşık yüzde 92'si Berberi ve Araplardır. Yüzde 3'ü ise Yunan, Maltalı, İtalyan, Mısırlı, Pakistanlı, Türkiyeli, Hintli ve Tunuslulardan oluşmaktadır. Araplardan sonra en kalabalık grup Berberilerdir. Berberilerin toprakları Libya, Fas ve Cezayir tarafından işgal edilmiştir. Nüfusun geri kalanını oluşturan Kulaflılar yüzde 2, Tebular yüzde 1, Beriler yüzde 1 civarındadır. Ayrıca Avrupa asıllı Hıristiyanlar yüzde 0,8, yerli Yahudiler yüzde 0,5'lik bir oranı oluşturmaktadır.

Libya'da resmi dil Arapça olmakla birlikte Berberice başta olmak üzere bazı etnik diller de konuşulmaktadır. İlkokuldan itibaren öğretilen İtalyanca ve İngilizce toplumun çok önemli bir kesimi tarafından bilinmekte ve günlük yaşamda yaygın olarak kullanılmaktadır.

Ayrıca resmi din İslâm'dır. Müslümanların büyük çoğunluğu ise Sünni'dir. Az miktarda da, Hariciye mezhebinin bir kolu olan İbadiye mezhebi mensupları bulunmaktadır.

Topraklarının ancak yüzde 10'u tarıma elverişli olan Libya'nın ekonomisi tamamen enerji kaynaklarına dayanmaktadır. Dünya petrol üretiminde önemli bir yere sahip olan ülkede yıllık üretim yaklaşık olarak 150 milyon varildir. Libya'nın petrol rezervlerinin yaklaşık 48 milyar varil, doğalgaz rezervlerinin ise yaklaşık 1,7 trilyon metreküp olduğu tahmin ediliyor. 2009 yılında, 79 milyar dolar olan GSMH'nin yaklaşık olarak yüzde 80'i petrol ve doğalgaz gelirlerinden geliyor. Yani ihracatının tamamı enerji kaynaklarına dayanıyor. Kişi başına düşen GSYİH yaklaşık olarak 8 bin 800 dolar olup 2007 yılında yıllık büyüme hızlı yüzde 5,5 olarak gerçekleşti. Ayrıca Libya'da 2009'da 24 milyar 500 milyon kW/saat elektrik üretilmiş. Elektrik enerjisinin tamamı termik santrallerden elde ediliyor. Kişi başına yıllık elektrik tüketimi ortalama 6142 kW/saattir.

Kapitalist sisteme entegrasyonu konusunda küresel sistemin kurumlarına ekonomik reformlar sözü vermesinden sonra, özellikle petrol üretimi günlük olarak iki katı arttı. Ekonomik reformların en önemli yanını enerji yataklarının uluslararası şirketlere çok daha kapsamlı olarak açılması oldu. Daha önce Libya'da Çin, Rusya, Brezilya menşeli şirketler faaliyet yürütürken özellikle 2004 yılından sonra Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya ve hatta ABD menşeli şirketler çok kapsamlı yatırımlara yöneldiler.

Libya ithalatının yüzde 70'ini gıda ürünleri oluşturmaktadır. Topraklarının çok az bir kısmının tarıma elverişli olması nedeniyle tarımsal-gıda ürünleri, tekstil, elektrik ve elektronik kullanım aletleri ve otomotiv araçlarının tamamı ithal edilmektedir. Böylelikle sadece enerji yatakları bakımından değil aynı zamanda başka alanlarda da uluslararası şirketlerle bağımlılık ilişkileri içerisindedir.

Emperyalist işgalle tasfiye ettikleri Kaddafi rejimine başta Fransa ve Rusya olmak üzere çok sayıda küresel kapitalist güç silah sattı. 1996-2009 yılları arasında, Libya'da silahlanmaya aktarılan para 74,5 milyar dolardır. Libya 76 bin askere, 40 bin milise, 3050 zırhlı araca, 420 uçağa, 175 savaş helikopterine ve

80 tane küçük veya orta büyüklükte savaş gemisine sahiptir. Petrol gelirlerinin önemli bir kısmı silahlanmada kullanılmaktadır. Örneğin Libya'da kişi başına düşen askeri harcamaların yıllara göre ortalaması 1980'de 10 bin dolar, 1990'da 3 bin dolar, 2000 yılında 1.800 dolar, 2007'de ise 2.400 dolar olarak belirlenmiş. Asker başına yapılan harcama ise 10.000-14.000 dolar arasında değişmektedir. Ayrıca askeri harcamaların GSMH içinde payı ise yıllara göre değişken olmakla birlikte 1980-2007 yılları arasındaki ortalama oran yüzde 7,8 olarak belirlenmiş. Libya'da hükümet harcamalarının yüzde 22'si silahlanmaya gitmektedir.

Libya'nın devlet yapısı klasik devletlerin örgütlenmesinden nispi farklılıklar gösteriyordu. Özellikle 1960'ların ortalarında gelişen sosyalist hareketin Arap dünyasında yarattığı etki sonucu, Kaddafi ülkedeki politik ilişkilerin merkezine 'İslam Sosyalizmi' dediği bir sistemi oturttu. Muammer el-Kaddafi tarafından yazıldığı iddia edilen 'Yeşil Kitap' hem bir anayasa hem bir ceza hukuku olarak işlev gördü. 'Devrim Lideri' olarak görülen Kaddafi, devlet yönetiminde tek yetkili kişiydi. İkinci sırada 750 üyesi bulunan Genel Halk Kongresi sekreteri geliyordu. Kongre üyeleri halk meclisleri tarafından yönetiliyordu. Halk Kongresi karar mekanizması özelliğine sahipti. Genel Halk Komitesi Başkanı aynı zamanda başbakan görevini sürdürüyordu. Bakanlar da doğrudan Halk Meclisi tarafından seçilir ve Devrim Lideri konumundaki Kaddafi tarafından onaylanması ile göreve başlardı. Bu nedenle Libya'da hiç bir politik parti bulunmuyordu.

Ayrıca Libya'da 25 belediye bulunuyor. 13 bölgede bulunan belediler: Ajdabiya, Al 'Aziziyah, Al Fatih, Al Jabal al Akhdar, Al Jufrah, Al Khums, Al Kufrah, bir Nuqat al Khams, Kül Shati', Awbari, Az Zawiyah, Bangazi, Derne'de , Ghadamis, Gharyan, Misratah, Murzuq, Sabha, Sawfajjin, Surt, Trabulus, Tarhunah, Tubruq, Yafran, Zlitan. Ayrıca bu belediyelere bağlı 1500 yerel birim bulunuyor.

Libya nüfusunun yüzde 95'inin Müslüman olması nedeniyle iç politikada, İslam, Kaddafi rejimi bakımından önemli bir faktör olarak işlev gördü. Ancak, darbe ile iktidara gelen ve 'yeşil sosyalizm' tezini savunan Kaddafi'nin devlet yönetimi İslamcılar tarafından hiçbir zaman kabul görmedi. 1970'lerin uluslararası siyasal koşullarının etkisiyle güçlü bir konumda olan ve içteki sorunları daha çok şiddet uygulayarak durduran Kaddafi'nin toplumsal tabanı zamanla zayıfladı. Bölgede gelişen politik İslamcılığın kendisine çok daha geniş bir toplumsal taban bulduğu söylenebilir. ABD, 'yeşil kuşak' ekseninde Libya'da Kaddafi rejimine karşı İslamcı hareketleri desteklemeye başladı. Özellikle

1990'dan sonra, uluslararası ilişkilerdeki hızlı değişim, Libya'nın iç politik sorunları çok daha derinleşti.

Örneğin Senusi cemaati Libya'daki İslâmi hareketlerin en eskisi olup nispeten bir etki gücüne sahipti. Kaddafi, bu hareketi 'İslam dışı' ilan ettikten sonra, cemaat açık faaliyetlerini önemli oranda durdurdu. Ortadoğu'nun birçok ülkesinde olduğu gibi Libya'da da eşzamanlı kurulan Müslüman Kardeşler, Kaddafi rejimine yönelik en büyük muhalif güçlerden biriydi. Kaddafi rejimi, özellikle radikal İslamcı Hareketlere karış çok sert önlemler alarak Müslüman Kardeşler başta olmak üzere Hizbu't-Tahrir, İslâmi Cihad gibi diğer İslâmi örgütlerin faaliyetlerini de askıya aldı ve yasa dışı ilan etti.

Kaddafi, Kuzey Afrika ve Ortadoğu coğrafyasında İslamcı hareketlerin çok ciddi olarak gelişmeye başlamasını fark eden liderlerden biri oldu. Bir yanda kendisine karşı olan İslamcı hareketlere yönelik saldırılar yaparken aynı zamanda 'İslâm'a Davet Cemiyeti' gibi örgütler kurdurarak bir denge oluşturmaya çalıştı. Son yıllarda İslamcılığa vurgu yapması ve özellikle devlet yönetiminde kullanılan 'yeşil kitap' için dini öğeleri ön plana çıkartması, Libya'da gelişen İslamcılıkla ilişkilidir. El Kaide, bütün Kuzey ve Orta Afrika'da olmak üzere Libya'da çok kapsamlı bir örgütlenmeye yöneldi. Özellikle Sudan, Çad, Nijer ve Cezayir gibi ülkelerde örgütlenen El Kaide, Libya'da kendisine toplumsal bir taban oluşturdu. Komşularının tamamında radikal İslamcı Hareket'in gelişmesi ve kontrol edilmesi son derece zor olan sınırlar, Kaddafi için önemli bir tehlike haline geldi. Bazı aşiretlerin El Kaide'ye yakın örgütlerle ilişkilenmesi, Libya'da toplumsal bir taban bulmalarını sağladı. Kaddafi, komşularında gelişen ve önemli bir tehdit unsuru haline gelen radikal İslamcı örgütlerin varlığını batı için bir tehdit olduğunu sıklıklı dile getirdi. Böylelikle radikal İslamcı örgütlerin tehdidine karşı mücadele etmeyi Batı ile bir pazarlık politikası olarak kullanmaya çalıştı. Libya'da olası İslami bir toplumsal hareketin gelişme olasılığını hesaplayarak başta Fransa, İtalya, İngiltere ile ekonomik ve politik ilişkilerini geliştirmeye yöneldi. Böylelikle hem içte gelişme eğilimi içinde olan radikal İslamcılara karşı batının desteğini almayı, hem de doğrudan batıdan gelebilecek saldırıları ekonomik-politik tavizlerle etkisizleştirmeye çalıştı.

Libya tarihi bir bakıma işgala uğrama tarihidir. Kaddafi geçmiş tarihten ders almayarak, Libya'yı bir çok kez işgal etmiş barbarların kapısını yeniden çaldı. Geçmişten beri aşiretsel yapıya dayanan küçük emirliklerin yaygın olarak kurulduğu Libya, 600'lü yıllarda Hz. Ömer tarafından işgal edilerek Kuzey Afrika'nın İslamlaştırılması uzun sürecine dahil edildi. 1100'lü yıllarda Libya bu

kez İspanyolların işgalinde kaldı. Bu da bir bakıma Hıristiyanlaştırma politikasının bir yansımasıydı.16. yüzyılın başlarında Bingazi bölgesinin Osmanlı İmparatorluğu tarafından işgal edilmesiyle yeni bir tarihsel süreç başladı ve Kuzey Afrika'nın önemli bir kısmı Osmanlıların işgalinde kaldı. Birinci Dünya Savaşıyla Avrupa'nın işgalci devletleri Libya'yı yeniden işgal ettiler. İtalyanlar Libya'yı 4 Ekim 1911 tarihinde işgal etti. Bölgenin yerli halklarından olan Senusiler direnişte önemli bir rol oynadılar ve İtalyanların işgaline karşı ciddi bir mücadele örgütlediler. Önemli bir tarihsel geçmişi bulunan Libya, II. Dünya Savaşı sırasında Ocak 1943'te, İtalyan faşist askeri kuvvetleri Libya topraklarını işgal etti. Daha sonra Trablusgarb ve Bingazi bölgeleri İngilizler, Fizan bölgesi de Fransızlar tarafından işgal edildi. Senusi emirlerinden İdris es-Senusi Libya halkını yeniden bağımsızlık mücadelesine çağırdı. 24 Aralık 1951'de Libya'nın bağımsızlığını ilan etti.

Kaddafi'nin iktidara gelişi ve iktidar gücü olması, uluslararası politik konjektörle doğrudan bağlantılı oldu. 1 Eylül 1969'da, Albay rütbesinde olan Kaddafi, Kral İdris es-Senusi'ye karşı gerçekleştirdiği askeri darbe ile yönetimi ele geçirdi. 42 yıldır iktidarda olan Kaddafi ile uluslararası güçler arasında sürekli bir çatışma yaşandı. Güç dengelerini çok iyi hesaplayan Kaddafi, uluslararası ilişkilerinin merkezine Sovyetler Birliği'ni oturttu. Baas rejimlerinin bölgesel politikaları bakımından ABD'den çok Sovyetler Birliği'yle yakın durdular. Libya bu politikanın öncülerinden biri oldu. Avrupa ülkeleri içerisinde ise Fransa'ya yaklaştı. Özellikle savaş gücünü, Sovyetler Birliği ve Fransız silahlılarıyla güçlendirmeye çalıştı.

Kaddafi yönetimi uluslararası ilişkilerde genelde çatışmalı oldu. Küresel sermayenin Libya'da istediği gibi hareket edememesi, ülkenin enerji kaynaklarını istediği gibi kullanamaması politik krizlerin en önemli sebebini oluşturuyordu. Arap dünyasının petrol devletleri bütünüyle uluslararası sermayeye teslim olmuşken, Libya, bu sürece direnmeye çalıştı ya da çok daha fazla imtiyazlar elde etme politikası izledi. Cezayir'den Irak'a kadar ki bölgenin enerji kayanklarını kontrol eden küresel şirketlerin, Libya'nın muazzam enerji kaynakları üzerinde yeterinci söz sahibi olmamaları, Kaddafi rejimine yönelik saldırıları süreklileştirdi. Özellikle ABD ile Libya arasındaki çatışmalı sürecin varlığı esasen bölgesel hakemiyetle doğrudan ilişkiliydi.

Kaddafi, uluslararası alanda güç olmanın yolunun Arap dünyasının birliğinden geçtiğini sık sık vurguladı. Bu nedenle uzun yıllar enerjisini Arap devletleri arasında stratejik bir birlik kurmaya harcadı. Arap Baas Sosyalizmi

olarak ortaya çıkan rejimlerle tek merkezde hareket etmek için bir kısım politikalar geliştirmeye çalıştı. Örneğin Mısır-Suriye-Libya birleşmesine yöneldi. Mısırda Nasır'ın öldürülmesi ile bu süreç sona erdi. Daha sonra Çad-Tunus ve hatta Cezayir ile bütünleşme çalışmaları yürüttü. Birleşmeye çalıştığı Çad ile çatışmaya girdi, Fas ve Tunus ile ilişkilerinde önemli bir gerilim yaşadı. Birleşme süreçlerinin tamamı başarısız olunca bu kez Afrika Birliği'ne yöneldi. Kendisini bir Arap olarak değil, Afrikalı olarak gördü. Avrupa Birliğine benzer şekilde Afrika Devletler Birliğini oluşturmak için yoğun çaba sarf etti.

Libya, BM, İKÖ (İslâm Konferansı Örgütü), Arap Devletleri Birliği, Afrika Birliği Örgütü, OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı), Uluslararası Para Fonu (IMF), İslâm Kalkınma Bankası gibi uluslararası örgütlere üye olmakla birlikte, küresel sermaye için sorunlu ülkeler kategorisinde bulunmaktaydı. Kaddafi'nin Arap dünyasında ve Afrika bölgesinde uygulamak istediği politikalar, küresel sermayenin çıkarlarıyla pek uyumlu olmaması nedeniyle çatışmalı durum sürekliliğini korudu.

Fransa, İngiltere ve ABD başta olmak üzere emperyalist devletlerin Libya'ya yönelik saldırıları geçmişten beri çok yönlü bir biçimde kesintisizce devam etti. ABD, Ağustos 1981 tarihinde Sirte körfezinde iki Libya yolcu uçağını düşürdü, 1986'da ABD savaş uçakları Kaddafi karargahını bombaladı. 1988 yılında PAN-AM Havayollarına ait bir uçağı düşürmekle suçlanan iki Libyalının ABD veya İngiltere'ye teslim edilmesi gerekçesiyle yapılan saldırılarla devam etti. ABD ve İngiltere etki gücünü kullanarak BM'ye, Libya'ya ambargo uygulattı. Burada küçük ama ilginç bir ayrıntıya dikkat çekmek gerek. Libya'ya ambargo uygulanmasından önce, Libya, ithalatının önemli bir kısmını ABD'den yapmaktaydı. Daha sonra İspanya, İtalya, İsveç geliyordu.

Dünyanın barbar kapitalist güçlerinin Libya'ya saldırılararak Kaddafi rejimini tasfiye etmelerinin demokrasi ve uluslararası evrensel değerlerle hiç bir ilgisi yoktu. Kaddafili Libya, küresel sisteme dahil olmadı ve kendisine özgü politikaları sürdürmek istedi ve bu nedenle küresel sermaye, Libya'nın muazzam enerjileri kaynaklarını istediği gibi kontrol altına alamadı. Liyba'da Kaddafi rejiminin emperyalist bir işgalle devrilmesinden hemen sonra, küresel sermayinin bünyesindeki enerji şirketleri ilk iş olarak enerji yataklarını kontrol etmek için atanan kukla hükümektle çok uzun yıllara yayılan anlaşmalar yaptılar. Kaddafi'nin küresel emperyalist bir operasyonla tasfiye edilmesi Büyük Ortadoğu Projesi ile başlattıkları, fakat başaramadıkları küresel projeyi yaşama geçirmenin bir parçasıdır. Ortadoğu'nun küresel sürece dahil edilmesi için

bölgenin 'yaramaz' adamı olarak gösterilen Kaddafi rejiminin tasfiyesi, bölgenin işgal edilmesinin bir başka yöntemidir.

Kapitalist barbarların saldırı güçleri, Kaddafi rejimini yıkmak için düşman gördükleri El Kaide bağlantılı radikal İslamcı örgütlerle doğrudan işbirliği yaptılar. Kesintisizce devam ettirilen hava operasyonuna paralel olarak radikal İslamcı örgütlere kara savaşında kullanılmak üzere son derece geliştirilmiş silahlar verildi ve Kaddafi rejimi tasfiye edildi. Kaddafi rejiminin yıkılmasıyla Libya tarihin en kapsamlı toplumsal, politik ve ekonomik kaosunu yaşamaya başladı. Kukla hükümetin etki gücünü fiilen yetirmesi, radikal İslacı örgütlerin artan gücü, aşiretler arasında artan çatışmalar, fiilen dağılmış bir Libya gerceğini ortaya koyuyor. Libya'ya askeri operasyon gerçekleştiren küresel kapitalist barbarlar, bugün Libya'nın karşı karşıya olduğu ve fiilen iç savaşa dönüşen sosyal ve politik kaosla hiç bir şekilde ilgilenmiyorlar. Zaten onlar için önemli olan Libya'nın enerji kaynaklarının konrtol altına alınmasıydı.

Rusya ve Çin'in BM Güvenlik Konseyinde Libya'ya yönelik bir askeri operasyona izin vermiş olmaları da, bu iki ülkenin Kuzey Afrika politikalarının bizzat kendi elleriyle işlevsizleştirmeleridir. Libya, iki ülke içinde hem Cebelitarık boğazının denetimi, hem de bölgedeki enerji yataklarının kontrolü için oldukça önemli bir konumda bulunuyordu. Diğer kapitalist ülkelere oranla Çin ve Rusya'nın Libya'daki etki gücü çok daha fazlaydı. Libya, Çin'in enerji ihtiyacını karşılayan bir kaç ülkeden biriydi. Çin, BM Güvenlik Konseyinde Libya'ya uluslararası askeri operasyon izni vermekle bu avantajının kaybetti. Libya'dan ders çıkartan Rusya ve Çin, Suriye konusunda aynı hatayı yapmadı.

Kapitalist barbarların bombaları Arap halklarının köleleştirilmesine yöneliktir. Amaç bölgenin zenginliklerini ele geçirmektir. Tarihsel deneyimler bunu onlarca kez kanıtlamıştır. Libya bunun somut örneklerinden biridir.

6-Ortadoğu'nun Denge Devleti Suriye

Bugün Suriye olarak tanımlanan devlet, esasen Fransa ve İngiltere'nin birinci dünya savaşından sonra Ortadoğu'nun dizayn edilmesi sürecinin bir parçası olarak kuruldu. Ortadoğu coğrafyasında bölgesel dengeleri sağlamada önemli bir rol üstlenen ülke konumundaydı. 1960'lı yıllarda Arap dünyasına özgü 'Baas Sosyalizmi'nin iktidar olduğu en tipik ülkelerden biri Suriye'dir. Baas rejiminin

lideri Hafız Esad, bölgesel ilişkilerde dengeleri sağlayan ve kontrol eden lider olarak bilinirdi.

Suriye'nin yüzölçümü yaklaşık 185.180 km^2'dir. Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak ve Türkiye ile coğrafik sınırlara sahip olan Suriye, Akdeniz ülkesi olarak bilinir. Topraklarının bir kısmı Kürtlerin yaşadığı Kürdistan topraklarıdır. İngiltere ve Fransa Ortadoğu bölgesini dizayn ederken Kürdistan dört parçaya bölünerek 'bölgesel sömürge' statüsüne dönüştürüldü ve küçük kısmı bugünkü Suriye sınırları içine dâhil edildi.

Nüfusu yaklaşık olarak 21 milyon olarak tahmin edilen Suriye'nin etnik yapısı: yüzde 77-83 Arap, yüzde 7-9 Kürt, yüzde 4 Türk, yüzde 2 Ermeni, yüzde 1 Çerkez, yüzde 2 diğer, ayrıca Filistin ve Iraklı mülteciler. Dini gruplar: Sünni (yüzde 74), Nusayri (yüzde 12), Hıristiyan (yüzde 10), Dürzi (yüzde 3) ve az sayıda diğer İslami mezhepler, Yahudi ve Yezidiler. Suriye'nin etnik ve dini bakımdan karmaşık, kozmopolit yapısı, iç politik dengelerde önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle Kürtler dışında diğer bütün etnik ve dinsel gruplar devlet yönetiminde bir biçimiyle temsil ediliyorlardı. Kürtler ise bütünlüklü olarak dışlanıyor, hatta önemli bir kısmına 'Suriye Vatandaşlığı' dahi verilmiyordu. Kürtler dışında oluşturulan etnik ve dinsel denge aynı zamanda 'ulusal' birliği sağlamanın önemli bir aracı olarak kullanıldı.

Bugün, Suriye olarak bilinen bölge büyük uygarlıkların tarihsel olarak hüküm sürdüğü bir yer olarak bilinir. Dahası Anadolu, Mezopotamya ve Ortadoğu bölgeleri büyük imparatorluklar tarafından işgal edilirken, bugünkü Suriye sınırları içinde bulunan Halep ve Şam gibi şehirler stratejik bir rol oynuyorlardı. Örneğin Kenanlılar, İbraniler, Aramiler, Asurlular, Babilliler, Persler, Yunanlılar, Romalılar, Bizans, Araplar, Selçuklular ve Haçlılar tarafından işgal edildi. Hem Doğu'dan Batı'ya, hem de Batı'dan Doğu'ya doğru seferlerde Halep ve Şam sürekli işgallere uğradı. Suriye sınırları içinde bulunan bu iki şehir tarihsel olarak stratejik öneme sahiplerdi.

Örneğin 1260 yılında Memlûk İmparatorluğunun başkenti olan Şam, 1400'de Timur orduları tarafından yağmalandı. 1517'de Yavuz Sultan Selim tarafından işgal edildi ve 405 yıl Osmanlı egemenliği altında kaldı. Birinci Emperyalist Pazar-Paylaşım Savaşı sırasında Anadolu ve Mezopotamya İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından işgal edildi. Bugünkü Suriye Fransız işgalcilerin denetimine bırakıldı ve 1920'den 1946'ya kadar Fransa'nın mandası olarak kaldı.

Suriye, 1946 yılında 'bağımsızlığını' ilan etti. Ortak sınırlara sahip olmamalarına rağmen, Şubat 1958'de Mısır ile 'Birleşik Arap Cumhuriyeti' adı altında birleştiler. Ancak 3 yıl sonra eski konumlarına geri döndüler. Bu süreçten sonra Suriye, bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerde hep bir denge politikası izleyerek etkinliğini sürdürdü.

Suriye, son bir kaç yıldır yaşadığı iç savaş süreci dışında Baas rejimi ile yönetildi. Bir dönem Baas rejiminin Sünni kesimini temsil edenlerden biri Irak lideri Saddam'dı. Devletin üst kurumsal yapısı azınlık Arap Sünnilerinin elindeyken, ülkenin yaklaşık üçte ikisini oluşturan Şii Arap toplumu ise devlet yönetiminde azınlıktı. Suriye ise tersine Şii-Alevi nüfusu azınlıkta olmasına rağmen devlet yönetiminin stratejik kurumlarını ellerinde bulundururken, nüfusun çoğunluğunu oluşturan Sünniler, devletin ikincil gücünü oluşturdu.

1963 yılında fiilen başlayan Baas iktidarı boyunca hem parti ve hem de ordu içindeki etkinliğini çok hızla arttıran Hafız Esad, 1965 yılında Baas Milli İdaresi'ne seçildi. Savunma Bakanı ve Hava Kuvvetleri Komutanlığı görevini yürüten Esad'ın, Suriye'nin tüm askeri gücünü elinde bulundurması onu en güçlü kişi haline getirmişti. Yakın arkadaşı olan ve Suriye yönetimini elinde bulunduran Cedid'in Binbaşı Hatum tarafından kaçırılması ülkenin en ciddi politik krizine yol açtı. Bu kritik süreçte devreye giren Esad, Hatum'a karşı Cebel-i Dürzî'ye kuvvetli bir askeri birlik gönderdi. Cedid'in bırakılmaması halinde eyalet başkenti Süveyde'yi bombalamakla tehdit etti. Hatum Ürdün'e kaçtı, Cedid serbest kaldı ama Suriye'nin fiili tek hâkim gücü Esad oldu.

1967 yılında İsrail ile olan savaşta Savunma Bakanı ve Hava Kuvvetleri bakanı olmasına rağmen yenilginin faturası yönetimde bulunan Cedid'e kesildi. Esad'ın iktidar olmak için askeri birlikleri savaştırmadığı ve yenilgiyi bilerek gerçekleştirdiği, amacının Suriye yönetimini ele geçirmek olduğu iddiası uzun yıllar gündemde kaldı. Esad, 1968 yılında yapılan Baas Partisinin Kongresinde çok belirgin olarak etkinliğini gösterdi, hem parti yöntemini hem de hükümeti kendi isteğine göre değiştirdi ve iktidar gücünün yolunu açtı. 1970'ten itibaren de Suriye'nin tek hakim gücü olarak yönetimi ele aldı. İsrail'e kafa tutan Hafız Esad, ülkenin tek lideri olarak tanındı.

Hafız Esad'ın iktidara gelmesinden sonra, küresel güçlerin yönlendirdiği iç savaş sürecine kadar Suriye olağan üstü hal yasalarıyla yönetildi. Burjuva demokrasinin hemen hemen hiç işletilmediği ülkede, sisteme muhalif olan hiçbir gücün yaşamasına izin verilmediği bilinir.

Suriye'nin iç idari yapısında mezhepsel yapıların güçleri de bir biçimiyle etkilidir. Suriye dört ayrı idari yapıya göre bölünmüş durumdadır. Bunlara bağlı 14 il, 60 ilçe ve 206 bucak bulunmaktadır. Örneğin en büyük il olarak bilinen Halep'in yüz ölçümü 18,500 km2, nüfusu ise 3,3 milyondur. Nüfus bakımından ikinci büyük kent olarak bilinen başkent Şam'ın yüzölçümü 1.599 km2 ve nüfusu 2,2 milyondur.

Suriye'nin iç idari yapısı şöyle örgütlenmiştir: "İller, içişleri bakanı tarafından önerilen ve bakanlar kurulunun onayından sonra devlet başkanı tarafından atanan valilerce yönetilir. Vali, illerde idari işler, sağlık, sosyal hizmetler, eğitim, turizm, bayındırlık hizmetleri, ulaştırma, ziraat, sanayi, sivil savunma ile kanunların uygulanması ve düzenin sağlanmasından sorumludur. Vali, üyelerinin dörtte üçü dört yıllığına halk tarafından seçilen, geri kalanı içişleri bakanı ve vali tarafından atanan il meclisi ile birlikte çalışır. Buna ek olarak, merkezî hükümetin meclisin seçilmiş üyeleri arasından atadığı altı ile on kişi çeşitli görevlerde yürütmeden sorumludur.

İlçe ve bucaklar, valinin atadığı ve içişleri bakanının onayladığı yetkililer tarafından yönetilir. Bu yetkililer, seçilmiş ilçe meclisleri ile birlikte çalışarak yerel gereksinimlere karşılık verir ve merkezî hükümet ile köy ağaları, aşiret liderleri gibi geleneksel yerel liderler arasında bağlantıyı sağlar. Suriye idari yapısında merkezi otoritenin çok büyük bir etkinliği söz konusudur. Devlet başkanı, yerel yönetimi belirlemede tek başına yetkilidir. Bu bakımdan, bugüne kadar muhalefette olan hiç kimse yerel yönetimlerin başına atanmamıştır.

Suriye'nin Arap ülkeleri ve Türkiye ile olduğu gibi Avrupa ülkeleriyle ticari-pazar ilişkileri oldukça geniştir. Örneğin 2009 yılında Suriye'nin başlıca ihraç pazarları arasında Almanya'nın yüzde 20, İtalya'nın yüzde 10 ve Fransa'nın yüzde 8'lik bir payı bulunmaktadır. Türkiye ile çok ciddi politik ilişkileri bulunmasına rağmen ihracattaki payı yüzde 6'dır. İthalat payında ise yıllarda Çin ile yüzde 15, Türkiye ile yüzde 10, Rusya ile yüzde 8 ve İtalya yüzde 7 gibi ülkeler ön plana çıkıyor.

Ülkenin yarısına yakını çöllerle kaplı olmasına rağmen Suriye bir tarım ülkesi olarak bilinmekledir. 2009 yılı verilerine göre Suriye'nin GSYİH'si 99,5 milyar dolardır. Kişi başına düşen gelir ise 4.900 dolar civarındadır. Bunda petrol ve doğalgaz gelirlerinin de bir payı olduğu biliniyor.

Suriye'de son yıllarda önemli petrol rezervleri tespit edildi ve iç savaş öncesinde günlük 700 bin varil civarında üretim yapılmaktaydı. Örneğin sadece

Oudeh sahasında 2,4 milyar varil petrol kapasitesinin olduğu tespit edildi ve günlük üretim ise 60.000 varil civarındadır. Petrol arama ve işletme hakkı önemli oranda ABD şirketlerine verildi. Suriye Petrol Şirketi (SPC) Hindistanlı Oil & Natural Gas Corporation (ONGC) ve ABD'li Improved Recovery Group'tan oluşan Konsorsiyum petrolün çıkarması ve üretimi işini yürütmektedir. Ayrıca SPC Hırvat INA Industries Nafta ve ABD'li Veritas DGC Inc. ile Akdeniz'de Offshore aynı şekilde petrol arama ve üretme faaliyetini yapmaktadır.

Suriye petrole paralel olarak doğalgaz rezervleri bakımından da potansiyeli yüksek ülke olarak görülmektedir. Suriye'nin gaz rezervlerinin 900 milyar m3'ten fazla olduğu tahmin edilmektedir. Günlük gaz üretimi yaklaşık 35 milyon ft3 civarındadır. Suriye'nin bilinen ve keşfedilen rezervlerin bugünkü verilerine göre 40 yıl devam edeceği hesaplanmaktadır. Ayrıca Mısır, Lübnan ve Suriye üçlüsü olarak doğalgazını pazara sunmak üzere 1 milyar dolar değerinde bölgesel boru hattı kurulması için bir anlaşma imzalandı. Boru hattının Mısır'ın kuzeyinde yer alan hattın Mısır ve Ürdün arasındaki bölümü tamamlanan boru hattı inşaatının Ürdün-Lübnan hattı üzerenden Suriye'ye bağlanması planlanıyordu. Projenin diğer önemli bir ayağı da Suriye üzerinden Türkiye'ye bağlanmasıydı.

Tespit edilen petrol ve doğalgaz rezervleri dikkate alınarak Suriye'nin orta düzeyde enerji kaynaklarına sahip olacağı düşünülmektedir. Özellikle Akdeniz havzası dikkate alındığında enerji yatakları açısından ciddi bir potansiyel bölge olarak görülmektedir. Bu nedenle Suriye sadece bölgenin politik dengeleri bakımından değil aynı zamanda olası enerji potansiyeli bakımından da önemsenmektedir.

Küresel güçlerin Ortadoğu'daki bölgesel ilişkilerinde Suriye her zaman önemini koruyan bir ülkedir. Ham petrolün büyük kısmını AB ülkelerine ihraç etmesi ve ayrıca genel olarak ithalat ve ihracat açısından da AB ülkeleriyle yakın bir ilişki içinde olması, Suriye'nin bölgesel ve uluslararası ilişkilerinin arka planının da çok farklı oluğunu gösteriyor. Suriye üzerinde yürütülen hâkimiyet mücadelesinin esası, Suriye'nin jeoekonomik kaynakları bakımından artan rolünün çok önemli bir etkisi olduğunu vurgulamak gerekiyor.

Suriye'nin denge politikası hep çok yönlü oldu. 12 Mart 1971 tarihinde yapılan referandumla oyların yüzde 99'unu alan Hafız Esad, Suriye'de günümüze kadar yaşanacak yeni bir süreci başlatmış oldu. İktidar gücünü bütünlüklü olarak pekiştiren Esad, dış politikada belirgin bir değişikliğe gitti ve

Sovyetlere çok yakın bir çizgi izledi. Askeri olarak Sovyetlerin tam desteğini alan Baas rejimi, bölgesel politikalarını Sovyetlerin ihtiyaçlarına göre belirledi. Dış politikasındaki bu değişiklik Suriye için aynı zamanda bir güvenlik olgusu olarak algılandı.

ABD'nin Ortadoğu bölgesini askeri-ekonomik ve politik olarak kuşatmasının, Suriye'nin kırılgan iç politikasında ciddi sorunlar yaratması olasılığı oldukça yüksekti. O dönemlerde Sovyetler Birliği'nin dünya çapındaki politik etkinliği ve askeri gücü Suriye ilişkileri içinde önemli bir avantaj oluşturduğu gibi ciddi ekonomik yardımlar alması iç ilişkiler bakımından da bir avantaj yarattı. Sovyetler Birliği de Suriye'yi Akdeniz havzasının denetimi bakımından çok önemli bir stratejik merkez olarak gördü ve değerlendirdi. Rusya'nın Suriye politikası, Putin tarafından da çok daha güçlü bir şekilde devam ettiriliyor. Rusya'nın Akdeniz havzası üzerindeki etkinliği Suriye'de bulunan deniz üssüyle doğrudan ilişkilidir. Bu bakımdan Rusya, her ne koşulda olursa olsun Suriye'nin ABD, İngiltere ve Fransa gibi küresel güçlerin denetimine girmesini engelleyecek askeri ve politik stratejileri uygulamakta kararlı olduğunu gösterdi.

Mısır ile birlikte İsrail'e savaş açarak Filistinlileri sahiplenen Suriye, bu politikasını süreklileştirdi ve bölgesel ilişkilerin merkezine oturttu. İsrail'le Araplar arasındaki 'Altı Gün Savaşları'nın bir tarafı da Suriye oldu. İsrail, bu savaşta stratejik öneme sahip olan Golan Tepeleri'ni ele geçirdi ve 1981 yılında ise tek taraflı ilhak etti. Golan Tepeleri'nin İsrail tarafından ele geçirilmesi, Baas rejimi içinde iktidar mücadelesinin çok önemli bir aracı haline getirildi.

İsrail-Filistin anlaşmazlığının olduğu her noktada Suriye taraf olarak ön plana çıktı. Filistin örgütlerine kapılarını açtı. Lübnan'da ciddi bir etkinlik kuran Suriye yönetimi, Bekaa Vadisini tamamen denetimine aldı ve burayı özellikle Filistin Ulusal Mücadelesinin merkezi haline getirdi. Filistin örgütlerine ciddi destek sunan Suriye yönetimi, bu yönelimle diğer Arap ülkeleri üzerinde psikolojik-politik bir baskı uyguladı. Ayrıca Lübnan'da Hizbullah'ın askeri ve politik güç olmasının esasen Suriye'nin izlediği bölgesel politikalarla ilişkili olduğu hemen herkes tarafından kabul ediliyor. Bu etkinliği sürdürmek isteyen Esad, İsrail'in Golan Tepeleri'ni Suriye'ye geri verme isteğini pek ciddiye almadı dahası almak istemedi. Çünkü böylesi bir çözüm Suriye'nin Filistin meselesindeki politikalarını etkisizleştirmeye yol açabilirdi. Suriye, Filistin politikası ekseninde petrol üretimine sahip Ortadoğu ülkelerinden çok ciddi yardımlar aldı.

Suriye ile İsrail ilişkileri, esasen Suriye yönetiminin iktidarda kalmasının en önemli faktörlerinden biri olarak görüldü. Bu bakımdan Suriye'nin iç politik dengeleri açısından İsrail ile olan ilişkiler her zaman birincil derecede önemli oldu. Esad rejiminin bugün karşı karşıya olduğu iç savaş süreci Ortadoğu politikasını çok önemli oranda işlevsizleştirmesine rağmen, rejiminin ayakta kalması, söz konusu politikaların yeni bir politik hatta gündemleştirilmesinin önemli bir aracı haline getirecektir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması, ABD'nin bölgede artan gücü ve komşusu Irak'ın küresel emperyalist barbarlar tarafından işgali, Suriye'nin dış politikasını ve özellikle bölgesel ilişkilerini ciddi oranda etkiledi. Baba Esad'ın yerine tecrübesiz ve genç oğlu Beşar Esad'ın geçmesi Suriye'de yeni zorlu bir süreci başlattı. İngiliz ekolü ile yetişen Başar Esad, İngiltere ve ABD ile anlaşmak için birçok yolu denedi. ABD de buna uygun bir politika izledi. ABD eski başkanlarından Carter, bu sürecin bir aktörü oldu ve iki ülke arasında diplomatik ilişkiler yeniden kuruldu ve geliştirildi. ABD-İngiliz politikasının esası, Suriye'yi İran'dan koparmak ve İran'ı bölgede yalnızlaştırmaktı. Suriye ise kendisine yönelik askeri ve ekonomik ambargoyu kaldırmak ve bölgesel ilişkilerde yeniden bir güç olmaya çalışmaya çalıştı. Karşılıklı çıkarlar ekseninde başlayan ilişkiler her iki tarafın da beklediği biçimde gelişmedi.

Obama ile gelişen dolaylı ilişkilere rağmen ABD'nin bölgesel küresel işgalinin merkezinde Irak, İran ve Suriye bulunuyordu. İran ile Suriye ortasında bulunan Irak'tan başlanmasının birçok nedeni var. Büyük Ortadoğu Projesi'nin yaratıcılarının masasında İran'ı ve Suriye'yi üç parçaya bölen bir harita vardı. Bu haritanın yaşam bulması için önce Suriye ve İran'a saldırmak için bir zemin oluşturmak ve Irak'taki askeri gücü doğrudan kullanmak gerekiyordu. Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı. Irak'ta ciddi bir direnişle karşılaşan işgal güçleri, Irak'taki iç istikrarsızlıkla meşgul olmak zorunda kaldılar. Suriye'ye yönelmenin işlerini çok daha zorlaştıracağının farkındaydılar. Suriye de kendi politik çıkarları için Irak Baas yanlılarını ve İslamcı direnişçileri gizli ama çok ciddi oranda destekledi, Irak'ta işgalci güçlerin başarısızlığı için ciddi bir çaba sarf etti ve önemli oranda da başarılı oldu.

Savaş dengesinin belirlendiği bölge Halep

Suriye'deki savaşın merkezinde bulunan il Halep'tir. Bu şehirde ortaya çıkacak askeri sonuç Suriye'nin genelini etkileyecek durumdadır. Suriye'nin

fiilen içerisinde bulunduğu iç savaşın askeri ve politik dengelerini belirleyecek olan yer Halep'tir.

Halep birçok bakımdan önemlidir. Birincisi Suriye'nin ekonomik kalbidir. Suriye'nin ekonomik durumunu analiz etmek için, Halep'in ticaretteki konumuna bakmak yeterlidir. İthalat ve ihracat merkezi olarak işlev gören Halep, aynı zamanda uluslararası ve özellikle bölgesel sermayenin yoğunlaştığı bir il olarak ön plana çıkıyor. Tarihsel olarak bakıldığında da Bağdat ve Halep, bütün ticari ilişkilerin merkezi durumunda olmuşlar. Geçmişten beri ticari ilişkilerde önemli bir işleve sahip olan Halep'in kontrolü sermaye bakımından da önemlidir. Suriye burjuvazisi Halep'te üslenmiş bulunuyor. Egemen sınıflardan orta tabakaya kadar geniş bir katman burada konumlanmış. Özellikle orta sınıf bakımından çok önemli bir merkezdir. Bu yönüyle ekonomik başkent olarak tanımlanabilir.

Halep'in kozmo-etnik yapısı Suriye'nin küçük bir versiyonudur. 2011 yılı verilerine göre merkez nüfusu 2,3 milyon, çevresiyle birlikte yaklaşık olarak 4 milyondur. Halep nüfusunun yüzde 60'ını Araplar, yüzde 22'sini Kürtler, yüzde 10'unu Hıristiyanlar, geri kalanını Ermeniler, Türkmenler, Asurîler, diğer Hıristiyanlar, Dürziler ve hatta Çerkezler oluşturuyor. Suriye nüfusunun yüzde 15 civarında bir oranını oluşturan Alevilerin Halep'teki oranı da yaklaşık olarak yüzde 8'dir. Alevilerin önemli bir kısmı Arap, az bir kısmı da Kürt kökenlidir.

Çok farklı dinsel ve etnik grubun yaşadığı kentte, mahalleler, farklı etnik ve dinsel gruplara göre fiili gettolar biçiminde bölünmüş durumdadırlar. Aralarında çok ciddi sorunlar olmadan da yaşamlarını sürdüren sosyal gruplar arasındaki dengeleri olumsuz yönde etkileyecek fiili bir durum yaşanıyor. Bu bakımdan Suriye genelinde nasıl bir toplumsal ve politik kaosun ortaya çıkacağını görmek için Halep'teki durumu anlamak yeterlidir.

Halep, bölgesel ilişkilerin geçiş noktasıdır. Bir bakıma bölge ülkelerinin geçiş yollarının merkezi olarak da görmek mümkün. Halep'i kim elinde tutarsa psikolojik üstünlük bir yana daha çok stratejik üstünlüğü ele geçirmiş olacaktır. Esad yönetimi rejimin geleceği için Halep'i bütünlüklü olarak denetimine almak zorundadır. Başka bir çaresinin olmadığının da farkındadır. Halep nüfusunun önemli bir kısmını Sünniler oluşturmakla birlikte Esad'a ciddi bir destekleri bulunuyor. Bu desteği kaybetmek istemeyen Baas rejimi, Halep'teki belirsizliğe kısa sürede son vermek istiyor. Baas rejiminin Şam'da olduğu gibi Halep'te

etkinliği sağlaması, öncelikle toplumsal desteğini koruması anlamına gelir. Ayrıca psikolojik üstünlüğü ele geçirir ve uluslararası meşruiyetini korur.

Esad güçleri kadar muhalifler için de Halep, tahmin edilenden çok daha büyük önem arz ediyordu. Libya modelini esas alarak Halep'i ele geçirip ikinci bir başkent yaratarak, uluslararası desteğini arttırmak istiyorlardı. Bu istek halen devam ediyor. Muhalif denen grup bir bütünlük oluşturmuyor ve dağınıklar. Halep'teki Sünni nüfus yoğunluğunu dikkate alarak, burada kendilerine toplumsal bir dayanak yaratmak istiyorlardı. Ayrıca, stratejik konumu nedeniyle de özellikle askeri yardım aldıkları Türkiye ile yakın ilişki kurmaları bakımından da Halep'in son derece önemli olduğu biliniyordu. Esad, Halep savaşını 'bütün savaşların anası' olarak tanımlarken, bir bakıma rejimin geleceğinin Halep'i kazanmakta geçtiğini vurguladı. Bu açıdan Esad, Halep'te kısa sürede sonuç alıcı çok kapsamlı bir savaşa girişirken, muhalif denen kesimler ise bu süreci uzatmak istedi.

Henüz güçlü bir toplumsal tabanı olmayan muhaliflerin Halep'i bütünüyle ele geçirme askeri stratejisi önemli oranda çöktü. Halep üzerinde yoğunlaşan savaş, ne muhaliflerin, ne de Esad rejiminin çıkarlarına hizmet etti. Savaş nedeniyle yıkıma uğramış olan ve ekonomik merkez olma özelliğini önemli oranda yetirmiş olan Halep, halen tek bir gücün etki alanında girmiş değil, bugünkü savaşın politik dengeleri içerisinde Halep, savaşın psikolojik etkisi bakımından önemini koruyor.

Satranç tahtası üzerinde binlerce Halep taktiği bulunuyor. Herkes zayıf halkadan vurarak karşıyı mat etmek istiyor. Satrançta pat varken, Halep'te 'pat' söz konusu olmayacak. Halep oyununun bir tarafında, Esad rejimi ve onu destekleyen İran, Irak ve Lübnan bulunuyor. Diğer tarafında Türkiye, Suudi Arabistan ve İsrail bulunuyor. Halep savaşının tarafları çoktur. Kazananı da, kaybedeni de çok olacaktır.

İç savaşın geldiği nokta dikkate alındığında Esad rejimi, savaşı kendi lehine çevirmiş durumdadır. Bu bakımdan savaştaki güç dengesini bozacak olan Halep, Esad rejimi tarafından önemli oranda kontrol altına alınmaya başlandı. Son tabloya bakıldığında, 'Suriye'nin geleceğini bir bakıma Halep belirleyecek' politikası Esad rejimi lehine gelişiyor.

Küresel güçlerin Suriye politikasında çatışmadan uzlaşmaya

Küresel güçlerin Suriye politikası esasen Ortadoğu'ya yönelik izlenen politikanın belki de en önemli halkalarından birini oluşturuyor. Bu açıdan Suriye'de kaybeden güç hem Akdeniz havzasının bütününde, hem de enerji kaynaklarının bulunduğu merkez Ortadoğu bölgesindeki denklemin dışında kalacaktır. Suriye savaşı çok yönlü ve kapsamlı olup, uluslararası ve bölgesel-küresel dengelerin bir bakıma yeniden şekillenmesini sağlayacaktır. ABD ve Rusya eksenli gelişen ve iki merkezli olarak şekillenen rekabet ve çatışma, bütün bölgeyi kapsayan jeopolitik güç olma stratejisinde kimin hâkim olacağı sorusunu gündeme getiriyordu. Libya'dan sonra Suriye'de ortaya çıkan askeri, politik ve toplumsal kaosun arka planında küresel dengeleri kimin şekillendireceği politikası yatıyordu. Bu nedenle Rusya ile ABD arasında yürüyen kıyasıya rekabet, hiç bir gücün bölgesel hâkimiyeti tek başına sağlayamayacağını ortaya çıkarttığı gibi tersten çok daha kapsamlı sorunların oluşmasına yol açtı. Ortaya çıkan politik ve toplumsal tablo bu küresel güçleri uzlaştırmak zorunda bıraktı. Şimdilik Suriye merkezli politikaların başarılı olmasının yolunun, karşılıklı çıkarlar ekseninde anlaşmaktan geçtiğini taraflar çok net olarak gördü.

BBC diplomasi muhabiri Jonathan Marcus "Suriye krizinin başladığı 2011 yılının Mart ayından bu yana, uluslararası toplum askerî operasyon seçeneğine soğuk yaklaşıyor" tespitini yapıyor ve bunun gerekçelerini sıralarken sık sık vurguladığımız birkaç noktaya dikkat çekiyor. Libya'ya kıyasla Suriye'de muhalefetin bölünmüş olması, hükümete bağlı güvenlik birimleri daha güçlü ve Suriye'nin hava savunma sistemlerinin çok daha etkili olması, Beşar Esad'ı devirmenin, bölgede Suriye'nin de ötesinde çok daha geniş kapsamlı bir istikrarsızlık yaratacağı belirtiliyor. Suriye'nin içine düşeceği bir mezhep çatışmasının doğrudan Lübnan ve Irak'a yansımasının da çok yüksek olması bekleniyordu. Bütün bu faktörlerin dışında, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Rusya ve Çin'in vetoları nedeniyle, askerî operasyona hukuki bir dayanağın oluşturulamayacağı vurgulanıyor. Oklahoma Üniversitesi Orta Doğu Çalışmaları Merkezi Başkanı Joshua Landis da, 'Suriye konusunda Amerika Birleşik Devletleri'nin liderlik yapması konusunda artan çağrılara rağmen, Obama yönetimindeki Washington'un böyle bir liderlik üstlenmek niyetinde olmadığını' belirtiyor.

Suriye muhalefetinin tek bir blok olmaması ve farklı politik eğilimlerin varlığı ve bunların silahlı mücadele konusunda ayrı noktalarda olmaları, özellikle ABD'yi kaygılandırmaktadır. Landis, "Hepsi Esad rejiminin devrilmesini istese de

Suriye muhalefeti içinde pek çok farklı grup var. Bu bölünme, Suriye ordusunun yerini alacak istikrarlı bir hükümetin oluşmasını engelleyebilir" diyor. Landis'in bu değerlendirmesi küresel güçleri kaygılandıran bir başka önemli faktördür.

Aynı şekilde Amerikan Dışişleri Bakanlığı eski yetkililerinden Anne-Marie Slaughter, Suriye'nin iç politik durumundaki karmaşıklığı şu cümlelerle ifade ediyor: "Suriye ne Kosova ne de Libya. Suriye çok büyük bir ülke ve çok istikrarsız bir bölgede. Hızla topyekûn bir savaşın eşiğine geliyor. Muhalefet bazı bölgelerde kontrolü sağlamasına rağmen kendi içinde bölünmüş bir halde ve Suriyelilerin tümü Esad'ın iktidardan uzaklaştırılması gerektiğini düşünmüyor. İktidar değişikliğinin Suriyelilerin kendisi tarafından desteklenmesi ve hayata geçirilmesi lazım." [23]

Politik ilişkilerin son derece kırılgan olduğu bir bölgede, dengelerin hesaplanması kaçınılmazdır. Ayrıca, ekonomik veya askeri olarak güçlü olan ülkeler, uluslararası çıkarları hesaba katmaksızın bir başka ülkenin politik yapısını değiştirme şansına sahip değildir. Küresel ilişkilerde, karşılıklı bağımlılık ilişkisinin bir başka anlamı, belirlenen stratejilerin dengeleri zorunlu olarak hesaba katmasıdır. Bu bakımdan uluslararası güçlerin Suriye üzerinde devam eden bölgesel politikaları giderek bir dengeye oturmuş bulunuyor. ABD ve Rusya arka planda yürüttükleri diplomatik görüşmelerde giderek bir anlaşmaya doğru evirilen yaklaşımları somutlaştırdılar. Özellikle ABD ve AB'nin muhaliflere olan desteğinin giderek minimum düzeye düşmesinin önemli bir nedeni de Rusya-Çin ittifakı ile ABD-AB ittifakı arasında yapılan pazarlıkların sonuç vermeye başlamasıdır. ABD'nin Rusya ile kaçınılmaz olarak uzlaşmaya doğru gittiğini gösteren önemli veriler bulunuyor. ABD'nin dönemin Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın, "siyasal çözümün ön plana çıkartılması gerektiği" ne yönelik açıklaması, politik hamlelerin ipuçlarını verdi. Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin de "Suriye'ye yönelik uluslararası bir askeri müdahaleye karşı olduğunu" açıklamış olması, küresel güçlerin Suriye konusunda izledikleri politikaların giderek benzeşmeye başladığını ortaya koyuyordu.

Rusya ve Çin de, Suriye'ye yönelik askeri bir harekete izin vermeyeceklerini birçok defa deklare ettiler. Interfax Haber Ajansı'na bir değerlendirmede bulunan Rus Dışişleri Bakan Yardımcısı Gennady Gatilov şunları söyledi: "Biz her zaman, Suriye'ye dışarıdan müdahale edilmesine kesin şekilde karşı çıktık;

---

[23] http://www.bbc.co.uk/turkce/basinozeti/2012/05/120528_pressreview.shtml

çünkü böyle bir hareketin, durumu hem Suriye hem de bölgenin geneli için kötüleştireceğini düşünüyoruz." Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Liu Weimin de, 'Suriye'ye dış müdahalede bulunulmasına ve kuvvet yoluyla rejim değişikliğine karşı olduklarını' belirtti ve 'şiddete derhal son verilmesi ve bir an önce siyasi diyaloğa başlanması" gerektiğini ifade etti. ABD ve AB, Suriye krizinin anahtar ülkesinin Rusya olduğunun farkındalar. AB Temsilcisi Van Rompuy başkanlığında bir heyet Rusya'nın St. Petersburg kentinde Devlet Başkanı Vladimir Putin'le bir araya geldi. Heyetin, "Çabalarımızı eşgüdümlü bir şekilde yürütmeliyiz, bunu, hem olası bir iç savaşı önlemek hem de üzerinde anlaştığımız ortak mesajları belirlemek için yapmalıyız" biçimindeki değerlendirmesi, Suriye meselesinde çözüm gücünün Rusya olduğunu ortaya koyuyor.

Rusya'nın Akdeniz'i kontrol eden tek askeri üssü Suriye'dedir. Esad sonrası politik denklemde bu askeri üssün hiçbir güvencesinin olmayacağını bildiği için Suriye'den vaz geçmeyeceği çok net olarak anlaşıldı. Rusya'nın Suriye eksenli bölgesel politikasının başarısız olması, bölgesel denklemi önemli oranda etkiler. Suriye politikasındaki başarısı, onu Ortadoğu'da çok daha ciddi bir güç yapacağı gibi İran ve Suriye'den sonra Şii Irak yönetimiyle geliştirdiği askeri ilişkiler de son derece dikkat çekici bir konumu ifade ediyor.

ABD'nin ise özellikle karşı karşıya olduğu ekonomik krizin ektikleri nedeniyle uluslararası ilişkilerde doğrudan askeri müdahalelerin içerisinde yer almak istemediği ortaya çıktı. Obama'nın izlemiş olduğu ABD'nin dış politikası, geçmişte olduğu gibi büyük askeri müdahalelere pek sıcak bakmıyor. ABD ekonomik gücündeki gerileme ve 15 trilyonluk dış borcu nedeniyle, askeri müdahalelere dolaylı katılım sağlamayı, daha çok müttefik ve eksen ülkeler üzerinden bir müdahaleyi esas almaya başladı.

AB'nin Suriye politikası ise başından beri bir bütünlük oluşturmuyor. Savaş yanlısı bir politika izleyen Fransa'nın eski mandalarına sahip olma arzusu pek etkili olmadı ve aktif savaş politikasından geri adım attı. Aynı şekilde İngiltere de askeri müdahalenin sonuç vermeyeceğini gördü ve Suriye politikasında belirli değişikliklere yöneldi. Avrupa'nın ekonomik gücü olan Almanya ise başından beri askeri müdahaleye sıcak bakmadı. Ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya olan AB'nin Suriye politikası, uluslararası bölgesel ilişkilere göre yeniden dizayn edildi. Ayrıca ABD ve AB'nin Suriye politikasını etkileyen ama basında çok fazla yer edinmeyen bir başka faktör de, Suriye'de nüfusun yüzde 12'sini oluşturan Hıristiyan toplumunun kanaat önderlerinin tutumları oldu. Suriye Hıristiyanlarının çok önemli bir kesimi Esad'dan yana tutum aldılar. Vatikan

üzerinde AB ve ABD'nin Suriye politikasını etkilemeyi başardılar. Bütün bu veriler, küresel sermaye güçlerinin, Suriye politikası nedeniyle bütünlüklü olarak karşı karşıya gelemeyecekleri ve savaş içerikli çatışmalı bir durum yaratmayacaklarını ortaya çıkardı.

Buna karşılık Esad rejiminin geçiş sürecini hızlandırması için Rusya'nın çok daha fazla baskı oluşturması kararı alındı. Rusya, Esad rejimini desteklemeye devam etmekle birlikte, ABD ve AB'nin taleplerini dikkate alan bir politikayı da benimsedi. Böylelikle BM Güvenlik Konseyi içerisinde yer alan bütün küresel-emperyalist güçler yeni bir Suriye politikası üzerinde esasen bir uzlaşıya varıldılar. Cenevre-1 ve Cenerve-2 konferansları, söz konusu bu uzlaşmanın bir sonucu olarak gerçekleştirildi. BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye ve Irak'ta Radikal İslamcı Hareketlere karşı oy birliğiyle karar alıp uygulaması, bütün küresel güçlerin geçici de olsa Suriye ve Irak eksenli politikalarda bir uzlaşıya varmış olmalarından kaynaklanıyor. Aksi taktirde Rusya'nın, ABD'nin Suriye içerisinde askeri operasyonlara başvurmasını kesinlikle kabul etmedi ve karşı reaksiyon geliştirirdi. İki küresel güç arasında bir uzlaşma kaçınılmazdı. Aksi takdirde, Suriye'de derinleşecek bir iç savaşın bütün bölge ülkelerini kapsayacak olması, küresel sistemin stratejik çıkarları bakımından önemli riskler oluşturacaktı. Özellikle enerji kaynaklarının kontrolü, işletilmesi ve taşınmasında ortaya çıkacak önemli risklerin, dünya ekonomisini çok ciddi oranda etkileyeceği biliniyor. Bu durumu hiçbir güç ve uluslararası tekel göze alamaz.

ABD'nin Suriye politikası çok yönlü işlemektedir. Radikal İslami Hareketlerin bölgede önemli bir güç haline gelerek, toplumsal kaosu derinleştirmeleri, bölge için oluşturulan planları işlevsizleştirmeleri çok daha kapsamlı sorunların oluşmasına yol açmaktadır. Bu nedenle İngiltere ve ABD esas olarak Başar Esad'ı tasfiye etmek istemiyor. Obama'nın 'önceliğimiz Esad değildir' açıklamasının birçok nedeni bulunuyor. Öncelikli olarak iktidara Esad yerine kimin geleceğine dair somut bir muhalefet gücü olmadığı gibi fiilen dağılmış durumdadırlar. Tersten, Esad'ın halen ciddi bir toplumsal tabanı ve etkisi bulunuyor. İkincisi Suriye kökenli 'Müslüman Kardeşler' örgütünün sanıldığı gibi bir gücü olmadığı ortaya çıktı. Uluslararası cihatçıların katılımıyla IŞİD ve El Nusra gibi radikal İslamcı örgütlerin ön plana çıkması, İsrail ile olan ilişkilerde çok daha ciddi sorunlara yol açabilir.

Bu bakımdan ABD ve İngiltere gibi küresel emperyalist güçler, kaosa sürüklenmiş ve önemli oranda gücü kırılmış bir Esad rejiminin Şam'da

bulunmasının kendi çıkarları için uygun olduğunu düşünüyorlar. Ayrıca Suriye muhalif güçlerinin kontrol altına alınamadığı ve Suriye-Irak içerisinde uluslararası düzeyde gelen İslami cihatçıların oluşturduğu IŞİD ve El Nusra gibi radikal İslami örgütlerin ciddi bir güç haline geldikleri ve bunların kaos yaratarak etkili olmaya başladıkları dikkate alındığında Şam'da zayıf bir Esad'ın varlığı, küresel sermayenin çıkarlarına daha uygun olduğu anlaşılıyor.

Rusya da başından beri Suriye'deki çıkarları için Esad rejiminin devamından yana bir politika izliyor ve bir ölçüde bunda başarılı olduğunu söylemek mümkün. Ayrıca zayıflamış bir Esad'ın varlığını sürdürebilmesi için Rusya'nın politikalarına çok daha uyumlu olmak zorunda kalacağı biliniyor. Çin'in Suriye politikası esasen Rusya'ya yakındır. Ancak Çin için denklem, Suriye değil İran'dır. İran rejiminin ayakta kalması Çin'in bölgesel çıkarları bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle Suriye üzerinden İran rejimine yönelik her hangi bir saldırıya izin vermek istemeyen Çin, Suriye konusunda Rusya ile birlikte hareket ediyor.

Bölge devletlerinin Suriye politikasındaki bazı değişiklikler

Bugüne kadar burjuva demokrasisinden dahi hiçbir nasip almamış, ilkel devlet anlayışıyla yönetilen Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn gibi Ortadoğu'nun aşiret devletleri, askeri müdahale için özellikle ABD'ye baskı yapmaya çalıştılar. Enerji kaynakları bakımından zengin olan bu ülkelerin esas hedefi Suriye'de Vahhabiliğe dayanan Sünni eksenli bir iktidarı egemen kılmaktır. Böylece İran-Irak-Suriye ve hatta Lübnan'ı kapsayan Şii Hilal'inin gelişen etkisini kırmayı planlıyorlardı. Suriye'deki rejimin demokratikleşmesiyle hiçbir şekilde ilgilenmeleri söz konusu olamazdı zaten. Kendi sistemlerinde demokrasiye dair en küçük bir veri bulunmayan ülkelerin, Suriye'de demokrasi istemeleri gülünç olurdu. Ancak küresel güçlerin Suriye üzerinde anlaştıkları Annan Planında bir askeri operasyonun söz konusu olmadığı çok net olarak ifade edildi. Annan Planına paralel olarak Irak'ta yapılan Arap Birliği toplantısında Suriye'ye ilişkin politikalarda bir kısım değişiklikler zorunlu olarak gündeme geldi. Böylelikle Suriye'ye askeri bir müdahaleden çok, Esad rejimiyle uzlaşı içinde değişimin sağlanması fikri benimsendi. Suriye'ye müdahale konusunda fiilen bölünen Arap Birliği'nin toplantısından sonra özellikle bölgede etkili olan ülkelerin politikalarında da bir kısım değişiklikler yaşandı.

Bölge ülkelerinin oluşturduğu politikalar, küresel güçlerin belirlediği stratejiye paralel olarak değişirken, her ülkenin kendine özgü bir takım bölgesel çıkarları da sürecin önemli bir parçasını oluşturmaya devam ediyor. Bu ülkelerden ilk sırayı İran alıyor. İran, Suriye iç savaşının aktif bir tarafıdır. Suriye ordusu ile birlikte binlerce devrim muhafızı, muhaliflere karşı savaşıyor. Devrim muhafızları Irak üzerinden çok yoğun bir şekilde Suriye'ye aktarıldı. Muhalifler bakımından önemli bir geçiş sahası olan Lübnan bölgesi de Hizbullah tarafından denetlenmeye başlandı. Binlerce Hizbullah militanı, Esad rejimini desteklemek için Suriye'de savaşa dâhil oldu. İran ve Hizbullah aynı ideolojik kökene sahip olmaları bir yana, Suriye'de politik denklemin değişmesi iki güç için de çok önemli askeri ve politik sorunlara yol açacaktı. Hizbullah'ın güçlenmesi ve bölgesel ilişkilerde aktör olmasını sağlayan en önemli faktör, Suriye'nin vermiş olduğu aktif destektir. Bu damarın kesilmesi, bir bakıma Hizbullah'ın kuşatılması anlamına gelecekti. İran için durum çok daha stratejikti. Esad'ın yenilgisinin politik sonuçları İran için çok daha sarsıcı olacaktı ve küresel güçlerin İran'ı yeniden dizayn etmesinin önü açılacaktı. Küresel güçlerin İran stratejisinin farkında olan Molla rejimi, Suriye sorununu Türkiye gibi kendi iç politikası olarak görmekte ve savaşan gücüyle doğrudan taraf olmaktadır. Esad askeri güçlerinin başarılı bir noktaya gelip inisiyatifi ele almasındaki önemli bir faktör de binlerce devrim muhafızının savaşın aktif gücü olmasıdır. İran'ın Suriye savaşı, esasen Şii geleneğinin bölgede artan etkinliği ve 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Ortadoğu dizayn edilirken bölgesel bir güç olarak masada oturmak istemesiyle bağlantılıdır. Suriye'de Esad rejiminin devamı, esasen İran'ın başarısı olarak görülecek ve denklemin önemli bir gücü olarak ön plana çıkacaktır.

İkinci ülke Irak'tır; Şiilerin denetiminde olan Irak yönetiminin Suriye politikası çok belirgin olmasa da esasen İran'a yakın olduğu biliniyor. Bu bakımdan Esad rejimine vermiş olduğu lojistik destek, askeri destek kadar çok önemli bir etkiye sahiptir. Hem askeri, hem de gıda maddelerinin geçişi bakımından önemli bir işlev gören Irak'ın Suriye desteğiyle ABD'den çok Rusya'ya yakın durdu denebilir. Maliki rejiminin Rusya ile 5 milyar dolarlık silah anlaşması yapması, Rusya'nın bölgesel gücünün artması bakımından bir veri olarak algılanabileceği gibi bunun arka planında Suriye politikasının önemli bir rol oynadığı biliniyor. IŞİD'in Musul'a girmesiyle Bağdat yönetimi değiştirildi. ABD ve İran ittifakıyla oluşan yeni hükümet, Irak'taki politik kaosa son vermesi hedefleniyor. Irak'ta sorun hükümet değişikliğinden çok Şiirlerin iktidar gücü olarak iç politik denklemi nasıl kuracaklarıdır. Bu nedenle Şii İran ve Irak,

Suriye'de Sünni bir rejimin kurulmasına onay vermeyeceklerdir. İran ile Irak arasında oluşan stratejik ittifak, Suriye'deki mevcut rejimin devam etmesi ve bölgesel ilişkilerde Şii denkleminin etkin olmasıdır. Bugün IŞİD ile mücadele içinde olan Bağdat rejimi ABD ile uyumlu bir politika izlemeye devam ediyor, ancak Irak'ın Suriye politikası İran'ın bir benzeri olup Rusya ile ittifakın çok daha güçlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Üçüncü ülke Mısır'dır; Mısır'ın Suriye politikası değişken oldu. Müslüman Kardeşler yönetime geldiklerinde Suriye'de de kendi ikizleri olan 'Suriyeli Müslüman Kardeşlerin' iktidar olmasını arzuladıklarını çok açık olarak dile getirdiler ve bu nedenle Türkiye'ye yakın bir politika izlediler. Ancak iktidarı ele geçiren generallerin politikasında bir farklılık oluştu. Suriye yönetiminin Sisi tarafından gerçekleştirilen darbeyi tanıması ilişkiler bakımından pozitif bir etki yarattı. Bugünkü Mısır ile Esad rejimi arasında doğrudan bir ilişki olmamakla birlikte, Mısır yönetimi, ülkesindeki iç politik dengelerin yerli yerine oturmaması nedeniyle aktif bir müdahil güç olmak istemiyor. Ayrıca İran'ın bölgede artan etkinliği, İsrail ile geleceği, Filistin sorunu, Libya'daki politik istikrarsızlığın artması, radikal İslami örgütlerin bölgedeki gücü gibi faktörlerin etkisiyle Suriye'ye askeri bir müdahaleye karşı çıktı. Bugünkü politik tablo içinde Esad rejiminin hemen gitmeyeceğini gören Sisi yönetimi, değişimin zamana yayılarak gerçekleşeceği barışçıl geçiş sürecinden yana bir politika izliyor. Bu nedenle bölge ilişkilerinde çözüm gücü artan bir devlet olarak kabul görüyor.

Dördüncü ülke ise Suudi Arabistan'dır; Suudi rejimi, Suriye'deki rejimin değişmesini en çok isteyen devletlerden biri oldu. Bölgesel ilişkilerde Şiilerin toplumsal ve politik güçleri çok daha aktiftir. Özellikle Bahreyn, Katar gibi ülkelerde Şiilerin etkin güç olmaları, Arabistan'da nüfusun yüzde 25'ini oluşturmaları Krallığı tedirgin eden önemli bir faktördür. Bu bakımdan Esad rejiminin değiştirilerek Sünni bir gücün gelmesi, bir bakıma Şii yayılmacılığını engellemeye ve kendi iktidarını korumaya yönelik bir politik hamle olarak görüldü. S. Arabistan gibi Katar, Bahreyn de Esad rejimine karşı savaşan İslamcı grupları destekleme kararı aldılar. Farklı ülkelerden gelip savaşan selefiler başta olmak üzere İslamcı militanların Suriye'ye girişini örgütlediler, askeri ve ekonomik destek sundular. ABD'nin Suriye politikasında meydana gelen değişikliği dikkate almayan Suudi Krallığının İslami örgütleri desteklemesi özellikle ABD, İngiltere ve İsrail'i ciddi oranda rahatsız etti. Obama yönetimi S. Arabistan'ı ciddi olarak uyardı ve kontrol altına aldı. Silah desteğini kesen Suudi Krallığı, Türkiye'nin zorlamasıyla ekonomik yardımı belirli bir düzeyde sürdürdü.

ABD'nin uyarısıyla Suudi Krallığı, Suriye'deki dengeleri değiştirmek için oluşturduğu politikayı bütünüyle terk etti. ABD'nin uyarılarına rağmen, körfez bölgesinde Suudi Krallığının yerini almak isteyen Katar, Türkiye ile birlikte Suriye'de savaşan İslami örgütleri aktif olarak destekledi. ABD'nin bölgesel politikalarının başarısız kalmasında rolü bulunan Katar yönetimi çok ciddi olarak uyarıldı. ABD olmaksızın bölgedeki varlığını sürdürme şansı bulunmayan Katar gibi yapay devletler, hem radikal İslami örgütlere karşı savaşın merkezi olarak işlev görüyor, hem Mısır Müslüman Kardeşler örgütünün liderlerini yurtdışı etti. Böylelikle Suriye'de aktif olarak destekleyip güç haline getirdiği El Nusra ve IŞİD gibi örgütlere savaş açarak ABD'nin bölgesel politikalarına boyun eğerek bütünüyle teslim oldu.

Beşinci ülke İsrail'dir; Ortadoğu'da hiçbir dostu bulunmayan tek ülke olarak bölgedeki gelişmelerden en çok etkilenecek ülke İsrail'dir. Mısır'da Müslüman Kardeşlerin iktidara gelmesi, İsrail'in bölgesel politikalarına önemli bir darbe vurdu. 1976'dan beri Suriye ile fiilen savaş halinde olan İsrail, özellikle Hamas ve Hizbullah'a aktif destek veren Esad rejiminin gitmesini istiyordu. Ancak Ortadoğu'da ortaya çıkan bugünkü politik hamlelerin İsrail'in de yararına olmadığı anlaşılıyor. Bölgesel denklem içerisinde birbirinin karşıtı olan ülkeler arasında dolaylı ittifaklar oluştu. Örneğin Esad'ın gitmesi konusunda İsrail, Türkiye ve Arabistan politikaları birbirine benzeşmeye başladı. Suriye'de Esad rejiminin kalıcı olmasının anlaşılması ve radikal İslamcı örgütlerin artan etkinliği İsrail'in politikalarında bir takım değişikliklere yol açtı. Esad'ın gitmesini sıklıkla dile getiren İsrail yönetimi, bu konuda artık fikir beyan etmiyor. Çünkü yerine kimin geleceği konusundaki belirsizlik, İsrail'in güvenliği bakımından ciddi bir sorun oluşturacaktır. İsrail yönetimi, mevcut gelişmelerin İsrail'in stratejik güvenliği bakımından ciddi sorunlara yol açtığını görmeye başladı. Bu nedenle, zayıf bir Esad yönetiminin kendi çıkarlarına daha uygun olacağı politikası giderek kabul görmeye başladı. Ayrıca Irak ve Suriye'yi kapsayan gelişmeler Körfez ülkelerinde olduğu gibi İsrail'in bölgesel politikalarını etkileyecektir. İsrail'in stratejik uzmanları da bölgesel değişimin İsrail için de kaçınılmaz olduğunu sıklıkla vurgulamaya başladılar. Ancak bu değişikliğin sınırları nereye kadar olacaktır. Bu henüz netleşmiş değil?

Altıncı ülke ise Türkiye'dir; Türkiye'nin Suriye ve Kürt politikasını ayrıca ele alacağımız için burada kısa bir özetini sunmakta yarar var. Suriye konusunda başını belaya sokan, sıfırlanan bir dış politika izleyen ve bütün dengeleri kendi aleyhine çeviren AKP Hükümeti, Ortadoğu denkleminin dışına düştü denebilir.

Türkiye'yi sürecin hamisi yapan ABD, İngiltere ve Fransa geri adım atarak Türkiye'yi dahası AKP'yi yalnız bıraktı.

Politik manevra yapma becerisini gösteremeyen AKP hükümeti, olası bir İktidar değişikliğinde Sünni kartına oynadı. Alevi-Sünni çatışmasını körükledi. Attığı her adımda başarısız olan Türk devleti, bu kez Suriye'yi uluslararası İslamcı hareketin çatışma alanı haline getirme politikasını çok belirgin bir biçimde uyguladı. El Kaide güçleriyle ittifak yaptı. Binlerle ifade edilen İslamcı militanlar, MİT ve Dışişleri Bakanlığının ortak organizasyonuyla, sınırdan Suriye'ye geçirildi. Bu gelişme özellikle ABD'yi kaygılandırdı. Obama, CIA ve Genelkurmay Başkanlarını Türkiye'ye göndererek uyardı ancak Türkiye bölgesel güç olma hayallerine kapılarak Suriye'de radika İslamcı hareketlere askeri ve ekonomik desteği sürdürdü. Suriye'de İslami hareketlerin bu düzeyde güçlenmesinin temel nedeni Türkiye'nin vermiş olduğu aktif destekti.

Dönemin Dışişleri Bakanı bugünün Başbakanı Davutoğlu'nun Ortadoğu üzerinde uygulamaya koymak istediği 'stratejik derinlik' tezi bütünüyle 'stratejik yüzeyselliğe' dönüştü ve çöktü. AKP'nin dış politikasının ana unsuru, olası bir Kürt oluşumunu engellemekti. Bunun en kestirme yolunun da askeri bir operasyonda aktif görev almaktan geçtiğini hesapladı. Bu kez evdeki hesap çarşıya uymadı. Rusya ve Çin, Suriye'ye yönelik en basit bir operasyona dahi izin vermediler. Suriye'nin iç politik denkleminde Kürtler, bölgesel özerkliklerini fiili olarak ilan ettiler. Uluslararası güçlerin politikaları karşısında çaresiz kalan Türkiye, Rojava'da Kürt Özerk Bölgesinin oluşumunu engellemek için radikal İslamcı hareketleri her şekilde destekledi, güçlendirdi.

Türkiye'nin ana politikası Suriye'de askeri krizi derinleştirmekti. Heydemann'ın ifadeleriyle, "farklı miktarlarda olsa da, Suriye'nin tüm sınırlarından içeriye silah akışı sürüyor. Batı'nın muhalefeti silahlandırmadaki isteksizliği bu süreci yavaşlatmayacak. Türkiye sınırlarında silah akışı devam ediyor. Suriye sınırları içerisinde çatışmaları derinleştirmek için muhaliflerin silahlandırılmasına devam edeceğine ilişkin yapılan değerlendirmeler, Türkiye'nin Annan Planını fiilen boşa çıkarttığı algısı küresel dünyada kabul gördü.

Bölgesel dengeleri hesaba katan ABD'nin askeri operasyona karşı olduğunu açıklaması, Türkiye'nin Suriye politikasına vurulmuş bir darbe olarak algılandı ve Suriye'nin işgali planı bütünüyle çöktü. Washington Enstitüsü Yakın Doğu Çalışmaları Merkezi'nden Soner Çağatay da, Türkiye'nin kriz boyunca izlediği

politikalarda yapmaya çalıştığı değişikliklere dikkat çekiyor: "Türkiye, Beşar Esad'a karşı, ilk olarak Birleşmiş Milletler öncülüğünde bir operasyon arayışına girdi. Bu tür çabalar başarısız olunca, Ankara yönetimi, Arap Birliği'ne ve Suriye'nin Dostları'na döndü ve uluslararası toplum tarafından desteklenen bir ortak Suriye politikası tesis etmeye çalıştı." Türkiye içine girdiği bölgesel politik krizden kurtulmak istedi, ancak bunu başaramadı. Uluslararası küresel güçler ve Arap Birliği ülkeleri Türkiye'nin belirlediği politikaları desteklemediler. Özellikle Arap Birliği ülkeleri Türkiye'nin Arap dünyası adına hareket etme girişimlerinde çok açık olarak rahatsız oldu. ABD, bölgesel dengeleri hesaba katarak Türkiye'yi Suriye politikasını dizayn etmeye zorladı. Böylelikle eski Dışişleri Bakanı yeni Başbakan Davutoğlu'nun 'sıfır sorunlu' dış politikasının iflasının somutlaşmış biçimi Suriye oldu.

7- Bölgesel İlişkilerde Ağırlığı Artan Kürdistan'ın Jeostratejik Önemi

Ortadoğu bölgesi belki de tarihin en ciddi politik krizini yaşıyor. Stratejik ilişkiler içinde hesaplanan en küçük bir politik olasılığın bir anda ilk sıraya oturarak dengeleri alt üst etmesi, artık sürpriz sayılmıyor. Küresel sistemin ekonomik-politik ve toplumsal olarak içine düştüğü krizin en somutlaşmış biçimini Ortadoğu'nun bugünkü istikrasızlığında görebiliyoruz. Küresel sermayenin oluşturduğu 21. yüzyıl stratejilerinin ne kadar başarılı olacağının deneme alanı olarak belirlenen bölge Ortadoğu'nun kendisidir. Bölge ile çok yönlü iletişim halinde olan hemen her devlet ve küresel tekel, çok daha fazla söz sahibi olmak için yeni stratejik ilişkilere, ekonomik ve politik bağlara ihtiyaç duymaktadır. Çünkü hiçbir şey onların masa üstünde çizdiği gibi ilerlemiyor. Politik denklemler her an değişiyor. Bu değişimin merkez gücü olarak Kürtler çok daha fazla ön plana çıkıyor. Kürtler, Ortadoğu stratejisini şekillendirecek önemli güçler arasında görülmeye başlandı. Ortaya çıkan 'yeni' dengelerde güç olmak istiyorlarsa, Kürtlerin kendi iç toplumsal ve politik dinamiklerini yeniden reorganize etmeleri de artık kaçınılmazdır.

Özellikle Kürt coğrafyasını kendi çıkarları için dört parçaya bölen ve bugünkü tablonun oluşmasını sağlayan küresel devletler, bölgeyi şekillendirirken, karşılarına Kürt realitesinin çıktığını gördüler ve Kürtleri sürecin önemli bir aktörü olarak kabul etmeye başladılar. Bugün, Ortadoğu'da karmaşıklaşan ve kontrolden çıkan politik kaosun aşılmasında Kürtler belirleyici güç olmaya başladı. Bu bakımdan, ortaya çıkan mevcut stratejiler içerisinde uygun ve

başarılı politikaların uygulanabilmesi için Kürtlerin kendi içerisinde atması gereken çok önemli adımlar bulunuyor.

Küresel güçlerin bölgesel çatışma ve rekabeti, devletlerin mevcut statükosunu da bozuyor. Bu onların doğrudan istediği ve planladığı bir durum olmamakla birlikte, çatışma ve rekabet bu tür ilişkileri zorunlu kılıyor. Bu değişikliğin en somut yansıması, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra çizilen sınırların değişmeye başlamasıdır. Tam bu noktada ön plana çıkan ve özellikle bölgesel ilişkiler bakımından son derece önemli olan Kürdistan parçaları kendi tarihsel gerçekliği içerisinde artık yeni bir statü ve konumlanmayla Ortadoğu'nun dengelerini değiştirmeye başlamıştır. Her devletin iç politik sorunu olarak görülen 'Özerk Kürdistan'ların ortaya çıkışı, sadece İran, Türkiye, Irak ve Suriye gibi statükocu devletlerin değil, aynı zamanda ABD, AB, Rusya ve Çin gibi ülkelerin mevcut Ortadoğu politikalarını da yeniden şekillendirecektir. Bu bakımdan, özellikle bugünkü politik konjonktür içerisinde ortaya çıkan iki Kürdistan bulunuyor: Güney ve Batı Kürdistan. Özellikle Suriye'nin iç politik dengeleri nedeniyle Kürtlerin kendi politik gücünü örgütlemesiyle Rojava olarak tanımlanan Batı Kürdistan'ın özgürleşmesi, artık kabul görüyor.

Kürtler, tarihsel yazgılarını değiştirmek, Ortadoğu'nun merkezinde var olmanın ötesinde stratejik bir güç olmayı başarmak istiyorlarsa öncelikli olarak kendi iç politik pozisyonlarını netleştirmek durumundadırlar. Kürdistan coğrafyası Ortadoğu'nun stratejik kalbidir. Hem jeostratejik, hem de jeopolitik ve jeoekonomik bakımdan Ortadoğu'da oluşan güç dengelerini alt-üst edecek tarihsel bir öneme ve olanaklara sahiptir. 'Birleşik Kürdistan' politikasının başarıyla uygulanması, bölgedeki bütün statükocu devletlerin stratejik önemini yetirmesi anlamına gelir. Özellikle Türkiye gibi devletlerin stratejik önemi azalırken Kürdistan bölgesinin önemi çok daha fazla artacaktır. Enerji yatakları bakımından da zengin bir potansiyele sahip olan bu coğrafya aynı zamanda su kaynakları bakımından da önümüzdeki 10-15 yıl içerisinde Ortadoğu'nun belki de tek stratejik bölgesi olarak ön plana çıkacaktır.

Bölge ve uluslararası dengeler dikkate alındığında dört parçayı kapsayan 'Birleşik Kürdistan' oluşumunda çok önemli zorluklar ve engellerle karşılaşılacaktır. Bu bakımdan aşamalı ve uygulanabilir politikaların belirlenmesi önemlidir. Uzun vadeli belirlenecek stratejinin merkezinde Birleşik Kürdistan ve orta vadede 'Özerk Kürdistan Bölgeleri'nin oluşması çok daha fazla ön plana çıkacaktır. Kürtler, belirlemiş oldukları uzun vadeli hedefleri yakalamak için kısa vadeli kazanımlara önem vermek zorundadırlar. Kısa, orta ve uzun vadeli

stratejilerin kapsamlı olarak uygulanması, bölgesel politikalarda söz sahibi olmak bakımından önemlidir. Hayalden gerçeğe doğru ilerlemenin birçok yolu bulduğunu unutmamak gerek.

Kürtlerin pratik politika bakımından önemsenmesini gerektiren iki örnek bulunuyor. Birincisi, uyguladığı bazı politikalar nedeniyle çok ciddi eleştirilere tabi tutulan ve fiili bir devlet gibi hareket eden 'Güney Kürdistan Federasyonu'nun varlığı Kürtler bakımından özel bir öneme sahiptir. Kürdistan Federasyonu'nun belirlediği politikalar, bölgesel ve uluslararası ilişkilerde önemli bir etki gücüne sahiptir. Küresel güçlerin bölgede atacakları her stratejik yönelimde, Kürdistan Federal Yönetimini hesaba katmak zorunda kaldıkları biliniyor.

İkincisi, küresel güçlerin çatışma ve rekabet merkezi haline gelen Suriye'de özellikle, Rojava Kürtleri için yeni politik bir süreç oluştu. Rojava Kürdistan fiilen bir özerklik sürecini yaşıyor. Güney Kürdistan ile farklı politikalara sahip bulunuyor. Stratejik yönelimleri ve ideolojik-politik eğilimleri bakımından aralarından önemli farklılıklar var. Bu farklı eğilimler, aralarındaki ilişkilerin gelişmesine ve politikalarının giderek merkezileşmesine de engel değildir.

Ortaya çıkan somut tarihsel veriler dikkate alındığında Güney Kürdistan ile Batı Kürdistan arasındaki ilişkiler ve bağlar yeni toplumsal bir sürecin oluşmasının ilk adımı olarak görülebilir. İki özerk Kürdistan arasındaki sosyolojik bağların ve sosyo-politik ilişkilerin, iki merkezli özerk Kürdistan'dan 'tek' merkezli yeni bir Kürdistan'a doğru evirilmesi mümkündür. Ortadoğu güç ilişkileri doğru analiz edildiğinde ve Kürtler oluşturacakları politikaları merkezi düzeyde uygulama şansına sahip olurlarsa, 'iki yönetimli ama tek merkezli bir Kürdistan'ın oluşumu orta vadede bir politik proje olarak yaşama geçebilir.

Güney Kürdistan bölgesi 'özerk' bir konuma gelerek fiilen devletleşti. Aynı şekilde, ABD-İngiltere merkezli küresel güçlerin Esad rejimine yönelik izlediği politikalarla Suriye'nin iç politik dengelerinde oluşan değişim sonucu "Rojava / Özerk Kürdistan" kuruldu. Bu fiili durum aynı zamanda Türkiye başta olmak üzere statükocu devletlerin Kürt politikasının iflası anlamına geliyor. Irak ve Suriye gerçeği Kürtlerin bölgesel ilişkilerdeki rolünü çok ciddi oranda değiştirdi ve stratejik ilişkilerde hesaplanan ve rol üstlenen bir konuma geldiler. Örneğin Kürtlerin ulusal varlığını bir türlü kabullenemeyen Türkiye, Rojava / Özerk Kürdistan bölgesiyle artık komşudur. Rojava (Batı) Kürdistan – Ankara ilişkisi bir bakıma şu anki Güney Kürdistan – Ankara ilişkisine benzeyecektir. Bu bakımdan Ortadoğu'nun mevcut politik krizi içinde Kürtlerin politik çıkışı için çok önemli

koşullar oluşmuş durumda. Kürtler, değişimin stratejik halkası olmak istiyorlarsa öncelikle kendi içlerinde yıllardır yaşadıkları politik kendiliğindenciliğe son vermeleri gerekiyor.

Kürdistan coğrafyasının jeostratejik önemi, jeoekonomik gücünden kaynaklanıyor. Özellikle Güney Kürdistan ve Rojava/Batı Kürdistan bölgelerinin zengin enerji yataklarına sahip olması, küresel güç merkezlerinin yoğunlaşmasına neden oluyor. Ayrıca enerji kaynaklarının geçiş merkezi olması bakımından da önemli bir rol üstleneceklerdir. Özellikle Orta Asya ve İran petrol ve doğal gazının Güney ve Batı Kürdistan üzerinden hem Akdeniz'e aktarılması hem de Türkiye üzerindeki boru hattından taşınması nedeniyle coğrafik rolü çok daha fazla ön plana çıkıyor. Kürdistan coğrafyası, Radikal İslamcı Örgütlerin savaş merkezi haline getirilmek istenmesine rağmen, İki Kürdistan'ın jeostratejik konumu çok daha fazla ön plana çıkmaya devam edecektir. Bu durum aynı zamanda Ortadoğu'nun haritasında zorunlu bir değişimi de beraberinde getirecektir. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Kürtler, bölgesel değişimin merkez üssü haline geleceklerdir. Burada önemli olan farklı politik eğilimlere sahip olan Kürtlerin stratejik düşünmesi ve hedeflerini de bu gerçeğe göre belirlemesidir.

A) Fiilen bağımsız bir ülke: Güney Kürdistan

Güney Kürdistan da çok farklı bir gelişme sürecine girmiş bulunuyor. Özellikle Hewler merkezli gelişme, Güney Kürdistan'ın geleceğine ilişkin birçok soru işaretine yanıt veriyor. Hewler'in ekonomik ve politik hedefi, Ortadoğu'nun "yeni Beyrut"u olmak. Bunu ne kadar başarır bilinmez. Ancak sosyal, ekonomik, politik ve özellikle bölge ilişkilerinde oynamak istediği rolle kendisine böyle bir misyon biçtiği anlaşılıyor. Ayrıca, 2012 yılından bu yana Ortadoğu genelinde ortaya çıkan politik gelişmeleri iyi analiz ederek bir merkez olmak istiyorlar. Bunu başarmaları için önlerinde duran önemli sorunlarda çözüm gücü olmaları gerekiyor. Kürdistan bölgesindeki ekonomik ve sosyal gelişmeye paralel olarak politik gelişmelerde de inisiyatif almaları kaçınılmazdır. Bu bakımdan Kürdistan sınırlarındaki enerji kaynaklarının kontrolü, Kerkük'ün kimin tarafından denetleneceği, Batı Kürdistan'a ilişkin politikaları ve PKK ile Türk devleti arasında müzakereci bir güç olarak rol üstlenmek isteği gibi temel konularda izleyeceği stratejiler, Kürdistan bölgesinin geleceği bakımından önemli hamlelerden birkaçıdır. Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin bütün bu olguları nasıl analiz ettiğini gözlemlemeye çalıştık.

Güney Kürdistan'da gelişme eğilimi

Güney Kürdistan'ın ekonomik ve sosyal yapısındaki gelişme çok belirgin olarak hissediliyor. Bölge nüfusunda hissedilen bir göç olayı yaşansa da Salih Waladbagi'nin vermiş olduğu bilgilerde göre Erbil, Süleymaniye ve Duhok gibi üç merkezin istatistik verileri dikkate alınarak yapılan hesaplarda, 2011 yılında Kürdistan bölgesinin nüfusu yaklaşık olarak 5,3 milyondur. Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin denetiminde olan bölge 40 bin km^2 olup Hollanda ve İsviçre'den büyüktür. Ancak Bağdat denetiminde bulunan Kürdistan topraklarının % 42'si halen tartışmalı bir durumdur. Özellikle Kerkük ve Musul'un belirli bölgeleri en tartışmalı alanı oluşturmaktadır. Nüfusun en yoğun olduğu kent Erbil, ikinci sırada Süleymaniye ve üçüncü sırada ise Duhok bulunuyor. Nüfusun yüzde 36'sı 0-14 ve % 50'si 0-20 yaş grubuna bulunuyor. Ayrıca nüfusun sadece % 4'ü 63 ve üstü yaş grubundadır. Genç nüfus oranı doğal olarak hem işsizlik bakımından önemli bir sorun oluşturmakta, hem de sosyal sorunların çok daha yoğun olarak gelişmesine yol açmaktadır.

Bu gelişme eğilimi aynı zamanda bölgenin kendi iç sistemini örgütlemede de önemli bir ilerleme sağladığını ve giderek daha profesyonel bir mantıkla örgütlemeye başladıklarını gösteriyor. Güney Kürdistan Yönetimi'nin örgütlenme modeli, Bağdat'a bağımlı özerk bölge statüsünü çoktan aşmış bulunuyor. Fiilen bağımsız bir devlet gibi hareket etmektedir. Politik eğilimi, esasen Irak'tan koparak kendi başına bir devlet olmaktır. Bu yönelim daha çok bölgesel ve uluslararası ilişkilere göre şekillenecektir. Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin politik güçlerinin böylesi bir eğilimi olmakla birlikte buna tek başına karar vermelerinin de zor olduğunu belirtmektedirler.

Neçirvan Barzani'nin Time dergisinin, "Bağımsız bir Kürdistan'ın daha yakın olduğunu söylemek mümkün mü?" sorusuna verdiği yanıtı oldukça dikkat çekiciydi: "Ben inanıyorum. Evet, bizim için çok iyi bir fırsat var. Ama bizde birçok zorluklar var. Biz çevremizdeki en az bir ülkeyi ikna etmek zorundayız (...) Ayrıca uluslararası müttefiklerimizin desteğini almalıyız." N. Barzani'nin bu açıklaması esasen Kürdistan Bölgesel Yönetiminin, politik eğilimini yansıtmaktadır. Stratejik hedef budur. Başkanlık, Parlamento, Başbakanlık ve bakanlık sistemi, polis, istihbarat ve ordu yapılanması, Bağdat'tan ayrı bir devlet olarak organize edilmiş durumda. 2008'e göre 2013'te devlet düzeyindeki kurumsal yapıları önemli oranda oluşturdukları gibi iç hukuksal sistemlerini oluşturmada önemli bir gelişme kaydetmiş durumdalar. Özellikle yargının merkezileştirilmesi ve işlevli kılınması için önemli adımlar atılıyor. Uluslararası

alanda devletleşmenin önemli bir adımı olarak görünen önemli bir etki de, dış ülke temsilciliklerinin bulunmasıdır. Bugün Hewler'de 26 ülkenin dış temsilciliğinin açılmış olması, bu sürecin bir halkası olarak görülmektedir.

Devletleşme konusunda somut adımlar atılmış olmasına ve fiilen bir devlet gibi davranılmasına rağmen, önemli bir kısım sorunlar henüz aşılmış değil. Polis ve peşmerge gücünden parlamentoya, sağlıktan eğitime kadar iki farklı yapının varlığı, devletleşmenin önündeki en büyük engellerden birinin Erbil ve Süleymaniye eksenli fiili iki merkezin var olmasıdır. Tek parlamentoya rağmen, milletvekilleri ve bakanların seçiminde, bu iki merkez ön plana çıkmaktadır. Başbakanlık ve bakanlıklar esasen iki güce son iki seçimdir Goran Hareketi de dâhil edildiğinde üç güce göre paylaşılmaktadır. Özellikle IŞİD saldırılarından sonra askeri gücün merkezileştirilmesinin zorunluluğu ve gerekliliği bir kez daha ortaya çıktı. Bu açıdan aşiretlerin güç dengelerinin yerini kurumsal bir devlete bırakması artık kaçırılmazdır.

Kentleşme ve sorunları

Kürdistan bölgesi bir bakıma sınır tanımayan bir kentleşme gerçeğiyle karşı karışa bulunuyor. Bölgenin gelişmesi için önemli yatırımlar yapıldığı anlaşılıyor. Örneğin 2012 yılında, Erbil'de, 11.412 konutlu 13 yerleşim projesine harcanan para yaklaşık olarak 509,9 milyon dolar, Süleymaniye'de 11.491 konutlu 13 yerleşim projesine harcanan miktar 825,6 milyon dolar, Dohuk'da 4.667 konutlu 7 projeye harcanan miktar 138,6 milyon dolar olarak gerçekleşmiş. Genel olarak değerlendirildiğinde yatırımların % 61'i Erbil, % 24'ü Süleymaniye, %14'ü ise Duhok bölgesine yatırılmış. Bir başka ifadeyle oldukça hızlı bir kentleşme süreci yaşanıyor. Özellikle başkentin çevresini saran yeni modern kentler-semtler yapılıyor. Eski ve bakımsız merkez Hewler ile bunun etrafını bir ağ gibi kuşatan yeni Hewler arasındaki çelişki çok belirgin olarak göze çarpıyor.

Ayrıca kentlerde henüz bilinçli bir belediyecilik anlayışı oturmuş değil. Şehir merkezlerinin altyapısı oldukça dağınık ve geri bir durumda ve özellikle merkezi çevreleyen mahallelerde kanalizasyon, yol, ulaşım gibi alanlarda temel çözümler üretilmiş değil. Petrol üretiminin merkezi ancak çok ciddi bir elektrik sorunu bulunuyor. Elektrikler çok sık kesilebiliyor ve kenar semtlerde bu saatlerce süre biliyor. Nüfusu 2 milyonu geçen Hewler'de 800 bine yakın arabanın varlığı, özellikle hava kirliliğinde çok ciddi bir artış olmasına yol açmış bulunuyor. Bu rakam genel Arap bölgesinin çok üstündedir ve bu haliyle devam eder veya kontrol altına alınmazsa önümüzdeki süreçte çok ciddi bir ekolojik sorunla karşı karşıya kalınacaktır.

Değişim ve eğitim

Eğitim alanında son yıllarda belirli bir gelişmenin olduğu görülüyor. Kürt Parlamentosu finans komitesi üyesi parlamenter Omar Hawrami'nin vermiş olduğu bilgilere göre, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin mevcut bütçesinin % 16'sı eğitim sektörüne aktarılacak. Güney Kürdistan Hükümetinin denetiminde olan bölgelerde, 2003 yılında 862 bin öğrenci bulunurken, 2013 yılında bu rakam 1,7 milyona çıkmış bulunuyor. Eğitim Bakanlığı'nın verilerine göre 2007 yılında, kreşten üniversiteye kadar olan mevcut öğretmen sayısı 36 binden, 2013 yılında ise 54.288'e yükselmiş. Ayrıca 2003 yılına göre, ilkokul, ortaokul ve lise sayısı % 81 artışla 2.641'e ulaşmış bulunuyor. Kürdistan Bölgesel Yönetimi sınırları içerisinde yaklaşık olarak 100 bin öğretmen bulunuyor. 2004 yılında okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 34'ken, 2012 yılında bu oran % 16'ya düşmüş bulunuyor. 2015 yılında % 7'ye düşürülmesi hedefleniyor. Bu amaçla 3.210 yeni eğitim merkezinin açılması hedeflenmektedir.

Eğitim sisteminde özellikle üniversite sayısında da belirli bir artış söz konusudur. Kürdistan Bölgesi'nde 11 kamu ve özel üniversite bulunuyor. İlk dört büyük üniversite: Selahaddin Üniversitesi, Süleymaniye Üniversitesi, Dohuk ve Soran Üniversiteleridir. 1968 yılında Süleymaniye kentinde kurulan Selahaddin Üniversitesi, 1981 yılında Erbil'e taşınmış. 1992 yılında ise Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin kararıyla Süleymaniye Üniversitesi ve Dohuk Üniversitesi, 2000 yılından sonra Koya, Soran Üniversitesi ve Hewler Tıp Üniversitesi kuruldu. 2010-2011 yıllarında ise Halepçe Üniversitesi, Raparin Üniversitesi, Garmian Üniversitesi ve Zaho Üniversitesi kuruldu.

Süleymaniye'de kurulan Irak Özel Amerikan Üniversitesinde öğretim dili İngilizcedir.
Kürdistan Bölgesinde kurulan özel üniversitelerin bazıları Cihan Üniversitesi, Sabis Üniversitesi, Işık Üniversitesi, Dijlah Koleji, Lübnan Fransız Üniversitesi, Hayat Üniversitesi, Toplum Gelişimi Üniversitesi ve Duhok bölgesindeki Nawroz Üniversitesidir. Mevcut üniversitelerde öğrenim gören öğrenci sayısı yaklaşık 97.000 olup bunların % 48'ini kız öğrenciler oluşturuyor.

Burada önemli bir nokta oldukça dikkat çekicidir; Kürdistan eğitim sistemin de Gülen Cemaatinin çok önemli bir etkisi söz konusudur. Cemaatin ticaret, eğitim, sağlık ve sosyal alanlarda çok kapsamlı faaliyetleri söz konusudur. Cemaat, Cihan ve Işık Vakıfları ile özellikle eğitim alanında çok önemli bir ağ oluşturmuş durumda. Örneğin sadece Hewler'de Cihan Kreş, Cihan Kolej, Cihan

Lise, Cihan Üniversitesi ve Işık Üniversitesi bulunuyor. Gelişmiş modern teknoloji ile donatılan bu okullarda, Kürtlerin bürokratik kesimlerinin veya zengin tabakanın çocukları okutulmaktadır. Kürdistan bölgesinde Türkleştirme politikasının çok önemli bir parçası olan bu eğitim sisteminin, özellikle Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nde aktif destek alması da oldukça dikkat çekmektedir.

Sağlık ve sosyal yardım politikası

Kürdistan Bölgesi Sağlık Bakanlığının verilerine göre, 2011-2012 yılı içerisinde sağlık için hazırlanan 28 projeye 379 milyon dolar aktarılmış, Güney Kürdistan Bölge Hükümeti, son yıllarda hastane yapımında önemli bir gelişme; Kürdistan Bölgesi Sağlık Bakanı Rekawt Hama Rasheed'ın aktardığı bilgilere göre Erbil'de 400 yataklı Ortopedi, Nöro-cerrahi ve Spinal cerrahi hastanesi, Erbil'de (Hanjerok) 50 yataklı Genel hastane, Erbil'de (Rawanduz) 50 yataklı Genel hastane, Duhok'ta 200 yataklı Genel ve Acil hastane, Duhok'ta (Zaho) 200 yataklı Genel hastane, Süleymaniye'de 400 yataklı Medikal hastanesi, Kalar'da 34 yataklı Devlet Hastanesi gibi birçok şehir ve kasabada hastane ve 466 tane sağlık ocağı kurulmuş. 986 bin nüfuslu Duhok'ta 8 hastane ve 148 sağlık ocağı bulunuyor. Bölgede toplam yatak sayısı 1144'tür. Bu rakamlar, nüfus yoğunluğuyla orantılı olarak ele alındığında son derece düşük, ancak geçmiş yıllara oranla belirli bir gelişme olduğu da görülüyor.

Kürdistan Bölgesel Hükümeti'nin Sosyal Yardım politikasının daha çok şehit ailelerine verilen yardımlara göre şekillendiğini görmek mümkün. Kürdistan Bölgesel Hükümeti (KRG) resmi sözcüsü Safin Dizayee gazetecilere verdiği demeçte şöyle diyor: "13,974 kişi sivil şehit ailelerine, 20.165 savaş şehit ailelerine ve 40.684 kişi soykırım kurbanlarının ailelerine yani toplam olarak 74.832 aileye yardım yapılması kararlaştırılmış." Böylelikle ailelerin önemli bir kesimi savaş mağdurları olarak aylık maaşa bağlanmış durumda. Bunun için bütçeden ayrılan ödenek 95 milyon dolardır. Bütün bunlara rağmen, bölgede toplumun çok önemli bir kesimi yoksulluk içinde yaşıyor. Petrol kaynaklarının zenginliğiyle halkın refahı arasındaki çelişki çok belirgin olarak hissedilir durumda.

Tarım ve su kaynakları projeleri

Tarımsal üretim faaliyeti oldukça zayıf ve genellikle hazır tüketime dayanan bir yaşam tarzı egemen olmuş. Üretici olmaktan çok hazır tüketim esas alınmış. Ancak son yıllarda bu alanda bazı önemli adımlar atılmış bulunuyor. Örneğin 2012 yılı içinde hazırlanan 20 projeye aktarılan miktar 270 milyon dolardır. Tarım ve Su Kaynakları Bakanı Serwan Baban'ın yaptığı açıklamada, 'Kürdistan bölge arazisinin tarıma oldukça elverişli olduğunu' belirtmesi ve ayrıca Dicle nehri çevresinden 'hem tarımsal araziler için hem de su yatakları için yararlanılabileceğini' ancak bunun 'çok azından yararlanıldığını' belirtmesi, tarımsal kaynaklar bakımından önemli bir zemine sahip olduğunu gösteriyor. Son yıllarda özellikle tarımsal üretime yönelik hazırlanan projelerin yaşama geçirilmesi noktasında önemli çalışmaların yapıldığını görmek mümkün.

Son 5 yıldır hazırlanıp uygulanmaya konulan projelerin etkisiyle tarım ve hayvancılık üretiminde belirli bir gelişmenin sağlandığı gözleniyor. Örneğin Ashti Hewler sulama projesi ile Erbil'de 380.000 dönüm, Garmiyan sulama projesi Süleymaniye'de (Garmiyan Admin) 700.000 dönüm, Akre sulama projesi Duhok'ta (Akre) 500.000 dönüm arazinin sulanması için altyapı oluşturulmaya başlandı. Ayrıca Bawanoor Barajı Süleymaniye (Serwan) 1.000.000.000 m^3 su toplama ve 90 MegaWatt enerji üreten baraj inşaatı gibi projeler devam ediyor.

Ayrıca beyaz un üretimi günde 20 ton, süt yıllık 400 bin ton, Erbil, Süleymaniye, Duhok genelinde yıllık üretilen kırmızı et 200 bin ton, kümes hayvanları üretimi yıllık 98 ton, bal (arıcılık) 120 ton ve yumurta üretimi yıllık 646.000.000 adet.

Genel olarak yatırımların % 56'sı inşaat sektörüne, % 16'sı endüstriye, % 8'i turizme, % 1,1'i tarıma ve % 1,5'i de sağlığa ayrılmış bulunuyor. 2013 yılı içinde toplam projeler için yapılacak yatırımlara ayrılan miktar ise 6,5 milyar dolardır. 7 yıl içerisinde Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin yapmış olduğu doğrudan yatırım miktarı 24,3 milyar dolardır.

Bölge ekonomisinde Türkiye'nin artan ağırlığı

Lübnan, Türkiye, Mısır, İran, İngiltere, ABD, Yeni Zelanda, Birleşik Arap Emirlikleri, Almanya, İsveç, Fransa, Japonya, Çin ve Rusya gibi 20 ülkeye ait çok sayıda uluslararası şirketin Güney Kürdistan'da yatırımları bulunuyor. Enerji

sektöründe özellikle Amerika, İngiltere, Fransa ve son zamanlarda Rusya ve Çin'in yönelimleri söz konusudur.

Kürdistan Özerk Bölgesinde, enerji eksenli projeler hariç, 21 milyar dolar değerinde 450 büyük proje yaşama geçirilmiş olup bunun yaklaşık % 20'si doğrudan yabancı yatırım yoluyla kısmen finanse edilmiş. Enerji sorunu belki de en karmaşık ve çatışmalı sorunların başında geliyor. Bağdat ile Erbil arasındaki çelişkinin en önemli halkalarından biri petrol sorunudur. Bu, iki yönlü olarak ön plana çıkmaktadır: Birincisi, Bağdat'ın Kürdistan bölgesine aktarması gereken % 17'lik payın düzenli olarak aktarılmaması, çoğu kez bir şantaj olarak kullanması ilişkileri geren bir sorun haline dönüşmüş görünüyor. İkincisi, Kürdistan Bölge Hükümeti'nin kendi inisiyatifiyle, Kürdistan bölgesinde uluslararası şirketlerle ortak anlaşmalar yapmak istemesidir. Bu sorun Bağdat Hükümeti tarafından şiddetle reddedilmektedir. Ancak dikkat çeken nokta ise ABD'nin de, Kürdistan Bölge Hükümetinin böylesi bir yönelimini kabul etmemesi ve fiilen Bağdat'ın yanında yer almasıdır. Bu bakımdan özellikle ABD kökenli şirketlerinin, Kürdistan hükümetiyle anlaşma yapmaları konusunda belirgin bir kaygı içinde oldukları anlaşılıyor. Bunda ABD'nin belirlediği politikanın önemli bir etkisi olduğu kesin.

Rusya silah satışı ve enerji konularında ilişkilerini geliştirirken, Çin ise hem enerji hem de küresel mal ihracatını ön plana çıkartmaktadır. Mağazalarda bulunan televizyon, bilgisayar, telefon, fotoğraf makinesi gibi elektronik ürünlerin çok önemli bir kesimi Çin mallarıdır. Otomobil sektörünün yaklaşık olarak % 65'i ise Toyota, Honda, Nissan gibi Japon kökenli tekellerin elinde bulunuyor.

Ancak Güney Kürdistan ekonomisinde Türkiye'nin çok belirgin bir ağırlığı göze çarpıyor. Bölge ekonomik olarak fiilen Türkiye'nin denetimine girmiş bulunuyor. Gıda, tekstil, inşaat, enerji, tarım, hizmet sektörü gibi hemen her alanda Türk ekonomisinin çok önemli bir ağırlığı göze çarpıyor. Son birkaç yılın verilerine göre Türkiye ile Kürdistan Bölge Hükümeti arasında iş hacmi yaklaşık olarak 20 milyar dolar, ancak kayıt dışı ekonomiyle bunun 30 milyar dolar civarında olduğu tahmin ediliyor.

Güney Kürdistan bölgesinde yatırım yapan Türkiye kökenli büyük şirketlerin çok önemli bir kısmı, hükümet veya Gülen Cemaati'ne yakın olanlardan oluşuyor.

Bu şirketlerden bazılarını sıralamak mümkün. Örneğin Gülen cemaatine bağlı olduğu söylenen '77 Grubu' en büyük inşaat şirketlerinden biridir. Erdoğan'ın eniştesinin başında bulunduğu Çalık Grubu, inşaat, yol ve havaalanı yapıyor. Yüksel Grubu, inşaat ve yol; Arjen Grubu, İnşaat; Nurol İnşaat Grubu (Tatvanlı/MHP'ye yakın); Fernas Grubu (Batman-AKP'ye yakın), inşaat ve baraj işleri; Genel Enerji Grubu, petrol işleri. Koç Grubu'na ait Divan Hotel, Dedeman Hotel; Diyarbakırlı Ahmet Lezaoğlu'na ait İstanbul Hotel bulunuyor. Diğer bazı şirketler: Kale Seramik, Ege Seramik, Bay Mobilya, Özbay Mobilya, Aytaç Mobilya, Beko Elektronik, Arçelik, Merinos, Taç Şirketi, Devran Şirketi, Sultan Elektrik Centre, Kiğılı Tekstil, Vakko, Sultan Rest Gıda (Altunkaya Grup), Aytaç Gıda, Ülker Grup, Pınar Ürünleri, Bank Asya (Cemaate ait).

Milyon dolarlarla ifade edilen ihalelerin çok önemli bir kısmı hükümete ve cemaate yakın şirketlere veriliyor. Özellikle Kürt kökenli kişilerin kurduğu şirketlerin birkaçı orta düzeyde işletme olarak işlev görüyor. Bunlar genel olarak taşeron özelliğine sahip küçük işletmeler.

Öte yandan Kuzey'den Güney'e yönelik bavul ticareti denen ekonomik ticari ilişkiler de oldukça yoğun olarak yapılmaktadır. Diyarbakır, Muş, Van başta olmak üzere Kuzeyin Kürt illerinden her gün yaklaşık 25 otobüs Duhok'a, Süleymaniye'ye ve Hewler'e geliyor. Bunların önemli bir kısmı küçük ticari ilişikler üzerine şekilleniyor. Ayrıca İstanbul-Hewler arasında günde 3 uçak seferi yapılıyor.

Çatışma ve rekabetin merkezindeki Kerkük

Güney Kürdistan'ın uzun yıllardır uyguladığı denge politikalarının önemli bir kısmı fiilen işlevsizleşti. Irak, Suriye ve Türkiye'deki gelişmeler artık kaçınılmaz olarak yeni politik stratejilerin geliştirilmesini zorunlu kılıyor. Özellikle Kürdistan coğrafyasının bütünlüklü olarak Ortadoğu'nun bir merkezi olmaya başlaması, yeni politikaların geliştirilmesini dayatıyor. Güney Kürdistan yönetimi kararsız ve çekingen bir şekilde de olsa yeni sürece ilişkin politik adımlar atmış görünüyor. Özellikle son bir yıldır bölgede meydana gelen gelişmelere uygun yeni taktik planlar ve stratejiler geliştirilmesi kaçınılmazdır.

Kerkük sorunu, sadece Hewler ile Bağdat ardasındaki politik ilişkileri belirlemekle kalmayıp, esasen bölgenin politik denkleminde önemli bir rol oynayacaktır. Kerkük'ün bir Kürt kenti olduğu ve Kürdistan'ın sınırları içerisinde

olması gerektiği aslında bilinen bir durum. Tarihsel olarak bakıldığında bunu anlamak mümkün. Ancak bugünkü durum açısında ele alındığında Kerkük'ü önemli kılan sadece Kürdistan'ın bir parçası olması değil, esasen enerji yatakları bakımından çok stratejik bir konuma gelmesidir. Kürdistan'a ait olan Kerkük ve Musul bölgesinin önemli bir bölümünü tartışmalı ve çatışmalı hale getiren nokta, enerji yatakları bakımından muazzam bir değere sahip olmasıdır. Bu bakımdan Bağdat ile Hewler arasında silahlı çatışma noktasına varan rekabetin bir yönü de bölgedeki enerji kaynaklarını kimin nasıl kullanacağı ve bu kaynaklardan kimin nasıl yararlanacağı sorunudur. Kürtlerin kendi tarihsel sınırları arasında gördükleri Kerkük ve Musul'un önemli bir kısmı üzerinde hak iddia etmeleri haklı ve anlaşılır bir durumdur. Kürt yöneticilerinin Kerküksüz bir Kürdistan düşünmedikleri çok açık. Bağdat merkezli eski Maliki yönetimi de aynı şekilde, Kerkük ve Musul bölgesini kendi denetimine almak için özellikle bu iki bölgeye ait "Dicle Operasyon Gücü" adı atlında yeni bir askeri birlik oluşturdu. Kerkük bölgesinde Peşmerge güçleriyle Bağdat güçlerinin karşı karşıya gelmiş olması, politik denklemin ne kadar çok karmaşıklaştığını gösteriyor. Aynı şekilde, uluslararası petrol tekellerinin yatırımlarının önemli bir kısmı Kerkük ve Musul hattı üzerinde bulunuyor. Bu açıdan, bu iki bölgenin kontrolü kimde olursa, uluslararası sermayenin çıkarları da ona doğru kayacaktır. Küresel enerji şirketleri, Bağdat-Hewler gerilimini tahmin edilenden çok daha fazla izlemektedirler.

Federe Kürdistan Bölge Başkanı Mesut Barzani'nin 2012 yılının son aylarında, yabancı diplomatlarla yapmış olduğu toplantıda, özellikle Kerkük'ün Kürdistan bölgesine dâhil olduğuna vurgu yapması, bölge yönetiminin stratejisi bakımından bir fikir vermektedir. Mesut Barzani, Erbil de bulunan 26 ülkenin temsilciliklerine yönelik yaptığı değerlendirmede, Kerkük sorununa şu sözlerle dikkat çekti: "Bu krizlerin ana nedeni Irak Anayasasında yer alan taahhüttür. Irak'ta gerginliğin sürekli tırmanmasını görmek talihsiz bir durumdur. Tecrübelerimiz, Irak'ın sadece ortaklık ve güç paylaşımı aracılığıyla idare edilebilir olduğunu göstermiştir. Biz Anayasa'ya bağlıyız ve sorunun diyalog yoluyla çözülmesinden yanayız. Ciddi sorunları çözmek için bunun tek yol olduğuna inanıyoruz (...) Müzakereler her iki tarafın askeri komiteleri arasında devam etmektedir. Biz Anayasa'nın 140. maddesinin uygulanması dışında Kerkük üzerinde herhangi bir çözümün empoze edilmesine karşıyız."

The Economist dergisindeki bir analize göre, Irak'ın bölünmesinin İran'ı güçlendireceğini hesaplayan Batılı hükümetler ise bu gerilimde Maliki'den yana

davrandı. Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye Kürtlere verdiği desteği azaltması konusunda baskıda bulunduğunu belirtmesi de ayrıca dikkatle izlenmesi gereken bir durum. Economist, Kerkük'te gergin bir bekleyiş içinde olan Irak ordusu ile peşmergelerin karşılıklı konumlandığını anlatırken bir Kürt subayın "Tek bir peşmerge ölürse, bu bizim için savaştır" cümlesini aktarıyor. Yani Kerkük, dengelerin merkezini değiştirecek durumda.

Bağdat'a bağlı askeri güçlerin tek bir kurşun sıkmadan Musul'u IŞİD'e teslim etmesi Irak'taki dengeleri önemli oranda değiştirdi. IŞİD'in, askeri saldırılarının merkezine Bağdat'ı değil de Kerkük'ü ve Hewler'i koymuş olması, Güney Kürdistan Yönetimi bakımından yeni stratejik hamleler yapmasını zorunlu kıldı. Öncelikli olarak Kerkük bütünüyle Güney Kürdistan askeri güçlerinin denetimine girdi ve Kerkük'ü bir Kürt ili olarak savunulmasını peşmerge üstlendi. Musul çevresinde tartışmalı bölgelerin önemli bir kısmının Peşmerge ve Rojava askeri gücü olan YPG tarafından savunulması, başta Kerkük olmak üzere tartışmalı Kürdistan bölgeleri fiilen Güney Kürdistan'ın denetimine girmiş oldu. IŞİD'in Güney Kürdistan'a saldırısı ciddi yıkımlara ve insani felaketlere yol açsa da, Kürtlerin stratejik birliği için önemli olanaklar da yarattı denebilir.

B) Güç ilişkilerinin çatıştığı bölge: Rojava-Batı Kürdistan

Suriye'de yeni stratejik dengeler oluştu. Bunun bir tarafını Şam rejimi, diğer tarafını Kürtler oluşuyor. Şam rejiminin son bir kaç aydır elde ettiği başarılar, özellikle ÖSO'nu politik denklem içindeki yerini ciddi oranda tartışmalı duruma getirdi. Özellikle "muhalif" liderler arasındaki sorunlar, batılı ülkelerin El-Nusra'yı 'terörist' listesine alması, bu hareketleri politik denge gücünden uzaklaştırmaya başladı. Esad rejimi ise gücünü arttırdı. Suriye'de alternatif tek toplumsal ve politik güç olarak Kürtler kaldı. Kürtlerin Suriye'de izlediği politika oldukça başarılı görünüyor. Batı Kürdistan'da özerklik ilan eden ve temel stratejiyi bölgenin korunmasına veren 'Kürt Yüksek Konseyi', uluslararası güçlerin ciddiye aldığı, hesaba kattığı bir politik hareket haline geldi. YPG'nin artan askeri gücüne paralel olarak, sadece Kürtleri değil, Rojava sınırları içinde kalan bütün halkları sahiplenmesi, koruması onun toplumsal dayanaklarını önemli oranda arttırmaktadır. Dengeleri etkileyen bir güç olarak Suriye'nin geleceğini belirlemede önemli bir söz sahibi olacakları anlaşılıyor. Kürtlerin bu artan askeri ve politik gücünün kırılması için özellikle muhalif oldukları iddia edilen güçler, toplu katliamlara varan saldırılara girişti. Böylelikle, Suriye'nin

diğer bölgeleri gibi Rojava'yı da askeri ve politik istikrarsızlığın içine sürükleyerek, Kürtlerin stratejik güç olmasını engellemeyi hedefliyorlar. Çünkü Rojava'da Kürtler kazanırlarsa, hem Suriye'nin politik denklemini belirleyecekler, hem de Ortadoğu'da Kürdistan realitesi kabul edilecek.

Kürtler ile Esad rejimi arasında her hangi bir politik veya diplomatik ilişki var mı? Pek açıklanmış değil. Ancak, Suriye'deki bütün dengeleri ve süreci daha çok Kürtlerle Esad rejimi arasındaki ilişkiler belirleyecektir. Esad, Kürtlerle askeri bir çatışmayı mı göze alır, yoksa diplomatik bir ilişkiyi mi tercih eder? Bu ikisi de mümkün. Bunu belirleyecek olan güç ilişkileridir. Dahası Kürtlerin ortak iradesi, askeri, politik ve toplumsal pozisyonu süreci önemli oranda etkileyecektir.

Ayrıca Kürtler bakımında dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta var: Suriye'ye yönelik 'sınırlı' askeri bir müdahale, Kürtler için bir kısım sorunlar gündeme getirebilir. Özellikle ABD eksenli olası bir askeri saldırıya paralel olarak, Birincisi Türkiye, kara operasyonuna yönelmek isteyebilir veya böylesi fiili bir durum yaratabilir, ÖSO ve özellikle El-Nusra Cephesinin Rojava'ya yönelik çok daha üst düzeyde askeri saldırılara girişme olasılığı bulunuyor. Bu bir bakıma Rojava'da yeni katliamlar demektir. Hem Türkiye'nin, hem de ÖSO ve El-Nusra'nın ortak hedefi, Rojava Kürdistan bölgesidir. Bu bakımdan gerekli politik ve askeri önlemlerin alınmasına dikkat çekmek gerekiyor.

KCK'nin genel politik stratejisi dikkate alındığında, uluslararası güçlerin istediği gibi bir Rojava Kürdistan'ı ortaya çıkmayacaktır. Tersine onlara alternatif bir sosyal-politik model ortaya çıkabilir. Ortadoğu'nun politik dengelerini halklar lehine dönüştürecek özerk bir yapının ortaya çıkması, özellikle bölgesel güçlerin stratejik çıkarlarıyla ters düşecektir. Bunu engellemek için çok yönlü bir politika izleyecekleri açıktır. Güney Yönetimi'nin pratikte uyguladığı 'tecrit' politikası da, bu güçlerin istemlerine göre şekilleniyor.

Yaşama geçirilmek istenen planın esası, Kürtler arasındaki stratejik ittifakın geliştirilmesini engellemek ve kutuplaştırmaktır. Bunun en somut hali, tek ülke, tek ulus ama birbirleriyle çatışmalı iki 'özerk' bölgenin oluşturulmasıdır. Güney ve Kuzey Kore modeline benzer bir yapılanma karşımıza çıkartılması söz konusu olabilir. 'Zengin' Güney Kore'nin uluslararası alandaki ekonomik gücü ile bir çekim merkezi haline getirilmesi, tersine 'fakir' Kuzey Kore'nin ise uluslararası alanda izole edilerek 'yalnızlaştırılması' politikası, yıllardır başarılı bir şekilde uygulanıyor.

Benzer bir şekilde 'zengin' Güney Kürdistan ile 'fakir' Batı/Rojava Kürdistan arasında oluşturulacak politik çatışma ve rekabet, özellikle Türkiye ve İran gibi ülkelerin çıkarları bakımından son derece önemlidir. Aynı şekilde Ortadoğu'ya hükmetmek isteyen küresel güçler de, iki kutuplu ve kendi aralarında çatışmalı Özerk Kürdistan bölgelerinin varlığını tercih etmeye oldukça yatkındırlar. Bu edenle Güney Kürdistan Yönetimini, Rojava ile gerilim politikasını süreklileştirmek için teşvik ediyorlar. PYD lideri ve Yüksek Kürt Konseyi üyesi Salih Müslim'in Güney Kürdistan'a girişinin engellenmesi, söz konusu gerilim yaratma politikasının bir sonucuydu.

Güney, ekonomik gücünden dolayı uluslararası alanda artabilecek olan etkisiyle bir bakıma Kürtlere bir model olarak sunulması hedefleniyor. Güney bölgesinin muazzam enerji kaynaklarına sahip olması ve bunu Türkiye üzerinden uluslararası piyasalara pazarlaması, ekonomik gücünü arttırmaktadır. Tersten Türkiye'nin Güney ile bu düzeyde bir ilişki içerisine girmesinin en önemli nedenlerinden biri, esasen Rojava'nın Kürdistan coğrafyasında artan politik etkisinin kırılması veya sınırlandırılmasıdır. Böylelikle etrafı kuşatılmış ve izole edilmiş bir Rojava, ne ekonomik ne de politik olarak bir etki yaratabilir. Bu tarz politikaların yaşama geçirilmesiyle, Rojava'nın Kürt toplumu için alternatif bir model olmaktan çıkarılarak, etkisiz bir güç haline getirilmesi hedefleniyor.

Ancak, iki 'özerk' Kürdistan'a yönelik belirlenen bu tür politikaların başarılı olması pek olanaklı görünmüyor. Kürdistan gerçeğine uymayan olası bu tür politikaların yaşam bulmasının nesnel koşulları bulunmuyor. Güney ve Batı Kürdistan'ın kendi iç gerçeklikleri dikkate alındığında bunu çok daha somut olarak analiz edebiliriz.

C) Irak ve Suriye'nin politik ilişkileri içerisinde yükselen PKK-PYD

PKK, İran, Türkiye, Irak ve Suriye gibi bölgesel ilişkilerin merkezinde olan ülkelerde güç ilişkilerini belirleyen bir hareket olarak ön plana çıkmış bulunuyor. Ortadoğu'nun karmaşık denklemi içerisinde, kendisini var eden ve çok güçlü bir toplumsal tabanı bulunan PKK stratejik bir güç olarak Kürdistan coğrafyasında yaşayan bütün halkları etkiliyor. Küresel güç ilişkilerinde ortaya çıkan yeni politik gelişmenin bir özelliği de devlet olmayan toplumsal hareketlerin, uluslararası ve bölgesel güçlerin politikaları üzerinde etkide bulunmalarıdır. Uluslararası küresel kapitalist güçler belirledikleri Ortadoğu stratejisini uygularken, PKK, PYD, Hizbullah, Hamas gibi toplumsal dinamikleri temsil eden

siyasi hareketleri hesaba katmak zorunda olduklarını biliyorlar. Özellikle PKK gibi Ortadoğu politikalarında ve güç dengeleri üzerinde etkili olmaya başlayan bir hareket, hesaba katılmaksızın izlenecek politik stratejilerin başarılı olmayacağı çok açıktır. PKK'nin ayrıt edici özelliği, hem Ortadoğu'nun bütün stratejik devletlerinin sınırları içerisinde örgütlü toplumsal bir güçtür, hem de uluslararası alanda çok ciddi bir kitle desteğine sahiptir. Bu bakımdan PKK sadece Kürt toplumu içerisinde değil, farklı etnik gruplar içerisinde örgütlü toplumsal bir güçtür. PKK, Türkiye, İran, Irak ve Suriye gibi devletlerin iç politik ilişkilerinde oldukça önemsenen bir konumda bulunuyor. PKK'nin toplumsal gücü, devletlerin iç ilişkileri ve bölgesel politikaları üzerinde önemli oranda etkili olmaktadır.

Rojava'nın başından beri radikal İslamcı Hareketlerin hedefinde olması, esasen PKK-PYD'ye yönelik izlenen stratejik saldırının somutlaşmış bir halkasını oluşturmaktadır. Ankara'nın, Tahran'ın, Bağdat'ın ve hatta Şam'ın bu saldırılardan doğrudan veya dolaylı çıkarı bulunuyor. PKK'nin bölgede zayıflatılması, birbiriyle çatışmalı olan devletlerin çıkarlarıyla uyumludur. Çünkü PKK söz konusu bu devletlerde toplumsal bir hareket ve politik bir aktör olarak bütün ilişkileri değiştirebilecek bir potansiyele sahip bulunuyor. Tasfiye stratejisinin merkezinde ise Türkiye var. Bu nedenle Suriye'de bulunan bütün radikal İslamcı örgütlere aktif destek sunuyor ve onların doğal bir müttefiki gibi hareket ediyor.

YPG ve HPG gerillalarının, IŞİD saldırıları karşısında aktif bir görev üstlenmeleri ve önemli başarılar elde etmeleri, PKK-PYD'nin sadece Irak ve Güney Kürdistan içindeki politik dengelere dâhil olmasıyla kalmadı, esasen Ortadoğu'nun güç ilişkilerini belirlemede ciddiye alınacak bir konuma geldi. PKK-PYD'nin devletsel bir yapısı olmadan bu düzeyde etkili olması, bölgesel ilişkilerde rol almak isteyen herkesin dikkate alması gereken bir hareket olarak ön plana çıkıyor.

ABD önderliğindeki koalisyon güçlerinin yapamadığını YPG ve HPG askeri güçleri yaptı ve IŞİD'i belli bölgelerde etkisizleştirmeyi başardı. Özellikle gerilla savaş taktiğini çok iyi bilen ve 30 yıllık savaş deneyimine sahip HPG'nin ve birkaç yıllık savaş içinde büyük bir tecrübe edinen YPG'nin Şengal ve Maxmur'da Musul ve Kerkük'de, Rojava'da özellikle Kobani ve Serikaniye'de radikal İslamcı hareketlere karşı göstermiş oldukları önemli başarılar, Ortadoğu savaşında ittifak güçlerini değiştirecek bir noktaya geldi. Uluslararası ve bölgesel devletlerin ordularının yarı-düzenli ordu ve yarı-gerilla savaş stratejisine göre

örgütlenmiş IŞİD güçlerini kontrol etme şanslarının olmadığı pratikte yaşanarak görüldü. HPG-YPG gibi yılların gerilla savaşı deneyimine sahip bir askeri gücün IŞİD karşısında çok daha başarılı olduğu son iki yılın savaş tecrübesi verileriyle ortaya çıktı. Bu neden Irak ve Suriye politikalarında önemli bir başarısızlık sergileyen ABD, İngiltere, Fransa gibi küresel güçler, özellikle IŞİD gibi radikal İslamcı hareketlere karşı savaşta başarılı olmak için PKK-PYD'nin savaş deneyimlerinden yararlanmak istedikleri anlaşılıyor. Bunun için özellikle PKK'ye yönelik oluşturdukları geleneksel politikalarında bir kısım değişikliklere gidileceğinin işaretini verdiler. ABD ve AB'nin politik temsilcilerinin 'PKK'nin halen 'terörist' görülmesine rağmen askeri olarak desteklenebileceği' yönündeki açıklamaları, PKK ile politik ilişkilerin yeni bir döneme doğru evirildiğini gösteriyor.

YPG askeri güçlerinin Rojava'da IŞİD karşısında ortaya koydukları başarı, Rojava'nın mevcut toplumsal ve politik pozisyonunun artık uluslararası güçler tarafından da kabul edilmesi anlamına geliyor. Bu bakımdan bir yıl önceye oranla Suriye denkleminde, "Rojava Özerk Yönetimi' bölgesel ilişkilerde daha çok dikkate alınacak bir güç olarak kabul görmeye başladı. Gerilla güçlerinin IŞİD saldırıları karşısında, Güney'de özellikle Musul çevresinde, Şengal ve Maxmur'da elde ettikleri başarılar ve tersine Peşmergenin belirgin bir zafiyet içinde olması, Kürtler arasında güç dengelerini PKK-PYD lehine dönüştürdü. PKK ile hiçbir resmi ittifaka yanaşmayan Barzani ve Güney Yönetimi, IŞİD karşısında "Kürdistan Savunma Güçleri"ni oluşturması ve PKK gerillalarının aktif sorumluluk almaları, Barzani'nin PKK algısını ve özellikle Rojava politikasını bütünüyle değiştirmesi anlamına gelecektir.

D) Ortadoğu'da dengeleri etkileyen Kobani savaşı

IŞİD'in bütün askeri gücüyle Kobani'ye saldırması, Ortadoğu denklemini değiştirmeye yönelik stratejik saldırının önemli bir halkasıydı. Kobani 'küçük' ama stratejik dengeleri etkileyecek bir bölgede bulunuyor. Bu bakımdan IŞİD'in bütün gücüyle ve sürekli bir saldırı halinde bulunması Suriye ve Irak merkezli politikaların değiştirilmesine yöneliktir. IŞİD'in Kobani'yi ele geçirmesi, bu iki devletin sınırları içerisindeki savaşın boyutlarının tahmin edilenden çok daha fazla derinleşeceği ve başta Körfez devletleri olmak üzere bütün Ortadoğu'yu kapsayacağı biliniyor. Böylesi bir durumun oluşması, ABD'nin, AB'nin ve hatta Rusya'nın bütün stratejilerini de alt-üst edebilir. Örneğin İngiltere Başbakanı

David Cameron: "Bu, dünyanın uzak bir kısmındaki bir tehdit için değildir. Biz, Akdeniz'in kıyılarında, kontrolsüz bırakılmış bir terörist halifelikle karşı karşıya geleceğiz." IŞİD'in Akdeniz'e yönelik hazırlanan çok yönlü askeri ve politik stratejileri bozmak için öncelikli olarak Kobani'yi ele geçirmesi gerekiyordu. IŞİD, Kobani'yi ele geçirerek bölgesel pazarlık gücünü arttırmak istiyordu. Eğer IŞİD Kobani'de zafer kazansaydı, Türkiye'nin Suriye denkleminde yeniden masaya oturması gündeme gelecekti.

Farklı politik çıkarlar için savaşan güçlerin meselesi esasen Kobani halkı olmayıp, küresel güçlerin jeoekonomik ve jeopolitik çıkarlarının çok önemli oranda tehlikeye düşmesidir. Bölgedeki güç dengelerini kontrol eden ABD, İngiltere ve Rusya gibi devletlerin, IŞİD karşısında büyük bir direniş gösteren YPG ile yakın ilişki kurması, bütünüyle kendi çıkarlarından kaynaklanıyor. Son derece modern silahlara sahip olan Irak ordusunun IŞİD karşısında birkaç günde çözülmesine karşın, en zor koşullarda ve savaşın boyutunu değiştirecek önemi olan askeri malzemeye ve araçlara sahip olmamasına rağmen YPG'nin göstermiş olduğu başarı, tarihsel bir dönüm noktasıdır. Ortaya çıkan bu durum, Suriye ve Irak'ta ittifak ilişkilerini yeniden şekillendirecektir.

PKK-PYD, Ortadoğu denkleminde iki aktif güç olarak toplumsal ve politik düzenin oluşumunda artık sorumluluk alma düzeyine gelmiş bulunuyorlar. Irak ve Suriye merkezli politik kaosun nereye doğru evirileceğini, ne gibi sonuçların ortaya çıkacağını kestirmek zor. Mevcut gelişmelerin ortaya koyduğu tablo, Türkiye gibi bazı güçler mevcut denklemin dışına düşerek fiilen tasfiye olurken, PKK-PYD gibi güçler ise yeni oluşan denklemin aktif oyuncuları olarak ön plana çıkıyor. PKK-PYD, bölgede güç dengelerini belirleyebilecek politik ve toplumsal hareketler olup, stratejiktirler.

Amerikan'ın PYD'yi terörist listesinde görmediğini açıklaması ve doğrudan diplomatik ilişkiye geçmiş olması, Suriye ve Irak denkleminde politikaların yeniden belirleneceği bir sürecin ilk adımları olarak okunabilir. PKK ile PYD'nin aynı ideolojik-politik kaynaktan beslendiği ve her ikisinin de KCK sistemi içinde olduğunu, birbirini tamamlayan iki ama tek politik hareket olduklarını bilen ABD, PYD'yi terörist görmeyerek PKK'ye yönelik politik algısının değiştirebileceğinin işaretlerini verdi denebilir. Aynı şekilde YPG ile askeri yakınlaşma içerisinde olması, Kobani'nin ötesinde çok yönlü bir takım ittifakların gündeme gelmesi, bunun HPG'yi kapsayarak gelişme olasılığını güçlendiriyor.

ABD'nin Kobani somutunda YPG güçlerine askeri yardımda bulunması ve IŞİD mevzilerine karşı hava saldırıları yapmış olması, Ortadoğu'daki dengelerin oluşturulmasında önemli bir faktör olacaktır. ABD'nin bu yönelimi, Türkiye'nin çok önemli oranda denklemin dışında tutulmasıdır. Bunun bir başka anlamı 'IŞİD Neyse PKK O'dur. PYD'de PKK gibi teröristtir' diyen Türk devletinin politik bir yenilgisi olduğu gibi, Rojava'nın Özerk yapısının uluslararası alanda tanınması, Şam rejimine bölünmenin fiilen kabul ettirilmesi anlamına gelir.

ABD ve AB'nin yönlendirmesiyle Güney Kürdistan Askeri Güçlerinin, Kobani ve Rojava'nın diğer bölgelerine girmesi, çok yönlü hesaplanan bir stratejidir. Rojava üzerinde birçok politik oyun devreye konulacaktır. Özellikle Güney Kürdistan'ın Rojava üzerinde toplumsal ve politik etki alanının arttırılmasına önem verileceği biliniyor, Bugünkü verili koşullar içerisinde Peşmerge ile YPG-HPG arasında oluşan fiili askeri ittifak Kürtlerin genel çıkarları için son derece önemli ve gereklidir. Bu ittifak sadece radikal İslamcı örgütlere karşı değil, bütün Kürdistan coğrafyasını savunacak bir tarzda geliştirilmesi için kalıcılaştırılmalıdır. Dahası askeri ittifakın üzerinde şekillendiği politik birliğin ve ittifakın oluşması zorunlu ve kaçınılmazdır. Ancak Peşmerge gücünün özellikle Rojava'da kalıcılaştırılması, PKK-PYD'nin oluşturmaya çalıştığı toplumsal-siyasal sistemin zayıflaması anlamına gelir. Peşmergenin Rojava'da askeri bir güç olarak kalması durumunda, HPG-YPG'nin de Güney Kürdistan'da askeri bir güç olarak konumlanmasıyla karşılığını bulur. Tek yanlı bir yönelimin, Rojava'da oluşturulan toplumsal sisteme yönelik ciddi bir tehdit oluşturacağı hesaba katılmalıdır.

Kobani üzerinde oluşturulan yeni politik denklem, önümüzdeki birkaç yıl içinde Güney ile Batı/Rojava Kürdistan'ın birleşeceğinin işaretlerini veriyor. Bu bir bakıma zorunlu ve kaçınılmaz olacaktır. Güney-Batı Kürdistan'ın birleştirilmesi de ABD'nin arzuladığı bir politik tercih olabilir. Böylesi bir oluşumda küresel güçlerin çıkarları olabilir ama önemli olan Kürtlerin stratejik çıkarlarının korunmasıdır. Bu nedenle Kürtler arasındaki ittifakın kalıcılaşmasına ve stratejik bazı kurumların oluşturulmasına uluslararası ve bölgesel güçler değil, Kürtler ortak iradeleriyle karar vermelidir. Peşmerge'nin Kobani'ye bir savunma gücü olarak gelmesine olumlu bakmak gerekir. Önemli olan Kobani'den oluşan Kanton yönetiminin denetiminde hareket etmesini kabul etmesi ve orada oluşan toplumsal yapının realitesine uygun davranmasıdır.

IŞİD, sanıldığı gibi Irak ve Suriye'de güçlü toplumsal tabanı olmayan askeri gücüyle politik kaosu yaratan bir güç olarak ön plana çıkıyor. PKK-PYD ise bunun

çok ilerisinde sosyolojik ve politik bir hareket olarak toplumsal dayanakları oldukça güçlüdür ve Ortadoğu güç ilişkilerinde, devletsiz ama bölgesel dengelerde hesaba katılan bir hareket olarak küresel güçler tarafından artık takip edilmekte ve belirlediği politikalar dikkatle izlenmektedir.

Türkiye'nin Ortadoğu eksenli Kobani politikası da çöktü. Kobani üzerinde oluşan yeni dengelerde Türkiye'nin yer alması oldukça zor görünüyor. AKP iktidarının belirlemiş olduğu strateji nedeniyle politik sürecin dışında kalıyor. 'Kobani düştü düşecek' diyen Erdoğan'ın IŞİD'in zafer kazanmasını çok istemesinin nedeni; Suriye denkleminde yeniden söz sahibi olmak istemesidir. Ancak süreç tam tersine işlemeye devam ediyor.

Türkiye, geleneksel politikalarını devam ettirmekte ısrar edince, küresel güçlerle oluşturduğu ilişkilerin politik dengesi hızla bozulmaya başladı. Örneğin ABD, IŞİD'i 'terörist' ilan ederken, Erdoğan IŞİD neyse PKK de odur' diyerek ABD'nin politikasını onaylamadığını ifade etti. ABD, PYD'yi 'terörist görmüyoruz' mesajıyla PKK'ye yönelik politika değişikliğine gideceğinin işaretini verdi. Erdoğan buna karşılık;'PKK de, PYD de terörist' dedi. ABD ise, YPG'ye askeri yardımda bulunarak, Türkiye'ye yanıt verdi. ABD, Irak ve Suriye savaşı bakımından Kobani'nin önemine vurgu yaparken, Erdoğan, "siz Kobani'den çok uzaktasınız, Kobani olsa olsa bizim için stratejik olur" söylemiyle, stratejik bölgelerin sınırlardan çok bölgesel çıkarlarla ilişkili olduğunu ve güç ilişkilerinin de buna göre belirlendiğini kavramamış olduğunu gösterdi.

ABD ve AB, IŞİD'e karşı mücadeleyi, gerilla savaşında oldukça başarılı olan HPG-YPG'yi değerlendirmek istiyor. YPG'ye Koalisyon güçlerinin komuta kademesinde yer vermesi önümüzdeki savaşın YPG-HPG üzerinde yürüteceğine dair işaretlerden biridir. YPG-HPG, IŞİD ve her hangi bir radikal İslamcı örgütün Kürtlere yönelik saldırısı nerede olursa olsun, vereceği her yanıt meşrudur. Bugünkü pratiğiyle bunu gösterdi. Ancak ABD, gerillanın Bağdat'ta, Şam'da veya herhangi bir Arap bölgesinde IŞİD ve benzeri örgütlerle savaşması talebinde bulunacaktır. Bu talebin son derece tehlikeli olduğu, toplumsal ve politik sonuçlarının da bir o kadar ağır olacağı açıktır. Kürt askeri güçlerinin görevi Kürdistan sınırlarını ve Kürdistan sınırları içerisinde bulunan ezilen halkları korumaktır.

Güney Kürdistan ve Rojava merkezli 'Kürdistan Savunma Gücünün' kurulması Kürdistan coğrafyasında yaşayan halklar için önemli ve gereklidir. Mesut Barzani'nin 'Hewler Neyse, Kobani Odur' söyleminin askeri, politik ve

toplumsal karşılığının olması gerekir. Güney Kürdistan Hükümeti, Rojava'ya hiçbir koşul öne sürmeden gerekli ekonomik ve politik desteği sunmalıdır. Rojava-Güney Kürdistan arasındaki tarihsel bağlar kaçınılmaz olarak tek merkezli bir Kürdistan'ın birliğini zorunlu kılmaktadır. Biçim ve yöntemin nasıl olacağına dair tartışmaları bir yana bırakırsak, iki Kürdistan parçası arasında tek merkezli bir birleşmenin giderek kaçınılmaz olduğunu belirtmek gerek.

IŞİD'in Kobani'ye yönelik çok kapsamlı saldırısında ABD merkezli uluslararası güçlerle PYD arasında zorunlu bir ittifak oluştu. Bu konjonktürel koşulları ortaya çıkardığı fiili bir durumdur. ABD'nin IŞİD'i vurması, Kobani somutunda olduğu gibi geçici olarak Kürtlerin çıkarına uygunsa, koalisyon güçlerinin IŞİD'i vurmasına karşı çıkmak, tersten Türkiye'nin Kobani'yi tasfiye politikasına veya IŞİD'in Kobani'yi ele geçirerek katliam yapmasına fiilen onay vermek anlamına gelir. Burada belirleyici olan PKK-PYD'nin soruna stratejik olarak nasıl baktığıdır. PYD'nin Rojava'da kurmak istediği toplumsal sistemin kimin çıkarlarına hizmet ettiğidir. Rojava özerklik yapısı bölge halklarının çıkarlarına mıdır? Yoksa emperyalistlerin veya bölgesel işgalci devletlerin çıkarına mıdır? Rojeva'nın toplumsal devrimine bu perspektifle yaklaşıldığında, koalisyon güçlerinin IŞİD'e yönelik hava operasyonu daha objektif olarak yorumlanabilir. Bundan yola çıkarak PYD'yi 'emperyalistlerle işbirliği yapıyor' gibi gerçekçi olmayan değerlendirmelerle suçlamak dönemsel koşullarda ortaya çıkan zorunlu taktiksel ilişkilerin kavranmamasıdır.

Kobani 'de hemen her bölgesel ve uluslararası güç kendisine göre bir başarının peşindedir. Kürtlerin dahası ezilenlerden yana olan enternasyonalist güçlerin Kobani'de kazanması, Ortadoğu'daki politikaların yeniden yazılması anlamına gelecektir. Değişik etnik gruplardan onlarca insan Kobani savaşına katılarak sadece Kürt halkı için değil, bölge halkları için direniyorlar. Çünkü Kobani direnişi, toplumsal özgürlük mücadelesinin Ortadoğu'daki en somutlaşmış biçimidir. Bu bakımdan Rojeva'nın askeri gücü olan YPG'nin Kobani'de göstermiş olduğu direniş, sadece Kürt halkının çıkarlarını değil, aynı zamanda bölge halkları içinde önemli bir başarıdır. Küresel kapitalist güçlerin bir Kobani hesabı olabilir. Ama önemli olan devrimci-demokratik güçlerin de bir hesabının olmasıdır. Çünkü Kobani halkının örgütlediği kantonlarla oluşturulmak istenen toplumsal sistem, emperyalistlerin değil, ezilen halkların çıkarınadır.

8- Büyük Ortadoğu Projesi'nden İzole Edilen Türkiye

Küresel kapitalist güçler, Ortadoğu coğrafyasına ilişkin belirledikleri ve uygulamaya koydukları bütün stratejilerde, Türkiye'nin jeopolitik konumunu hep özel olarak ön plana çıkarttılar. Jeopolitik stratejisi nedeniyle merkez üslerden biri olarak görülen Türkiye, aynı zamanda, küresel politikaların test edildiği 'kobay' ülkelerden biriydi. Örneğin Cristopher Simpson ve 9 arkadaşı tarafından yayınlanan bir raporda şunlar belirtiliyordu: "Batılı sosyal bilimciler ve istihbarat kuruluşları, uzun zamandır Türkiye üzerine yoğunlaşmışlardır. Ülkeyi Batılı bir kalıpta 'geliştirme' tekniklerini sınayacak canlı bir laboratuvar olması açısından ve müttefik politikaları için mutabakat oluşturmak ve politika, ekonomi, ordu istihbarat ve akademi alanlarındaki itaatkâr bir öncü tabakanın kariyer promosyonu yapmak amacıyla, yandaş toplamanın bu türü, tüm dünyadaki siyasal güçler için standart çalışma prosedürü olmaya devam etmektedir. Ancak, jeopolitik konumu ve tarihi nedeniyle Türkiye, olağanüstü yoğun bir kampanyaya tabi tutulmuştur."[24] Batı'nın burjuva sosyal bilimcileri ile istihbarat birimlerinin birlikte belirlemiş oldukları stratejileri denemek için Türkiye'yi canlı politik bir laboratuvar olarak kullanmaları, aynı zamanda jeopolitik önemiyle ilişkiliydi. Türkiye üzerinde test edilen her politik, ekonomik ve askeri strateji daha sonra özellikle bölge coğrafyasındaki diğer ülkelere uygulanmaya çalışıldı.

Birinci ve İkinci dünya savaşı sürecinde, Ortadoğu, emperyalist güçlerin çatışma alanlarından biriydi. Bu nedenle 1.Dünya savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu, daha sonraki dönemlerde Osmanlıların tarihsel mirası üzerinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti, stratejik eksen ülke olarak önemini korudu. 2.Dünya savaşından sonra, özellikle enerji yataklarının bulunduğu alanlarda ABD'nin uyguladığı bölgesel politikalarda, Türkiye, hemen her dönem Batı dünyasının bir kalesi olarak işlev gördü. 1947'de Türkiye-ABD ilişkileri üzerinde bir rapor hazırlamak amacıyla Türkiye'ye gelen Thornburg şu değerlendirmeyi yapar: "Türkiye Avrupa'nın stratejik doğu kalesi ve yakın doğunun kuzey kalesi olmanın ötesinde daha büyük önemde bir yerde bulunmaktadır. Türkiye Arap dünyası tarafından yakın takip edilen sosyal ve ekonomik bir deney alanıdır. Buna bir Arap, İngiltere ve Amerika'nın gelişme koşullarını takip kapasitemiz dışındadır. Fakat Türkiye'nin bugün yaptıklarını yarın biz yapabiliriz"[25] değerlendirmesinde bulunuyordu. Türkiye olmaksızın ABD'nin ve Avrupa'nın Ortadoğu

[24] Aktaran DEĞER Emin, Oltadaki Balık Türkiye, İstanbul, Otopsi yay., 2005, syf.30-31.
[25] Age, syf.117.

politikalarının başarıyla uygulanması oldukça zordu. Bu nedenle Türkiye'nin 'Arap dünyası tarafından yakın takip edilen sosyal ve ekonomik bir deney alanı' olarak gösterilmesi bugün de kullanılmak istenen politik projedir.

ABD'nin önde gelen strateji uzmanlarından Rutsel, Kaplan ve Goblenz; "Türkiye, Ortadoğu'da ideal bir araçtır. Çünkü Türkiye bu bölgede, Birleşik Devletler stratejisinin gelişmesine aktif olarak katılan ve Yakın Doğu/Ortadoğu sahnesinde Amerika'nın yüzünü güldüren tek devlettir."[26] ABD'nin Türkiye'ye bakış açısı budur ve hiç bir zaman değişmedi. Tarihsel süreçlerde bir takım önemli değişikliklere paralel olarak Türkiye'ye yönelik politikalarda bazı değişiklikler gündeme geldi. Özellikle kapitalist küreselleşmenin Ortadoğu'ya yönelik stratejisinin uygulanması için Türkiye'nin bazı temel politikalarında değişime gitmesi gündeme geldi.

Özellikle 21. yüzyılda kapitalist küreselleşmede jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik kavramların birlikte ele alınması ve birbirini tamamlayan öğeler haline gelmesiyle; Türkiye gibi ülkelerin önemi ve oynaması gereken roller üzerinde farklı, önemli değerlendirmeler yapılmaya başlandı. Türkiye'nin bölge coğrafyasındaki konumu, üç kıta ile olan bağları, özellikle Ortadoğu ve Asya ülkeleri ile olan tarihsel ilişkileri nedeniyle; dünya kapitalist sisteminin belirlediği stratejik eksen ülkeler içerisinde önceliğini koruyabilmesi için, küresel sistemin bölgesel politikalarına uyum sağlaması gerektiğine özel bir vurgu yapıldı.

1950'lerden beri dünyanın askeri gücü olarak işlev gören NATO'nun önemli bir üyesi olan Türkiye'nin, NATO'nun belirlediği Ortadoğu stratejisine uygun bir politik hat izlemesi gerektiği konusunda çok önemli planlar yapıldı. NATO eski Genel Sekreteri Manfred Wörner, 1990'da Türkiye'nin küresel sistem güçleri için jeopolitik önemini koruyacağını belirtirken şunları belirtmektedir: "Türkiye jeopolitik açıdan en az eskisi denli önemlidir. Hatta size Türkiye'nin jeopolitik öneminin daha da artacağını söyleyebilirim (...) Diğer kriz bölgeleri ön plana çıkacaktır (...) Yakın doğuya [Ortadoğu] baktığınız zaman Türkiye, coğrafi, tarihi ve kültürel açıdan çok önemli bir köprüdür... Türkiye'nin önemini yalnız Doğu-Batı karşıtlaşması çerçevesinde çizmemelisiniz. Yakın Doğu-Batı karşıtlaşmasını çözdüğümüz zaman başka sorunlar çıkacaktır (...) Diğer kriz bölgeleri belirecektir. Tabii bu çerçeve içinde de Türkiye'nin oynayacağı bir rol olacaktır.

[26] Aktaran ATAÖV Türkkaya, Amerika NATO ve Türkiye, İstanbul, Aydınlık yay., 1969, syf.245-246.

Yarının bu tip sorunlarına baktığımız zaman değerinizin azalmadığını, arttığını göreceksiniz."[27]

Dünyanın rekabete konu olan jeopolitik ve jeoekonomik alanları değişmediğine göre, dünya çapında meydana gelen politik değişiklikler, Türkiye gibi ülkelerin konumunu yeniden belirlemektedir. Ortadoğu ve Avrasya'nın 21. yüzyılın merkez bölgesi olarak ön plana çıkması nedeniyle, dünyanın 3 kıtasını birbirine bağlayan Türkiye jeostratejik önemini koruyor, ancak küresel politik stratejilere uyum sağlayamaması önemli bir sorun yaratıyor. Uluslararası güçler, Ortadoğu'da küresel düzenin kurulması için Türkiye'ye önemli roller vermekle birlikte, bölgenin politik dengelerinin dışında hareket etmeye çalışması nedeniyle ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Brzezinski, Türkiye'nin bölgesel strateji bakımından önemini şu cümlelerle açıklamaktadır: "Türkiye yarım yüzyıldan beri Amerika Birleşik Devletleri'nin müttefikidir; Kore Savaşı'na katılarak Amerika Birleşik Devletleri'nin saygı ve güvenini kazanmıştır. NATO'nun güvenilir ve kati bir üyesidir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Gürcistan ve Azerbaycan'ın bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olmuştur. Ve Türk dili ve kültürü açısından politik ve sosyal gelişmelerini enerjik bir biçimde sağlayarak, Orta Asya ülkeleri için bir model haline gelebilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki eski Sovyet ülkelerinin bağımsızlıklarını destekleme politikalarına destekçi olması açısından çok önemli bir stratejik role sahiptir."[28] ABD'nin eksen-uşak kategorisinde bulunan ve bu rolünü en iyi şekilde yerine getiren Türkiye'nin küresel sistem güçleri bakımından ne kadar önemli olduğunu ve ayrıca Sovyetlerin dağılmasından sonra, ABD'nin Avrasya stratejisine bağlı olarak önemine özel bir vurgu yapıldı. Türkiye'nin Suriye ve Irak eksenli politikalarıyla Ortadoğu'da özellikle ABD'nin belirlemiş olduğu stratejinin dışına çıkmaya başlaması, Türkiye'nin bölgesel rolü üzerinde önemli tartışmaları gündeme getirdi.

Washington Yakındoğu Politika Enstitüsü öğretim üyesi ve Türkiye uzmanı Makovsky de, eksen ülke olarak Türkiye'nin ABD'nin stratejik çıkarları bakımından önemine işaret ederken şunları vurgulamaktadır; "ABD dış politikasında birincil önceliğe sahip birkaç bölge arasında, Türkiye de Amerika'nın güvenlik çıkarları açısından kanıtlanmış bir öneme sahiptir...

---

[27] Aktaran GERGER Haluk, ABD Ortadoğu. syf.463.

[28] BRZEZİNSKİ Z. , Tercih, Küresel Hakimiyet mi? Küresel Liderlik mi?, inkılap yay., İstanbul, 2005, syf.86.

Türkiye yalnız bir açıdan değil, birçok açıdan 'eksen ülkedir.'...Türkiye ideolojik eksenlere duyarlı bir devlettir. Sınır komşusu olduğu bölgelerin çoğunda, ABD çıkarları için hayati önem taşımaktadır. Türkiye aynı zamanda NATO'nun tek Müslüman çoğunluk devletidir ve NATO'nun en büyük devletlerinden biridir. Siyasal olarak, Türkiye herhalde hala İslâm Dünyası'nın en demokratik ülkesidir. Ekonomi söz konusu olduğunda, Türkiye uzmanlara meydan okumaktadır. Ortadoğu bölgesinde en önemli bir müttefiktir. Müslüman dünyasının İsrail'le ilişkilerinin normalleştirilmesinde tempo koyucu (tavşan) rolü üstlenmiştir. 1949'dan 1979'a kadar Türkiye, İsrail'i tanımış olan tek Müslüman devlettir. Türkiye, terörü destekleyen ülkeler listesindeki üç ülkeyle (İran, Irak, Suriye) birden sınır komşusu olan tek dünya ülkesidir. Türkiye dil ve kültür yakınlıkları nedeniyle Eski Sovyetler Birliği ülkeleriyle ekonomisi giderek artmakta ve kilit nokta durumunda bulunmaktadır. Balkanlarda yapıcı bir Türk rolü ABD için özellikle yararlıdır. Zaten Türkiye genellikle bölgedeki önemli ABD çıkarlarına hayati destek vermiştir. Türkiye, bölgede jeo-stratejik ve siyasal açıdan bölgesel bir güçtür."[29] Makovsky'nin çok açık olarak ifade ettiği gibi eksen ülke olarak Türkiye, kapitalist sistemin bölgesel stratejilerinin yaşama geçirilmesi bakımından çok yönlü önemine dikkat çekerken, özellikle AKP hükümetinin son 5 yıllık süreçte, küresel güçlerin Ortadoğu stratejileri dışında izlediği politikalar, dengeleri Türkiye aleyhine döndürmeye başladı.

Türkiye'yi Avrasya ve Ortadoğu'da stratejik olarak önemli gösteren bir başka nokta da, Avrasya petrolünün ve doğal gazının dünyaya pazarlanmasında önemli bir merkez olmasıydı. Küresel kapitalist güçler için sorun sadece enerji kaynaklarının olduğu bölgeleri işgal etmek değil, aynı zamanda taşınmasının da güvenceye alınmasıdır. İran, Irak ve Azerbaycan'a sınır olan Türkiye, Karadeniz'in Akdeniz havzasının en önemli ülkesi olması nedeniyle, petrol ve doğal gazın taşınmasında hedefi ön plana çıkmaktı. Petrolün Akdeniz havzasına taşınarak dünyaya pazarlanması ayrıca Trakya-Balkanlar üzerinde Avrupa'ya aktarılması oldukça önemseniyor. Çok yönlü hazırlanan ve milyarlarca dolar yatırımın yapıldığı boru hattı projelerinde özellikle güvenlik faktörü oldukça önemsenmektedir. Türkiye, Kürt sorunu gibi önemli bir iç politik durumla karşı karşıya olmasına rağmen, boru hatlarının geçişinde öncelikli ülkelerden biri olarak ön plana çıkıyor. Özellikle Azerbaycan ve Türkmenistan petrollerini

[29] CHASE Robert, HİLL Emily, KENNEDY Paul, Eksen ülkeler-gelişen dünya'da ABD politikasının yeni hatları, sabah Kitapları, İstanbul, 2000, syf. 98-112.

Akdeniz üzerinden dünyaya pazarlanması için oluşturulan "Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı Projesi" fiilen yaşama geçirildi. Mavi Akım Projesi çerçevesinde "Hazar-Geçişli Türkmenistan-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi" ile Türkmenistan doğal gazının Avrupa'ya taşınması için hazırlanan projenin uygulanması için önemli adımlar atıldı. Ayrıca, Musul ve Kerkük petrollerinin aynı şekilde Akdeniz üzerinden dünyaya pazarlanması, Türkiye'nin jeopolitik önemini artıran faktörlerden bir kaçıydı. Ortadoğu'daki politik gelişmeler Türkiye'nin bu rolünü ve işlevini aşamalı olarak ikinci plana itmeye başladı denebilir. İran ile ABD-AB arasında gelişmeye başlayan diplomatik ilişkiler, Maliki'nin tasfiyesi, Güney Kürdistan'ın artan rolü, Suriye denkleminde Rojava/Batı Kürdistan'ın fiilen özerkleşmesi, enerji boru hatlarının geçişi bakımından yeni projeler devreye konulmaya başlandı. Böylelikle hem Orta Asya ve İran petrollerinin, hem de Güney Kürdistan ve Bağdat petrollerinin, İran-Güney Kürdistan-Rojava üzerinden Ak Denize aktarılması projesi, küresel şirketlerin özel olarak ilgilendikleri bir alan olarak ön plana çıkartılmaya başlandı. Bu stratejik yönelim, Ortadoğu'da güç ilişkilerinin yeniden belirlendiğini ve Türkiye'nin izlemiş olduğu politikalardaki sonunlar nedeniyle güç dengelerinin dışına düşmeye başladığı anlamına geliyor. Türkiye'nin özellikle enerji merkezli politikaların bütünüyle dışında kalıp kalmaması, Ortadoğu'da küresel güçlerin politikalarıyla uyumlu olup olmamasına bağlı olarak değişecektir.

Bir dönem küresel sistemin model ülkesi olarak tercih edilen Türkiye, bölge ülkeleri içerisinde en büyük askeri güce sahip bulunuyor. Özet olarak Türkiye; 502 bin askeri ile ABD'den sonra NATO içerisinde en çok asker sayısına sahip bir ülke. Türk ordusu 6,052 zırhlı araca, 480 adet savaş uçağına, 270 helikoptere ve 146 büyük-orta-küçük çapta savaş gemisine sahip. Türkiye'nin 1988-2004 yılları arasında yani 16 yıl içerisinde 'savunmaya ayırdığı miktar 159 milyar dolar. Türkiye'de, resmi rakamlara göre Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH)'nın %5'i askeri harcamalara gidiyor.

Türkiye, dünyanın 19. büyük ekonomisine sahip, kişi başına gelirde 28. sırada, dış borçları ile 7. sırada, savunma bütçesinin GSMH'ye oranı ile yine 15. sırada yer almaktadır. Bu veriler Türkiye'nin uluslararası silahlanma rekabetinde bulunduğu yer bakımından çok somut bir fikir vermektedir.

Türkiye ekonomik bakımdan önemli kriz süreçleri yaşamasına rağmen silahlanmaya üst düzeyde bir harcama yapmaya devam etti. Bunun iki temel nedeni görünüyor. Birincisi, Ortadoğu'da ekonomik ve politik olarak ön plana

çıkmak isteyen Türkiye'nin önemli bir askeri güce ihtiyaç duymasıdır. İkincisi, belki de en önemlisi PKK gerillalarıyla yürüttüğü 'orta yoğunluklu savaş'tır. Hem uluslararası ve bölgesel hem de iç politik durumun baskısıyla silahlanmaya özel bir önem veren Türkiye, bölge coğrafyasında askeri bir güç olarak etkinlik kurmak istemesinin, politik bir karşılığı bulunmuyor. Suriye eksenli izlediği politikalar bunun somut bir örneğidir. PKK ile aynı ideolojik ve politik perspektife sahip olan ve KCK sisteminde yer alan PYD'nin Rojava'da 3 kanton üzerinde özerklik ilan etmesi karşısında, Türkiye bu süreci durdurmak için askeri olarak doğrudan hiçbir adım atamadı. Dahası başta ABD olmak üzere uluslararası güçler olası bir askeri operasyona izin verilmeyeceğini çok açık olarak deklare ettiler. Türkiye özellikle radikal İslamcı hareketleri destekleyerek bu süreci etkisizleştirme planı hem pratik olarak bütünüyle başarısız kaldı, hem de ABD'nin radikal İslam politikasıyla doğrudan çelişen bir politika izleyerek, fiilen Suriye denkleminin dışına düştü.

1950'li yıllardan beri, Türk ordusu hem politik hem de askeri teçhizat olarak tamamen ABD'ye bağımlıdır. Özellikle ABD'nin Sovyetlere karşı geliştirdiği anti-komünist stratejinin merkezinde tuttuğu ülkelerden biri de Türkiye idi. Bu nedenle ABD'nin askeri politik yöneliminin Ortadoğu versiyonu olan Türkiye'ye kendi politikalarını olduğu gibi uygulattı. 21. yüzyıla girerken, özellikle Ortadoğu'daki politik dengelerin değişmeye başlaması ile Türkiye'nin askeri politikalarından da bir kısım değişiklikler yaşandı. Türkiye'nin ABD'nin Ortadoğu politikalarına uyum sağlamakta zorlanması, aynı şekilde askeri ilişkileri de çok ciddi oranda etkiledi. AKP'nin özellikle Rusya ve Çin ile geliştirmek istediği askeri ilişkilerin NATO ve ABD tarafından çok sert bir şekilde uyarılmasının çok ötesinde, Türkiye'nin bütünüyle stratejik denklemin dışına düşmesi gündeme geldi. Böylesi bir kararın çıkması Türkiye'nin iç ve bölgesel politikalarının doğrudan etkilenmesi anlamına gelecekti. Bunun farkında olan AKP hükümeti, özellikle Çin'den almak istediği füze savunma sistemlerini ertelemesine rağmen NATO'nun Türkiye stratejisinde önemli bir tartışma yarattı.

Türkiye, ABD'nin yönelimini çok net olarak gördü ve uyumlu bir askeri ve dış politika görüntüsü vermek için 'Füze Kalkanı' sistemini Malatya-Kürecik bölgesine yerleştirilmesine karar verildi. Anadolu ve Mezopotamya toprakları geçmişte olduğu gibi şimdi de küresel sistemin askeri ileri karakolu üssü haline geldi. Yani bir bakıma çatışmanın merkezi bizim topraklarımız olacak, saldırılar bizim topraklarımız üzerinde yapılacak. Savaş kararları bu merkezlerden yönetilecek.

Dönemin Dışişleri Bakanı, bugünün Başbakanı Davutoğlu ile birlikte Paris'e giden Bakanlık sözcüsü şunları söyledi: "Müttefik ülke kuvvetleri, toprakları ve halklarının korunmasına yönelik olan bu NATO yeteneğinin mimarisinde ülkemizin üstleneceği sorumlulukla ilgili teknik çalışma ve müzakereler hükümetimizin talimatı doğrultusunda ilgili kurum ve kuruluşlarımızın yakın işbirliği ve eşgüdümü içinde yürütülmüş ve nihayet bu çalışmalarda sonuç aşamasına gelinmiştir. Bu bağlamda söz konusu mimarinin bir unsurunu teşkil edecek olan ve ABD tarafından NATO'ya tahsis edilen erken uyarı radarının ülkemizde konuşlandırılması öngörülmektedir. Türkiye'nin bu unsura ev sahipliği yapması ülkemizin NATO'nun yeni stratejik konsepti çerçevesinde geliştirilen söz konusu savunma sistemine katkısını oluşturacak; NATO'nun savunma kapasitesini ve ulusal savunma sistemimizi güçlendirecektir." Füzelerin Türkiye'ye yerleştirilmesi kararının hemen ardında, Davutoğlu ve Erdoğan, İsrail'e yönelik sert açıklamalar yapmaya başladılar. Yani dikkatler Türkiye-İsrail ilişkilerine yönlendirildi. İçi boş ve hiçbir değeri olmayan kararlarla sanki İsrail'e kafa tutuyormuş havası yaratmaya çalışıldı. Toplumun dikkatleri buraya çekerek hedef şaşırtıldı.

Bölgesel ilişkilerde eski gücü hızla eriyen Türkiye'nin ABD'nin askeri üssü haline gelmesini kabul etmekten başka bir çaresi kalmadı. Bunu İsrail'e karşı tutum alarak iç ve bölgesel politikalarda dengelemeye çalışmaktadır. Bir süre sonra hem İsrail ile hiçbir şey olmamış gibi stratejik ilişkilerini devam ettirdi/ettiriyor. AKP iktidarı, Füze Kalkanının Türkiye yerleştirilmesiyle aslında Ortadoğu'da izlediği bölgesel politikayı dengelemek istedi.

Bölgede tek başına at koşturmaya çalışan Türkiye'nin Suriye eksenli bütün Ortadoğu politikası başarısız oldu, yani çöktü. 'Sıfır sorunlu' bölge politikası gerçekten sıfırlandı. Türkiye, Suriye'de de Libya'daki gibi bir sürecin yaşanacağını düşünmüştü. ABD, Fransa ve İngiltere'nin açıklamalarından çok ciddi oranda etkilendi. Öyle ki kendine vazife çıkarttı, NATO'nun Suriye'yi işgale hazırlanacağını ve bu görevin Türk ordusuna verileceğini düşünerek askeri planlar yaptı. Rusya faktörünü hiç hesaba katmadı. Ancak işler tersine döndü. Rusya'nın ve Çin'in Suriye konusundaki katı tutumu, özellikle ABD'ye geri adım attırdı. Türkiye'nin çok açık olarak izlediği Suriye'yi işgal planı suya düşmüş oldu.

Erdoğan şunu hesapladı: 'Esad kısa sürede gider, yerine Sünni kökenli bir yönetim gelir. Benim etki alanımın altına girer, hatta Rojava üzerinde hegemonya kurarım, böylelikle Ortadoğu'da stratejik bir güç olurum.' Tersine Esad, hâlâ iktidar ve Kürt bölgesi dışında gücünü önemli oranda koruyor.

Böylelikle Erdoğan'ın, Ortadoğu liderliği de hayal oldu. Ayrıca Türkiye bakımından kırmızıçizgi olarak belirlenen 'Kürt politikası' bütünüyle başarısız oldu ve Suriye eksenli ortaya çıkan ittifakları hesaba katma başarısını görmeden kendisine göre bir plan oluşturup uygulamak istedi. Ancak hiçbir şey beklediği gibi olmadı.

ABD ile Rusya arasında, Suriye'de politik çözüme ilişkin anlaşmaya dönük çok yönlü hamleler Türkiye'nin Suriye'den fiilen dışlanmasına yol açtı. ABD ve İngiltere'nin Türkiye'ye yönelik uyarılarını hiç biri dikkate almayan Davutoğlu, Erdoğan'ı bildiği çizgide sürükleyerek Ortadoğu girdabının içine çekti. Israr ettiği politika, AKP iktidarı şahsında Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası alanda izole olmasına zemin hazırlamak oldu.

ABD, Türkiye'nin bölgesel önderliğini sonlandırdı ve belirlediği yeni politik stratejide Ankara geri plana çekildi. Ankara eski Büyük Elçisi Eric Edelman'in yapmış olduğu değerlendirme, Ortadoğu'da önümüzdeki 20 yıllık bir dönemi kapsayacak olan değişim sürecinde, Türkiye'ye pek fazla yer verilmeyeceğinin mesajını veriyordu: "Bu projede Türkiye, kendi sorumluluk sınırlarını kendi belirleyecektir. Türkiye, Irak ve tüm Ortadoğu ülkeleri için bir model değil, bir örnek ülkedir. 'Model' olamaz (...) Türkiye'yi model olarak alarak, sistemi başka ülkede bir günde kurmak imkânsızdır. Ancak Türkiye 'örnek' olabilir."[30] ABD 'ılımlı İslam' stratejisini uygularken Türkiye'yi 'model' ülke olarak Ortadoğu'da ön plana çıkartmıştı. ABD tarafından askeri, politik ve ekonomik olarak desteklenen AKP iktidarı ve özellikle Erdoğan'ın 'ılımlı modeli' reddet edip radikal bir çizgiye doğru evirilmesi ve Ortadoğu'daki dengeleri 'radikal İslamcı' hareketler lehine değiştirmeye başlaması ve özellikle Suriye'yi uluslararası İslamcıların merkezi haline getirilmesinde aktif bir rol üstlenmesi, ABD'nin, Rusya'nın ve AB'nin AKP ve Erdoğan algısı önemli oranda değişti. Daha önce büyük umutlarla iktidarlaştırılan Erdoğan'ın, Davutoğlu'nun dikte ettirdiği bölgesel politikaları, hem Ortadoğu'da stratejik dengeleri alt-üst etmeye başladı, hem de Türkiye'nin özellikle Arap dünyasından hızla izole olmasına yol açtı. Özellikle ABD ve Rusya'nın ortaklaşa geliştirdikleri Suriye politikasının başarısız olması için AKP hükümetinin büyük çaba içerisinde olduğu görüldü. Türkiye birçok kez uyarılmasına rağmen söz konusu politikasını uygulamaya

---

30 URAS M. Güngör, "Ortadoğu İçin Türkiye 'Model' Değil Örnek Olabilir", Milliyet, 15.04 2004.

çalışması Türkiye'nin bölgede devreden çıkartılması için politika değişikliği gündemleştirildi.

Çöken Suriye politikasına karşıt olarak Kürtlerin Suriye'deki politik etkisi çok daha fazla arttı. Kürtler, kendi bölgelerinde fiilen oluşturdukları özerkliği Türkiye'ye rağmen yaşama geçirdiler. Kürtler; mevcut politik dengeleri de hesaplayarak, kendi özerk sistemlerini inşa etmeye yöneldiler. Yalnızlaşan ve kaybeden bir Türkiye'nin çok daha büyük maceralara yönelmesine yol açtı. Batı Kürdistan'daki radikal İslamcı örgütleri çok daha büyük oranda silahlandırdı, Türk ordusundan subayların İslamcı militanları eğittiği, MİT ile Radikal İslamcı örgüt liderleri arasında doğrudan bağların kurulduğu ortaya çıktı. ABD'nin çok yönlü uyarılarını dikkate almayan Erdoğan-Davutoğlu ekibi, küresel güçlerin ortaklaşa oluşturdukları Suriye politikasını başarısız kılmak bütün devlet olanaklarını kullandılar. ABD, Türkiye'nin bu yönelimini çok açık olarak gördü ve sadece bölgesel ilişkilerde değil aynı zamanda uluslararası alanda izole edilmesi için bazı ön adımlar attı. Böylelikle Türkiye, Ortadoğu denkleminin dışına düşerken, iç politikada daha büyük sorunlarla karşı karşıya gelmesine zemin hazırladı.

A) İslamcı iktidarın hayali politikası: bölgesel Osmanlıcılık

İslamcı güçler, devletin iktidar dengelerini kendi lehlerine çevirdiklerinden emin görünüyorlar. En azından önemli bir avantaj oluşturduklarına dair çok önemli veriler bulunuyor. Bunun en tipik yansıması ise dış politikada belirgin olarak meydana gelmeye başlayan değişikliklerdir. Bürokrat Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanlığına getirilmesinden sonra, dış politikanın esası bölge coğrafyasına ve özellikle İslam ülkeleriyle olan ilişkilere döndü. Bu politik yönelimin esası, İslam merkezli Osmanlıların işgal ettiği topraklarda yeniden politik ve askeri bir güç olarak var olma amacına dayanıyordu.

Özellikle hem 'Milli Görüş' geleneği, hem de Gülen cemaati açısından önemsenen 'küresel İslam birliği' projesi bölgesel bir politika olarak benimsenmişti. Türkiye'nin bu stratejisini belirleyen Başbakan Davutoğlu bu durumu şöyle tanımlıyordu: "Bölgenin son jeopolitik, jeokültürel ve jeoekonomik bütünlüğünün tarihî mirasçısı olan Türkiye, bu jeopolitik, jeokültürel ve jeokonomik parçalanmayı aşabilen ve bölgeyi bir bütün olarak kuşatan bir stratejik yaklaşımı geliştirmek ve bu yaklaşımı taktik bir esneklik içinde kademeli bir şekilde uygulamaya koymak zorundadır.

Böylesi bir stratejik yaklaşım, Türkiye'nin sadece bölge üzerindeki etkinliğini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda, küresel dengelerle bölgesel dengeler arasında hiç bir aktörün göz ardı etmesi mümkün olmayan bir işlev üstlenmesini de sağlayacaktır."[31]

Bu genel eğilim birçok İslamcı liderin görüşlerini yansıtmaktadır. Örneğin Gülen, Osmanlıların tarihsel mirası üzerinde ama ondan önemli oranda farklılaşan İslam modernitesini kurmayı hedefliyor. Örneğin statükocu değildir, liberal piyasa ekonomisini açık olarak savunur, küresel sermaye ile ilişkilerini geliştirir, diğer birçok İslami gruptan farklı olarak 'Türk milliyetçiliğiyle serbest piyasa ve modern eğitim temalarına vurguyu birlikte yapar.[32] "Türkiye'de yaşayan, Osmanlı geçmişini kendi geçmişleri kabul eden ve kendilerini Türk olarak gösteren Türk kabul edilmelidir" ve "Türk olmak için Osmanlı deneyimine sahip olmak ve kendisini Türk olarak görmek gerekir. Bu yaklaşma göre Kazak ile Boşnak arasında bir fark yoktur. Ama Boşnak olanın Türkleşmesi daha kolaydır. Öte yandan, bu geniş kapsamlı milliyet anlayışın sınırları Fars'ı ve Arapları içine almaz. Gülen Arap ve İran İslam anlayışına çok sıcak bakmaz ve Türk Müslümanlığı deyimini bunlardan ayırmak için sürekli kullanır."[33] Gülen hareketi, Türk-İslam sentezciliğini Türklerin egemenliğinin bir aracı olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla Nursi'nin genel İslamcılık perspektifi Gülen'den Osmanlı-Türk sentezine dönüştürülür. Böylece Türk devletini 'din ile millet arasındaki bağı sağlayacak ve ideal Türk-İslam toplumunun yaratılmasının en önemli araçlarından biri' olarak görür. Gülen'in sürekli vurguladığı asrısaadet döneminin, çağımıza uygun bir tarzda düzenleyebilecek olan ideal İslam toplumunun ancak Türk-İslam ülküsü tarafından sağlanabileceğini belirtir. Bir kısım analizciler tarafından Neo-Osmancılık olarak tanımlanan bu yaklaşım, Türkiye'nin bugünkü dış politikasını da etkilemekte ve hatta yönlendirmektedir.

"Haberleşme ve seyahat vasıtalarının inanılmaz derecede geliştiği ve dolayısıyla dünyanın büyük, global bir köy haline geldiği günümüzde, herhangi bir ülkedeki köklü değişimlerin sadece o ülke ile sınırlı kalacağını ve yalnızca o ülkeyi ilgilendireceğini, yalnızca o ülke tarafından tayin ve tespit edileceğini beklemek, en azından, mevcut konjonktürü bilmemek demektir. Dönem, interaktif münasebetler dönemi olup, insanlar ve milletler gittikçe

[31] DAVUTOĞLU Ahmet, Stratejik Derinlik, Küre yay. İstanbul, 2008, age, syf.451.
[32] ESPOSİTO John, İslam Tehdidi Efsanesi, Ufuk kitapları yay. İstanbul, 2002, syf:167.
[33] YAVUZ M. Hakan, age, syf:297.

birbirlerine daha muhtaç ve daha bağımlı hale gelmekte, dolayısıyla bu da, karşılıklı münasebetlerin daha yakınlaşmasına sebep olmaktadır. Önceki asırların kaba müstemlekecilik dönemini aşmış bulunan bu münasebetler ait, karşılıklı menfaatler, hiç olmazsa, zayıf tarafa da birtakım çıkarlar sağlama bazında cereyan etmektedir. Bunun yanı sıra elektronik, bilhassa dijital elektronik teknoloji, fertlere bile mahremiyet dairesi bırakmadığından, bilgi edinme ve alış verişi gittikçe artmakta" olduğunu belirten Gülen, küreselleşen İslam'ın geliştirilmesi düşüncesini de gündeme getirir.[34] Ekonomik ve sosyal yaşamda meydana gelebilecek bir değişimin İslam dünyasını da yönlendireceğini belirtir.

Başbakanlık eski Müsteşarı, AKP milletvekilliği ve bakanlık da yapmış olan Ömer Dinçer de Cihadın sadece Türkiye'de değil bütün İslam dünyasında kaçınılmaz olduğunu vurgularken aslında 'Küreselleşen İslam'a dikkat çekmektedir: "İslam dünyasında bugün gerçekten bir enerji birikmiştir. Buna engel oluşlar devam ettiği müddetçe İslami hareketlerin bir patlama yapacağını söyleyebiliriz. Eğer önü açılmayacak olursa 'Yeni Dünya Düzeni'de Türkiye'deki İslami gelişmeler karşısındaki bürokratik mekanizma gibi aynı sonuçlarla karşı karşıya kalacaktır."[35] 'İslam dünyasında biriken enerji' Davutoğlu'nun oluşturduğu 'yeni' dış politika ile harekete geçtir. Patlama noktasına geldiğinde ne gibi sonuçlar doğuracağını şimdiden kestirmek zordur. Ancak görülen şu ki, uluslararası küresel sermayenin de tam desteğini alan İslamcı AKP iktidarının uyguladığı dış politika 'küresel İslam' eksenli geliştirilen stratejinin uygulanmasıdır.

Türkiye'nin dış politika önceliklerinin Ortadoğu ve Avrasya'ya, dahası İslam dünyasına doğru kayması, Osmanlı İmparatorluğuna benzer bölgesel bir egemenlik politikası olarak tanımlamak pek gerçekçi değildir. Ancak, küresel güçlerin stratejik ihtiyaçlarına yönelik geliştirilen politikalar ekseninde, bölgesel dengelerde etkin olmak isteyen ve buna bir biçimiyle, 'Küresel Osmanlıcılık' denilebilecek bir politika olarak tanımlanabilir.

Bugünkü sürecin baş aktörü olan Davutoğlu'nun dış politikasında Ortadoğu ve Avrasya-Hazar bölgesi önemli bir yer tutar. Kerkük'ün önemine dikkat çeker ve Kürtlerin bu bölgeyi kontrol etmesini, Türkiye'nin stratejik çıkarları için ciddi bir tehdit olarak görür. Türkiye'nin "Kerkük-Yumurtalık boru hattının sağladığı

[34] GÜLEN, "At the Threshold of a New Millennium", The Foutntain, No:29, 2000, syf: 24.
[35] Cumhuriyet gazetesi haftalık Avrupa eki, 23.01.2003.

avantajları unutmaması" gerektiğini sıklıkla vurgular. Özellikle, "Basra körfezi ile Doğu Akdeniz bağlantısının Türkiye üzerinde gerçekleşmesi vazgeçilmeyecek bir stratejik öncelik olarak devrede tutulmalıdır... Unutulmamalıdır ki, Bağdat vilayeti Osmanlı Devleti'nin Asya'daki etkinliğinin anahtarı durumundaydı. Türkiye açısından bu durum pek farklı değildir. Dicle-Fırat suyolları ile Mezopotamya havzasının kuzeyinde bulunan bir ülkenin bu havzanın denize açılım noktalarına ilgisiz kalması düşünülemez."[36]

ABD, Türkiye'yi bu bölgede görevlendirmek için Irak'ın iç politik sorunlarının çözümünde destek istemektedir. Bir bakıma devletin bir bürokratı olarak Bağdat-Ankara hattının örülmesinden Davutoğlu aktif görev alıyor. Türkiye'nin bölgesel çıkarları için Bağdat ile Ankara'nın ilişkilerinin geliştirilmesi ABD'nin onayı ile olmaktadır. Örneğin ABD tarafından aranan ve 'terörist' listesinde görülen Şiilerin anti-Amerikancı lideri olarak bilinen Sadr'ın İran'dan Türkiye'ye davet edilerek, Irak'ta yeni ittifakların oluşması ve böylece iç politik dengelerin yeniden belirlenmesi, ABD bölgesel politikalarına uyumlu olarak yürütülmektedir. Sadr'ın ikna edilerek Bağdat merkezli sisteme dâhil edilmesi ve yeni bir Suni-Şii-Türkmen ittifakının yaratılması hedefleniyor. Bunun sağlanması ABD'nin Irak'taki işlerini nispeten kolaylaştıracağı gibi hem Kürtlerin ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmasına yol açacak, hem de Türkiye'nin bölgesel etkinliğini arttıracaktır.

Dikkat çeken bir başka önemli noktada Türkiye'nin İran'a yönelik izlediği politikadır. İki ülke ilişkilerindeki gelişme, aynı zamanda dünya küresel güçlerinin de istediği bir durumdur. Türkiye'nin arabulucu bir rol oynaması bölgedeki etkinliğinin artmasına da hizmet etmektedir. "Türk-İran ilişkilerinin bölge iç dengelerini etkileyen üçüncü boyutu Ortadoğu bölgesinin bereketli kuzey hilal hattını oluşturan Mezopotamya-Basra ile ilgilidir. Osmanlı-İran dengelerinin de şekillendiği bir hat üzerinde bulunan Irak'ın mezhep ve etnik nitelikleriyle itibarıyla taşıdığı iç çelişkiler ve Soğuk Savaş sonrası dönemde Irak-eksenli yaşanan bunalım Türk-İran ilişkilerini gerek bu hattın jeopolitik geleceği, gerekse Irak'ın siyasi geleceği açısından önemli bir faktör haline getirmiş bulunmaktadır..."[37] Türkiye'nin İran'a yönelik geliştirdiği dış politika açılımını iki yönlü değerlendirmek mümkündür. Birincisi, Obama'lı ABD'nin Ortadoğu politikasında meydana gelen değişikliklerle ilgilidir. ABD'nin İran ile ilişkilerini geliştirmek istemesi ve bölgedeki dengeleri yeniden belirlerken İran'a görev

[36] DAVUTOĞLU Ahmet, Stratejik Derinlik, Küre yay. İstanbul, 2008, syf.181,
[37] Age, syf.435.

verme istediğini sağlamak için Türkiye'yi bir aracı olarak kullanmaktadır. İkinci nokta ise, Türkiye'nin bölgesel liderliğini kabul ettirmesinin öncelikli yolu, İran gibi güçlü ve stratejik öneme sahip bir ülkeyi etkilemesi ve yönlendirmek istemesidir. Türkiye, İran ile olan ilişkilerini bir bakıma Osmanlı-Pers ilişkileri gibi görüp algılamakta ve bölgesel bir denge ilişkisi kurmak istemektedir. İran, Türkiye'nin bu tür eğilimlerini hiçbir yoruma yer bırakmayacak şekilde reddetti ve Ortadoğu'da Türkiye'nin aksine politik bir aktör olmak için küresel güçlerle sorunlara rağmen ciddi ilişkiler geliştirmeye yöneldi.

Ortadoğu'nun İslam ülkeleriyle olan ilişkilerin stratejik çıkarlar esası üzerine şekillendiğini belirten Davutoğlu, Türkiye'nin 'kendi iç çelişkilerini aşarak' bölgede etkinliğini arttırmanın tek yolunun 'İslam dünyası ile oluşturacağı tarihisel ilişkiler' olduğunu sürekli vurgular. "İslam Dünya'sının jeopolitik derinliği de Türkiye için son derece önemli stratejik unsurlar taşımaktadır. İslam Dünyası'nın uluslararası bunalımların yoğunlaştığı alanlarda oluşmasının temel sebebi de budur. Türkiye'nin kendisinin de içinde bulunduğu bu jeopolitik alan içinde siyasi bir etkinliğe sahip olması genellikle uluslararası stratejik derinliğin önünü açacaktır. Bu alanı fazla yok farz etmek de, bu dünyaya sırtını dönmek de jeopolitik geçiş alaları üzerinde bulunan Türkiye için sürdürülebilir bir tavır olma niteliğini kaybetmektedir."[38] Buna paralel olarak Türkiye'nin 'hem kültürel, hem de siyasal alanda bölgede ciddi bir güç olacağını' vurgulamaktadır. Yani Türkiye ile İslam dünyası arasında çok kapsamlı ilişkilerin geliştirilmesini fiilen uygulamaya koyan Davutoğlu, Hamas, Hizbullah, Müslüman Kardeşler Örgütü, El Sadır gibi geleneksel İslam güçlerinin dışında kalan örgütlerle sıkı ilişkilerin geliştirilmesinde ve onların meşru görülmesinde AKP hükümetinin izlemiş olduğu politikaların stratejistidir. Özellikle son 7 yıldır, Arap patentli küresel sermayenin yoğunluklu olarak Türkiye'ye akışını sağlayan planda dışişleri bakanının politik yönelimlerinin önemli bir etkisi vardı. ABD'nin baskısıyla bu süreç fiilen bitti. Türkiye'nin ekonomik kurmaylarının tahmini ekonomik gelişme değerlerinden önemli bir değişikliğe gitmelerinin temel nedeni özellikle Arap dünyasında gelen sıcak para akışının önemli oranda durmasıyla ilişkilidir.

"Osmanlı Devleti'nin son dönemine damgasını vuran Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarında bu uyum arayışlarının izleri açık bir şekilde görülmüştür. Bu konum Osmanlı idarecilerini çok daha geniş ölçekli bir strateji/diplomasi uygulamaya sevk etmiştir. Bu geniş ölçekli strateji/diplomasi

[38] Age, syf.263,

çabası bir taraftan Osmanlı Devleti'nin manevra ve etkinlik alanlarını genişletirken, diğer taraftan sömürgeci büyük güçlerle Osmanlı devleti arasındaki çelişkileri ve hesaplaşmaları derinleştiriyordu. Osmanlı Devleti'nin İslam Dünyası derinliğindeki uluslararası etkinlik alanı ile sömürgeci ülkelerin iç çelişkilerinin aynı anda arttığı dönemlerde bu konum devlete küresel ölçekli bir güç kazandırırken, bu etkinlik ile sömürgeci güçler arasındaki çelişkilerin aynı anda azalma gösterdiği dönemlerde uluslararası baskıların yoğunlaşması sonucunda doğuyordu."[39] İngilizlerin bölgede işgalci bir güç olarak görülmesine karşılık Osmanlıların tersten bölgenin sahibi olarak gösterilmesi, esasen, bugünkü işgalci politikaların meşru görülmesine yönelik olarak izlenen bir politikadır. Davutoğlu, bölgesel ilişkilerde, Osmanlı yönetiminin izlediği politikaların kürsel dünyadaki versiyonunu uygulayarak, İslam dünyasının liderliğine oynamayı amaçlıyor.

Özellikle Avrasya-Orta Asya ile bağlantılı olan bu bölgede Türkiye'nin oynayacağı role dikkat çeken Davutoğlu şunları belirtiyor: "Hazar Denizi, Türkiye'nin Orta-Asya'ya açılmasındaki kilit deniz havzasıdır. Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan arasında Hazar Denizi konusunda Rusya karşısında gerçekleştirilecek bir işbirliği Türkiye'nin Orta-Asya politikasının esaslarından biri olmak zorundadır. Türkiye'nin Kafkaslar-Hazar-Orta Asya bağlantı politikasının üç temel taktik prensipten hareket etmek durumundadır. 1-Kuzey Kafkasya cumhuriyetlerinin Rusya Federasyonu içindeki statülerinin kademeli bir şekilde güçlendirilmesini temin etmek, 2- İran ile ideolojik gerilimlerle gölgelenen ilişkilerin dinamik ve rasyonel bir ekonomik işbirliği çerçevesinde sağlamlaştırılarak Rusya'nın Orta-Asya ve Kafkaslar üzerindeki etkisini dengelemek, 3- Orta-Asya ülkeleri arasında her türlü işbirliğini teşvik etmek..."[40] Türkiye'nin bölgesel saldırgan bir güç olması için ortaya konulan bu politikalar, ABD'nin bölgesel stratejileriyle uyumlu bir politika geliştirmek yerine 'yeni' Osmancılık hayallerine kapıldı. Obama'nın ikinci dönem başkanı seçilmesi ile ABD'nin dış politikası da Afganistan-Pakistan bölgesinde Taliban'ı da çözüm sürecinin içerisine çekerek ilerlemeyi, Ortadoğu denkleminde İran'ın da bölgesel bir güç olarak içerisinde olduğu yeni bir politika geliştirdiğini bir türlü anlamadı ve kavramadı.

Türkiye'nin son iki yıldır bölgede yürüttüğü dış siyasetin ana unsurunu oluşturan bu yaklaşım, bir bakıma 'Neo-Osmanlıcılık' veya 'Küresel

[39] Age, syf:257.
[40] Age, syf:181

Osmanlıcılık' olarak tanımlanmaktadır. Dış politikada böylesine ciddi bir yoğunlaşmanın sağlanması, Osmanlıların bölgesel politikalarına benzerliği nedeniyle 'Neo-Osmanlıcılık' olarak tanımlanması ile Osmanlıların işgal ettiği toprakların yeniden Türk devletinin egemenlik alanına girebileceği biçiminden algılanmaması gerekir. Bu tamamen İslam coğrafyasının küresel kapitalist sisteme dâhil edilmesi ekseninde planlanan stratejinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bölgesel güç ilişkilerinin 'ılımlı İslam' ekseninde yeniden düzenlenirken, Türkiye'nin iç politik dengelerinin de, buna göre yeniden düzenlenmesine gerek görülmektedir. Bunun en belirgin özelliği de, dış politikada, İslamcı faktörlerin çok daha belirgin olarak ön plana çıkmasıdır. AB'ne adaylık süreci içerisinde olan Türkiye'nin Suriye, Pakistan, Libya ile vizeleri karşılıklı kaldırmaları, aynı uygulamaları diğer İslam ülkeleriyle de gerçekleştirmek için somut girişimlerin başlanmış olması, 'Küresel İslamcığın' kurulmasına önderlik etmek isteyen Türkiye'nin Neo-Osmanlıcılık politikası, Osmanlılar dönemindeki toprakların yeniden ele geçirilmesi olarak tanımlanamaz.

Bunun için ne uluslararası ilişkiler ve bölgesel dengeler, ne de Türkiye'nin ekonomik-politik durumu ve hatta askeri gücü uygundur. 'Yeni Osmanlıcılık' daha çok liderlik rolü biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bunun politik yönlendirilmesi de Osmanlılara benzer bir biçimde gelişmektedir: İslamcılığın giderek ön plana çıkartılmasıdır. Temel birleşme unsuru olarak İslam faktörü dış politikada artan bir ağırlık oluşturmaktadır. Ayrıca 'Küresel İslam Birliği Ülkeleri'nin kurulması, dünya kapitalist sistemi bakımından hesaplanan bir projedir.

Türkiye bu projenin aktif gücü olmak için özellikle iki noktayı esas almaktadır. Birincisi, dış politika ekseninde, komşu ülkeleriyle 'sıfır problem' taktik politikasının geliştirilmesidir. Yunanistan, Kıbrıs ve Ermenistan ile olan ilişkiler bu sürecin kırılgan hatlarını oluşturmaktadır. Küresel kapitalist güçlerin baskısıyla somut adımlar atıldı. Buna paralel olarak İslam ülkeleriyle ilişkilerinin geliştirilmesi ve bölgesel ittifakın oluşturulmasının adımları da atılmaya başlandı. İsrail-Filistin, Suriye-İsrail, Irak, İran, Afganistan, Azerbaycan-Türkiye, Ermenistan-Türkiye, Pakistan, Mısır, Libya, Suudi Arabistan gibi bölge coğrafyasında bulunun ülkelerle olan yeni dönemsel ilişkilerinin mimarı olan Davutoğlu'nun belirlediği İslamcı dış politika, uluslararası sermayenin genel çıkarlarıyla uyumlu bir politika izlemek istedi. Davutoğlu'nun "Biz Ortadoğu, Kafkaslar, Balkanlar ve Orta Asya'da, tüm çevremizde yeni bir düzen

oluşturmamız gerektiğini düşünüyoruz" olarak tanımladığı model, küresel kapitalist sistemdir.[41] İkinci nokta ise, Türkiye'nin iç politik dengelerinde, dış politikaya uygun İslamcı iktidarın' pekiştirilmesidir. Erdoğan'a yön veren Davutoğlu, 'sıfır sorunlu' politikası, izlediği politik stratejiyle tam sorunlu ve çöken bir politika haline geldi. Özellikle Suriye merkezli uygulamaya koyduğu pratik-politika, Türkiye'nin bölgesel politikalarının bütünüyle tasfiye olmasını sağladı. Böylelikle, bölgesel Osmanlıcılık rüyası bütünüyle çökerken, ısrarla devam ettirdiği bölgesel politikayla da, özellikle Arap dünyasında önemli oranda izole edilmesine yol açtı.

B) Bölgesel Osmanlıcılıkta Kürdistan hesabı

Davutoğlu'nun belirlediği dış politikada Kürdistan coğrafyası stratejik bir yer tutuyor. Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasındaki ilişkileri yanında özellikle bölgesel ve uluslararası ilişkilerini değerlendirirken esasen Kürdistan coğrafyasının jeostratejik ve jeopolitik önemine vurgu yapmaktadır: "Kürt nüfusun yayıldığı coğrafyayı göz önüne aldığımızda 'Kürt Meselesi'nin küresel ve belgesel dengelerde taşıdığı önemi ve bölge içinde bir belirsizlik unsuru haline dönüştürülmesinin arka plandaki temel sebebi anlamak da kolaylaşır. Bu coğrafya, kendi içinde jeopolitik bir bütünlük oluşturması güç bir geçiş alanını, oluşturmaktadır. Ortadoğu ve Avrasya'nın en önemli geçiş alanlarından birini oluşturan bu coğrafya bu yönüyle küresel ve bölgesel rekabetlerin çekim alanı haline gelirken, jeopolitik bir iç bütünlük oluşturmaması dolayısıyla da istikrarsızlık kaynağı olmaktadır."[42]

Bölgenin bir geçiş alanı niteliği taşımasını sağlayan ve 'Kürt Meselesi'nin jeopolitik arka planını oluşturan ikisi kıtasal, diğerleri daha bölgesel dört ana nitelikten bahsedilebilir. Birincisi, bö1genin Avrasya ana kıtasının doğu-batı ekseninde Hazar Denizinin güneyinden geçen kıtasal bağlantının en kritik geçiş hattı üzerinde bulunmaktadır. İkincisi ise kuzey-güney ekseninde Avrasya steplerini güney denizlerine bağlayan dört önemli geçiş kuşağının biri olan Kafkasları (diğerleri Balkanlar, Afganistan/Hayber ve Tibet/Hind-i Çin) bir hat ile Basra Körfezi'ne, bir diğer hat ile doğu Akdeniz'e bağlayan jeopolitik bağlantı hattının da bu bölge üzerinde

[41] http://www.newsweekturkiye.com.tr/haberler/detay/34242/Turkiye-on-sene-sonra
[42] Age, syf: 437

olmasıdır... Daha bölgesel nitelikli bağlantılar açısından ele alındığında üçüncü olarak bu bölge iç Anadolu havzasını bir taraftan Mezopotamya havzasına, diğer taraftan İran üzerinden Asya derinliklerine bağlamaktadır ki Türkiye açısından bu bağlantı son derece bir önem arz etmektedir. Dördüncü olarak Karadeniz-Hazar-Basra-Doğu Akdeniz deniz bağlantısının karasal merkezi de " Kürt Meselesi"nin jeopolitik arka planının önemli özellikleri arasındadır. Bu jeopolitik arka plandır ki, basta ABD olmak üzere önemli Avrupa güçlerini ve Rusya'yı meselenin içine doğru çekmekte ve Avrasya üzerindeki jeopolitik rekabet kaçınılmaz bir şekilde bölgeye yansımaktadır."[43] Avrupa, Asya-Avrasya, Ortadoğu ve hatta Afrika kıtasının bağlantılarının tam merkezinde olan Kürdistan coğrafyası, uluslararası güçler bakımından stratejik öneme sahip olduğu bir gerçek. Her ne kadar Kürdistan coğrafyası söz konusu işgalci devletlerin sınırları içerisinde bulunuyorsa da, söz konusu devletleri jeo-stratejik olarak önemi kılan Kürdistan topraklarıdır. Bölgesel işgalci devletler Kürdistan'ın bu tarihsel önemini ve rolünü bildiklerinden, aralarındaki bölgesel rekabete rağmen, 'Kürt Sorunu ' karşısında genelde ortak bir politik çizgide hareket etmektedirler. Bu konuda en çok sıkıntı çeken ülke ise Türkiye'dir.

Kürt sorunu, bölgesel ilişkilerde hemen her dönem politik önemini ve güncelliğini korumuştur. Davutoğlu bunu farklı bir tarzda yorumlamaya çalışsa da, Kürdistan gerçeğinin bölgesel ilişkilerin temel sorunu olduğunu dolaylı olarak kabul ediyor. "Kürt Meselesi'nin jeokültürel/jeoetnik temelinde de Kürt nüfusunun Ortadoğu'nun diğer üç önemli yerleşik unsuru olan Türk Arap ve Acem nüfusun etkinlik alanlarına yayılmış olması yatmaktadır. Bu sebepledir ki bu üç temel unsur ile ilişkili politika geliştiren her büyük güç Kürtleri şu ya da bu şekilde stratejik denklemin bir yerinde kullanmaya çalışmaktadır. Yetmişli yıllarda Sovyet yanlısı Baas rejimi karşısında baba Barzani liderliğinde bir Irak meselesi haline dönüşen Kürt Meselesi, Iran Devriminden sonra bir İran Meselesi haline getirilmiştir. Soğuk Savaşın sona erme sürecinin getirdiği dengelerde Türkiye'nin Asya derinliğini tehdit eden PKK terör örgütü ile bir Türkiye meselesi haline getirilen Kürt Meselesi, Körfez Savaşına koşut bir

[43] Age, syf: 437-438

tarzda da oğul Barzani öncülüğünde bir Irak meselesi olma niteliğini sürdürmüştür."[44]

Geçmişte olduğu gibi bugün ve gelecekte, küresel güçlerin oynadıkları 'büyük oyun' alanının merkezi Kürdistan'dır. Kürdistan hesaba katılmaksızın, dünya kapitalist güçlerinin Avrasya ve Ortadoğu projelerinin her zaman başarısız kalınacağı biliniyor. Çünkü bölgesel ve uluslararası rekabete konu olan bütün enerji yatakları ve su havzalarının merkezinde Kürdistan bulunuyor. Davutoğlu, Türkiye'nin bölgesel politikalarını belirlerken bu gerçeği çok açık olarak analiz ediyor: "Kürt Meselesi'nin jeo-ekonomik arka planında ise bu jeopolitik yapının kaçınılmaz olarak kurduğu petrol-su-petrol yatmaktadır. Kafkasya ve Hazar petrollerini Mezopotamya havzası üzerinden Körfez petrol kaynaklarına bağlayan jeoekonomik hat bölgeyi uluslararası rekabetin odak noktasına çeken diğer önemli bir unsurdur... Daha geniş ölçekli Ortadoğu Meselesini daha dar ölçekli Kürt Meselesi haline dönüştürme çabalarının arkasında da bu jeoekonomik altyapı vardır. Orta Asya'dan Akdeniz, Avrupa ve Hint Okyanusuna uzanan enerji kaynaklarının aktarım hatlarının oluşturduğu yeni reel coğrafya da cari sınırları asan bölgesel inisiyatif alanlarının devreye sokulmasına yol açmaktadır."[45] Uluslararası büyük oyunların oynandığı Kürdistan coğrafyasında her küresel gücün ve her bölgesel devletin kendi çıkarlarına göre planları bulunuyor. Türkiye'nin başından beri örneğin zayıf ve etkisiz olarak gördüğü ve hatta aşiret liderleri olarak tanımladığı Güney Kürdistan Yönetimi'ni çok yönlü denetim altına alarak gelecekte kendisine bağlama hesapları yaptığı gözlenen bir gerçektir. Güney Kürdistan Yönetimi ile çok yakın bağlarına rağmen, Türkiye'nin Güney Kürdistan üzerinde stratejik bir hegemonya kurma şansının fazla olmadığı da verileriyle ortaya çıkmış bulunuyor.

Davutoğlu ile aktifleşen Türk devletinin bölgesel dış politikasının merkezinde Kürtlerin bulunduğu biliniyor. İç politik ilişkilerde ciddi bir politik krizle karşı karşıya olan devlet, aynı durumu bölgesel ilişkilerde de yaşıyor. Bunun için bölgesel dış politikasının birinci öncelikli merkezinde Güney Kürdistan Federasyonu bulunuyor. Türkiye özellikle Kerkük'ün Federasyon sınırlarına dâhil edilmemesi için bütün gücünü kullanmaktadır. Bu güne kadar Bağdat merkezli Şii hükümetin bu konudaki yaklaşımını bildiğinden, ortak bir politik tavır

[44] Age, syf.439.
[45] Age, syf. 438-439.

geliştirerek Kürdistan Federasyonu üzerinde kapsamlı bir baskı oluşturmaya çalıştı. Çünkü Kerkük'ün içinde olduğu bir Kürdistan devleti, uluslararası alanda önemli bir politik etki yaratacaktır. Tersi bir durum ise Kürdistan Federasyonun sanıldığı gibi varlığı fazla ciddiye alınmayacaktır. Davutoğlu bu noktayı çok iyi bildiği için, bütün gücüyle Kerkük üzerine belirlediği politikayı uygulatmaya çalışmaktadır.

Davutoğlu merkezli geliştirilen bölgesel Osmanlıcılığın hedeflerinden biri Rojava/Batı Kürdistan'dır. Türkiye'nin çöken Suriye politikasında ısrar etmesinin temel nedeni sanıldığı ve sunulduğu gibi Şam ve Halep değildir. Bu iki merkez üzerinde hâkimiyet kurması söz konusu olamaz zaten. Ama sınır olduğu Rojava üzerinde önemli bir hâkimiyet kurabilir. Bu nedenle PYD'nin Rojava'da özerklik ilanı Türkiye tarafından hiçbir şekilde kabul görmedi/görmez. Çünkü 'Özerk Rojava' Türkiye'nin izlediği egemenlik stratejisini bütünüyle işlevsizleştirecek bir gelişme olarak ortaya çıktı. Rojava'da yaşama geçen 'Özerkliğin' tasfiyesi için bölgedeki bütün İslamcı hareketlerin çok aktif olarak desteklenmesi bu nedenledir. Radikal İslamcı örgütlerin Serekaniye ve Kobani merkezli saldırılarının arka planı Türkiye'nin Rojava bölgesinde oluşan 'özerk' bölgeleri tasfiye etmek ve buralarda egemenlik kurma politikasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bölgesel gelişmeler ve uluslararası güçlerin çıkarları, Rojava'da toplumsal bir yapı inşa etmeye çalışan Kürt halkının ortak irade birliği, Davutoğlu eksenli geliştirilen bu tür politikaları büyük ölçüde işlevsizleştirdi. Güney Kürdistan bölgesine yönelik politikalarında olduğu gibi Batı Kürdistan'da da bütünüyle çöken dış politika, 'bölgesel Osmanlıcılık' hayallerinin bittiğine dair önemli veriler sunuyor.

Diğer önemli bir nokta ise hem Türk devletinin kendi iç politik dengeleri hem de bölgesel ilişkiler bakımından PKK'ye yönelik izlenen politikadır. Aslında İslamcı AKP hükümeti tarafından geliştirilen, 'Açılım Projesi'nin mimarlarından biri Davutoğlu'dur. Uygulanan Kürt politikasının arka planında, aidiyet duygusu olarak tanımladığı ve daha çok dini ve kültürel etkileri ön plana çıkararak Kürtler ile onun toplumsal gücünü ayrıştırmayı esas alıyor. Davutoğlu bunu şu şekilde ifade ediyor; "Sabit veriler olan ortak tarih, coğrafya, din ve kültür unsurları Anadolu'nun değişik bö1gelerinde yaşayan bu insanların ortak bir, sosyal aidiyet hissi ile kaynaşmalarını sağlamıştır. PKK, bütün çabalarına rağmen, Kürt nüfus içinde yeterli bir destek bulamamışsa bunun sebebi sadece alman askerî tedbirler değil, bu aidiyet hissinin getirdiği ortak hayat alanı bilincidir. Tarihî birikim ile desteklenen bu

aidiyet hissinin zaafa uğratılması PKK'den daha tehlikeli sonuçlar doğurabilir."[46] Sistemin en büyük korkusu, Kürtlerin sistemden zihinsel olarak kopmalarıdır. İçinde bulunduğumuz politik süreç dikkate alındığında, bu kopuş fiilen yaşanmaktadır. Kürtlerin metropollerde artık 'yabancı' olarak görülüp dışlanması söz konusu 'aidiyet hissi'nin çok belirgin olarak ortaya çıktığını gösteriyor. Davutoğlu ve hükümetinin en büyük kaygısı da budur. Bunu engellemek için de, PKK'ye yönelik tasfiyenin devam etmesini ve bölgeye yönelik ekonomik ve sosyal açılımlarla halkın yeniden sömürgeci rejim içerisine çekilmesi gerektiğini söylüyor. "Türkiye teröre ciddi bir darbe vurulduğu bu dönemde toplumsal aidiyet hissini sarsma riski taşıyan bir söylem yerine, terörist grup ile Kürt halkını ayrıştıracak ve masum bölge halkını yeni bir aidiyet hissi ile kucaklayacak, kültürel, siyası ve ekonomik politikalar geliştirmek zorundadır."[47]

Bu değerlendirmeden anlaşılabileceği gibi, bölge ülkelerinin iç politikasının en önemli sorununun Kürt gerçeği olduğunu bilen Başbakan Davutoğlu, Kürtlere yönelik ortak bir saldırı politikasını uygulamak için daha çok yoğunlaşacak gibi görünüyor. Davutoğlu, eğer 'bölgesel Osmanlıcılık' rüyasından uyanır, Kürdistan sorununa çok daha objektif yaklaşır, Rojava Özerk Bölgesini tanır, Kuzey Kürdistan'da PKK ile doğru bir perspektif içerisinde masaya oturur, Kürtlerin demokratik taleplerine karşılık verirse, sorunu çözüme kavuşturur. Bunu yapmadığında 21. yüzyılın ilk çeyreği dolmadan bölünmüş ve gücü önemli oranda zayıflamış, boğazlar dışında jeopolitik önemi kalmamış bir Türkiye ile karşılaşılması yüksek olasılıktır.

---

[46] Age, syf.449

[47] Age, syf.449

BÖLÜM III

BÖLGESEL DENKLEMİ BOZAN İSLAMİ GÜÇLER

1-Küresel Ve Bölgesel Güçlerin Kaos Yaratma Hareketi: IŞİD

Radikal İslami hareketin özellikle İslam coğrafyasında etkili olmasında, küresel kapitalist dünyanın Afganistan'da başlayarak Irak, Libya ve Suriye'de devam eden işgallerin özellikle Arap halklarında yarattığı sosyolojik ve politik tepkilerin çok önemli bir etkisi bulunuyor.

İngiltere'nin ve ABD'nin İslam politikası, bütün tarih boyunca nerdeyse değişmedi. Bugün Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında çok daha geniş bir alanı kontrol altına alma stratejisi, yaklaşık olarak 300 yıllık bir geçmişe dayanıyor. Bu politikayı daha çok İslamcı güçler içerisinde çıkarttığı ve önemli oranda yönlendirdiği örgütlerle yaşama geçiriyor.

Mevcut radikal İslamcı örgütlerin çok önemli bir kısmının, geçmişten beri istihbarat örgütleriyle ve bölgesel İslamcı devletlerle yakın ilişkileri bulunuyor. Örneğin 1713 yılında, İngiliz Sömürgeler Bakanlığında görevli İngiliz istihbaratçısı Hempher, Vahhabiliğin Ortadoğu'da bir güç olması için Muhammed bin Abdülvahhab ve oğlunu yönlendirdi, destek verdi. Günümüzde El Kaide gibi küresel bir düzeyde işlevli kılınan İslamcı örgütün, başından beri CİA ile yakın ilişkiler içerisinde olduğu, Sovyet Birliğine karşı savaştırılmak üzere görevlendirildiği artık bütün verileriyle ortaya çıkmış durumda. El Bağdadi'nin ABD'li Senatör Mc Cain ile aynı karede bulunan fotoğraflarının yayınlanması, IŞİD'in CİA ile olan bağları hakkında önemli kuşkular doğurdu. Bunların hiç biri tesadüfü olmayıp, uluslararası güçlerin izlediği bölgesel stratejinin bir parçası olarak işlev görüyor. Vahhabi hareketlerinin tarihsel gelişme eğilimlerine bakıldığında, 1700'lü yıllardan bu yana, uluslararası güçlerle bir bağlantısı olduğu görülür.

Küresel işgalci güçler, nasıl ki Uzak Doğu'yu kontrol altına almak için El Kaide'yi Afganistan'a saldırı gerekçesi haline getirmişlerse, aynı şekilde IŞİD de, Irak ve Suriye merkezli Ortadoğu'nun yeniden yapılandırılmasının bir aracı olarak işlev görüyor. El Kaide lideri Bin Ladin'in ABD'nin istihbarat ve askeri kurumlarıyla ilişkisi neyse, IŞİD lideri El Bağdadi'nin ilişkisi aynıdır. Bu bakımdan Ortadoğu'da radikal İslamcı örgütlerin çok önemli bir kısmı, küresel güçlerin istihbarat örgütleriyle doğrudan ve dolaylı bir ilişki içerisinde olup, onların bölgesel stratejilerine uyumlu bir politika izliyorlar. Bölgenin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gerçeği, bu tür örgütlerin gelişmesine nesnel bir zemin hazırlıyor.

Vahhabilik ile Selefilik aynı tarihsel gelenekten gelmedir. Son yıllarda daha çok Selefilik kavramı kullanılmaya başlansa da özü bütünüyle aynıdır. "Aşağı yukarı aynı dönemde bugünkü Suudi Arabistan'ın sınırları içinde bulunan Necid bölgesinde ortaya çıkan ve Mısır'daki hareket ile benzer söylemleri dillendiren Muhammed bin Abdilvehhab'ın yürüttüğü "Vahhabilik " hareketine de daha sonra Selefilik denmiştir."[1] Konumuz Vehhabiliğin veya Selefiliğin farklı eğilimlerini incelemek değil, daha çok genel olarak belirlenen temel kıstasların bugüne yansımasına dikkat çekmektir. Bu bakımdan IŞİD, Vahhabi geleneğinin en uçtaki temsilcisi olarak bir rol üstlenmiş durumda. İşgal ettiği her bölgede uygulamaya koyduğu vahşi uygulamalar, esasen Vahhabi akımının belirlediği 'İslam' anlayışına bütünüyle uygundur; "Vahhabiliğin en önemli özelliklerinden birisi de bid'adlar karşısındaki tutumudur. Muhammed bin Abdülvahhab'a göre Kur'an ve Sünnet'te olmayan her şey bidattir. Bir bidat çıkaran melundur ve çıkardığı şey reddedilmelidir. Bid'adlarin çoğu insanları şirke düşürmektedir. Bunların başında mezarlar, türbeler ve bunların ziyaretleri gelir. Mezarlarda yapılan ibadetler şirktir. Sevap umarak Peygamberin kabrini ziyaret bile şirke neden olabilir. Şirke neden olmamaları için, mezar ziyaretleri, türbe yapımı kesin olarak yasaklanmalıdır. Ölülere niyaz, tevessül, falcılara, müneccimlere inanmak, Peygamber'in anısını yüceltmek, hırka-i şerif, sakal-i şerif ziyaretleri yapmak, Allah'tan başkasına ibadet etmek, şirk koşmaktır. Mevlit toplantıları düzenlemek, bu toplantılarda mevlit okumak, sünnet ya da nafile namazlar kılmak yasaklanmalıdır. Göz değmemesi için nazar boncuğu takmak, muska takınmak, ağaç, taş gibi şeyleri kutsal saymak, bir hastalık ya da beladan kurtulmak, güzel görünmek için boncuk, ip gibi şeyler takınmak, sihir, büyü, yıldız falı gibi şeylere inanmak, iyi kişilere, velilere tazimde bulunmak, onlara dua etmek, onlardan yardım dilemek gibi şeyler de tamamıyla şirke neden olan bid'adlardandır. Riya için namaz kılmak, sofuluk etmek, iyi insan gibi görünerek çıkar sağlamak da şirktir. Cami ve mescitlerin süslenmesi, minare yapılması da terk edilmesi gereken bid'adlardır."[2] IŞİD'in İslam'a yönelik pratik uygulamalarını içeren vahşet ve katliamlar Vahhabiliğin İslam'i yaşam tarzıyla birebir uyuşmaktadır. Suudi akademisyen Fuad İbrahim'in belirttiği gibi, 18. Yüzyılda İbni Suud ile birlikte Vahabiliği ve Suudi projesini kurmuş olan Abdülvahab'ın çok bilinçli olarak kullandığı ve uygulatmaya çalıştığı temel perspektifler, bugün IŞİD için yol göstericidir

1 http://selefilik.com/selefilik-hakkinda-genis-malumat/#sthash.vcGpnsTf.dpuf
2 http://tr.wikipedia.org/wiki/Vahhabilik

IŞİD'in bu düzeyde saldırgan konuma gelmesinin politik arka planlarında yer alan şeylerden biri de, batı ile uyumlu ve Vahhabiliğin Ortadoğu'da temel taşı olarak işlev gören Suudi Arabistan'ın açık bir değişim sürecine girmesidir. Bu bakımdan Vahhabiliğin temel perspektiflerinden uzaklaşmış ve batının geleneksel bakış açısına uygun ve bağımlı bir İslam politikası uygulayan ve hatta Mekke ve Medine gibi kutsal mekânları ticari çıkarların merkezi haline getiren Suudi Yönetimine karşı kendisini bir reaksiyoner güç olarak gören IŞİD, Vahhabiliği, 21. yüzyılda uygulama iddiasındadır. Bu bakımdan IŞİD tarafından gerçekleştirilen katliamlar, cinnet getiren, sapkın bir grubun yaptığı eylemler olmayıp tersine, Vahhabi anlayışının yaşama geçirilmesidir. IŞİD'in kadınları pazarlarda satması ve hatta İslamcı militanların seks köleleri haline getirmeleri Vahhabiliğin İslami yorumundan kaynaklanıyor.

Vahhabi geleneğinin günümüzdeki temsilcisi IŞİD, Ortadoğu'nun içerisine sürüklendiği sosyal ve politik gelişmelere paralel olarak ortaya çıktı. 2004 yılında, Ebu Musa Zerkavi tarafından "Tevhid ve Cihat" adıyla kurulan örgüt daha sonra El Kaide'ye katıldığını açıklayarak ismini "Mezopotamya'da El Kaide" olarak değiştirdi. "Mücahitler Şurası Konseyi"ni kurduğunu açıklayan Zerkavi, 7 Haziran 2006'da ABD askeri güçlerinin düzenlediği bir operasyonda öldürüldü ve yerine Ebu Hamza el Muhacir geçti. 2010 yılında, ABD'nin yapmış olduğu ikinci bir operasyonla örgütün ikinci lideri durumundaki Ebu Hamza el Muhacir öldürüldü. Bu operasyondan sonra örgütün liderliğine Irak'ta cezaevinde kaçtığı iddia edilen Ebu Bekir El Bağdadi getirildi. Bağdadi kısa süre sonra "Irak İslam Devleti"ni kurduğunu ilan etti. Suriye iç savaşında aktif rol alan örgüt ismini bu kez 'Irak ve Şam İslam Devleti(IŞİD)'i olarak değiştirdi.

Bağdadi'nin talimatıyla gerçekleştirilen eylemler ve uyguladığı vahşi yöntemler, İslamcılar arasında ciddi tartışmalara yol açtı. Hem Şii Bağdat rejimine karşı gerçekleştirdiği eylemlerle, hem de bölgedeki diğer İslamcı gruplara yönelik başlattığı şiddet ve tasfiye hareketiyle dikkatleri üzerine çekti. El Kaide'ye yakın olan Sünni aşiret gruplarının dahi tepkisini çeken bu saldırılarla, toplumsal tabanı önemli oranda zayıfladı ve ilk yıllarda yarattığı etki gücü hızla dağıldı. IŞİD'in gelişim çizgisi ve pratik yönelimleri dikkate alındığında ideoloji-politik bir hareketten çok, pratik olarak bölgesel ilişkilerin dizayn edilmesinde kaos yaratan bir örgütsel mekanizmaya sahip olduğunu gösteriyor. Vahhabiliğin İslami yorumunu uygulamakta olduğunu iddia eden IŞİD, pratik uygulamalarıyla Ortadoğu'da toplumsal ilişkileri belirleyen bir güç olmaktan çok, bölgenin küresel kapitalist sistemin ihtiyaçlarına göre yeniden

yapılandırılmasında önemli bir rol üstlendiği anlaşılıyor. Ebu Bekir El Bağdadi'nin kendisini İslam halifesi olarak ilan etmesi de, özellikle körfez devletlerinin değişimine nesnel bir zemin hazırlamaya yönelik izlenen planın bir parçası olarak işlev görüyor.

Uluslararası güçlerin Suriye'de Esad rejimini tasfiye etmek için uygulamaya koyduğu çok yönlü savaş politikalarının bir aracı olarak IŞİD, Şam'a savaş açtığını ilan etti. Özellikle uluslararası İslamcı militanların savaş merkezine dönen Suriye'de IŞİD muhaliflerin önemli bir askeri gücü haline geldi ya da getirildi. Suriye'de Sünni halkın desteğini alamamasına rağmen başka ülkelerden gelen binlerce İslamcı militanı bünyesinde toplamayı başardı ve diğer İslamcı gruplar üzerinde önemli oranda hâkimiyet kurdu. Kendisine tabi olmayan diğer İslamcı gruplara karşı saldırılara yöneldi ve tek muhatap güç olmaya çalıştı. Bağdadi'nin kendisini Halife ilan etmesi de aslında, Irak ve Suriye'de savaşan El Kaideye bağlı radikal İslamcı örgütler olmak üzere her akımı kendisine biat etmeye zorlamasıdır. Halifeliğin ilanı, aynı zamanda S. Arabistan merkez olmak üzere körfez devletlerine yönelik savaş stratejisini açıklamış olmasını da ifade eder. Bu bakımdan IŞİD, savaşı Türkiye ve Mısır gibi ülkeleri de içine alacak şekilde genişletmeye çalışacaktır. Elbette IŞİD'in saldırı planının bölgede başarılı olma şansı bulunmuyor. Sorun bunun çok ötesinde olup, IŞİD saldırılarını gerekçe göstererek, küresel sistemin bölgesel dönüşümüne zemin hazırlamaktır.

Amerikan İstihbarat Örgütü CIA sözcüsü Ryan Trapani'nin BBC'de yayınlanan demecinde; "Savaş alanındaki başarılar, hilafetin ilanı, daha geniş çaplı eylemler ve istihbarat nedeniyle Haziran'dan bu yana örgüte yoğun katılım gerçekleşmekteydi. Yeni sayı mevcuttaki artışı yansıtmaktadır. Bunların iki bini Batılı ülkelerden olmak üzere 80'i aşkın ülkeden 15 bin üzerinde yabancı savaşçılardan oluşuyor." Küresel İslami cihatçıların buluşma merkezi olan IŞİD'in militanlarının yaklaşık olarak % 80'i başka ülkelerden gelenlerden oluşuyor. IŞİD, Irak ve Suriye'nin ortak sınır bölgelerinde aktif ve hareketli bulunuyor. Savaş içerisinde deneyim kazanan bir askeri güce sahip olmasına rağmen, henüz kalıcı bir başarı elde etmiş bulunmuyor. IŞİD, Musul'u ele geçirerek bu süreç için çok ciddi bir hamle yaptı. Musul'u çok kolay bir şekilde ele geçirerek Kürdistan coğrafyasına yönelik saldırılara girişmesi, bölgesel ilişkilerin yeniden düzenlenmesi için hazırlanan çok yönlü planın bir parçasıdır. Nasıl ki, Saddam'ın özel olarak eğitilmiş ve her türlü silah gücüne sahip olan Cumhuriyet Muhafızları, Bağdat'ı hiçbir direniş sergilemeden ABD askerlerine teslim etmişlerse, aynı şekilde Maliki ordusunun tek bir silah sıkmadan Musul'u

IŞİD'e bırakması aynı planın yeni bir versiyonudur. Saddam'ın Cumhuriyet Muhafızları'nın kolayca teslim olması, ABD'nin Irak düzenini oldukça kolaylaştırdı. Aynı şekilde Musul'da Irak Ordusu'nun en seçkin birliklerinin tek bir kurşun sıkmadan çekilmiş olmaları, ABD'nin yeni bir operasyonudur. Bazı Peşmerge komutanlarının Şengal'den ve Musul'a bağlı bazı Kürt kasabalarından IŞİD'e karşı direnmeden çekilmeleri de ABD'nin Kürtleri yeniden dizayn etmesi için uygulamaya konulan bir planın bir başka yönünü oluşturuyor. Bu bakımdan Musul gibi stratejik bir il, IŞİD tarafından ele geçirilmedi, tersine özellikle ABD tarafından belirlenen politikaların yaşama geçirilmesi için teslim edildi. Böylelikle Ortadoğu'da uygulanmak istenen çok yönü politik stratejiler, IŞİD üzerinden resmileştirilmeye çalışılıyor.

IŞİD'in bölgeyi bütünüyle askeri ve politik bir kaosa dönüştürmek için yapmış olduğu kanlı vahşetine göz yuman uluslararası güçlerin, bugün aynı gerekçelerle IŞİD'i etkisizleştirme politikasına yönelmeleri esasen bölgenin yeniden düzenlenmesi (ve paylaşılması) politikasının bir parçasıdır. Bu sadece bölgedeki stratejik ittifak güçlerinin yeniden belirlenmesi değil aynı zamanda S. Arabistan, Katar, Kuveyt ve Türkiye gibi devletlerin reorganize edilmesinin ilk adımıdır. Böylelikle IŞİD, Ortadoğu'da stratejik ittifakların yeniden tanımlanmasında önemli bir işlev görmüş olacaktır.

IŞİD, kalıcı politik bir güç olarak varlığını uzun süre sürdüremeyebilir ama politik kaos yaratan bir güç olarak bölgedeki dengelerin yeniden şekillenmesinde etkili olacak ve daha bir süre ön planda tutulacaktır. Bu bakımdan IŞİD'in bölgedeki politik dengelerin değiştirilmesi için oynadığı rol henüz tamamlanmış değildir. ABD kurmaylarının 'IŞİD ile mücadele yıllar alabilir' biçimindeki değerlendirmesinin bir başka ifadesi IŞİD'in önemli oranda darbeleneceğini ama bütünüyle tasfiye edilmeyeceğini gösteriyor. IŞİD'in, önemli oranda zayıflayan ama varlığını sürdüren bir güç olarak Ortadoğu denklemi içinde tutulması, ABD'nin çıkarlarıyla bütünüyle uyumludur. Böylelikle, Körfez devletlerinde yapısal bir kısım değişikliklerin zorunlu hale getirilmesi için IŞİD'in varlığını bir tehdit olarak kullanacaktır. Körfez devletlerin siyasal yapısında bir kısım değişiklikler yaptırılarak İran gibi içte 'liberal İslam' politikasının yaşama geçirilmesi hedefleniyor. Bu bakımdan İran'ın aşamalı bir şekilde ön plana çıkartılmasıyla bu ülkedeki rejimin bir benzerinin Körfez devletlerine model olarak sunulması amaçlanıyor. Aynı şekilde IŞİD saldırılarının Körfez bölgesine doğru yayılması olasılığının artması, birleşik tek merkezli bir liberal İslam devletinin kurulmasını çok daha fazla güncelleştirilecektir.

Şu gerçeğin altını önemle çizmek gerekiyor; Güç dengelerinin yeniden şekillendiği, haritaların yeniden çizildiği Ortadoğu'da kimin hangi safta yer aldığını, devletlerin çıkarlarının kiminle nereye kadar olacağını kestirmek son derece zordur. ABD'nin Suriye ve İran eksenli politik stratejilerinde belli bir değişikliğin olduğu anlaşılıyor. ABD, geliştirip hızla uygulamaya koyduğu ancak bölgedeki politik dengeler bakımından ciddi bir tehlike olmaya başlayan 'Sünni Eksen' oluşturma stratejisini aşamalı olarak terk etmeye başladı. 1979 İslam devriminden sonra, İran'la yeniden yakınlaşma sürecine girdi ve 30 yıl sonra iki ülke heyetleri arasında resmi görüşmelere başlandı. Görüldüğü gibi İran'ın politik etki alanında bulunan Irak'ta yaygınlaşan IŞİD eylemleri, bu yakınlaşmanın bir aracı olarak kullanıldı. Bu bakımdan IŞİD'in Musul'a yönelik operasyonu, ABD'nin geliştirmeye çalıştığı 'Şii Hilal' planlarına yönelik bir darbe olarak algılanmasına rağmen, tersten bu stratejinin çok daha hızlı yaşama geçirilmesinin bir aracı olarak da görülebilir. Şii toplumuna yönelik büyük bir kin ve nefret duyan IŞİD, Irak'taki politik istikrarsızlığı derinleştirerek İran'ın Ortadoğu'da bölgesel güç olmasını en azından geciktirmeye çalışıyor gibi bir politika izlese de, bölgesel ilişkilerde İran'a çok daha ciddi olanaklar sunmaktadır. Şii akımlara karşı saldırılara yönelen IŞİD, bu politikasıyla İran'ın bölgede gelişen etkinliğine güçlü bir gerekçe de hazırladı diyebiliriz.

Diğer önemli bir faktör de, ABD artık Esad rejiminin gitmesinden çok, Suriye'nin karşı karşıya bulunduğu bugünkü politik kaosun bir süre daha devam etmesinden yana görünüyor. Ülke genelinde kontrolü sağlamasının yıllar alacağı bir Esad rejimi özellikle İsrail için çok daha uygundur. ABD, El Nusra ve IŞİD gibi radikal İslamcı örgütleri 'terörist' olarak gördüğünü açıkladı. Bu iki örgütün Türkiye, Katar ve S. Arabistan tarafından da terörist görülmesini, verdikleri askeri ve politik desteği de kesmelerini talep etti. ABD'nin artan baskısı hem bölge ülkeleri arasında görüş ayrılıkları oluşturdu, hem de muhaliflerin bölünmesine yol açtı. Radikal İslamcı Hareketlerin bölünmesi, Şam ve Tel Aviv rejimleri bakımından önemli bir gelişme olarak ön plana çıktı.

El Kaide'ye biat eden El Nusra ile IŞİD'in bölünmesi ve birbirleriyle çatışmalı duruma gelmesi, CIA tarafından örgütlenen ve uygulamaya konulan bir planın parçası olarak algılandı. Bir başka tanımlanmayla radikal İslamcı hareketlerin parçalanması ve zayıflaması Suriye ve İsrail'i buluşturdu denebilir. Suriye rejimi, parçalanan İslamcı hareketlere yönelik çok daha kapsamlı ve etkili operasyonlar yapma olanağına kavuştu. Bu, İsrail'in de gelecekte olası güçlü bir Radikal İslamcı Hareketin saldırılarına karşı kendisini daha güvenceli görmesini sağladı.

IŞİD'in Musul operasyonu, aynı zamanda Rusya'nın radikal İslamcı hareketlerin tasfiye edilmesi yönlü tezine zemin hazırladı denebilir. Rusya, Esad rejimini desteklemesini gerekçelendirirken, uluslararası Radikal İslamcı Hareketlerin bütün Ortadoğu ve yakın bölgelerde yaratacakları askeri ve politik kaosu gerekçe gösteriyordu. Suriye'ye sayıları binlerle ifade edilen Müslüman Çeçenlerin ve Tatar Türkmenlerinin geldiği biliniyor. Özellikle Kırım bölgesinin Rusya topraklarına katılması ile Kırım Türklerinden Suriye'ye giden cihatçıların Rusya için çok daha ciddi bir sorun olacağını gören Putin, başta IŞİD ve El Nusra olmak üzere 'Radikal İslamcı Hareketlerin Suriye ve çevre ülkelerinde ezilmesi' gerektiği tezini ısrarla savundu. Ortaya çıkan politik veriler dikkate alındığında, ABD ile Rusya'nın silahlı İslamcı hareketlere yönelik izlenecek strateji konusunda esasen anlaşmış oldukları görülüyor.

A) IŞİD'in stratejik hedefi Kürdistan

Başta IŞİD olmak üzere silahlı radikal İslamcı örgütlerin bölgede yaratacağı politik istikrarsızlığın merkezinde Kürdistan coğrafyası bulunuyor. Aşamalı bir savaş stratejisi uygulayan IŞİD'in öncelikli hedefi Kürdistan'dır. Bu bakımdan IŞİD'in, Irak ordusundan ele geçirdiği ağır silahlarla Rojava'da Kobani'ye yeniden çok kapsamlı bir saldırıya yönelmiş olması, Kürtlerin oluşan politik gücünü ve stratejik oluşumunu tasfiye etmeye yönelik çok yönlü planların en önemli halkalarından biridir. Küresel ve bölgesel güçlerin kendi stratejik çıkarları nedeniyle Ortadoğu'da yaratmaya çalıştıkları değişiklikler, Kürtler bakımından muazzam olanaklar yaratmış bulunuyor. Kürdistan coğrafyasının önemi çok daha fazla artıyor. İki özerk Kürdistan, bütün stratejik ilişkilerin merkezinde bulunuyor. İslami cihat adına savaşan IŞİD ve El Nusra gibi radikal İslamcı örgütlerin Kürtlere yönelik saldırılarının nedeni de, Kürtleri Ortadoğu'nun yeni stratejik gücü olmaktan çıkartmaktır.

Gerçekleştirdiği askeri saldırılarla bölgede politik kaos yaratan IŞİD, Bağdat ve Şam rejimiyle çatışmalı görünse de stratejik hedefinde Kürdistan ve Kürtler bulunuyor. Rojava'yı hedef tahtasına oturtan IŞİD, Kerkük'ü ve Bağdat ile 'tartışmalı olan bölgeleri' ele geçirmeye yöneldi. Bu bakımdan IŞİD, görünürde Şam ve Bağdat ile çatışmalı olduğu halde Kürdistan bölgesine yönelik gerçekleştirdiği saldırılarla, statükocu devletlerin politikalarına hizmet eden bir strateji izliyor. Ortadoğu patlaması içinde stratejik gücü artan ve bütün bölgesel denklemi alt üst ederek sürecin önemli bir aktörü haline gelmeye başlayan Kürt

politik güçlerinin oluşturduğu 'özerk' yapıların tasfiye edilmesi, bölgesel statükocu güçlerin çıkarlarıyla bütünüyle uyuşuyor. Bu açıdan IŞİD ve El Nusra gibi radikal İslamcı örgütlerle, biçimsel olarak savaştığı devletlerarasında stratejik bir işbirliği bulunuyor. Bu işbirliğinin resmiyete dökülüp dökülmemesinin hiçbir önemi yoktur. Önemli olan örtüşen politik stratejiler ve askeri olarak oynadıkları roldür. IŞİD'in saldırının merkezine Rojava'yı koyması, 'Özerk Rojava'nın askeri güçle tasfiye edilmesi, Güney'in doğrudan saldırıların hedefi haline getirilmesi, IŞİD'in statükocu devletlerle olan derin bağlarını ortaya koyuyor.

Birçok saldırının ortak noktası ise Ortadoğu'da yeniden şekillenen ilişkilerde Kürtlerin artan stratejik gücünü kırmak ve denklemin dışında tutmaktır. IŞİD ile çatışmalı olan bölge rejimleri dahi, Ortadoğu'da Kürtlerin politik bir güç olarak, masanın bir tarafında bulunmasını istemiyorlar. Bu nedenle IŞİD, özellikle bölge devletleri tarafından çok yönlü destekleniyor ve yönlendiriliyor. Rojava'da oluşan 'Özerk' bölgenin zora dayanan askeri saldırılarla dağıtılmaya çalışılması, 21. yüzyılın yükselen gücü olarak Kürtlerin Ortadoğu denkleminin dışında tutulmaya çalışılmasıyla doğrudan bağlantılıdır.

IŞİD'in Kürdistan coğrafyasındaki saldırıları, Kürtler arasında stratejik bir ittifakın artık zorunlu hale geldiğini gösteriyor. Hem statükocu güçlerin, hem de bölgedeki radikal İslamcı örgütlerin, Kürtlere karşı izledikleri askeri, ekonomik ve politik içerikli çok yönlü tasfiye planlarına karşı, Güney Kürdistan Hükümeti, Rojava Özerk Yönetimi ve PKK arasında oluşturulacak stratejik işbirliği, sadece Kürdistan'da yaşayan halkların güvenliğini sağlamak değil, esasen Kürdistan bölgesinin Ortadoğu'da merkez üs olmasını sağlayacaktır. Bu nedenle IŞİD'in Kürtlerin her hangi bir politik gücüne yönelik saldırısının politik arka planı, Kürdistan coğrafyasının bütünüyle stratejik güç olmasını engelleme hedefidir.

B) IŞİD'in doğal ittifak gücü Türkiye

Batı Kürdistan'da başlayarak bütün Kürdistan bölgesini kapsayan çok yönlü bir çatışmaya zemin hazırlayan IŞİD ve El Nusra gibi İslamcı oluşumların güç olabilmeleri için Türkiye, Suudi Arabistan, Katar gibi devletler çok önemli yardımlar yaptılar. Türkiye bu sürecin en önemli merkez üssü olarak işlev gördü. AKP'nin geliştirdiği Sünni eksenli bölgesel politikaların Suriye'deki ve Irak'taki yansımaları tahmin edilenden çok ağır oldu. PYD'nin Rojava olarak tanımlanan Batı Kürdistan bölgesinde ilan ettiği "demokratik özerkliği" boğmak ve

Kürdistan merkezli politik bir oluşumu engellemek için aktif olarak desteklenen IŞİD'in İslam adına gerçekleştirdiği katliamların perde arkası aktörü Türkiye'dir. Türkiye'nin Sünni İslam politikasıyla IŞİD'in Vahhabi-Selefi İslam politikası birbiriyle örtüşmektedir.

Türkiye'nin Serêkaniyê'de El-Nusra cephesini, Kobani'de IŞİD'i destekleyerek Kürt bölgelerine saldırtarak elde edilen politik ve toplumsal kazanımları tasfiye etme politikası esasen iflas etti. Salih Müslim'in daha iki yıl önce dile getirdiği, 'Türkiye Selefi grupları desteklemesin' uyarısı son derece önemlidir. "Biz Türkiye'nin aramızdaki meseleye karışmasını istemiyoruz. Kuzeyde onlar Kürtlerle bir anlaşmaya yönelmişler, bu iyi bir şeydir. Ama bıraksınlar Suriye'dekiler de kendi kendileriyle bir anlaşmaya varsınlar" diyordu Müslim. Türkiye'nin bütün derdi, Suriye sınırları içinde bulunan Batı Kürdistan'da Özerk bir bölgenin kurulmasını engellemekti ve bu çabası halen devam ediyor. Çünkü Suriye'de Kürtler bunu başarırsa sıranın zorunlu ve kaçınılmaz olarak kendisine geleceğini biliyor. Süreci doğru okuyamayan devlet, Suriye politikasında olduğu gibi Rojava/Batı Kürdistan politikasında da başarısız kaldı.

Ortadoğu'daki politik gelişmeler dikkate alındığında, mevcut ülkeler içerisinde en çok zorlanacaklardan birinin Türkiye olacağını söylemek abartı olmayacaktır. AKP iktidarı ABD'nin çok yönlü baskıları sonucu IŞİD ve El Nusra'yı 'terörist örgütler' listesine aldı. Ancak, Rojava politikası nedeniyle bu örgütleri destekliyor ve askeri yardımını değişik boyutlarda sürdürüyor. ABD, Rusya ve İngiltere gibi ülkeler, Türkiye'nin bu ikili oyunun farkındalar ve Erdoğan'ın isminin üzerini çizmelerinde en önemli faktör Türkiye'nin Suriye merkezli Ortadoğu politikasıdır. Uluslararası alanda ve Ortadoğu'da büyük oranda izole olmuş Erdoğan, IŞİD'e verdiği askeri yardımları keserek yeniden ABD'nin güvenini almak istiyor. IŞİD, Erdoğan'ın bu hamlesini bir bakıma ihanet olarak görüyor ve operasyonlarını Türkiye'ye yönlendireceklerinin sinyallerini veriyor. Türkiye içerisinde çok ciddi olarak örgütlenen IŞİD'in AKP'nin mezhepsel politikasına da denk gelebilecek bir kısım eylemlere yönelmesi, Türkiye'nin bugünkü politik krizini çok daha derinleştirecektir.

Türkiye'nin Suriye ve Irak politikasının en önemli halkası, Kürdistan coğrafyasının istikrarsızlaştırılmasıdır. Bu politikanın başarılı olması için küresel radikal İslamcı örgütlerin merkezi üssü olarak işlev gördü. Türkiye'nin IŞİD gibi her türlü katliamı yapan bir örgüte destek vermesinin nedeni: Birincisi, Suriye'de Kürdistan Özerk Bölgesinin oluşumunu engellemek için Kürt coğrafyasında politik istikrarsızlığı derinleştirmek ve Kürtler arasında çatışmaları teşvik etmek. İkincisi, özellikle Diyarbakır, Bingöl, Ağrı, Bitlis gibi yerlerde Kürt kökenli Selefi grupların oluşumunu aktif olarak destekleyerek Kürt Hareketine

karşı saldırılara yönlendirmek. Üçüncüsü, bugün geçici olarak ittifak yaparak 'dost' gördüğü ama stratejik ilişkilerin dışında gördüğü Güney Kürdistan bölgesini, IŞİD saldırılarıyla politik kaosa ve istikrarsızlığa dahil etmek. Türkiye'nin kullandığı bu kirli savaş yöntemlerinin başarılı olma şansı zayıf olsa da, bölgesel dengeler bakımından denenebilir bir olasılık olarak gündemde tutuluyor. IŞİD'in, Rojava'da PYD-YPG ile çatışması, fiilen PKK ve HPG ile çatışması anlamına geliyor. Türkiye bu çatışmayı Kuzey Kürdistan'a taşıyarak doğrudan PKK-IŞİD çatışmasına dönüştürmeyi amaçlıyor. Bunu başarmanın en kısa yolu da, Suriye'ye gidip savaşan Radikal Kürt İslamcı Gruplardan, IŞİD veya El Kaide eksenli yeni bir örgütlülük yaratmaktır. Böylelikle bütün Kürt coğrafyasını kapsayan Kürtler arasında bir savaşa zemin hazırlanmak isteniyor. İki özerk Kürdistan'ın varlığı ve bunlar arasında gelişebilecek stratejik bir ittifak ve hatta birleşme olasılıklarının var olması, Türk devletinin varlık nedenlerini ortadan kaldıracak bir sürecin başlaması anlamına geliyor. Bu bakımdan Türkiye, 21.yüzyılın Ortadoğu'sunda Kürdistan'ın bölgesel bir güç olarak ortaya çıkmaması için bütün olanaklarını kullanıyor. Bunun en kısa ve en etkili yöntemi de Radikal İslamcı Hareketlerin Kürdistan coğrafyasını askeri saldırılarla politik bir istikrarsızlığa sürüklemesi olacaktır. Türkiye'nin bu politikası kısa vadede etkili olsa da orta vadede başarılı olma şansı bulunmuyor. Ortadoğu'da rekabete tutuşan ABD ve Rusya'nın Kürt politikası esasen aynıdır. Bu bakımdan ne Güney Kürdistan'ın tasfiyesini desteklerler, ne de Rojava'da Özerk bir Kürdistan'a karşı çıkarlar. Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve politik çıkarlarıyla bütünüyle çelişen iki farklı Kürdistan'ın varlığı bütün küresel güçlerin politik çıkarlarına uygundur. Bu nedenle Türk devletinin Kürtlerin artan politik gücünü kırmak için IŞİD ve El Nusra gibi radikal İslamcı hareketleri desteklemesi, Kürtlerden çok, orta vadede Türkiye'nin toplumsal dinamiklerini parçalanmasına yol açacaktır. İslamcılaştırılan bir Türkiye toplumunun, ciddi politik krizlerle karşı karşıya kalma olasılığı tahmin edilenden daha yüksektir. Bu bakımdan Türkiye'nin İslamcılaştırılan toplumsal yapısı içinde IŞİD ve EL Kaide gibi radikal İslamcı hareketlerin güçlenme eğilimleri çok daha fazladır.

2- Türkiye'de El Kaide Ve IŞİD'in Doğal Müttefiki İslamcı Örgütler [3]

"Aslında, acımasız diktatörlükler rakiplerini ortadan kaldırarak, ister istemez, İslamcılara yardımcı olur. Alışıldığı üzere İslamcı fundamentalizm adı verilen Radikal İslamcılık tek bir homojen hareket değildir. Bazıları devlet desteklidir; kendi çıkarı için şu ya da bu Müslüman hükümet tarafından kurulur, kullanılır ve desteklenir (...) Devlet destekli İslamcı hareketler içinde, yine çeşitli türden, hem radikal hem muhafazakâr, hem bozguncu hem önleyici eylem yanlısı hareketler vardır. Muhafazakâr ve önleyici eylem yanlısı hareketler, kendilerini devrimci dalgaya karşı korumak isteyen, iktidardaki hükümetler tarafından başlatılır."[4] B. Lewis'in bu saptaması bir bakıma Türkiye'de devletle İslam'ı örgütler arasındaki ilişkinin bir fotoğrafını çizmektedir. Özellikle 'laik devlet'le 'şeriat'çı örgütler arasındaki ilişkilerin karanlık yönünü açığa çıkartılması bakımından önemli bir değerlendirme.

Türkiye'de İslami güçler, politik ve örgütsel faaliyetlerini, sistemle iç içe ve karşılıklı ilişki içerisinde yürütmelerine rağmen söz konusu ilişkiler içerisinde, kendilerini 'radikal' olarak tanımlayan bir kısım İslamcı organizasyonların ortaya çıktığın biliniyor. Hatta mevcut siyasal sisteme karşı 'illegal' olarak örgütlendikleri iddiasında olan kesimlerden bazılarının devletin 'illegal' kurumları ile birlikte çalıştıkları da açığa çıktı. Türkiye'de politik İslam'ın gelişme evrimi içerisinde 'yeni' fundamentalistler olarak ifade edilen bu politik İslamcı organizasyonların örgütlenme ve çalışma alanları ile işledikleri cinayetler dikkate alındığında, sistemle karmaşık ilişkiler içerisinde oldukları görülebilinir. Aynı zamanda, uluslararası İslamcı hareketten etkilenen ve buna uygun pratik bir hat oluşturmaya çalışan 'yeni' İslamcı siyasal akımlar, kendilerine daha 'özgün' politik bir çizgi arayışı içerisindedirler. Bu çizgi arayışı zaman zaman, sistemle iç içe gelişen politik İslam'ın ana gövdesiyle de çelişebiliyor. Özellikle, devletin İslamlaştırılması üzerine yürütülen tartışmalarda izlenmesi gereken

[3] Bu bölüm doktora tezimden alındı. Ancak kısaltılarak küçük eklemeler yapıldı. Aradan yıllar geçmesine rağmen, Ortadoğu'da ve Türkiye'de yaşanan toplumsal ve politik kaosa bakıldığında, yazının güncelliğini koruduğu görülüyor. Türkiye'nin radikal İslamcı örgütlerinin devletle olan bağları ve özellikle Kürtlere yönelik izlenen saldırı ve tasfiye politikasında esasen aynı konumda olduklarını ortaya koyuyor. IŞİD'in Rojava'da ve Güney Kürdistan'da Kürtlere yönelik gerçekleştirdiği katliamlar ve çok yönlü saldırıların, İBDA-C'den Hizbullah/HUDA-PAR'a kadar İslamcı Örgütlerin çok önemli bir kısmı tarafından destekleniyor. IŞİD'in Kürtlere yönelik saldırısına silahlı bir güç oluşturarak-özellikle Türkiye'de- aktif destek verme kararı almış olmaları, Türkiye'deki 'radikal' İslamcı örgütlerin, devletle olan bağlarını çok daha net ortaya koyuyor.

[4] LEWİS Bernard, *İslam'ın Krizi,* İstanbul, Literatür yay. 2003, syf: 31-32.

strateji ile günlük pratik yönelimler konusunda ortaya çıkan görüş ayrılıkları, bir kısım politik İslami örgütlerin daha 'radikal' bir çizgiye kaydığı izlenimini vermektedir. Mevcut siyasal sistemle 'zor'a dayanan bir mücadelenin kaçınılmaz olduğunu savunan İslami örgütlerin pratikte neler yaptıkları ve esas olarak hangi politik kesimleri hedefledikleri de önem kazanmaktadır. Çünkü bu siyasal grupların teorik söylemleri ile pratik politik yönelimleri arasında da yer yer çelişki bulunmaktadır.

Geleneksel İslami akımların politik çizgisine karşı 'radikal' söylemlerle ortaya çıkan, hem Türkiye'deki mevcut politik rejime karşı olduğunu sıkça vurgulayan hem de birçok politik cinayete imzasını atan, şeriat için 'silahlı mücadeleyi' esas aldığını iddia eden bu örgütlerin, ortaya çıkış ve gelişme süreçleriyle sistem arasındaki ilişkiyi kavramak önem kazanmaktadır. Özellikle, politik İslam'ın genel tabanı arasında belli bir etki gücü yaratmaya başlayan ,radikal' İslami örgütler, ile ,yasal' İslami politik partiler ve cemaatler arasındaki ilişkinin kavranması konumuz bakımından önemliydi. Özellikle, 'şeriat'a dayanan bir düzeni savunan ve mücadele biçimi olarak da silahlı 'cihadı' esas alan bu örgütlerin oynadıkları rolünün kavranması, sistemle olan açık ve gizli ilişkilerinin açığa çıkartılması Türkiye'de ciddi bir gelişme içerisinde olan politik İslam gerçeğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

A) Eski Hizbullah şimdiki Hüda-Par

Türkiye'nin yakın politik tarihine damgasını vuran ve hatta iç politik krize yol açabilen ve sistem ilişkilerini etkileyen 'Hizbullah' hareketinin inceleme konusu yapılması, özellikle 'radikal' olarak ifade edilen İslamcı hareketin objektif durumunun kavranmasını kolaylaştıracaktır. Hizbullah, İslamcı AKP'nin iktidara gelmesiyle giderek sistem içi bir hareket haline geldi ve cezaevinde bulunan lider kadrosunun çok önemli bir kısmı serbest bırakıldı. Hizbullah güçleri tarafından kurulan HÜDA-PAR ile AKP arasında Kürdistan coğrafyasında stratejik bir ittifakın kurulmuş olması, onun tarihsel gerçeğini değiştirmediği gibi geçmişte de bugün de devletle olan 'derin' bağlarını sürdürdüğünü gösterir. Suriye'de ortaya çıkan politik dengelerde Hizbullah'ın silahlı kanadının aktif olarak savaştığı ve özellikle Rojava'da PYD-YPG'ye karşı aktif konumda olduğu biliniyor. Bu bir bakıma, AKP ve devletin Kürt politikasında izlediği stratejinin önemli bir halkasıdır.

Hizbullah'ın geçmişine dair kısa bir özet sunmakta yarar vardır. Hizbullah'ın geçmişi ve özellikle devletle olan ilişkisi bilinmeden bugünkü Hizbullah'ın politik durumu yeterince analiz edilemez. Kürt kökenli bir grup İslamcı, 1979-1980 yıllarında, Diyarbakır'da Abdulvahap Ekinci tarafında kurulan ,Vahdet Kitabevi' çevresinde bir araya gelerek yeni bir politik süreci başlattılar. Bu gruba Fidan Güngör, Hüseyin Velioğlu, Mansur Güzelsoy, Abdullah Yiğit (Mehmet Ali Bilici), Ubeydullah Dalar da katıldılar.[5] İslami fikirler çerçevesinde başlayan tartışmalar, özellikle Türkiye'de yürütülecek olan mücadele biçimleri ve örgütlenme metodu üzerinde yoğunlaştı ve temel noktalarda oluşan görüş ayrılıkları bölünmeye yol açtı. Bu grupta ilk ayrılan kişi Fidan Güngör, 'Menzil Kitabevi'ni kurar ve kamuoyunda 'Menzilciler' olarak bilinir. İkinci kopuş ise Hüseyin (Durmaz) Velioğlu tarafından gerçekleştirilir. Velioğlu da, 'İlim Yayınevi'ni kurar ve kamuoyunda uzun yıllar 'ilimciler' olarak tanınırlar. Menzilciler ile İlimcilerin arasında gündeme gelen 'birleşme' girişimleri, mücadele biçimleri, örgütlenme anlayışı ve liderlik konusundaki görüş ayrılıkları nedeniyle başarısızlığa uğrar.

1990 yılından itibaren gruplar arasında başlayan fikir ayrılıkları kısa zaman içerisinde daha da derinleşti ve iki grubu birbirlerini 'düşman' ilan etme noktasına götürdü. Birleşme girişimlerindeki başarısızlık sonrası devam eden polemikler, iki İslami grup arasında silahlı çatışmaya dönüştü. Bu durumu, Hüseyin Velioğlu şöyle tanımlıyordu: "Biz yıllardır, bu insanların peşinden koşuyor, onları tatlı dille davet ediyoruz; ama bu davete icabet edilmiyor ve hoşgörü yöntemlerinin kadri bilinmiyor. Demek ki, bu insanlar sopadan ve zordan anlıyor."[6]

Velioğlu'nun liderliğini yaptığı 'İlim' grubu, bölgede faaliyette bulunan bütün İslami grupların kendilerine katılmasını sağlamak için şiddet kullanmayı esas aldıklarını sürekli vurgulamaktaydılar. 'Menzil' grubuna yönelik silahlı saldırılarla bu çatışma bir üst boyuta taşındı. Ve "Ya her grup ve yapı bize katılacak, ya da yolumuzun önünden çekilecek! Aksi halde bunların tümünü silmeye yeminliyiz"[7] deniyordu. Bir başka yerde; "Bu bölgede çalışmanız yasaktır: ya bize uyar dediğimizi yaparsınız, ya da defolup gidersiniz"[8] diyen Hizbullah'ın saldırıları sonucu, 'Menzil grubu' "Diyarbakır, Mardin ve Batman gibi geçmişte belirgin bir gücü olan bölgelerde, faaliyetlerini durdurmuş ve

[5] www.atin.org
[6] age, syf:53.
[7] age syf:53.
[8] BULUT Faik-FARAÇ Mehmet, *Kod Adı Hizbullah*, İstanbul, Ozan yay., 1999, syf: 120.

örgütlenmesini Adana, Muş, Van gibi illere kaydırmak zorunda" kalmıştı.[9] Menzil grubundan boşalan yerler, 'şiddeti' güncel mücadelenin bir parçası olarak savunan ve pratikte de uygulayan Hizbullah dolduruyordu. Hizbullah, kendisine muhalif olan bütün güçleri etkisizleştirerek sisteme karşı tek alternatif güç olma iddiasındaydı: "Bizden başka rejime muhalif hareketin kalmaması gerekiyor. Rejimin tek alternatifi olmak, halkın rejime olan muhalefetini tek alternatifte toplamak için bu şarttır. Tek alternatife dönüştükten sonra hesaplaşma, rejimle bu tek alternatif arasında olacak."[10] Rejime karşı tek alternatif güç olmak için de kendisinden olmayan bütün güçlere yönelik silahlı saldırılarda bulundu ve çok sayıda cinayete imza attı.

Kürt bölgesinde İslamcılar arasındaki bölünmeler ve parçalanmalar Hizbullah örgütünün güçlenmesine belli bir zemin hazırladı. Ancak Hizbullah'ın ortaya çıkışı ve gelişimi bu kadar basit olmadığı gibi bu gelişmeyi etkileyen çok ciddi ekonomik, sosyal ve siyasal faktörlerin olduğunu da bilmek gerekir.

Kürt bölgelerinde dini örgütlenmeler ve özellikle cemaat tipi yapılanmalar, faaliyetlerini uzun yıllardan beri devam ettirmektedirler. Cemaat örgütlerinin özellikle Kürt bölgelerinde yoğunluklu bir faaliyet içerisinde olmaları ve aynı zamanda Hizbullah'ın ortaya çıkış süreci ile Kürt ulusal hareketinin gelişmesi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Kürt halkının genel olarak İslamiyet'e ve dini değerlere aşırı bağlılığının farkında olan devlet, Kürt ulusal hareketine karşı, İslami söylemlere dayanan bir örgütlenmeyi bilinçli olarak teşvik etti. Nakşibendîciliği ile tanınan Kürt kökenli bürokrat ve siyasetçi (ANAP ve AKP kurucusu, eski içişleri bakanı) Abdülkadir Aksu; "Ne kadar eli tespihli ve sakallı çoğaltırsak PKK' ye o kadar darbe vurmuş oluruz.". Yine Aksu bir başka sohbetinde ise, "Kürtleri oyalamak istiyorsanız, onlara bolca İslam'ı ve dini öğretin..."[11] Kürt aşiret liderlerinden ve 22 yıl Urfa ili milletvekilliği yapmış olan Necmettin Cevheri ise şunları belirtiyor: "Güneydoğu bölgelerindeki bölücü faaliyetlere ve PKK teröristlerinin dini istismar etmek suretiyle yaptığı propagandalara karşı, en etkili silah, dindir ve Diyanet"tir.[12] Hizbullah ve diğer İslamcı örgütlerin özellikle Kürt bölgelerinde gelişmesinin nesnel koşuları bulunuyor, Ancak, Hizbullah'ın bu düzeyde hızlı gelişmesinin anlaşılabilmesi için temel bazı faktörleri de hesaba katmak oldukça önemlidir. Özellikle devlet ile

[9] www.atin.org
[10] Aktaran ÇAKIR Ruşen, age, syf: 53.
[11] Aktaran KIŞLALI A. Taner, Cumhuriyet gazetesi, 27.10.1994.
[12] Aktaran BULUT F.- FARAÇ M., *Hizbullah,* İstanbul, Ozan yay, 1999, syf:70.

olan ilişkisi, Kürt sorunu karşısında, bu örgütün askeri ve politik olarak çok bilinçli desteklenmesi, Hizbullah'ın gelişmesinin en önemli etkenlerden biridir

Diğer politik İslami akımlar gibi Hizbullah'ın da stratejisi, şeriata dayanan İslam devletinin kurulmasıdır. Şeriat devletinin kurulması için aşamalı bir iktidar perspektifine sahiptir. Aşamalı İslam devrimi stratejisini savunan Hizbullah örgütü, "İslam, insanlık, hayatını buna göre düzenlesin diye Allah'ın gönderdiği bir sistemdir. O, egemenliğin Allaha özgü kılınmasına dayanan, bütün ayrıntıları ile günlük hayatı bir düzene koyan sistemdir... İslam toplumu, yalnızca bir tek Allah'ın hükümran olduğu, insanların kulluğu bırakıp yansızca Allah'a ibadet ettikleri toplumdur... Yeryüzünde Allah'ın egemenliğinin kurulması, insan egemenliğinin yok olması, otoritenin onu gasp eden kulların elinden alınıp Allah'a geri verilmesi, yalnızca ilahi kanunun(şeriatın) yürürlükte olması, beşeri kanunların ilga edilmesi ile mümkündür... Buna göre şeriat, insana fıtratına, evrene hükmeden, her biri, insan arasındaki ilişkiyi düzenleyen ilahi sistemin bir parçasıdır... Tek şeriat vardır. O da İslam şeriatıdır... Bugün laik ve yozlaşmış İslam ülkeleri dâhil, kapitalist-sosyalist bütün sistemler, İslam'a aykırı olup darülharptır..."[13] Aktardığımız bu uzun pasaj, Hizbullah'ın stratejisini çok açık olarak ortaya koyuyor. Sadece İslam ülkelerinde değil, bütün dünyada şeriat' devletinin kurulması içinde gerekli mücadele yürütülecektir. Bunun için üç aşamalı bir mücadele stratejisi belirleniyor. Birincisi, Tebliğ ve Davettir; "Cihat metodun ön aşamasında kullanılan davet ve tebliğ ile akılları ikna etmek, kalpleri ıslah etmek, ruhlara hidayet yolunu göstermek birinci amaçtır. İkinci dönem ise, Tebliğ ve Davet sürecinin aşıldığı ve İslami hareketin kitleselleşmeye başladığı; 'Cemaat' dönemidir. Güçler ilişkisi halen şiddeti ve çatışmayı kullanacak düzeyde değildir. Üçüncü ve en son evre ise 'Cihat'tır. "Yeryüzünde Allah'ın egemenliğinin kurulması, insan egemenliğinin yok olması, yalnızca şeriatın yürürlükte olması, salt davet ve tebliğ ile gerçekleşmez..." [14] Yani 'cihat' evresi, bir bakıma son evredir. İslam düzenine geçiş iktidar mücadelesinin en son halkasını oluşturmaktadır.

El Kaide'nin bakış açısıyla bir bütünlük oluşturan bu bakış açısının uygulanması bölgelere ve ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Hizbullah bu politik stratejisini uygulamak için çok önemli saldırılar ve eylemler gerçekleştirdi. Özellikle PKK'nin kadrolarına, taraftarlarına yönelik gerçekleştirilen yüzlerce katliamın içinde yer aldı. Hizbullah Kürt coğrafyasında,

[13] Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi, Hizbullah Dava Dosyası-Hizbullah Belgeleri
[14] age.

devletin Kürdistan'daki kontrgerilla kurumu olarak işlev gören JİTEM ile birlikte sayısız öldürme eylemleri içerisinde yer aldı.

Hizbullah düşmanlarını, ,İç düşman ve dış düşman' olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Birincisi; İç düşmandır. Peki, 'düşman' kategorisinde gördüğü hedef kitlesi kim? Bu soruya verilecek yanıt, Hizbullah'ın izlemiş olduğu politikanın kavranması bakımından önemlidir.

Devlet, Hizbullah'ı esasen PKK'ye karşı kullanmak için silahlandırdı: "PKK militanları ve Sempatizanları, Kürt meselesini savunan yayın organlarının çalışanları, Kürt eksenli siyaset yapan parti ve oluşum mensupları, Rakip İslamcı gruplar, Muhalif cami imamları, Ajan olduğundan şüphelenilen kendi örgüt mensupları, Alkollü içki satışı yapanlar, Ahlaken bozuk olarak değerlendirilen insanlar, İslami geleneklere uygun örtünmeyen kadınlar" [15]

Özellikle 1994-1999 yılları arasında, Kürt illerinde, Hizbullah-JİTEM- Özel Tim üçlüsü tarafından organize edilen Faili Meçhul Siyasi Cinayetlerin(FMSC) sayısında çok ciddi bir artışın olması devletin doğrudan yönlendirmesiyle gerçekleşiyordu. OHAL bölgesinde Hizbullah'ın eylemlerini askeri olarak en güvenlikli bölgelerde ve gündüz yapılmasına rağmen hiç bir önlemin alınmaması, kimsenin yakalanmamış olması ve hatta eylem yapan katillerin birkaç kez halk tarafından yakalanarak polise teslim edildiği halde, hiç bir işlem yapılmadan serbest bırakılması devlet ile Hizbullah arasındaki derin bağları ortaya koyuyordu.

27 Temmuz 1993 tarihinde Batman Emniyet Müdürü ve Vali Yardımcısı'nın TBMM Faili Meçhul Cinayetler Araştırma Komisyonu'na vermiş oldukları sözlü ve yazılı bilgiler, Hizbullah-devlet ilişkisini yoruma yer bırakmayacak kadar somut olarak ortaya koyuyordu: "...Batman'a bağlı Gercüş ilçesi Sekü, Gönüllü ve Çiçekli köyleri bölgesinde Hizbullah örgütünün bir kampı bulunduğunu ve yörede bulunan askeri birliğin bu kampa yardımcı olduğu yönünde haber aldıklarını; bu kamplarda Hizbullah örgütü mensuplarının siyasi ve askeri olarak eğitildiği" bilgisini komisyona sundular"[16]

Hizbullah'ın eylem yöntemleri, hedefledikleri kişiler ve hangi amaçla cinayet işlediklerine ilişkin devlet raporlarında yapılan değerlendirmeler şöyleydi: "Eylemler genelde yakın mesafede konuluyor, hedefin baş nahiyesine ateş

[15] Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Hizbullah Ana Davası İddianamesinde Hizbullah Belgeleri
[16] age, syf: 80.

ediliyor, eylemlerde ayrı ayrı silahlar kullanılıyor, eylemler üstlenilmiyor, eylemler son derece profesyonel yapılıyor, eylemler tek kişiye yönelik yapılıyor, gündüz saatlerinde eylem konuluyor, tetikçiler 15-18 yaş grubundan, PKK'lılar veya PKK sempatizanları hedef alınıyor, güvenlik kuvvetleri ve devlete yönelik eylemlere girilmiyor, eylemleri genelde Güneydoğu bölgesinde yapıyorlar, PKK saldırılarına karşı tepki olarak eylem yapıyorlar"[17] Devletin Hizbullah'a verdiği desteği, JİTEM kurucusu ve yine kendi elemanları tarafından öldürülen Binbaşı Cem Ersever şöyle netleştiriyor: "Hizbullah PKK düşmanıdır. Düşmanın düşmanı benim dostumdur. Güvenlik güçleri kesinlikle Hizbullah'la uğraşmasın, onun yolunu açsın"[18] Bu açıklamalar, Hizbullah'ın, Kürt illerinde devlet tarafından bir bütün olarak desteklendiğini gösteriyor. Kuruluşundan beri gerçekleştirdiği bütün eylemleri devlet tarafından bilinen Hizbullah'ın, kuruluşundan bu yana gerçekleştirdiği eylemler, onun, devletle birlikte çalışan cinayet örgütü olduğuna gösteriyordu.

Kürt bölgelerinde devletin politikalarına uygun bir pratik hat izleyen Hizbullah, kontrolden çıkmaya başlayınca devletin kapsamlı operasyonlarıyla karşılaştı. Haziran 2000 yılında yapılan Şura toplantısında alınan ,cihat' başlatma kararı, örgütün iki üst düzey yöneticisi Edip GÜMÜŞ ve Cemal TUTAR tarafından şöyle açıklanıyor: "Örgüt Tebliğ ve Cemaat çalışmasını tamamlayarak cihat aşamasına geldi. 2000 yılı yaz aylarında büyük kentlerde silahlı mücadele başlatacaktık. Silahlı eylemlere ağırlık verecektik."[19] Militanların bu değerlendirmelerinden, Hizbullah'ın devlet kontrolünden çıkmaya başladığı ve devlete karşı savaşma kararı aldığı anlaşılıyor.

Hizbullah'ın örgütlenme yapısını ve mücadele sistemini çok iyi bilen devletin öncelikli hedefi, bu örgütün üst düzey yönetim kadroları oldu. 5 Ocak 1999 tarihinde, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün Terörle Mücadele ekipleri tarafından gerçekleştirilen ve Hizbullah lideri Velioğlu'nun öldürüldüğü operasyonda, örgütün şura üyesi olan 4 yöneticisi de sağ olarak ele geçirildi. İlginç olan, dört yöneticinin hiç biri yaralanmadan ele geçirilirken, Velioğlu'nun öldürülmesidir. Daha sonraki yıllarda burada sanıldığı gibi bir operasyonun olmadığı, Velioğlu'nun başka bir yerden öldürüldükten örgütün merkez üs olarak kullandığı villaya getirildiği yüksek sesle dillendirildi. Hangi biçimde olursa olsun, Türkiye'nin birçok ilinde gerçekleştirilen operasyonların

[17] 2000' e Doğru dergisi, 23.02.1993.
[18] YALÇIN Soner, *Ersever'in Anıları*, İstanbul, Kaynak yay., 1994, syf:174.
[19] www.antiteror.org

sonucunda, Hizbullah'ın işlemiş olduğu cinayetlerin bir kesimi açığa çıkartılarak politik sürecin dışına atılması için düğmeye basılmış oldu.

Devletin Hizbullah politikası AKP'nin iktidar gücü olmasıyla yeniden tanımlanmaya başlandı. PKK'nin giderek bölgesel bir güç olma yolunda ilerlemesi ve özellikle Rojava'da PYD'nin Özerklik ilanı Türk devletinin yeniden eski politikalara dönmesine yol açtı. AKP'nin PKK'ye yönelik geliştirdiği çok yönlü politikalara bağlı olarak Hizbullah, hem HÜDA-PAR adı altında yasallaştırıldı, hem de Rojava'da askeri bir güç olarak kullanılmaya başlandı. HÜDA-PAR, Suriye'deki radikal İslamcı örgütleri desteklemek için Diyarbakır'da protesto eylemleri yaparken, Rojava'da, El Nusra ve IŞİD gibi örgütler tarafından Kürtlerin katledilmesine sessiz kalmaya devam ediyor.

6-7 Ekim 2014 tarihleri arasında, IŞİD'in Kobani'ye yönelik saldırılarının bir katliama dönüşmesi tehlikesini protesto etmek için özellikle Kürt bölgelerinde milyonların gösterdiği toplumsal tepkiye yönelik polis ve askeri güçlerin yapmış olduğu saldırılarda Hizbullah/HÜDA-PAR üyelerinin çok aktif olarak yer almış olması bir tesadüf değildir. Hizbullah/HÜDA-PAR'in geçmişten beri devletle olan derin ilişkilerinin bir sonucudur. HÜDA-PAR yöneticilerinin yaptığı açıklamalarda PKK'yi çok açık olarak tehdit etmeleri, ellerinde büyük silahlalar bulunan yöneticilerinin polisle birlikte halka yönelik saldırılarda bulunması, AKP'nin kendi Hizbullah'ını yarattığını ve önümüzdeki süreçte çok daha fazla kullanabileceğini gösteriyor. Bu anlamda AKP'nin temel politikası, Hizbullah'ı Kürtler arasındaki çatışmada önemli bir araç olarak kullanmaktır.

B) İslami Büyük Doğu Akıncıları - Cephesi (İBDA-C)

Liderliğini Salih Mirzabeyoğlu'nun yaptığı İslami Büyük Doğu Akıncıları-Cephesi(İBDA-C) daha çok Osmanlı tipi İslamcı/şeriatçı bir sistemi savunmaktadır. Necip Fazıl Kısakürek'in görüşlerini savunarak geliştiren bu akım, mevcut sisteme karşı 'silahlı mücadeleyi' savunmaktadır. Laikliğe ve Kemalizm'e karşı mücadele etme iddiasında olan İBDA-C; Osmanlı İmparatorluğunun tarihsel mirasına doğrudan sahip çıkmaktadır.

İBDA-C, mevcut siyasal sisteme karşı, savaş stratejisini şu cümlelerle ifade ediyor: "İBDA(İslami Büyük Doğu Akıncıları), muhataplarından kendinden zuhur ilkesi çerçevesinde faaliyet göstermelerini ister. Kendinden zuhur, gerekeni gerektiği yer ve zamanda gerektiği şekilde yapmak demektir. Bunun için,

kendinden zuhur etrafında doğru faaliyette bulunabilmek için İBDA-C Külliyatı özümsenmelidir. Bu sayede, İBDA bağlısı, İBDA'nin cephesi olarak hareket etme kabiliyeti kazanır. Kazanılan bu kabiliyet, İBDA bağlısına herhangi bir yerden emir almadan hadiseler karşısında doğru karar verip, doğru tavır alabilme melekesi kazandırır. İBDA bağlısı, doğru tavır koyma melekesi ile nerede neyi nasıl yapacağının kararını kendisi verir ve uygular. Hareketimiz "NBKK" teorisiyle izahını bulmuştur. NBKK(Nizam Bozucu Kitle Kıyamı) manasınadır. NBKK'nin mücadele formu olarak "milis savaşı" uygun düşer. Milis, askeri birliğe katılan ve destek veren halk birliği demektir. Ve dolayısıyla milis savaşı, Nizam Bozucu Kitle Kıyamını kaçınılmaz olarak doğurur. Milis gönüllü savaşçıdır. İşgal düzeninin kurduğu dengeleri yıkmak için, meydanlarda, sokaklarda, okullarda... Milis savaşı verilen her yer İBDA bölgesidir. Bu bölgelerde faaliyet gösteren milis güçlerinin stratejik hedefi sömürge rejiminin her türlü işgal dengelerini, ilişkilerini, müesseselerini imha ve işgal otoritesini bozup ona karşı bir itaatsizlik ve kaos ortamı meydana getirmektir. İşgal düzeninin müesseselerine karşı girişilen bütün bu imha eylemlerinin sebebi, sonucu ve gayesi NBBK, yani Nizam Bozucu Kitle Kıyamıdır."[20] Silahlı mücadele biçimini esas olan, İslamcı-öncü savaş politikasına göre örgütlenen İBDA-C'nin amacı da , 'şeriat devletini' kurmaktır.

Necip Fazıl Kısakürek'in görüşlerinden ciddi olarak etkilenen İBDA-C, siyasal olarak Türk-İslamcı çizgisinin etkisi altındadır. Osmanlı İmparatorluğunun mevcut siyasal sitemini temel alan bu çevre, Sünni İslami esaslara dayanan bir şeriat devletinden yana olması nedeniyle, İran yanlısı Şia tipi yönetime kesin olarak karşıdır. Bu bakımdan Türkiye'de Alevilere çok açık olarak düşmanlık besleyen bir akımdır. İBDA-C, İslam'a yönelik düşüncelerini şöyle açıklıyor: "Büyük Doğu, İslamiyet'in emir subaylığı... Büyük Doğu, İslam içinde ne yeni bir mezhep, ne de yeni bir içtihat kapısı... Sadece Sünnet ve Cemaat Ehli tabirinin ifadelendirdiği mutlak ve pazarlıksız çerçeve içinde, olanca saffet ve asliyetiyle İslamiyet'e yol açma geçidi ve çoktan beri kaybedilmiş bulunan bu saffet ve asliyeti 21. asrın eşiğinde eşya ve hadiselere tatbik etme işi..." olarak belirlemiştir. Aynı keza, İslamiyet adına Sünniliği savunurken Şia'ya düşmanlık beslemektedir. "... Bizce, din ve dünya anlayışı bakımından Şia'nın ve bugünkü İran'ın savunulacak bir tarafı yoktur. Bugün İran'da kılıklar baştanbaşa değişmesine rağmen İranlının ruhunda lanse edilmeye çalışılan o inkılâp

[20] Taraf Dergisi, sayı:12

gerçekleşmemiştir.[21] ..." Bir yandan Sünni İslam'ı ön plana çıkartarak şeriatı savunurken, diğer yanda Türkçülüğe öykünmektedir.

Faşist örgütlenme modeli olarak bildiğimiz, Lider-Teşkilat-Doktrin' anlayışı örgütsel yapıya egemendir. İBDA-C' de liderin önemi son derece büyüktür ve tartışmasız bir yere sahiptir.

İslamcı çevreler içerisinde, tarikatlar dâhil hiçbir grup kendi liderini bu düzeyde yüceltmemiştir. Liderine bu düzeyde bağlı olan İBDA-C'nin örgütlenmeleri belirli bir tüzük içerisinde, bölgesel özelliklere ve örgütlendiği siyasal çevrelere bağlı olarak biçimsel değişiklikler gösterebilmektedir. Örgütlenmesinde, İBDA-C Ülkücü, İBDA-C Devrimci, İBDA-C Şeriat gibi birimler vardır. Bütün bu birimlerin tamamı İBDA-C'nin tüzüğüne, ideolojisine ve liderlerine bağlı olarak faaliyet yürütmektedirler.

Antikomünist mücadele stratejisini esas almakla birlikte, aynı zamanda mevcut Kemalist rejime de karşı olduğunu açıklayan bir siyasal akımdır. 1987'de aylık Öfke dergisinde komünizm düşmanı düşüncelerini şöyle açıklıyorlar: "Daha ne kadar bekleyeceğiz? Memleketimizde yeniden tüylenmeye başlayan komünizm ayısının sesini kesmek ve ortalığı velveleye verme çabalarını bertaraf edebilecek manevi teçhizatlı gençliği" diye soran İBDA-C, bir başka yazıda sol için şunları söylüyor: "soysuzlaşmış, kütükleşmiş, donmuş, sönmüş, kararmış ve her türlü aklaşma bilmeyen güruhun 20.yüzyıldaki temsilcisi" diye küfür ediyor. Sosyalist harekete bir bütün olarak düşman olan bu çevre, 1993 yılında Sivas'ta Pir Sultan Abdal etkinlikleri sırasında, Madımak otelinde 34 aydının diri yakılmasını, Taraf Dergisi'nin kapağında 'Yaşasın Sivas Direnişimiz' olarak verdi. Sivas katliamını savunan İBDA-C'nin Taraf Dergisi Ekim 1993 tarihli sayısında şunları söylüyordu; "Artık TC'de hayat yalnız Müslümanlar için zor olmayacak. Sivas sadece küçük bir haber (...) Karar çıkmıştır; İslam'da şiddet yoktur diyen her kim olursa olsun, aynen Kemalist dolayısıyla işgal yanlısı kâfirdir. Nifak ve fitnecilerin katli hak ve önceliklidir. Yaşasın Anadolu halkının şeriat için silahlı mücadelesi."[22] İBDA-C, bu politik eğilimini özellikle IŞİD'e verdiği destekle devam ettiriyor. Türkiye'de IŞİD'in desteklenmesi gerektiğine dair yaptığı açıklamalar önümüzdeki yıllarda, mezhepsel bir çatışmanın merkezinde olacağını da gösteriyor.

---

[21] MİRZABEYOĞLU Salih, *Tilki Günlüğü İBDA,* İstanbul, İBDA yay., 1996, syf: 101.
[22] Taraf Dergisi 1 Ekim 1993

C) İslami Hareket örgütü (İHÖ)

1980 sonrası gelişen İslami güçler içerisinde, şiddetti ve silahlı mücadeleyi esas olan çok sayıda ,İslamcı örgüt' kuruldu. Kitlesel bir güce dönüşmeyerek marjinal kalan, kamuoyunda laik-aydın ve ilerici olarak bilinen insanlara karşı saldırı ve öldürme eylemleriyle ön palan çıkan gruplardan biri de İslamcı Hareket Örgütüdür. "Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasal sistemini ortadan kaldırarak yerine Şeriat kuralların geçerli olduğu bir İslam Devleti kurmak" iddiasında olan İslami Hareket Örgütü, Turan Dursun ve Çetin Emeç gibi birçok yazar ve gazetecinin katledilmesinden sorumlu görülüyor. Son yıllarda ciddi bir etkinlik göstermemesine rağmen, Suriye'de radikal İslamcı Hareketlerle birlikte olduğu biliniyor.

D) İslami Cemaat ve Cemiyetler Birliği (İCCB)

İslami Cemaat Ve Cemiyetler Birliği, 1985 yılında Cemalettin Kaplan tarafından Almanya'da kuruldu. 'Anadolu Federe İslam Devleti'ni kurmayı hedefleyen örgüt, Türkiye'deki mevcut siyasal rejimi de ,kâfir devleti' olarak görmekte ve bu sisteme karşı silahlı mücadele yürütmek gerektiğini, şeriat devletinin ancak silahlı mücadele ile kurulacağını savunmaktadır.[23]

Radikal İslami bir çizgiye sahip olan örgüt, bir kısım militanlarına askeri eğitim verdirmek amacıyla Afganistan'a gönderdi. İran'la ilişkileri bulunduğu iddia edilen örgütün, son yıllarda Türkiye'de yeniden örgütlenmeye başladığı biliniyor. Ayrıca İslami Cemaat ve Cemiyetler Birliği'nin özellikle El-Kaide örgütüyle ilişki içerisinde olduğuna dair ciddi iddialar bulunmaktadır. Türkiye'ye teslim edilmesinden sonra, İstanbul 14.Ağır Ceza Mahkemesi tarafından yargılanan ve 'ömür boyu hapis' cezasına çarptırılan Metin Kaplan için hazırlanan 207 sayfalık 'gerekçeli karar' da, El-kaide ile İslami Cemaatler ve Cemiyetler Birliği arasındaki ilişkiye dair şunlar belirtilmektedir. "Grubun kararları gereği 1997'de Afganistan'a gidilerek Taliban yönetimi ve Usame Bin Ladin'in ziyaret edildiği, Kaplan'ın kitap ve mektuplarının verildiği ve Ladin'in yaşamından etkilenildiğinin ifade edildiği, Ladin'in, 'dünyanın pek çok yerinde mücahidi olmasına rağmen Türkiye'de çok az sayıda mücahidi olduğunu ve bundan dolayı üzüldüğünü' dile getirdiği, ancak Afganistan kamplarına 14 kişinin katılmasıyla Ladin'in bu serzenişine cevap verildiği, Afganistan'daki

[23] www.yesil.org

Usame Bin Ladin grubuyla irtibata geçerek anılan terörist grubun silahlı eğitim imkânı veren kamplarını kullanma yönünde çalışmalar yapıldığı"[24] vurgulanmaktadır.

Şeriat ilkelerine dayanan bir İslam devletini kurmayı hedefleyen örgütün Almanya genelinde yürütmüş olduğu faaliyetlerin ,tehlikeli' olduğu, yasadışı yöntemlerle çok miktarda para topladığı tespit edildi. Alman makamları tarafından kendinden ayrılan guruba şiddet uygulayarak bir kişinin öldürülmesine yol açan eylemden sonra tutuklanan Metin Kaplan bazı pazarlıklar sonucu Türkiye'ye iade edildi. Örgütün bölünmesinden sonra gücünde önemli bir kırılma olduğu görüldü.

E) Vasat örgütü

Radikal İslamcı gruplar arasında yer alan örgütün lideri Şahmerdan Sarı, özellikle Cemalettin Kaplan'ın kurduğu İslami Cemaat ve Cemiyetler Birliği'nin söylemlerine yakın ifadelerinden dolayı 'Kaplancı' olarak tanınmaktaydı. Vasat Örgütü faaliyetlerini daha çok Gaziantep, Urfa, Adana, Mersin ve Adıyaman'da yürütmektedir. Örgüt ismini 1996 yılından beri yayınlanan 'Vasat' isimli dergiden almaktadır.

Radikal İslami söylemlere sahip olan örgüt, Türkiye'nin bir İslam ülkesi olmadığını belirtiyor : "Dar'ül Harp"(Savaş Alanı) olarak görüldüğünden, firavunlara askerlik yapılmaz, okullarına gidilmez, devletin görevlendirdiği imamların arkasında ve camilerde namaz kılınamaz, vergi verilemez, seçimlerde hangi partiye olursa olsun oy kullanılamaz, rejimin hiçbir ilke ve kuralına boyun eğilemez..." diyor. Böylece sistemin uygulamaları içerisinde yer alan herkesi ,kâfir' olarak değerlendiren örgüt sınırlı sayıdaki gücüyle Suriye savaşında yer alıyor.

3- El Kaide'nin Türkiye Yönelimleri

Son birkaç yıldır Suriye ve Irak'ta ortala çıkan politik gelişmeler El Kaide'nin stratejik örgütlenme hedeflerini yeniden belirledi. Bugün IŞİD, El Kaide'den çok daha fazla etkili olmasına rağmen El Kaide'nin çok daha küresel-bölgesel bir hareket olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bugünkü verili koşullar nedeniyle

[24] Hürriyet ve Sabah gazetesi, 22.07.2005. , www.bianet.com

El Kaide'nin merkezinde Irak ve Suriye gibi bölgeler bulunmasına rağmen Türkiye önemini kaybetmiş değildir. El Kaide'nin Türkiye örgütlenmesi hemen her dönem var oldu.

Politik İslami örgütler içerisinde faaliyet yürüten aktif unsurlarının bir kısmının aynı zamanda El Kaide gibi uluslararası İslami örgütlerle birlikte hareket ettikleri ortaya çıktı. Kosova'da, Bosna'da, Afganistan'da, Çeçenistan'da ve Irak'ta savaşan yüzlerce Türk kökenli İslamcı militanın olduğu biliniyor. Bunların önemli bir kesiminin özellikle 2000 yılından sonra, El-Kaide ile iletişim kurdukları ve kendi inançları için uluslararası örgütlerin içerisinde mücadele ettikleri, Çeçenistan, Afganistan ve bugünkü Irak örneğinde daha somut olarak görülmektedir. İstanbul'da 5 gün içinde meydana gelen 4 bombalı eylemden sonra, Milli Güvenlik Kurulu'na, isimlerini sıraladığımız ülkelerde 'İslam adına savaşan' militanların yoğunluklu olarak Türkiye'ye dönüş yaptıklarını belirten bir rapor sunuldu. Raporda "Çeçenistan'da, Afganistan'da ve Bosna Hersek'te savaşa katılıp Türkiye'ye dönenlerin sayısının 1050' olduğunu ve bunların İslamcı kamplarda askeri eğitim gördükleri ve radikal İslamcı örgütlerle ilişkileri olduğu" vurgulanmaktaydı.[25]

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Doğu Ergil, Afganistan'a gidip savaşan ve El-Kaide ile ilişkisi olan yaklaşık olarak 350 militanın olduğunu belirtiyor. "Afganistan'a gidip, bomba yapmak, hedefi tahrip etmek ve suikast düzenlemek gibi resmen savaş eğitimi alanların sayısı, benim elde edebildiğim bilgilere göre 350 civarında bir rakam. Türkiye'den 350 kadar insan Afganistan'a bu amaçla gitmiş. Bunların çoğu Güneydoğu Anadolu'dan, bir kısmı da Karadeniz'den. Hepsi daha önce Türkiye'de Selefi eğitimden geçmiş. İslam'ı en fanatikçe yorumlayan bu anlayış, Türkiye'deki gayri resmi din eğitimini yirmi yıldır belirliyor."[26] Doğu Ergil, Kendisine sorulan bir soruya karşılık olarak, Afganistan'da eğitim görmüş İslamcı militanların en az üçte birinin canlı bomba olabileceğini vurgulamaktadır. "Çeşitli verilerden toparladığım şu ki, El Kaide bağlantılı kamplarda bulunmuş 350 kadar kişi var (...) Bunların hepsi canlı bomba olabilir, ama üçte biri hemen olabilir."[27]

Hizbullah ile ilişki içerisinde olan bir kısım İslamcı militanların aynı zamanda El-Kaide'nin Türkiye seksiyonunda görev aldıkları ortaya çıktı. Hizbullah için hazırlanan iddianamede, "Bir dönem Hizbullah'a çalışmış militanların, daha

[25] Milliyet gazetesi, 28.11. 2003.
[26] Radikal gazetesi, 31.05.2004.
[27] age

sonra taban tabana zıt başka bir ideolojik yapıya(yani El-Kaide'ye) geçtikleri" belirtilmektedir. [28]

El-Kaide, Türk ve Kürt kökenli İslamcı militanları sadece başka ülkelerdeki İslami mücadeleye katmakla kalmıyor, aynı zamanda Türkiye içerisinde de ciddi olarak örgütlenmeye de gitmektedir. El-Kaide, Türkiye sınırları içerisinde kurduğu birimlerle eyleme geçebilecek düzeyde örgütlü bir konuma gelmiş durumda. Türk İstihbarat örgütleri şu değerlendirmeyi yapıyor: "Bunlar El-Kaide'nin direkt versiyonu olan kişiler, Kim hazırsa ölüme gitmiş. Hazırlıksız değiller. Ortada yapılacak bir eylem var. Bunun içinde 8-10 tane adam var. Eylem hedefi de belki 8-10 tane. 4 eylem var. 4'ü için de ortaya çıkmış. Yani burada ,şehit' olma arzusu ön plana çıkmaktadır." [29]

ABD eksenli koalisyon güçlerinin Irak'ı işgal etmesinden sonra, Türkiye'nin ABD'ye vermiş olduğu açık destek sonucu El-Kaide'nin Türkiye'ye yönelik şiddet eylemleri yoğunlaştı. Türkiye Irak ile sınır olması nedeniyle doğrudan çatışma alanı içerisinde bulunmaktadır. 16 Kasım 2003 ve 20 Kasım 2003 tarihlerinde İstanbul'da hem İsrail'i hem de İngiltere'yi hedefleyen çok kapsamlı saldırı eylemleri gerçekleştirdi. 16 Kasım 2003 tarihinde, Beth İsrael ve Neve Şalom sinagoglarına bombalı araçlarla yapılan intihar saldırısında 23 kişi yaşamını yetirirken 300'e yakın kişi yaralandı. Basına, 'El Kaide tipi saldırı' olarak geçen eylem'in sorumluluğu yine aynı örgüt tarafından üstlenildi.[30] Bu saldırı eyleminin şokunu atlatamayan Türkiye, 20 Kasım 2003'te çok daha kapsamlı bir saldırı ile karşılaştı. Aynı eylem tipi kullanılarak, İngiltere'nin İstanbul Başkonsolosluğu'na ve İstanbul'un Levent semtinde bulunan İngiltere HSBC bankasına yönelik eş zamanlı yapılan her iki saldırıda, İngiliz Başkonsolosu Roger Short'un da içerisinde yer aldığı 76 kişinin ölümüyle ve 482 kişinin de yaralanmasıyla sonuçlandı.[31]

Türkiye'nin 11 Eylül'ü olarak gösterilen saldırı eylemi, El-Kaide'nin Türkiye'de örgütlendiğini ortaya koymaktaydı. Bu saldırılarla ilişkisi olduğu gerekçesiyle tutuklanan ve bu davadan müebbet hapse mahkûm olan Harun İlhan: "Kaide üyesi olduğunu" kabul ediyor. İlhan „Kaide'nin 'ABD ve Siyonist rejime karşı direnişin adı (...) Son savaşçımıza kadar direnişi sürdüreceğiz. Bunu 11 Eylül'de ispatladık, kuleleri yerle bir ettik. ABD yıkılana kadar eylemlerimiz

[28] www.İnternet.com
[29] Radikal gazetesi, 26.11. 2003.
[30] Radikal gazetesi, 22.11.2003.
[31] Hürriyet gazetesi, 21.11. 2003.

sürecek. ABD bilsin ki, biz hazırlığımızı tamamladık. Gelişimiz yakın"[32]. İlhan, 'İstanbul eylemleriyle yapılanlara yanıt verdiklerini' belirtti. Gerçekleştirilen eylemlerin sorumluluğunu da üstlenen İlhan, "Eylemin hedefi İsrail ve İngilizler. İlk hedef Alanya'daki İsrail gemileriydi. Hava uygun olmadığı için gerçekleştiremedik. İstanbul'daki ABD Konsolosluğu da taşındığı için eylem yapamadık (...) İstanbul'daki olaylar savaşın bir parçası" diyordu. Bu açıklama aynı zamanda, El Kaide'nin Türkiye'ye yönelik politikalarını ortaya koymaktaydı. Türkiye, bölgesel savaşın bir parçası olarak, bugünkü şiddet eylemlerinin doğrudan hedefi durumundadır. Türkiye'de politik İslam'ın ekonomik ve siyasal gücü ile 'radikal' İslami örgütlerin örgütlenme düzeyleri ve kitlesel taban bulma koşullarının var olması, uluslararası alanda örgütlenen El Kaide gibi bir örgüt için çok ciddi olanaklar yaratmaktadır. Bu eylemlerin çap ve düzeyi dikkate alındığında, El Kaide'nin Türkiye'yi öncelikli hedef ülkeler içerisine aldığını gösteriyor. Irak'taki siyasal belirsizlik ve ABD'nin askeri güçleriyle İslamcı militanlar arasındaki çatışmalar, özellikle Türk şoförlerine yönelik saldırılar ve boğazlanarak öldürülmeleri gibi görüntülerin internet sitelerinden yayınlanmaları, Türkiye'nin bölgesel çatışma içerisine alındığını göstermektedir. El Kaide'nin Türkiye'deki örgütlenmesi, bu dönem için, esas olarak öncü ve her an saldırılar yapabilecek kadrolar yetiştirmektir. Türkiye'nin dinsel, kültürel, sosyal ve tarihsel durumu bu nesnel zeminin oluşmasına olanak sunuyor. Bütün bu sürecin oluşmasında, belirleyici faktörlerden biri de, devletin bölgede izlemiş olduğu stratejiyle ilişkilidir. Bölgede askeri ve politik bir aktör olarak rol oynamak isteyen siyasal sistem, doğal olarak, küresel kapitalist güçlerin bölgedeki politikalarına uygun bir strateji izlemektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin bölgesel kriz içine çekilmesinin ve şiddet eylemlerinin süreklilik kazanmasının birinci derecede sorumluluğu yine devlete aittir.

4- Türkiye'de Selefilerin Temel Dinamikleri Ve Kürdistan Örgütlenmesi

Türkiye'de El Kaide, El Nusra ve hatta IŞİD gibi gruplara genel olarak Selefiler deniliyor. Selefi kavramının İslam dünyasında çok daha kabul görmesi nedeniyle son yıllarda Ortadoğu'da ve Afrika'da ideolojik ve politik olarak El Kaide'ye yakın olan örgütler genel olarak 'Selefi' kavramını kullanıyorlar.

Bugün Türkiye'de El Kaide'ye yakın olan örgütlerin geçmişi tahmin edilenden çok daha eskidir. Bu bakımdan Türkiye, Selefi düşüncesiyle 1960'lı yıllarda

[32] Radikal gazetesi, 14.11.2004.

tanışmaya başlar. Özellikle Mısır ve Suudi Arabistan'da ilahiyat eğitimi alan öğrencilerin etkisiyle Türkiye'de Selefi hareketinin ilk örgütlenmesi, Malatya'da kurulan 'Malatya Fikir Kulübü' ile başlar. Aynı şekilde Fettulah Gülen'in de 1970'li yıllarda ilk 'Altın Nesil Gençler' yetiştirme toplantısının birincisini Malatya'da ikincisini de Amed/Diyarbakır'da yapmış olması da tesadüf değildir.

Selefilerin örgütsel faaliyetleri

Özellikle 1980'den sonra politik hareketler olarak örgütlenen selefiler, Afganistan ve Pakistan'a gönderilen gençlerin almış olduğu ideolojik, politik ve askeri eğitimle çok hızlı bir şekilde gelişirler. Afganistan'da savaşan İslamcı gençlerin El Kaide ile tanışması, Bin Ladin ile yakın ilişkiler kurmaları, Türkiye'de Selefi hareketine büyük bir ivme kazandırdı. Afganistan, Bosna-Hersek, Çeçenistan, Tacikistan ve Keşmir gibi bölgelere İslam adına savaşmak amacıyla giden kuşak, Selefi ve El Kaide hareketinin Türkiye'de toplumsal bir güç olmasının ilk somut adımları olarak değerlendirildi.

Son 12 yıldır, Afganistan, Pakistan, Mısır ve Suudi Arabistan gibi ülkelere giderek özellikle ideolojik-dini eğitim alan binlerce genç, Selefi politik hareketinin birer militanı olarak Türkiye'ye dönüyorlar. El Kaide'nin küresel İslam'ın savaşan sembol örgütlü gücü olarak yarattığı etki, Türkiye'de özellikle İslamcı genç kuşakların Selefi veya El Kaide hareketine ilgisini de arttırmaya başladı. Bugün kimsenin pek dikkat etmediği durum şu: Selefi hareketi ve dolayısıyla El Kaide'nin Türkiye'de toplumsal bir güç haline gelmeye başladı. Bu gelişmenin sosyolojik ve politik zemini oldukça güçlüdür.

Türkiye'de farklı sayıda El Kaide yanlısı grup bulunuyor. Hatta bir bakıma birbirinden haberdar ama kurumsal olarak farklı otonum gruplar olarak da tanımlamak mümkün. Türkiye El Kaidesi köken olarak iki gruptur. Bunlar, Cihat yapma yöntemleri konusunda birbirinden ayrılmaktadırlar. Bir kısmı 'silahlı' mücadeleyi savunmakta, diğeri ise bugün İslamcılaşan sistemi destekleyerek büyümeyi hedefliyorlar. Ancak iki grubun da, stratejik yönelimleri aynıdır. Mücadele yöntemleri arasında fark olmakla birlikte, her iki tarafta esasen Suudi Arabistan tarafından desteklenmektedirler. Sisteme uyumlu olan kanat çok açık olarak desteklenirken, sistem kâfir görüp silahlı mücadeleyi savunanlar ise dolaylı olarak desteklenmektedir.

Bazı Selefi grupları ve örgütlendikleri bölgeler

Selefiler batıda İzmir, İstanbul, Konya, Ankara, Adana, Mersin, Antalya, Hatay Manisa, Bursa, Kocaeli, Sakarya ve Trabzon gibi illerde yoğunluklu olarak örgütleniyorlar. Peki, Türkiye'de Selefi gruplar kimlerden oluşuyor? Bunlar gerçekten devlete karşı mıdır? Yoksa devletin politik yedek güçleri olarak mı işlev görüyorlar? Bu sorulara yanıt vermek için somut örnekler üzerinde durmakta yarar var:

1969 yılında Malatya'da doğan Feyzullah Birışık, Selefi olup Suudi İslam geleneğine çok yakındır.1998 yılına kadar tekstil işleriyle uğraşır ve bu işi beceremez bırakmak zorunda kalır. Daha sonra o da modaya uyar, Beyazıt'ta Polen ve Karınca yayın evlerini kurar. Selefilerin yeni yetme yazarı Birışık, 2010 yılında Mısır El-Ezher Üniversitesi Şeriat Fakültesine kayıt yaptırır, öğrenciliğe devam ediyor bilinmez ama İslami çevrelerce El Kaide ile yakın ilişki olduğu söylenir. Ayrıca politik olarak AKP'yi destekleyen Birışık'ın AKP içerisinde çok yakın dostları bulunuyor.

Selefi grubunun İzmir kanadı, İlim-Der adı altında örgütleniyor. Derneğin resmi başkanı Ali Şahin'dir. Ama grubun lideri Türkmen kökenli Abdullah Yolcu, 1958'de Kerkük'te doğmuş ve 1986 yılında İstanbul'a yerleşmiş. 1992 yılında İstanbul/Beyazıt'ta Guraba yayınevini kurar ve daha sonra İzmir'e yerleşir. Türkiye'ye gelişini, Selefi hareketin verdiği bir görev olarak toplantılarında sık sık dile getirir. Amacı toplumu İslamlaştırmaktır. Bunun için kurdukları İlim-Derneğinin amaçlarını ve şu faaliyetlerini şu cümlelerle açıklıyorlar : "Konferans, panel ve seminerler tertiplemek, Araştırma, inceleme ve tahkik yazlıları telif etme, İlmi eserleri Türkçeye tercüme etmek, Davet çalışmalarını internet ortamına taşımak, Çeşitli davet toplantı ve organizasyonlara dernek vasfıyla iştirak etmek, Maddi imkanlar nispetinde, ihtiyaç sahiplerini tespit etmek ve yardımda bulunmak, Doğru dini bilgilerin halka ulaştırılması için, cd, dvd ve broşür türü materyaller hazırlamak ve dağıtmak, Başkalarıyla yardımlaşmak ve yoğun ilmi kurslar düzenlemek, Genel davet çalışmalarında bulunmak, Kadınların davetteki rollerini etkinleştirmek, Öğrenci yurtları açarak, eğitim alanına katkı sağlamak."[33]

Yolcu, Guraba Yayınevi dışında Ümmükura yayınevi ve Hadis yayınevini de yönetiyor. Bu yayınevlerinde ağırlıklı olarak Cihat çağrısı yapan kitaplar yayınlanıyor. Faaliyetlerinin ekonomik kaynağı Suudi Krallığıdır. İlginçtir,

[33] İlimyerder.org/hakkımızda/

Yolcu'nun kitapları Arapçaya çevriliyor ve Haç dönemlerinde bedava hacılara dağıtılıyor

İzmir'e yerleşmesi de çok planlı ve bilinçli olup bir bakıma İzmir'e ele geçirme stratejisinin bir parçasıdır. Ayrıca AKP ile yakın ilişkileri bulunuyor. İlim-Derneği de İzmir'de AKP'yi aktif olarak destekleyen kurumlardan biri olarak ön plana çıktı.

Yolcu'nun özellikle Kürt kökenli El Kaide militanlarıyla da bağları olduğu söyleniyor. Suriye'deki savaşta ne gibi bir rolü var? Örneğin kendi grubunda Suriye'ye kaç kişi gönderdi?

Peki, Abdullah Yolcu T.C vatandaşı mıdır? Eğer vatandaş olmuşsa ne zaman ve hangi hükümet tarafından Türk vatandaşlığına alındı? Eminiz ki, bu ve benzer soruların cevapları sorguladığımız konuyu aydınlatmaya çok yardımcı olacaktır.

Selefilerin Antalya'daki lideri Mehmet Balcıoğlu veya kod ismi Muhammed Ebu Said El Yarbuzi'dir. Selefilerin Türkiye sorumlusu olduğu iddiasıyla tutuklanan Yarbuzi, Haziran 2000'de Ankara 2 Nolu DGM'de "Laik devlet düzenini yıkmak için silahlı örgüt kurmak, izinsiz patlayıcı ve bomba imal etmek" gerekçesiyle, 4 ile 15 yıl arasında hapis cezası alan 5 kişiden biridir. Ayrıca beraber yakalandığı Mehmet Emin Akın'ın evinde Suudi Krallığı tarafından gönderilen para makbuzları bulundu.

Şu dönem, Antalya'nın Akseki ilçesi, Yarbuzi beldesinde Kulliye yaptırdı. Medresesi var, Küçük bir ilçede bine yakın öğrencisi olduğu biliniyor. Uzun bir dönem İsveç'te yaşayan Yarbuzi'nin Suudi Krallığıyla çok yakın ilişkileri bulunuyor. Kendisi Suudi Selefi geleneğiyle olan ilişkisini de şu cümlelerle açıklar: "Suudi Arabistan yönetiminin resmî çizgisinde olduğunu itiraf etmekten çekinmediğim 'selefi hareket' bize bir hayli seviye kazandırmıştı... Kısacası mazimizdeki selefi mezhebe mensup olduğumuz geçmişimiz bizim için hakka doğru bir sıçrama tahtası olmuştur. Allah'a şükürler ediyorum."

Öyle ki Suudi üniversitelerinde kendisine ayrılmış bir kontenjanı bulunuyor, Kendi öğrencilerinden birçok genci Suudi Arabistan'da üniversite eğitimine gönderiyor. AKP ile yakın ilişkisi bulunuyor. Bir dönem İsveç'te yaşamış ve hala orada ikameti bulunan Yarbuzi, Fatih'te bulunan Kitap ve Sünneti İhya Yayınevlerini de yönetiyor.

Adana El Kaide grubunun başında Molla Ömer bulunur. Almanya'da sınır dışı edilen Molla Ömer, Adana-İskenderun-Hatay hattını yoğun olarak geziyor. El

Kaide militanlarının Suriye'ye gönderilmesini örgütleyenlerden biridir. Ayrıca kendisinin de Suriye'de olduğu belirtiliyor. Molla Ömer Adana'da AKP yöneticileri tarafından iyi tanınan ve hürmet edilen biridir. Son seçimlerde AKP'yi aktif olarak destekledi.

İslamcı çevrelerde Ebu Enes olarak tanınan biri var. Kürt kökenli olup, babasının 1980 öncesi Batman Beşiri Belediye Başkanlığı yaptığı, gerçek adının Muhammet Çiftçi olduğu söylenir. Almanya'da ikameti bulunan Enes sık sık Türkiye'ye giriş yapıyor. El Kaide faaliyetlerinde aktif görev aldığı belirtilen Enes'in şu sıralar Türkiye üzerinde Suriye geçtiği söyleniyor.

Selefi olup El Kaideyle yakın ilişkisi bulunan diğer bir isim Ebu Said, Ankara'da kalıyor, Ancak yaygın bir örgütlenme ağına sahip, Bursa, Kocaeli, Balıkesir gibi illerde çalışmalar yürütüyor. Kendisi tarafından kurdurulan Ankara'da bulunan Huzur Vadisi Derneği ve Paris Nasihat Derneğinde konferanslar verir.

Ebu Said grubunda bulunan Ebu Emre ayrılarak kendi grubunu kurdu. Ancak ayrışmanın temel nedeni Suudi Krallığından gelen paralar olduğu söyleniyor. Said'in AKP yöneticileriyle çok yakın ilişkisi bulunuyor. AKP rejiminin desteklenmesi gerektiğine dair fetvalar veren Said Suriye'de El Kaide savaşını destekliyor.

Selefi grubunun Antep sorumlusu olan Ubeydullah Arslan, 1991-1994 yılları arasında Pakistan'da 'İslamia College Peshawar'da din eğitim dersleri aldı. Burada El Kaide militanlarıyla yakın ilişki kudurdu. 2006 yılında bir grup arkadaşı ve öğrencileriyle kurduğu 'Asr-ı Saadet İlim Araştırma Yayma Derneği'nde dersler vermeye devam ediyor. AKP'yi destekleyen Arslan seçimler döneminde yapmış olduğu bir konuşmada desteğinin gerekçesini şöyle ifade ediyor: "İslam'a düşman olmayan, din ve fikir hürriyetini savunan, güç bulursa hakkı ikame etmek, batılı def etmek niyeti taşıyan, İslami söylevleri ve erdemli tavırları muhafaza eden, inananların hak ve özgürlüğünü vereceğini vaat eden, idari makamlara kâfirleri ve fesatçıları getirmeyen, İslam'a daha yakın bir Partiye -maslatımız gereği- Oy vermekte sakınca yoktur."

Murat Gezenler, Selefilerin, devleti 'kâfir' gören radikal kanadında yer alır. Murat Gezenler'in babasının bir savcı olduğu söylenir. Şehadet yayınları, Konya'da Neva Kitabevi, Ankara'da Mehmedi Bahaddin Canbaz'ın yönettiği Deha Kitap Dağıtım Şirketi bulunuyor. 8 Şubat 2002'de, Konya'da Selefilere yönelik operasyonda Gezenler ve 6 arkadaşı gözaltına alınır ve tutuklanır.

İfadelerinde Afganistan'da savaşmak için Pakistan'a gittiklerini ancak Afganistan'a geçemeyince geri döndüklerini söylerler. Kısa süre sonra serbest kalan Gezenler çalışmalarını genişleterek devam eder.

Gezenler'in Suriye'de Şam'a gidip dil öğrenme merakı ortaya çıkar. 16 Mayıs 2009 tarihinde Suriye'de, İslamcı örgütlerle olan ilişkisi gerekçesiyle Suriye istihbaratı tarafından gözaltına alınır. İlginç olan, Gezenler'in serbest bırakılması için Türk Dışişleri'nin doğrudan devreye girmesi ve Suriye'ye nota vermesidir. Devletlerarası ilişkilerde 'nota' daha çok diplomatik sorunlardan kaynaklı verilir. Gezenler için Türk devleti tarafından 'nota' verilmesinin nedeni ne olabilir?

Dikkat çeken bir başka nokta ise kendisine yakın olanların birçoğu tutuklanıyor ama kendisine pek bir şey olmuyor. İslami çevrelerde ajan olduğuna dair iddialar var. Türkiye'nin Suriye'ye diplomatik 'nota' verilmesi, ajanlık iddiasını güçlendiriyor. Gezenler şu sıralar ne işle meşgul? Türk istihbaratı adına, Suriye'de El Kaide için ne gibi görevler yüklenmiş bulunuyor? Cevapları bilinmeyen sorular değil elbet.

Gezenler bir Selefi militanı ama aynı zamanda AKP'nin desteklenmesi gerektiğini söyler. Oy kullanılmasına dair kendisine sorulan soruya, bir Şeyh'den aktarma yapar: "Biz teşri yetkisini insanlara verme adına oy atmıyoruz. Niyetimiz ve kastımız asla bu değildir. Ancak biz Müslümanlar için en çok fayda sağlayacak bir partinin iktidara gelmesi için oy atıyoruz. Yani tercihte bulunuyoruz." Kendisi devamda şunu söyler: "Şeyh bu sözleri söyledikten sonra küfürde asıl olanın niyet ve kasıt olduğunu, teşri yetkisini insanlara vermek kastıyla olmadığı sürece oy vermenin şirk olmayacağını söyledi."

Abdullah Palevi veya Aladadin Palevi, Kürt kökenli ve Konya'da yaşar. Kendisi tarafından kurulan Takva Yayınları, Selefilerin propagandasını yapan kitaplar yayınlıyor. Ebu Hanzala ve Metin Ekinci gibi mevcut sisteme karşıdırlar. Müslümanlar, devletin mahkemelerine gitmeli midir? Sorusuna şu yanıtı verir: "Müslüman bir kimse elindeki tüm imkânları kullanarak bu mahkemelere muhakeme olmaktan kaçınmalıdır." Bunu söylediği zaman AKP henüz iktidar değildi ama bugün AKP rejimiyle çok yakın ilişkileri bulunan biri.

Selefilerin bir başka grubunun temsilcisi olan Alparslan Kuytul 1965 yılında Adana'da doğmuş. Çukurova Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği bölümünü bitirir ve daha sonra Mısır'ın El-Ezher Üniversitesinde 'İslam Hukuku' üzerine eğitim yapar. Orada Selefi hareketiyle yakın ilişki kurar ve El Kaide ile bağlarını geliştirir. Örgütsel faaliyetlerini Furkan Eğitim ve Hizmet Vakfı, Furkan Derneği ve Furkan Nesil Dergisi üzerinde

yürütmektedir. Amerikan'ın Erdoğan'a özel bir misyon yüklediğini belirtir ve bunun eleştirisini yapar. Ancak Vakıflar, Dernekler, kurduktan sonra, devletin nimetlerinde yararlanmak ister. Bundan dolayı adamları AKP'nin seçim görevlileri olmaya başlar. Böylelikle kâfir gördüğü devletin İslamlaşması için ABD'nin özel olarak görevlendirdiği Erdoğan'a destek verir.

Aşağıda değineceğimiz gibi Kürt kökenli Azad Ekinci ve Ebu Hanzala kod isimli Halis Bayancuk, Selefi gruplarının radikal Kürt kanadını oluşturmakta olup, önemli ilişki ağlarına sahiptirler. Devlet önümüzdeki süreçte özellikle Kürtler arasındaki çatışmayı derinleştirmek için Kürt kökenli Selefi guruplarını PKK'ye yönelik saldırılarda kullanabilir. Bu nedenle Kürt kökenli El Kaide militanlarının Suriye'ye gidip Esad rejimiyle çatışmalarını destekliyor ve özel olarak yönlendiriyor. El Kaide tutuklusu Bayancuk'un Kobani ile dayanışma eylemlerine yönelik kanlı saldırılar esnasında, 9 Ekim 2014 sessizce tahliye edilmesi de düşündürücüdür.

Son 10 yıldır, El Kaidenin Türkiye'deki faaliyetleri tahmin edilenden çok daha ileri düzeydedir. Örgütsel faaliyetlerinde medrese, dernek, yayınevi gibi araçlar çok yoğun olarak kullanılmaktadır. Öncelikli hedefleri güçlü bir toplumsal taban oluşturmaktır. İçlerinde bazıları, sisteme karşı 'cihat' yapılması gerektiğini söylemelerine rağmen, pratikte böyle bir pozisyonları bulunmuyor. Özellikle AKP'nin devletleşmesiyle en radikal kesimlerin dahi, Selefi gruplarının tamamı sistemle uzlaşmayı esas almış bulunuyorlar. Çünkü AKP'den besleniyorlar.

El Kaidenin faaliyetleri devlet tarafından biliniyor. Kimin nerden nasıl örgütlendiğini bilmeyen yoktur. İllegal veya askeri olarak örgütlenenleri dahi tespit etmek zor değildir. Çünkü bunların önemli bir kesiminin devletle ilişkileri bulunuyor. Örneğin Adana'da El Kaide militanları oldukları iddiasıyla tutuklanan ve ceza alan 4 kişi, Suriye-Hatay-Adana arasında mekik dokuyorlar. Sürekli giriş-çıkış yapıyorlar. Hatta Kürdistan Savunma Güçleri tarafından durdurulan bir ambulansta çok sayıda Türk ordusuna ait olduğu anlaşılan bir silahı götürenlerin, Adana davasında yargılanan El Kaide militanları olduğu söylendi.

Türkiye'de özellikle El Kaide Vahhabi geleneğini temsil eden gruplar Suriye'de fiilen savaşın içindedirler ve AKP devleti de bunları dolaylı olarak organize ediyor.

Türkiye'deki Kemalist rejimi laik olarak görerek değiştirmeyi ve yerine şeriat'a dayanan bir düzen kurmayı hedefleyen Selefiler, son on yıldır, devlete yönelik politikalarını önemli oranda değiştirdiler. Küresel sermayenin yeni İslamcı hareketi olan AKP'nin İslam'ın gelişmesinde veya sistemin

İslamlaştırmasında önemli bir görev üstelendiğini belirterek aktif destek sunuyorlar. İçlerinde küçük bir kaç grup AKP rejimini 'kâfir' görmekle birlikte, Selefi akımların çok önemli bir kısmı AKP ile yakın ilişki içerisinde bulunuyorlar.

İslamcı AKP devleti de, özellikle İslamcı körfez sermayesine ihtiyaç duyması nedeniyle Selefilerin örgütlenmesini bütün gücüyle desteklemektedir. 12 Eylül 1980'de darbeci Kenan Evren, nasıl ki Rabıta'yı desteklemişse bugün Erdoğan da Selefi hareketlere çok aktif destek sunuyor.

Türkiye El Kaide'si Türk rejimini hedef almadı. Buna yönelik eylemleri de olmadı. Yaptığı eylemlere dikkat ettiğimizde Türkiye değil, İsrail ve İngilizleri sembolize eden yerlere saldırılar yapıldı. Eylemin Türkiye'de yapılmış olması Türk rejimini hedeflediği anlamına gelmiyor.

Ayrıca Türkiye'de çok açık bir dönüşüm yaşandı ve bu süreç devam ediyor. İslamcılaşan bir rejim gerçeğini dikkate aldığımızda, bu değişim stratejik olarak El Kaide dahil bütün İslamcı örgütler bakımından son derece büyük avantajlar ve olanaklar sunuyor. Devlet İslamcılaşan bir toplum yaratıyor, böylesi bir toplum için El Kaide gibi örgütler için çok daha büyük olanaklar doğuyor. Bu bakımdan AKP'nin İslamcılaştırma politikası, İslamcı örgütlerin stratejik yönelimlerini güçlendiriyor.

Bu bakımdan AKP ile İslami cemaatler ve El Kaide gibi İslamcı örgütler birbirini tamamlıyorlar. Kendi rejimleri oluştuğuna göre saldırmaları da anlamsız kalır.

Peki, El Kaide'nin Suriye politikası kimlerle yürüyor? İlginç bir duruma dikkat çekmek isteriz. ABD ile El Kaide'nin yolları tarihte ikinci kez kesişti. Birincisi Afganistan'da Sovyetler Birliği'nin işgaline karşı savaşta birlikte hareket ettiler. Bin Laden, bu dönemde bir İslamcı 'Mücahit' olarak Afganistan'a gönderildi. İkincisi Suriye'de yolları kesişti, bu bir tesadüf mü yoksa izlenen stratejinin temel enstrümanlarından biri mi, sorgulanmalıdır.

El Kaide ile ABD'nin Suriye konusunda politikaları uyumlu görünüyor: İkisi de Esad rejiminin gitmesinden yanadır. İkisi de Suriye'de toplumu kapsayan bir demokrasi istemiyor. İkisi de Sünni ağırlıklı bir rejim istiyor. Böylesi bir rejim kurulursa, EL Kaide'nin düşman gördüğü İsrail ile komşu olması söz konusu olacağına göre, kim bilir El Kaide'ye verilmiş tarihsel rol tamamlanmış olur belki. Bu soruya yanıt vermek için çok erken.

Taliban'ın PKK'yi kâfir ilan etmesi

AKP çok açık bir şekilde Selefi grupları Kürt hareketine karşı kullanma politikası izliyor. Bunun en somut örneği de Taliban'ın durup dururken PKK'yi Kâfir ilan etmesidir. Taliban'ın Paktika Vilayeti Sorumlusu Mevlevi Sengin Şu açıklamayı yaptı: "Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Salat ve selam Nebimiz Muhammed'in, ehli beytinin ve ashabının üzerine olsun. Ve bundan sonra; Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi Türk halkının üzerine olsun. Ey şanlı ecdadın torunları! Şüphesiz ki sizler İslam'ın bayrağını asırlarca yücelttiniz ve İslam'ı kıtalara taşıdınız. Yakın tarihi bilen her Müslüman Haçlı birliklerinin ve işbirlikçi mürtetlerin son asırda Hilafet-i Osmaniye üzerinde neler yaptıklarını bilir.

Onlar hilafeti düşürdükten sonra cumhuriyeti kurdular ve 80 yıl içinde Türk halkına yaptıkları gözlerimizin önündedir. İslami ahlakı mahvettiler ve kendilerinde din ve ahlak olmayan bir toplum yetiştirmek istediler. Cumhuriyet bu ifsadı Türk halkı üzerinde başardığı gibi Kürt halkı üzerinde başaramamıştı.

Ancak Haçlı birlikleri ve işbirlikçi mürtetler Kürt halkı üzerine de Abdullah Öcalan'ı musallat ettiler ve o da cumhuriyetin Kürt halkına 80 yılda yapamadığı ifsadı 20 yıl içinde yapmayı başardı. Bizler Afgan Taliban'ı olarak ABD, NATO ve işbirlikçi mürtetler karşısında onların oyunlarının ve ne istediklerinin bilincinde olarak cihadımıza devam ediyoruz. Eğer cihadımız olmasaydı şüphesiz ki onlar Afgan halkını da ifsat edeceklerdi.

Lakin Elhamdülillah bizler devam eden bu cihat sayesinde dinimizi, ahlakımızı ve mukaddesatımızı muhafaza ediyoruz. Aramızdaki binlerce kilometre, meşakkatler ve külfetlere rağmen bize destek veren Türk ve Kürt kardeşlerimiz İslam'ın bayrağını ve mukaddesatını yüceltmek için ülkemize geldiler. Ve onlar ailelerini, işlerini, rahat yaşamlarını bu yola feda ettiler. Biz sizleri de Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihada çağırıyoruz. Ve bizler Allah'tan bu yolda öldürülen Türk, Kürt ve diğer kardeşlerimizin şahadetlerini kabul etmesini diliyoruz. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun"[34]

Son zamanlarda El Kaide güçlerinin PKK'ye yönelik yaptıkları açıklamalar bir tesadüf olmayıp tersine, AKP'nin istemlerine uygun yapılmaktadır. AKP, Kürtlere karşı çok yönlü yenilmiş bulunuyor. Bu nedenle yeni saldırı konseptini, yani Selefi grupların Kürtlere karşı kullanılması politikasını fiilen hayata geçiriyor.

[34] http://www.turkistanbulteni.com/talibandan-pkk-aciklamasi

Afganistan'da savaşan Taliban, bugüne kadar, Kürtlere ve PKK'ye yönelik tek bir kelime açıklama yapmış değildir. PKK ile ne fiziksel, ne politik, hiçbir bağları bulunmamış Taliban eksenli aslında fiilen El Kaide güçlerinin yapmış olduğu açıklama AKP ile El Kaide arasındaki ittifaka dair önemli bir veri sunuyor. Taliban'ın Kürtlere aratan ilgisi, esasen AKP'nin belirlediği ve sinsice uygulamaya koyduğu Kürt politikasının bir başka yüzüdür.

1990'lı yıllarda PKK'ye karşı Hizbullah'ı kuran, eğiten ve Kürt coğrafyasında binlerce faili meçhul cinayeti gerçekleştiren Kemalist devletin izlemiş olduğu politikanın aynısı, bu kez AKP tarafından Selefiler yani El Kaide üzerinden deneniyor.

Selefilerin örgütlenme merkezi olarak Kürdistan

AKP ve devlet, Taliban'a açıklama yaptırarak Özellikle Suriye ve Türkiye'deki Selefi gruplara mesaj verdi. Böylelikle, Suriye'de PYD, Türkiye'de PKK öncelikli olarak El Kaide militanlarının saldırı hedefinde olacaklardı. AKP ve devletin aktif olarak desteklediği Kürt kökenli Selefi gruplara, 'Kürt İslam Konseyi' kurdurmaları da bu politikanın bir parçasıdır. Özellikle PYD'yi kâfir görerek hedef göstermesi, Şengal'de, Serekaniye 'de ve Kobani'de Kürtlere yönelik kitlesel katliam girişimleri Türkiye destekli Selefi grupların rolünü net olarak ortaya koymuştur.

Bu politika iki yönlü uygulamaya kondu: Birincisi, Suriye'de bir Kürdistan Özerk bölgesinin oluşumunu engellemek için Kürt coğrafyasında, politik istikrarsızlığı hedeflemek ve Kürtler arasında çatışmaları teşvik etmek. İkincisi özellikle Diyarbakır, Bingöl, Ağrı, Bitlis gibi yerlerde Kürt kökenli Selefi gruplarını aktif olarak desteklemek ve PKK'ye karşı saldırılara yönlendirerek çok yönlü provokasyonları devreye koymak. Türkiye'nin kullandığı bu kirli savaş yöntemlerinin başarılı olma şansı zayıf olsa da, bölgesel dengeler bakımından denenebilir. Ancak bölge politikasını kirli ilişkiler üzerinden sürdürmesi de esasen Türkiye'ye çok daha büyük zararlar verecektir.

Türk devletinin çok bilinçli olarak yönlendirdiği nokta; Suriye'ye gidip Esad Rejimi ile savaşan unsurların özellikle Kuzey Kürdistan bölgesinden seçilmesine özen göstermesidir. 28 Ağustos 2012 tarihinde, Adana'da yapılan toplantı da bu konuda çok net bir karar alındı. Öncelikli olarak militan bulma merkezi olarak Bingöl seçildi. Bunun temel nedeni, Bingöl'de, Selefilerin denetiminde olan ve yaklaşık olarak 1000 öğrencinin bulunduğu iki tane medrese olmasıdır. Daha

sonra Ağrı, Bitlis, Batman ve Urfa gibi illerden Suriye'de savaşacak, militanların toplanması esas alınmıştır.

Selefiler, Diyarbakır'ı iletişim, bilgi akışı ve lojistik merkezi olarak kullanmayı kararlaştırmışlar. Diyarbakır'da önemli bir tabanları bulunmasına rağmen, şimdiden bunları aktifleştirmenin doğru olmayacağı PKK ile yakın dönemde bir çatışmanın başlamasının kendileri için olumlu bir sonuç vermeyeceği, bundan dolayı özellikle Diyarbakır'ı çok yönlü örgütsel yönetim merkezi olarak kullanmanın daha doğru olacağına karar verilmiş.

Örneğin, Sinagog saldırısında yer alan Azad Ekinci'nin abisi olan Metin Ekinci, Suriye'de El Kaide adına yürüttüğü savaşta yaşamını yetirdi. Bingöl'de İlim Derneğini kuran ve Selefilerin en radikal kesimini temsil eden Ekinci'nin Türkmen kökenli olduğu bilinen A. Yolcu ile yakın ilişkisi bulunuyordu.

Cihat için Suriye'de savaşmak gerektiğini belirten El Kaide militanı Ebu Hanzala'nın ya da gerçek ismiyle Halis Bayancuk'un grubu Diyarbakırlıdır. Hizbullah davasında yargılanıp ömür boyu ceza alan ve ilginç bir şekilde serbest bırakılan Hacı Bayancuk'un oğlu Halis Bayancuk (Ebu-Hanzala) grubu da El Kaidenin Kürt kökenli ekibinden biridir. Bunlar da Suriye'de savaşan ekip içerisinde bulunuyor. Ayrıca Kürt kökenli olan Ebu Hanzala PKK'ye karşı silahlı çatışmayı destekleyen biridir. Hanzala grubu da, Suriye'de Kürtlere ve özellikle PYD'ye saldırıların içerisinde yer alıyor.

Metin Ekinci ve Halis Bayancuk grubu PKK'ye karşı silahlı mücadele için hazırlık yapılması gerektiğini savunmaktadır. Suriye'ye götürülen radikal İslamcı Kürt kökenli gençlerin savaşçı yeteneklerinin artırılmasının bir başka nedeni de, bu güçlerin Suriye'den döndükten sonra PKK'ye karşı savaşta kullanılmak istenmesidir. Rakamlar çok net olmamakla birlikte, bugün Suriye'de sayıları binlerle ifade edilen Kürt genci, radikal İslamcı örgütler içerisinde savaşıyor.

İslamcı iktidarın Selefi gruplarıyla yakın ilişki kurmasının esas amacı

Türk devletinin bu gruplarla olan ittifakının amacı Esad rejimini yıkmakla sınırlı değil. Esasen amaçlanan Özerk Kürdistan oluşumunu engellemektir. Suriye'deki El Kaide gruplarının elinde bulunan silahların çok önemli bir kısmının Türk ordusuna ait olması, bizzat Türk subaylarının El Kaide gruplarıyla hareket etmeleri, MİT'e bağlı elemanların El Kaide militanlarına lojistik destek sunmaları gibi çok yönlü yardımların arka planında, mutlak bir şekilde Suriye'deki Özerk Kürdistan'ın engellenmesi politikası bulunuyor. Bu nedenle El Kaide'nin desteklenmesi aynı zamanda Ordu-AKP ittifakına dayanan ortak bir karardır.

Böylelikle ordu da, Kürt gerillaları karşısında almış olduğu yenilgiyi telafi etmeye yönelerek prestijini kurtarmaya çalışmaktadır.

28 Ağustos 2012 tarihinde, Adana'da Türkiye Selefileri toplantısı yapıldı. Bu toplantı, AKP'nin bilgisi dâhilindeydi ama basından özenle gizlendi. Toplantının güvenliğini de devlet sağladı. Önemli bir takım kararlar alında. Alınan kararları ana hatlarıyla aktarmak gerekirse:

Birincisi, daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz 1969 Malatya doğumlu Feyzullah Birışık Türk-Kürt kökenli Selefi gruplarının 'Suriye Emiri' olarak atandı.

İkincisi, Türkiye'nin birçok şehrinden Selefi grupların katıldığı toplanda, Suriye'ye daha fazla militan gönderilmesi kararı alındı.

Üçüncüsü, Hatay'ın kamuoyunda deşifre olması nedeniyle Suriye'ye geçişlerde Gaziantep, Mardin, Urfa'nın kullanılması benimsendi. Ayrıca Adana ve Diyarbakır örgütlenme-yönetim merkezi olarak seçili. Bu bakımdan Antep ve Urfa ikinci birer Hatay oldular.

Dördüncüsü, Bu toplantıda seçilen bir heyet, Kürt illerini ziyaret ederek, Cihat için yeni çağrılar yapacaktı. Yani Kürt gençlerinin Suriye'deki savaşa gönderilmesi devlet ve Selefi gruplar eliyle ön plana çıkmış bulunuyordu. Bu politikanın arka planı, hem Kürtleri Suriye'de karşı karşıya getirmek, hem de daha sonraki süreçte Bingöl, Diyarbakır, Urfa, Bitlis, Batman ve Ağrı gibi illerde Cihat için militan toplamaktır.

Beşincisi, Kürt ve Türk Selefileri teriminin yerine sadece 'Selefiler' kavramı kullanılarak daha güçlü bir ittifakın sağlanması kararı alındı.

Altıncısı, Türk devlet yetkililerinin de katıldığı Adana toplantısının en önemli maddelerinden biri de, Batı Kürdistan bölgesinde, Selefilere bağlı İslami cihat örgütünün resmi olarak kurulması ve Qamışlı'nın da merkez olmasının kararlaştırmasıdır.

Suriye politikası iflas eden devlet, Kürtler karşısında çok yönlü bir yenilgi sürecine girmiş bulunuyor. Bunu ötelemek için bütün gücünü kullanıyor. Devletin El Kaide, El Nusra ve İŞİD ile kurduğu ittifakı, başarısız politikalarına yeni bir alan açmaya yönelik belki de son bir hamle olarak görebiliriz.

5- Radikal İslami Hareketlerin Politik Stratejisinde 'Demokrasi'ye Yer Yoktur

Demokrasi siyasal kavram olarak, tüm toplumsal ilişkilerin ana konusunu oluşturur. Sınıf ilişkilerinin olduğu hiç bir toplumsal yapıda 'saf' bir demokrasi

tanımı olmayacağı gibi her toplumun ekonomik ve sosyal yapısına uygun bir demokrasi işleyişi vardır. Ekonomik yapı-devlet- iktidar ve toplum ilişkisinde demokrasi bir yönetim biçimidir. Toplumsal ilişkiler dikkatle incelendiğinde, devlet-demokrasi-din ilişkisi de ayın zamanda sosyolojik-politik alanın da en önemli konularından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle dinlerin tarihsel gelişme evrimi ile demokrasinin gelişme süreçleri arasındaki temelde bir kısım farklılıklar bulunmaktadır. Ancak konumuz bakımından üzerinde durmak istediğimiz nokta, -burjuva demokrasisinin tarihsel sınırları içerisinde- 'İslam ile 'demokrasi' arasındaki ilişkidir. Sosyolojik alanın dışında daha çok politikleşen ya da iktidarlaşan İslam'ın aynı zamanda insanların sosyal hayatlarını düzenleyen bir örgütlenme modeli olarak ele alındığında, 'demokrasi' ile arasındaki ilişki nasıl kavranmalıdır? İslamcı politik güçler demokrasi sorununa nasıl yaklaşıyorlar ve Türkiye somutunda bunu nasıl yorumlamaktalar?

Ortadoğu'nun bütününü kapsayan İslami hareketlerin politik iktidar mücadelesinde 'demokrasi' prensip olarak reddedilmektedir. Bugün özellikle merkez Ortadoğu ve Kuzey-Orta Afrika'da mevcut rejimlere karşı silahlı mücadele içinde olup 'şeriat' düzenini kurmayı hedefleyen bütün radikal İslamcı örgütlerin iktidar perspektifinde; batının bir yaşam düzeni olarak görülen 'demokratik' sistemlere ve demokratik hareketlere kesinlikle yer yoktur. Bu bakımdan Libya,'da, Tunus'ta, Mali'de, Somali'de Sudan'da, Mısır'da, Irak'ta ve Suriye'de savaşan bütün İslamcı örgütlerin hedefinde demokratik bir düzen kurmak değil, bütünüyle demokrasinin reddedildiği 'şeriat'a dayalı bir sistem kurmayı hedefliyorlar. 'Radikal' veya 'politik' İslamcı olarak tanımlanan ister silahlı mücadeleyi esas alan, isterse sistemi içten ele geçirerek evrimsel bir değişimi savunan parti ve örgütlerin buluştukları ortak nokta; demokrasiyi stratejik bir örgütlenme modeli ve toplumsal bir yaşam tarzı olarak benimsememeleridir.

Bütün İslamcı akımların ve güçlerin anlaştıkları ortak nokta, 'Kur'an'ı kerim'in kesinlikle değiştirilemez ve yorumlanamaz olduğu fikridir. Her Müslüman, Kur'an'ı Kerim'de yazılanlara uymak zorundadır. Kur'an'ı Kerimde söz konusu yapılan surede "Sana da, daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak Kitab'ı (Kur'an'ı) gönderdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet; sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma. (Ey ümmetler!) Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı; fakat size verdiğinde (yol ve şerîatlerde) sizi denemek için (böyle yaptı). Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır.

Artık size, üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeylerin (gerçek tarafını) O haber verecektir" [35]

Yine devamında şunlar belirtiliyor: "(Sana şu talimatı verdik): Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et. Eğer (hükümden) yüz çevirirlerse bil ki (bununla) Allah ancak, günahlarının bir kısmını onların başına belâ etmek ister. İnsanların birçoğu da zaten yoldan çıkmışlardır."[36] Bu ayetler, İslamcıların günkü politikalarına doğrudan yön vermektedir. Ayrıca, Casiye suresinin 18. ayetinde "Sonra (Ya Muhammed!) seni de bir din emrinden şeraitin üzerine memur kıldık. O halde sen o şeriat'a tabi ol! Bilmezlerin heva ve hevesine uyma!" ve Araf sure 'sinin 3.ayetinde, "Rabbinizden size indirilen Kur'an'a uyun! Ondan başkasını dost edinip de kendisine uymayın! Ne kadar da az öğüt tutuyorsunuz!" Kur'an'daki bu belirleme genel olarak İslamcı politik hareketin temel yorumunu oluşturmaktadır. Özellikle İslamcı örgütlerin yayın organlarında buna benzer ayetlere sık sık rastlanılır.

İslam, aynı zamanda devlet örgütlenme modelini de kapsamaktadır. Peki, yönetim biçimi nasıl olacaktır? İslamcı iktidarın ana kaynağı Kur'an olduğuna göre, devlet biçimi 'şeriat'a dayanan bir modeldir. İslamcılar arasında bu konuda bir kısım farklı yaklaşımlar olsa da, tarihte kurulmuş bütün İslam devletlerinin yönetim biçimi 'şeriat'tı. İslam bilimcilerinin çok önemli bir kesimine göre 'demokrasi ile şeriat' birbirine zıt iki kutbu temsil ettiğine göre, ikisinin bir arada bulunması mümkün değil. İslamcı entelektüeller ve araştırmacılar genel olarak, 'demokrasi ile İslam'ın birbirleriyle bağdaşmağını' kabul etmektedirler.

Kur-an'da belirtilen sosyal ve politik yaşam tarzını esas alan El Kaide, IŞİD ve El Nusra gibi 'radikal' İslamcı Örgütlerin, önerdikleri toplumsal yaşam modelinde İnsan haklarına dair hiçbir değer bulunmadığı gibi bunlar bütünüyle reddediliyor. Farklı politik eğilimlere sahip politik İslamcı hareketler arasında, İslam'da demokrasi ve evrensel insan hakları ilkelerinin genel olarak geçerli olmadığı kabul görülür. Mısır'da Müslüman Kardeşler, Filistin'de Hamas, Afganistan'da Taliban, Mali'de Ensar ed Din ve Batı Afrika Tevhid ve Cihat Hareketi, Sudan'da Ulusal İslam Cephesi, Somali'de İhvan'ı Müslimin ve Hizbi İslami gibi hareketler buna örnektir.

Türkiye'de ön plana çıkmış cemaat liderlerinin, İslamcı akademisyenlerin ve politikacıların demokrasi sorununa yaklaşımları genellikle birbirine yakındır.

[35] Maide Suresi-Ayet 48.
[36] Maide Suresi-Ayet 49.

Çünkü kendilerine referans aldıkları şey: Kur'an'ı kerimdir. Örneğin, Şeriat düzeni kurmayı hedefleyen Gülen'in demokrasiye bakış açısı bu bakımdan önemlidir: "Demokratik sistemin nimetlerinden istifade ederek, üzerimize düşen, üzerimize düştüğü halde yıllarca ihmal edilmiş bulunan bu vazifeleri yerine getirmek mecburiyetindeyiz. Sistem değişikliği bizi ilgilendirmez. Ülkemizde dün cumhuriyeti değişmez umdeler-ilkeler gibi tabu halinde gören niceleri, şimdi "ikinci cumhuriyet" diyorlar, "yeni demokrasi" diyorlar. Öyleyse o nesil, kendi düşünce dünyalarına, kanaatlerine, tecrübelerine ve inançlarına göre bu sistemi atar, yerine başka sistem getirirler." Ve yine,"Eğer demokrasi denilen sistem, bazılannın kabul ettiği gibi, yeryüzünde en zirve sistem ise, İslâm, bu zirveyi hem de asırlar önce yakalamıştır. Fakat biz, İslâm'ın demokratik bir sistem olduğu düşüncesine karşıyız." diyor.[37] Bu yaklaşım genel olarak bütün İslamcı akımların düşüncelerini yansıtmaktadır. Çünkü kural olarak, Kur-an'ı Kerim esas alınmaktadır. Yukarda vermiş olduğumuz bir kaç örnekte görüldüğü gibi, Kur'an-ı Kerim hiç bir dönem ve koşulda değiştirilemez. İslam yaşam tarzını ve yönetim biçimini esas alan herkes, Gülen'in çok açık olarak belirttiği gibi, 'demokrasiye' karşı olmaları gerekir. Yine Gülen, "demokrasi ile uğraşmaya gelince, bırakın böyle şeyleri: bunlar bize ait meseleler değildir." Çünkü İslamcıların öncelikli olarak ilgilendikleri konu toplumun bir bütün olarak İslamlaştırılması ve aynı zamanda şeriat düzeni için 'demokrasinin' bir araç olarak kullanılmasıdır.

Yine politik İslamcı hareket içerisinde önemli bir etkinliği olan Nakşibendî tarikatının liderliğini yapmış ve Avustralya'da 'İslami misyonerlik' görevini yerine getirirken, bir 'kaza' sonucu ölen ve aynı zamanda 'laik' sistemin parlamentosunda RP milletvekilliği yapmış M. Esat Coşan da, demokrasi üzerine şu değerlendirmeyi yapıyor: "Demokrasi demek, halkın iradesi demek, halkın fikri demek, halkın reyi demek; ama halk ne düşünüyor? Hayır, düşünüyorsa iyi, şer düşünüyorsa kötü. Bir o bakımdan İslâmi değil bu. Halk, kendisi bir şey düşünüyor; doğru mu düşünüyor, yanlış mı düşünüyor? Allah'ın emrini bulacak, kendi kafasından bir şey mi koyacak ortaya? O bakımdan doğru değildir. İslâm'da ehl-i hallü akd denilen, eşraftan, takva ehli âlimlerden oluşmuş bir grubun söz hâkimiyeti esastır."[38] Böylece, halkın iradesi olarak tanımlanan 'demokrasi'ye İslamcılar çok açık olarak karşıdırlar. Halkı verdiği bir karar İslam'a uymuyorsa, kabul edilmesi mümkün değildir. Peki, buna karar

[37] Aktaran KALELİ Lütfi, *İrtica ve ABD Kıskacında Türkiye*, İstanbul, Alev yay. , 2003, syf.77-78.
[38] COŞAN Esat Coşan, Güncel Meseleler, İstanbul, Külliyat yay., 1995. syf.265.

veren kimlerdir? Bir avuç azınlık. Yani İslam adına kendisini yetkili gören bir avuç elit halkın iradesini ve kararlarını istediği zaman geçersiz sayabilir.

İslamcılar, İslam ile demokrasi arasındaki ilişkiye şu yanıtı vermektedirler: "İslâm Dini, demokrasi ile ve ona dayanan laiklik sistemiyle bağdaşır mı? Bu suale verilecek tek cevap vardır. O da 'Hayır' şeklindedir. Prensip itibariyle bağdaşmaz. Zira demokrasi halk idaresi olup akla ve insan kafasına dayanır. İslam ise, hak idaresidir, yani Allah idaresidir; vahye dayanır. Bir başka ifade ile İnsanın önünde iki hukuk vardır. Bunlardan biri beşerî diğeri ise ilahîdir. Birincisi akla dayanır diğeri ise vahye dayanır. Biri insanın sadece madde ve dünya yapısını, diğeri ise hem madde ve hem de mana yapısını; ahiret hayatını da ilgilendirir. Bu iki hukuk, bazı noktalarda birbiriyle uyuşursa da birçok noktalarda birbirine ters düşer. Bir başka yönden de aralarında fark vardır. İslam hukuku sabittir, kalıcıdır, değişmez; kıyamete kadar sürüp gider.

Beşerî hukuk ise değişkendir. Milletten millete, devirden devire değişir. Kemiyet yönünden: Beşerî hukukun tatbik ettiği cezalar değişkendir, İslam ceza hukukunda ise hapis cezası, para cezası, sopa cezası, ölüm cezası, sürgün cezası ve kınama (yani tazir cezası gibi) cezalarından ibaret olup değişmez ve kıyamete kadar geçerlidir. Demokraside kanunlar ve anayasalar ekseriyete ve parmak sayısına dayanırken, İslâm hukukunda kanunlar Allah'ın şaşmaz ilmine ve sonsuz kudretine isnat etmektedir. Bu itibarladır ki, bu iki hukuk sistemini mukayese yapmak abesle iştigal etmektir. Hele hele adalet ve güzellikle kıyaslandırmak çok gülünçtür."[39] Bu değerlendirme demokrasi ile İslam arasındaki ilişkiyi ve farklılığı ortaya koymaktadır. Yazara göre, toplumsal düzenin örgütlenmesi, İslami yasalara göre olmalıdır. Çünkü onlara göre, insanın geçmişi ve geleceğine ait ne varsa Kur'an-ı kerimde ortaya konulmuştur. Böylece insana ait olan sosyal ilişkilerin organize edilmesinde referans alınması gereken İslam oluyor.

Örneğin, İslamcıların önde gelen entelektüellerinden Abdurrahman Dilipak'ın demokrasiye ilişkin değerlendirmeleri, diğer İslamcıların görüşlerini tamamlar niteliktedir. "İslâmî bir yönetim şekliyle Demokratik yönetim arasında nasıl bir fark vardır? Demokrasilerde değişik düşüncedeki (Sağcılar-Solcular-Liberaller-Milliyetçiler-Yeşiller) insanlar partileşme imkânına sahipler. İslâmî bir yönetimde böyle bir imkân olabilecek midir?

[39] www.islamiyetgerçekleri.org

Demokrasilerde yönetim-iktidar, çoğunluğun tercihiyle el değiştirebilmektedir. İslâmî bir yönetimde, toplumun çoğunluğunu arkasına alan bir solcu-laik veya sağcı-liberal bir grup iktidarı devralabilir mi?

Demokrasi bir çoğunluk rejimi olarak bilinir. Yani çoğunluğun isteği ile oluşur her şey. İslâmî bir yönetimde çoğunluğun istediği İslâm dışı bir talep (mesela, siyasi sebeplerle bir başka Müslüman ülkeye savaş açılması veya haramları özendirici reklamlar gibi) Müslümanlar tarafından nasıl karşılanacaktır?

Demokrasi, modern toplumun ütopyasında ürettiği bir mehdiyeti ifade etmektedir. Demokrasi `hakikatin kaynağı ve ölçüsü' tartışmasının ürünü olan bir kavramdır. Hüküm sahibinin kim olduğu sorusuna karşılık verilen bir cevaptır (...)

Hemen belirteyim ki, Demokrasi ile İslamiyet arasında bana göre en temel fark, birinin din, birinin ideoloji, bir fikrin ürünü oluşudur. Biri bu dünya saadeti yanında cenneti vaat etmektedir. Ötekisi bu dünyada bir cennet vaat etmektedir... Yani Demokrasinin kaynakları ilahi, yöntemleri İslami ve hedefi de Allahın rızası değildir...

Kimileri, her güzel şey İslam'da olduğuna göre demokraside de güzel değerler olduğundan yola çıkarak bir İslam demokrasisi ya da demokraside İslam'ı keşfetmek gibi garip bir yola giriyorlar. Bana kalırsa bu İslam'a da demokrasiye de haksızlık etmektir. Her şey kendi mantığı, bütünü içinde değerli ve anlamlıdır. Bir şeyi diğer bir şekle göre açıklamak ya da tanımlamak gayreti bir zaaf işaretidir. İslam ise zaaf kabul etmez.

İslam, demokrasiden çok fazlasını vaat etmektedir. Demokrasi beni sıkan ve dar gelen bir yapıdır. Kuşkusuz bir başkasının solcu, Hıristiyan ya da demokrat olması beni fazla ilgilendirmez. Hatta bir başkasının demokrat olmasından da rahatsızlık duymam, ama ben demokrat değilim. Bu demokrasi düşmanı olduğum anlamına da gelmez. Ama ben demokrat değilim. Benim korku ve umutlarımı, duygu ve düşüncelerimizi ifade etmeye yetmemektedir bu kavram. Bana bu dünya hayatının gerçek sebebi olan cennete nasıl gideceğimizi açıklamamaktadır... Onların demokrasisi onlara, benim dinim bana..."[40]

Türkiye'nin ılımlı İslamcılarından biri olduğu bilinen İlahiyat Prof. Dr. Hayretin Kahraman'da İslam ile demokrasinin bağdaşmadığını, İslam'ın demokrasiyi reddettiğini ve çoğulculuk anlayışını kabul etmediğini çok açık

[40] DİLİPAK Abdurrahman, *Sorunlar, Sorular ve Cevaplar*, İstanbul, Beyan yay. , 1995, syf. 84-83.

olarak belirtmektedir. Demokrasiye karşı olan İslami sisteminin temel alınması gerektiğini özel olarak vurgulamakta ve savunmaktadır: "Çoğulculuk kavramının, insan-Allah ilişkisi ve insanların düzenlemelerinin din ile bağlantısı açısından meseleye baktığımızda, bizim bünyemize uymadığını söyleyebiliriz. Çoğulculuğun temelinde hak ile batılın, doğru ile yanlışın, İslâm'a göre iyi ile kötünün eşitliği vardır. Bu ise İslâm'ın özüne aykırıdır. Batı toplumu A ile B davranışı, onun çıkar ve ölçütlerine zarar değilse, ayrıca değerlendirmez, birine iyi, diğerine ise kötü demez. Yani burada iki husus vardır. Birincisi özgürlük vermek, ikincisi ise değerlendirmektir. Hürriyet verir, hak verir ve değerlendirme dışı tutar. İslâm ise bu uygulamaya gitmez. İslâm bizlere din ve vicdan özgürlüğü verebilir. Fakat bu özgürlük küfür istikametinde kullanıldığında bunu olumsuz bir değerlendirmeye tâbi kılar ve iman istikametinde kullanılan irade ve hürriyetin eseri her zaman için üstün olur. İlki ise adi olur, bayağı olur; yani terk edilmesi gereken bir şey olur. İslâm bunu zorla terk ettirmez; ama terk edilmesini ister, bu yönde teşvik eder. İnsanların akıbetinin iyi olmasını istediği için iman istikametine yöneltmeye çalışır. Epistemolojik ve etik çoğulculukla din ve vicdan hürriyetini, farklı inançtan insanların bir toplum teşkil etmelerini birbirine karıştırmamak gerekir.

Demokrasiye gelince, kimi insanlar İslâm'ın dışlanması korkusuyla İslâm ile demokrasinin bağdaşmadığını söylememektedir. Ve hatta İslâm ile demokrasiyi aynılaştırmaya çalışıyor, bunların birbirleriyle bağdaştığını iddia ediyorlar. Bu yüzden de demokrasiyi, mekanizması, tekniği, bir siyasi otoritenin ve iktidarı elde edilişini sağlayan bir araç olarak ele alıyorlar. Bunun karşılığı olarak da hilâfeti, imameti, bey'atı ve şurayı öne çıkarıp kullanarak bunların bağdaştığını savunuyorlar. Hâlbuki demokrasinin bir üzerine oturduğu zihniyeti, bir de bunu yürüten mekanizması, yani pratiği vardır. Demokrasinin oturduğu zihniyette, felsefi temelde beşerin Yaratan'dan üstünlüğü vardır. Burada insan Allah'tan bağımsızdır. Demokrasinin esası budur ve bunun İslâm ile katiyetle bağdaşmayacağı kanaatindeyim. Eğer bu noktada anlaşıyorsak, bütünüyle demokrasi Müslümanların siyasi sistemi olamaz? Ancak demokratik mekanizmayı, benim sohbetin başında söylediğim İslâm ve siyaset teorisinin ilkeleri doğrultusunda kullanabilirsiniz. Sırf mekanizma bakımından değerlendirmek gerekirse, İslâm ile demokrasi arasında bazı benzeşmeler ve hatta bizler için elverişli mekanizmalar —demokrasinin işleyişi içerisinde— bulunabilmektedir.

Demokrasinin kökeninde beşeriyetin bulunması da o kadar önemli değildir. Önemli olan Allah'ı işe karıştırmamasıdır, hâkimiyetin doğrudan ve kaynak olarak halka ait olduğunu ilke kabul etmesidir. Ayrıca demokrasiyi savunanlar,

lâiklik dışı ve çoğulculuğun içinde barınamadığı bir demokrasinin de olmayacağını söylüyorlar. Bütünüyle demokrasinin İslâm ile bağdaşmaz oluşu buradan da kaynaklanmaktadır."[41] Yaptığımız bu uzun aktarmada, Türkiye'nin 'ılımlı İslam Bilimcileri'nin soruna yaklaşımları, İslamcı hareketin demokrasi anlayışına bakış açıları bakımından somut bir fikir vermektedir.

Hatta bir kısım İslamcılara göre demokrasi 'bir küfür düzeni'dir. "Kâfir Batının Müslüman beldelerine götürüp pazarladığı demokrasi bir küfür sistemidir ki onun uzaktan veya yakından İslâm'la bir alâkası yoktur. Aynı anda İslâm ahkâmıyla külli ve kısmi hususlarında tamamen çelişir. Yine demokrasi, kendisinin geldiği kaynak, kendisinden fışkırdığı akide, üzerine konduğu esas, getirdiği fikirler ve nizamlar bakımından da İslâm ahkâmı ile çelişir... Bu nedenle demokrasiyi almak veya uygulamak veya ona çağırmak, Müslümanlara kesinlikle haramdır. Demokrasi, idarecilerin zulmünden ve din adıyla insanlara tahakkümlerinden kurtulmak için insanlar tarafından ortaya çıkartılmış bir yönetim düzenidir. Böylece bu düzenin kaynağı beşerdir. Vahi ile veya dinle hiç alâkası yoktur."[42] Türkiye'deki birçok İslamcı yazarın, entelektüelin ve politikacısının temel yaklaşımı böyledir. İslami görüş açısına göre, 'demokrasiye karşıdırlar' ve kendilerini de 'demokrat' olarak görmezler. Genel olarak, demokrasinin, batı kültürünün bir ürün olduğunu ve İslam dünyasına zorla dayatılmaya çalışıldığını savunmaktadırlar.

Uzun yıllar camilerde imamlık yapmış ve daha sonra İslam'ı ciddi bir eleştiriye tabi tuttuğu için İslamcılar tarafından öldürülen Turan Dursun, İslam ile demokrasi arasındaki ilişkiyi açıklarken şunları vurguluyor: "İslam din'inin 'demokrasi'yle bağdaşmayacağı bir gerçek. Bu gerçeği görmek için, 'din'in, özellikle 'İslam' gibi, 'dünya hükümlerini' de kapsamı içine almış olanların ne olduğunu ve ne olamayacağını bilmek yeterli. İslam Şeriatı, 'demokrasi'yle bağdaşmayacağı gibi, 'demokrasi'nin tam bir karşıtıdır da. Yani, İslam Şeriatı'nın olduğu, hele egemen olduğu bir yerde, 'demokrasi' yaşayamaz. Yaşamaması için, 'cihat' bile yeterli. 'Cihat'sız İslam ve 'cihat' ile birlikte 'demokrasi' düşünülebilir mi?"[43] Turan Dursun'un İslamcılara ilişkin bu değerlendirmeleri yine bir kısım İslamcı yayın organları tarafından onaylanmaktadır. Her İslamcı, dünyanın Müslümanlaştırılması faaliyetine aktif olarak katılması gerektiği sıkça vurgulanır. Başka dinlerden birinin Müslümanlaştırılması en büyük ibadetlerden

[41] KARAMAN Hayreddin, *Her Şeye Rağmen*, İstanbul, İz yay., 2001, syf.166-167.
[42] ZELLUM Abdulkadim, *Demokrasi küfür nizamıdır*, İstanbul, Hizb-ut Tahrir yay., 1999, syf: 47-48.
[43] www.turandursun.com

biri olarak görülürken, Müslüman birinin din değiştirilmesinin karşılığı ise 'ölüm'dür. Türkiye'de en çok satılan İslamcı gazete Zaman'da şunlar yazıldı: "İslam'ı bırakıp başka bir din seçen, mürteddir. Mürtedde İslam'da hayat hakkı yoktur."[44] Aynı yaklaşım İslam dergisinde şöyle belirtilmiş: "İslam'dan dönene mürted denilir. İslam, mürtedde hayat hakkı tanımamaktadır."[45] Siyasal iktidar biçimi olarak İslam, teokratiktir. Düzenin örgütlenmesi de ,şeriat'tır. İktidarın tek hâkim gücü Allah'dır. Ancak Allah adına iktidarı, bir kısım elit insan kullanır. Diğerleri ise itaat etmek zorundadırlar. Etmeyen Allaha başkaldırmış olur. Dolayısıyla kâfir olur ve ölümü hak eder. İslamcılara göre demokrasi, Allahın düzenine başkaldırmakla eş anlamlıdır. Onlar için bugünkü ,demokratik' sistemler içerisinde yaşamak bir bakıma zorunludur. Ancak İslamcılar, demokrasileri, şeriat düzenini kurmak için, bir ara durak olarak görmektedirler. AKP lideri, eski Başbakanı ve şimdiki Cumhurbaşkanı Erdoğan,'demokrasi ve şeriat' üzerine şunları söylüyor: "Demokrasi amaç mı araç mı? Ha burada bizim kesin bir ayrılığımız var. Biz diyoruz ki, demokrasi amaç değil, araçtır... Refah din değildir. Eşittir İslam değildir. Ama referansımız İslam'dır. Referansımıza ters bir şey yapmak ve yaşamak istemiyoruz... Türkiye'de demokrasiyi biz yazmadık. Bize karşı olduklarını söyleyenler yazdı. Bizim için demokrasi bir amaç değil, tramvay gibi bir araçtır. Ona biner hedefe gideriz"[46]

Yaptığımız bu değerlendirmelerden görüleceği gibi, toplumun değişik katmanları içerisinde yer alan İslamcıların, 'demokrasiden ne anladıkları, nasıl yorumladıkları ve düşledikleri siyasal düzenin ne olduğuna ilişkin bize çok somut fikirler vermektedir. İslamcı Erdoğan'ın stratejik hedeflerinde ve yönelimlerinde 'demokrasi' yoktur. Şeriat uygulaması için bir araçtır. Tramvay hedefe henüz ulaşmamıştır. Hedefe vardığından emin olursa, bugün 'demokrasi' adına söylediklerini de tamamen unutacaktır. İlginçtir "El Kaide Ve Arap Devrimleri' araştırma yazısında 'Demokratik Araçların Kullanımı Ekolü (1980–2000)' alt başlıklı bölümünde şunlar belirtiliyor: "Müslümanlar daha önce denedikleri ilk iki yöntemin amaçları elde etme açısından başarısız olduklarını görünce yeni bir yöntemi devreye sokmuşlardır. Sistemleri içerden yıkmaya ve demokratik seçimlerle iktidar olup tedrici değişim amaçlayan bu yöntemlerin en önemli denemeleri şüphesiz Nahda, İslami Selamet Cephesi, Refah Partisi ve AKP süreçleridir."[47] Kaide, Refah Partisi ve AKP'nin demokratik seçimlerle iktidar olup iktidarı değiştirerek İslamcı bir düzen kurmaya yöneldiklerini belirtiyor.

---

[44] Zaman gazetesi, 16.01.1988.
[45] İslam dergisi, sayı: 51, Mart1988.
[46] Milliyet gazetesi,14.07.1996.
[47] http://www.pressmedya.com/?aType=haber&ArticleID=8283

Türkiye gibi bir ülkede, sistemin ideolojik gıdasını oluşturan Türk-İslam ya da bugün İslam-Türk sentezi hiç bir dönem toplumun genel ihtiyaçlarına yanıt veren 'burjuva demokrasisi' sınırları içerisinde dahi özgürlüklerin geliştirilmesinden yana olmadı/olmaz. Türkiye'de politik İslamcı partiler birçok kez hükümet oldu. Hükümetleri boyunca, sistemin temel stratejik yönelimlerin harfiyen uyguladılar ve kurulu baskıcı düzenin tam birer savunucuları oldular. Onların savuna geldiği ve uzun bir tarihsel süreç içerisinde hedefledikleri siyasal İslam düzeni, ekonomik ve politik olarak küresel kapitalist sistemin bir parçasıdır. Bugün olduğu gibi gelecekte de toplumun geniş kesimleri üzerinde baskıların çok yoğunluklu artacağı bir iktidar olacaktır.

Ortadoğu devletlerinin bütününde-İsrail, Lübnan hariç- İslam'ın toplumsal örgütlenme modeli olarak iktidarların elindeki en büyük araçlardan biri haline getirilmesi ve diktatörlükler için önemli bir işlev görmesi bir tesadüf olmayıp, politikleştirilen dinin kaçınılmaz bir sonucudur. Arap dünyasında, devletlerin yönetimsel yapılarında dinin Suudi Arabistan-körfez ülkeleri veya İran'da olduğu gibi doğrudan iktidar gücü olarak kullanılması, Mısır, Cezayir, Fas, Tunus, Irak gibi devletlerde dolaylı olarak iktidar aracı haline getirilmesi, İslam'ın politik ilişkilerde ezen iktidar güçlerinin hizmetinde olan bir araç olarak işlev görmesi, söz konusu devletlerin uygulamalarında görmek mümkündür.

Türkiye'de 1974'lerden beri İslamcıların ortak oldukları hükümetlerin uygulamalarında, 12 Eylül 1980 Askeri darbesi sürecinde, ANAP ile başlayan bugün tek başına hükümet olan AKP ile devam eden İslamcı gelenekten gelen partilerin politik çizgisi, İslamcı-şovenisttir. 'İslam-Türk Sentezi' olarak bugün iktidarlaşan politik İslamcı Hareket, Türkiye'de 21.yüzyılın koşullarına 'yeni' şeriat modelini uygulayacaktır. Bu düzenin uygulanması için -klasik olarak körfez devletlerinde uygulanan 'şeriat' devlet biçiminden nispeten farklı olarak- gerekli alt yapı hazırlanıyor.

Demokratik yaşamın bütün prensiplerini reddeden İslamcı hareketler arasında esasa ilişkin olmayan bir kısım görüş ayrılıklarının olduğu biliniyor. Bir kısım İslam bilginleri, cemaat liderleri tarafından kabul edilmemekle birlikte, Vahhabi veya Selefi geleneğini temsil eden IŞİD gibi örgütler, kafa kesme, öldürme, çocukların katledilmesi kadınların alınıp satılarak köleleştirilmesi gibi uygulamaları İslami yaşam tarzına göre yapıldığı iddia edilmekte ve buna çok sayıda ayet ve tefsir de kanıt olarak göstermektedirler.

BÖLÜM IV

ORTADOĞU'NUN COĞRAFİ, SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU VE KÜRESEL GÜÇLERİN YÖNELİMİ

1- Ortadoğu'nun Güç İlişkilerinde Coğrafyanın ve Nüfusun Rolü

Ortadoğu'nun jeostratejik önemini artıran faktörlerden biri coğrafi konumudur. Buna paralel olarak, bölgenin yüzölçümü, nüfus büyüklüğü ve nüfusun yaş oranları, nüfusun kent ve kırsal dağılımı, bölgenin ekonomik ve sosyal yapısı bakımından dikkate alınması gereken başlıca faktörlerdir. Ayrıca üç semavi dinin Ortadoğu bölgesinde çıkmış olması da bölgesel ilişkileri etkileyen önemli bir unsurdur. Özellikle dinler arasındaki mezhepsel farklılıklar ve çatışmalar bölge denkleminde çok ciddi bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır.

Küresel kapitalist güçlerin Ortadoğu üzerinde yürüttükleri rekabetin önemli halkalarından biri coğrafi yapısı ve nüfusun yarattığı pazar alanıdır. Özellikle jeopolitik ve jeoekonomik ilişkilerde coğrafyanın ve nüfus yoğunluğunun tayin edici bir rolü vardır. Cebelitarık boğazından Orta Asya'ya kadar geniş bir alanı kapsayan Ortadoğu'nun kendisine özgü bir takım özellikleri ön plana çıkıyor. Bunlar içerisinde coğrafya ve demografik yapı önemli faktörlerden bazılarıdır. Bu bakımdan, bölgesel ilişkilerde küresel-politik ve küresel-ekonomik gibi temel olguların belirlenmesinde coğrafyanın ve nüfus yapısının önemli bir etkisi söz konusudur. Küresel sermaye açısından nüfus aynı zamanda bir pazar alanıdır. Sermaye kendi ihtiyacı ve çıkarları doğrultusunda ülkelerin coğrafi büyüklüğünü ve nüfus yoğunluğunu mutlaka hesaba katar.

Küreselleşmenin gelişme eğilimi dikkate alındığında, kıtasal düzeylerde bir uzmanlaşma, farklılaşma ve sistemsel bir bloklaşma giderek ön plana çıkmaktadır. Kapitalist küreselleşmenin genel büyüme eğilimi dikkate alındığında, özellikle Ortadoğu'nun konumu çok daha önemsenmektedir. Bu bakımdan bölgenin ekonomik yapılandırmasıyla coğrafik durumu ve nüfus etkisi arasında doğrudan bir ilişki bulunuyor. Özellikle Merkez Ortadoğu'nun mevcut konumunun kavranması bakımından bölgenin büyüklüğü ve nüfusu sürekli hesaba katılmaktadır.

Büyük Ortadoğu projesi kapsamında bulunan Kuzey Afrika ve Orta-Yakın Doğu ülkelerinin yüzölçümü 11 969 706 km^2 bir alanı kapsamaktadır. Yüz ölçüm olarak ele aldığımızda, dünya sıralamasında Cezayir 11. , Suudi Arabistan 13. , Libya 16. , İran 17. ve Mısır 26. sırada bulunmaktadır. İran hariç söz konusu olan ülkelerin topraklarının önemli bir alanı çöllerle kaplı olmasına rağmen, petrol ve doğal gaz yatakları bakımından zengin olması nedeniyle, ekonomik verimliliği oldukça yüksek olan bölgeler olarak ön plana çıkmaktadır. Ülkelerin toprak büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu dikkate alındığında, km kareye düşen insan sayısı 130 kişidir. Bu dünyanın başka bölgeleri ile kıyaslandığında km^2 düşen insan sayısı bakımından seyrek bir nüfusu oluşturur. Yaklaşık olarak 12 milyon metre kare olan yüz ölçümünün önemli bir kısmı, çöl iklimi nedeniyle yaşama pek elverişli bulunmamaktadır. Ülke veya devletlerin coğrafik sınırları olağan üstü toplumsal değişimler olmadığı sürece değişmez. Sınırları aynı kalmasına rağmen bir devletin veya ülkenin jeostratejik konumunda değişiklikler gündeme gelebilir. Ekonomik, politik sosyal, nüfus, askeri gibi faktörler bu değişimde etkili olabilirler.

Tablo-1: Ülkelerin Yüzölçümü, Nüfus Oranları ve Dağılımı [1]

ÜLKELER	Yüzölçümü Km^2	Nüfus/2005	Nüfus 2012	Kent Nüf. %	Kırsal Nüf. %
Cezayir	2 381 740	32 852 600	36 300 000	59	41
İran	1 633 190	67 622 400	74 200 000	67,33	32,67
İrak	438 320	26 778 900	31 000 000	67,05	32.95
Kuveyt	17 820	3 024 600	3 600 000	51,8	74,5
Mısır	1 001 450	74 029 700	84 500 000	42,24	57,76
Libya	1 759 540	5 852 700	6 400 000	86,56	13,44
Bahreyn	690	725 800	1 200 000	90,11	9,81
S.Arabistan	2 149 690	22 500 000	25 500 000	88,02	11,98
BAE	83 600	4 608 600	6 700 000	85,31	14,69
Katar	11 000	821 900	1 800 000	91,17	8,83
Tunus	163 610	9 900 900	10 400 000	67,04	32,96
Fas	652 090	30 949 600	32 300 000	58,10	41,90
Suriye	185 180	17 384 100	21 041 100	53,23	26,3
Uman	212 460	2 556 900	2 556 900	78,10	21,80
Ürdün	10 400	5 307000	6 180 000	78,91	21,09
Lübnan	10 452	4 497 000	4 300 000	87,30	12,70
Yemen	5270970	19 170 000	23 600 000	32,39	67,61
İsrail	20 770	6 680 000	7 100 000	91,70	8,30
Türkiye	780 580	70 710 000	73 300 000	70,00	30,00

2005 yılında, 19 ülkenin yaklaşık olarak 406 milyon olan nüfusu 2012 yılında 451 milyona çıkmış. Bölge ülkelerindeki nüfus artış oranı, dünya ortalamasının

[1] Le Nouvel Observateur/ Atlas Ekonomique mondial, 2006 et 2007, Lannée Strategiqıue 2006 et 2007, L'Atlas/Lemonde Diplomatique-2005. Le Nouvel Observateur/ Atlaseco Ekonomique et Politique Mondial, 2010 et 2103

çok üstündedir. Genç nüfustaki artış oranı toplumsal sorunları etkileyen bir faktör olarak görülüyor.

Ülkelerdeki nüfus artışı ile kentsel gelişme oranları arasında bir ilişki var. Nüfus artışı, ekonomik ve sosyal değişimi de zorunlu olarak etkiliyor. Ülkelerdeki nüfus artışının kentsel ve tarımsal alanlara göre farklılık göstermesini iki ana kategoride ele almak mümkündür. Birincisi, ekonomisinin çok büyük kısmı enerjiye dayanan S. Arabistan, Kuveyt, BAE, Uman gibi ülkeler'de nüfusun %85-90'ı şehirlerde yaşıyor. İkincisi ise ekonomisi tarım ve sanayiye dayanan ülkelerin varlığıdır. Örneğin Mısır'ın nüfusu 74 milyondan 84,5 milyona çıkarken kırsal nüfus oranı % 57,6, kentsel oranı ise % 42,4'tür. Türkiye'nin nüfusu 70,1 milyondan 73,3 milyona yükselirken, kentsel nüfus % 70, kırsal nüfus ise % 30'dür. İran'da ise nüfus 67,6 milyondan 74,2 milyona yükselirken, kentsel % 67,3, kırsal oran ise % 32,7'dir. Kent nüfusundaki artış aynı zamanda kentlerin sosyo-kültürel yapısındaki değişimin önemli bir halkasını oluşturuyor.

Tablo-2: Nüfusun Yaş Oranlarına Göre Dağılımı/2012[2]

ÜLKELER	Nüfus Yüzde		
	0-14	15-64	65-+
Cezayir	30,4	65,1	4,5
İran	29,82	65,65	2,09
Irak	39,70	57,30	3,0
Kuveyt	27,0	70,5	2,5
Mısır	33.90	61,36	4,74
Libya	30,39	65,66	3,95
Bahreyn	27,46	69,57	2,39
S.Arabistan	37,77	59,37	2,85
BAE	22,40	76,57	1,06
Katar	22,28	76,46	1,26
Tunus	26,70	67,09	6.21
Fas	31,48	63,75	2,52
Suriye	37,39	59,50	3,10
Uman	34,88	62,76	2,46
Ürdün	23,92	76,81	8,27
Lübnan	24,23	68,43	7,34
Yemen	43,91	53,53	2,57
İsrail	27,17	62,27	10,56
Türkiye	25,98	67,96	6,06

[2] http://www.inss.org.il/weapons.php?cat=283

Tahminen 6,3 milyar olan dünya nüfusu içerisinde Müslümanların oranı yaklaşık 1,2 milyardır. Söz konusu edilen bölgede yaşayan Müslüman nüfus ise yaklaşık olarak 441,7 milyondur. Bu ülkelerdeki nüfusun yaş oranlaması dikkate alındığında, çok önemli bir kesiminin genç kuşaktan oluştuğu anlaşılır. 15 yaşından küçük olanların genel nüfus ortalaması içerisinde ki oranı yaklaşık olarak % 33'tür. 30 yaş sınırına kadar alındığında bu oran % 55'i bulmaktadır. İran, Türkiye, Mısır, Cezayir, Fas gibi ülkelerde nüfus artışı dünya ortalamasının çok üzerindedir. Tarihsel, sosyal, kültürel ve dinsel gibi faktörler dikkate alındığında bu artış oranının devam edeceği görülüyor. Samuel P. Huntington, 1996 yılında yayınlamış olduğu Medeniyetler Çatışması adlı kitabında, genç Müslüman nüfusunun artışından kaygı duyduğunu şu cümlelerle açıklıyor: "Uzun yıllar Müslüman nüfus on üç ile on dokuz ve yirmilerdeki nüfus ile demografik çıkıntı yaparak oransız bir biçimde genç nüfustan oluşacaktır. Bunun yanında bu yaş gurubundaki insanlar baskın bir biçimde kentli ve en azından ortaöğretime sahip kişilerden oluşacaktır (...) Genç nüfusun protestoya istikrarsızlığa, reforma ve devrime ön ayak olan kimseler olduğu belirtilmelidir (...) Gençliğin nüfus oranı (on beş yirmi dört yaş arası nüfus) temel Müslüman ülkelerde önemli ölçüde artmış ve toplam nüfusun yüzde 20'sini geçmeye başlamıştır,"[3] 2012 yılının verilerine bakıldığında, Huntington'un korkusu gerçekleşmiş bulunuyor. Batı'nın ve Asya'nın aksine, Ortadoğu nüfusundaki artış oranı beklenilenin üstündedir. Özellikle 14-25 yaş gurubunun oranı ortalama olarak %22'dir. Ayrıca eğitim düzeyi artan, internet aracılığıyla dünyanın birçok ülkesindeki gelişmeyi takip etme olanağına sahip olan yeni genç kuşağın toplumsal değişimde aktif bir rol aldığını, özellikle Tunus, Yemen, Libya ve Mısır'daki toplumsal gelişmelerden görmek mümkün. Genç nüfusun artışı toplumsal olduğu kadar günlük sosyal yaşamda da tekin olan bir sosyal kategoridir. Özellikle genç nüfusun tüketici bir toplum olması özelliğiyle küresel tekellerin en önemli hedef kitlesidir.

Ülke toprakları tarıma hemen hemen hiç elverişli olmayan ancak petrol sanayisinin yoğunluklu olduğu Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE, Bahriyen ve Katar gibi ülkelerde kentsel nüfus yüzde 80-90'dır. Bu tamamen coğrafik koşullarla bağlantılı olan özel bir durumdur. Ancak Mısır, İran, Cezayir, Fas, Irak, Suriye ve hatta Türkiye gibi ülkelerde tarıma elverişli olan bölgelerin oldukça geniş olması nedeniyle nüfusun dağılımında belirli bir denge oluşmaktadır. Sosyo-ekonomik yapı ile ilişkili olan bu durum, kırsal nüfus ile kentsel nüfus arasında belli bir

[3] Huntington P. Samuel, Medeniyetler Çatışması, Okyanus yay., 2006, İstanbul, syf:165-166.

denge oluşturmaktadır. Ancak kapitalizmin kendi doğal gelişme süreçlerine ve düzeyine bağlı olarak, kentsel nüfusun kırsal nüfusun aleyhine sürekli bir gelişme evrimi içerisinde olduğunu görebiliriz. Türkiye, İran. Cezayir, Mısır gibi ülkelerde bu gelişme çok daha net olarak görebiliriz. Bölgenin coğrafi yapısı, yüzölçümü büyüklüğü, genç ve büyüyen bir nüfusa sahip olması ve daha önemlisi taşıdığı ekonomik değer bakımından, uluslararası ilişkilerin önemli halkasını oluşturmaya devam edeceği görülmektedir.

2- Ortadoğu Bölgesinin Etnik Yapısı

Ortadoğu bölgesi insanlık tarihi bakımından en eski yerleşim yerlerinden biridir. Bugünkü stratejik önemini belirleyen enerji yatakları olmadan önce de tarımsal ekonomik merkez olarak tarihi bir işleve sahipti. Bundan dolayıdır ki, Ortadoğu toprakları çok farklı etnik sosyal grupları kendi içerisinde toplayan bir tarihsel geçmişe sahiptir. Ortadoğu'nun jeopolitik olarak tanımlanan coğrafi yapısı dikkate alındığında çok sayıda farklı etnik grubun sorunsuz bir şekilde bir arada yaşadığı bölge olarak bilinir. Birbirinden beslenen ve bir birini destekleyen bu farklı etnik sosyal gruplar, Ortadoğu'da hem sosyal bilimlerde hem de fen bilimlerinin gelişmesinde son derece önemli bir rol oynadılar. Bu bakımdan Ortadoğu'nun sosyal tarihini 20 bin yıl önceye kadar götürmek mümkün. Bu tarihsel sürecin temel eğilimi, bölgede yerleşik olan farklı etnik grupların varlıklarını çok uzun yıllar sürdürme başarısı göstermiş olmalarıdır. Üç semavi din arasındaki çatışma, bölgenin yerleşik halkları arasında önemli sorunlara yol açmış olsa da esasen ortak yaşamlarını korumayı başardılar.

Büyük köleci ve feodal imparatorluklar döneminde de, birbirlerinin varlıklarını kabul ederek birlikte yaşama kültürünü önemli oranda devam ettirdiler. Ortadoğu'nun merkez bölgesinin sürekli istilalara uğramasının büyük yıkıcı etkilerine rağmen etnik toplumsal gruplar arasında toplumsal ilişkileri esastan etkileyecek büyük çatışma ve düşmanlıklar yaşanmadı. Öyle ki Avrupa, Asya ve hatta Afrika'nın farklı etnik gruplarının bölgeye gelmesi ve yerleşik halklarla karşılıklı etkileşim içine girmiş olmaları gibi pozitif bir etki yarattıkları söylenebilir. Bütün bu etkileşimler Ortadoğu'nun yerleşik etnik sosyal grupların varlığını hiçbir zaman ortadan kaldırmadı. Ne zaman ki bölge coğrafyası kapitalizmle tanıştı, sömürgecilik sistemi bölgeye egemen oldu, yerleşik etnik sosyal grupların fiili tasfiyesi başladı. Binlerce yıllara dayanan birlikte yaşam kültürü, kısa sürede çatışmalı bir sürecin parçası haline geldi. Ortadoğu'nun

stratejik önemini artıran petrol gibi enerji kaynaklarının bulunmasıyla kapitalist barbarların tasfiye politikaları çok daha hızlı gelişti. Özellikle bölgenin etnik sosyal grupları arasındaki çatışmalar çok yönlü geliştirildi ve birçok büyük veya küçük etnik grubun bölgede tasfiyesi sağlandı. Ermeniler bölgenin en eski yerleşik hakları olmasına rağmen, Anadolu ve Mezopotamya bölgesinde büyük bir oranda tasfiye edildiler. Süryaniler. Kaldaniler, Ezidiler gibi bölgenin yerleşik kadim halkları, nerdeyse tamamen tasfiye edildiler.

Bugün Ortadoğu coğrafyasında belli başlı egemen durumda olan etnik sosyal gruplar bulunuyor. Sosyo-politik bir olgu olarak ulus kavramının ortaya çıkmasıyla bazı sosyal grupların egemen güç haline gelmeleri, bölgesel dengeleri yeniden şekillendirdi. Özellikle sosyolojik bir kategori olarak ele alınan etnik sosyal grupların baskı altına alınmasını sağladı. Bu sosyolojik gruplar önemli oranda ya tasfiye sürecine tabi tutuldular ya da etkisiz etnik gruplar haline getirildiler. Kapitalist sistemin uluslararası egemen güçlerinin yerel egemen ulusların ittifakına dayanan tasfiye ve sömürgecilik politikalarına rağmen, Ortadoğu'da varlığını sürdüren çok sayıda ezilen uluslar ve etnik sosyal gruplar bulunuyor.

Tablo-3: Ülkelerde Nüfusun Etnik Gruplara Göre Dağılımı [4]

Ülkeler	Arap	Pers	Azeri	Mazandarani	Türk	Lurs	Dürzî	Kürt	Beluci		Berberi	Yahudi	Ermeni	Emiri	Tükmen
Cezayir	78.5										19.4				
İran	2.0	61.0	16.0	6.0		2.0		10.0	2.0						2.0
Irak	79.4							17,0							2.4
Kuveyt	80,0	4.0													
Mısır	98										% 1				
Libya	85.0										12,0				
Bahreyn	73.0	8.0													
S.Arabistan	98.4														
BAE	7,0	16,0												19,0	
Katar	40.0	10.0													
Tunus	78.0										20,0				
Fas	59.6										39.5	0.2			
Suriye	86.3							12.7					1,0		
Uman	90.5	5,0													
Ürdün	98.0												2.0		
Lübnan	95.0												4.0		
Yemen	91.7														
İsrail	16.8						3,0					80.2			
Türkiye					80,0			20,0							

Yukarıdaki tablo, bölgede varlığını sürdüren etnik gruplardan bazılarını oluşturuyor. Ortadoğu'nun tarihsel önemini kavramanın yolu öncelikle bölgenin etnik ve dinsel yapısını anlamaktan geçer. Çünkü söz konusu etnik gruplar aynı zamanda bölgenin tarihi ve kültürel mirası oluşturmaktadırlar. Muazzam bir tarihsel geçmişe sahip olan Ortadoğu'da bulunan etnik sosyal grupların sayılarının bunların çok üstünde olduğu da bir gerçek. Söz konusu etmeye çalıştığımız etnik sosyal gruplar daha çok merkez Ortadoğu'dakilerdir.

Ortadoğu'nun dünyanın en önemli kültürel merkezlerden biri olmasının nedenlerden biri de, çok farklı etnik grupların varlığı ve bunların önemli bir kısmının egemen devletlerin asimilasyon politikalarına rağmen varlıklarını devam ettirebilmiş olmalarıdır. Bölgenin genel özelliği dikkate alındığında Arap

[4] http://www.inss.org.il/weapons.php?cat=283

etnik grubunun belirgin bir etkinliği söz konusudur. Ortadoğu'nun dinsel yapısı dikkate alındığından aynı durum geçerlidir. Bu bakımdan Ortadoğu bölgesinin Araplaşması ile İslamlaşması arasında bir paralellik bulunuyor. Ortadoğu'nun sosyolojik yapısı dikkate alındığında İsrailli olmakla Yahudi olmak nasıl ki eş değer görülüyorsa, Arap olmakla Müslüman olmak nerdeyse eşdeğerdir.

Ortadoğu'da varlığını hissettiren etnik gruplar genel olarak sıralandığında Araplar, Persler, Türkler, Azeriler ve Yahudiler ön plana çıkar. Bu durum aynı zamanda nüfus yoğunluğu ve devletsel yapılarıyla ilişkilidir. Kürtler, Berberiler ve Beluciler gibi bazı etnik grupların farklılığı, Ortadoğu'da devlet statüsüne sahip olmayan en kalabalık grubu oluşturmalarıdır. Bu etnik gruplar aynı zamanda, bölgesel ilişkilerde giderek etkin güç olmaya ve politik dengelerde rol oynamaya başladılar.

Arap etnik grubunun % 2 ile en düşük olduğu yer İran'dır. BAE bu oran yine % 7 civarındadır. Arap dünyasının en çatışmalı olduğu ülke olan İsrail'de Arap nüfusu % 17 civarında olması, aslında pek dikkat çekmeyen ama İsrail'in politik dengelerinde önemli rol oynayan bir durum. Ortadoğu'nun en kalabalık nüfusuna sahip olan Mısır'ın yaklaşık olarak %98'i Arap olması, aynı zamanda Ortadoğu politikalarının belirlenmesinde stratejik bir öneme sahiptir. Bir bakıma Ortadoğu-Arap dünyasının politik lideri olarak görülmektedir. Suudi Arabistan Ortadoğu'nun ekonomik lider gücü olmasına rağmen, stratejik ilişkilerde ön plana çıkan Mısır'dır. Bunun en önemli nedenlerden birisi, nüfus yoğunluğu ve etnik yapısıdır.

Ortadoğu merkez bölgesinin ikinci büyük etnik grubu Persler bulunuyor. İlginçtin Persler İran'da nüfusun ancak % 61'ini oluşturuyor. Bunun dışında politik ve sosyal bakımdan sorunlu olan BAE'de Perslerin oranı % 16, Katar'da % 10, Umman'da % 5 ve Kuveyt'te % 4 civarındadır.

Bölge ülkeleri içerisinde etnik grupların en fazla olduğu ülke ise İran'dır. Çoğunluğu oluşturan Persler dışında İran nüfusunun %16'sını Azeri Türkleri, %10'unu Kürtler, %6'sını Lurlar, %2'sini Beluciler, %2'sini Araplar, %2'sini Kaşkay Türkleri ve diğer Türkmen gruplar oluşturur. İran'ın tarihsel zenginliğinin bir parçası haline gelen bu etnik grupların kendi kendilerine yönetmeleri söz konusu değil.

Türkiye nüfusunun % 80'i Türk olarak gösterilmesine rağmen bu objektif bir durumu yansıtmıyor. Türkiye'nin izlediği asimilasyon politikasının yarattığı etki sonucu, birçok etnik grup yok olmuş gibi. Ancak son 20 yıldır, tasfiye edildiği

söylenen etnik grupların etnik-kimlik arayışına başladıkları görülüyor. Kürtler, Lazlar, Türkmenler, Araplar, Azeriler, Çeçenler, Pomaklar, Abhazlar, Ermeniler, Yahudiler, Rumlar, Keldaniler, Ezidiler, Süryaniler, Asuriler gibi çok farklı etnik kökene sahip halklar –bazıları yok oluşun eşiğinde olsalar da- Anadolu ve Mezopotamya bölgesinde yaşamaya devam ediyorlar.

Mısır'da Nubian ve Beja etnik grubu nüfusun % 0,1'ini, Yemen'de Afro-Arab etnik grubu nüfusun % 6,3'ünü temsil ediyor. Ayrıca devletlerin sınırları içerisinde bulunan ve isim verilmeyen küçük etnik azınlıklar, 'diğerleri' olarak tanımlanmış. Bu etnik gruplar: İran'da % 1, Irak'ta % 1,2, Kuveyt'te % 7, Mısır'da % 0,5, Libya'da % 3,0, Bahreyn'de % 6, S.Arabistan'da % 0,5, Tunus'ta % 1, Umman'da % 4,5, Lübnan'da % 1, Yemen'de nüfusun % 2'sini oluşturuyor.

Cezayir nüfusunun % 1'ine tekabül eden yaklaşık 363,000'i, Fas'ın % 0,9'u yani 291,000, Tunus'ta % 1 yaklaşık olarak 106,000 ve Mısır'da %1 olup 845,000 kişi Avrupa kökenlidir. Fas, Tunus ve Cezayir'de yaşayan Avrupalıların önemli bir kısmı Fransa kökenlidir. Mağrip ülkelerinin Fransa sömürgesi oldukları dönemde bölgeye yerleşen ve bir daha geri dönmeyen kesimlerden oluşuyor.

Körfez ülkelerinde ise ilginç ama önemli bir dunum söz konusu Bu ülkelerde Asya kökenli göçmenlerin oranı yerli nüfustan oldukça fazladır. Asya kökenlilerin önemli bir kısmının Müslüman olmaları nedeniyle ülke vatandaşlıklarına alınmış durumdalar. Örneğin Bahreyn'in % 13'ü, BAE'nin % 58 Asya kökenlidir. Katar'da nüfusun % 18'ini Pakistan kökenli, % 18'ini Hint kökenli ve %14'ünü de Asya kökenliler oluşturuyor. Kuveyt'te ise Asyalıların oranı % 9 civarındadır. Söz konusu devletlerin nüfusunda fazla göçmen kökenlilerin bulunması ilginç bir denklemi oluşturuyor. Bunlara ilişkin genel değerlendirme göçmenler bölümünde yapılacağı için bu bölümde sadece etnik grupların etkilenmesi bakımından değiniyoruz.

Ortadoğu'nun söz konusu ülkelerinin barındırdığı etnik guruplar, bölgenin stratejik dengelerinde önemli bir faktör olarak yer almaktadırlar. Bu etnik gruplar içerisinde ilgi çeken ve sorunları birbirine benzeyen birkaçı giderek ön plana çıkmaktadır. Kürtler, Berberiler ve hatta Beluciler Ortadoğu'nun bölgesel politikalarında ön plana çıkan ve çıkacak olan güçlerden bazılarıdır. Bu üç grup, tarihsel olarak bölgenin yerleşik halkları olup, ülkeleri başka güçler tarafından işgal edilen ve sömürge statüsüne sahip uluslardır. Kuzey Afrika'nın veya Ortadoğu'nun Mağrip bölgesinin en eski ve yerleşik haklarından olan Berberiler, Fas'ın toplam nüfusu içerisinde yaklaşık olarak % 39'u, Cezayir'de % 19'u,

Tunus'ta % 20'yi, Libya'da % 12'yi, Sudan'da % 3'ü ve Mısır'da ise %1'i oluşturuyor.[5] Bölgenin en eski halklarından olan Berberilerin toprakları özellikle Fas, Tunus, Cezayir, Libya ve Sudan tarafından işgal edilerek sömürgeleştirildiler. Berberilerin Araplaştırılması için çok yoğun olarak uygulanan asimilasyon politikasının sonuçları tahmin edilenden çok ağır oldu. Ancak son 20 yıldır, Berberilerin verdiği mücadele neticesinde özellikle Fas, Cezayir ve Tunus'ta sonuç alınmaya başlandı. Bu ülkelerde Berberi dili resmi olarak kabul edildi ve okullarda eğitim dili olarak kullanılmaya başlandı. Ancak henüz özerklik düzeyinde bir siyasal sisteme kavuşmuş değiller. Öte yandan, bölgenin egemen devletleri tarafından resmi olarak tanınan Berberilerin, kimlik ve kültürel haklarına paralel olarak kendi yönetim sistemlerini elde etmede önemli bir ilerleme kaydettikleri söylenebilir.

İkinci etnik grup Belucilerdir; Belucistan ülkesi, Pakistan, İran ve Afganistan tarafından işgali altındadır. Belucistan coğrafi bölgelere göre Pakistan'ın en büyük eyaletidir. Pakistan'ın toplam yüzölçümünün yaklaşık % 48'ine sahip olup 347.190 km² bir alana sahiptir. Belucistan'ın nüfusu ise yaklaşık 11,9 milyondur ve Pakistan nüfusunun %5'ini oluşturuyor. Eyalet nüfusunun % 52'sini Beluciler, % 40'ını Peştunlar, % 8 ini Pencabi, Kürtler ve Farslar oluşturuyor. Pakistan'daki Belucistan eyaletinin merkezi Quetta olup yerel parlamentosu ve hükümeti bulunuyor.[6]

İran'daki Belucistan Eyaleti'nin merkezi ise Zahidan'dır, 181.785 km²'lik bir alanı kapsıyor. 2005 yılı resmi sayımlara göre Belucistan'ın nüfusu yaklaşık 2,4 milyon olup bunun 800.000'i Beluc kökenlidir. Yönetim merkezi ise Zahidan'dır. Üçüncü işgalci güç olan Afganistan'da Belucilerin nüfusu yaklaşık olarak 600 bindir. Ayrıca Umman'da 450 bin, BAE'de 100 bin ve Türkmenistan'da yaklaşık olarak 30 bin Beluci yaşıyor.[7] Belucistan, üç devlet tarafından işgal edilmiş bölgenin en büyük ülkelerinden biridir. Pakistan, İran ve Afganistan ilişkilerinin en önemli halkasını oluşturan ve çözüm bekleyen Belucistan sorunu, bölgenin çözüm bekleyen en önemli politik sorunlarından biridir.

Ortadoğu'nun tam kalbinde bulunan ve özellikle de enerji kaynakları bakımından son derece stratejik öneme sahip olun Kürdistan toprakları da dört devlet tarafından parçalanmış bulunuyor. Birinci dünya savaşı sonrasında İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarına göre oluşturulan

[5] http://tr.wikipedia.org/wiki/Berberiler
[6] http://tr.wikipedia.org/wiki/Sistan_ve_Belucistan
[7] http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=pk

düzenleme sonucu Kürdistan parçalandı. Tarihsel koşullar, politik çıkarlar değişmeye başladı, Kürtler bugün bölgesel ilişkilerin stratejik merkezinde bulunan en önemli etnik gruplardan biri haline geldi. Tahmini verilere göre Türk devletinin bugünkü sınırları içerisinde yaşayan ve coğrafik olarak Kuzey Kürdistan olarak geçen bölgede yaşayan 15 milyon Kürt bulunuyor ve bu Türkiye nüfusunun % 20'sine tekabül ediyor. Bunların yarısından fazlası Türkiye'nin büyük metropollerine taşınmış bulunuyorlar. Doğu Kürdistan olarak tanımlanan İran-Kürdistan Eyaletinde yaşayan Kürtlerin sayısı yaklaşık olarak 6.600.000 olup İran nüfusunun % 9'unu oluşturmaktadır. Güney Kürdistan'da yani Irak-Kürdistan Federasyonunda yaşayan Kürtler 5.200.000 olup, Irak nüfusunun %17'sine eşittir. Suriye nüfusunun yaklaşık olarak % 12,5'i Kürt'tür ve bunlar sayısal olarak yaklaşık 2.400.000'dir.Suriye Kürtleri esas olarak Batı Kürdistan/Rojava'da yaşıyorlar. Ayrıca Afganistan'da 200.000, Azerbaycan'da 6.100, İsrail'de 100.000, Lübnan'da 85.000, Gürcistan'da 40.000, Ermenistan'da 45.000 ve Türkmenistan'da 50.000 Kürt yaşıyor. Genel olarak hesaplandığında 30 milyona yakın Kürt, Kürdistan merkez olmak üzere Ortadoğu coğrafyasında yaşıyor.[8] Yaklaşık olarak 471.000 km^2 toprağı ile Kürtler bölgenin en önemli etnik grubudurlar. Irak'ta Kürdistan Federal bölgesi olarak fiilen bir devlet yapısına sahiptirler. İran'da Kürdistan eyaleti olarak bulunuyor. Türkiye, halen Kürtleri bir ulus olarak kabul etmiyor. Suriye'de ortaya çıkan politik durum Kürtlerin politik pozisyonunu önemli oranda değiştirdi. Ortadoğu'nun kültürel ve tarihsel mirasında önemli bir rol oynayan Kürtler, bölgenin yerleşik birkaç etnik grubundan biridirler. Kürdistan bölgesinde Kürtler dışında Türkmenler, Ermeniler, Süryaniler, Keldaniler, Araplar, Ezidiler gibi birçok etnik ve dinsel grup yaşamaktadır.[9] Ortadoğu'nun politik dengelerinde Kürtlerin rolü ayrıca ele alınacaktır. Bu bölümde etnik yapıları bakımından ele alındı, Kürtlerin oynadığı stratejik rol, ayrı bir başlık içinde ele alınacağından burada ayrıntılı olarak değinilmedi.

3- Ortadoğu'nun Dinsel Yapısı

Dinlerin politik tarihi bir bakıma egemenlerin iktidar tarihidir. İki büyük din olarak bilinen Hıristiyanlık ve Müslümanlık, yıllarca yayılmacılığın en önemli araçları haline getirildi. Başka ülkelerin topraklarını işgal etme ve

[8] http://tr.wikipedia.org/wiki/kurtler
[9] http://tr.wikipedia.org/wiki/Kurdistan

sömürgeleştirme aracı olarak kullanılan bu iki din, dünyanın hemen her kıtasında yayılmacılıkta ve bölgesel kültürlerin yok edilmesinde önemli bir işleve sahip oldular. İslam, genellikle Ortadoğu, Afrika ve Doğu Asya'nın bir bölgesinde yayılmacılığın önemli bir aracı haline getirildi. İşgal edilen yerlere İslam dini taşındı ve egemen iktidarın önemli bir aracı oldu. Pers, Selçuklu, Osmanlı İmparatorluğunun yayılmacılığı aynı zamanda İslam'ın yayılmasıydı. Aynı şekilde Hıristiyanlık, Köleci Roma'nın devlet dini haline gelmesiyle egemen sınıfların koruyucu rolünü oynadı. Özellikle kapitalizmin uluslararası düzeye etkiye ulaşması ile Hıristiyanlığın da aynı paralelde gelişmesi onu sömürgeciliğin kopmaz bir parçası haline getirdi.

Tablo-4: Dinlere Göre Nüfus Dağılımı [10]

Hıristiyan	2 069 883 000	%32,2
Müslüman	1 254 222 000	%19,1
Hindu	787 000 000	%13,1
Agnostik	781 688 000	% 12,0
Budist	484 000 000	% 7,9
Ateist	148 666 000	% 2,4
Sihizm	19 000 000	% 0,8
Musevi	14 550 000	% 0,5
Diğer (Çok Tanrıcılar, Sihler, Bahailer vs.)	783 000 000	% 12

Bütün Hıristiyan mezhepleri dâhil, Hıristiyanlığı benimseyenler dünya nüfusunun % 32'sini temsil ederlerken, aynı şekilde farklı İslami mezhepleri dâhil dünya nüfusunun %19,'u Müslüman'dır. Yine Ortadoğu kökenli üçüncü din Musevilik ise 14,5 milyon ile 0,5 temsil etmektedir.

[10] http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_religious_populations

Kendine özgü dinsel yapılarıyla bilinen Asya kıtasında yaygın olan Hindu dini yaklaşık olarak 790 milyon ile %13,'ünü, Agnostik dini 780 milyon ile % 12'si, Budizm ise 484milyon ile % 7,9'u oluşturmaktadır. Ayrıca Asyatik dinler grubunda bulunan Sihizm de 19 milyon ile % 0,8'ini temsil etmektedir. Tek tanrılı olmayan farklı çok tanrılı dinlere inananların oranı ise 785 milyon olup bu genel oranın % 13'ünü temsil etmektedir. Çok tanrılı dinlerin potansiyeli çok ciddi oranlarda bulunuyor. Dünyanın değişik bölgelerde birçok topluluğun kendi tarihsel geleneklerine ve sosyal-kültürel yaşam tarzlarına göre oluşturdukları kendine özgü 'tanrıları' bulunuyor.

Vatikan'ın hazırlamış olduğu bu tabloda en büyük sapma ise ateistlerde bulunuyor. Ateistlerin dünya genelinde oranının % 8 civarı olmasına rağmen, % 2,4 civarında gösterilmesi bilinçli bir yönlendirmedir. Bazı Asya ülkelerinde, Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinde hatta ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde ateistlerin oranı oldukça yüksektir. Vatikan'ın ateistlerin oranını düşük göstermesi bilinçli politik bir tercihidir.

İslam dinini doğuş yerinin Ortadoğu olması nedeniyle bir bakıma İslam dünyasının kalbi olarak görülmektedir. Ortadoğu 3 büyük tek tanrılı dine tanıklık etmekle birlikte bölge devletlerinin hemen hepsi İslam'ı tercih etmişlerdir. Bu bakımdan Ortadoğu İslam'ın tarihsel ve kültürel merkezi olmakla birlikte, Müslüman nüfusunun ancak % 35'ine sahiptir. İslam dünyasının nüfusunun çok önemli bir kısmı Asya kıtasında bulunmaktadır. Müslüman nüfusunun yaklaşık olarak %36'i yani 456 milyonu Güney Asya bölgesindedir. Örneğin Endonezya nüfusunun % 88, yani 207 milyonu Müslüman kökenlidir. Hindistan'da azınlık olarak gösterilen Müslüman nüfus 151 milyondur. Güney Doğu Asya'nın barındırdığı genel Müslüman nüfusunun % 16'sını barındırmakta olan yaklaşık olarak 250 milyondur. Pakistan nüfusunun 162 milyonu, Bangladeş'in ise 151 milyon Müslüman'dır. Doğu Asya'da % 2,6, Orta Asya'da ise % 5,1 civarında Müslüman nüfus bulunmaktadır. İslam dünyasının bütününü ele aldığımızda Müslüman nüfusunun % 52,2'si Asya kıtasındadır. Yaklaşık olarak 3,6milyar nüfusa sahip olan Asya kıtasında Müslüman nüfusu 771 milyon civarındadır. Ortadoğu'nun merkez ülkelerinin İslam nüfusu yaklaşık olarak 273 milyon olmasına rağmen Müslüman dünyasının merkezi olarak görülmesinin bir kaç nedeni bulunuyor. Birincisi, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi Ortadoğu dini olması ve merkezinin S. Arabistan olmasıdır. İkincisi bölge ülkelerinin bütünlüklü İslam'ı kabul etmeleridir. Ancak uluslararası güçler bakımından ise enerji yataklarının merkezi olarak ilgi çekmesidir.

2025 yılı öngörülerinden hareketle İslam'ın dünyada birinci din haline geleceğini ve bu nedenle dünya çapında yeni bir dinler savaşının çıkacağını

söyleyen Huntington, Hıristiyanlığın gerileyişi ile 'Batı Medeniyeti'nin gerileyişi ve hatta çöküşü arasında bir paralellik kurmaktadır.[11] Asya'nın kıtasal olarak gelişen bir 'medeniyet' olduğuna dikkat çekerek, batı'nın Asya halkları arasında Hıristiyanlaştırma faaliyetlerine yönelmesi gerektiğini savunmaktadır. Aksi takdirde, İslam'ın önümüzdeki 25-30 yıl içinde dünyanın en büyük dini haline geleceğini, bunun da, batının küresel kapitalist güçlerinin dünya egemenlik sistemi içinde ciddi sorunlara yol açacağını vurgulamaktadır.

Tablo-5: Ortadoğu'da Dini Grupların Dağılımı/Yüzde oran olarak [12]

ÜLKELER	Sünni	Şii Nüfus	Alevi	Hıristiyan	Dürzîler	Yahudi	Diğerleri
Cezayir	99	1,0					
İran	10	89		1			
Irak	42	55		3			
Kuveyt	45	40		5			10
Mısır	94			6			
Libya	97			3			
Bahreyn	25	75					
S.Arabistan	77	23		2.9			
BAE	80	16					4
Katar	70,3	24.3					5,4
Tunus	98.0			1			1
Fas	98,7	1,1				0,2	
Suriye	74.0		16	10			
Uman	93.8	6.2					
Ürdün	96.0			4.0			
Lübnan	21	32	1,0	38	6,0		2
Filistin	90			10			
Yemen	62.0	36,5					
İsrail	%16.1			%2.1	%1.6	%80.2	
Türkiye	%79.8		%20.0	%0.2			

Ortadoğu'nun etnik yapısıyla dinsel yapısı arasında ilginç bir bağlantı var. Aynı zamanda tahmin edilenden çok karmaşık bir durumu ifade eder. Genelde uzlaşmaz çelişki Yahudilik ile İslam arasında olduğu düşünülür. Örneğin Filistin

[11] HUNTİNGTON P. Samuel, Medeniyetler Çatışması, Okyanus yay. İstanbul,2006, syf.85.
[12] http://www.cotf.edu/earthinfo/meast/MEgeo.html, http://www.vox.com/a/maps-explain-the-middle-east, http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_East

sorununda, daha çok Yahudi-Müslüman çelişkisi ön plana çıkar. Ortadoğu'nun İslam dünyasında, devletlerin iç politik dengelerinde Yahudiler üzerine yürütülen politikalar genelde belirleyici olmuştur. Ülkenin politik, ekonomik ve sosyal sorunlarından çok Yahudiler üzerine yapılan politikalar gündemi işgal eder, toplumun reaksiyonları buna göre şekillenir. Tersten, İsrail'in politik merkezinde İslami hareketler bulunur. Hamas, Hizbullah, Müslüman Kardeşler gibi politik örgütler üzerinde aslında İslam dünyası tehlike olarak görülür. Bu karşılıklı politik reaksiyon, Ortadoğu'nun mevcut politik dengelerini oluşturuyor. Bir başka ifadeyle bölgenin iki ana dini olarak bilinen İslam ve Yahudilik, devletlerin yönetim mekanizmaları tarafından kullanılan en önemli aygıtlardan biridir. Özellikle Ortadoğu'nun körfez ülkelerine bakıldığında bu çarpıklık her bizimde görülür. Burjuva demokrasinin en küçük bir kırıntısının olmadığı körfez ülkelerinde, halkın dikkatleri genelde İsrail'e yönelik oluşturulan politikalar üzerine çekilir. Dünyanın her hangi bir yerindeki çok büyük bir toplumsal olay körfezde hissedilmeyebilir ama İsrail'in küçük bir politik yönelimi hemen politik karşılığını bulur. Bölgenin egemen iktidar güçleri, bu politikayı da çok bilinçli olarak uygulamaktadırlar.

Ortadoğu'nun dinsel çatışmanın merkezi olarak görülmesinin birçok tarihsel nedenleri bulunuyor. Üç semavi dininin Ortadoğu kökenli olması söz konusu çatışmaları çok daha ön plana çıkartan bir faktördür. Bu sadece Yahudi-İslam çatışması olarak değil aynı zamanda İslam-Hıristiyan çatışması olarak da yansıyor. Hıristiyanlığın doğuş merkezi olması nedeniyle birçok Arap ülkesinde Arap kökenli Hıristiyanlar bulunuyor. Örneğin Lübnan'da bu oran % 38, Suriye'de % 10, Filistin'de % 10, Mısır'da % 6, Kuveyt'te % 5,Ürdün'de % 4 civarındadır. Ortadoğu ülkelerinde yaklaşık olarak 12 milyon Hıristiyan yaşıyor. Radikal İslamcı politik güçlerin Ortadoğu ülkelerinde gelişme eğilimi içinde olmaları, özellikle Hıristiyan kökenlileri çok ciddi oranda tedirgin ediyor. Irak'ta meydana gelen rejim değişikliğinden sonra ortaya çıkan politik kaostan en çok Hıristiyanlar etkilendi ve birçok insan ülkesini terk etti. Aynı şekilde son birkaç yıldır Tunus, Libya, Yemen ve Mısır'da meydana gelen iktidar değişiklikleri sonucu İslamcı hareketlerin yönetim gücü olmaları, Ortadoğu Hıristiyanları bakımından çok ciddi bir sorun haline gelmeye başladı. Yemen, Tunus ve Mısır bunun en açık yansıması olarak karşımıza çıkıyor. İktidar içindeki güç dengelerinin İslamcı hareketlere doğru evirilmesi, Hıristiyan toplumuna yönelik saldırıların artması ve algının giderek hızla negatife dönüşmesi, dinsel çatışmaları körükleyecektir.

Ortadoğu'nun dinsel çatışması aynı zamanda mezhepsel çatışmaları da körüklemektedir. Ortadoğu'da politik güç ilişkilerinin merkezi devletleri dikkate alındığında bu çok daha net olarak görülmektedir. Ortadoğu'nun en kalabalık nüfusuna sahip Mısır'da Müslüman halkın % 98'i Sünni Arap kökenlidir. İran'da Pers etnik kimliği nüfusun % 61'ni oluştururken, dinsel bakımdan ise nüfusun % 89'u Şii kökenlidir.

Özellikle son birkaç yıldır İslam dünyası içerisinde önemli iki güç olan Şii ve Sünni mezhepler arasındaki çatışmalar çok daha kapsamlı bir düzeyde tırmanma eğilimi içerisindedir. Arap etnik kimliğinde bir araya gelen gruplar, mezhepsel alanda açık bir rekabete ve çatışmaya girebilmektedirler. Örneğin Fars ile Arap etnik kimliği arasında bir saflaşma, Şii ve Sünni eksenli mezhepsel ilişkilerde tersten bir ayrışmaya yol açmaktadır.

Ortadoğu'nun bölgesel ilişkilerinde Şii-Sünni merkezli çatışma, aynı zamanda güç ilişkilerin merkezine oturmuş durumdadır. Selefi akımlarının geleneğini temsil eden S. Arabistan'da Şii nüfus %23'ü oluşturuyor. Bahreyn'de nüfusun % 75'i, Katar'da % 24,3'ü, Kuveyt'te % 40, Yemen'de % 36'sı Şii kökenlidir. Bu ülkelerin politik ilişkilerinde, mezhepsel dengelerin önemli bir etkisi bulunuyor. Irak nüfusunun % 51'i Şii Arap , %20'si Sünni Araplar oluşturuyor. Suriye'de nüfusunun % 61'ini Sünni Arap, % 16'si Alevi Arapları oluşturuyor. Merkez Ortadoğu'nun politik denkleminde böylesi karmaşık ilişkiler önemli bir etki yaratmaktadır.

Örneğin Bahreyn'de iktidar Sünni merkezliyken halk Şii kökenlidir. Doğal olarak İktidar gücü olan Sünniler ile Şii kökenli halk arasında bir çatışma yaşanmaktadır. Irak'ta bir dönem iktidar olan Saddam rejimi Sünni, nüfus yoğunluğunu ise Arap Şiileri oluşturuyordu. Irak'ın Şii Arapları, Sünni Araplardan çok İran'ın Pers Şiilerine daha yakın durmaktaydılar. Saddam rejiminin çökmesiyle Şii kökenli politik güçlerin iktidara gelmesi, bölgesel dengeleri önemli oranda etkiledi. Irak Araplarının iktidardaki Şii kesimi yüzünü İran'a, Sünni kesimi ise S.Arabistan'a döndü. Aynı şekilde Suriye'de tersi bir durum yaşanıyor. Halkın çoğunluğu Sünni kökenli, iktidar Alevilere daha yakın duruyor. Irak'ta Araplar ile Kürtler arasında çok açık bir rekabet gündemde. Şii ve Sünni meselesinde çatışmalı olan Irak'lı Araplar, bu kez tersten, ulusal çıkarları bakımından Sünni Kürtlere karşı bir ittifak oluşturabilmektedirler.

Dr. Pierre Hillard, İslam dünyasındaki etnik grup ve dinsel gruplara ilişkin yapmış olduğu değerlendirme, küresel güçlerin politikasına dair bize bir fikir

vermektedir: "Tepkiler test edilmelidir; özellikler Müslümanlar arsındaki tepkiler test edilmelidir. Önemli olan, ilgili olanlar arasında tartışmaların patlak vermesine neden olmaktır. Böylece bu konseptleri destekleyenler ve karşı çıkanlar tanınabilir. İslam devletlerinde kopmalar ve çelişkiler ortaya çıkar. Şu veya bu etnik veya siyasi gruplar üzerinde baskı uygulamanın, üçüncü birini tercih etmenin vs. olanakları doğar. Sadece etnik-dinsel ilkeleri (yeni sınırlar) destekleme veya desteklememe tartışması Batının çıkarlarını teşvik eder."[13] Ortadoğu'da özellikle Şii-Sünni eksenli çatışmaların bu düzeyde yoğunluklu olarak yaşanması, uluslararası kapitalist sistemin özel olarak izledikleri bir politikadır. Ortadoğu gibi stratejik öneme sahip bir bölgenin denetim altına alınmasının en kolay yolu bölgede mezhepsel çatışmaları derinleştirerek bölge haklarını birbirine düşman etmektir.

4- Ortadoğu'nun Dünya Ekonomisindeki Yeri

Dünya çapındaki ekonomik gelişmeler kıtalara göre önemli farklılıklar gösteriyor. Küresel sermayenin gelişmiş ülkelerden yoğunlaşarak yayılması ve azami karın belirli bölgelerde birikmesi, dünya kapitalist sistemin karakteristik yapısı ile ilgilidir. Sürekli bir gelişme eğilimi içinde olan dünya kapitalist ekonomisindeki birikim, bölgelerin ekonomik gelişme düzeyine göre, belirli bir dağılım içerisindedir. Ülkelerin ekonomik gücüne paralel olarak, aynı zamanda uluslar üstü dünya tekelci sermaye gruplarının da, sermayenin bölgesel dağılımı üzerinde çok önemli bir etkisi söz konusudur. Hem küresel kapitalist devletlerin, hem de uluslar üstü sermayenin bölgesel yönelimlerine göre bölgelerin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'daki payları da doğal olarak değişmektedir.

Enerji kayakların yoğunlaştığı bölgeler, nüfusa bağlı olarak oluşan pazar alanların artan önemi, ucuz iş gücü yoğunluğu, kıtaların ekonomik gelişme düzeyi, sermayenin merkez üsleri etkileyen faktörlerden bir kaçıdır. Bu bakımdan kıtaların ve ülkelerin dünya küresel sistem içerisindeki yerini belirleyen önemli faktörlerin başında, sermayenin GSMH bakımındaki toplam değeridir.

Bir ülkenin yıllık ekonomik değeri olarak, Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH), ekonomik büyüklüğünün birkaç ölçütünden biridir. Kapitalist ekonomik

[13] Aktaran İ. Okçuoğlu, http://ibrahimokcuoglu.blogspot.fr/search/label/Bernard-Lewis-Plan%C4%B1

ilişkilerde GSYİH, GSMH'den farklı olarak, bir ülke sınırları içerisinde belli bir zaman içinde, üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin para birimi cinsinden değeri olarak tanımlanır. Nihai mal ve hizmetler ise, üretilen toplam mal ve hizmetlerden üretim için kullanılan ara mallar düşüldükten sonra geriye kalan değerdir. GSYİH = tüketim + yatırım + devlet harcamaları + (ihracat - ithalat) olarak formüle edilebilinir. "GSYİH'den amortismanlar (sermayenin aşınma ve eskime payı) çıkarıldığı zaman safi yurt içi hâsılą elde edilir. "Gayri safi", sermaye stokuna amortismanın eklenmiş olduğunu ifade eder.Safi Yurt İçi Hâsıla'dan dolaylı vergiler çıkıp, sübvansiyonlar eklendiği zaman yurt içi gelir elde edilir.Yurt içi gelire, net dış dünya faktör gelirleri eklendiği zaman milli gelir elde edilir.Milli gelire, transfer ödemeleri eklenip, kurumlar vergisi, dağıtılmayan kurum karları ve sosyal sigortalar kesenekleri çıkarıldığı zaman kişisel gelir elde edilir."[14] Burjuva iktisatçılarının kapitalist bir ülkenin ekonomik gelişme düzeyi bakımından önemsedikleri GSYİH'nın büyüklüğü ile toplumsal eşitlik arasında doğrudan bir ilişki söz konusu değildir. Kapitalist ekonomi bakımından veri olarak alınmakla beraber, toplumsal grupların ana unsurunu oluşturan ücretlilerin ekonomik ve sosyal yaşamlarında belirleyici bir rol oynamamaktadır. Sermayenin gücünü ortaya koymak veya söz konusu ülkenin uluslararası gücünü yansıtmak bakımından önemli verilerden bir tanesi olarak ele alının GSYİH, küresel güç ilişkileri içerisinde ve bölgesel dengelerde ülkelerin rolünü ortaya konulmasında, özellikle sermayenin akışı, ithalat ve ihracat dengelerinin belirlenmesinde temel alınabilecek bir veriyi olarak görülüyor. Bir ülkenin dünya ekonomisi içerisindeki yerini ve gücünü belirlemede GSYİH ve GSMH önemli bir temel oluşturuyor. Bu bakımdan uluslararası küresel güçlerin, dünya çapındaki GSMH'da aldıkları pay. Aynı zamanda onların dünya ekonomisinde olduğu gibi dünya politikasında da rolünü ve etkinliğini belirleyen çok önemli bir faktördür.

[14] http://tr.wikipedia.org/wiki/GSY%C4%B0H

Tablo-6: Kıtalara göre GSMH/2010[15]

Sıra	Kıtalar	GSMH/Trilyon dolar	Yıl
1	Avrupa	18.775.170	2010
2	Kuzey Amerika	17.387.297	2010
3	Asya	12.245.250	2010
4	Güney Amerika	3.542.535	2010
5	Afrika	1.610.887	2010
6	Okyanus bölgesi	1.392.987	2010
7	Antartika	N/A	2010
	Dünya	54.951.126	2010

2010 yılı verilerine göre dünya kapitalist sisteminin toplam GSMH değeri; 54 trilyon 951 milyar 126 milyon dolardır. Küresel dünya ekonomisi içerisinde önemli bir ağırlığı olan Avrupa, yaklaşık olarak 18,7 trilyon dolar ile dünya GSMH'nın % 34'ünü oluşturmaktadır. Avrupa kıtasının esasını oluşturan AB, aynı zamanda dünya kapitalist sistemin doğuş yeri ve en gelişmiş üssüdür. Dünya kapitalist sisteminin bugünkü lider gücü olarak ön plana çıkan ve uluslararası güç dengelerinin belirlenmesinde tayin edici bir güç olan ABD ve Kanada'nın bulunduğu Kuzey Amerika kıtasının GSMH'nın toplam değeri yaklaşık olarak 17,3 trilyon olup, dünya GSMH'nin % 31,6'sına eşittir. Güney Amerika kıtasının GSMH'nın değeri yaklaşık olarak 3,5 trilyon dolar olup, dünyadaki GSMH'nın % 6,4'üne eşittir. GSMH'nin en düşük olduğu kıta olarak bilinen Afrika'nın GSMH, dünya ortalamasının ancak % 2,9'una eşittir.

Dünyanın en hızlı gelişen ve küresel kapitalist ekonomisi içerisindeki gücü çok hızlı artan, sermaye artışı ve gelişimi bakımından merkez haline gelmeye başlayan Asya kıtasının genelinin GSMH 'daki payı yaklaşık olarak 12,3 trilyon olup, dünya GSMH'nın % 22,2'sine eşittir. Özellikle 1990'dan itibaren kıtanın ekonomik gelişme düzeyi dikkate alındığında çok hızlı bir büyüme süreci içerisinde olduğu görülüyor. Bu gelişme potansiyeli ile Asya, önümüzdeki yıllarda dünya küresel kapitalist sistemin merkezi haline geleceğini gösteriyor. Son 20 yılın verilerine bakıldığında, küresel sermayenin yoğunluklu olarak arttığı bir bölge olarak ön plana çıkmaktadır. Asya'nın karakteristik özelliği sermayenin nicelik ve nitelik birikiminin bir arada bulunmasıdır. Asya'nın bu özelliğinin ön

[15] International Monetary Fund, Retrieved 2011-09-21.

plana çıkmasının hiç şüphesiz ki çok farklı ve önemli nedenleri var. Blok bir merkeze doğru evrilme sürecine girmesiyle dünya kapitalist sisteminin merkez üssü haline gelmeye başladığına dair önemli veriler ortaya çıkmış bulunuyor.

5- Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik Gelişme Oranları

Ortadoğu ülkelerinin ekonomik gelişme düzeyi ve potansiyeli dikkate alındığında onun jeostratejik önemi çok daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan bölgenin sanayi ve tarımsal gelişme düzeyinin inceleme konusu yapılması, bölgenin ve ülkelerin ekonomik potansiyeli bakımından önemsenen GSMH oranlarının ele alınması, özellikle ve özellikle tek tek ülkelerin ekonomik gelişme düzeyinin incelenmesi önem arz etmektedir.

Tablo-7: Ortadoğu Ülkelerinin GSMH Oranları/Milyar Dolar [16]

ÜLKELER	2001	2003	2004	2005	2007	2008	2009	2010	2012
Cezayir	54,6	56,2	84,1	102,4	133.5	159,6	139,5	160,7	196,1
İran	115,1	138,0	168,9	196,4	283,0	341,2	360,6	419,7	496,2
Irak	29,3	12,1	23,0	30,6	55,9	81,7	64,2	81,1	144,2
Kuveyt	34,0	41,7	51,8	74,5	125,0	158,0	112,4	132,1	214,8
Mısır	99,3	93,1	90,6	92,9	131,0	132,1	189,1	218,4	252,4
Libya	28,5	23,6	29,0	74,5	59,7	85,5	62,9	80,4	79,6
Bahreyn	7,1	9,0	10,3	10,3	18,4	21,2	19,2	22,4	18,2
S.Arabistan	183,0	214,7	248,8	309,7	381,9	481,6	385,3	457,8	662,6
BAE	69,3	87,6	103,2	132,6	174,4	199,6	273,6	297,5	386,5
Katar	11,60	13,6	14,9	42,4	71,0	102,3	97,5	127,3	195,6
Tunus	20,0	22,3	26,3	29,0	33,2	38,2	43,5	44,2	46,1
Fas	34,7	39,4	47,0	52,3	74,1	85,2	90,9	90,8	100,3
Suriye	17,3	20,3	21,0	26,3	37,0	50,0	53,3	59,9	35,1
Uman	19,4	20,5	23,0	23,0	39,3	51,2	46,8	57,8	78,7
Ürdün	8,8	10,3	11,9	13,5	16,6	16,7	24,3	26,4	31,4
Lübnan				21,3	24,2	27,9	34,7	38,5	42,9
Filistin				4,4	4,9,	5,3	6,7	7,3	7,8

Bir ülkenin GSMH' sının oranı o ülkenin gelişmişliği bakımında önemli göstergelerden biri olarak verilir. Söz konusu olan bölgenin toplam GSMH'sı, 1 159 779 milyon(1 trilyon 159 milyar 779 milyon) dolardır. Dünyadaki mevcut ülkelerin GSMH'nın toplamı 36 trilyon dolardır. Toplam dünya GSMH'nın %

[16] http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2000/01/pdf/text.pdf
http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/01/pdf/text.pdf
http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/pdf/text.pdf

3,2'si söz konusu olan bölgede gerçekleşmektedir. Genel ortalama olarak düşük gibi görünen bu rakam, bölgesel kaynakların kar oranları hesaplandığında uluslararası sermaye için çok önemli bir rakamı oluşturmaktadır. S.Arabistan, 2001 yılında 188 milyar dolar, 2005'de 309 milyar dolar ve 2012'de ise 662 milyar dolar GSMH ile dünyanın ilk 20 ekonomisi içerisinde yer almaktadır. İran, uzun yıllardır ambargo ile karşı karşıya olmasına rağmen Ortadoğu'da gelişen bir ekonomik güçtür. 2001'de 96 milyar dolar, 2005'de 196 milyar dolar ve 2012'de 496 milyar dolar GSMH'ya ulaşmış. Önümüzdeki yıllarda Ortadoğu'nun değişen güç dengelerinde önemli bir ekonomik güç haline gelecektir.

Tablo-8: Kuzey Afrika ve Ortadoğu Ülkelerinde Kişi başına Düşen GSMH/: Bin Dolar [17]

Ülkeler	2002	2003	2004	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Cezayir	1.710	1.930	2.270	2.730	3.620	4.695	4.470	4.390	4.470	4.770
İran	1.790	2.020	2.320	2.770	3.540	4.743	4.520	5,180	5.860	5.950
Irak	0.770	0.530	0.570	0.620	1.981	2.814	2.310	2.380	2.640	3.220
Kuveyt	16.850	18.180	22.470	4.040	46.964	57.966	48.980	48.900	67.590	75.250
Mısır	1.390	1.310	1.250	1.250	1.580	2.114	2.160	2.420	2.600	2.730
Libya	4.760	4.350	4.400	5,530	9.010	13.632	12.320	15.430	7.150	15.150
Bahreyn	11.350	12.630	14.370	4.380	24.500	27,697	15.880	15.920	18.180	21,650
S.Arabis.	8.150	8.880	10.140	11.770	15.470	19.547	16.250	16.610	17.820	19,670
BAE	20.080	21.170	23.770	24.730	39,333	43.817	41.490	39.640	40.760	42,460
Katar	21.720	21.860	23.560	34.810	84.960	120.216	69.750	73.060	80.440	87.040
Tunus	1.990	2.260	2.650	2.890	3.210	3.702	4.100	4.140	4.070	4.010
Fas	1.220	1.310	1.570	1.730	2.290	2.731	2.770	2.850	2.970	2.970
Suriye	1.080	1.140	1.230	1.380	1.780	2.457	2.570	2.750	3.450	1.600
Uman	7.930	8.130	9.070	9.075	15.134	19.302	18.170	19.260	23.140	24.620
Ürdün	1.830	1.940	2.190	2.500	2.840	3.393	3.900	4.140	4.380	4.160
Lübnan	-	-	-	5.690	5.800	6.756	12.390	11.850	12.350	12.050
Filistin	-	-	-	1.290	1.263	1.317	1.720	1.880	2.020	1.910

[17] http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2000/01/pdf/text.pdf
http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/01/pdf/text.pdf
http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/pdf/text.pdf

Mevcut ülkelerle birlikte analiz edildiğinde, bölgenin ekonomik gücünün % 20,7'sini Türkiye, % 18,5'ni Suudi Arabistan, %11,8'ini İran, % 7,0'sini Mısır, % 6,3'ünü BAE, % 5,6'sını Cezayir, % 3,7'sini Fas, %3,6'sini Kuveyt oluşturmaktadır. Bu ülkeler GSMH'nın yaklaşık olarak %73,5'ine eşittir. Geriye kalan ülkelerin tamamı ise % 26,5'ini oluşturmaktadır. 2005 yılı verilerine göre bölgenin genel ihracat fazlası 95 milyar, 2012 yılında ise 122 milyar dolar olup pozitif bir görünüm çizmektedir. Dünya geneli dikkate alındığında, gelişmiş kapitalist sanayi ülkelerinin bütçe açıkları çok ileri boyutlardadır. Ortadoğu ülkelerinin genel toplamında ihracat fazlalığı olması aldatıcı bir durumdur. Bu sadece petrol ihracına dayanan ülke ekonomilerinin yarattığı bir fazlalıktır. Genelde Ortadoğu ülkelerinin bütçe açıkları ve dış borçları GSMH'ya eşittir.

Türkiye petrol zengini bir ülke olmasa da, orta düzeyde gelişmiş bir sanayi ekonomisine sahip olması, diğer yer altı kaynakları, tarımsal gelişmişlik düzeyi doğal olarak ekonomik gücünü arttırmaktadır. Ancak, mevcut ülkeler içerisinde özellikle petrol üreticisi ülkelerin ekonomik alandaki istikrarı çok daha güçlüdür. Bunun nedeni dayandığı enerji kaynaklarının zenginliğidir.

Tablo-9: GSMH'nın Sektörel Dağılım Yüzde Oranı-2005-2012 [18]

ÜLKELER	Tarım 2005	Tarım 2012	Sanayi 2005	Sanayi 2012	Hizmetler 2005	Hizmetler 2012
Cezayir	9.81	6,9	56,62	62,1	33.57	31,0
İran	10,76	10,4	41,51	30,7	47,73	52,5
Irak	--	9,7	--	60,5	--	29,8
Kuveyt	2,87	12,0	59,38	20,0	37,74	68,0
Mısır	15,09	13,9	36,91	36,7	48,0	49,3
Libya	--	3,2	--	49,5	--	47,3
Bahreyn	--	0,5	--	42,0	--	67,8
S.Arabistan	3.96	2,1	58,86	60,3	37,18	37,6
BAE	3,64	7,5	47,87	40,9	48,49	51,6
Katar	0,70	0,1	36,20	730,	63,10	26,9
Tunus	12,59	8,3	27,76	33,3	59,65	58,3
Fas	15,87	38,8	30,38	5,6	53,75	30,1
Suriye	23,04	23,2	27,18	31,5	49,78	45,3
Uman	---	6,1	---	10,8	---	83,1
Ürdün	8,45	1,3	39,53	31,1	52,02	65,6
Lübnan	12,23	6,2	20,05	21,4	67,72	72,4
Filistin	6,18	3,7	1201	23,8	81,81	61,7
İsrail		2,5		31,1		66,4
Türkiye	13,38	9,2	21,89	27,1	64,72	63,8

[18] http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2005/01/pdf/text.pdf
http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/pdf/text.pdf

Bir ülkenin kişi başına düşen GSMH'sındaki oranın büyüklüğü ile o ülkenin ekonomik gelişme durumu, istikrarı, zenginliği arasında bir bağ bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile bir ülkenin nüfus yoğunluğu ile bu nüfusta kişi başına düşen milli gelir payı, uluslararası ekonomik ilişkilerde temel alınır. Dünya çapında kişi başına düşen milli gelir ortalama olarak 6000 dolardır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesini kapsayan ülkelerin tamamında, kişi başına düşen milli gelir yaklaşık olarak 3480 dolardır. Bölgenin geneli ele alındığında, dünya ortalamasının çok altında kalmaktadır. Ancak tek tek ülkeler ele alındığında aralarında çok büyük farklılıklar söz konusudur. Örneğin bölgenin en kalabalık nüfusuna sahip Mısır'da kişi başına düşen GSMH, 2002 de 1.390 dolar, 2005'de 1.250'a dolara düşmüş ve 2012'de ise 2.730 dolar olarak belirlenmiş. Fas'ta ise 2002'de 1.220 dolar, 2005'de 1.730 dolar ve 2012'de2,970 olarak gerçekleşmiş ise Tunus'ta ise 2002'de 1.990 dolar, 2005'de 2,890 dolar ve 2012 yılında ise 2010 dolar olarak belirlenmiş. Tersine, Katar'da 2001'de 21.776 dolar, 2005 34.810 dolar ve 2012'de 87.070 dolar olarak gerçekleşmiş. 2012 verilerine göre BAE 97.070 dolar, Kuveyt'te 75.250 dolar, dolar olarak gerçekleşmiş.

GSMH bakımından bölge ülkeleri iki farklı grupta ele alınabilir. Petrol üreticisi ülkelerin GSMH'da kişi başına düşen payı, endüstrileşmiş gelişmiş kapitalist ülkelerin genel ortalamasına yakın olup dünya ortalamasının çok üzerinde bir oranı oluşturmaktadır. Petrol üreticisi olmayan diğer ülkeler dikkate alındığında ise, kişi başına düşen milli gelirin dünya ortalamasının çok altında olduğu görülür. Fas, Tunus, Suriye, Mısır gibi ülkeler genel sıralamada, GSMH'nın kişi başına düşen payı bakımından fakir ülkeler kategorisine yakın olarak görülmektedirler. Bu durum aynı zamanda BOP kapsamına alınan devletlerin ekonomik ve toplumsal sorunları bakımından da bize bir fikir veriyor. Toplumsal çatışmanın körfez ülkeleri dışındaki ülkelerde meydana gelmesiyle o ülkelerin ekonomilerinin düzeyi arasında bir bağ bulunuyor.

Milli gelirin sektörlere göre dağılımı, aynı zamanda o ülke ekonomisinin hangi sektörel alanda geliştiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak sektörel dağılımlar üç ana unsurdan oluşmaktadır. Hizmetler olarak ifade edilen, ülke içinde elde edilen iç vergi gelirleri ki hemen her ülkede ciddi bir oranı oluşturmaktadır. Yani toplumdan kesilen vergiler olarak ifade edilen rakamlar GSMH içerisinde gösterilmektedir. Diğer iki alan, Tarım ve Sanayidir. Tarımsal ürünlerin tamamının üretimi ve işletilmesinden elde edilen gelir ile sanayi dallarının toplamından elde edilen genel gelirleri kapsamaktadır. Ülkelerin geliştiği üretim alanlarına göre, GSMH'daki payı önemli bir oranda artmaktadır.

Hizmetleri dışta tutarsak, söz konusu olan ülkelerde sanayi ve tarım girdilerinin büyüklükleri farklılıklar göstermektedir. Bölge ülkelerinin/Türkiye hariç, sanayi alanındaki gelişmesi oldukça geridir. Körfez ülkelerinde geçerli olan sanayi dalı ise petroldür. Genelde tarıma elverişli olmayan ama enerji zengini Suudi Arabistan, BAE, Katar, Libya, Kuveyt gibi ülkelerde GSMH'da tarımsal değer %3-5 arasında değişirken, sanayi/yani petrol alanında bu oran % 60'lar civarındadır. Suriye, Mısır, Fas, Tunus, gibi ülkelerde tarımsal ürünlerin GSMH içerisindeki payı önemli bir yer tutar. Türkiye gibi ülkelerin ekonomisinde endüstri-sanayi üretiminin belirli bir ağırlığı söz konusu olmakla birlikte, özellikle tarımsal-sanayi ürünleri halen belirleyicidir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin tarımsal ürünler alanında da genelde dışa bağımlılık henüz aşılmış değildir. Ayrıca, tarımsal üretim, IMF tarafından denetlenmekte olup, üretim kotası sınırlandırılmıştır. Özellikle Avrupa ülkelerinin tarımsal ürünlerine rakip bir düzeye gelmemesi için çok bilinçli olarak engellenmektedir. Bu nedenle Cezayir Fas, Mısır, Ürdün, Suriye gibi ülkelerde tarımsal üretimde önemli bir toprak potansiyeli bulunmakla birlikte, tarımsal ürünler önemli oranda ithal edilmektedir.

Tablo-10: Tarımsal Ürün İthalatı/Yıllara Göre [19]

ÜRÜNLER	1961-1965 Yıllık /milyon dolar	1996-2000 Yıllık /milyon dolar	2000-2004 % Artış
Tahıl-Buğday dâhil	5 037	49 869	9,9
Buğday	2 296	25 174	10,9
Şeker	1 609	5 905	3,7
Bitkisel Yağlar	220	1 345	6,1
Sığır Etleri	8	461	57,6
Kümes Hayvanları	4	593	148,2
Süt tozu	33	486	14,7

[19] MUTIN Géorges, Geopolitique du Monde Arab, Paris, Ed. Ellipses, 2005, p. 85.

Tarımsal ürünlerin yıllık ithalatını veren bu tablodan anlaşıldığı üzere, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinin büyük bir kısmı dışa bağımlı durumdadır. 1965'ten 2000'li yıllara kadar yıllık tarımsal üretim mallarının tüketimindeki artışa bağlı olarak ithal oranları sürekli artmaktadır. 1965 yılında 5 milyon ton hububat ithal edilirken, 1974 yılında 10 milyon tona, 1980'de 21 milyon tona, 1985'te 32 milyon tona ve 2000 yılında ise 50 milyon tona ulaşmış. Örneğin Mısır üretici bir ülke olmakla birlikte her yıl 8 ile 10 milyon ton arasında hububat ithal etmektedir. Aynı şekilde Cezayir 5 milyon ton, Suudi Arabistan 6 milyon ton hububat ithal etmektedir. Söz konusu ülkelerin yıllık şeker ithalatı yaklaşık olarak 6 milyon tona, bitkisel yağlar 1,3 milyon tona ulaşmıştır. Tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu Mısır ve Cezayir gibi ülkelerin dahi ithalatının % 30'nu yine tarımsal sanayi ürünleri oluşturmaktadır. Son yıllarda narenciye ihracatında belirli bir artış söz konusu. Örneğin, Fas narenciye ürünlerinin % 35'ini, Suriye % 40'ını Mısır ve Ürdün ise % 60'ını ihraç etmektedir.

Tablo-11: Tarımsal Ürün İhracat/Yıllara Göre [20]

ÜRÜNLER	1961-1965 Yıllık /milyon Dolar	1996-2000 Yıllık /milyon Dolar	2000-2004 % Artış
Tahıl-Buğday dâhil	357	7 378	19,7
Buğday	178	1743	10,2
Şeker	57	1 131	19,5
Bitkisel Yağlar	7	455	65
Sığır Etleri	6	969	116
Kümes Hayvanları	21	985	47
Süt tozu	636	12 388	19,4

İthalat üretiminin yıllara göre dolar bazında değeri dikkate alındığından, tarımsal ürünlerin ithalatının ülke ekonomisinde ne kadar önemli bir yer tutuğunu görebiliriz. Örneğin, buğday tahıl hububat ürünleri için ithalata ödenen para miktarı 7,5 milyar dolar, şeker için 1,7 milyar doları oluşturmaktadır. 8 kalem ithal ürün için ödenen yıllık miktar yaklaşık olarak 12,5 milyar dolardır. Yıllık artış oranı ise % 19,5 civarıdır. 2000-2004 yılları arasında besleyici ürünlerde %25 ithalat yapılırken %19 civarında ihracat

[20] MUTIN Géorges, Geopolitique du Monde Arab, Paris, Ed. Ellipses, 2005, p. 85.

yapılmış. Arada yaklaşık olarak % 6'lık bir fark bulunmaktadır. Bu söz konusu rakamlar özellikle tarımsal ürünlerin yoğunluklu olarak ön plana çıktığı ülkeler için geçerlidir. Ekonomileri sadece petrole dayanan ülkeler için, bu oran çok daha yüksek olup % 85'e kadar çıkmaktadır. Tarımsal üretimin küresel sistemin politikalarına bağımlı hale getirilmesi içinde, tarımsal üretiminin GSMH'nın önemli bir bölümünü oluşturan ülkeler, IMF, Dünya Bankası ve DTÖ tarafından ablukaya alınmış durumdadırlar. Özellikle de MAI anlaşmasını kabul eden veya IMF ile borç ilişkisi olan ülkelere zorunlu kotalar konulmuştur. Örneğin, buğday, pamuk, ayçiçeği, mısır vb. özellikle de sanayi-tarımsal ürünlerde, yıllık üretim oranı, kapitalist kurumların merkezlerinden belirleniyor ve uygulatılıyor. Küresel sistemin uluslararası ekonomik ve parasal kurumları, hem bu ülkelerin tarımsal üretim yapan ülkeler olarak kalmasını istemektedirler hem de üretim kotalarını doğrudan kendileri belirleyerek bağımlılık ilişkisini sürdürmektedirler.

Dünya kapitalist ilişkileri dikkate alındığında küresel güçlerin, Ortadoğu ülkelerinin genelde sanayileşmesini/endüstrileşmesini pek tercih etmedikleri görülür. Küresel sistem güçlerinin genel dağılımı içerisinde, Fas, Tunus, Mısır ve özellikle Türkiye gibi ülkeler tarımsal ürün merkezleri olarak konumlandırılmaya çalışılmaktadır. Türkiye ve Cezayir gibi ülkeler ise tarımsal ürünleri ve sanayi endüstrisi nedeniyle ikili bir işleve sahiptir. Petrol üreticisi ülkelerde ise sadece petrol endüstrisine dayanan bir ekonomik yapılanmaya gidilmektedir. Gerek tarımsal endüstri gerekse sanayi endüstrisinin bütün ilişki ağları, küresel sistemin uluslar üstü şirketlerine bağımlı olarak gelişmektedir. Dikkat edilirse, petrol üretim sanayisinin tamamı dış ilişkilere bağımlıdır. Teknolojik transferler durdurulduğunda petrol üretim kapasitesinin de hızla düşeceği bilinir. Bunun diğer bir anlamı da, söz konusu ülkelerin GSMH üzerinde, uluslar üstü tekellerin dolaylı ama etkili bir rolü bulunduğu gerçeğidir. Bu olgunun kavranması tamamen uluslararası ilişkilerin ve sermaye akışının çok iyi bir şekilde analiz edilmesinden geçer. Ortadoğu ilişkileri bakımından ele alacağımız bazı alt başlıklarda bu ilişki ağlarının önemli bölümlerini görmüş olacağız.

BÖLÜM V

KÜRESEL KAPİTALİST GÜÇLERİN BÖLGESEL SÖMÜRGECİLİK POLİTİKASI VE BÜYÜK ORDOĞU STRATEJİSİ

1- Küresel İşgal Stratejisi

El Sharq gazetesinde detayları yayınlanan "Büyük Ortadoğu Projesi", küresel güçlerin, dünya kapitalist sisteminin bugünkü ekonomik ve politik ihtiyaçlarına uygun bir Ortadoğu stratejisi oluşturmaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu proje sadece kapitalist güçlerin Ortadoğu'nun enerji yataklarına el koymak için oluşturulmuş değil. Esasen, dünya küresel kapitalist sisteminin 21. yüzyılın ekonomik, politik ve ideolojik yapılanmasına uygun 'yeni' toplumsal sistemler oluşturma stratejisidir. Örneğin, 21. yüzyılda ulus ve uluslaşmanın alacağı yeni biçimler, devlet ve burjuva devlet biçimlerinin, demokrasi ve burjuva demokrasinin yeniden tanımlanması ve kültürel hegemonya gibi çok geniş bir alanı oluşturmaktadır. Bölgesel işgaller esas olarak, bu politikaların yaşama geçirilmesine dayanmaktadır.

Bu nedenle 'Büyük Ortadoğu Projesi' ya da 'Yeni Ortadoğu' ismi ile adlandırılan politikalar, küresel kapitalist güçlerin, dünyayı yeniden şekillendirme amaçlı stratejik projelerinden biridir. Bu projede ABD gibi bir ülkenin ön plana çıkması ya da daha inisiyatifli olması, bu stratejinin küresel kapitalist sistemin ihtiyacına bağlı olarak oluşturulduğu gerçeğini ortadan kaldırmıyor. ABD'nin önderliğinde New York'ta toplanan G-8'ler zirvesinde son şekli verilen projenin kapsamının, hem azami karın yoğunluklu olduğu stratejik bölgelerin küresel işgal yoluyla denetim altına alınması hem de döneme uygun siyasal stratejilerin uygulanması için bir deneme alanı olarak kullanıldığı çok kısa bir süre içerisinde ortaya çıktı.

Kendisini dünyanın tek imparatoru ya da tek hâkim gücü olarak görmeye başlamasından sonra yer kürenin bütün stratejik alanlarını kendi sınırları olarak ilan eden ABD, işgalle birlikte ortaya çıkan somut durum karşısında, dünyayı tek başına kontrol edemeyeceğini de fiilen görmüş durumda. Bu nedenle, daha çok ABD-AB ittifakını merkeze alan ama yeni ittifak arayışlarını da dışlamayan stratejiler oluşturulmaya çalışılmaktadır.

ABD'nin önderliğinde gerçekleştirilen ve dünyanın bir bütün olarak sömürgeleştirilmesi stratejisi ekseninde Afganistan'ı ve Irak'ı işgal etmesi ile bölge coğrafyası, uluslararası güçler arasında pazar paylaşım rekabetinin odağı haline geldi. Önümüzdeki süreçte, blok emperyalist gruplar arasındaki ilişkilerin alacağı biçime bağlı olarak, bugün, Ortadoğu'da güncelleşen rekabet, bütün Avrasya'yı kapsayacak tarzda belirginleşecektir. ABD'nin strateji uzmanlarından ve Clinton'un dış ilişkiler sorumlularından olan Martin İndyk, "Orta Doğu'da çifte

amacın gerçekleşmesi için hegemonyasını kullanacak olan, bölgedeki güçler dengesini yönlendiren hegemonik bir güç olunması"[1] ve ayrıca Daniel Pipes'in belirttiği gibi Orta Doğu'nun çehresinin değiştirilmesi ve (buna e n ciddî tehdit olarak duran) laik devrimci Arap milliyetçiliği ile İslâmi dinci köktencilik gibi unsurlardan arındırılmış yeni bölgesel düzenin kurulması"na özel bir vurgu yapmaktadırlar.[2] Böylece ABD, Ortadoğu'da bölgesel güç dengelerine bağlı olarak hegemonyasını pekiştirecek bir askeri stratejiyi uygulayıp, küresel sistemle 'çatışmalı' olabilecek bütün politik güçlerin tasfiyesini hedeflediklerini çok açık olarak belirtmektedir.

Yine ABD'li stratejist Anthony Lake, George Washington Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada, Ortadoğu'nun işgal edilmesi için bir dizi gerekçeler ileri sürüyordu: "1) Ortadoğu'da barışın düşmanları; 2) etnik ve dini şiddet şeklindeki eski tehditler; 3) serseri devletlerin saldırganlığı; 4) kitle imha silahlarının yayılması; 5) terörizm; 6) örgütlü suç..."[3] 2.Bush yönetimi, söz konusu olan bu maddeleri gerekçe gösterip Afganistan ve Irak'ı işgal ederek BOP'u fiilen uygulamaya koymuş oldu.

ABD önderliğindeki NATO kuvvetlerinin önce Afganistan'ı daha sonra koalisyon güçlerinin Irak'ı işgal etmiş olmaları da sadece bugüne ilişkin belirlenen kısa vadeli bir politikanın sonucu olmadığı, geçmişten geleceğe yönelik, emperyalist hegemonik mücadelenin dünyaya hâkim olmak için uzun vadeli planlarının bir başlangıcı olduğu görülüyor. Aynı şekilde, 21. yüzyıla girerken emperyalizmin gelişim evresinin yeni bir aşamasına tekabül eden bir döneme girildiği, 3. dünya pazar paylaşım savaşının, birinci ve ikinci dünya savaşından çok farklı olarak aslında bir biçimiyle başladığı, uluslararası kapitalist bloklar arasındaki rekabetin 'azami kar yasasına' bağlı olarak enerji kaynaklarının yoğunlaştığı merkezlere doğru kaydığı, pratik olgularla ortaya çıkmış durumda. Dünya küresel kapitalist güçleri tarafından egemenlik altına alınmak istenen bölgelerin korunması için militaristleştirilmiş stratejik politikaların geliştirilip uygulanmaya konulduğu ve uluslar üstü petrol-doğal gaz ve silah tekellerinin söz konusu olan bölgelerde egemenliklerini pekiştirdikleri çok açık olarak görülmektedir. Askerileştirilmiş kolektif bir emperyalist

---

[1] İNDYK Martin, *Güç Dengesinden de Öte: Amerika'nın Ortadoğu'daki Seçimi,* The National İnterest, No:26, 1991.

[2] PAPİES Daniel, *Benzer Farklılık: İslami Tehdit*, National Review, Kasım 1994.

[3] Aktaran GÖKOĞLU İraklis, *Terör İmparatorluğu,* Teori ve Politika Dergisi, Ankara, Bahar 2003, syf. 132.

stratejinin uygulanma alanı olarak Ortadoğu'nun öncelikli olarak seçilmiş olmasının birçok nedeni bulunmaktadır.

Haluk Gerger, küresel kapitalist sistemin askerileştirilmiş politikalarını açıklarken şunları vurgulamaktadır: "Askeri alandaki rakipsiz üstünlük, ideolojik-politik tek merkezlilik avantajı, içerde şoven militarizmi besleyen tepkiler, küreselleşme sürecinin yarattığı varsayılan global değerlerin standartlaşmasına duyulan güven ve Soğuk Savaşı kazanmada Reagan'ın güç politikasının belirleyici olduğuna duyulan inanç gibi faktörlerin yarattığı fırsat algılamasıyla imparatorluk ihtiraslarına gem vuramayan bir ekibin öncülüğünde salt şiddetin gücüne dayalı strateji Bush yönetimince yürürlüğe konuldu..."[4] Bu politik yönelim, sadece ABD'nin askerileştirilmiş stratejisini değil, esas olarak bütün küresel güçlerin pratik yönelimlerini ortaya koymaktadır.

Özellikle son 4 yıldır ABD-AB ittifak güçlerinin Ortadoğu'da izlemiş oldukları yayılmacı, militarist politikalar, etkin ya da başarılı olmasına bağlı olarak, önümüzdeki yıllarda Kafkasya, Türkî Cumhuriyetler ve Uzak Asya'yı kapsayarak genişleyecektir. ABD tarafından geliştirilen ve diğer küresel kapitalist güçler tarafından da kabul edilen 21. yüzyıl sömürgecilik stratejisinin ana unsuru, uluslar üstü tekellerin sömürü alanlarının geliştirilmesine ve garanti altına alınmasına dayanmaktadır. Özellikle son 15 yıldır çok uluslu tekellerin birleşerek uluslar üstü tekellere dönüşmeleri, borsa üzerinde hisse senetleri satın alma yoluyla şirketlere ortak olma veya kar oranlarının paylaşılması gibi önemli temel faktörlerle iç içe geçerek, tekelleşmede yeni bir döneme, yani uluslar üstü tekelleşme sürecine girildiğini söyleyebiliriz. Kapitalist sistem içerisindeki bu gelişme eğiliminin ideolojik önderliğini ise yine ABD'li strateji uzmanları yapmaktadır. Üzerinde kapsamlı bir şekilde duracağımız gibi, bu yönelimin arka planında, ABD'nin kapitalist dünyanın tek önder gücü olarak kabul ettirilmesi politikası vardır.

Bugün bir avuç çok uluslu şirketin denetiminde 150 milyon kişi aktif olarak çalışmaktadır. Bu çok uluslu şirketlerin yıllık 3,4 trilyon dolarlık üretiminin 2,7 trilyon doları zengin ülkelere yatırılırken, ancak %5'i Güneyin yoksul ülkelerine yatırılmaktadır. Dünyanın %20'sini teşkil eden zenginler, dünya gelirinin % 85'ine el koymaktadırlar. Rekabetin ve iç çatışmaların yoğunlaştığı noktalardan biri de bu çok uluslu tekellerin elde ettikleri karları, hangi kapitalist ülkeye ve

[4] GERGER Haluk, KÜÇÜKAYDIN Demir, KÜRKÇÜ Ertuğrul, *Büyük Ortadoğu Projesi ve Sosyalist Strateji* Berlin, Evra-politik yay. 2005, syf. 41.

hangi oranda aktaracakları sorunudur. Dünyanın en büyük 100 tekeli; ABD, Almanya, Japonya, Fransa, İngiltere, İsviçre vb. ülkelerde bulunmaktadır. Dolayısıyla elde edilen yüksek karlar, daha çok bu ülkelerin bankalarında hareketli aktif sermaye haline getirilmektedir. Bu yoğunluklu aktif sermaye dolaşımının bulunduğu ülke ekonomileri, diğer ülkelere oranla daha güçlü olmaktadır. Yani büyük kapitalist devletlerarasında rekabete konu olan sorun, diğer ülkelerin zenginliklerinden elde edilen 'bu azami karın' paylaşılması sorunudur. Yeraltı ve yerüstü doğal zenginlikleri denetim altına alan 21. yüzyıl yeni hegemonik güçleri, diğer ülkelere göre daha belirleyici ve etkin bir konuma gelmektedirler. Bu nedenle Ortadoğu aynı zamanda uluslar üstü tekeller için de stratejik öneme sahiptir. Onların ihtiyaç duyduğu 'azami kar'ın yoğunluklu olarak bulunduğu bölgelerin başında enerji yataklarına sahip olan Ortadoğu gelmektedir. Bu bölgelerden elde edilen azami karın, gelişmiş kapitalist ülkelere aktarılması da oldukça önemlidir. Bu nedenle bölgenin sömürgeleştirilmesi stratejisi aynı zamanda uluslar üstü tekellerin eğilimini de yansıtmaktadır.

Bu sömürgeleştirme stratejisi, geçmiş dönemlerin politikalarından daha farklı olarak, 'bölgesel' sömürgeleştirme politikalarının uygulamaya konulacağını gösteriyor. Bölgesel sömürgecilik stratejik politikası, öncelikli olarak Ortadoğu bölgesinde şekillenmektedir. Uluslararası kapitalist güçlerin bu bölgede gösterecekleri 'başarı', onları bölgesel sömürgecilikten, bölgesel burjuva devletlerini oluşturma stratejik-politik yönelimlerine doğru götürecektir. Bu politik projelerin uygulanması ise tamamen, uluslararası politik güç dengelerine, emperyalistler arası 'uzlaşmaya' ve dünya sosyalist ve devrimci hareketin politik ve örgütsel gücüne bağlı olarak güncelleşecektir. Ancak bilinen şu ki, uluslararası emperyalist kurumları ve onların politik strateji uzmanları tarafından bu sorun tartışılmaktadır.

ABD askeri ve politik strateji uzmanları tarafından hazırlanan ve uluslararası kamuoyuna sunulan 'Büyük Ortadoğu Projesi'(BOP), bölgesel sömürgeleştirme politikasının bir parçasını oluşturmaktadır. Uluslararası kapitalist güçler tarafından henüz yeni denenmeye başlanan bu modellerin uygulanması için, birçok uluslararası faktörün birlikte ele alınması gerekmektedir.

Özellikle, kapitalizmin temel yasası olarak bilinen 'azami' kar yasasının uygulanması için bölgesel sömürgeleştirme politikalarının ve militaristleştirilmiş devletlerin oluşturulması bir bakıma zorunludur. Aksi takdirde doğal zenginliklerin denetiminin süreklileştirilmesi zor olacaktır. Bu bakımdan, esas olarak büyük kapitalist ülkelerin çok daha büyük oranda militaristleşecekleri bir

sürece girilmiş bulunuluyor. Pentagon'un son 10 yıldır aktif politika haline getirdiği 'yeni' askeri savaş stratejisi, bu yönelimin temel politikasını oluşturuyor.

Ayrıca kapitalist güçler arasındaki pazar paylaşım mücadelesinin; özellikle 'azami kar'ın yoğunlaştığı bölgeler üzerinde şekillenmesi de dikkate alındığında ABD'nin izlemiş olduğu politikalar çok daha belirgin olarak anlaşılacaktır. Bu alanlar coğrafi olarak, petrol ve doğalgaz enerji yataklarının bulunduğu, Ortadoğu ve Kafkaslar olarak ön plana çıkmaktadır. Aynı şekilde, yeraltı zenginliklerinin çevresini oluşturan jeostratejik bölge ülkeleri de bu rekabet alanının içerisinde bulunmaktadırlar. Bu bakımdan küresel kapitalist sitemin mevcut yönelimi sadece Ortadoğu değil, çok geniş bir alanı kapsamaktadır.

2.Dünya savaşından bu yana, dünyanın, ABD'nin denetiminde yeniden sömürgeleştirilmesi için uzun vadeli politikalar geliştirildiğini biliyoruz, ABD'li senatör Albert J. Beueridge bunu şu cümlelerle açıklıyordu ; "Dünya ticareti bizim olmalı ve olacaktır. Ticaret karakollarımızın çevresinde bizim bayrağımızı dalgalandıran ve bizimle ticaret yapan, kendi hükümetlerine sahip büyük sömürgeler kurulacak, kurumlarımız ticaretin kanatları altında bayrağımızı izleyeceklerdir. "[5] Bugün 'ABD'nin çıkarlarının olduğu her yer ABD topraklarıdır' ya da 'Bütün dünyanın sınırları ABD'nin sınırlarıdır' mantığına dayanan dünyayı sömürgeleştirme politik stratejisi, daha 40 yıl önce belirlenmiş ve adım adım uygulanmaya konmuştur. Bu strateji, Emperyalizmin 3. dönemi olarak adlandıracağımız özellikle 1980'ler sonrası emperyalizmin gelişme evresiyle ve o tarihten itibaren oluşturulmaya başlanan küreselleşme politikaları ile doğrudan bağlantılıdır.

G.W. Bush'un danışmanlarından Robert Kaplan ABD emperyalizminin stratejik yönelimlerini açıklarken şunları ifade ediyor ; "İkinci Dünya Savaşı'nda ABD'nin zaferi, Roma'nın ikinci büyük savaşında olduğu gibi, onu evrensel bir güce dönüştürdü... "[6] İkinci dünya savaşında, Avrupa devletlerinin askeri ve politik yenilgisi, kapitalist dünya sistemi içerisinde ABD'yi tek hâkim güç haline getirdi. Özellikle Avrupa kapitalist ülkelerinin sınırlarına dayanan ve o tarihsel dönem içerisinde ciddi politik ve askeri güce sahip olan Sovyetler Birliği'ne karşı, Avrupa'nın 'koruyucusu' rolünü oynadı. ABD'nin uluslararası kapitalist

[5] Aktaran TURAN Talat, *Özel Savaş, Terör Ve Kontrgerilla*, İstanbul, Tümzamanlar yay. , 1995, syf. 101.

[6] Aktaran GOLUB Philip S. , Le Monde Dipolomatique. Sayı: 582 syf.8.

cephe/blok içerisinde askeri ve ekonomik olarak, uluslararası ilişkiler sistemini tek başına belirleyen bir güç haline gelmesi, bir bakıma 'ikinci bir Roma emperyalist imparatorluğu' ile kıyaslandı.

ABD Başkanlarından 1. Bush, Haziran 1992'de, ABD Kongresinde yaptığı konuşmada, Sovyetlerin 'çökmesinden sonra' ABD'nin dünyanın tek hâkim süper gücü olduğunu ve bütün dünyanın bu gerçeği kabul ettiğini belirtiyor ; "(...) daha önce silahlı iki kampa bölünmüş olan dünyada artık tek ve üstün bir süper güç var: ABD. Dünya bunu hiç korku duymadan kabul ediyor. Çünkü dünya gücümüze inanıyor."[7] Bu değerlendirmenin, ABD başkanlarının sıkça ifade ettiği ve ABD dış politikasının değişmez temel 'ilkesi' olduğunu biliyoruz. Bütün strateji, ABD'nin dominant bir güç olarak tek başına dünya'ya egemen olma ve dünyayı 21.yüzyıl emperyalist yönelime göre sömürgeleştirme politikasına dayanmaktadır. ABD'nin dünyanın tek lider gücü olduğunu ve bu nedenle dünyanın hemen her bölgesinin ABD'nin ilgi alanında olduğunu belirten Amerika Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde ise şunlar söyleniyor ; " (...) Dünyanın liderliğimize gereksinimi vardır. ABD liderlikte rakipsiz kalmıştır. Bu nedenle dünyanın, her bölgesine ilgi duymaktadır. ABD ulusal güvenliğine yönelik tehditlere karşı politikalar üretmektedir. Bu politikalar, bölgelere ve bölgeler içindeki ülke sayısı kadar değişik sayılardadır."[8] I. Bush'un bu ifadeleri, 1995 yılında, uluslararası gelişmelere bağlı olarak yeniden ele alınan ve ABD'nin hem dünya genelinde hem de bölgelerdeki temel politik yönelimlerini ortaya koyan Amerika Ulusal Güvenlik Stratejisi'ndeki sömürgeci yayılmacı politikalarının çok somut bir ifadesidir. Özellikle kendisini kapitalist dünya sisteminin lideri olarak gören ABD, dünyanın zenginliklerinin paylaşılmasında, kendisini tek söz sahibi olarak konumlandırmaktadır. "ABD'ye savaş ilan edebilecek ülke yoktur. Ancak ekonomik rakipleri vardır. Küresel ekonomi uygulaması ile ABD bunu lehine değiştirecektir."[9] ABD'nin, özellikle Ortadoğu'nun ve Avrasya'nın doğal zenginliklerini kapsayan ve askeri işgallere dayanan 'yeni' sömürgeler yaratma politikaları; esas olarak 'küresel ekonomi'nin can damarlarını ele geçirip karşıt rakip güçlerini etkisizleştirmek ve böylece de kapitalist 'dünya liderliği'nin keyfini sürdürmektir.

---

[7] Aktaran NYE JR. Joseph S. , *Amerikan Gücünün Paradoksu*, İstanbul, 1111 yay. , 2003, Syf. 183.

[8] Le Monde Diplomatique-Trükçe baskısı, Masım 2003.

[9] Age.

Clinton döneminde ABD Savunma Bakanlığını yapmış 'Kennedy Hükümet Okulu' rektörü Joseph S. Nye ise aynı konuda şunları dile getiriyor : "Roma'dan beri, bugün yalnızca Birleşik Devletler, en büyükleri de dâhil hiç bir geçmiş imparatorluk ile kıyas kabul edilmeyecek bir üstünlüğün keyfini çıkarmaktadır. "[10] 2. İkinci dünya savaşından beri, diğer emperyalist ülkelerle kıyaslanmayacak düzeyde uluslararası egemenlik ilişkilerinde tek söz sahibi olması, ABD'yi keyiflendirmektedir.

Washington Post başyazarı ve Beyaz Saray'ın gayri resmi sözcüsü durumunda olan Charles Krauthammer ise şunları yazıyor ; " Gerçek o ki, Roma'dan sonra hiç bir ülke, kültürel, ekonomik, teknik ve askeri olarak böylesine üstün olmadı (...) Amerika bir dev gibi dünyayı adımlamaktadır... Roma'nın Kartaca'yı ezmesinden sonra hiç bir büyük güç şu ulaştığımız düzeye ulaşmadı."[11] Dünyanın Köleci imparatorluğu olarak bilinen ve geçmişten günümüze bütün insanlık tarihi boyunca, yayılmacı-ilhakçı politikaları ile tarihin sayfalarında yer alan 'Roma İmparatorluğu'na özenen bir ABD imparatorluğu istenmektedir. Bugünkü tarihsel koşullar içerisinde yayılmacı politikalarını geliştirerek, askeri, ekonomik ve kültürel alanda dünyanın tek lider emperyalist gücü olarak kalmak için bütün olanaklarını kullanmaktadır.

ABD'nin uluslararası yayılmacı ve saldırı politikalarının gelişme düzeyini, Wall Street Journal'ın başyazarı Max Boot daha belirgin olarak yazıyor : " Eğer Amerika bugün, Britanya'nın sömürgeci askeri kuşaklarının sefer yaptığı birçok ülkede askeri operasyonlara giriştiyse (...) düzensizliği boğmak için batının askerlerinin müdahalesi gerektiyse bu tesadüf değildir (...) ezici bir askeri gücü bulunduran ve bunu diğer devletlerin hareketleri üzerinde etkide bulunmak için kullanan bir politik bütünlüğe çok güzel olarak bir imparatorluk denir. Amacımız bir rakibe karşı savaşmak değildir, çünkü böyle biri yoktur, amaç emperyal pozisyonumuzu korumak ve emperyal düzeni elde etmektir."[12]

ABD'nin kendinden emin olduğu temel nokta; hiç bir ülkenin, kendilerine rakip olamayacağına inandıkları için, daha çok kapitalist dünya düzeninin yayılmacı politikaları üzerinde ağırlıklı olarak durmaktadır. Tabi, bu politik analizlerin ne kadar gerçekçi olduğu veya olacağı bir yana, ama ABD'nin emperyalist yayılmacı politikaları bakımından bize temel fikirler vermektedir.

---

[10] Aktaran GOLUB Philip S. , Le Monde Dipolomatique. Sayı: 582 Syf.8.
[11] Age. Syf. 8.
[12] Age, Syf.8.

Ancak diğer küresel kapitalist devletlerin ekonomik ve politik gücünün uluslararası alandaki etkinliği, ABD'nin tek başına keyif sürmesini ciddi oranda etkiledi dahası engelledi. Tek başına imparatorluk yerine, dünya kapitalist sisteminin liderliğini kabul etti. İmparatorluk ve liderlik birbirinde farklı iki politik kavramı içermektedir. Bu nedenle, ABD'nin imparatorluk yerine benimsemek zorunda olduğu 'liderlik' kavramı doğal olarak onun dünyadaki rolünü doğrudan etkiledi. Pentagon'un oluşturmaya başladığı yeni dönemsel stratejiler, daha çok küresel liderlik yapısına uygun olarak şekillenmektedir.

Robert Kagan : "ABD'nin uygulamış olduğu iyiliksever hegemonya, dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu için iyi olduğu gerçektir. Hiç şüphesiz diğer bütün alternatifler gerçekçi düzenlemelerin aynısıdır."[13] ABD'nin 'iyiliksever' politik egemenliğinin nüfusun büyük bir çoğunluğu için 'iyi' olduğu söyleminin çok açık bir yalan olduğu ve esas olarak dünyadaki bir avuç çok uluslu tekelin yüksek karları için bir 'iyilik' olduğu; Ortadoğu'da izlemiş olduğu sömürgeci politikalarla çok daha iyi anlaşılmaktadır.

ABD'nin en önemli stratejistlerinden biri olan Z. Brzezinski de şunları yazıyor : " (...) uşaklarımızı bağımlı bir durumda tutmalı, uysallığını garantilemeli ve bağımlılarımızı korumalı ve de barbarların birleşmesini engellemelidir."[14] ABD emperyalizmi, dünyada azami karın yoğunlaştığı stratejik bölgeler ve bunları çevreleyen özellikle de jandarma görevi görebilecek, sıçrama tahtası olarak kullanılabilecek ülkelerde doğrudan kendisine bağlı uşakların yaratılmasını açıkça ve yüksek sesle dillendirmekte bir sakınca görmemektedir. ABD'ye bağımlı, sesini çıkarmayan ve uysal 'uşakların' yaratılması, ABD stratejisinin en önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır. ABD'nin savaş stratejisinde; bir takım bölgelerin askeri olarak kontrol altına alınması için, 'eksen' ve 'uşak' ülke olarak adlandırdığı devletlerin askeri güçlerinden ya da topraklarından yararlanması planlanmaktadır. Bugünkü Irak işgali buna somut bir örnektir. Irak'ı işgal eden kapitalist küresel güçlerin uygulamaya çalıştıkları mevcut politikaların fiilen başarısızlığa uğraması ve giderek önemli oranda itibar kaybetmesi üzerine, işgalci güçlerin isteğiyle bölgeye asker gönderme kararı alan uysal-bağımlı 'uşak' devletlerin durumu, yukarda ifade edilen ABD politikası ile doğrudan örtüşmektedir.

---

[13] Age, Syf.9.
[14] Age, syf.9.

ABD'li strateji uzmanları tarafından belirlenen dünyanın 16 temel sorununun 13'ünün Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar bölgesinde olması, ABD emperyalizminin, bugün bölge coğrafyasında izlemiş olduğu politikaların bir sonucudur. Özellikle Ortadoğu bölgesinde bulunun birçok ülkenin sınırlarını yeniden şekillendirme isteği ve kendine uygun 'yeni' devletler oluşturma stratejisi yukarda belirttiğimiz ABD'nin uluslararası çıkarları ile doğrudan bağlantılıdır.

11 Eylül 2001 sürecinden sonra, dünyayı tehdit eden ve 'ya bendensin ya da düşmanımsın' sözleriyle ifade edilen dış politikası, esas olarak ABD'nin, bütün dünya haklarının demokratik ve devrimci kuvvetlerini etkisizleştirmek için izlediği temel bir stratejiydi. Öncelikle Afganistan'ı ve Irak'ı işgal ederek bu ülkelerdeki gerici iktidarları, 'emperyalist şiddet' yoluyla yıkarak yerine 'demokrasi getireceğini' söylese de ABD'nin amacının 'demokrasi' olmadığını Dışişleri Bakanlığı eski görevlisi George Kennan daha 1948'de açıklanmıştı: "ABD dünyadaki servetin yaklaşık yüzde 50'sine ama dünya nüfusunun sadece yüzde 6,3'üne sahip. Bu durumda kendimizi kıskançlık ve hınç nesnesi olmaktan kurtaramayız. Önümüzdeki dönemde gerçek görevimiz, ulusal güvenliğimize kalıcı bir zarar verdirmeksizin eşitsizlik konumumuzu sürdürmemize olanak sağlayacak bir ilişkiler modeli geliştirmektir. Bunun için duygusallığı, hayalciliği büsbütün bırakmamız gerekecektir, dikkatimizin her yerde doğrudan ulusal hedeflerimiz üzerinde yoğunlaşması gerekecektir. Özgecilik ve dünyaya faydalı olma lüksünü taşıyabileceğimizi düşünerek kendimizi kandırmayalım. İnsan hakları, hayat standartları ve demokrasinin geliştirilmesi gibi belirsiz ve gerçekdışı hedeflerden söz etmeyi de bırakalım. Doğrudan kuvvet kavramlarıyla uğraşacağımız günler çok uzak değil. İdealist sloganlar bize ne kadar az ayak bağı olursa o kadar iyidir."[15] Aktardığım bu pasaj, ABD emperyalizmi için 'demokrasi, hayat standartları' ve 'insan hakları' gibi argümanların hiç bir değeri olmadığını ve tersine bu tür kavramlara düşman olduğunu ortaya koymaktadır. ABD'nin bugün Ortadoğu'yu işgal etmek için kullandığı 'demokrasi' yalanının arka planında enerji kaynaklarının ve jeostratejik bakımdan önemli bölgelerin denetim altına alınması olduğu artık herkesin bildiği somut bir gerçek.

2003 yılında Saddam'ın, 2012 yılında Kaddafi'nin 'emperyalist şiddet' yoluyla iktidardan uzaklaştırılması ve daha sonra Esad rejimini yıkmak için Suriye'nin bir iç savaşa sürüklenmesi, dünya kapitalist sistemin bölgesel çelişkileri bakımından

[15] PİTT William R., *Irak'a Savaş, Bush Yönteminin Bilmemizi İstemediği Gerçekler*, İstanbul, Metis yay., 2002, syf. 135, www.komunistdunya.org

bize önemli veriler sunuyor. Amerika Ulusal Kaynaklar Savunma Kurulu üyesi Yahudi kökenli Robert Redford, emperyalist şiddet kullanılarak Ortadoğu'da siyasal iktidarların değiştirilmesine ilişkin şunları belirtiyor: "Petrol üreten ülkeler çoğunlukla diktatörlükle yönetilmektedir. Petrol tüketen ülkelerse çoğunlukla demokrasiyle yönetilmektedirler. Demokrasiler petrol bakımından diktatörlükle yönetilen Arap ülkelerine bağımlı olmanın sancılarını çekmektedir. Bunlardan kurtulmanın iki yolu vardır. Birincisi, petrol üreten Arap ülkelerini zorla -askeri işgaller yoluyla- demokrasiye geçirmek. İkincisi, Petrolü terk edip hidrojen enerjisine geçerek diktatörlükle yönetilen Arap ülkelerini ekonomik bakımdan çökertmek ve böylece kralların devrilmesiyle sonuçlanacak halk ayaklanmalarına ortam sağlamak. Ayrıca, Amerika gibi İsrail de yakıtta %99 Arap petrolüne bağımlı ve Amerika gibi İsrail de Arap petrolüne bağımlılıktan kurtulmak istiyor."[16] Redford'un önerdiği, ikinci koşul yani hidrojen enerjisini kullanmanın yakın bir gelecekte mümkün olmadığı bilinmektedir. Birinci yani Ortadoğu'da emperyalist 'şiddet yoluyla siyasal iktidarların değiştirilmesi' önerisi, ABD'nin temel stratejisi olarak fiilen uygulanmaktadır. Bu değişim süreci sadece aynı zamanda küresel sistemin bölgesel hedefleri bakımından da önemlidir. Bu nedenle Irak politikası nedeniyle Almanya, Fransa ve Rusya ile ABD ve İngiltere arasında meydana gelen görüş ayrılıkları belirleyiciliğini yitirmiş olup, bugün özellikle ABD ile AB, Ortadoğu'nun dünya kapitalist sistemine entegre edilmesi üzerine anlaşmış durumdadırlar. Aynı şekilde, İran'a yönelik tehditlerin arka planında, küresel kapitalist ülkelerin enerji yataklarını bir bütün olarak denetim altına alma istekleri bulunmaktadır. Küresel sistemin lideri olarak ön plana çıkan ABD'nin stratejisinin etkinliği ise sadece Körfez petrolleri için değil bütün dünyanın egemenliğine dayanmaktadır. Bunun yolu birincisi, bölge kaynaklarının denetim altına alınması, ikincisi; diğer sanayileşmiş ülkelerin ABD'nin liderliğine karşı rekabet etmelerinin engellenmesi, üçüncüsü ise, mevcut kapitalist sistemin ekonomik ve politik düzenin değiştirilmesine engel olmak ki bu değişimin ana kuvvetleri esasen uluslararası antiemperyalist, antikapitalist güçler olarak görülmektedir.

ABD'nin Bush doktrini ya da 'önleyici saldırı' diye adlandırılan uluslararası politikası, 1992'de Pentagon'da 'Defence Policy Guidance' başlığıyla gizli bir raporda dile getirildi. Bu rapor ABD Savunma Bakanı eski yardımcısı ve bugünkü Dünya Bankası başkanı Paul Wolfowitz ve İ. Lewis Libby tarafından yazıldı. Bu rapor ; "Büyük güç olmaya götürecek bölgelerin ve kaynakların büyük düşman

[16] Aktaran ÖZAKINCI Cengiz, Euro-Dolar Savaşı, İstanbul, otopsi yay., 2005, syf. 79.

güçlerin eline geçmesine engel olmak ,"İleri derecede sanayileşmiş ülkelerin öncü liderliğimize meydan okuma girişimlerini ya da mevcut ekonomik ve politik düzeni değiştirme girişimlerine engel olmak" ve " gelecekte belirecek olan bir global rekabetin önünü almak "[17] gibi temel yaklaşımları içeriyordu. Raporda görüldüğü gibi, mevcut enerji kaynaklarının ve stratejik bölgelerin 'düşman güçlerin eline geçmesini engellemek için ABD'nin kesin bir saldırı politikasına sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır. Uzun yıllardan beri hazırlanan ve aşamalı olarak uygulamaya konulan dünyaya egemen olma politikasının mantığında, ABD ile çatışma halinde olan veya rekabet eden, ABD'nin çıkarlarına karşı mücadele eden, etmek isteyen herkes 'düşman' kategorisindedir. Doğal olarak, kendisinden olmayanı 'düşman' gören politikanın arka planında esas olarak kapitalist düzeni değiştirmeye yönelik korkular bulunuyor. Paul Wolfowitz ve İ. Lewis Libby'in özel olarak vurguladıkları, '(...) mevcut ekonomik ve politik düzeni değiştirme girişimlerine engel olmak.' düşüncesi ABD'nin temel politik yönelimlerini yansıtmaktadır. Aynı zamanda, ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde, ABD'nin çıkarları ile çatışan güçlere yönelik saldırılar, şu cümlelerle ifade ediliyor ; " ABD Milli Güvenlik çıkarları tehdit edildiğinde, önce diplomasi kullanılır. ABD, müdahalelerin zorunlu olduğu durumlarda yapabildiği taktirde başka ülkelerle, mümkün değilse tek başına askeri kuvvet kullanmayı esas almıştır."[18] Bu politikanın pratikte öncelikli olarak Ortadoğu'da uygulanmasının nedeni bölgenin ekonomik zenginliklerinin dağılımında ABD'nin birincil derecede söz sahibi olmasıdır.

ABD'nin uluslararası strateji uzmanlarının daha 1980'lerin hemen başında belirlemiş oldukları 'egemenlik hakları' politikasının ana merkezi, sıkça vurguladığımız gibi enerji kaynaklarının bir bütün olarak denetim altına alınmasıdır. İkinci dünya savaşının ardından; ABD'nin Ortadoğu petrolleri üzerinde kesin bir egemenlik sağladıktan sonra, dünyanın en geniş petrol yataklarının bulunduğu Kafkasya bölgesi her zaman, ABD için bir sorun olmaya devam etti. Özellikle 2. Dünya savaşından sonra bu bölgelerde Sovyet iktidarlarının kalıcılaşmış olması, ABD'nin bölgesel yayılmacılığını engellemişti. 1960'lardan sonra Mısır, Suriye, Irak, Libya gibi ülkelerde ABD karşıtı Arap ulusal milliyetçiliğinin gelişmesi ve nihayet, İran İslam Devriminin gerçekleşmesi, ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarına önemli darbeler vurmuştu.

---

[17] GOLUB Philips, Maniere de Voir, sayı: 60.

[18] Le Mond Dipolomatique-Türkçe baskısı, Eylül 2003.

ABD'nin hem Ortadoğu'da hem de Avrasya'da etkin ve daha güçlü bir konuma gelebilmesi için öncelikli stratejik hedefi; Sovyet iktidarını yıkmaktı. Burjuva analizcileri tarafından 'soğuk savaş' olarak ifade edilen süreç, aynı zamanda ABD'nin dünyadaki bütün toplumsal hareketlere karşı çok yönlü ve çok kapsamlı saldırılara giriştiği bir dönemdir. Çünkü Ortadoğu'da yeniden belirleyici tek güç olabilmesi ve Avrasya'yı kendi etkinlik alanına çekebilmesi için devrimci ve sosyalist hareketin etkisizleştirilmesi, ABD'nin stratejik politik yönelimleri bakımından zorunluydu.

Ayrıca Ortadoğu'da ve Orta Asya'da etkin bir güç olmak için, Sovyetler Birliği'ne karşı 'İslamcılığın' desteklenmesi de bu politikanın bir parçası olarak ele alınabilir. Bu politik–stratejik yönelim ekseninde ABD uzmanlarının yıllarca üzerinde çalıştıkları 'Avrasya' stratejisi geliştirildi. Çünkü Avrasya'nın denetim altına alınması, politik bakımdan Çin'e kadar olan coğrafik alanlarda da etkin bir güç olması demekti. Bu stratejik hedef, ABD yöneticileri tarafından şu cümlelerle açıklanıyordu , "Avrasya yerkürenin en büyük kıtasıdır ve jeopolitik olarak bir eksendir. Avrasya'ya egemen olan bir güç, dünyanın en ileri ve ekonomik olarak verimli üç bölgesinden ikisini kontrol edebilir."[19] Sanırım çok net olarak ifade edilmiş bu cümlelere fazla eklenecek bir şey yok. Dünyanın üç önemli ekonomik bölgesinden ikisinin kontrol altına alınması ABD için neyi ifade eder? Bunun yanıtı yine ABD politika uzmanları tarafından verilmektedir ; " Amerika için ana jeopolitik ödül Avrasya'dır"

Öte yandan kapitalist sistem içerisinde ABD'nin askeri ve ekonomik alandaki bariz üstünlüğüne rağmen, tek başına dünya üzerinde hegemonya kurmasının pek olanaklı olmadığı artık kabul gören bir durum.

Henry Kissinger bu gerçeği vurgularken ABD'nin diğer küresel güçlerle ilişkilerine dikkat çekiyor: "(...) tarih ABD'ye, mevcut üstün gücünü uluslararası konsensüse ve ilkelerini de geniş çevrelerce kabul edilen uluslararası normlara dönüştürüp dönüştüremeyeceği konusunda kendisini sınayacak bir fırsat tanımaktadır."[20] Kissinger çok açık bir şekilde, ABD'nin dünyayı tek başına yönetme şansına sahip olmadığını bunu diğer küresel güçlerle paylaşması gerektiğini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde ABD'nin kendisi dışındaki 'küresel güçlerle dünyayı birlikte yönetmek' için geliştirdiği politikalara zemin bulmak için ABD halkının tercihlerini yansıtan bir ankette ortaya çıkan tablo bize somut

---

[19] BRZEZİNSKİ Z. , *Le Grand Echiquier,* Paris, Pluriel yay., 1997, syf.57.

[20] Aktaran JR NYR Joseph S. , *age,* syf. 209.

bir fikir vermektedir. Ankete katılanların "%28'i Amerika'nın önümüzdeki yüz yıl boyunca dünyanın en büyük gücü olmaya devam edeceğini söylerken, %61'i ABD'nin bu statüsünü birkaç devletle birlikte paylaşacağına inanıyor." "Halkın üçte ikisinden fazla bir kesimi, ilkesel olarak, ABD'nin başka ülkelerin desteğini almadan dışarıda tek başına hareket etmesine karşı." ABD halkının yeni dönem stratejiler ekseninde yönlendirilmesi için uygulanan politik manipülasyonun arka planındaki gerçeklik çok nettir: ABD artık kendisini dünyanın 'tek imparatoru' olarak göremiyor. Bugünkü strateji daha çok kapitalist küresel sistemin lideri olarak, dünya üzerinde egemenliğini devam ettirmeye çalışmasıdır. Bunun en somut örneği ise Ortadoğu'daki son gelişmelerdir.

Brzezinski, ABD'nin 'tek imparator' sevdasından vazgeçerek, kapitalist dünyanın liderliğini pekiştirmesi için önerdiği stratejiyi açıklarken şunları söylüyor. "Amerika'ya potansiyel bir rakip, yerkürenin en önemli oyun alanı olan Avrasya'dan çıkabilir, bu yüzden Avrasya'daki jeopolitik çıkarlarının uzun vadeli yönelimi için Amerika'nın jeostratejisinin formülleştirilmesinde çıkış noktası; kilit oyuncular üzerinde odaklanma ve arazinin doğru değerlendirilmesi önemlidir." [21] ABD'nin en korktuğu ülkeler -isim verilmese de-Avrasya'da belirleyici iki güç olan Rusya ve Çin'dir. Rusya özellikle 1990'lardan sonra -uzun bir süre ekonomik ve politik olarak ciddi bir istikrarsızlık yaşamış olsa da-, bölgede etkinliği artmış ve Kafkas petrollerinin bulunduğu bölgelerde nüfuz alanını kaybetmemiş, Putin ile birlikte, bu etkinlik alanını ciddi oranda pekiştirmiş ve istikrarlı bir yapıya kavuşmuştur. Uzun bir süre kendi iç politik sorunlarıyla uğraşan Rusya, ABD'nin Özbekistan, Türkmenistan gibi ülkelerde askeri üsler kurmasına sesiz kaldı. Ancak bugün ulaştığı ekonomik ve politik istikrarı sayesinde, ABD ve AB'nin Avrasya'ya hâkim olmak için oluşturdukları ittifaka karşı güçlü bir direniş gösterdiği gibi alternatif stratejiler de geliştirmektedir. Örneğin 2. Bush Afganistan'ın işgalinden sonra yaptığı bir konuşmasında şunları belirtiyordu: "Afgan bölgesindeki daha önceki deneyimlerimizden ders almalıyız. Bu kez askeri amaçlara ulaştıktan sonra çekip gitmemeliyiz."[22] Bu değerlendirme, Afganistan'daki küresel işgal güçlerinin kalıcı olduklarını çok açık olarak ortaya koyduğu gibi, aynı zamanda bölgede 'askeri güç' kullanımının zorunluluğunu da ortaya koymaktadır.

ABD'nin bölgesel stratejisinin bilincinde olan Rusya da kendisine göre bir takım politikalar geliştirmektedir. Örneğin Rusya Savunma Bakanı Sergey

[21] BRZEZİNSKİ Z., age, syf. 57-59.

[22] Aktaran LEWİS Anthony, İnternational Herald Tribune, 13 Ocak 2002.

İvanov, "Amerikalılar Rusların kim olduğunu tam olarak bilmiyor " ve "Rusya, ABD'nin düşmanı değil" derken ciddi bir noktanın da altını çizdi ; "Ancak onlarla müttefik de değiliz, bu kesin." Rusya'nın, Irak'a Birleşmiş Milletlerin müdahalesinin zorunlu olduğunu belirttiği bir sırada, verilen bu mesajlar, Rusya'nın Avrasya bölgesini ABD'ye kolay kolay teslim etmeyeceğinin işaretiydi. Aynı şekilde Çin, ekonomik ve askeri olarak ciddi bir büyüme sürecine giren ve nüfus yoğunluğu bakımından önemli bir potansiyeli olan, henüz diğer ülkelere kıyasla uluslararası rekabette ön plana çıkmamışsa da, gelişme eğilimi bakımından ABD'yi tedirgin etmektedir. Avrasya sorunu bir başka çalışmanın konusunu oluşturmakla birlikte, özellikle 'Büyük Ortadoğu Projesi' kapsamında birbiriyle ilişkilidir.

ABD, Sovyetler Birliği ile 'nükleer silahların sınırlandırılmasına' ilişkin 'antlaşmayı tek taraflı feshederek, uzay araştırmaları gerekçesiyle modern nükleer silahlarla tek belirleyici güç olmayı planlamaktadır. Buna karşılık Çin'in de, ABD ve Rusya'dan sonra insanlı ilk uzay aracını göndermiş olması, uzay-nükleer silah araştırmalarına yönelmesi, Çin'in gelecekte, ABD ile silahlı bir rekabete yöneleceğinin daha şimdiden önemli işaretleri olarak görülüyor. Bu gelişme eğilimlerini ve olasılıklarını hesaplayan ABD, Avrasya kıtasını denetim altına almak için bölgesel politikalar geliştirmektedir. " Bunun için iki temel adım gereklidir. Birincisi, uluslararası güç dağılımında potansiyel olarak önemli bir kaymaya neden olabilecek güçte ve jeostratejik olarak dinamik Avrasya devletlerini teşhis etmek; bunların siyasal seçkinlerinin merkezi dış amaçlarıyla, bunlara ulaşma arayışlarının olası sonuçlarını deşifre etmek; konumları ve varlıkları daha aktif jeostratejik oyuncular ya da bölgesel koşullar üzerinde hızlandırıcı etkilere sahip olan jeopolitik olarak önemli Avrasya devletlerini tespit etmek. İkincisi, yaşamsal ABD çıkarlarını korumak ve geliştirmek üzere yukarıdakileri devre dışı bırakmak, birlikte karar vermek veya kontrol etmek amacıyla belirli ABD politikaları geliştirmek ve küresel ölçekte, daha özel ABD politikaları arasında bağlantı kuracak daha kapsamlı bir jeostratejiyi kurumsallaştırmak."[23] Aktardığımız bu makalede görüldüğü gibi, sadece doğrudan enerji kaynakları olan bölgeler değil aynı zamanda eksen ülkeler de ABD'nin ilgi alanındadır. İşte, jeostratejinin önemi bir kez daha ön plana çıkmakta ve uluslararası ilişkilerde belirleyici olmaktadır. ABD'nin, Avrasya kıtasını denetim altına almak ve özellikle Rusya'nın ve Çin'in bölgedeki etkinliğini zayıflatmak için eksen ülkelere ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

[23] BRZEZİNSKİ Z. , age, syf. 67.

ABD'nin belirlemiş olduğu eksen ülke stratejisi, 11 Eylül 2001 yılında, ABD'de yapılan eylemler bahane gösterilerek çok hızlı bir şekilde uygulanmaya konuldu. ABD, 'uluslararası terörizme karşı mücadeleyi' dünyanın her yerine yayma politikası ile daha öncede ciddi bir etkinliğinin olmadığı Avrasya bölgesinde, askeri üsler kurmayı başardı. Türkmenistan, Tacikistan, Azerbaycan, Ermenistan gibi ülkelerde kurduğu askeri üslerle hem Rusya'nın kapı komşusu hem de Çin'in bir adım ötedeki komşusu haline geldi ve bu ülkeler ABD'nin açık askeri üsleri olarak işlev görmeye başladı.

Avrasya kıtasında ortaya çıkan yeni oluşumlar karşısında tek başına yeterli bir güç olamayacağını gören ABD, AB ittifakına stratejik bir önem vermektedir. Bu nedenle hem NATO'nun hem de AB'nin üyeleri durumunda olan Ukrayna, Estonya ve Letonya, son üç yıldır ABD-AB ittifakının etkinlik alanının arttığı bir bölge. Bu üç küçük –ama jeopolitik bakımdan önem kazanan- ülkenin NATO'nun eksen ülkeleri haline gelmeleri, özellikle ABD'nin bölgesel etkinliği bakımından önem kazanmaktadır. Alain Joxe, ABD'nin bu üç ülkeye yönelik askeri ve politik yönelimini daha 1998 yılında tamamladığını şu cümlelerle açıklıyor ; "1 Ekim 1998'de Eucom yetki alanını eski Sovyetlerin Beyaz Rusya, Moldavya, Ukrayna ve Kafkas bölgesine ve daha genel olarak da Kazakistan'ın kuzeyine kadar genişleterek Rusya'ya yaydı."[24] Amaç 'küresel ölçekte' ABD-AB politikalarını geliştirmek ve bunlar arasında bağlantı kuracak 'jeostratejiyi kurumsallaştırmak' gibi bir yayılmacı politikayla Avrasya'da tamamen egemen bir güç olmayı planlamaktadır. ABD'nin belirlemiş olduğu bu politik-stratejilerin Rusya ve Çin karşısında hangi oranda başarılı olacağı bilinmez ama kendi militarist-yayılmacı politikalarını uygulamaya koymaktadır.

Bahsi geçen bütün bu politikalarla, ABD önderliğinde dünyanın küresel kapitalist güçler tarafından denetiminin sağlanması ve bunun için, ABD'nin hiç bir sorumluluktan kaçmaması ve Ortadoğu'nun fiilen işgal edilmesi için Pentagon tarafından hazırlanan işgal planlarının uygulanmaya konulması istenmekteydi. New York Times dergisinin yazarlarından Thomas Friedman'ın 2000 yılında yayımlanan 'The Lexus and the Olive Tree' başlıklı kitabında, küresel kapitalist sistem bakımından askeri gücün önemini belirtirken şunları vurguluyordu : "Pazarın gizli eli, gizli bir yumruk olmaksızın asla çalışamaz. McDonalds, F-15 jetlerinin yapımcısı McDonell Douglas olmadan gelişemez. Dünyayı Silikon Vadisi teknolojileri için güvenli yapan gizli yumruğun adı, ABD

[24] www.nato.int

Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri, Donanması ve Deniz Piyadeleridir."[25] Bu strateji Afganistan'da ve Irak'ta fiilen uygulanmaya konuldu. Ayrıca, bu strateji, üretimin farklı alanlarında bulunan uluslar üstü tekellerin birbirine ne kadar ihtiyaç duyduklarını ve iç içe geçtiklerini görmek bakımından da önemli bir değerlendirmeyi içermektedir. F-15'lerin yapımcısı McDonell olmadan McDonalds'in gelişmesi çok kolay olamaz. Bu, özellikle küreselleşme sürecinde uluslar üstü tekellerin birbirleriyle olan ilişkileri bakımından önemlidir.

Tartışılan bu çok yönlü strateji, Afganistan'da ve Irak'ta teste tabi tutuldu. Amaç, hiç kuşkusuz, bu iki ülkeyle sınırlı değildi; oradaki işgal sadece bir başlangıç olarak düşünülmekteydi. Söz konusu edilen stratejinin ana çerçevesi, daha 1997 yılında 'Dick Chaney, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz, Steve Forbes, Francis Fukuyama ve W. Bush'un kardeşi Jeb Bush' tarafından hazırlanmıştı: " 20. yüzyıl sona ererken, Birleşik Devletler dünyanın en önde gelen gücü durumundadır. Batı'yı Soğuk Savaş'ta zafere ulaştırdıktan sonra Amerika hem bir fırsat ve hem de bir meydan okumayla karşı karşıyadır. Birleşik Devletler, geçmiş yılların kazanımlarının üzerinde yükselme vizyonuna sahip midir? Birleşik Devletler, Amerikan ilke ve çıkarları açısından elverişli bir yeni yüzyıl biçimlendirme azmine sahip midir? "[İhtiyacımız], güçlü ve bugünün ve geleceğin sorunlarını karşılamaya hazır bir askeriye; dışarıda Amerikan ilkelerini cesaret ve bilinçle geliştiren bir dış politika; ve Birleşik Devletlerin global sorumluluklarını kabul eden bir ulusal önderliktir. "Elbette, Birleşik Devletler gücünü nasıl ilgili bedellerden kolayca kaçınamayız. Amerika, Avrupa, Asya ve Ortadoğu'da barış ve güvenliğin devamının sağlanmasında yaşamsal bir role sahiptir. Sorumluluklarımızdan kaçınırsak, temel çıkarlarımıza tehditleri davet etmiş oluruz. 20. yüzyıl tarihi, bize, koşulları, kriz çıkmadan önce şekillendirmenin ve tehditleri de tehlikeye dönüşmeden karşılamanın önemli olduğunu öğretmiş olmalıdır. Geçen yüzyılın tarihi, Amerikan liderliği davasını sahiplenmemizi bize öğretmiş olmalıdır."[26] Büyük Ortadoğu Projesi'nin ana temasını oluşturan yukarıdaki politikalar, 11 Eylül 2001'de, ABD'de gerçekleştirilen eylem gerekçe gösterilerek fiilen uygulanmaya konuldu. Afganistan ve Irak işgal edildi. İkiz kulelerin neden, niçin, nasıl, vurulduğuna ilişkin tartışılması gereken çok şeyin olduğu bir gerçek. Ancak, konu bağlamında bizi ilgilendiren nokta, 11 Eylül öncesinde özellikle ABD'nin ve İngiltere'nin Hint okyanusu çevresindeki askeri birliklerini körfez bölgesine aktarmaları ve olası

[25] Aktaran ZİEGLER Jean, *Dünyanın Yeni Sahipleri,* İstanbul, Altın Kitapları yay. 2004, syf.40.
[26] Aktaran GERGER H, age, syf.43.

bir işgale göre konumlandırmaları tesadüfi bir hareket planı değildi. Aydın Engin'in Cumhuriyet gazetesindeki bir yazısında aktardığı somut bilgiler bize bir fikir vermektedir: "1-10 Eylül (2001) günleri arasında İngiltere, Arap Yarımadası'nın Pakistan'a en yakın noktası olan Umman'a 'Hasat Harekâtı' çerçevesinde 25 bin askerini ve en büyük donanma filosunu konuşlandırdı. Aynı anda, deniz komandolarını taşıyan iki ABD gemisi, Arap Denizi'nde Pakistan sınırının hemen dışındaki bir bölgeye ulaştı. Yine aynı zamanda 'Parlak Yıldız Harekâtı' için Mısır'da bulunan 23 bin NATO askerine, 17 bin ABD askeri daha katıldı."[27] 11 Eylül eyleminden hemen sonra, ABD önderliğinde BM ve NATO denetiminde, Ortadoğu işgalinin ilk adımı Afganistan ile atıldı. Irakla devam eden bu sürecin merkezinde İran ve Suriye bulunmaktadır. Ancak, işgal edilen bölgelerde işgalci güçlerin içerisinde bulundukları çıkmaz nedeniyle, İran ve Suriye'nin fiilen işgali oldukça zordur. Bu nedenle, daha çok uluslararası politik baskılar ön plana çıkarılmaktadır. Böylece, küresel sömürgeleştirme planı olan BOP, süreci devam etmektedir. Çünkü "Gerçekten de, Birleşik Devletler on yıllardır Körfez bölgesel güvenliğinde daha kalıcı bir rol oynama imkânlarını aramıştır. Irak'ta halen çözülmemiş ihtilaf, şimdilik bir mazeret yaratıyorsa da, bölgede büyük bir Amerikan askeri varlığı bulundurma ihtiyacı, Saddam Hüseyin rejimi meselesini aşmaktadır."[28] Irak'ın işgal gerekçesini çok bilinçli olarak Saddam'ın kişisel iktidarına indirgeyen ABD'nin politik stratejisinin esas amacının bu olmadığı biliniyordu. Askeri işgalle birlikte ortaya çıkan durum, sadece askeri kuvvetlerle dünya'ya tek başına hâkim olmak veya dünyanın zenginliklerine istediği gibi el koymak için yeteri bir koşul olmadığı bütün pratik verileriyle ortaya çıkmış durumda. Özellikle karşıt kapitalist güçlerin, uluslararası ilişkilerdeki etkinliğini dikkate almak zorunda kalan ABD, ittifak ilişkilerine yeni bir biçim vermek zorunda kaldı. Bu nedenle Ortadoğu'da karşı karşıya kaldığı durum nedeniyle küresel sistem içerisindeki dünya kapitalist ilişkilerinin yeniden düzenlenmesini zorunlu bir ihtiyaç haline getirdi.

Hiç şüphesiz ki ABD'nin Ortadoğu bölgesinde diğer kapitalist küresel güçlerle ittifaka yönelmesinin en önemli nedenlerden biri, hem Afganistan'da hem de Irak'ta işgale karşı direniş hattının gelişerek boyutlanması ve işgalci güçlere önemli kayıplar verdirmesidir. Özellikle Irak direnişçileri karşısında tam bir bataklığa saplanan dünyanın en gelişmiş askeri teknolojisine sahip işgalci güçlerin kayıpları sürekli artmaktadır. Haziran 2006 yılında yayınlanan bir

[27] Cumhuriyet gazetesi, 18 Ocak 2002.
[28] Aktaran GERGER age, syf. 481.

raporda ABD'nin ölen asker sayısı 4000, yaralı sayısı 16000 olarak belirlenmiş. İşgalin önderliğini üstlenen ABD'nin kayıplarının sürekli artması yanında, savaş inisiyatifini de kaybetmeye başlaması nedeniyle, savaşın kaybedilme olasılığına sürekli vurgu yapılmaktadır. İşgalci barbarların Irakta kaybetmesinin sadece ABD'nin değil, bütün küresel kapitalist güçlerin kaybı olacağı biliniyor. Bu nedenle kapitalist güçler arasında direnişe karşı bölgesel bir ittifak oluşturulmaktadır. General Myers, 12 Mayıs 2004'de, Amerika Senatosunda yaptığı konuşmada: "Irak'ta askeri olarak bir yenilgi söz konusu olamaz. Aynı zamanda Irak'ta askeri olarak kazanmak da mümkün değil. Bu süreç uluslar ararsılaştırılmalıdır. Birleşmiş Milletler yönetim rolünü oynamak zorundadır. Bana göre sonunda kazanmamızın tek yolu budur."[29] Bu değerlendirme aynı zamanda ABD'nin dış politikasının yeni döneme ilişkin perspektifini ortaya koyduğu gibi, artık dünyanın tek hâkim 'imparator' gücü olmak yerine, ABD önderliğinde, dünyayı diğer küresel güçlerle birlikte paylaşmayı kabul etmesi demektir. ABD'nin ve AB'nin Ortadoğu ve Avrasya politikalarının tekleştirilmesi yönünde atılan karşılıklı adımlar, söz konusu olan yönelimle doğrudan ilişkilidir. Brzezinski, Irak savaşından sonra ABD ile AB arasındaki ilişkinin zorunluluğuna vurgu yaparken şunları belirtiyor: "(...) Irak üzerinde ortaya çıkan yoğun Atlantik ötesi anlaşmazlık, aslında çok taraflı Avrupa'nın ve oldukça tek taraflı Amerika'nın mükemmel bir küresel uygunluk evliliğine yol açabileceği gerçeğinin görülmesini güçleştirmemelidir. Amerika ayrı hareket ederek her şeye hâkim olabilir fakat her şeye gücü yetemez; Avrupa zengin olabilir fakat güçlü olmayabilir. Fakat beraber hareket ettiklerinde, Amerika ve Avrupa etkili bir şekilde küresel olarak her şeye gücü yetebilecek bir konumdadır. Atlantik'in iki tarafı da bunu bilmektedir. Amerika- tek boyutlu olarak terörizmle meşgul olmasına, müttefiklerine karşı olan sabırsızlığına, kendine özgü küresel güvenlik rolüne ve tarihsel görevinin hissine bakarak- yine de, uluslararası istişare çatısına olduğu kadar, ilerleyici bölgesel gelişmeye istemeyerek uymaktadır. Bunu, ne Amerika ne de Avrupa bir diğeri olmadan yapabilecektir. İkisi birlikte, küresel düzenin merkezini oluşturmaktadırlar."[30]

Bu iki kapitalist blok, kapitalist küresel düzenin merkezini oluşturmak ve özellikle Ortadoğu'da daha etkin bir güç olabilmek için, bölgesel stratejilerini tekleştirdiklerinde önemli adımlar attılar. Aralarında hala bir takım ciddi sorunlar olmakla birlikte, küresel hegemonya mücadelesinde, Ortadoğu ve Avrasya konusunda önemli oranda uzlaşmış bulunmaktadırlar. ABD strateji

---

[29] www.nytimes.com, 2 Haziran 2004.

[30] BRZEZİNSKİ Zbigniew, *Tercih-Küresel Hâkimiyet mi? Küresel Liderlik mi?* İstanbul, inkılap yay. 2004, syf. 123.

uzmanları vurguladığı gibi kendisini 'Roma veya Kartaca İmparatorluğu' yerine koyarak, dünyayı tek başına yönetme çizgisinden vazgeçmek zorunda kalarak, özellikle AB ile kurduğu ittifakla uluslararası ilişkileri yeniden düzenlemesinin en somut örneği Ortadoğu'dur. Brzezinski, gelişme süreci içerisinde olan bu ittifakın somut yönelimleri üzerine şunları dile getirmektedir: "Avrupa'nın daha büyük ve önemli bir bölge dışı çatışma görevinde güvenlik rolü iddia etmesini ve hatta kendi stratejik amacının ayrı bir hissini geliştirmesini tetiklemesinin en olası noktası Ortadoğu'dur. Ortadoğu'nun Avrupa'ya yakınlığı ve Avrupa'nın Ortadoğu'daki tarihi, siyasi ve ekonomik çıkarları göz önünde bulundurulduğunda, Avrupa Birliği'nin bölgeyi yatıştırmakta çok daha aktif bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Ancak bu rolü sürdürmek için Avrupa'nın aynı zamanda Amerika ile beraber barışı oluşturmaya kalışıma rolünü de üstlenmesi ve bunun yetireceği bazı yükleri taşıması da gerekmektedir. Aslında, Afganistan'da yaptıkları ve yakın zamanda da Ortadoğu'da yapacakları gibi, Avrupalılar küresel güvenlik alanında giderek büyüyen ancak hâlâ tamamlayıcı olan bir rolü üstlenebilirler. Kısmi olarak AB hızlı tepki kolordusuna dayalı da olsa, Ortadoğu'da bir Amerikan-Avrupa müşterek konuşlanması, ittifakın güvenlik görevinin giderek genişleyen yelpazesine ışık tutacak biçimde, muhtemelen yine NATO tarafından düzenlenecek ve yürütülecektir."[31] İsrail-Hizbullah savaşından sonra, Lübnan'da koşullandırılan Birleşmiş Milletler askeri gücünün özellikle NATO ve AB kapsamındaki ülkelerden oluşması, söz konusu bölgesel stratejik ittifakla doğrudan ilişkilidir.

H. Gerger, BOP'nin 'tek' bir emperyalist projeye dönüştüğü saptaması ile bu noktaya vurgu yapmaktadır: " BOP'un ve sonraki gelişmelerin temsil ettiği geri çekilme, ABD açısından, esas olarak NATO dolayısıyla Batı Avrupa'yı ve lojistik destek görevleriyle sınırlandırılmış olarak da BM'nin devreye girmesine sarı ışık yakılması biçiminde ortaya çıkmaktadır. ABD, Avrupa emperyalizminin kendisine yönelttiği temel eleştiri olan 'tek yanlılıktan' bir tür "emperyalist ortaklık" projesine dönüş yaptığını gösteriyor BOP ile. Bunun taktik bir yaklaşım, bir aldatmaca, bir samimiyetsizlik örneği olduğu düşünülse de, BOP, ABD önderliğinde bir tür emperyalistler arası işbirliğini öngörüyor gerçekten de"[32] Büyük Ortadoğu Projesi tek boyutlu bir strateji değildir. Bu politik projenin ana halkasının kavranması için, birçok bakımdan incelenmesine ihtiyaç vardır.

---

[31] Age, syf.136.

[32] GERGER Haluk-KÜÇÜKAYDIN Demir -KÜRKÇÜ Ertuğrul, age, syf. 4.

2-Ortadoğu'nun Küreselleştirilmesi

Dünya kapitalist sisteminin yeni tarihsel sürecini ifade eden küreselleşme sanıldığı gibi tek boyutlu bir olgu değildir. Ekonomik küreselleşme boyutu ön plana çıkmakla birlikte, kapitalist sitemin bütününü kapsayan, dört alanda birbirini tamamlayarak gelişmektedir. Ekonomik, Askeri, İdeolojik-politik ve Kültürel küreselleşme. Bütün bunlar birbirine bağlı tarzda gelişen olgulardır. Çünkü kapitalist sistem bütünlük işleyebilmek için bu dört ana unsura zorunlu olarak ihtiyaç duyar. Sermayenin uluslar üstü bir boyut almasıyla, öncelikli olarak dünya çapında 'özgürce' ya da 'serbestçe' dolaşımı için yapılan çok kapsamlı anlaşmalar ve buna uygun yaratılan kurumlar, doğal olarak globalleşen sermayenin dünya çapındaki etkinliğini ortaya koymaktadır. Dünya genelinde hangi jeopolitik alanın ön plana çıktığı ve askeri işgal hedefleri arasına girmesi gerektiğini belirleyen öncelikli ölçü; stratejik kaynaklar olarak bilinen petrol, doğal gaz, elmas, altın, uranyum gibi yeraltı madenlerin bulunmasıdır. Bu bölgeler doğal olarak uluslararası sermayenin egemenlik alanını oluşturmaktadır.

Sermayenin dünya hâkimiyetinin sürekliliğini sağlamak ve söz konusu olan bölgelerin denetimini güvenceye almak için askerileştirilmiş siyasal düzenlerin varlığına zorunlu olarak ihtiyaç duyulmaktadır. Engels'in 'zor' ile 'ekonomik güç' arasındaki ilişki bakımından yaptığı değerlendirme, küresel kapitalist ilişkiler bakımından bize somut bir fikir vermektedir; "Her yerde ve her zaman, 'zor'a zafer kazandıran şeyler, ekonomik koşullar ve ekonomik güç araçlarıdır, onlar olmadan zor zor olmaktan çıkar."[33] Kapitalist küreselleşmenin 'başarısı' ancak 'zor'a dayanan politikaların uygulanması ile mümkündür. Özellikle ekonomik küreselleşmeyi besleyen askeri küreselleşme politikası, Bosna-Hersek, Sırbistan-Kosova, Afganistan, Irak, Lübnan ve en son olarak Somali'de pratik olarak uygulanmaya başlandı. Bu nedenle küresel kapitalist düzenin varlığı için üst düzeyde askerileşmiş bir emperyalizm var olmaksızın mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle dünya üzerindeki gücünü pekiştirmek isteyen global küresel güçler, silahlanmaya özel bir önem vermektedirler. Sermayenin bölgesel yayılmacılığını korumak için bu bir zorunluluktur. ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinde bu durum çok açık olarak belirtilmektedir; "ABD, milli güvenliği ile küresel güvenlik, kuvvetli bir ABD askeri gücüne, küresel bir ekonomiye ve dünyada demokrasinin yaygınlaşması esaslarına bağlıdır. Çünkü ABD, demokratik

[33] ENGELS F, *Anti Duhring*, İstanbul, İnter yay. , 2000, syf. 235.

ülkelerin ABD çıkarlarını tehdit etme ihtimalinin çok düşük olduğuna ve demokratik ülkelerin ABD ile daha fazla işbirliği yapabileceğine inanmaktadır (...) Küresel olaylarda etkin olmak gerekir. Etkin kalındığı sürece tehdit ve tehlikeler daha iyi değerlendirilebilir. Bölgeler ve ülkeler bu amaçla izlenmelidir (...) ABD, dünyadaki toplu imha silahlarının dağılımını, etnik ve dini anlaşmazlıkları ve çevresel sorunları, doğal kaynakların tüketilmesini, hızlı nüfus hareketlerini, hem küresel, hem de ABD için milli bir tehdit olarak görmektedir."[34] Söz konusu edilen şey, kapitalist sistemin küresel güvenliğinin sağlanması için askeri gücün mutlaka kullanılması istediğidir. Küresel sistemin güvenliği için tehlikeli olan bölgelere ve ülkelere karşı gerektiğinde askeri güç kullanılacaktır. Bu yaklaşım, küreselleştirmenin aynı zamanda askerileştirme politikası olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun içinde Küresel sistemin merkezi olan ABD'nin "Milli güvenlik çıkarları tehdit edildiğinde, önce diplomasi kullanılır. ABD, müdahalenin zorunlu olduğu durumlarda yapabildiği takdirde başka ülkelerle, mümkün değilse tek başına askeri kuvvet kullanmayı esas almıştır."[35]

Ayrıca sermayenin dünyadaki yayılmacılığını tamamlayan diğer iki unsur, ideolojik-politik ve kültürel hegemonya'ya dayanan küreselleşme sürecinin de bir biçimiyle tamamlanması gerekir. Dünyanın neresinde olursa olsunlar bu tarihsel süreçler birbirine bağlı olarak gelişirler. "ABD geçen yarım yüzyılda, komünizmi en büyük tehdit kabul ederek bununla mücadele etmiştir. Komünizm ortadan kalkınca, bugün yeni tip tehditlerle mücadele etmek zorundadır. Bu tehditler, siyasal, ideolojik, ekonomik, etnik, sosyal ve çevresel tehditlerdir."[36] Hangi biçimde ifade edilirse edilsin, küreselleşme politikasının en önemli etkileyici stratejik hedefi, toplumun mutlak olarak ideolojik-politik ve kültürel olarak denetim altına alınmasıdır.

Bu tarihsel sürecin daha etkin bir şekilde işleyebilmesi için, teknolojik olgunun çok kapsamlı kullanılması yanında, özellikle jeoekonomik-jeopolitik alanların önemine göre de 21. yüzyıl savaş stratejisi olarak benimsenen asimetrik çatışma biçimleri de fiilen uygulanmaktadır.

Teknolojinin en üst boyutta kullanılması ekonominin küreselleşmesinde ciddi bir rol oynadığı gibi, siyasette ve özellikle savaşta yarattığı sarsıcı etkiler

[34] Aktaran GÖKOĞLU İraklis, age, syf. 133-134.
[35] Age, syf. 134.
[36] Age, syf. 134.

küreselleşmenin arka yüzünü, yani şiddetin küreselleşmesini açığa çıkartır. Bu nedenle bilgi-teknoloji-üretim ilişkisi doğal olarak ekonomi-siyaset-şiddet ilişkisinin ana temasını oluşturur. Bütün bu olgular küresel kapitalist sistemin ana noktalarını temsil etmektedirler.

Burjuvazinin ideolojik aygıtları tarafından; insan hakları, demokrasi, özgürlükler gibi toplumsal değerleri savundukları yalanını sürekli tekrarlamakla birlikte, askerileştirilmiş küresel emperyalist düzende bunların hiç birinin söz konusu olmayacağı pratik olarak doğrulanmaktadır.

Küresel kapitalist düzen, sermaye için sınırların ortadan kaldırıldığı ve bu nedenle egemen burjuva sınıfı lehine demokrasi ve özgürlüğü oluştururken, yine dünyanın bütün ezilenleri için egemenlik ve baskı unsurunu oluşturur. Bu nedenle mevcut kurulu düzenlerin yeniden biçimlendirilmesi ya da reorganize edilmesi, özgürlükler için değil, küreselleşen sermayenin ihtiyaçlarına yanıt veren sistemlerin tamamlanmasıdır.

Sermayenin dünya çapındaki egemenliğinin garanti altına alınması ve akışkanlığının süreklileştirilmesi için DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), DB (Dünya Bankası), BM (Birleşmiş Milletler), OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı), UTO (Uluslararası Ticaret Odası), DEF (Dünya Ekonomik Forumu), NATO (Kuzey Atlantik) gibi uluslararası sistem kurumlarının oluşturulması doğal bir zorunluluktur. Bunlar olmaksızın, dünya kapitalist sisteminin varlığını devam ettirmesi zaten mümkün değildir.

Sermayenin küresel bir düzeyde bütün dünyayı saracak tarzda gelişmesinin yarattığı sonuçlar dikkate alındığında bize bir kısım temel fikirler verebilir. Küreselleşmede etkin bir güç olan DTÖ, 2005 yılında, Hong-Kong'da yapmış olduğu toplantıda; sermayenin tek tek ülkelerdeki etki gücünü bir bakıma sınırsızlaştırdığı gibi dünyanın 'yoksullaştırılması' için alınan kararlar fiilen uygulanmaya konuldu. Örneğin Birleşmiş Milletlerin verilerine göre dünya nüfusunun en yoksul kesimlerini oluşturan % 20'si bütün ürünlerin ve hizmetlerin % 1,3'ünü tüketirken, zenginleri oluşturan % 20'si ise ürünlerin ve hizmetlerin % 86'sını tüketiyor. Ayrıca, dünyanın en zengin 255 kişinin kişisel serveti 1 trilyon doların üzerindeyken, bunların serveti, en yoksul dünya nüfusunun % 47'sinin gelirine eşittir. Örneğin, Ortadoğu ve Avrasya'nın çok acilen küreselleştirilmesi için benimsenen strateji fiilen uygulanmaya konuldu. Afrika'nın Sahra Altı bölgesinin 2015 yılına kadar küreselleştirilmesi planlanırken; 8 yıllık zaman diliminde, bu bölgede kişi başına elde edilecek

gelirin 500 dolardan 503 dolara çıkacağı tahmin edilmektedir. Yani 3 dolarlık bir artış beklenirken, uluslar üstü tekellerin 8 yıl içerisinde elde edecekleri kar, tahmini olarak 355 milyar dolardır.[37] Dünyanın en zengin 15 kişisinin mal varlıkları toplamı, Güney Afrika dışta kalmak üzere, Sahra Altı Afrika ülkelerinin yıllık gayri safi milli hâsılasının (GSMH) toplamından daha büyüktür. General Motors Şirketi'nin cirosu, Danimarka'nın GSMH'nın, Exxon Mobil'in cirosu da Avusturya'nın GSMH'nın üzerindedir. Dünyanın en güçlü ulus ötesi 100 şirketinden her birinin satış rakamları, en yoksul 120 ülkenin ihracat toplamından daha yüksektir. Dünya ticaret hacminin yüzde 23'ü en güçlü 200 çokuluslu şirket tarafından denetlenmektedir.[38]

Küresel ekonominin en tipik karakteristik özelliklerinde biri olan borsalar, günlük döviz işlemleri için 2 trilyon dolara ihtiyaç duymaktadır.[39] Sanıldığı gibi küreselleşme sadece gelişmiş kapitalist ülkeleri kapsayan bir ekonomik model değildir. Dünya kapitalist sistemi için stratejik bir öneme sahip olan ve özellikle kar oranının yüksek olduğu bölgelerin bu sürece dâhil edilmesi için çok yönlü ve hatta zora dayanan politikalar uygulanmaktadır. Bu nedenle kapitalist sistem güçleri tarafından oluşturulan uluslararası küresel kurumlar, bölgelerin ekonomik, siyasal ve toplumsal yapısına göre, aynı anda, bir kaçı birden müdahalede bulunuyor. Bunlar içerisinde öncelikli olarak ekonomik kuşatma ile askeri gücün eş zamanlı kullanılması benimsenen bir politikadır. Özellikle dünyanın enerji yataklarının ağırlık merkezi olarak bilinen Ortadoğu coğrafyasındaki uygulamalar buna somut bir örnek teşkil etmektedir.

Konumuz bakımından dikkate aldığımızda, Ortadoğu'nun küresel sürece dâhil edilmesi ya da bir başka ifadeyle 'Ortadoğu'nun küreselleştirilmesi' politikası, dünya kapitalist sisteminin en önemli stratejilerinden birini oluşturmaktadır. Dünya'nın azami kar oranının en yüksek olduğu enerji kaynaklarının bulunduğu bölge olması, küresel sistemin işleyişi bakımından oldukça önem kazanmaktadır. Bu bakımdan, Ortadoğu'nun merkeze dâhil edilmesi yani küresel sisteme çekilmesi için askeri güç dâhil bütün araçlar kullanılmaktadır. D. Harvey, Ortadoğu'nun küresel işgalinin petrolle olan ilişkisini açıklarken söz konusu ettiğimiz noktaya özel bir vurgu yapmaktadır: "(...) Ortadoğu'da askeri müdahaleye zorlayan etmen de, bu bölgedeki petrol

---

[37] HART Martin -LANDSBERG, *Neo Liberalizm: Mitler ve Gerçeklik,* Monthly Review, 5 Mayıs 2006.

[38] ZİEGLER Jean, age, syf.66.

[39] JR. NYE Joseph S., *Amerikan Gücünün Paradoksu*, İstanbul, 1111 yay., 2003, syf. 104.

kaynakları üzerinde daha sıkı bir denetim kurabilme arzusudur. Bu tür bir denetim kurma ihtiyacı, Carter doktrininden bu yana derece derece arttı. Söz konusu doktrin, Ortadoğu petrollerinin küresel ekonomiye kesintisiz bir biçimde akmasını sağlamak için ABD'nin gerektiğinde askeri müdahaleye hazırlıklı olması gerektiğini söylüyordu." [40]

E. Edelman da kendisi ile yapılan bir söyleşide, Büyük Ortadoğu Projesi'nin Bush veya her hangi bir başka yönetimin projesi olmadığını, önümüzdeki 20 yıl içerisinde kim başkan olursa olsun, ABD'nin uluslararası politikaları bakımından zorunlu olarak uygulayacağı bir strateji olduğunu özellikle belirtmektedir.[41] Bu nedenle Ortadoğu'nun kürselleştirilmesi stratejisi çok yönlü yürütülmektir, Özellikle sermayenin önündeki engellerin kaldırılması için belirlenen politikalardan biri de, serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmaya konulmasıdır. Bu hem bölgesel hem de ülkeler bazında uygulanan bir politikadır. ABD eski Ticaret Temsilcisi Robert Zoellick'in yaptığı açıklamadan anlaşıldığı üzere Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman ile serbest ticaret anlaşmalarının imzalanması, Mısır Ticaret Bakanı'nın, Washington'a gelerek Mısır ile ABD arasında bir serbest ticaret (FTA), bir de 'Nitelikli Endüstri Bölgesi'(NEB) anlaşmasını imzalaması, sermaye dolaşımının önündeki engellerin kaldırılması için atılan önemli adımlardan biriydi.

Washington'un pek de yeni sayılmayacak bu stratejisi, İsrail'in diplomatik ve ekonomik ilişkiler üzerinden Arap komşularına yakınlaştırılmasını hedefliyor. ABD hükümetinin 2000 yılında, Ürdün'le yapmış olduğu NEB anlaşmasının bir benzeri Ürdün ile İsrail arasında yapıldı. ABD, özellikle azami karın yoğunluklu olduğu bu bölgeleri uluslar üstü sermayeye bir bütün olarak açmak için, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, İsrail, Ürdün, Fas ve Bahreyn gibi ülkelerle serbest ticaret anlaşması yaptı. ABD, Irak işgalinden sonra, bu ülke üzerindeki askeri ve politik egemenliğini pekiştirmeyi başardığında, merkez Irak olmak üzere Ortadoğu'da uluslar üstü sermayenin serbest dolaşımını garantilemek için bir kısım kararlar alacaktır. Enerji kaynaklarının merkez ülkesi durumunda olan Suudi Arabistan'ın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne girmesi için önemli bir baskı uygulanmaktadır. Her hangi bir ülkenin; küresel sistemin en stratejik kurumlarının başında gelen DTÖ' ne üye olması, aynı zamanda uluslararası burjuvazinin anayasası olarak bilinen 'Çok Tarafı Yatırım Anlaşması(MAI)'nı

---

[40] HARVEY David, *Yeni Emperyalizm,* İstanbul, Everest yay. , 2004, syf.150.

[41] URAS M. Güngör, *"Ortadoğu İçin Türkiye 'Model' Değil Örnek Olabilir",* Milliyet, 15 Nisan 2004.

olduğu gibi kabul etmesi; ülkenin bütün kaynaklarını sınırsızca uluslararası sermayeye açmasının peşinen kabul edilmesidir. Bu anlaşmanın Ortadoğu ülkeleri tarafından imzalanması, küresel sermaye bakımından hayati derecede önemlidir. Bu nedenle Ortadoğu'nun kürselleştirilmesi için uygulamaya konulan çok yönlü stratejiler, uluslar üstü sermayenin bölge üzerindeki sınırsız ve sorunsuz hâkimiyetinin kurulması amacına dayanmaktadır. Bu sürecin bir parçası olarak; Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması(NATFA) ve Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği(ASEAN) küresel anlaşmalarının bir benzeri olan 'Serbest Ticaret Girişimi'(MEFTA)'nin, bütün Ortadoğu ülkelerini kapsayacak şekilde imzalatılması planlanmaktadır.

2003 yılında ABD patentli Boeing, Booz Allen Hamilton, Chevron Texaco, Dow, Exxon-Mobil, Intel, JR McDermott ve Motorola gibi uluslararası sermaye gruplarının inisiyatifinde MEFTA'nın gerçekleştirilmesi için, hem Ortadoğu'nun bir kısım ülke devletleriyle hem de bölgede faaliyet yürüten Ortadoğu patentli şirketlerle "Orta Doğu Serbest Ticaret Komisyonu" kuruldu. Bölgenin uluslararası ekonomik potansiyeli ve uluslar üstü tekellerin yüksek kar oranları dikkate alındığında bu sürecin çok daha hızlı işleyebilmesi amacıyla, hem DTÖ' nün hem de AB'nin bu sürece aktif olarak katılması için ABD-AB ve DTÖ-İMF arasındaki anlaşmalar tamamlanarak fiilen uygulanmaya konuldu. ABD-AB ittifakı üzerinde şekillenen BOP stratejisinin çok önemli bir ayağını oluşturulan MEFTA, küresel kapitalist sistem bakımından uygulamaya konulması planlanan projelerin en önemli halkasını oluşturmaktadır. Anthony Lake, "Bizim hedeflerimizin en önemlilerinden olan serbest pazarın oluşumu, demokratik alanın genişlemesi ve kitle imha silahlanmanın yayılmasına belli sınırlar getirilmesi gibi konularda bizimle tamamen aynı düşünen ılımlı Orta Doğu devletleri kurmaktır."[42] Savunulan politikanın özü, kapitalist küresel ekonominin bölgenin bir bütününe egemen olması için 'ılımlı İslamcı devletlerin' kurulmasına dayanmaktadır. 'Demokratik alanın gelişmesi' gibi özel bir çabaları da kesinlikle söz konusu değildir. ABD eski dışişleri yetkilisi N. Jersey'in "Bizler, İslâmi bir yönetimle birlikte yaşamaya hazırız ama bizim hayatî çıkarlarımıza yönelik tehlike olmamaları ve bize düşmanlık yapmamaları koşuluyla. Ortadoğu'daki insan hakları sorununa gelince, onunla ciddi bir kaygımız yoktur" biçimindeki değerlendirmesi de göstermektedir ki, ABD'nin Ortadoğu'nun 'dönüştürülmesi' için sıkça başvurduğu 'insan hakları ve demokrasi' gibi bir amacı kesinlikle söz konusu değildir. Bugüne kadar

[42] LAKE Anthony, *Yeni Bir Ortadoğu Kurmak,* Foreiegn Affairs, No:2, Nisan 1994.

sürdürülen 'İslami devletlerle birlikte yaşama ve destekleme' politikası da kesintisizce devam edecektir.

Z. Brzezinski, 8 Mart 2004 tarihinde yazdığı bir makalede, 'Büyük Ortadoğu Projesi'nin başarılı olması için, ABD'nin yanı sıra aynı zamanda bölge devletlerinin de bu sürece katılması gerektiğine özel bir vurgu yapmaktadır. Orta Doğu'nun küreselleştirilmesinin sadece dıştan yapılacak müdahalelerle olamayacağının farkında olan Brzezinski, iç değişimin önemine dikkat çekerken şunları belirtiyor: "Bush yönetiminin bu girişiminin başarılı olması için, bölgesel gerçekliklere daha fazla uyum göstermesi gereklidir. Bu bakımdan Amerikan yönetimi şu adımları atmalıdır: Birincisi, program Arap ülkeleriyle hazırlanmalı; sadece onlara, ne yapmaları gerektiğini söylemek yetmez. Mısırlılar ve Suudiler, dinsel ve kültürel geleneklerinin küçümsendiğini hissederlerse, demokrasiye kucak açmaz. Yanı sıra Avrupalılar, işin içine tam anlamıyla katılmalı; planlanan işlerin tarifi ve neyi hedefleyeceği konusunda bölge ülkeleriyle kendi diyaloglarını sürdürmeli. G-8 zirvesindeki muhtemel yaklaşım farklılıklarının üstesinden ancak bu şekilde gelinebilir. İkincisi, girişim, kendi kendini yönetmekten kaynaklı siyasi itibar olmaksızın demokrasiden söz edilemeyeceğini kabullenmelidir. 2. Dünya Savaşı'nın ardından, Almanlar, siyasi itibarlarını nispeten kısa bir süre içinde geri kazandılar ve bu itibar, Nazi sonrası dönemde demokratik kurumları canlandırmaları için onlara yardımcı oldu. Eğer Filistinliler ve Iraklılar egemenlik tanıma çabalarıyla birleştirilebilirse, Arap demokrasisi programı çok daha başarılı olacak ve daha yaygın kabul görecektir. Aksi durumda demokrasi, Arap dünyasındaki birçok çevre tarafından süre giden yabancı egemenliğinin maskesi olarak algılanacaktır. Son olarak, ABD, Ortadoğu'daki bir barış anlaşmasının özünü tarif etmeli ve ardından anlaşmayı hayata geçirmek için enerjik bir biçimde çalışmalıdır. Böyle yapmak, demokrasi girişiminin ardındaki yapıcı niyetlere yönelik daha güçlü bir güven sağlayacak; yanı sıra Ortadoğu ülkeleri demokratik Batı ile samimi bir ortaklık için paylaşılan bir zemin olduğunu gösterecektir. Ortadoğu'nun dönüşümü, savaş son-Avrupa'nın restorasyonundan daha karmaşık bir süreç olacaktır. Ne de olsa sosyal restorasyon, tabiatı gereği, sosyal dönüşüm daha kolaydır. İslami geleneklere, dini inançlara ve kültürel alışkanlıklara, sabır ve saygıyla yaklaşmak gerekiyor. Ancak bunun ardından Ortadoğu'da demokrasinin vakti gelecektir."[43] Ortadoğu'nun 'demokratikleştirilmesine yapılan özel vurguların ciddi bir anlam ifade etmediği

[43] BRZEZİNSKİ Zbigniew, "Büyük Ortadoğu'ya Dikkat", Radikal, 10 Mart 2004; yaz. "Araplara Demokrasi, Ama Doğru Yöntemlerle", Zaman, 9 Mart 2004; Brzezinski'den BOP Uyarısı", Yeni Şafak, 9 Mart 2004.

küresel barbarların ve onların eksen-uşak ülkelerindeki pratik yönelimlerinde ve bölge devletlerinin siyasal yapısı dikkate alındığında daha net olarak gözlemlenebilir. Ortadoğu'nun merkezi, yani küresel sisteme dâhil edilmesi için söz konusu edilen değişiklikler tamamen propagandaya yönelik olduğu, Afganistan ve Irak işgalleriyle kanıtlandı. Geçmiş yıllarda, ABD'nin Ortadoğu politikasında demokrasinin yeri olmadığı birçok kez açıklandı. Bölgesel stratejileri bakımından bunun ertelendiğini ve bugünkü politikaları nedeniyle günceleştirildiğini vurgulamaları, yine küresel kapitalist sistemin bölgesel ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. ABD'nin Türkiye eski Büyük Elçisi E. Edelman, "Bush, Londra'daki konuşmasında 2. Dünya Savaşı'ndan beri var olan, demokrasi kültürünün geliştirilmesi politikamızın bir istisnası bulunduğunu dürüstçe söyledi. Bu istisnamız Arap Ortadoğu'su. Bu istisnanın sebebi şu soruya dayanmaktaydı; Acaba bölge ülkeleri istikrarsızlığa sürüklenebilir mi? Özellikle de ABD'nin dostu olan ve Arap-İsrail barışını destekleyen veya önemli enerji kaynaklarına sahip rejimler. Ancak geçen zaman sonunda bir karar verilmesi gerekti. Arap Ortadoğu'su da bir istisna olarak kalamazdı."[44] Küresel egemen güçlerinin amacı hiç bir biçimde bölgenin özgürleştirilmesi değildir. Böylesi bir yönelim doğal olarak onların politik duruşlarıyla çelişir. Sorun Arap-İsrail anlaşması da değildir. Çünkü İsrail-Arap çatışmasını körükleyen ve kronik bir hale getiren tamamen ABD ve İngiltere'nin bölgesel politikalarıydı. O zaman bugüne kadar koruduğu enerji kaynaklarına sahip bölge devletlerini bugün neden reorganize etmek istiyor. Bu yine aynı şekilde, stratejik bölgeler üzerindeki egemenliğini pekiştirmesine dayanmaktadır.

Ortadoğu'nun küreselleştirilmesi, dünya kapitalist sistemin küreselleşme politikaları için mutlak bir zorunluluktur. ABD-AB'nin belirlediği ortak stratejide bu politika belirleyici bir yer tutmaktadır. Brzezinski'nin 'Küresel Balkanlar' adını verdiği Avrasya ve Ortadoğu'nun, küresel önemini şöyle vurguluyor: "2002'de Küresel Balkanlar olarak tasarlanan alan dünyanın bilinen petrol rezervlerinin % 68'ini ve doğalgaz rezervlerinin % 41'ini içeriyordu. Bu dünya petrol üretiminin % 32'sine ve dünya doğalgaz üretiminin % 15'ine denk geliyordu. 2020'de bu alanın (Rusya'yla birlikte) her gün kabaca 42 milyon varil petrol üretmesi planlanıyordu. Bu, toplam dünya üretiminin % 39'una (her gün 107,8 milyon varil demek) denk geliyor. Üç anahtar bölgenin -Avrupa, ABD ve Uzakdoğu- kolektif olarak küresel üretimin (sıraya göre yüzde 16, % 25 ve %

[44] EDELMAN Eric, Türkiye, BOP'u Seksen Yıldır Uyguluyor", Zaman, 12 Mart 2004.

19) % 60'ını tüketmesi tasarlanıyor."[45] Küresel Balkanların denetim altına alınması için NATO'nun da bir küresel askeri güç olarak kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü Ortadoğu'yu kontrol eden güç "küresel petrol vanasını ele geçirmiş demektir; küresel petrol vanasını elinde tutan da, en azından yakın bir gelecek için küresel ekonomiyi denetimi altına almış demektir. Dolayısıyla, tek başına Irak'ı değil, küresel kapitalizm bağlamında tüm Ortadoğu'nun jeopolitik durumu ve önemi göz önüne alınmalı"dır.[46] D. Harveyi'in bu değerlendirmesi, kapitalist sistem bakımından Ortadoğu'nun önemini çok açık olarak ortaya koymaktadır. Dünya küresel sistemi içerisinde belirleyici bir güç olmanın en önemli ölçülerinden biri, 'küresel petrol üzerinde hâkimiyeti sağlamak'tır tezi bugün ve gelecekte çok uzun yıllar geçerliliğini koruyacaktır.

Son yüz yıldır, petrolün dünya sanayisinin en önemli ham madde kaynağı haline gelmesiyle, Ortadoğu dünya kapitalist sisteminin egemenlik alanı haline geldiği gibi rekabet ve çatışmalar süreklilik kazandı. Ortadoğu'nun zenginliklerinin küresel sisteme dâhil edilmesi için dünyanın belli başlı kapitalist güçlerinin yönelimleri doğrultusunda bir takım kararlar uygulanmaya konuldu. Kapitalist güçlerin bölgede istikrarlı bir yapıya kavuşmaları ve bölge ülkelerinin küresel sürece sorunsuz olarak dâhil edilmesi için, çözülmesi gereken üç önemli noktanın varlığına dikkat çeken Brzezinski: " (1)Ortadoğu'nun dengesini bozan Arap-İsrail çatışmasının çözüme kavuşturulması; (2) Basra Körfezi'nden Merkezi Asya'ya, petrol üreten bölgede stratejik denklemi dönüştürmek ve (3) Kitle imha silahlarının hızla çoğalması ve terörist salgınını içermesi için tasarlanan bölgesel düzenlemeler aracılığıyla kilit yönetimlere katılım"[47] şeklinde sıralıyor. Ortadoğu'nun küreselleştirilmesi için saptadığı üç ana sorunun çözümü için, ABD-AB ittifakı üzerinde NATO'nun işlevi hale getirilmesini önermektedir. Brzezinski, Küresel balkanların istikrara kavuşması için, "Amerika, bölgenin, patlamaya hazır potansiyeliyle ilgilenmek için geniş bir işbirliği stratejisine ihtiyaç duymaktadır" diyor. Bu hazır işbirliği, Irak savaşından ortaya çıkan dersler ve deneyimler çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu nedenle bölgenin küresel sisteme adapte edilmesi sadece ABD'nin değil, aynı zamanda başta AB ve Japonya olmak üzere bütün kapitalist güçlerin işi olması gerektiği sürekli vurgulanmaktadır.

---

[45] BRZEZİNSKİ Z. , age, syf. 84.
[46] HARVEY David, age, , syf.17.
[47] BRZEZİNSKİ Z. , age, Syf. 94.

"Yeni stratejik hedefimizin Müslümanların hâkim olduğu Kuzey Afrika, Basra Körfezi, Orta Asya ve Güneydoğu Asya bölgelerine yayılan 'istikrarsızlık arkı' olduğunu söylemek Bush Yönetimi için yeterli değildir. Irak'ı 'haydut rejim'den örnek Arap demokrasisi haline dönüştürmenin yollarını ararken dâhil olduğumuz daha büyük küresel çatışmayı anlamaya ihtiyacımız var. Bu, Saddam'ın Irak'ı gibi bağlantısız toplumları, küreselleşmenin İşleyen Merkez'i tarafından tanımlanan küresel topluma dâhil edilmesini görmek isteyenlerle bu toplumları ABD'nin tanımladığı 'kutsal küresel ekonomik imparatorluğuna' dâhil olmasını -onlara göre-engellemek maksadıyla her türlü şiddeti yapacak olanlar arasındaki uzun süreli bir çatışmadır."[48] Pentagon'un stratejik hedefi, söz konusu olan bölgelerin küresel sürece dâhil edilmesidir. Bunlar içinde doğal olarak ön plana çıkan Basra Körfez bölgesidir. Bugünkü somut koşullar dikkate alındığında Irak eksenli geliştirilen işgal planı, Saddam gericiliğini yok edip ülkenin 'demokratikleştirilmesi' olmadığı, esasen petrol merkezli bölgelerde küreselleştirme sürecinin hızlandırılmasıdır. Yani boşluğu küçültmek merkezi/küresel alanı genişletmektir. Bu sadece ekonomik bir sorun olarak değil aynı zamanda doğrudan siyasal ve askeri bir sorun olarak ele alınmaktadır.

Enerji kaynakları boşluktan merkeze/küresel sistem güçlerine doğru akmadığı, yani büyük kapitalist devletleri beslemediği sürece istikrarsızlık süreklileşecektir. Söz konusu bölgelerin büyük askeri güçlerle işgal edilmesini savunan Barnett ; "İkincisi, enerjinin 'Boşluktan Merkeze' doğru akması kaçınılmazdır. Özellikle de enerji artışının en hareketli olduğu kalkınan Asya'daki Yeni Merkez'e doğru akacaktır. Dünya nüfusunun yarısının Merkez'e entegre olması Küreselleşmenin süregelen en büyük başarısı olacaktır. Bu başarının hakkını teslim etmek, Soğuk Savaş'ın bitişinden bu yana sağlanan bağların önemli bir kısmını yok etmek demektir. Barışımızı heba etmek demektir. "Üçüncüsü, enerjinin akışı için Ortadoğu'da ve Orta Asya'da güvenliğin sağlanması gerekir. Bu, güvenliğin Merkez'den –özellikle de dünyanın tek süper askeri gücü Amerika'dan- Boşluk'a doğru akması gerektiği anlamına geliyor. Uzun dönemde bu akışı verimli kılmak için Merkez'in bir bütün olarak bu sürece dâhil edilmesi gerekir. Kolektif bakış açımızın —sadece Pentagon'un değil— bizi yanılttığı nokta da burasıydı: Hem yaratmaya değer geleceği hem de başarıya giden gerçekçi yolları vurgulamamız gerekiyor. Yolun, Basra Körfezi'nde başladığına dair çok az şüphem var. Ama küreselleşme devamlı bir denge anlayışını başarmadan evvel yolun bir başka yere doğru —sadece 'istikrarsızlık

[48] BARNETT Thomas P.M. *Pentagon'un Yeni Yol Haritasi-1,* İstanbul, 1001 yay., 2005, syf.58.

arkı'nda değil aynı zamanda tüm Boşluk'ta— girmesi zorunludur."[49] Ortadoğu'nun küreselleştirilmesi için ileri sürülen stratejiler aynı zamanda küresel sistemin lideri olarak kabul gören ABD'nin dış politikasının görüşlerini oluşturmaktadır. 600 milyar dolar bütçe açığı veren, 470 milyar dolar silahlanmaya ayıran ABD, ekonomisindeki dengeyi sağlayabilmesi için dışarıdan ülkeye sermaye akışının sürekliliğini sağlaması gerekiyor. Bu nedenle ABD için, sermaye üretimi ve azami karın yoğunluklu bulunduğu stratejik bölgelerin küresel sisteme dâhil edilmesi bir zorunluluktur.

Doğal olarak yer kürenin iki alanı- İran körfez çevresi ile Avrasya- ön plana çıkmaktadır. Bölgenin bütün zenginliklerine el konulması için uluslararası sermaye bölge ülkelerinin hemen her alanına egemen olmuş durumda. Örneğin, Irak'ın Kuveyt'e saldırmasından hemen sonra, uluslararası sermaye tekellerinin en önemli kar alanlarını, bu bölgelerin 'yeniden' imarı oluşturdu.10 Mart 1991 tarihinde Ekonomist Dergisi'nde geçen ifadeler aynen şöyleydi: "Kuveyt'in imarı için yapılacak harcamaların 60 milyar doları aşacağı tahmin ediliyor. Bu da yüzyılın en büyük inşaat projesinin uygulamaya konması anlamına geliyor. Manş Tüneli inşasını bile gölgede bırakan Kuveyt'in imarı projesi, muazzam mali portresi ve yaratacağı istihdam gücü nedeniyle bu işin içinde olanları bile şaşırtıyor."[50]

10 Ocak 1992 tarihli 'Ekonomik Panorama' dergisinde konuya dair yapılan yorumda ise şunlar dile getiriliyordu: "Kuveyt'in Irak tarafından işgalinden bu yana petrol giderlerini en çok artıran ülke konumundaki Suudi Arabistan'ın elde ettiği kâr fazlası 17,9 milyar dolar, uğradığı kayıp ise yaklaşık 30 milyar dolardır. Yeni alınan silahlar, ülkede konuşlanmış bulunan Amerikan ordusu ve kendi askeri gücü için yapılan harcamaların Suudi Arabistan hükümetine beş aylık faturası 30 milyar dolar olmuştur (...) İran ise petrolden gelen parayı ülkesinin yeniden inşası için harcamıştır (...) Petrol gelirinden ne yatırım ne de tasarruf yapabildi. Bütün para başta IMF, Dünya Bankası ve büyük bankalar olmak üzere kreditörlere ve silah tüccarlarına gitti." [51] Kapitalist küresel politikaların ekonomik alandaki etkisini ortaya koyan bu değerlendirme, bölgenin zenginliklerinin uluslararası küresel kurumlar aracılığıyla kapitalist merkezlere aktarıldığını çok net olarak ortaya koymaktadır. Esasen petrol ve silah tekellerinin

[49] Age, syf.286.
[50] Ekonomist Dergisi, 10 Mart 1991.
[51] Ekonomik Panorama, 10 Ocak 1992.

bölgesel egemenlikleri belirleyici olmakla birlikte, hizmet sektörü inşaat, gıda, tekstil vb. iş alanlarındaki tekellerin de önemli yatırımları bulunmaktadır. Bu nedenle bölgeye yönelik ekonomik işgal operasyonları tek bir sektörde olmayıp, çok kapsamlı ilişkiler ağı içerisinde yürütülmektedir.

Yine Thomas P.M. Barnett, "Ortadoğu'yla dünyanın geri kalanını birbirine bağlamak yöneticileri değiştirmekle değil, bir şekilde Ortadoğu'yu sisteme (küresel sisteme bn.) daha çok dâhil etmekle mümkün olur. Birçok Müslüman'ın, Amerika sistemle bir bağlantı sunsa dahi çeşitli kültürel ve dini nedenlerle sistem dışı kalmayı tercih etmeye devam edeceklerini kabul etmemiz gerekmektedir. Amerika, toplumların dış dünyadan kopuk olmasını tercih eden elit tabakanın koruyucusu değil, sistemle olan bağlantının sağlayıcısı olarak bir imaj edinmelidir. Birçok Arap'ın Amerika'dan nefret etmesinin gerçek nedeninin petrol ticareti değil, bölgeyle siyasi ve askeri ilişkilerimizin sadece petrol ticaretine dayandığını düşünmeleri olduğuna yürekten inanıyorum. Amerika'nın çok daha fazlasını temsil etmesi gerekmektedir ve belki de savaş sonrası Irak'ta bu kapasiteyi gösterebiliriz. İçimdeki gerçekçi taraf bizi Ortadoğu'ya getirenin petrol olduğunu söylüyor, ancak iyimser tarafsa var olan zayıf bağlantıyı güçlendirerek bölgeyi küresel ekonomiye entegre ettiğimiz ve bunun sonucunda kitlelerin ekonomik ilişkileri sağlayacak fırsatlar yakalayabilmelerini sağladığımız sürece bunun 'iyi' olduğunu söylüyor. Öte yandan, petrol aynı zamanda bölge için önemli bir kurtuluş yoludur: En azından onun sayesinde Ortadoğu dikkatimizi çekmektedir. İzleyicilerden gelen 'petrol için kan' sorusuyla karşılaştığımda tipik olarak şu cevabı veriyorum: 'Evet, tabii ki bu savaş petrol için. Tanrıya şükür ki yalnızca petrol için. Çünkü size dünyada petrolün olmadığı ve birçok insanın öldüğü ve kimsenin aldırmadığı bölgeleri gösterebilirim.' Petrolün dünyadaki birçok ülke için olduğu gibi Arapların ekonomik gelişimi için de bir bela oluşturduğunu inkâr edemeyiz. Ancak, petrol olmasa Ortadoğu'nun çektiği acılar Amerikalılara geçen on yılda Orta Afrika'da gerçekleşen soykırımlar kadar uzak gelirdi."[52] Küreselleşme politikasının önder gücü olarak işlev gören ABD'nin; Ortadoğu'nun küresel sürece dâhil etmesinin temel amacının ne olduğu çok belirgin olarak ifade edilmektedir. Kuşkusuz ekonomik faktörler yani enerji yatakları öncelikli olarak belirleyicidir. Bu alandaki başarı aynı zamanda Ortadoğu'nun siyasal düzeninin yeniden şekillendirilmesi çok daha açık olarak gündeme gelecektir. "Eğer Amerika Irak'ın

[52] BARNETT, age, syf.258-259.

dünya ile bağlantısını tekrar sağlayabilirse, küreselleşme savaşında gerçek bir zafer kazanmış olacağız ve Ortadoğu'nun dönüşümü ciddi olarak başlayacaktır."[53] Irak işgali sadece bir adımı oluşturuyor. Ancak bölgenin tamamının küresel sömürgeciliğin kapsamına dâhil edilmesi bakımından önemli bir model oluşturmaktadır.

Pentagon'un akıl hocalarından biri olan ve ABD'nin uluslararası politikalarını çok açık olarak dile getiren Barnett'in yaptığı değerlendirme, ABD'nin bölgesel stratejisini çok net olarak ortaya koymaktadır: "Amerika terörizmi yenmek, İslam'ı kontrol altına almak, petrol kaynaklarını kontrol altına almak ya da İsrail'i korumak için Ortadoğu'yu dönüştürmüyor. Biz bölgeyi dönüştürmek istiyoruz çünkü dış dünya ile bağlantı kopukluğunu sona erdirmek istiyoruz ve orası bunu yapmaya değer ise başka yerde bunu yapmaya değerdir."[54] Sorun sadece terörizm, İsrail, Petrol vs değil. Bunlar uygulanmak istenen stratejinin alt basamaklarını oluşturmaktadır. Hedef, Ortadoğu bölgesinin tamamının küresel sisteme dâhil edilmesi ve böylece bölgenin bir bütün olarak sömürgeleştirilmesidir. Afganistan'ın ve Irak'ın uluslararası kapitalist güçlerin işgaline uğraması hiç şüphesiz ki, bu sürecin ilk deneme alanıdır. Özellikle Irak'ta elde edecekleri başarı; bölgenin ekonomik ve politik olarak uluslar üstü sermayenin ihtiyacına göre yeniden organize edilmesini gerektirecektir. Ekonomik küreselleşme sürecinin daha aktif hale getirilmesi için bölgenin bir bütün olarak askerileştirilmesi çok bilinçli olarak izlenen bir politikaydı. Bunu, başarı düzeyine bağlı olarak ideolojik-politik ve kültürel küreselleşme takip edecektir. Kapitalist güçlerin bölgesel stratejisinin uygulanması için benimsenen 'Büyük Ortadoğu Projesi(BOP)' aynı zamanda küresel sömürgeciliğin Ortadoğu'daki somutlaşmış biçimidir. Özellikle, ihtiyaç duydukları küresel sömürge biçimine uygun 'yeni' ulus tiplerinin yaratılması ve devlet biçimlerinin oluşturulması hedeflenmektedir. Bu nedenle Ortadoğu'nun küreselleştirilmesi, dünya kapitalist sisteminin en önemli stratejilerinden biridir. Bunun somutlaşmış ifadesi de, BOP projesidir.

3- Medeniyetler Çatışması Mı? Küresel İşgal Mi?

ABD'nin önde gelen siyaset uzmanı ve Pentagon'un danışmanlarında biri olan Samuel P. Huntington'un 1993'lerden sonra ortaya attığı ve uluslararası

[53] Age, syf.339.
[54] Age, syf.391.

ilişkileri yeniden belirlemeyi öneren tezi, kamuoyunda 'Medeniyetler Çatışması' olarak bilinmektedir. İlk kez Foreign dergisinin Yaz/1993 sayısında yayınlanan deneme biçimindeki bir makalesiyle başlayan tartışma, Huntington'un bu çalışmasını kitaplaştırmasına yol açtı. 'Medeniyetler Çatışması' adı altında dünyanın birçok yerinde konferanslara katılan yazar'ın görüşlerinin, felsefi, ideolojik ve politik bakımdan analize tabi tutulması gerekiyor. 1990'lara kadar, ABD tarafından doğrudan ve dolaylı olarak örgütlenen dünyadaki bütün askeri darbeleri ve askeri işgalleri çok açık olarak destekleyen ve bunun akıl hocalığını yapan Huntington, ne oldu da 'Medeniyetler Çatışması' tezine sarıldı. Bu tez yeni bir şey mi söylüyor? Konumuz bakımında ele aldığımızda neden hedefinde özellikle petrol üreticisi İslam ülkeleri bulunmaktadır? Bu soruların yanıtı bizi, aynı zamanda ABD'nin uluslararası stratejik politikalarına götürür. Bu nedenle sorunun irdelenmesi, konumuz bakımından da çok daha önem kazanmaktadır. İtalyan eski Başbakanı Berlusconi, "Batı medeniyeti İslam medeniyetinden üstündür" söylemiyle bu sorun uluslararası ilişkilerde çok daha günceleşti. Çünkü Berlusconi, sadece kendi görüşünü değil aynı zamanda AB ülkelerinin genel bakış açısını sunuyordu.

'Medeniyetler Çatışması' ne sosyal bilimlerde, ne de iktisat biliminde kullanılan bir kavram oldu. Daha çok 19. yüzyıl tarihçileri tarafından ve 20 yüzyılda ise dünya üzerinde felaket kâhinliğini yapan Spengler ve Toynbee gibi 'mukayesicilerce' çok sınırlı kullanıldı. 1987 yılında, Amerika'nın bir takım sosyologları tarafından yeniden gündemleştirilen ve tarihsel olarak 'medeniyetlerin yükselişi ve çöküşü' biçiminde formüle edilmeye başlanan; 21. yüzyılda ise ABD'nin politik bir stratejisi haline getirilmeye çalışılan bu kavram, küresel kapitalist sistemin uluslararası ilişkilere egemen olmak için kullanılmaya başlandı. Huntington'un 'Medeniyetler Çatışması' tezi ile Fukuyama'nın 'Tarihin Son ve Son İnsan' tezinin temelde buluştukları ortak bir nokta bulunmaktadır: Sovyetlerin dağılmasıyla 'ekonomik ve politik ilişkiler üzerinde yürütülen mücadeleler tarihe karıştı ve ideolojilerin sonu geldi. Mücadele liberal demokrasi ve kapitalizmin zaferiyle sonuçlandı.' ABD'nin ön plana çıkan iki 'ünlü' siyaset uzmanının buluştukları bu temel nokta, onların oluşturdukları tezlerin ana konusunu oluşturmaktadır. Bu nedenle Huntington'un, 21. yüzyılda, dünyanın küresel kapitalist güçler tarafından yeniden işgal edilerek, kapitalizmin geleceğinin garantilemesi için yürüttüğü mücadelenin ideolojik-politik temelini oluşturan 'Medeniyetler Çatışması' üzerinde durmak gerekir. Huntington'un ileri sürdüğü bu görüş aynı zamanda ABD'nin gelecekteki stratejisini belirlemeyi de amaçlıyor. Bu noktada, ABD strateji uzmanları

arasında bir takım görüş ayrılıkları olduğu bilinse de, Pentagon daha çok 'tek yanlılar ve çok yanlılar' olarak ifade edilen politikalar arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır.

Huntington'un 'Batı' olarak ifade ettiği ABD'nin ve AB'nin dünya üzerinde ortak bir baskı gücü kurarak, enerji yataklarının yoğunluklu olduğu İslam kökenli ülkeler üzerinde egemenlik kurmasını savunuyor. Aynı zamanda gelişmekte olan ve gelecekte tek alternatif güç olarak gördüğü Çin ve Hindistan karşısında, ABD-AB küresel kapitalist blok'unun tek merkezde hareket etmesini savunmaktadır. Uluslararası ilişkilerde rekabetin yeni bir biçimi olarak illeri sürdüğü 'Medeniyetler Çatışması' tezi, sınıflar mücadelesi gerçeğini gizleyip, kapitalist sistem güçleri arasındaki ilişkileri yeniden düzenlemeyi öneren bir stratejidir.

Toplumlar tarihinin öznesi olan insan toplulukları arasındaki mücadele ve savaşların farklı ekonomik ilişkilere sahip insan grupları arasındaki bir çatışma olduğu görülür. Din adına yürütülen savaşların dahi, ekonomik ve politik temellerde gelişen sınıflar çatışmasının bir sonucu olduğu bilinir. Toplumlar tarihi olarak ifade edilen 'uygularlıklar tarihi'de, her tarihsel sürece denk düşen toplumların ekonomik ve siyasal ilişkilerine göre şekillenmiş tarihtir. Roma uygarlığı denilince, 'köleci Roma İmparatorluğu' anlaşılır. Köleci imparatorluğa karşı savaşımın en üst boyutu olarak bilinen ve tarihe 'Spartaküs ayaklanması' olarak geçen mücadele, bir sınıf mücadelesiydi. Huntington, tarihsel gerçekleri çarpıtarak, toplumlar tarihi içerisinde ezenler ve ezilenler arasındaki mücadelelerin ve savaşların zorunlu ve kaçınılmaz olduğunu gizlemeye çalışmaktadır. Bunu yaparken sınıflara bölünen insan gruplarının üretim ilişkileri karşısındaki konumlanmalarını, toplumlar tarihi içerisinde gelişen politik sınıf savaşımlarını bir bütün olarak ret ve inkâr ederek, kapitalist sistemin ideolojik ve politik egemenliğine bir kılıf aramaktadır. Bir başka ifadeyle, küresel kapitalist sistemin işgallere dayanan 'yeni' sömürgecilik politikalarını yaşama geçirmenin ideolojik ve politik temelleri 'medeniyetler çatışması' ile açıklamaktadır.

Huntington, dünyada yeniden gelişme eğilimi içerisinde olan mücadelelerin ve çatışmaların ekonomik ve ideolojik temellerden yoksun olarak kültürel kaynaklı 'medeniyetler çatışması' olarak gelişeceğini ifade ederken şunları belirtiyor: "Benim faraziyem şudur ki, bu yenidünyada mücadelenin esas kaynağı öncelikle ideolojik ve ekonomik olmayacak. Beşeriyet arasındaki büyük bölünmeler ve hâkim mücadele kaynağı kültürel olacak. Milli devletler

dünyadaki hâdiselerin yine en güçlü aktörleri olacak fakat global politikanın asıl mücadeleleri farklı medeniyetlere mensup grup ve milletler arasında meydana gelecek. Medeniyetlerin çatışması global politikaya hâkim olacak. Medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muharebe hatlarını teşkil edecek."[55] Huntington, 21. yüzyılın henüz ilk yıllarında gelişen ve gelecekte daha büyük çatışmalara yol açacak olan mücadeleler, "ideolojik olmayacaktır " derken esas olarak, ekonomik ve politik olarak farklı kategorik yapılara sahip sınıflar arasındaki mücadeleyi yok saymaktadır. Yani Marksist teoriye karşı doğrudan ve dolaylı ama çok bilinçli bir saldırı yapmaktadır. Huntington'un bu görüşünün bir benzerini Francis Fukuyama savunmaktadır: "Bütün dünyada, uluslararası düzeyde gittikçe belirginleşen yeni bir güç dağılımı hissedilecektir. Bu güç dağılımı artık bir birine çok yakın hale gelen politik modeller bazında değil, kültür bazında olacaktır."[56] ABD'nin önde gelen iki yazarının bakış açısı esas olarak aynıdır. 'Sınıflar mücadelesi bitmiştir. Liberalizm mutlak olarak egemen olmuştur. O zaman kapitalizmin tarihsel sınırları içerisinde gelişecek olan her çatışma, buna 'medeniyetler çatışması' da denilse-, dünyanın neresinde gelişirse gelişsin yine kapitalizmin tarihsel sınırları içerisinde kalacaktır.

ABD'nin eski dışişleri görevlilerinden Mathew Parris, "Terörizmi ezmek, kökten dincileri inlerinden çıkartmak, haydut devletlerin, dinci manyakların cirit attığı bir kıtaya Pax-Atlantica getirmek, bu vahşi dünyaya, Hıristiyan liberal düzeni silah zoruyla yaymak gerekiyor."[57] 'Terörizmi ve haydut devletleri ezip yok ederek' onun yerine küresel sistemin yeni formülasyonu olan 'liberal Hıristiyan Düzen'i kurmanın tek yolu, dünyayı 'Medeniyetler Çatışması' içerisine çekmektir.

Böylece okuyucuları kapitalizmin ebediliğine yani sonsuzluğuna inandırmaya çalışarak "Medeniyetler arasındaki mücadele, modern dünyadaki mücadelenin evriminde nihai safha olacak" diyor. Esprit Dergisinin Genel Yayın Yönetmeni Olivier Mongin'in, Huntington'un, 'Medeniyetler Çatışması' üzerine Jean-François Bayart ile yapmış olduğu bir röportajı yayınlandı. Jean-François Bayart, Pentagon yazarının toplumların ekonomik politik ve tarihsel özelliklerini yok

---

[55] HUNTİHGTON Samuel P., *Medeniyetler Çatışması mı?* Türkiye Günlüğü, Yaz-1993, Çeviri Mustafa Çalık, syf.22.

[56] FUKUYAMA Francis, *Savaşların Geleceği,* Türkiye Günlüğü, Ocak-Şubat 1999. Çeviren Kadir Koç Demir, syf.54.

[57] Aktaran YILDIZOĞLU Ergin, *age*, syf; 32.

sayarak 'kültürel çatışma esastır' tezi üzerine yaptığı değerlendirme, bize somut bir fikir vermektedir: "İktisadi alanda da tamamıyla aynı süreç işler: Gerçekten birtakım iktisadi akımların dolaşımına tanık oluyoruz. Bir yandan, Braudel'in deyişiyle 'tüm dünyaya yönelen' kapitalist üretim tarzının kendi mantığının bir sonucu olarak, diğer yandan en önde gelen rakibin sosyalist modelin ortadan kalkmasıyla bu dolaşım dünyasallaşmaya yöneliyor. Üçüncü bir yolun da, kendini kabul ettirme becerisini gösteremediğini biliyoruz. Örneğin Olivier Roy'un, siyasi İslâm'ın başarısızlığını, piyasa ekonomisi dışında bir başka ekonomi tipi yaratamamasına bağladığı geliyor aklıma. Bununla birlikte kapitalist modelin bu dünya çapındaki karşı konulamaz yayılışının nasıl bazı sağlam direniş kalelerine tosladığını da görüyoruz. Rusya'da, Latin Amerika ülkelerinin çoğunda, Afrika'da kapitalizmin zaferinin tartışmasız ve apaçık olduğu ileri sürülebilir mi? Ayrıca kapitalist üretim tarzının, naklinin başarılı olduğu durumlarda bile, her ülkeye özgü mantıklar ve kültürel kodlara göre biçimlendiğini, daha doğrusu kendini yeniden yarattığını gözlüyoruz. Hep atıfta bulunulan Japonya örneği var elimizde: Japon kapitalizminin işleyişinin Fransız veya Amerikan kapitalizmininkiyle aynı olmadığı malum. Burada, bu örneğin genellikle iyi anlaşılmadığını belirtelim, çünkü bu yeniden yaratma sürecini, Samuel Huntington'un yaptığı gibi kültürcülüğün terimleriyle kavramsallaştırmamak gerek. Bir kültür kendini ancak çevresiyle tanımlayabilmesine rağmen, Huntington dünyanın, tıpkı bilardo topları gibi, kültürel bütünlüklerin tokuşmasının egemenliği altında olduğunu varsayar. Örneğin Philippe d'İrimarne'in çalışmaları aynı 'Batı kültürü' içinde bile, ABD, Hollanda ya da Fransa'da işletme geleneklerinin epey farklı olduğunu çok iyi göstermektedir. Kapitalizmin Yeniden Yaratılması'nda, iktisadi modernliğin yaratılmasıyla birbirine zıt birtakım yollar bulunduğunu göstermeye çalışmıştık (...)

Örneğin Bizim söylediklerimizle Dünya Bankası'nın temsilcilerinin ya da sonuna kadar modernleştirme yanlılarının öğretisi arasında büyük bir fark olduğu çok iyi görülüyor. Şu veya bu yerde, şu veya bu kişi, modernliğin yolunun geleneğin basit ve saf bir şekilde ezilmesinden geçtiğini varsayarken, biz tam tersine, geleneğin, toplumsal değişimin şaşırtıcı bir vasıtası olabileceğini söylüyoruz. Bu noktada da, bir toplumun gelişimi için kendi kültürünün suyuna gitmesinin kâfi olduğu savını desteklemekten ibaret olan kültürcülüğün akıl yürütmelerinden hareket etmemek gerekir. Örneğin Japonya bize, işlerin sanılandan çok daha karmaşık olduğunu kesin bir şekilde göstermektedir, zira hiçbir ciddi araştırmacı "Asyalı değerlerin" bütünsel bir dışavurumu olduğu iddia

edilen Yeni-Konfüçyüs'çü model tezini artık savunmuyor. Biliniyor ki bu Asyalı değerler, Asya'daki bazı toplumsal gruplar değerleridir ve 'Asyalı' olduğu söylenen bu değerleri Fransa'daki bazı toplumsal gruplar da pekâlâ benimseyebilir. Buna mukabil fazlasıyla disiplinsiz olan, örneğin grev hakkını, karşı çıkma hakkını savunan Asyalılar da vardır. Dolayısıyla hâlihazırda, kültür kavramını öne çıkaran bir sözde "kültür çatışması" değil, siyasi, ideolojik bir çatışma yaşıyoruz."[58] Jean-François Bayart, toplumsal gruplar arasındaki çatışmanın ekonomik temellere dayanan ideolojik ve politik yapı üzerinde yükseldiğini, 'kültürel çatışma' biçiminde olmadığı ve olmayacağını ortaya koymaktadır.

Huntington, blok kapitalist ilişkiler sistemini bölgesel 'medeniyetler çatışması' olarak lanse edip, hem kapitalizmin yayılmacı ve rekabetçi karakterini gizlemeye çalışmakta hem de işgallere meşru bir zemin hazırlamaktadır. "Medeniyet kimliği, gelecekte gittikçe artan bir şekilde ehemmiyet kazanacak ve dünya büyük ölçüde, belli başlı yedi veya sekiz medeniyet arasındaki etkileşimle şekillenecektir. Bunların içine, Batı, Konfüçyüs, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve muhtemelen Afrika medeniyetleri giriyor. Geleceğin en mühim mücadeleleri, bu medeniyetlerin birini diğerinden ayıran kültürel fay kırıkları boyunca meydana gelecektir (...) Vaziyet neden böyle olacak? Birincisi, medeniyetler arasındaki farklılıklar sadece hakiki değil esaslıdırlar. Medeniyetler birbirlerinden tarih, dil, kültür, gelenek ve en mühimi de din yoluyla farklılaştılar. Farklı medeniyetlerin insanları, hak ve sorumluluklar, hürriyet ve otorite, eşitlik ve hiyerarşinin izafi ehemmiyeti hakkında farklılaşan görüşleri kadar Tanrı ile insan, fertle grup, vatandaşla devlet, ebeveynle çocuklar ve karı koca arasındaki ilişkiler konusunda da farklı fikirlere sahiptirler. Bu farklılıklar, asırların ürünüdür. Kısa zamanda zail olmayacaklardır. Bunlar, siyaset, ideoloji ve rejimler arasındaki farklılıklardan çok daha esaslıdırlar. Farklılıklar illâ da mücadele demek değildir ve mücadele de muhakkak surette şiddet manasına gelmez. Gerçi, asırlar boyunca, en uzun ve şiddetli mücadeleleri, medeniyetler arasındaki farklılıklar husule getirmiştir."[59] Böylece toplumların ekonomik, sosyal ve tarihsel alandaki gelişmelerini yok sayıp, bu ilişkileri sadece din ve kültür sorununa indirgeyerek kapitalizmin bölgeler arasındaki dengesiz ve eşitsiz gelişme yasasını görmezlikten geliyor. Dahası bütün ekonomik, sosyal ve politik sorunların kaynağının kapitalist sistem

[58] Esprit. Sayı:4, Nisan 1996.
[59] HUNTİNGTON, age, syf; 30.

olduğunu inkâr ediyor. Din ve kültür ile özel mülkiyet ilişkisini, özellikle de kapitalizmin ekonomik ve politik sistemiyle olan güçlü bağlarını hesaba katmaksızın, dünyayı '7 medeniyete' ayırıp uluslararası kapitalist ilişkileri buna göre yeniden düzenlemeyi savunan Huntington'un tezlerine yönelik bilimsel eleştiriler yapan siyaset bilimcisi İmmanuel Wallerstein şu değerlendirmeleri yapıyor: "Tarihsel sistem ile medeniyet arasında bir ayırım yaparak başlıyorum, Tarihsel bir sistem, ampirik bir gerçekliğe atıfta bulunmaktadır. Çin'deki Tang hanedanı veya Roma İmparatorluğu veya Moğol imparatorluğu tarihsel sistemler idiler. Bir medeniyet ise, miras, farklılık ve hakları haklı göstermede hali hazırdaki yararı bakımından geçirilmiş hakkında çağdaş (muasır) bir iddiaya atıfta bulunmaktadır. Çin medeniyeti, Batı medeniyeti, Hint medeniyeti işte böyle çağdaş iddialardır. Bu iddiaların baştan sonra doğrulanabilir ampirik verilere dayanması da şart değildir. Bu iddialar nasıl olsa tarihsel dahletme sınırları hakkındaki çağdaş tercihlere dayanmaktadır. Görünen o ki, ne Çin "medeniyeti" ne de Hint "medeniyeti" doğrudan Orta Asya'dan geldiklerine dair hak iddiasında bulunmakta, fakat Batı "medeniyeti" Yunan'ın ve belki kadim İsrail'in bile doğrudan mirasçısı olmaya hak iddia etmektedir. Bu gibi iddiaların sebepleri geçmişte neyin vuku bulduğuna değil, hali hazırda neyin vuku bulmakta olduğuna dayandırılabilir. Tarihsel dahletme sınırlarına dair bu hak iddiaları, cari ideoloji alma durumu hariç, ampirik doğrulamaya tâbi değildirler. Geçmişteki durumunu incelemek, önceki belirli zaman-mekân yapılarını çağdaş bir grubun "mirasının" parçası saymanın geçerliliğini aydınlatmaz. Çünkü kültürel miras gayr-i maddidir ve çok sayıda grup tarafından sahiplenilebilir. Aşağı yukarı, onu kendine mal etmek isteyen herkes tarafından sahiplenilebilir.

Medeniyetler yükselmemiş ve düşmemişlerdir. Aksine, dünya-imparatorluklar vücuda gelmiş, serpilip gelişmiş ve çökmüşlerdir. Dünyanın bazı coğrafi bölgelerinde (Çin mükemmel bir örnektir buna), birbirinin içine geçen jeofiziksel koordinatları ile peş peşe dünya imparatorluklar gelip geçmiştir. Sonraki dünya-imparatorlukları (her zaman olmasa bile) sık, belirli bir kültürel süreklilik derecesine dayalı bir "medeniyet" mirasında hak iddia etmişlerdir.

O halde kendi tarihsel sistemimize dönelim ve medeniyetler kavramının bize en çok nasıl yardımcı olabileceğini görelim. Şunu hatırlamalıyız ki, ampirik bir gerçeklik olarak, kapitalist dünya ekonomisi kendi genişleme süreci içinde öbür tarihsel sistemleri imha etti. Sistem olarak mevcut oluşları sona erdi. Etkileri, medeniyete dair hak iddiaları olarak kaldı, yani, hali hazırda mevcut

tarihsel sistem içinde miras, farklılık ve haklara dair iddialar: Etkin biçimde ileri sürülebildikleri ölçüde geçerli olan iddialar. Bir Arap dirilişinden (badas Rönesans) söz ettiğimiz zaman, şunu kastetmekteyiz: Modern dünya sistem dâhilinde bazı büyük insan grupları "Arap" olduklarını iddia etmekte ve dolayısıyla siyasî taleplerini kültürel kisveler içinde öne çıkarmaktadırlar. Müslümanlar kadar Hıristiyanlar da Arap olabilir mi? Moritanyalılar Arap mı? Çağdaş ideoloji terimleri dışında buna cevap verebilmenin yolu yoktur. Bugün İsrail'deki Seferdik Yahudiler Arap değiller. Şimdi ne denli doğallıktan uzak görünürse görünsün, yarın olabilirler. Bunlar ne ahlâkî sorulardır, ne de olgusal (gerçeklere dair); esas itibariyle siyasi sorulardır bunlar.

Mevcut kapitalist dünya-ekonomimiz hakkında esas olarak iki şey biliyoruz. Birincisi, dünya-ekonomi bir çatallaşma noktasına yaklaşmaktadır. İkincisi, bu sürecin unsurlarından biri benim dünya-sistemin kültürel dekolonizasyonu dediğim şeydir. Bu kültürel sömürgeleşmekten kurtuluş iki biçimde tezahür etmektedir: Medeniyet iddialarının siyasi dirilişi ve tarihsel sosyal bilimcilerin "medeniyet" gibi kavramlarla uğraşmaları çatallaşma sürecini ileri doğru götürmektedir. Sonuçları tahmin edilebilir değildir. Bu, beşerî karar-vermenin kuşatıcılığı dışında oldukları anlamına gelmez. Tam aksine. Belirlenmiş neticelerin kısıtları çatallaşma durumlarında kaldırıldığından, girdideki küçük değişimler bile büyük çıktı değişmeleri yaratabilir. Bunu gündelik dile çevirecek olursak: Kolektif olarak yapacağımız şeylerin gerçekten işe yarayabileceği zaman gelip çatmıştır. Süreç skolastiktir ve doğrusal olmadığından ortada gerçek tarihsel seçenekler vardır.

O halde, arzu ettiğimiz hedeflerimizi takip edebilir, tahayyül edebildiğimiz kadarıyla beşerî potansiyelimizi değerlendirebiliriz, değerlendirmeliyiz. Bunu hakkıyla yapabilmek için, en geniş seçenekler alanını göz önüne almalı, tercih haklarımızı çoğaltmalıyız. Senghor'un 'veren ile alanın buluşması' anlayışıyla ileri sürülmeleri şartıyla medeniyet iddiaları seçenekler alanımızı genişletirler. Kelimelere nasıl dökersek dökelim, Batı'nın çöküşü, Amerikan imparatorluğunun çöküşü, kapitalizmin çöküşü kültürel kötümserlik vesileleri değildir. (Dikkatle, hayal gücümüzü işleterek, cesaretle) iyi hüküm vermemiz şartıyla, bize yeni ve daha iyi bir tarihsel sistem yaratma imkânını - ama sadece imkânını- sunarlar. Doğrusal evrenselciliğin tahrif edici gözlüklerini kullanmadan geçmiş tarihsel sistemlerin işleyişlerini incelemek bu

mücadelede pekâlâ aslî bir unsur olabilir."[60] İmmanuel Wallerstein'in ,medeniyetler çatışması' ekseninde kapitalizm dünyasına yönelik yaptığı eleştirel analizler, tam da Pentagon yazarının özenle kaçındığı ve gizlemeye çalıştığı noktalardır. Huntington, 'medeniyetler' kavramını çok bilinçli olarak ön plana çıkartarak, sınıflı toplumların gelişim evrelerinin hemen her aşamasına dolaylı veya direk olarak damgasını vuran sınıflar arası mücadeleler tarihini gizlemeye çalışmaktadır.

Aynı şekilde Samir Amin de, Huntington'un 'Medeniyetler Çatışması' üzerinde sınıfsal farklılıkları yok sayıp, politik mücadeleyi 'kültürel çatışmaya' indirgemesini eleştirirken önemli tespitlerde bulunmaktadır: "Kültürel farklılıkların yalnızca gerçek ve önemli değil, fakat temel sürekli ve istikrarlı olduklarını ileri sürmek; bu kültürel farklılıkların tarih ötesi olduğunu söylemektir ve yeni bir fikir değildir. Tam tersine bu tüm zamanlarda tüm insanların ortak önyargısıdır. Tüm dinler, kendilerini bu yolla tanımlamıştır. Fakat eleştirel gelişmenin sosyal ve tarihi yansıması (evrensel bir ilerleme) ile sosyal bilimlerin inşası, daima bu kültürel değişmezlik önyargısına karşı mücadeleye ihtiyaç duymuştur. Kültürler ve dinler sürekli olarak değişiyor ve değişim açıklanabiliyor. Kültürel özgünlük teorileri, genellikle hayal kırıklığına uğramaktadır; çünkü onlar benzerliklerin yalnızca iç içe geçmelerinin sonucu oluştuğunu söylerken, farklılıkların daima belirleyici olduğu önyargısı üzerine temellenmektedirler. Girişimin istenen sonuçları a priori olarak bu temel üzerinde açığa çıkmaktadır, Samuel Huntington, "Uygarlıkların Çatışması" adlı ünlü makalesinde, bu farkları temel alır; çünkü onlar insanoğlu ve Tanrı, doğa, güç arasındaki ilişkilerin tanımlandığı alanı içerir ve her kültürün Huntington tarafından önceden belirlenen kategoriler içindeki sorunlardaki ilişkilerin sabit özel kavramlar geliştirdiğini kabul eder.

Fakat tarih bu kavramların daima inanıldığından daha esnek olduğunu gösteriyor. Konfüçyüs'çülük, dün Çin'in geri kalmışlığını açıklıyordu, bugün ise aynı olguyla hızlı gelişme açıklanmaya çalışılıyor. 10.yüzyılda İslâm dünyası pek çok tarihçiye yalnızca daha parlak görünmekle kalmıyor; fakat aynı zamanda aynı dönemdeki Hıristiyan Avrupa'ya göre gelişme için daha fazla potansiyel taşıdığına inanılıyordu. Bundan dolayı durumun daha sonra tersine çevrilmesini açıklamak için ne değişti? Din mi (onun toplum tarafından yorumlanışı) başka bir şey mi ya da ikisi de mi? Hangileri motor kuvvetlerdir?

---

[60] WALLERSTEİN İmmanuel, *Jeopolitik ve Jeokültür*, çev: Mustafa Özel, İz yay. 1993, syf. 314-315.

Buna ek olarak, biz hangi kültürler hakkında konuşuyoruz? Huntington Batılı (Katolik ve Protestan), Müslüman, Konfüçyüs (Konfüçyüs'çülük bir din olmamasına rağmen), Japonluk (Şintoist ya da Konfüçyüs) Hindi, Budist ve Ortodoks Hıristiyan olarak tanımladığı kendisinin yedi grubu için, açık bir biçimde dini temel almıştır. Huntington, bugünün dünyasındaki belirgin bölünmeleri potansiyel olarak açıklayan kültürel boşluklarla ilgilenmektedir. Örneğin, Japonları diğer Konfüçyüs'çülerden ve Ortodoks Hıristiyanlarını Batı'daki Hıristiyanlardan ayırma gereği duymasının nedeni hakkında hiçbir şüphe yoktur. (Bu ikinci ayrımın nedeni acaba Huntington'un açıkça ve kapalıca ilgilendiği dışişleri stratejisinde, Rusya'nın Avrupa'ya potansiyel entegrasyonunun gerçek kâbus olarak algılanmasından dolayı mıdır?) Onun; Hıristiyan, Müslüman, Animist ve hala kendine özgü dini olan diğer Afrikalıları ve hatta Hıristiyan olmalarına rağmen Latin Amerikalıları önemsememesinin nedeni ya da 'onların' Batılılar tarafından 'Batılı' olarak kabul edilmemeleri hakkında sorulması gereken pek çok soru yok mudur? Neden bunlar 'gelişmemişlerdir? Bu, kötü yazılmış üçüncü sınıf Avrupa merkezci yazının diğer saçmalıklarını göstermek zor olmayacaktır."[61]

Özellikle günümüzde 'batı kültürü ve değerleri' olarak adlandırılan şey, 21. yüzyıl küresel kapitalist sistemin uluslararası politikalarına giydirilen ideolojik bir kılıftır. Sıraladığı 7 medeniyet içerisinde iki 'medeniyet' Konfüçyen ve özellikle de İslam çok bilinçli olarak ön plana çıkartılıyor. Bölgesel çatışmaların ve savaşların bu iki 'medeniyet' ile 'batı medeniyeti' arasında geçeceğini savunmaktadır. 'Medeniyetler Çatışması'nın bir başka ayağını da dinsel çatışmalar oluşturmaktadır. Örneğin, 11 Eylül 2001'de ABD'deki eylemlerle ilgili Başkan Bush'un yaptığı çağrıda ABD'nin başlatmış olduğu savaşın 'yeni bir haçlı seferi' olduğunu vurgulaması tesadüfî değildi. Huntington'da İslam'ın, 'Batı Medeniyeti' için tehlikeli olduğunu iddia ederek, gerekli önemlerin alınması için uyarılar yapmaktadır. 21. yüzyıl da bölgesel işgallerin süreklileştirilmesi için ileri sürülen bu görüşler, sömürgeciliğin bir versiyonudur. Huntington, tarihsel süreci öylesine çarpıtıyor ki, kapitalist sistemi mazlum ve mağdur gösterirken, 'Konfüçyen ve İslam'ı ise saldırgan ve yok edici bir 'medeniyet' olarak sunmakta, 'Batı Medeniyeti'nin kendisini koruması için de sürekli uyarılar yapmaktadır. Batı Medeniyeti olarak ifade ettiği kapitalist sistemin, 15. yüzyıldan başlayarak dünyanın her karış toprağını işgal ederek sömürgeleştirip yağmaladığını görmezlikten gelmektedir. Dahası, kapitalizmin barbar tarihini yok sayıyor. Düşman gördüğü '7 medeniyet'in her

[61] Monthly Review. No: 48, c:48.

bölgesini savaş alanlarına dönüştürüp soy kırımlara yöneldiğini, köle ticaretinin 'Batı Medeniyeti'nin yani kapitalizmin bir ürünü olduğunu her nedense gizliyor.

Şunları söylüyor: "İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sömürge imparatorlukları önce gerilediler sonra da ortadan kalktılar, evvelâ, Arap milliyetçiliği ve ardından da İslâmcı fundamentalizm kendini ortaya koydu. Batı, enerji kaynağından ötürü İran (Basra) Körfezi ülkelerine karşı şiddetli biçimde bağımlı hale geldi; petrol zengini Müslüman ülkeler, para zengini ve istedikleri anda da silâh zengini oldular. Batı tarafından vücuda getirilen İsrail ile Araplar arasında çeşitli savaşlar meydana geldi. Fransa, 1950'li yılların büyük kısım'ında Cezayir'de kanlı ve insafsız bir savaş yürüttü; İngiliz ve Fransız kuvvetleri 1956'da Mısır'a saldırdı, Amerikan güçleri, 1958'de Lübnan'a girdi; Amerikan güçleri, bilâhare tekrar Lübnan'a yöneldi, Libya'ya saldırdı ve İran'la çeşitli askerî çatışmalara girişti; asgari üç Orta-Doğu hükümeti tarafından desteklenen Arap ve İslâm teröristler hafif silâhlar kullanarak Batılı uçak ve tesisleri bombaladılar ve Batılıları rehin tuttular. Araplar ve Batı arasındaki bu savaş, 1990'da Birleşik Devletler'in, bazı Arap memleketlerini diğerinin saldırısına karşı savunmak için İran Körfezi'ne büyük bir ordu göndermesiyle zirveye ulaştı. NATO planlaması da akıbetinde, gittikçe artan bir şekilde güney tiribüna'ndeki potansiyel tehditler ve istikrarsızlığa yönelmiştir. Batı ve İslâm arasında, asırlardan beri devam eden bu askerî etkileşimin zeval bulma ihtimali pek yoktur. Bu daha öldürücü olabilirdi. Körfez Savaşı, Saddam Hüseyin'in İsrail'e saldırmış olması ve Batı'ya cesaretle karşı çıkması bir kısım Arapları mağrur etti. Batı'nın İran Körfezi'ndeki askerî varlığı, karşı konulmaz askerî üstünlüğü ve onların kendi mukadderatlarını tayin etme hususundaki yetersizliklerden ileri gelen, gücenikliğin ve tahkir edilmişliğin seslediği bir hayli öfke bıraktı. Petrol ihracatçısı olanlarına ilaveten, Otokratik hükümet biçimlerinin zayıfladığı ve demokrasiye geçme çabalarının güçlendiği birçok Arap ülkesi, ekonomik ve sosyal seviyesini yükseltiyor. Arap siyasi sistemlerindeki bazı açılımlar şimdiden meydana çıkmaktadır. Bu açılımlardan esas faydalananlar İslamcı hareketler olmuştur. Kısacası. Arap dünyasında. Batılı demokrasi Batı aleyhtarı siyasi güçleri kuvvetlendiriyor. Bu geçici bir vakıa olabilir; fakat İslam ülkeleriyle Batı arasındaki ilişkileri kesinlikle müşkülata sokacaktır..."[62] Huntington'un yukarıdaki değerlendirmesi ile yakın tarihimizdeki uluslararası politik gelişmeleri ve hatta bugün somut olarak yaşanan siyasal gerçeklikleri çok bilinçli olarak çarpıtırken, aslında kapitalist barbarların yapmış olduklarını da açıklamak zorunda kalıyor. Tarih

[62] HUNTİNGTON Samuel, age, syf. 31-32.

çarpıtıcılarının en tipik adamlarından biri olan Pentagon yazarının söyledikleri politik bir yoruma tabi tutulduğunda en genel anlamıyla şunlar söylenebilir: Dünya üzerinde hegemonya kurmaya çalışan küresel kapitalist sistem, özellikle enerji yataklarının yoğunluklu olduğu bölgeleri, yaklaşık olarak yüz yıldır fiilen işgal etmiş durumdadır. 21. yüzyıl da bölgesel bir işgale dönüştüren kapitalist barbarlar, uluslar üstü tekellerle petrol alanları üzerinde tam bir egemenlik kurmuşken, 'Batı'nın yani kapitalist güçlerin 'İslam Medeniyeti' yani petrol üreticisi körfez ülkelerine bağımlı hale geldiklerini iddia etmek gerçeği bilerek ters yüz etmektir. İkincisi, 'İslam medeniyeti' petrol zengini ülkelerinin 'istedikleri silahları satın aldıkları' iddiası da tamamen yalandır.

Küresel kapitalist güçler arasında, azami kar rekabetine dayanan silahlanmayı ve silah ticaretini çok bilinçli olarak çarpıtıp, 'medeniyetler çatışmasına' ya da 'dinler ve kültürler çatışmasına' indirgeyip rekabetin ekonomik temellerini gizlemeye çalışmaktadır. Huntington şöyle devam ediyor: "Batı'nın asker güçlerine karşı koyucu gelişmeye clair merkezi şekilde ehemmiyet arz eden (şey), Çin'in asker gücü ve asker güç yaratma vasıtalarının beslenen genişlemesidir. Çarpıcı bir ekonomik gelişme ile bu yüzüne çıkan Çin, askeri harcamalarını hızlı bir şekilde arttırıyor ve silâhlı kuvvetlerinin modernizasyonu ile enerjik bir şekilde ilerliyor. Eski Sovyet devletlerinden silâhlar satın alıyor; uzun menzilli füzeler geliştiriyor. (Bu ülke) 1992'de bir megatonluk bir nükleer bombanın denemesini yaptı. Hava ikmal teknolojisi elde ederek güç-projeksiyon kapasitelerini geliştiriyor ve bir uçak gemisi satın almaya çalışıyor... Çin'in asker endamı (build up) ve Güney Çin Denizi üzerindeki hâkimiyet iddiası, Doğu Asya'da çok boyutlu bir bölgesel silâh yarışını tahrik ediyor. Çin, aynı zamanda, büyük bir silâh ve silâh teknolojisi ihracatçısıdır. Libya ve Irak'a, nükleer silâh ve sinir gazı üretiminde kullanılabilen teçhizat ihraç etmiştir. Cezayir'e, nükleer silâh araştırma ve üretimine uygun bir reaktör inşa etmekte yardım etmiştir. Çin, İran'a-Amerikan yetkililerinin inancına göre -yalnız silâh üretiminde kullanılabilecek nükleer teknoloji satmış ve galiba Pakistan'a (da) 300 mil menzilli füzelerin mürekkeplerini gemiyle göndermiştir. Kuzey Kore, kısa bir müddetten beri ilerlemekte olan bir nükleer silâh programa sahip olmuştur ve Suriye ile İran'a gelişmiş füzeler ve füze teknolojisi satmıştır. Silâh ve silâh teknolojisindeki seyelân umumiyetle Doğu Asya'dan Orta-Doğu'ya doğrudur. Bununla beraber bir ölçüde aksi yönde hareket (de) mevcuttur; (meselâ) Çin, Pakistan'dan Stinger füzeleri almıştır.

Batı'nın askeri gücüne karşı koymak için ihtiyaç duyulan silâh ve silâh teknolojilerinin üyeleri tarafından iktisabını ilerletmek üzere tertiplenen Kofüçyen-İslami bir askeri bağlantı, bu suretle vücuda gelmektedir. Kalıcı olabilir veya olmayabilir. Ancak, hâlihazırda, Dave McCurdy'nin dediği gibi, 'bunu (bağlantı), fikri üretenler ve onların taraftarlarınca yürütülen, hainlerin karşılıklı yardım paktıdır.' İslâmî-Konfüçyen devletler ve Batı arasında, silâhlanma yarışının yeni bir şekli böylece meydana geliyor. Eski moda silâhlanma yarışında, taraflardan biri öbürüne karşı denge sağlamak veya süperliğini kazanmak için kendi silâhlarını geliştirirdi. Silâhlanma rekabetinin bu yeni tarzında (ise), bir taraf silâhlarını geliştiriyor, diğer tarafsa aynı zamanda kendi asker kapasitesini azaltırken (karşı tarafın) silâh geliştirmesini sınırlamak ve önlemekten gayri, (herhangi bir) denge kurmak için çaba sarf etmiyor."[63] Asya ve BOP kapsamındaki bölgelerde silahlandırmayı teşvik eden ülkelerin ABD, İngiltere, Fransa, Kanada, Almanya, İtalya gibi G-8'leri oluşturan küresel sistemin kapitalist ülkeleri olduğu çok açık. Huntington'un 'Batı Medeniyeti' ülkeleri dünya silah ticaretinin nerdeyse % 80'ine hâkimdirler. ABD'nin tek başına savunmaya ayırdığı, dünyanın geride kalan ülkelerinin toplamına eşit düzeydedir. ABD, İngiltere, Fransa, Kanada, Almanya, İtalya gibi ülkeler, dünyanın en gelişmiş modern silahlarına ve nükleer silah kapasitesine sahip ülkeler olduğu bilinmesine rağmen, hedef tahtasına oturttuğu ülkeleri silah geliştirmekle suçlarken, Batı'nın kapitalist barbarlarının ise silah indirimine gittiğini söyleyebiliyor. Pentagon yazarı ayrıca, çok bilinçli olarak dikkatlerini yoğunlaştırdığı Doğu-Asya ve Orta-Doğu ülkelerini silahlandıranların da yine söz konusu yaptığımız küresel kapitalist sistem güçleri olduğunu çok iyi bilmektedir. Peki, bütün bu tahrifat ve çarpıtmalara neden ihtiyaç duymaktadır? Tarih çarpıtıcısı Huntington, ABD önderliğinde AB ile ittifak içinde dünyanın yeniden egemenlik altına alınmasını savunmaktadır. Uluslar üstü tekellerin ihtiyaçlarına bağlı olarak, daha çok doğal zenginliklerin bulunduğu bölgelerin işgal edilmesini savunuyor. Bunun içinde Avrasya ve Orta-Doğu öncelikli olarak ön plana çıktığına göre bu bölgelerle ilgilenen diğer sistem güçlerinin şu veya bu biçimde hedef tahtasına oturtulması gerekiyor. Böylece bölgesel çatışmaların derinleştirilmesinin en kısa ve kestirme yolu; 'medeniyetler çatışması' olarak lanse edilen 'kültürel' farklılıkları kullanarak 'dinler arası çatışmayı' körüklemektir. Bu politik

[63] HUNTİNGTON Samuel, age, syf. 46-47.

perspektife sahip olan yazar, silahlanmaya ağırlık veren bir 'İslam/Doğu ve Konfüçyen'/Asya ile silahlanmayı sınırlayan bir Hıristiyan/Batı arasındaki mücadelede Batı Medeniyetini masum, Doğu ve Asya Medeniyetlerini ise saldırgan ve tehlikeli gösterme çabasındadır. Bütün bu yalanların arka planında, ABD ile AB ittifakını geliştirip, bu iki emperyalist bloğun dünyayı birlikte yönetmeleri amacı yatıyor. Çünkü uluslararası ilişkilerden haberdar olan herkes körfez ülkelerini silah deposu haline getirenlerin, Huntington'un savunduğu 'Batı Medeniyeti' temsilcisi uluslararası kapitalist güçler olduğunu bilir. 'Ortadoğu'da Silah Ticareti' bölümünde görüldüğü gibi, Ortadoğu ülkelerinin silahlandırılması için her yolu deneyen ve bölgenin zenginliklerine son damlasına kadar el koymak isteyen kapitalist sistemin yaptıklarını gizlemek ve bunun yerine Ortadoğu halklarını suçlamaya kalkmak burjuva ideologlarının en karakteristik özelliklerinden biridir. 'Batı Medeniyeti' olarak kast edilen sömürgeci kapitalist devletlerin ellerinde dünyayı bir kaç kez yok edecek nükleer silahlar bulunurken, bölge ülkelerinin silahlandığını iddia edip hedef tahtasına oturtmanın hiçte iyi niyetli politik bir yaklaşım olmadığı görülmektedir. Bu bölge ülkelerine silah satmak için her türlü lobi faaliyetini yürüten 'Batı Medeniyeti'nin uluslar üstü tekellerin faaliyetlerini gizlemeye yönelik politik bir tercihidir. Huntington; 1950-2000'li yılları arasındaki tarihsel evre içerisinde kapitalist işgal güçlerinin, Kuzey Afrika'dan İran Körfezine kadarki bölgeyi bir kaç kez işgal edip sömürgeleştirmeye çalıştığını fiilen kabul etmektedir. Ama aynı zamanda işgalci güçlerin bölgede egemenlik sağlayamamasına öfkelenip; sömürgeci işgale karşı direnişleri 'Medeniyetler Çatışması'nın 'terörist grupları' olarak yansıtıp, kapitalist barbarların bölgede gerçekleştirdikleri katliamları meşrulaştırmanın yollarını arıyor. İlginç olan bir başka gerçeklik ise, bölgede İngiltere ve ABD tarafından kurulmuş yapay devletlerin tamamen kapitalist sistemin ihtiyaçlarına yanıt verdikleri için korunduğunu en iyi bilen kişi Huntington'un kendisidir. Böylece 'batının medeniyet'çi işgalci güçlerini mağdur, toprakları işgale uğramış ve katliamlardan geçirilmiş halkları ise çok açık olarak suçlu göstermektedir.

Yazar, çok bilinçli olarak 'İslam Medeniyeti Ülkeleri' olarak tarif edilen bölgelerin, küresel kapitalist sistem tarafından, ekonomik ve politik olarak tamamen bağımlı hale getirildiğini de gizlemeye çalışıyor. Kapitalist sistem, hangi koşullarda olursa olsun, girdiği her bölgeyi öncelikli olarak denetim altına alır ve ticari ilişkileri buna göre belirler. Bölgesel ticareti belirleyen olgu, söz konusu ülkelerin dini ve kültürel durumu değil, kapitalist ülkelerle olan ilişkisinin boyutudur. "Bu nedenle son olarak, ekonomik bölgecilik artıyor. Bölgesel çerçevede kalan toplam ticaret oranları 1980 ilâ 1989 arasında

Avrupa'da yüzde 51'den 59'a, Doğu Asya'da % 33'ten 37'ye ve Kuzey Amerika'da % 32'den 36'ya çıkmıştır. Gelecekte, bölgesel ekonomik blokların ehemmiyeti, muhtemelen artmaya devam edecektir. Bir yandan, başarılı ekonomik bölgecilik medeniyet şuurunu takviye edecek, diğer yandan da ekonomik bölgecilik ancak müşterek bir medeniyet içinde kök saldığı zaman başarılı olabileceklerdir. Avrupa Topluluğu; Avrupa kültürü ve Batı Hıristiyanlığının paylaştığı temele dayanır. Kuzey Amerika Serbest ticaret Bölgesinin başarısı, Amerika, Kanada ve Meksika türlerinin hâlihazırda devam etmekte olan odaklaşmasına dayanıyor..." [64] Küresel sistem içerisinde bölgesel ticari oluşumları belirleyen tek şey kapitalist ilişkilerin doğrudan kendisidir. Ticari ilişkilerin boyutunu ve kapsamını belirleyen bölgelerin stratejik ekonomik potansiyelidir. Ortadoğu'nun ve Asya'nın uluslararası ticari ilişkilerde öncelikli olarak ön plana çıkması, bölgenin enerji yataklarına ve dolayısıyla azami kar oranıyla bağlantılı olduğu vurgulanmıştı. Yani Huntington'un iddia ettiği gibi 'medeniyetler' ekonomik ve ticari ilişkiler üzerinde belirleyici/ ciddi bir etkide bulunmazlar. Bu nedenle Pentagon'un stratejisinin tek amacı, kapitalizmin ekonomik ve siyasal ilişkiler sisteminin arka planını gizleyerek, ekonomik bakımdan yüksek verimliliği olan stratejik merkezlerin denetim altına alınması için gerekçe oluşturmaktır.

Huntington, küresel kapitalist sistemin, uluslararası bölgesel ilişkilere yönelik geliştirdiği stratejik politikalar sonucu; bölgesel alanlarda 'yeni tip' bir milliyetçiliğin gelişmesini de çok bilinçli olarak çarpıtıyor ve buna bölgesel alanda 'medeniyetleşme' adını veriyor. Nitekim Balkanlarda görüldüğü gibi, Huntington'un 'medeniyeti' olan Batı kapitalist güçleri, bölgesel milliyetçiliği ve dini körükleyerek bölge hakları arasında 'iç savaşı' çok bilinçli olarak kışkırtıp sonra işgal gerekçesi haline getirdiler. NATO eksenli işgal güçlerinin, bölge halklarının bir bütününe yönelik yürüttüğü savaşta on binlerce sivilin öldüğünü en iyi bilen sanırım Huntington'un kendisidir. Kapitalist küreselleşme, Huntington'un iddia ettiğinin tersine halkların bütün tarihsel değerlerini ve özellikle toplumsal yapısını parçalamakta, kapitalist sistemin sosyal, kültür ilişkilerini egemen kılmaktadır.

Huntington, Fukuyama ve Paris gibi düşünen Papaz ve aynı zamanda yazar olan Josiah Strong da: "Nüfus üstünlüğü ve ardındaki zenginliklerin gelen güçle birlikte, eşi görülmemiş bir enerjiye sahip olan bu ırk, - diyelim en geniş özgürlük, en saf Hıristiyanlık, en yüce uygarlığın temsilcisi - kendi kurumlarını

[64] HUNTİNGTON Samuel, age, syf. 27.

bütün insanlığa kabul ettirebilmek için özellikle saldırgan nitelikler geliştirecek, bütün dünyaya yayılacaktır. Bu güçlü ulus, Meksika'yı, Orta ve Güney Amerika'yı, denizdeki adaları, Afrika'yı ve gerisini ele geçirecektir."[65] Birbirini tamamlayan 'Medeniyetler Çatışması' düşüncesi esas olarak 21. yüzyılda ırkçılığın yeni bir varyantını bize sunmaktadır. Beyaz 'ırkın' üstünlüğünü 'en saf Hıristiyanlıkla formüle eden bu politika'nın yaşama geçirilmesi için bölgesel işgaller dahi önerilmektedir.

Bütün bu tarihsel gerçekleri yok sayarak aslında, milliyetçiliğin, ırkçılığın, dinsel faktörlerin ve gelişen küresel şiddetin ana kaynağının savuna geldiği 'batı' kapitalist sistemi olduğunu gizlemek için ne gerekiyorsa deneyen yazar şunları yazıyor: "Üçüncüsü, dünya çapındaki sosyal değişme ve ekonomik modernleşme süreçleri, insanları çok eski mahalli kimliklerden koparıyor. Bunlar aynı zamanda, bir kimlik kaynağı olarak milli devleti zayıflatıyor. Dünyanın çoğu yerinde bu boşluğu doldurmak için din, sık sık "fundamentalist" diye yaftalanan hareketler biçiminde devreye girmiştir. Bu tür hareketler, İslâm'da olduğu kadar Batı Hıristiyanlığı, Musevilik, Budizm ve Hinduizm içinde de boy gösteriyor. Çoğu ülke ve dindeki fundamentalist hareketler içinde faal olan insanlar genç, yüksek tahsilli, orta sınıf teknisyenleri, meslek ve iş sahibi kişilerdir. George Weigel'in işaret ettiği gibi, dünyanın sekülarizasyondan uzaklaşması, yirminci asrın sonlarındaki hayatın hâkim sosyal gerçeklerinden birisidir. Dinin yeniden doğuşu, Gilles Kepel'in ifadesiyle 'Tanrının Rövanşı', medeniyetleri birleştiren ve milli sınırları aşan bir kimlik ve mit temeli sağlıyor.

Dördüncüsü, medeniyet şuurunun gelişmesi Batı'nın iki yönlü rolü tarafından güçlendiriliyor. Batı bir yandan kudretin zirvesindedir. Mamafih, aynı zamanda ve belki bir netice olarak, Batılı olmayan medeniyetler arasında ecdat fenomenine dönüş ortaya çıkıyor. İnsan, gittikçe artan bir şekilde Japonya'da maneviyata ve Asyalılaşmaya doğru eğilimler; Nehru mirasının sonu' ve Hindistan'ın 'Hindulaşması', Batının sosyalizm ve milliyetçilik fikirlerinin başarısızlığı ve bunun üzerine Orta-Doğu'daki 'yeniden-İslâmlaşma' ve şimdi Batılılaşmaya karşı Boris Yeltsin'in memleketindeki Ruslaşmayla ilgili bir tartışma hakkında (birtakım) referanslar işitir. Gücünün zirvesindeki bir Batı, Batılı olmayan yollardan dünyayı biçimlendirmek için gittikçe daha fazla arzu, istek ve kaynağa sahip olan Batı dışı ülkelerle yüz yüze geliyor."[66] Bütün dikkatini, kapitalist sistem içerisindeki

[65] Aktaran ATAÖV Türkkaya, *Amerika Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin Doğuşu*, İstanbul, Doğan yay. , 1972, syf.34.
[66] HUNTİNGTON Samuel, age, syf. 26.

çelişkilerin ve çatışmaların ideolojik ve politik kökenlerini ortadan kaldırıp 'kültürel çatışmalara' indirgeyip bunun nedenini de 'dinler arası çelişkilere' bağlamaya çalışan Huntington, dünyayı 'batılı olan ve batılı olmayan' biçiminde ayırıp, Batı'nın egemenliği için stratejiler oluşturmaya çalışmaktadır. Ayrıca, Batı eksenli ön plana çıkarttığı 'kültürel' kavramın arka planında; 'beyaz ırk'ın üstünlüğüne dayanan 'yeni bir ırkçılık' tanımlaması bulunmaktadır. Örneğin, Hıristiyan dinini benimseyen Latin Amerikalılar ile Afrikalıları asla Avrupa kültürü içerisinde görmemektedir. 21. yüzyıl 'yeni' ırkçılık tanımlanmasının ideolojik temellerini oluşturmaya çalışan Huntington'un politik perspektifi 'beyaz ırk'ın üstünlüğüne dayanan bir egemenliği savunmaktadır. Bu nedenle öncelikli olarak ön plana çıkarttığı ise İslam'dır. Elbette bunun anlaşılır bir nedeni; Cezayir'den İran Körfezine kadar bütün bölgenin muazzam enerji kaynaklarına sahip olmasıdır. Bu nedenle Pentagon yazarının savunduğu 'dinler veya kültürler arası' çatışmanın ideolojik arka planı, 21. yüzyıl 'ırkçılığının' yeniden tanımlamasıdır.

Yaşlı kurdun geliştirdiği ırkçı faşist tezlere karşı Samir Amin'in eleştirel tarzdaki analizleri oldukça aydınlatıcıdır: "Hâkim ideolojiler tanım olarak muhafazakârdırlar. Kendilerini sosyal örgütlenmenin tüm çeşitleriyle yeniden üretebilmek için tarihin sonu olduklarını iddia etmeleri gerekmektedir. Hâkim muhafazakâr tez gücünü modern dünyaya hâkim olan değerlerin çarpışmasının kaba pratiğinden almaktadır. Bu kabın içine politik organizasyonların ilkeleri (yasallık düşüncesi, devlet, insan hakları, demokrasi), sosyal değerler (özgürlük, eşitlik, bireycilik) ve ekonomik yaşamın örgütlenmesinin ilkeleri (özel mülkiyet, serbest piyasa) katılmıştır. Bu karışım, aynı mantıksal işlemler sonucu ortaya çıkarılan değerlerin oluşturduğu bölünmez bütün olarak yanlış taleplere yol açar. Sonuç olarak, sanki açık ve önemli bir bağ varmışçasına kapitalizm demokrasiyle birleştirilmektedir. Ancak tarih tersini gösteriyor: demokratik ilerlemeler mücadeleyle kazanılmıştır ve kapitalist gelişmenin doğal, kendiliğinden ürünü değildirler. Eğer biz tarihin, insanlığın ve gezegenin yok oluşu olmasını istemiyorsak, kapitalizm aşılmalıdır. Tarihi potansiyelini tüketmeden önce yayılması, binlerce yılı alan geçmiş sistemlere karşı olarak kapitalizm, ancak tarihte özel bir parantez olarak görülebilir. Bu zamanda, birikimin temel görevi tamamlandı, fakat üstün olan, feragat etmeyen rasyonalite tarafından belirlenen ve otantik hümanite üzerine temellenen sosyal düzenin yerine almak için yolu düzenlemiştir. Başka bir deyişle, kapitalizm kendisinin tarihsel pozitif potansiyelini çok erken tüketmiştir, gelişmenin yolunu bulmasını sağlayan araç olmayı bırakmıştır ve şimdi gelişmenin önünde engeldir.

Burada gelişme, sermayenin genişlemesiyle ilgili soyut irade dışı bir ürün olarak tanımlanmaktadır, fakat bağımsız olarak sermayenin ekonomik feragat, ekolojik yok etme ve küresel kutuplaşma olan ürünlerine karşıt olan insan kriteri ile tanımlanmıştır. Bu çelişkiler, kapitalizmin tarihinin başarılı karşıt hareketlerden oluşturulmasının sebebini açıklamaktadırlar. Bazı dönemler boyunca sermayenin genişlemesinin mantığı tek bir güç olarak tecrübe edilmiştir ve diğerleri boyunca sistem karşıtı güçlerin müdahalesi onun gelişmesinin doğasında olan yok ediciliği sınırlamıştır."[67]

Huntington, Medeniyetler arasındaki ilişkileri tanımlarken, ülkelerin coğrafi büyüklüğü, nüfus artışı ve göçmenlik olgusu üzerinde de sıklıkla durmaktadır. Kuzey Afrika kıyılarından başlayıp Çin ve Hindistan'a kadar olan bölgeyi içine alarak Konfüçyen ve İslam eksenli coğrafik bölgeler üzerinde durmaktadır. Dini bakımından İslam olan ülkelerde nüfus artışının Batı için tehlikelerine dikkat çekmektedir. Ayrıca Çin ve Hindistan'ın nüfus yoğunluğu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Demagojik söylemlere rağmen, bütün tarihsel evreler göstermiştir ki, nüfus artışları bir ülkenin ekonomik olarak gelişmesi için belirleyici bir avantaj oluşturmamıştır. Tersine ekonomik olarak geri kalmış ülkelerde nüfus artışı, hemen her zaman ekonomik ve sosyal bir sorun haline gelmiştir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini ve uluslararası alandaki gücünü, nüfus ve toprak değil, dünyadaki ekonomik gücü belirlemektedir. Nüfusun veya toprağın tek başına, uluslararası ilişkilerde pek bir anlam ifade etmediğini bütün tarihsel süreçler ortaya koymaktadır. Toprak büyüklüğü, nüfus yoğunluğu ile ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi ve askeri gücü bütünleştiğinde önemli bir etki yaratmaktadır. Huntington, nüfus yoğunluğu olan ülkelerin aynı zamanda uluslararası sermayenin pazar alanlarını oluşturduğunu bilerek görmezlikten geliyor. Örneğin Çin ve Hindistan, Malezya, Endonezya gibi ülkelerin uluslararası sermayenin özellikle ilgilendiği alanlar olmasının en önemli nedenlerinden birinin nüfus yoğunluğunun önemli bir tüketim pazarı oluşturmasıdır.

Huntington, ideolojilerin bittiğini ve bunun yerini dinsel-kültürel çalışmanın aldığını büyük bir özgüvenle vurguluyor ve öncelikli çatışmanın Hıristiyanlık ile İslam arasında olacağını savunuyor. Hıristiyanlığın egemenliği olarak kast ettiği şey aslında; ABD-AB ittifakına dayanan dünyanın yeniden işgalidir. Egemenliğin öncelikli alanı da İslam toprakları olarak kastedilen enerji yataklarının bulunduğu bölgedir. Brzezinski, sonunda baklayı ağzından çıkarıyor ve bütün meseleyi

[67] AMİN Samir, *Emperyalizm ve Kültürelcilik,* Monthly Review, No:2

ABD'nin dünyayı yeniden işgal etmesi için politik projeler hazırlaması olarak ortaya koyuyor: "ABD'nin diğer ülkelere oranla üstün bir güç olmadığı ve daha fazla etki sahibi olmadığı bir dünya, daha çok şiddet ve düzensizlik, daha az demokrasi ve daha düşük bir ekonomik gelişmenin olduğu bir dünya olacaktır. ABD'nin uluslararası alandaki kalıcı üstünlüğü, Amerikalıların refahı ve güvenliği, demokrasi ve özgürlüğü, liberal ekonomik düzenin ve uluslararası sistemin geleceği için önemlidir."[68] 'Medeniyetler Çatışması' olarak ifade edilen teorinin ana mantığı yukarıdaki cümlelerdir. Bu çaba, ABD'nin önderliğinde AB ittifakı içerisinde, dünyanın kapitalist küresel güçlerce yönetilmesidir. Bunun başarılmasının en kestirme yolu, dünyanın ezilen halklarının küresel kapitalist sisteme karşı yürüteceği mücadelenin, dinler arası çatışmaya dönüştürüp yeniden sistem içerisine kanalize edilmesidir. Başarılırsa böylece küresel kapitalist güçlerin egemenliğinin sürekliliği sağlanmış olur.

Bu nedenle ısrarla, dünyadaki çatışmaların gelişme eğiliminin ideolojik-politik olmayacağını, medeniyet eksenli kültürel çatışmaları kapsayacağını anlatmak için uluslararası sefere çıkıyor. Küresel sistemin ideolojik hegemonyacılığını yapmak için bütün marifetlerini kullanan yazar, konakladığı her ülkede nabza göre şerbet vermeyi de ihmal etmiyor. Ama genel tema aynı: "Medeniyetler arasındaki fay kırıkları, Soğuk Savaş'ın kriz ve kan dökmek için flaş noktası olarak benimsediği siyasi ve ideolojik sınırlarla yer değiştiriyor. Soğuk Savaş, Demir Perde Avrupa'yı siyasî ve ideolojik olarak böldüğü zaman başladı; Demir Perde'nin son bulmasıyla nihayete erdi (...) İdeolojik bölünmesi ortadan kalktıkça, Avrupa'nın bir yandan Batı Hıristiyanlığı ve Ortodoks Hıristiyanlığı arasında, diğer yandan ise İslâm ile kendisi arasındaki kültürel bölünmesi yeniden ortaya çıktı"[69] diyen Huntington, tarihsel gerçekleri gizleme telaşından vazgeçmiyor. Sınıflı toplumların ortaya çıktığından bugüne değin, ideolojik ve politik temellere dayanan sınıflar mücadelesi, değişik biçimler alarak devam etti. Günümüzde dünya kapitalist sisteminin iç ilişkilerinde meydana gelen bir takım değişiklikler, sınıflar arasındaki mücadelenin ve çatışmanın ana temalarını değiştirmedi. Biçimsel değişiklikler, piyasaya sunulan ama politik tarihsel çerçeve içerisinde ele alındığında hiçte yeni olmayan, 'neo- liberalizm'in politik argümanı olan 'liberal demokrasi' dünya kapitalist sistemin ideolojik-politik çizgisinin tam da kendisidir. Pentagon yazarının yaptığı, 'liberal demokrasi' adı altında küresel dünya kapitalist sisteminin 21.yüzyıl bölgesel sömürgecilik politikalarına ideolojik bir kılıf aramaktır.

---

[68] BRZEZİNSKİ Zbigniew, *Le Grand échiquier,* Paris, Pluriel actuel yay., 2003, syf.59.
[69] HUNTİNGTON Samuel, age, syf.30.

4-Küresel Sistemin Yeni Ulus-Devlet İnşası Ve Ortadoğu'nun İşgali

Kapitalist küreselleşme sürecinin önemli boyutlarından biri de, hem küresel sistemin merkez ülkelerinde hem de küreselleşmeye dâhil edilmek istenen ülkelerde ulus ve burjuva devlet biçimlerinin yeniden analiz edilmesine ihtiyaç duyulmasıdır. Burjuvazinin önde gelen ideologlarından Fukuyama ve Huntington'un üzerinde ısrarla durduklar bir başka konu da budur. Kapitalist sistemin geçirdiği ekonomik değişim sürecine uygun yeni oluşumların kaçınılmaz olduğunu belirten burjuva ideologları, 21. yüzyılın ihtiyaçlarına yanıt veren devlet biçimlerinin analiz edilmesi için kolları sıvamış bulunmaktadırlar. Uluslar üstü sermayenin bölgesel ihtiyaçlarına bağlı olarak ulus-devletlerin yeniden biçimlendirilmesi ve aynı zamanda mevcut burjuva devlet biçimlerinin kapitalist sistemin ekonomik ve politik gelişmesine yanıt vermediği ve bir biçimiyle 'eski'me ye başladıkları, bunların 'yeni' biçimlerinin oluşturulmasının zorunlu bir ihtiyaç olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Amerika'nın yeni dönem stratejisti Richard Haass'ın kaleme aldığı 'Müdahale' isimli kitabında bu durumu şöyle değerlendiriyor: "(...) Güç politik değişimi nispeten mümkün kılacak bir çerçeve yaratabilir ama, olağanüstü istihbarat ve biraz şanstan da daha fazlası olmaksızın, gücün kendi başına spesifik siyasal değişiklikleri ortaya çıkarması pek mümkün değildir. Böylesi değişiklik olasılığını arttırmanın tek yolu, millet inşa etme gibi hayli kapsamlı müdahalelerden geçer. Bu ise, önce bütün muhalefeti yok etmeyi ve sonra da bir başka toplumu temelden yeniden yapılandırmayı mümkün kılacak işgali gerektirir."[70] Küresel sistemin politik stratejisini oluşturan bu yaklaşımın yaşam bulması ve 'zora' dayanılarak ulusların ve devletlerin yeniden biçimlendirilmesi için, söz konusu edilen 'kapsamlı müdahaleler' fiilen uygulanmaktadır.

Özellikle Fukuyama'nın son yıllarda yayınlanan 'Devletin İnşası-21.Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim' ile Huntington'un 'Devletin Yeniden Yapılandırması' isimli çalışmaları sadece ABD'nin devlet yapısındaki değişiklikleri tartışmıyorlar, esasen, mevcut burjuva devlet biçimlerinin küresel sistemin ihtiyaçlarına göre yeniden analiz edilmesini istiyorlar. Fukuyama, bu nedenle ulus ile devlet arasındaki ilişkiye özel bir dikkat çekmektedir.

Fukuyama 21.yüzyılda ulus inşasının üç ayrı yönü ve aşaması olduğunu vurgularken şunları belirtiyor: "ilki, çatışma sonrası yeniden yapılandırma olarak

[70] Aktaran FOSTER J. Bellamy, *Amerika Emperyalizmi ve Savaş*, Monthly Review-Mayıs 2003, www.Monthly Review.org

adlandırılan ve Afganistan, Somali, Kosova gibi şiddetli çatışmalardan yeni yeni kurtulmakta olan ülkelere ilişkindir. Buralarda devlet yetkisi tamamen çökmüş durumdadır ve temelden başlayarak yeniden inşa edilmesi gerekir. Dış güçler için buradaki mesele, güvenlik güçlerini, polisi, insani yardımı işin içine katıp elektrik, su, bankacılık, ödeme sistemleri ve benzerlerini yeniden düzenlemek için teknik yardımlar alarak, istikrarın kısa dönemde sağlanmasıdır. Eğer çökmüş olan devlet, (Bosna'da olduğu gibi) uluslararası yardımla bir nebze olsun istikrar sağlamayı başaracak kadar şanslıysa, ikinci aşama gündeme gelir. Buradaki asıl amaç, dış müdahalenin sona ermesinden sonra da ayakta kalabilecek, kendi kendini idare edebilen devlet kurumları yaratmaktır. Başarıyla tamamlanması ilkinden daha güç olan bu aşama, dış güçlerin söz konusu ülkeden nazikçe çekilmeleri durumunda kritik bir hal alır. Üçüncü aşama, ikinciyle önemli ölçüde örtüşür. Bu aşama, zayıf devletin güçlendirilmesine ilişkindir; bu durumda devlet yetkisi, makul düzeyde kararlı bir biçimde mevcuttur ama mülkiyet haklarının korunması ya da temel ilköğretimin sağlanması gibi bazı vazgeçilmez devlet işlevlerini yerine getirememektedir. Bu kategori oldukça geniştir ve merkez bankacılığı ya da kur idaresi gibi alanlarda kurumsal uzmanlığa sahip olan fakat hukuk düzeni ve eğitim gibi düşük özgüllüğe sahip hizmetleri sağlamakta sıkıntı çeken ülkelerden (örneğin Peru, Meksika) kurumların baştan aşağı zayıf olduğu ülkelere (örneğin Kenya, Gana) kadar uzanır."[71] Ulusal yapı ile devlet olgusunu iç içe geçirerek, 21 yüzyılın 'yeni' ulus-devletlerinin yapılandırmasını incelerken, dikkat çeken nokta, bütün bunların 'dış güçler' tarafından ve daha çok da 'zor'a dayanılarak yapılmış olmasıdır. Söz konusu olan ülkelerin devlet yapılarının 'zayıf' olması nedeniyle, uluslararası güçlerin ekonomik ve politik ihtiyaçlarına yanıt veremediği için, düşünülen değişikliklerin, askeri güç kullanılarak yapılması tercih edilmektedir. Bu düzenleme ilgili ulusun bütün toplumsal yaşantısını kapsamaktadır. Hiç şüphesiz ki sorunun esası, işgale yol açan ülkelerin veya ulusların geleceğinin inşa edilmesi değildir. Amaç, küresel kapitalist sistemin bu ülkelerde bütünlüklü olarak egemen kılınarak, küresel sömürge alanlarının geliştirilmesidir.

R. Haass gibi uluslaştırmada askeri işgallere özel bir önem veren Fukuyama, ikinci dünya savaşından sonra Almanya ve Japonya başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesini işgal kuvvetleriyle uluslaştırma -aslında devletin yeniden inşasını-

---

[71] FUKUYAMA Francis. *Devlet İnşaası- 21.yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim,* İstanbul, Remzi kitabevi, 2005, syf. 120-121.

politikasını izlediklerini belirtmektedir. " Birleşik Devletlerin, işgalci güç olduğu savaş sonrası Almanya ve Japonya'da olduğu gibi, ulus inşasında başarılı olduğu düşünülür. Bu kitabın konusu olan idari kapasite açısından bakıldığında, böyle bir şeyin gerçekleşmediği açıktır. Hem Almanya hem Japonya, daha Birleşik Devletler onları yenmeden çok önce, güçlü bürokratik devletlerdi. Gerçekten de, bu devletlerin büyük güç olmalarına ve uluslararası sistem için önemli tehdit haline gelmelerine yol açan şey, devletlerinin gücüydü. Her iki ülkede de devlet aygıtları savaştan sağ çıktılar ve dikkate değer ölçüde küçük değişimlerle savaş sonrası dönemde korundular. Birleşik Devletlerin her iki örnekte başarıyla gerçekleştirdiği şey, meşruiyet temellerini otoriterizmden demokrasiye çevirmesi ve savaşı başlatan eski kadroları temizlemesiydi. Amerikan işgal güçleri, Japon bürokrasisinin yetkinliğini ve parçalanmışlığını ciddi ölçüde görmezden geldi ve üst düzeyde birkaç değişiklikten fazlasını yapmadı. Almanya'da savaş sonrası demokratik yönetim, çok övülen sivil servislerini Nazi dönemi kanunlarına göre yönetmek için müttefiklerden izin istedi. Başlangıçta görevden alınan 53.000 daimi sivil hizmetliden, 1000 tanesi dışındakilere görevleri iade edildi.

Birleşik Devletler, Küba, Filipinler, Haiti, Dominik Cumhuriyeti, Meksika, Panama, Nikaragua, Güney Kore ve Güney Vietnam da dâhil pek çok ülkede, işgalci güç olarak hareket etti ve/veya müdahalede bulundu. Birleşik Devletler, bu ülkelerin hepsinde, seçim düzenlemek ve ekonomik kalkınmayı destelemek gibi ulus inşasına denk düşen faaliyetleri icra etti "[72] İkinci dünya savaşını başlatan iki faşist-emperyalist ülkenin yenilgisinden sonra, devlet yapılarını olduğu gibi korudukları ve esasen faşist kadroların devletin yönetim merkezinde yer almaya devam ettikleri gibi yönlendirici pozisyonda kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu iki ülkenin emperyalist kapitalist sistem içerisinde, ABD denetiminde yeniden aktif hale getirilmesi için, savaş öncesi devletin temel yapısının korunması özellikle tercih edildi. ABD bu iki ülkede önemli oranda askeri güç bulundurmakla birlikte, bu ülkelerin devlet yapısında şiddete dayanan bir değişik politikası uygulanmadı. Dönemin uluslararası güç ilişkileri nedeniyle bu pek mümkün görünmüyordu. Ancak ABD, söz konusu edilen ülkeleri askeri güç olarak işgal etti ve kendisine uygun devlet tiplerini uygulamaya koydu. Yani dışarıdan 'zor'a dayanan ve genelde işgalci askeri güç kullanarak gerçekleştirmeye çalıştı.

[72] Age, syf.53.

Kürselleşme politikalarıyla birlikte uygulanmaya konulmak istenen devletin 'yeni'den inşası stratejisi için en uygun zemin olarak değerlendirilen 11 Eylül 2001 tarihinden hemen sonra '21. yüzyıl devletleştirme' operasyonları fiilen başlatıldı. " Yoksul ülkelerdeki devletlerin yetersizliği, gelişmiş ülkeleri daha doğrudan etkiler hale geldi. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Balkanlar'dan Kafkaslara, oradan da Ortadoğu, Orta Asya ve Güney Afrika'ya kadar uzanan bölgede pek çok başarısız ve zayıf devlet ortaya çıktı. Devletin çöküşü ya da zayıflığı, 90'lı yıllar boyunca, Somali, Haiti, Kamboçya, Bosna, Kosova ve Doğu Timor'da insan hakları ve insanlık felaketlerinin yaşanmasına yol açtı. Birleşik Devletler ve diğer bazı ülkeler bir süre, bu sorunlara bölgesel nitelikteymiş gibi davrandılar ama 11 Eylül olayı, devlet yetersizliğinin devasa bir stratejik meydan okuma olduğunu kanıtladı. Radikal İslamcı terörizmin kitle imha silahlarının erişilebilirliğiyle bir araya gelmesi, zayıf yönetimlerin yarattığı sorunlar yüküne ciddi bir güvenlik boyutu ekledi. Birleşik Devletler, yürütülen askeri harekâtların ardından, Afganistan ve Irak'ta devlet inşası için önemli yeni sorumluluklar üstlendi. Devletin etkinliğini ve kurumları hiç yoktan yaratmak ya da var olanları destekleme becerisi, birdenbire gündemin ilk sırasına yerleşti ve bu, dünyanın önemli bölgelerindeki güvenliğin temel şartı olacağa benziyor. Dolayısıyla, devlet zayıflığı, hem ulusal hem uluslararası boyutları olan bir gündem maddesidir."[73] Dünyanın stratejik bölgeleri olarak bilinen, Kafkasya, Balkanlar, Ortadoğu, Asya, Afrika vb. bölgelerin sosyal-ekonomik-kültürel yapısına uygun olarak, 'zayıf' ulus-devletlerden küresel ölçekli bölgesel 'güçlü' devlet biçimlerinin geliştirilmesi hedefi benimsenen stratejinin bir parçasını oluşturmaktadır. Ortadoğu'nun işgal edilmesi, aynı zamanda, küresel sistemin ekonomik ve politik yapısına uygun devlet biçimlerinin deneme alanı olarak işlev görmektedir. Küreselleşmenin ekonomik ve politik ilişkilerde daha güncelleşmesi ise bölgesel alanlardaki etkinliğinin hızla artmasına yol açtı. Kapitalistlerin politik uygulamaları sonucu bölgesel çatışmaların yoğunlaştığı bölgelerde işgal kuvvetleri fiilen kullanıldı ve bölgesel değişimler 'zor' kullanılarak gerçekleştirildi.

Küresel sistemin yeniden yapılandırma stratejisine bağlı olarak, 1989 yılında, dünya bankası tarafından hazırlanan raporda geri ülkelerde devlet yapısının 'yeniden inşa edilmesi' için, 'yönetişim krizi' politikası uygulanmaya konuldu. Söz konusu projenin uygulanma alanı olarak, Afrika, Ortadoğu ve bir kısım Asya ülkeleri belirlendi. Bu durum Dünya Bankasının "Gelişme ve Yönetişim" isimli

[73] Age, syf. 8-9.

raporunda üç ana başlık altında; "a) Siyasal rejim biçimi, b) Bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynak gelişiminin yönetiminde yetki kullanım süreci, c) Politik tasarlama ve formüle etme, uygulama ve işlemlerini yerine getirmede devletlerin kapasitesini"[74] küresel kapitalist ekonomiye göre yeniden uyarlanması olarak tarif ediliyor. Dünya Bankası'nın belirlediği politik değerlendirmede söz konusu 'devlet-ulus yönetişim ilişkisi' aynı zamanda küresel sömürgeleştirmenin 'ulus-devlet biçimlerinin' yeniden tanımlanmasıdır. Özellikle ekonomik ve sosyal gelişmelere bağlı olarak siyasal sistemlerin devlet yapısının/biçiminin yeniden belirlenmesi istenirken, "piyasa-devlet, devlet-toplum, devlet-birey " ilişkisi üzerinden bir yapılanma esas alınmaktadır. Bu esas olarak küresel kapitalist sistemin ekonomik ve politik uygulamalarına uygun bir yönelimi idame etmektedir. Diğer bir tanımlama ile stratejik bölgelerde bulunan mevcut devlet biçimlerinin ihtiyaca yanıt vermedikleri için, bunların yerine küreselleşme sürecine uygun olarak hazırlanan 'yönetişim devlet' biçimi önerilmektedir. Hem uluslar üstü tekellerin hem de küresel merkez devletlerin inisiyatifinde, Dünya Bankası'nın hazırlattığı 'yeni' ulus-devlet projesi, geçmiş devlet biçimlerinden farklı olarak, küresel sömürgeci devletlerin inisiyatifinde bağımlı bölgesel sömürge devlet tiplerinin yaratılmasını hedeflenmektedir.

Burjuva devlet teorisinin 'yeni' uzmanı Fukuyama, her çağa uygun olarak ortaya çıkan burjuva devlet biçimlerinin bugünkü küresel gelişmeye uyum sağlamadıkları gerekçesiyle yenilenmeye ihtiyaç olduğunu sıkça vurgulamaktadır. Aynı zamanda, dünyanın ekonomik ve askeri gücünün çok önemli bir kesiminin ABD merkezli olması nedeniyle 'yönetişim devlet' biçiminin yöntem merkezinin de ABD olması gerektiğini ileri sürmektedir. Çünkü savunulan devlet yapısının uygulanmasında temel strateji, küresel ölçekli ekonominin dünya üzerindeki egemenliği ve şiddetin uygulanması bakımından askeri güç kullanımını esas almaktadır. Bu iki temel olgunun ön plana çıkmasının nedeni ise; 'zayıf' devletlerin saf dışı bırakılıp 'güçlü' devletlerin yaratılması stratejisidir. Küresel merkez güçler devlet yapılarını, kendi iç dinamikleriyle, uluslar üstü sermayenin ihtiyaçlarına göre 'yeni'den biçimlendirirken; enerji yataklarının yoğunluklu olduğu bölgelerde zor kullanılarak 'eski' devletin yerine 'yeni' tipte küresel burjuva devletlerin kurulması planlandı. 11 Eylül 2001 sürecinde, birçok alanda olduğu gibi, zor kullanılarak 'yönetişim devlet' inşasına başlanması uluslararası bir politika

[74] www.worldbank.org/wbi/gouvernance/govdata2002.

olarak benimsendi. Ortadoğu ve yakın çevresinin askeri işgalle dönüştürülmesinin bir boyutunu bu sorun oluşturmaktadır. Irak işgalindeki anlaşmazlığa rağmen, küresel işgalin bölgeden zaferle çıkması, benimsenen küresel devlet modelinin uygulanma alanı olarak Ortadoğu'nun seçilmesi, gelişmiş küresel güçlerin ortak bir yönelimidir. Bunu şöyle açıklıyorlar: "(...) devletin zayıflığının uluslararası boyutları, yani istikrarsızlığın nasıl devlet zayıflığı tarafından yönlendirildiği, bu zayıflığın uluslararası sistemde egemenlik ilkesini nasıl erozyona uğrattığı ve demokratik meşruiyet sorunlarının uluslararası düzeyde Birleşik Devletler, Avrupa ve uluslararası sistem içinde yer alan diğer gelişmiş ülkeler arasındaki tartışmaları nasıl belirler hale geldiği üzerinde duruluyor."[75]

Devletin politik karakterinin yeniden tanımlanmasına dikkat çeken Fukuyama, kapitalist sistemin girdabında olan 'yoksul ülkelerdeki devletin ihtiyaca yanıt vermediği' için bunların yeniden analiz edilmesi ve 21. yüzyıl küresel sömürge devlet tiplerinin yeniden 'inşa' edilmesini savunmaktadır. Devletlerin yeniden biçimlendirilmesi, aynı zamanda ulusların küresel sistemin ekonomik ve politik yapısına göre sorgulanmasına ihtiyaç duymaktadır. Dünya kapitalist siteminin geçirmekte olduğu evrenin uluslar üzerindeki değişiminin analiz edilmesi ve ulus-devletlerin de buna göre, küresel bağımlılığa göre işlevli hale getirilmesi gerektiği bilinçli olarak ön plana çıkartılmaktadır. Özellikle küresel kapitalist sistemin stratejik kurumları olarak bilinen Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Para Fonu'nun ayrı kanallardan yaptıkları çalışmaların bir noktada bütünleşmesi de tesadüfü bir durum değil. Yapılan bütün araştırmalar ya da hazırlatılan raporlar, küresel sistem düzeyinde ulusların kendi içerisinde geçirdikleri evreler ve aldığı veya alacağı yeni biçimler üzerinde dururken, aynı zamanda küresel emperyalist devletler ile bölgesel bağımlı sömürge devletlerarasındaki ilişki ve buna uygun devlet biçimlerinin oluşturulması üzerinde durmaktadırlar.

Söz konusu politikaların temel amacı burjuva devletlerin zayıflatılması ya da etkisizleştirilmesi olmadığı gibi tersine, 21. yüzyılın ihtiyaçlarına yanıt veren güçlü devletlerin kurulması savunulmaktadır. Mevcut devletler içerisinde yapılan kıyaslamalarda özellikle ön plana çıkartılan nokta; bugünkü devletlerin yetersiz ve güçsüz olduklarını, kapitalist sistemin ekonomik ve politik gelişme süreçlerine uyumda başarılı olamadıkları bu nedenle, küresel sermayenin

[75] Age, syf. 9.

ihtiyaçlarına yanıt veren, değişim süreçlerini hızlı tamamlayabilen, bölgesel askeri gücünü kullanabilen devlet biçimlerine ihtiyaç duymalarıdır. Özellikle bölgesel alanlarda devletin politik iç biçimlenmesinin stratejik ana unsuru, küresel sistemin sömürgecilik politikalarına yanıt vermesidir. Ulus devlet biçimlerinin ortadan kaldırılması söz konusu değildir. Ancak bugünkünden farklı bir işleve sahip, ulus-devletlerin oluşturulması ve bunun bölgesel düzeyde organize edilmesi söz konusu politikalardan en önemlisini oluşturmaktadır.

Liberalizasyon politikasına dayanan, sermayenin uluslararası alanda serbest dolaşımının bütünlüklü olarak tamamlanması, devlet endeksli tekellerin özelleştirilmesi vb. etkenlerle 'liberal devletler' politikası, sanıldığı gibi devletin küçültülmesi ve etkisinin sınırlandırılması değildi. Bu yanılsama doğal olarak, burjuva devletinin müdahale alanının da sınırlandırılması olarak algılandı. Ancak Fukuyama, Haass, Huntington ve Barnett gibi Pentagon strateji uzmanlarının savunduğu, sermayenin daha üst düzeyde küresel bir yapıya kavuşturulmasına bağlı olarak, devletin etki gücünün zayıflatılması değil aksine güçlendirilmesi, toplumsal ve politik alana daha aktif olarak müdahale edebilmesi için, söz konusu devletlerin yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç olduğudur. Ve bunu sürekli vurgulamaktadırlar.

Devlet biçimlerinin yeniden tanımlanması istenirken 'özellikle ekonomik' yönetişim sistemine uygun politik yönetişimlerin oluşturulmasını, faaliyet alanlarının yeniden tanımlanması gerektiğini ve özelliklede bölgesel stratejilerde daha aktif rol alabilecek devlet biçimlerinin uygulanmaya konulmasını savunmaktadırlar. Devletin işlevli hale getirilmesi için ileri sürülen unsurlar şöyle sıralanmış:

"**Minimum işlevler;**
Sadece kamu kullanımına ayrılmış malların temini
Savunma, kanun ve nizam
Mülkiyet hakları
Makroekonomik yönetim
Kamu sağlığı
Adaletin iyileşmesi
Yoksulların korunması
Orta düzeyde işlemler

Çevresel faktörlerin dikkate alınması;
Eğitim, çevre
Tekellerin düzenlenmesi
Bilgilendirmedeki hatalar, eksiklikleri giderme
Sosyal sigorta

Etkin işlevler;
Endüstriyel politika
Servetin yeniden dağıtımı"[76]

Küresel kapitalist devleti yeniden tanımlayan yukarıdaki alt başlıkların hayata geçirilmesinde ülkelerin sosyal, politik ve kültürel yapısına göre bir kısım farklılıklar ortaya çıkabilir. Küresel burjuva devlet biçimlerinin ana parametresini oluşturan söz konusu maddeler, devletin zayıflatılması ve küçültülmesi değil aksine müdahale alanlarının çok daha kapsamlı hale getirildiğini ortaya koymaktadır. Yukarda belirtildiği gibi, küresel sömürge uluslar ve devlet biçimleri yaratmak söz konusu olduğunda özellikle askeri güç öncelikli olarak ön plana çıkmaktadır. Küresel işgallere dayanan bir uluslaşma ve devletleşme politikası esas alınmaktadır. Balkanlarda bu strateji bir biçimiyle uygulanmaya konuldu ve Balkanlar küresel sisteme dâhil edildi. Uluslar üstü sermaye bakımından ön plana çıkan Ortadoğu'da, 21. yüzyılda küresel devlet biçimlerinin inşası, askeri güç kullanılarak sağlanmaya çalışılmaktadır.

Özellikle 'Büyük Ortadoğu Projesi'(BOP) kapsamı içerisinde bulunan bütün ülkeler, küresel sömürge ulus-devletleri kapsamındadır. Ortadoğu ve Avrasya kıtasında bulunan ülkelerin bugünkü ulus-devlet yapılarının 'yönelişim' eksenli 21. yüzyıl ulus-devlet biçimlerine dönüştürülmesinde 'zor'a dayanan değişim esas alınmaktadır. Bu nedenle bölgesel küresel işgal'in başlatılması, aynı zamanda bu sürecin hızlandırılmasıdır.

Fukuyama konuyu şöyle ele alıyor: "Afganistan ve Saddam sonrası Irak, ortaya çok farklı zorluklar çıkarıyor. Afganistan modern bir devlete hiç sahip olmadı. 1970'lerdeki siyasal karmaşanın başından beri var olan monarşinin egemenliği altındaki Afganistan, başkent Kabil dışında devlet erişimi asgari olan, geniş ölçüde bir kabileler konfederasyonu olarak kaldı. Komünistlerin kötü

[76] Age, syf.20-21.

yönetimini ve sivil savaşı takip eden yıllar da, zaten zayıf olan bu devletten geriye kalanları süpürdü. Taliban'ın ihracı sonrası ulus inşasına, tamamen dışarıdan sağlanan kaynak ve rehberlikle temelden girişilmeliydi. İşin büyüklüğü ve Birleşik Devletler ile diğer bağışçıların görece cimriliği göz önüne alındığında, modern bir devlet (hele bir demokrasi) kurma umudu, yılgınlığa düşürecek kadar azdır.

Irak ise, gerek insani gerek maddi daha bol kaynaklara sahip, çok daha gelişmiş bir ülkeydi. Buradaki sorun, işleyen kurumların ya çökmüş ya da savaşın hemen ertesinde Birleşik Devletler tarafından dağıtılmış olması ve bunların yeniden inşa edilmeleri gereğiydi. İdari kapasitenin çok büyük bir kısmı, müdahaleyi izleyen genel yağma ve kargaşa ortamında kaybedildi. Savaş sonrası Almanya, Japonya ve çok sayıda eski komünist rejimde olduğu gibi, Saddam sonrası Irak'ta da devlet inşası, eski rejim yanlılarının yeniden güçlenmesine engel olmak amacıyla sekteye uğratıldı. Totaliter rejim görmüş bir kuşak, siyasal manzarayı egemenliği altına aldı ve idari yetkinliğe ya da politik yeteneğe sahip pek az kişiyi askeriyenin ya da iktidar partisinin dışında bıraktı."[77] ABD önderliğinden özellikle NATO eksenli askeri güçler iki stratejik ülkeyi işgal ederek buralarda kendi sistemlerine yanıt veren bir yapılandırmaya gitmeye çalışmaktadırlar. Hem Afganistan'da hem de Irak'ta, oluşturulmaya çalışılan ve tamamen gelişmiş küresel güçlerin bürokrasisi tarafından organize edilen 'yeni' devlet sistemi, eğer başarılırsa, bu devlet biçimleri bölge genelinde uygulanmaya konulacaktır. Söz konusu iki devlet dağıtılıp yeniden inşa edilirken, iddia edildiği gibi, 'eski' devlet yöneticilerinin esası saf dışı edilmedi. Almanya ve Japonya örneğinde olduğu gibi, eski kadroların önemli bir kesimi, 'yeni' devletten görevlendirildiler. Burada söz konusu olan insan unsurundan çok, devletin rolü ön plana çıkmaktadır. Bölgesel küresel devletlerin fonksiyonlarını belirleyen 'minimum işler, çevresel faktörler ve etkin işler' biçimindeki üç ana unsuru etkin kılınarak uluslar üstü sermayenin belirlediği makroekonomik programların uygulanması için de askeri olarak daha aktif hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Pentagon tarafından 'serseri devletler' ya da 'terörü besleyen devletler' olarak gösterilen ve küresel sisteme uyum sağlayamayan 'başarısız devletlerin' çok daha hızlı bir şekilde değişime uğratılması ve 21. yüzyıl burjuva devlet modelinin uygulanması için askeri güç kullanımı esas alınmaktadır.

[77] FUKUYAMA F, age, syf.121.

Kapitalist küresel sisteminde 'ulus-devlet'ler, egemenliklerini 'küresel yönetişime' bırakmaktadırlar. Oluşturulan 'yeni' ulus-devletlerin, Dünya Ticaret Örgütü'nün yasaları olarak bilinen 'çok taraflı yatırım anlaşması'nı imzalamaları da bir zorunluluktur. Böylece "ulusal egemenlik yerini küresel yönetişime bırakıyor", "küreselleşme koşullarında ulusal egemenlik ve devletlerin iç işlerine karışmama diye bir şey yoktur" söylemleriyle emperyalist güçlerin saldırı, paylaşım ve sömürgeleştirme pratiklerinin meşrulaştırılması sağlanıyor, emperyalist saldırganlığın yolu döşeniyor.[78]

Fukuyama'nın, ulusun ve devletin 'yeniden' inşasına verdiği iki örnek; Afganistan ve Irak, 21. yüzyılın bölgesel sömürgeci politikaların ve buna uygun devlet tiplerinin yaratılması "aynı zamanda imparatorluğun ve küresel yönetişimin tescil edilmesi pratiğidir. Çok açık ki yönetişim, ABD'nin küresel yönetiminin kurum, araç ve hukukunu ifade ediyor... Emperyalist küreselleşme döneminde devlet sorunu/konusu uluslararası burjuvazinin temel gündem maddesidir. Uluslararası kapitalizm, `yönetişim devleti' formunda yeni bir ulus-devlet tipi yapılandırıyor."[79] Afganistan'ın, Irak'ın, Libya'nın işgal edilerek kurulan sistemlerin bütünüyle tasfiyesi ve küresel sistemin yapısına uygun aynı zamanda işgal ettikleri bölgelerin sosyal yapısını da temsil eden 'yeni' tipte kürsel sömürge devletleri oluşturmaya yöneldiler. Afganistan'da aşiretlerin bölgesel etkisine göre devletin güç ilişkileri paylaştırılmaya çalışıldı, Irak'ta esasen Şii nüfusu üzerinde bir devlet inşasına yöneldi, Libya'da güçlü bir iki aşiret ön plana çıkartıldı. Küresel işgalci güçlerin 'yeni' tipte devlet oluşturma politikası önemli oranda başarısızlıkla sonuçlandı. Bu devletlerde ortaya çıkan politik istikrarsız nedeniyle Suriye'ye yönelik yapılan operasyonlarda devletin esas yapısının korunması sadece Esad yönetiminin tasfiyesi prensi olarak benimsendi. Küresel sistem 'yeni' tipten kürsel ulus-devlet modelinin pratik uygulaması bölgelerin ekonomik, sosyal ve tarihsel gelişme eğilimlerine göre bir kısım farklılıklar göstermesine rağmen, özellikle Ortadoğu bölgesinde askeri işgallerle gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

---

[78] Zeynel Göçer, Teoride Doğrultu, syf.85, Eylül-Ekim 2005.

[79] Age, 86.

5- Kapitalist Küresel Sistemin ' Önleyici Savaş' Stratejisinin Uygulama Alanı: Ortadoğu

Büyük kapitalist güçlerin, özellikle ikinci dünya savaşından sonra dünyanın değişik bölgelerini işgal ederken başvurdukları savaş stratejilerinden biri kontrgerilla savaş yöntemiydi. Emperyalist işgallere karşı gelişen ulusal kurtuluş hareketlerinin uyguladığı 'Gerilla Savaşı'na karşı, işgalci güçlerin geliştirdiği 'kontrgerilla' savaş yöntemleri, dünyanın hemen her bölgesinde uygulandı. Uzak Asya'da (Vietnam, Çin, Lagos, Kamboçya, Kore gibi-,Afrika'da (Cezayir, Angola, Mozambik, Eritme vb ülkeler) Latin Amerika'da Meksika, Nikaragua, Kolombiya, Bolivya gibi ülkeler) ve Ortadoğu'da (Filistin, Kürdistan gibi) fiilin uygulandı. Özellikle ikinci dünya savaşından hemen sonra Avrupa'da (İspanya, Portekiz, İtalya, Fransa'da vb. ülkelerde) dünyanın dört bir yanında gelişten sosyalist ve ulusal kurtuluşçu bağımsızlık hareketlerinin geliştirdiği devrimci savaş biçimlerine özellikle de gerilla savaşlarına karşı, kapitalist barbarların yürüttüğü savaş; her türlü insanlık dışı yöntemlerin uygulandığı 'kontrgerilla' savaş stratejisi oldu. ABD tarafından planlanan bu savaş stratejisi, dünyanın hemen her bölgesinin ekonomik, politik, kültürel ve sosyal yapısına uygun olarak kesintisizce devam etti.

20 Eylül 2002 tarihinde 'Birleşik Devletlerin Ulusal Güvenlik Stratejisi' olarak yayınlanan raporda izlenmesi gereken savaş stratejisine ilişkin şunlar belirtiliyor: "Yakın tehdit kavramını bugünkü yasal haklara ve bugünkü düşmanlarımıza uyarlamalıyız. Suça yataklık eden devletler ve teröristler bize saldırmak için kendilerini klasik yöntemlerle sınırlandırmıyorlar... Birleşik Devletler uzun zamandır, ulusal güvenliği hedef alan bir tehdide karşılık verme ile ilişkili olarak önceden tepki gösterme yanlısı. Tehdit büyüdükçe hareketsiz kalma riski de büyüyor- ve düşmanın saldırısı yeri ve zamanı üzerinde şüpheler olsa da, güvenliğimizi sağlama için koruyucu önlemler almak daha da önem kazanıyor. Birleşik Devletler, bu tarz saldırıların gerçekleşmesini engellemek ya da öngörmek için, gerektiği halde önceden harekete geçme olasılığını saklı tutar"[80] 'Önleyici savaş' stratejisi ABD'nin 21.yüzyıl uluslararası ilişkilerine yön veren egemenlik stratejisinin en önemli halkasını oluşturmaktadır. Bu bakış açısına göre, ABD kendi çıkarlarına ters düşün dünyanın her hangi bir ülkesini, tehdit unsuru olarak görebilir ve oraya istediği zaman müdahalede bulunabilir. Karşı taraftan her

[80] Aktaran Le Monde Diplomatik, Nisan 2003.

hangi bir saldırının olup olmamasına bakmaksınız tek taraflı saldırıya göre organize edilen 'Önleyici Savaş' stratejisinde uluslararası hiç bir hukuk kuralı geçerli değildir. Bu nedenle ABD, uluslararası hukuk anlaşmaların birçoğunu ya imzalamamış ya da ek çekinceler koyarak onaylamıştır.

Kapitalizm küreselleşme sürecinin 'yeni' bir boyutu da, dünya çapında gelişen veya gelişme eğilimi içerisinde olan toplumsal hareketlere karşı geliştirdiği savaş biçimleridir. Uluslararası alandaki ekonomik-politik gelişmelere ve değişmelere bağlı olarak yeniden organize edilen küresel kapitalist sistemin uluslararası savaş örgütü NATO'nun 'Süper NATO'suna da yeni bir biçim verildi. Ayrıca 'Teröre Karşı Savaş' olarak benimsenen 'Asimetrik Savaş Stratejisi'nin öncelikli uygulanma alanı da Ortadoğu olarak belirlendi.

Özellikle küresel kapitalist sisteminin önderliğini yapan ABD, dünyanın ezilen halklarına karşı geliştirdiği MAD (Mutually Assured Destruction)/Karşılıklı Yıkım Savaşı, kıtaların ve ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik durumlarına göre uygulamaya koymaktadır. İkinci dünya savaşından günümüze kadar kapitalist sistemin geçirdiği ekonomik ve politik evreler boyuncu izlemiş olduğu strateji hep aynıdır. Uluslararası ve bölgesel politik gelişmelere bağlı olarak yürütülen savaşların temel amacı; dünyanın ezilen halklarının kapitalist sisteme karşı gelişen mücadelesini engellemekti. 1990'lı yıllara kadar daha çok 'kontrgerilla savaş stratejisine bağlı olarak 'düşük yoğunluklu savaş' olarak yürütülen çatışmanın hedefinde gerilla mücadelesini yürüten ulusal ve toplumsal kurtuluş hareketleri bulunuyordu. Özellikle, küresel kapitalist sistemin merkezine bağımlı olan ülkelerde gelişen silahlı mücadelelere karşı çok gizli politik-askeri operasyonlar, daha çok 'Low-İntensity Confilist/LİC, (Düşük Yoğunluklu Çatışma) saldırı stratejisine dayandı. Özellikle 1970'lerden sonra ve özellikle Reagan'ın ABD Başkanı seçildikten sonra uluslararası alanda güncelleştirilen bir strateji haline geldi. ABD Askeri uzmanı Neil C. Livingstone 1983'de Ulusal Savunma Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada LİC için şunları söylüyor; "Ancak bu, orduların bir çarpışma alanında yürüttükleri klasik anlamda bir çarpışma türünde bir savaş değildir (...) Kesintisiz bir rehineler dramı, barışın korunması için operasyonlar, kurtarma aksiyonları, asilere karşı mücadele önlemleri ya da bazıları tarafından 'low-frontier warfare' (Düşük düzeyde cephe savaşı) diye tanımlanmış olacaktır."[81]

[81] Derleyen HİPPER Derleyen J. *Düşük Yoğunluklu Çatışma*, syf. 8

Düşük yoğunluklu savaş ya da çatışma stratejisine uygun askeri örgütlenmelerin yaratılması, ABD'nin askeri stratejisinin önemli bir alanını oluşturdu. Amerikan ordusunun uluslararası müdahaleleri organize edilirken bu politika esas alındı. Örneğin ABD eski Savunma Bakanı Casper Wienberger, 1987'de Kongre'de yaptığı konuşmada şunları belirtiyor; "Bugün gerillalar, katiller, teröristler ve yıkıcılar tarafından savunmamızdan zayıf bir nokta bulmuş olma umuduyla yürütülen 'gölge savaşlar'la sürekli olarak çıkarlarımızı budayarak, güvenliğimizi sarmalamaya çalışan düşmanlarımızın eksik olmadığı anlaşılmaktadır. Eğer Birleşik Devletler, 'low-frontier warfare' (düşük düzeyde cephe savaşı) geliştirmezse, saldırganlığın bu biçiminin büyük olasılıkla güvenliğimizi sürekli olarak tehdit etmeye devam edeceği"nin tespitini yapıyor.[82] Düşük yoğunluklu savaş, gerilla mücadelesinin yürütüldüğü hemen her ülkede çok kapsamlı olarak uygulandı. Yüz binlerce insanın ölümüne yol açan, bu savaş biçiminin en karakteristik özelliği, ordu içerisinde özel olarak eğitilmiş 'özel askeri kuvvetlerin' özellikle sivil halka karşı çok yönlü katliamlara ve saldırılara girişmeleriydi. Halk ile silahlı politik güçleri arasındaki iletişimin koparılması için, korkutma, tehdit, işkence, ırza geçme gibi yöntemlerin uygulanması, 'düşük yoğunluklu cephe savaşı' yöntemlerinden bir kaçıdır.

21. yüzyılda, kapitalist sisteme karşı olan bütün toplumsal kuvvetleri 'küresel terörist' kavramı içerisinde ele alınıp buna uygun stratejiler geliştirilmektedir. Özellikle bölgesel sömürgecilik politikalarının uygulanmaya konulduğu Ortadoğu bölgesinde bu stratejiler fiili olarak uygulanmaktadır. Önleyici savaş stratejisi 'Karşılıklı Yıkım ve Asimetrik Savaş' biçiminde yürütülmektedir. Bu nedenle, sorunun kavranması bakımından özellikle 2.Dünya savaşından günümüze kadar devam eden bu politik stratejik yönelimler üzerinde durmak yararlı olacaktır.

NATO eski komutanı olan ve ABD'de çok önemli bir etkinliğe sahip Dışişleri eski bakanı Haig, 1981'de 'Düşük Yoğunluklu Savaş'ın gerekliliğine ilişkin şu açıklamayı yapıyor; "Çıkarlarımızın yurtdışında tırmanan bir gerileme içinde oluşu ve sözüm ona ulusal kurtuluş savaşları, dünya olaylarına etkide bulunma yeteneğimize ket vurdu."[83] Bu stratejinin başarılı olması için "dar bir kuvvetle, daha az riskle savaşı çok hızlı kazanabilen bir askeri örgütlenmeye" ihtiyaç olduğu kararlaştırıldı. Bu 'yeni' strateji aslında 1962'de ABD Başkanı'nın tespit ettiği 'tamamen yeni türden bir strateji, tamamen yeni türden bir müdahale

[82] Age. syf. 8.
[83] Age. syf. 14.

birliği ve bu yüzden tamamen yeni türden bir eğitimi gerektirir' tezine dayandırılarak geliştirildi.

Dünya çapında nükleer bir savaşın pek olası olmadığı ya da yakın bir gelecekte olmayacağı dikkate alındığında, uluslararası kapitalizmin dikkatleri, bugün var olan ve gelecekte de çok daha kapsamlı bir tarzda gelişecek olan, sınıfsal ve yeni tipte ulusal devrimci hareketlerin yaratacağı sarsıcı etkilere çekilmiş durumda. Dünya kapitalist güçleri, "terörizm, politik istikrarsızlık, etnik gruplar arasındaki mücadele, çeşitli devletlerarasındaki lokal savaşlar, ülkelerin kendi iç bünyelerindeki iç çatışmalar" gibi gerekçelerle 'yeni' bir savaş stratejisini uygulamaya koyarlarken, örgütlenmesi de 'kontrgerilla' hareketleri olarak açıkladılar.

'Low-Frontier Warfare' (Düşük Düzeyde Cephe Savaşı) olarak ifade edilen bu "özel savaş stratejisi" uluslararası kapitalist sistemin hegemonyasını pekiştirmemeye dayanmaktaydı. Bu nedenle özellikle sosyalist ve demokratik toplumsal hareketlerin geliştiği bölgelere ve ülkelere yönelik saldırılar bu stratejinin öncelikli yanını oluşturdu. Bütün strateji uzmanlar, politikacıların ve askeri görevlilerin altını çizdikleri nokta buydu. ABD Savunma Bakanı Mc Namara, "askeri yardımlarımızın asıl amacı, azgelişmiş ülke askerlerini, ABD ideolojisine göre yetiştirmek ve onlardan gelecekte, gerektiğinde o ülke yönetiminde yararlanmaktır."[84] Aynı keza ABD'nin gözde askeri uzmanlarından Peter Paret ve John W. Shy; "Birleşik Amerika hoşuna gitmeyen solcu ve solcu olmayan hükümetleri devirmek. (...) hoşa gitmeyen ve bizimle dost olmayan hükümetlerin yerine dost hükümetleri geçirmek olmalıdır" tespitini yapıyorlardı.[85]

Geçmişten beri savuna geldikleri politikalar, yeni dönemin uluslararası ilişiklerine uyarlayarak uygulanmaya konuldu. Uluslararası kapitalist burjuvazinin geçmişten beri savunduğu temel stratejisi hiç bir dönem değişmedi. Sadece dönemsel koşullara bir kısım taktiksel değişikliklere gidildi. Kapitalist kürsel sistemin korunmasına dayanan temel politikanın 21.yüzyıldaki argümanı, 'uluslararası ya da uluslar ötesi terör' oldu. Böylece uluslararası kapitalist sisteme karşı olan, onların ekonomik, politik ve askeri işgaline karşı çıkan her parti, örgüt, kişi ve hatta 'sivil' toplum kurumu, 'terörist' kapsamında

---

[84] Aktaran TURAN Talat, *Özel Savaş, Terör ve Kontrgerilla*, İstanbul, Kaynak yay., 1998, syf.101.

[85] Aktaran FAHRİ M. *Amerikan Harp Doktirinleri*, İstanbul, yön yay. , syf. 303.

görülmeye başlandı. Uluslararası terörizmle mücadeleyi temel bir strateji olarak benimseyen ve bu amaçla Ortadoğu'yu işgale yönelen kapitalist küresel sistemin güçler, 'karşılıklı yıkım' stratejisini uygulamaya koyarken, 'teröristlere karşı mücadeleyi de asimetrik savaş' olarak tanımladılar.

21. yüzyılın başında, bölgesel işgallerin ve bölgesel sömürgeciliğin politik bir strateji olarak uygulandığı Ortadoğu alanı, askeri savaş stratejilerinin de bir bakıma deneme alanı haline geldi.

6- Kapitalist Sistemin 'Karşılıklı Yıkım' Stratejisi Ve Asimetrik Savaş

ABD'nin 21. yüzyıl askeri stratejisini hiç bir diplomatik dil kullanmadan çok açık olarak ortaya koyan Pentagon'un önemli stratejistlerinden biri de Thomas P.M. Barnett'dir. Pentagon'da yıldızı parlayan ve ABD'nin son yıllarda ön plana çıkan bu stratejiysen, bir bakıma, Sovyetlerin dağılmasından sonra, ABD'nin uluslararası ilişkiler politikası üzerine yapılan tartışmaların ana ekseninde duran Kissinger, , Huntington, Brezinzki gibi bir kaç kişiden biridir. ABD'nin 'yeni' düşman tanımına uygun olarak belirlenen stratejide çok önemli bir katkısı olan bu kişinin görüşlerinin kavranması bir bakıma Pentagon'un uluslararası 'yol haritası'nın kavranmasıyla eşdeğerdir denilebilir. Çünkü Pentagon'un yapacağı 'düşman tanımlaması, aynı zamanda ABD'nin uluslararası stratejisini ve ilişkilerini belirlemede de çok önemli bir faktördür.

Bu nedenle Pentagon ve Ulusal Güvenlik Konseyi stratejistlerin küresel kapitalist sistemin egemenlik alanını genişletmek için dünyanın yeniden işgal edilmesi ve buna uygun bir savaş stratejisinin geliştirilmesine ihtiyaç duydular. Bu savaş stratejisinin ana mantığı, 'boşlukta' bulunan dünyanın öncelikli bölgelerini kapitalist sisteme entegre etmeye dayanmaktadır. Uluslararası sermaye bakımından stratejik öneme sahip ve enerji yatakların bulunduğu Ortadoğu bölgesinin merkeze/küresel kapitalist sisteme dâhil edilmesi için bölgesel işgalin gerçekleştirilmesine karar verildi. Thomas P.M. Barnett tarafından belirlenen 'Karşılıklı Yıkım' askeri stratejisi, küresel sömürgecilik sisteminin uygulanma projesidir ve bunun içinde kan 'zorunlu' olarak dökülecektir. "Boşluk'u küçültmek sadece para ile olacak bir şey değildir bu işleme kan dökmek de dâhil olacaktır. Merkez'in yatırım fonları savaş bölgelerine, başarısız devletlere ve terör cennetlerine aktarılamaz. Bu

yüzden Pentagon'un asıl görevi ekonomik uyumu sekteye uğratan ulusal ve bölgesel alanlara güvenlik ihracı sağlamaktır. Saddam Hüseyin'in rejimi gibi Liberya'nın Devlet Başkanı Charles Taylor'ın rejimi de kara bir deliktir. Kuzey Kore'nin Devlet Başkanı Kim Jong-il büyük ihtimalle bu grubun en kötüsüdür... Sonuç olarak Boşluk içindeki iktidarı terk etmek istemeyen Küba'nın Castro'su, Venezüella'nın Chavez'i, Zimbabve'nin Mugabe'si, Libya'nın Kaddafi'si gibi aklımıza ilk gelen tüm baskıcı rejimler birer sorun teşkil etmektedir. Bunların hepsi gitmeli."[86]

Boşluğu küçültmek yani küresel sistem dışındaki bölgelerin daraltılması ve Merkezin-yani küresel sistemin- büyütülmesi için, bölgelerin işgal edilmesi bir bakıma zorunluluk haline geliyor. Yukarda isimleri verilen ülkelerin askeri olarak işgal edilmesi mevcut hükümetlerin lav edilerek yerine, merkeze/küresel sisteme uyumu sağlayan kukla hükümetlerin atanması planlanmaktadır. Yani merkez dışındakilerin işgal edilmesi için gerektiğinde katliamların yapılması, bu stratejinin bir parçasını oluşturmaktadır. Daha önce vurgulandığı gibi işgal edilen bölgelerde, küresel sistemi uygun ulusal yapıların yeniden organize edilmesi ve 'yeni' burjuva devlet biçimlerinin/tiplerinin uygulanmaya konulması hedeflenmektedir. Merkeze/küresel sisteme dâhil edilmesi hedeflenen bölgelerin önemli bir kesimi, uluslararası sermayenin öncelikli olarak tercih ettiği bölgeler olması bakımından dikkat çekicidir.

'Yıkım savaşı' hem askeri hem de politik stratejidir ve temelinde kapitalist sisteme karşı çıkan her hangi bir ülkeyi gerektiğinden haritadan silip, düşmanlarına açık mesaj vermektir. Washington Yakın Doğu Politikaları Enstitüsü(İnstitute For Near East Policy-WINEP)'in araştırma grubunda yer alan ve Karanlıklar prensi Richard Perle ile birlikte çalışan Joshua Muravchik'in, 'yıkım savaşı' analizi bize çok somut bir fikir vermektedir: "Dünyanın kalan kısmının dalga geçmediğimizi anlaması için, nerdeyse her on yılda bir, Amerika Birleşik Devletleri'nin Allah'ın belası bir ülkeyi seçip

[86] BARNETT, age, syf.362-363.

dümdüz etmesi gerekmektedir."[87] Sanırım ABD stratejistlerinin önerdiği ve Pentagonun uygulamaya başladığı 'yıkım savaş'ının ne olduğu, çok net cümlelerle açıklanmaktadır. Bunun diğer bir anlamı şu; ABD'nin askeri güçleri, gelecek yıllarda daha büyük katliamlara yöneleceklerdir. Hangi ülkenin olacağını da sanırım dönemin uluslararası politik ilişkileri belirleyecektir. ABD'nin bunu başarabilir mi, dünyadaki toplumsal hareketler bu 'yıkım savaş'ına izin verir mi sorunu bir yana, ama burada dikkat çekilmesi gereken nokta şu: küresel sistem güçleri, kendi egemenliklerini kurmak için, dünyayı kan gölüne çevireceklerdir. Afganistan'da ve Irak'ta uygulanan 'yıkım savaşı' bunun bir örneğidir. 2001 yılından fiilen uygulanan savaş, ABD'nin dış politika stratejisinin en önemli yanını oluşturmaktadır. Bu süreç sadece ABD ile değil esas olarak NATO ekseni askeri güçlerle yürütülecektir. Karşılıklı yıkım olarak tarif edilen ve 'önleyici savaş' ABD'nin 21. yüzyılda belirlediği saldırganlık politikasının en önemli yanını oluşturmaktadır. Eski Dışişleri Bakanı Rumsfeld, Ocak 2002 tarihinde yaptığı bir konuşmada, "Birleşik Devletlerin savunması, önleyiciliği, öz savunmasını ve bazen de ilk eylemde olmayı gerektirmektedir. Terörizme ve 21. yüzyılın diğer tehlikelerine karşı korunmak, savaşı düşmanın bulunduğu yere yığmayı gerektirmektedir." Rumsfeld yine Haziran 2002 tarihinde NATO toplantısında yaptığı konuşmada, bu savaş stratejisinin, gerektiğinde her hangi bir ülkeyi yerle bir etmek ve ya işgal etmek olduğunu, Afganistan örneğiyle çok açık olarak ifade ediyor. "Eğer teröristler her hangi bir zamanda, her hangi bir yerde her hangi bir teknikle saldırırsa, o zaman fiziki olarak savunmak imkânsızdır. Her zaman bütün tekniklere karşı, savunmanın ne olduğunu tanımlamak zorundayız. Tek bir savunma olanaklıdır, o da uluslararası terörist ağları bulma çabası ve onlara Birleşik Devletlerin Afganistan'da yaptığı gibi yapmaktadır."[88] Rumsfeld, çok bilinçli olarak çarpıtma yöntemini seçiyor. ABD ve diğer kapitalist barbarların yaptığı her hangi bir savunma değildir tersine çok yönlü ve kapsamlı bir saldırıyı içermektedir. ABD'nin Afganistan'da yaptığı, 'önleyici

[87] Le Monde Diplomatique, Ağustos-Eylül 2003.
[88] Aktaran M. Klare, Maniere de Vorie, sayı: 67, Ocak-Şubat 2003.

savaş' doktrinine bağlı olarak modern gelişmiş bütün savaş araçları kullanılarak ülkenin yerle bir edilmesidir. Yani küresel sistem güçlerine karşı olan bütün toplumsal kuvvetler bulunduğu topraklarda yok edileceklerdir. Bunun için 'işgal ve yerle bir etmek' temel yöntemdir. ABD'nin hemen her stratejisti özellikle 'önleyici savaş' ya da 'yıkım savaşı' üzerinde durmaktadır. Çünkü bu strateji esas olarak, işgalleri meşrulaştırmaya dayanmaktadır. Stratejistler de öncelikli olarak, bu işgallere meşruluk kazandırmak için saldırganlığı haklı çıkaracak gerekçeler bulmaya odaklanmış bulunmaktadırlar. Bunlardan biri de Fukuyama'nın. "Terörizme karşı savaş, düşmanı askeri yenilgiye uğratmak demek, Bu İsraillerin yaptığı gibi, sizi tehdit edenlerin olası saldırılarına karşı önceden saldırmayı ve düşmanı destekleyen devletlerin peşine düşmeyi gerekli kılabilir. Bu tür bir hareket, Amerika'da kalkan uçakların taşıdığı füzelerle yürütülmez; dünyanın çeşitli bölgelerinde destekli operasyonlar gerektirir."[89] Fukuyama'nın söylediği çok açık. Yüksek teknolojiye dayanan füzelerin kullanılması yeterli değildir. Esası işgaldir. Yani, ABD veya küresel sistem güçleriyle mücadele edenlere karşı yürütülecek savaşın ana hedefi, işgallerin gerçekleştirilmesi ve süreklileştirilmesidir.

'Soğuk savaş' olarak ifade edilen ve esas olarak iki karşıt politik gücün karşılıklı dengesine dayanan tarihsel sürecin sona ermesi ile tek merkezli kapitalist bir dünyanın oluştuğunu ve uluslararası rekabetin aldığı yeni biçimler nedeniyle 'nükleer ya da konvansiyonel' türü savaşların tarihe karıştığına dair görüşler önemli oranda kabul gördü. Küresel sistem içerisinde, uluslararası kapitalist politik güçler arasındaki ilişki bir bakıma 'yeni'den düzenlendi. Bu sorunun ayrı bir yanını oluştururken, aynı zamanda kapitalist sistemin 'nihai zaferi' nedeniyle, karşı politik kuvvetler arasındaki mücadelenin ve dolayısıyla savaşların sona erdiği iddia edildi. Ancak Pentagon stratejistleri böyle düşünmemektedirler. Gerektiğinde kitle imha silahlarını kullanacaklarını çok açık olarak ifade etmektedirler: "Amerika kitle imha silahlarının kullanımından olabildiğince uzak duracaktır, ancak bu,

[89] Age dergi.

silahların hiçbir zaman kullanılmayacağı anlamına gelmemelidir. Aksi takdirde bu silahların caydırıcılık değerini yitirmiş oluruz. Doğal olarak rakibimizin bu tür silahları olduğunu ve bize karşı kullanma niyetini anladığımızda biz bu tehdidi etkisiz hale getirmek için her an-savaşın öncesinde ve savaş sırasında beklenmedik bir anda- vurabiliriz. Özel kuvvetler burada çok önemli rol oynamaktadırlar"[90]

Küresel sistemin askeri güçlerinin Ortadoğu'yu işgal etmesinin en önemli gerekçeleri, 'kitle imha silahlarının bulunması' ve 'terörizme destek verilmesi' olarak açıklanmıştı. Afganistan ve Irak'ın işgal gerekçelerinin tamamen yalana dayalı hazırlanmış bir propaganda olduğu ortaya çıktı. Ancak ilginç olan, kitle imha silahlarının ortada kaldırılması için başka ülkelerin işgal edilmesine neden gösterilirken, kapitalist küresel sistem güçleri gerektiğinde 'kitle imha silahlarına başvuracaklarını' çok açık olarak savunmaktadırlar. G. Bush 'nükleer, biyolojik, kimyasal silahlar üreten, teröristlere destek sunan ülkelere karşı bugün olduğu gibi yarın da müdahale edeceklerini'[91] söylerken, aynı zamanda Afganistan ve Irak işgali sırasında, kapasitesi sınırlı nükleer silahlar kullandıkları da belgelendi.

Kapitalizm düşmansız yapamayacağına göre, mutlaka 'yeni' bir düşman bulmalıydılar. 'Soğuk savaş' dönemine benzer, karşıt sınıf güçlerine dayanan doğrudan politik bir düşman kavramı kullanmak istemiyorlardı. Aynı politik kavramları içeren ve küresel kapitalist güçlerin dünyanın her bölgesinde arzuladığı ve istediği zaman saldırı ve işgal gerekçesi olabilecek kriminal bir düşmanın tanımlanmasını istediler. Uluslararası sermayenin ihtiyacına karşılık veren 21. yüzyıl askeri stratejistlerin 'yeni düşman' tanımı; 'küresel terörizm' oldu. Bu kavramın alanı o kadar geniştir ki, kapitalist sisteme karşı her toplumsal kalkışma, silahlı, silahsız her hareket terör kapsamında görülmektedir. Dolayısıyla, gelecekte, kapitalist sisteme karşı ideolojik-politik mücadele yürüten örgütlenmelere ve kitlelere karşı, kitle imha silahlarının kullanılması askeri bir politika olarak benimsenmiş

[90] BARNETT, *age,* syf.399-400.
[91] Le Monde,2, Nisan 2003.

durumdadır. Pentagon kurmaylarının 2002 yılında hazırladıkları bir raporda, dünyadaki olası gelişmeleri sıralarken, 'ulus ötesi terörist hareketler, halk ayaklanmaları ve bir kısım devletlerin başkaldırısı' olarak sunulmuştu.

Brzezinski, Bush'un konuşmasını değerlendirirken bu duruma dikkat çekiyor ve ABD'nin bunu bilinçli dolarak tercih ettiğini vurguluyor: "Başkan, terörizmin ve çabuk yayılmasının Soğuk Savaş sonrası tehlikelerine uymadığından geleneksel caydırıcılığından vazgeçmiş olduğunu ve 'düşmana savaş açman, planlarını altüst etmek ve onlar ortaya çıkmadan önce en kötü tehlikelerle karşılaşma' kararını deklare etmiştir. Dikkati çeken bir nokta ise "düşman" sözünü tanımsız bırakmış olması ve böylece keyfi olarak hedef seçmek için mümkün olan en geniş serbestliği sağlamış olmasıdır."[92]

'Küresel terörizm'e ve 'haydut devletler'e karşı uygulanacak 'önleyici savaş doktrin'inin uygulama biçimlerinin yoğunlaştığı alanlar Kuzey Afrika'dan Avrasya'ya kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. "Yeni stratejik hedefimizin Müslümanların hâkim olduğu Kuzey Afrika, Basra Körfezi, Orta Asya ve Güneydoğu Asya bölgelerine yayılan 'istikrarsızlık arkı' olduğunu söylemek (...) Bu toplumları ABD'nin tanımladığı 'kutsal küresel ekonomik imparatorluğuna' dâhil olmasını –onlara göre- engellemek maksadıyla her türlü şiddeti yapacak olanlar arasındaki uzun süreli bir çatışmadır. Günümüzdeki bu şiddetin en korkutucu şekli dinden ilham alan çok uluslu terörizm Daniel Benjamin ve Steven Simon'un tabiriyle 'korku terörü çağıdır.' Bu uzun mücadelede bu çağda karşılaşacağımız gerçek tehlike, teröristlerin ABD'yi Ortadoğu'nun dışına çekme teşebbüslerinden daha fazladır. Daha çok bu, onların Orta Doğu'yu dünyanın dışına çekmek amacıyla artan umutsuz çabalarıdır."[93] ABD 'haydut devletler'e karşı savaş açtığını iddia ederken, aynı zamanda Ortadoğu'nun henüz klasik burjuva devlet biçimlerine dahi sahip olmayan 'aşiret' tipi devletler, ABD'nin ve İngiltere'nin denetiminde varlıklarını hala korumaktadırlar. Böylece sorunun, Saddam diktatörlüğünü yıkarak yerine demokrasi getirme olayı olmadığı çok açıktır. Esas amaç, Ortadoğu'nun ABD'nin 'kutsal küresel ekonomik imparatorluğu'na dâhil edilmesidir. Küresel imparatorluğu gerçekleştirmek için her türlü saldırı meşru görülmektedir. ABD kapitalist sistemin ekonomik ve politik çıkarları için tek taraflı, canı istediği zaman,

---

[92] BRZEZENSKİ, age, syf.56.
[93] BARNETT, *age*, syf.58-59.

boşlukta bulunan ülkelere askeri saldırılara yönelebilir, işgaller gerçekleştirebilir. Sorun Usame Bin Ladinler, ya da Irak, Kuzey Kore, Suriye benzeri ülkeler değildir. Ülkeler geçişken ve değişkendir, hedefe konulan kişiler her an değişebilir. Fakat strateji aynıdır; küresel imparatorlukla uyumsuz olan ya da boşlukta bulunan ülkelerin küresel sisteme dâhil edilmesidir.

Barnett bu strateji ve niyeti özetliyor: "Bizim güvenlik yasalarımızı dikkate almayan, bunlara riayet etmeyen bu insanlar açıkçası kurallarımızı da yıkmaya çalışacaklardır. Peki, silah denetimlerinin işe yarayacağı fikrinden hala neden vazgeçmiyoruz?

Eğer bu noktada, ister Usame bin Ladin gibi önemli bir güce sahip olan bir terörist ister Kim Jong-il gibi tüm dünyada güvenilmemesi gereken ve dünyanın onsuz daha iyi bir yer olacağının belirtildiği bir haydut lider söz konusu olduğunda hemen saldırıya geçmenizi söyleyebilirim. Bu süreçte böyle bir aktör için tartışmaya bile gerek yoktur. Bu tip insanlara zaten birçok kereler bırakmaları ve vazgeçmeleri için uyarılarda bulunmuşsunuzdur. Bir rejim söz konusu olduğunda anlaşma yapmak için taleplerinizi sunarsınız ve sizin sürekli artan askeri baskınıza karşı herhangi bir adım atarak anlaşma yoluna gitmiyorsa, yine saldırı yolunu seçersiniz. Bir terörist grup söz konusu iken bu ön aşamaları bile atlayıp birini bile ağınıza düşürdüğünüzde saldırıyı seçersiniz.

Şu anda böyle bir yöntem kulağa çok sert bir tutum olarak gelebilir, ancak sınırlarımız içinde bizlerin rahat yaşamamızı sağlayan ve bu güvenlik yasalarına ya da kurallarına sahip olan, bu kuralları çok uzaklardaki bir bölgeye doğru genişletmeye çalışan Amerika'dır. Bu hakkı Amerika'ya kimin ya da neyin verdiğini sorabilirsiniz. Yanıtı çok basittir: Leviathan ülke rolünü üstlenen Amerika'ya 'bu hakkı gücü vermektedir.' Bir noktada, eğer ki diğer Merkez devletleri bizim bu gücü nasıl kullanacağımız konusunda daha geniş söz hakkı istiyorlarsa kendi eşdeğer kapasitelerini geliştirmek için daha fazla savunma harcaması yapmaları gerekir. Bundan başka, Amerika boşluk bölgesinde tek taraflı hareket etme hakkını kazanmıştır."[94] ABD her hangi bir ülkeye saldırmak için çok özel bir gerekçeye ihtiyaç duymuyor. Hatta her hangi bir ülke ya da gruba karşı Barnett'in önerdiği gibi komplo yaparak kendi 'ağına düşürüp' saldırı için bir gerekçe yaratabiliyor. ABD, dünyanın bütün

[94] Age, syf.211.

ülkelerinden daha fazla askeri gücü olduğunu öne sürerek, boşlukta bulunan ülkelere tek taraflı askeri olarak müdahale etmeyi ya da işgal etmeyi kendisine bir hak olarak görmektedir. Ortadoğu'dan Avrasya'ya doğru uzanan bölgenin merkeze/küresel kapitalist sisteme dâhil edilmesi için, ABD'nin önderliğinde diğer küresel güçlerin ortak bir müdahalesi istenmektedir. Afganistan ve Irak'ta olduğu gibi, 'çok uluslu' askeri gücün kullanılması bilinçli politik bir tercihidir. Bu aynı zamanda, bölgenin küresel kapitalist sisteme dâhil edilmesi için izlenen askeri strateji bakımından bize somut bir fikir vermektedir. Irak savaşı sırasında ortaya çıkan bir takım görüş ayrılıkları giderilmiş olup, bu anlamada 'Büyük Ortadoğu Projesi' kapsamında başlatılan strateji, küresel kapitalist güçlerin ortak planı haline getirildi. Daha önce vurgulandığı gibi bu politik projeye bağlı olarak yürütülen savaş da bölgesel-küresel bir savaştır. Kapitalist sistem temsilcileri arasında savaşın yürütülmesi bakımından devam eden bazı ihtilaflar olmasına rağmen, Irak işgalini oldukça önemsemektedirler. İşgalci güçlerin burada başarılı olması, bölgenin ekonomik ve politik olarak küresel sisteme dâhil edilmesi anlamına gelir ki, bu durum uluslararası sermaye için çok ciddi bir gelişme olarak görülecektir. Bundan dolayı, projenin başarılı olması için kapitalist sistem güçlerinin ortak kararı ile 'yıkım savaşı' fiilen uygulanmaya konuldu. Askeri işgalin başarılı olması, Ortadoğu'nun bir bütün olarak küresel sistem güçlerinin denetimine geçmesi, diğer bölgeler bakımından tam bir model olacaktır.

Barnett devam ediyor: " İkinci olarak, Amerika Birleşik Devletleri sistemi altüst ettiğinde biz oluşan yeni kurallar altında koşulları ayarlarız. Dünyanın geri kalanına bir sinyal olarak savaşmaya karar verebiliriz, 'Bu rejimin yaptığı gibi kural dizilerimiz kötü bir şekilde ihlal edilirse sonuç bu olur.' Yalnızca tehdit sinyali göndermekten ziyade savaşı başlatma yöntemimiz daha iyi bir gelecek vaadini de gösterebilir. Iraklılara ve dünyaya, bunun Irak ve Amerika Birleşik Devletleri arasında bir savaş olmadığını fakat çokuluslu bir koalisyonla bir toplumun özgürlüğünü birkaç nesil çalan kötü aktörler güruhu arasında cereyan eden bir mücadele olduğunu gösterdik. Kendimizi savaştığımız düşmanlardan daha çok, Irak'ın geleceğini umursayan garip bir duruma sokarak, ekonomisinin iyileşmesini göz önüne alarak bir savaş başlattık.

Üçüncü olarak, Amerika Ortadoğu'da bir Büyük Patlama organize ettiğinde, kural dizisi ihracatı için belirli bir izleyici kitlesini hedef aldık. Irak'ın Özgürlüğü Operasyonu, çoğu yönüyle hedeften ziyade ateşleyici olarak hizmet gören, sadece Irak'a değil genel olarak bölgeye bir mesajdı. Büyük Patlama, bu ülke herhangi bir gelecek yaratmaktan zaten vazgeçmiş olan İran'ın "öfkeli çoğunluğunu" hedef almaktadır. Onun reform yönündeki ağır hareketine karşı olan sabrımızın bir sonu olduğunu ve Lübnan'da İsrail'e karşı dönen dolaplardan Şam'ı sorumlu tuttuğumuzu kendisine bildirdiğimiz Suriye'deki Başar Esad rejimini hedef almaktadır (...) Genel olarak tüm bölgeye, dışarıdaki dünya ile ne kadar geniş bağ kurarsanız sizin yanınızda yer alacağız demektedir. Çünkü Ortadoğu, Merkez'e katılana kadar biz asla Ortadoğu'yu bırakmayacağız."[95] İşgal güçleri Ortadoğu'da uzun süreli kalacaklar. Bunun bir başka ifadesi işgalin kalıcı olacağıdır. Ya da küresel işgal güçlerinin istediği budur. Çünkü Ortadoğu'nun Merkeze/küresel sisteme dâhil edilmesi, uluslararası sermaye için hayati derecede önemlidir. Bu nedenle 'Ortadoğu'nun Merkeze dâhil olana kadar, Ortadoğu'dan ayrılmayacağız' tezi, Ortadoğu-Avrasya bölgesinde azami kar yoğunluğuyla doğrudan ilişkilidir. Azami karın kontrolünü ABD tek başına sağlayamaz. ABD dünyanın tamamından daha fazla bir askeri güce sahip olmakla birlikte, çok uluslu güç ile birlikte stratejisini uygulamaya koymak zorundadır. ABD kapitalist sistemin en güçlü ülkesi olsa da, dünyayı tek başına yönetecek ya da dünya hegemonyasını kuracak bir durumda değildir. Belki askeri gücü buna yeter ama uluslararası ilişkiler bakımından bunun çok zor olduğunu biliyor. Bu nedenle ABD, büyük kapitalist güçlerin onayını alarak Ortadoğu'da küresel-bölgesel bir savaşa önderlik etmektedir. Bu bir bakıma küresel kolektif sömürgecilik sisteminin uygulanmasının bir başka biçimidir.

21.yüzyıl sömürgecilik politikasının savaş biçimi olarak ifade edilen 'Önleyici Savaş' aynı zamanda 'Yıkım Savaşı'dır; " ABD sadece çok özel durumlarda savaş açar ancak, savaş açtığında tüm ulusal gücünü kullanır. Biz

[95] Age, 342-343.

vatanımıza saldıran ya da saldırma tehdidinde bulunan herhangi bir ülkeye ya da devlet dışı organizasyona karşı savaş açarız. Böyle bir savaş benzer fikirdekilere ders olması bakımından tam bir yıkım savaşı olacaktır. Amerika kendi kuvvetlerine ya da diğer hükümet kurumlarına saldıran kişi ve kurumlara karşı savaş açar çünkü bizler böyle saldırıların ülke dışında olduğu zamanlarda bile küresel istikrarı onun garantörüne saldırarak yaralamak amaçlı olduğunu biliyoruz. Diğer bütün ölçüler içindeki tedbirlerin işe yaramadığı durumda, müttefiklerimize ya da bize karşı kullanmak amacıyla kitle imha silahı edinmek isteyenlere karşı önceden saldırı yaparak savaş açarız. En yakın müttefiklerimize savaş açan ya da tehdit edenlere karşı savaş açarız. Bu müttefikler; NATO, İsrail, Tayvan, Güney Kore, Japonya, Avustralya ve sınırlarımıza yakın her hangi bir ülkeyi içermektedir. Son olarak İran körfezi ekonomisi de dâhil küresel ekonomik istikrara karşı tehdit ya da saldır durumunda da savaş açarız. Biz dünyanın her tarafında savaş açmaya hazırız ancak bizim odaklandığımız asıl yer 'Boşluk Bölgesi'dir. Batı yarım kürede Karayip sınırlarında ve Güney Amerika'nın And kısmında her yerde savaş açmaya hazırız. Avrupa'da savaşmamızı gerektiren zorlayıcı bir neden bulunmamaktadır ve bu tarif Rusya Federasyonu'nu da kapsamaktadır çünkü süper güçler kendi içlerindeki sorunlarını kendileri halletmektedir. Amerika, Güney Batı Asya'da diğer adıyla Orta Asya'da ve İran Körfezi'nde savaşa hazırdır. Çünkü bu bölgeden akan enerji küresel bağlantının korunması bakımından önemlidir."[96] ABD'nin savaştaki hedefleri oldukça geniş olup özel bir sınırlaması bulunmamaktadır. ABD çıkarlarının söz konusu olduğu her yer ABD sınırları olarak görülmekte. Diğer bir ifadeyle ABD'nin çıkarları sınırsız olduğuna göre sınırları da sınırsızdır. Her hangi bir ülkenin iç işlerindeki gelişme dahi, ABD'nin küresel politikasıyla doğrudan ilişkili olduğu için, ilgili ülkenin iç işlerine müdahale ederek doğudan askeri güç kullanmayı kendinde bir hak olarak görmektedir. Kapitalist küresel sistemin ekonomik çıkarlarına ters düşen her hangi bir durum, iç savaş, askeri darbe, kitlesel gösteriler, ekonomik istikrarsızlık vb. küresel

[96] Age, 395.

askeri müdahalelerin olmasına bir gerekçedir. Çünkü Savunma eski Bakanı Rumsfeld, "ABD, düşmanlarının kim olacağını ve savaşların nerede çıkacağını tam olarak bilmez ve bilemeyecektir"[97] değerlendirmesini yapıyor. Bunun içinde "ABD'nin erişimine kapalı alanlara, girişimi engellenen coğrafyalara, çeşitli derinliklerde ve zorla girmek, işgal etmek siyasi müdahalede bulunmak, rejim değiştirmek (...) Ve bunları olanaklı kılmak için de, sürekli izleme, hassas vuruş, dünyanın her coğrafi bölgesinde ona uygun olarak biçimlenmiş ordular bulundurmak"[98] Orta Asya ve Ortadoğu askeri güç kullanılarak bir bütün olarak küresel sisteme dâhil edilmesinden sonra, üçüncü dalga Sahra Afrika'sı olacaktır. Çünkü Ortadoğu ve Avrasya'dan sonra enerji yataklarının yoğunluklu olarak bulunduğu bir bölgedir. Sahra Afrikası'nın, boşluktan merkeze doğru çekilmesi için, 'yıkım savaşı' stratejisi içinde askeri güç kullanımı her an uygulanabilir. Bu bölgelere kapsamlı bir saldırı yapabilmeleri için, küresel sistemin 'yeni' düşmanları her an bulunabilir. Bunun en somut örneği ise Somali'dir. Somali'de Haziran 2006 yılında başkent Mogadişu dâhil olmak üzere ülkenin önemli bir kesimini denetim altında tutan ' İslami Mahkemeler Birliği'ne karşı başlatılan saldırı bölgenin yeniden yapılandırılmasının ilk adımıdır. ABD'nin organize ettiği Etopya askerlerinin Somali topraklarını işgale başlaması, ABD'nin desteklediğiyle kurulan Somali Geçici Hükümeti, ABD'nin bölgede üslenmesi için resmi bir çağrı yaptı. Önceden planlanan bu çağrı üzerine, ABD'nin , "Afganistan'daki NATO operasyonuna destek sağlayan Umman Denizi'ndeki uçak gemisi Eisenhower Somali'ye yönlendirdi. 60 uçak taşıyan uçak gemisine güdümlü füze taşıyan 2 kruvazör USS Bunker Hill ve USS Anzio ile Ashland adlı çıkarma gemileri de eşlik ediyor. Bu savaş gemileri, ticari gemileri durdurarak arama yapıyor. Eisenhower uçak gemisinde F/A-18 Hornet, Superhornet savaş uçaklarıyla EA-6B Prowler tipi elektronik karıştırıcı cihazlar taşıyan uçaklar ve E-2C Hawkeye hava indirme

[97] www.comw.org

[98] Aktaran YILDIZOĞLU Ergin, *Dinozorun Kuyruğu... 11 Eylül ve Yeni Roma,* İstanbul, Remzi yay., 2002, syf.52-53.

kumanda ve kontrol uçakları bulunuyor."[99] ABD'nin en önemli stratejilerinden biri olan 'bağımlı uşak hükümetler' projesine bağlı olarak Afrika'nın yeniden dizayn edilmesi için Somali'de kuracağı askeri üs, bölgesel işgalin ilk adımıdır.

7- Terörizme Karşı Asimetrik Savaş

ABD askeri stratejistlerce hazırlanan ve Pentagon tarafından fiili olarak uygulamaya konulan 'önleyici savaş' stratejisi, 11 Eylül 2001'deki 'eylemden' sonra, uluslararası terörizme karşı 'asimetrik savaş' stratejisi ile desteklendi. Kapitalist sistemin yürüttüğü politik mücadelenin bir başka boyutta devamı olan Asimetrik Savaş: kapasiteleri arasında çok büyük farklar olan iki güç arasındaki savaş olarak tanımlanmaktadır. Dünyanın en gelişmiş askeri gücüne sahip ABD ile 'terör' grupları arasındaki savaş güç oranlarının çok farklı olması nedeniyle 'asimetrik savaş' olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle 11 Eylül, asimetrik savaşa örnek olarak gösterilmektedir. Böylece askeri, ekonomik ve politik olarak zayıf olan kuvvetlerin, kendisinden daha büyük bir güce karşı kapsamlı eylemler yapabileceğine dikkat çekiliyor. Tarifi yapılan asimetrik savaş, aynı zamanda, başta ABD olmak üzere küresel kapitalist güçlerin, kendisinden çok daha zayıf olan kuvvetlere karşı çok yönlü saldırısının bir gerekçesi haline getirildi.

'Asimetrik savaş'ın düşman hedefi 'terörizm'dir. Ancak terörizm eksenli düşman tanımı çok bilinçli olarak belirsizleştirildiği için, her an her yerde 'terörist bir düşman ortaya çıkacağına göre, 'asimetrik savaş'ın kapsam alanı da bir o kadar geniş tutulmaktadır. Dünyanın hemen her bölgesinde, sayısal ve askeri güç olarak zayıf olan ve kapitalist sisteme karşı mücadele eden politik örgütler bulunduğuna göre, bunların yürüttükleri faaliyetler asimetrik savaşın bir parçasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla askeri kuvvetler bakımından kıyaslanması söz konusu dahi olmayacak küresel orduların, bu politik örgütlere karşı yürüttüğü savaş, dünyanın her bölgesini kapsamaktadır. "Bu tür krizler (kapitalist krizler bn.) kontrolden çıkarak genelleşme ya da 'ötekileştirme' süreci yaratılan sisteme karşı isyanların başkaldırma tehlikesini önlemeye yönelik savaş" olarak gösterilmektedir.[100] Bunun nerede ve nasıl olduğu önemli değil. Bugün Ortadoğu, bu askeri savaş politikasının uygulandığı bir merkezdir. Yarın

---

[99] Radikal gazetesi, Yeni Şafak gazetesi, 10.01.2007.

[100] HARVEY David, *Yeni Emperyalizm,* İstanbul, Everest yay. , 2004, sfy:126.

başka bir bölge olacaktır. Küçük grupların denetlenmesi veya kontrol altına alınması iddiasıyla 'küresel terörizme' karşı yürütülen 'asimetrik savaş'ın uygulandığı bütün alanlarda büyük yıkımlar ve katliamlar yaşanmaktadır. Ortadoğu'yu işgal eden küresel kapitalist sistem ordularının tamamıyla yapmış oldukları budur. CİA eski başkanı James Woolsey, 20 Eylül 2002 tarihinde yaptığı bir değerlendirmede 'asimetrik savaş üzerine şunları belirtiyor: "Teröre karşı verilen bu asimetrik savaştan doğan yeni doktrin, 'ilerici caydırıcılık' ya da 'önleyici savaş' doktrinidir. Mademki teröristler ne zaman ne olursa olsun, nerde olursa olsun daima gizlice saldırma avantajına sahipler, o halde tek savunma yolu, onları darbe indirecek hale gelmelerine fırsat vermeden bulundukları yerde ezmektir."[101] Önleyici savaş doktrinine bağlı olarak asimetrik savaşın nerede ve nasıl uygulanacağına dair çok net olarak ortaya konulan bu görüş, ABD'nin Ortadoğu'da fiilen uygulandığı bir savaş stratejisidir. Uygulanmaya konulan savaş yöntemi doğrudan işgalleri gerekli kılıyor.

"Amerika'nın ve dünyanın karşılaşacağı temel tehdit, küresel anarşiyle sonuçlanabilecek, gittikçe artan şiddetli politik kargaşadır. Terörizm, bunun en çirkin göstergelerinden biridir"[102] diyen Brzezinski, terörle mücadelenin aynı zamanda politik bir mücadele olduğunu ve arkasında siyasal sorunları bulunan bir çatışmayı kapsadığını çok daha 'cesurca' ifade etmektedir. Bu nedenle ABD'nin bazı ideologları ve onların iletişim aygıtları tarafından 'teröristlerin hiç bir ideolojik programları ve politik hedefleri yoktur' söyleminin hedef şaşırtmaya yönelik olduğu çok açık. Hangi kriminal kavramlar kullanılırsa kullanılsın, savaşın/mücadelenin tamamen 'politik bir içeriğe' sahip olduğunu söyleyen Brzezinski, aynı zamanda kendi yandaş ideologlarını da yalanlamaktadır; "Muharebenin bir tekniği olarak, terörizm genel olarak belirli insanlar tarafından, çözülmez siyasi amaçlar için kullanılmaktadır. Bundan dolayı, neredeyse her terör hareketinin arkasında bir siyasi sorun vardır. Terörizm, kasti olarak siyasi bir etki elde etmek için, siviller, sembolik insanlar veya siyasi objelere karşı merhametsiz ve ahlaki olarak korkunç saldırılarda bulunur. Siyasi aşırıcılar ne kadar zayıf ve fanatik ise, seçtikleri savaş araçlarında terörizmin korkunç yöntemlerini kullanma eğilimi o kadar fazla olacaktır. Onların acımasız hesapları, daha güçlü olan tarafın büyük bir misilleme yapmasını kışkırtıp, kendilerinin bile artan bir destek ve hatta meşruluk kazanmaları üzerinedir. Clausewitz'in yazdıklarını başka kelimeler ile yazarsak,

[101] Aktaran RAMONET İgnacıo, Le Monde Diplomatique, Nisan 2003.
[102] BRZEZINSKİ, age, syf. 58-59.

terörizm, başka unsurlar ile siyaset yapmaktır. Bundan dolayı, terörizmle baş edebilmek için, yalnızca bu tür teröristleri yok etmek değil, aynı zamanda onları tanıyıp, hareketleri altında yatan siyasi güdülere cevap vermek için (uygun olan herhangi bir biçimde) bilinçli bir kampanya yapmak gerekir (...)Neredeyse tüm terör faaliyetleri siyasi bir çatışmadan doğmuş, onun etrafından sürdürülmüştür. Bu, Kuzey İrlanda'daki İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (IRA), İspanya'daki Bask, Batı Şeria ve Gazze'deki Filistinliler, Rusya'daki Çeçenler ve tüm diğer gruplar için de geçerlidir.

Daha yakın zamanlarda, İngilizler onlarca yıl boyunca IRA' ya kurban vermiştir ve IRA'nın bombalamaları yüzünden ölen sivillerin sayısı, kraliyet ailesinin üst düzey üyeleri de dâhil, yüzlere varmaktaydı. Son yıllarda birçok Avrupa devletinde üst düzey yetkililere suikast düzenlenmiştir -özellikle İspanya, İtalya ve Almanya'da- ve bu liste başka örneklerle de uzatılabilir. Latin Amerika'da hem sağ hem de sol cenahtan teröristler on binlerce kişinin ölüme sebebiyet veren faaliyetlerde bulunmuştur.

Etnik, ulusal veya dini dargınlık sonucu kök salan terörizm, yok edilmesi en zor olan ve en uzun süren terördür. Genel olarak, toplumsal üzüntülerden dolayı oluşan terörizm, radikal Marksizm gibi bir inanç ile ideolojik olarak desteklense bile, adı geçen toplumlar, teröristlerin nedenini benimsemediği takdirde yok olma eğilimindedir. Toplumsal izolasyon zamanla teröristlerin bazılarının morallerini çökertir ve diğerlerini yakalanmaya iter. Köylü sınıfı gibi, daha belirgin olarak yabancı ve coğrafi temelde uzak bir sosyal sınıfın desteğine dayanan terörizm, özellikle bir gerilla hareketi tarafından desteklenmesi durumunda, daha büyük dayanıklılık göstermiştir (Çin ve Latin Amerika'daki tecrübelerin gösterdiği gibi). Ama tarihi mitler tarafından desteklenen ve dini çabalar ile ateşlendirilen, etnik olarak ortak terörizmin, basit fiziksel bastırmalara karşı çok dirençli olduğu anlaşılmıştır"[103] Brzezinski hiç bir kriminal kavram kullanmadan sorunun dosdoğru politik bir olgu olduğunu ve bu nedenle adına ne denirse denilsin, politik bir savaş/mücadele yürütüldüğünü çok açık olarak ifade etmektedir. Terörist olarak değerlendirilen tarihsel örnekler -IRA, ETA, Latin Amerika'daki Gerilla Hareketleri, İslamcı örgütler- dikkate alındığında bunlarının bir kısmının –İRA, ETA, Kolombiya FARC, Nepal'da Maocu Gerillalar- savaş halinde oldukları devletlerle görüşmelere başladıkları, hatta Filistin'de Hamas'ın hükümet

[103] Age, syf. 46-47.

olduğu biliniyor. Demek ki, sorun sadece bir kaç grubun gerçekleştirdiği 'bireysel terör eylemlerine' karşı yürütülen bir 'terör' mücadelesi olmayıp tamamen politiktir ve küresel kapitalist dünya düzeninin kurulmasını savunanlar ile onlara karşı mücadele eden karşı politik güçlerin karşılıklı bir savaşıdır.

Bu 'küresel savaş'ta kapitalist sistemle mücadele halinde olan politik organizasyonların hangi biçim ve koşullarda olursa olsun varlıklarına son verilmesi, haydut kapitalist devletlerin 'terörizme karşı mücadelesinin' en önemli yanıdır. Onların hem fizik olarak hem de politik olarak ortadan kaldırılması ve bu nedenle izlenmesi gereken savaş yönteminin çok yönlü olması gerektiğine ilişkin sürekli özel vurgular yapılır. 'Teröristlerin yok edilmesi' gerektiğini belirten ABD'nin 'demokrat parti' kökenli stratejisti Brzezinski çok açık olarak ifade ediyor: "Şüphesiz, teröristlerin kendileri düzeltilemez, ama onları teşvik eden durumlar için aynı durum söz konusu olmayabilir. Bu önemli bir ayrımdır. Teröristler kendi dünyalarında, kendi patolojik doğruları içerisinde kozaya bürünmüş bir şekilde yaşamaktadırlar. Şiddet, sadece bir sonuç almak için araçları değil, aynı zamanda onların varoluş biçimidir. Bu nedenle onların yok edilmesi gerekir. Ancak, yerlerinin doldurulmadığından emin olunması ve terörizmin ortaya çıkmasına neden olan karmaşık siyasi ve kültürel güçleri zayıflatmak için dikkatli bir siyasi strateji oluşturulması gereklidir. Onları yaratanların siyasi olarak önlerinin kapatılması gereklidir."[104] Brzezinski'nin dikkat çektiği nokta, kapitalist sisteme karşı olan kuvvetlerin sadece fiziki olarak ortadan kaldırılmasının tek başına bir anlam ifade etmeyeceğini, esas olarak onların politik olarak yok edilmesi en azında zayıflatarak etkisizleştirmek gerektiğini belirtiyor.

Bugüne kadar kapitalist sisteme karşı savaşan politik örgütlere karşı yürütülen 'düşük yoğunluklu savaş'ın 21. yüzyıldaki ekonomik ve siyasal koşullara uyarlanan yeni adı 'Asimetrik Savaş'tır. Bunun bölgesel alanlara veya küresel kapitalist güçlerin ihtiyacına göre biçimler alması, 'Asimetrik Savaş'ın politik kapsamını kesinlikle değiştirmiyor. 'Asimetrik Savaş', küresel tekel gruplarının ihtiyaçlarına bağlı olarak 'Büyük Ortadoğu Projesi' kapsamında uygulanmaktadır.

Bu savaş stratejisinin dünya çapında uygulanabilmesi için de 'meşru' bir zeminin oluşturulmasına ihtiyaç vardı. 11 Eylül olayları, ABD askeri güçleri

[104] Age, syf.48.

tarafından fiilen uygulanan 'asimetrik savaş'ın meşrulaştırılmasının çok önemli bir aracı haline getirildi. "Benim fikrime göre 11 Eylül-size çok acımasız ve gaddar gelecek-müthiş bir hediyeydi. Çok korkunç bir bedeli de olsa tarihten gelen bir hediyeydi. Ama dünya tarihi açısından çok önemli bir olay olan 11 Eylül'ün korkudan ziyade anlayış vermesi gerekir."[105] 11 Eylül 2001 eylemi olmasaydı, ABD belirlemiş olduğu stratejiyi farklı gerekçeler bulup mutlaka uygulamaya koyacaktı. Ancak, 11 Eylül, Pentagon için, 21.yüzyıl savaş stratejisini uygulamaya koymak için gerçekten altın tepside sunulmuş bir hediye oldu. ABD yöneticilerinin sanki merakla bekledikleri 11 Eylül eyleminden hemen sonra, Pentagon'un kasalarında hazır bekleyen ve dünyanın belirli stratejik merkezlerini işgale dayanan askeri projeler ivedilikle uygulanmaya başlandı. Pentagon'un akıl hocasının histerik duygularla ifade ettiği bu fikirler, ABD'nin bugün uygulamaya koyduğu dış politikanın kaba bir biçimdeki ifadesidir.

11 Eylül, sadece 'Asimetrik Savaş'ın uygulanmaya konulması için değil aynı zamanda dünya kapitalist barbarların uluslararası bir kısım politikalarının merkezileştirilmesi bakımından da bir etkisi oldu. H. Kissinger 11 Eylül'ün politik sonuçlarını değerlendirirken, ABD ile AB arasındaki ilişkileri yakınlaştırdığını, NATO'ya 'yeni' bir görev verilmesinde etkili olduğunu, Rusya ve ABD arasındaki yakınlaşmayı hızlandırdığını ve bölgeye ilişkin ikili anlaşmaların sağlandığını, dünyanın 'terörizm' tehlikesini görüp ortak hareket ettiğini, 'büyük devletler' için önemli olan 'Ortadoğu politikası' üzerine 'büyük bir uzlaşmanın' sağlandığını, enerji kaynaklarının kontrolünün önemi konusunda büyük güçler arasında 'ortak' bir irade birliğinin oluştuğunu belirtmektedir.[106] 11 Eylül olayı, ABD'nin belirlemiş olduğu stratejinin çok daha kapsamlı olarak uygulanması için bir gerekçe olarak kullanıldı. ABD'nin akıl hocalarının, daha ilk saatlerden itibaren yazdıkları bunun somut kanıtıdır.

İlginçtir, ABD başkanı G.Bush'un 11 Eylül günü gece saat 20.30 da 'Ulusa sesleniş' konuşmasından 45 dakika sonra, ABD tarihinin en karanlık akıl hocalarından biri olan H. Kissinger, Washington Post Dergisi'nin internet sayfasında yayınlanan makalesinde ABD'nin acımasızca yeni bir saldırıya geçmesi için Bush hükümetine öneride bulunuyordu. Dahası olması gerekeni aktarıyordu :"Hükümet, Pearl Harbor saldırısından sonra elde edilen sonuca yani bu saldırıya neden olan sistemin yok edilmesine götürecek sistematik bir

---

[105] BARNETT, age, syf.48-49.

[106] KİSSİNGER Henry, *La Nouvelle Puissance Americaine*, Paris, Fayard yay., 2003, syf. 321-326.

cevap verme görevinin kendisine verildiğini anlamalıdır. Bu sistem, bazı ülkelerin başkentlerinde barınan terörist örgüt ağlarıdır. Birçok durumda bu örgütleri barındırdıkları için söz konusu ülkeleri cezalandırmıyoruz; başka durumlarda ise bu ülkelerle hemen hemen normal ilişkiler sürdürüyoruz. (...) Saldırıların Bin Ladin tarzında eylemsel özellikler taşımasına rağmen Usame Bin Ladin'in bu eylemlerin sorumlusu olup olmadığını henüz bilmiyoruz. Kaldı ki bu tür saldırıları işleyebilecek grupları -bu gruplar henüz bu tür bir saldırı düzenlememiş olsalar da- barındıran bütün hükümetler, bunun için devasa bedeller ödemelidir. Cevabımızı sakince düşünerek, acımadan ve düşmanlarımızın gözünün yaşına bakmadan vermeliyiz."[107] H. Kissinger, eleştirel bir tarzda ele aldığı bu makalesinden bir süre sonra, yayınlanan bir başka makalesinde, Afganistan'ın ve Irak'ın işgal edilmesi Suriye ve İran'ın kuşatılarak izole edilmesi ve hatta Somali ve Kenya'ya askeri saldırıların düzenlenmesi gibi yapılması gerekenleri alt alta sıralıyordu.

7 Ekim 2001 tarihinde George Bush, televizyonda yaptığı bir konuşmada, dünyanın önde gelen kapitalist ülkelerinin ABD ile doğrudan işbirliği yaptıklarını ve Afganistan'ın işgal planı uluslararası kapitalist sistemin ortak bir işgaline dönüşeceğini de ilan ediyordu. 11 Eylül, küresel kapitalist sistemin, şiddet yoluyla dünyanın değişik bölgelerine kabul ettirilmesinin ilk adımı oldu. Diğer bir ifadeyle, küresel kapitalist güçler tarafından 21. yüzyıl savaş biçimlerinin başlatılması için planlanan bir başka politik projeydi. Tıpkı, birinci dünya savaşının başlatılmasına, Avusturya Kralı'nın bir Sırp öğrenci tarafından öldürülmesinin gerekçe gösterilmesi gibi. El Kaide ve Usame Bin Ladin, bu saldırı politikasının sadece bir gerekçesiydi. Bush: "Emirlerim üzerine Amerika Birleşik Devletlerinin askeri güçleri, El-Kaide'nin terörist kamplarına ve Afganistan'daki Taliban Rejimi'nin askeri üslerine saldırmaya başlamıştır. Özenle belli noktalara yapılan bu atışlar, Afganistan'ın harekât üssü olarak kullanılmasına engel olmayı hedeflemektedir ve Taliban Hükümeti'nin askeri kapasitesine saldırmaktadır.

Sadık dostumuz İngiltere de bu harekâta katılmaktadır. Başka iyi dostlarımız da, özellikle Kanada, Avustralya, Almanya ve Fransa, hareket geliştikçe güç vereceklerini taahhüt etmişlerdir. Yakın Doğu'dan, Afrika'dan, Avrupa'dan ve Asya'dan kırktan fazla ülke, bize topraklarından geçiş hakkını tanımışlar ve havaalanlarını açmışlardır. Bunlardan birçoğu, kendi istihbarat servislerinin

[107] Aktaran MEYSSAN Thierry, *11 Eylül 2001- Dehşetengiz Hile*, İstanbul, Medcezir yay., 2002, syf.71.

bilgilerini bizlerle paylaşmışlardır. Dünyanın ortak iradesi bizi desteklemektedir."[108] Hepimizin bildiği gibi, küresel sistemin en önemli askeri gücü olan NATO önderliğinde Afganistan işgal edildi. 'Uluslararası Terörizmle Savaş' iddiası ile dünyanın en geri ülkesi, en modern ordularının istilasına uğradı. Amaç 'terörizm merkezi'nin ortadan kaldırılmasıydı. Ancak ne Taliban hükümetinin ne de El Kaide'nin üst düzey yöneticilerinden hiç biri ele geçirilmedi. Ayrıca G. Bush, dünya kamuoyunu-özellikle de ABD kamuoyunu kandırmak için Bin Ladin'in ölü ya da diri ele geçirilmesini ayda bir kaç kez deklare ederken, 11 Eylül eyleminden bir kaç gün sonra, CIA ajanları, Usame Bin Ladin'i, Pakistan'da bir askeri hastanede ziyaret ediyorlardı. Böylece El-Kaide liderlerinin yakalanması için CIA bünyesinden kurulan büro da, sesiz sedasız kapatıldı.

29 Ocak 2001 tarihinde, ABD Başkanı Kongre önünde yapmış olduğu geleneksel konuşmasında, ABD'nin 21. yüzyıl savaş politikalarını açıklarken 'terörizm eksenli işgal edilmesi gereken öncelikli bölgelerinde 'Büyük Ortadoğu Projesi' kapsamındaki ülkeler olduğu çok net olarak ifade diyordu. "Amerika Birleşik Milletleri, iki büyük amacın sabırla peşini bırakmayacaktır. Birincisi, terörist eğitim kamplarını kapatmalıyız, teröristlerin planlarını başarısız bırakacağız ve bu teröristleri adaletin önüne çıkaracağız. İkinci olarak teröristlerin ve kimyasal, biyolojik veya nükleer silahlara sahip olmaya çalışan hükümetlerin ABD'yi ve dünyayı tehdit etmelerine engel olacağız.

Ordumuz, Afganistan'daki terörist kamplarını zararsız hale getirmiştir; fakat en azından 12 devlette başka kamplar hala varlıklarını sürdürmektedir. Hamas, Hizbullah, İslami Cihad ve Ceyş-i Muhammed (Muhammed'in Ordusu) gibi gruplardan oluşan saklı bir terörist dünya var olmaya devam etmekte ve büyük kentlerin merkezlerinde gizlenmektedir.

(...) İkinci amacımız, terörizme destek veren hükümetlerin, ABD'yi ve dostlarını kitle imha silahlarıyla tehdit etmelerine engel olmaktır. Bu hükümetlerin bazıları, 11 Eylül'den beri sakin duruyor görünmektedir. Fakat bunların gerçek karakterlerini bilmekteyiz. Kuzey Kore, halkını aç bırakarak kitle imha silahlarıyla ve füzelerle kendini donatan bir hükümete sahiptir. İran böyle silahlar üretmeye çalışmakta ve terörizmi başka ülkelere taşımaktadır; oysa seçilmemiş küçük bir azınlık, İran halkının özgürlüğünü boğmaktadır. Irak, Amerika'ya karşı düşmanlığını sergilemeye ve terörizmi desteklemeye devam

[108] www.whitehouse.gov/news/releases

etmektedir. Irak hükümeti on yıldır şarbon basilini, nörotoksik gazlar ve nükleer silahlar üretmek için gizlice çalışmaktadır. Bu hükümet, binlerce vatandaşını öldürmek için boğucu gazlar kullanmış, anneler çocuklarını korumak için üzerlerine kapanarak ölmüş ve bunların cesetlerini toplamayıp sergilemiş bir hükümettir. Uluslararası gözetimleri kabul ettikten sonra gözetmenleri kovmuş bir hükümettir. Medeni dünyadan bir şeyleri gizlemek isteyen bir hükümettir bu. Böylesi devletler, terörist müttefikleriyle birlikte şeytani bir eksen oluşturmaktadırlar ve dünya barışını tehdit etmek için silahlanmaktadırlar."[109] Bush'un 11 Eylül'deki 'saldırılar' nedeniyle yapmış olduğu bu uzun konuşmasında ABD'nin düşman kategorisinde gördüğü 'yakın tehdit' güçlerini açıklamış oldu. ABD'nin savaş stratejisinde önemli bir rol oynayan ve birçok ülkeye askeri saldırıya yol açan iki temel düşman belirlendi. Birincisi 'Haydut devletler', İkincisi, 'terörist güçler'. Bu iki yakın tehdit güç arasında ilişki olduğunu iddia eden ABD, aynı zamanda stratejisini çok bilinçli olarak belirsizleştirmektedir. Kimin ne zaman 'haydut' olacağı bilinmemektedir. Bush'un yaptığı değerlendirmenin bir benzerini ABD Dışişleri eski Bakanı Colin Powell yapmıştı; "Yalnızca teröristleri değil, onları destekleyen devletleri de yok etmek gerektiği" değerlendirmesini yapıyordu. Örneğin bir dönem ABD'nin haydut devlet ilan ettiği Libya, bu kategoriden çıktı. Ama yapılan seçimlerde-iki kez- halkın büyük bir desteğini alan Venezüella lideri Chavez 'haydut'lar kategorisine girdi. 'Terörizme en büyük desteği sunduğu'nu iddia ettiği ve 'şer eksen ülke' kategorisinde gördüğü İran'ın zenginleştirilmiş uranyum faaliyetini durdurması için uzun süreden bu yana resmi görüşmeler yürütülüyor. ABD bakımından kimin ne zaman 'haydut veya şer' ülke kategorisine dâhil edilip edilmemesinin tek bir koşulu var; ilgili ülkelerin ABD'nin istemlerini kayıtsız-şartsız kabul etmeleri ve kapitalist küresel sisteme entegre olmalarıdır. Aksi takdirde bu ülkelere ve ya politik gruplara karşı her türlü silah kullanılarak yok edilmesi hedeflenmektedir. Bush'un 'global teröristleri mahvedeceğiz, yok edeceğiz' biçimde yaptığı kaba tanımlama ABD'nin askeri saldırılarının stratejik hedefini çok net olarak ortaya koymaktadır. 11 Eylül eyleminden iki hafta sonra, 27 Eylül 2001 tarihinde Kongre'nin ortak oturumunda yaptığı konuşmada ABD'nin savaş politikasını şu cümlelerle açıklıyordu: "Emrimizdeki tüm kaynakları, her türlü istihbarat aracını, her türlü hukuki yaptırımı, her türlü mali etkiyi ve gerekli her türlü silâhı kullanarak global terör şebekesini mahvedeceğiz. Mali kaynaklarını kurutacağız, birini diğerine düşüreceğiz,

[109] Akaran MEYSSAN, age, syf.155-156.

onları bir yerden bir başka yere kaçacakları ve sığınacakları bir yer kalmayıncaya kadar süreceğiz, teröristlere yardım eden veya onları barındıran devletleri takip edeceğiz. Dünyanın neresinde olursa olsun devletlerin bir karar vermesi gerekir: bizimle misiniz yoksa teröristlerle mi? Bugünden itibaren teröristleri barındırmaya ve desteklemeye devam eden bir devlet, ABD tarafından düşman bir rejim olarak dikkate alınacaktır. Ulusumuzun şunu bilmesi gerekir ki: Saldırıdan muaf sayılmayız; fakat teröristlere karşı Amerikalılar korumak için gerekli savunma önlemlerini alacağız."[110] ABD'nin önleyici savaş stratejisi ve asimetrik savaş politikasının bütün tekel özelliklerini açıklayan bu konuşma, aynı zamanda ABD'nin Ortadoğu bölgesinde uygulamaya koyduğu stratejinin kendisidir. Kapitalist sistemin, gelecek için şekillendirmeye çalıştığı ve dünyanın bir bütün merkezlerinde uygulamak istediği bu önleyici 'savaş stratejisi' ve 'asimetrik savaş'ın Ortadoğu bölgesinde denenmesi, bölgenin stratejik pozisyonu ile doğrudan ilişkilidir.

Politik bakımdan dünyanın en karmaşık bölgesinde bu stratejinin test edilmesi bilinçli bir tercihtir. Küresel kapitalist güçlere karşı 'radikal' silahlı veya barışçıl hareketlerin en dinamik olduğu bölge olması bakımından ön plana çıkan Ortadoğu'da uygulanacak 'asimetrik savaşın' ne kadar etkili olacağı kapitalist güçler bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle 'yıkmak, yok etmek, haritadan silmek, yerle bir etmek' gibi en barbar yöntemlerin en modern silahlarla uygulamaya konulmasının önerilmesi küresel kapitalistlerin gelecekte dünyayı nasıl yöneteceğine ilişkin bize yeterince somut bir fikir vermektedir.

8- Kapitalist Sistemin 'Küresel Terör' Saldırı

Başını ABD'nin çektiği küresel kapitalist dünya düzeninin ideologları ve stratejistleri, 21. yüzyıla girerken, ideolojik ve politik argümanlarını büyük ölçüde yenilediler. Sovyet blok'unun yıkılması ile düşman tanımlamasında değişikliğe giden ABD, 'teröre karşı mücadele' adı altında 'yeni' politik bir saldırı dalgası başlattı. Bu saldırılarla, uluslararası kapitalist sistemin çıkarlarını korumayı hedefleyen stratejik politikaların uygulanmaya konulması için toplum bilincinde ciddi bir yanılmasa yaratmaya çalışılıyor. Kapitalist sistem bakımından

[110] Aktaran ARI Tayyar, *Irak, İran ve ABD-Önleyici Savas, Petrol ve Hegemonya*, İstanbul, Alfa yay., 2004, syf.248-249.

önemli olan ekonomik ve politik hedeflerin ele geçirilmesi için 'dünya çapında terörizmle mücadele' yalanıyla Ortadoğu'yu, sayıları yüz binleri bulan askeri kuvvetlerle işgal edip burjuva 'terörist' saldırılara yöneldiler.

FBI'nın yapmış olduğu terör tanımı temel alındığın da dahi, bugün dünyayı yeniden işgale başlayan küresel kapitalist güçlerin, özellikle Ortadoğu coğrafyasında ,kapitalist terörü çok kapsamlı olarak uyguladıklarını görürüz. FBI: "Uluslararası terörizmi, bir yabancı güçle ilintili ya da faaliyetleri ulusal sınırları aşan, bir grup ya da birey tarafından, bir hükümeti zorlamak ya da korkutarak sindirmek amacıyla kişilere ya da mülklerine, sivil nüfusa ya da herhangi bir kesimine karşı, politik ya da sosyal yarar elde etmek amacıyla kanunsuz olarak güç ya da şiddet kullanımı"[111] olarak yapılan tanımlama, başta ABD olmak üzere uluslararası işgalci kapitalist güçler için yorumlandığında ortaya çıkan tablo çok nettir. Başkaların topraklarını zorla işgal eden, dünyanın her hangi bir yerine istedikleri gibi askeri saldırılar düzenleyen, işgale yöneldikleri yerlerde işkence, tecavüz gibi insanlık dışı yöntemleri uygulayan ABD, toplumu korkutmak ve yozlaştırmak için her türlü yasadışı yöntemi uygulayarak işgali süreklileştirmeye çalışan bir 'terör' politikası uygulamaktadır. FBI'ın yapmış olduğu 'terör' tanımı tersten yorumlandığında ABD'nin ve küresel kapitalist güçlerin uluslararası alandaki pozisyonuna bir netlik kazandırmaktadır. Bu tanım gereğince dünyanın terör uygulayıcılarının küresel kapitalist barbarlardan başkaları olmadığı anlaşılır. Bu bakımdan, uluslararası toplum için tehlikeli olan küresel kapitalist güçlerin ittifakına dayanan ve fiilen uygulanan stratejinin adı ,emperyalist haydutların devlet terörüdür.

Küresel kapitalist güçlerin bölgesel işgallerine karşı verilen mücadeleler ve direnişler ,terör' olarak tanımlarken, 21. yüzyıl barbarlarının gerçekleştirdiği katliamlar ise ,savuma amaçlı olduğu' yalanıyla izah edilmektedir. Örneğin Pentagon ve askeri yetkilerle yakın bir ilişki içerisinde olan ve bir bakıma Pentagon'un medya eleştirmeni olarak bilinen Norman Solomon şunu söylüyor: "Teröristler saldırdığı zaman, bu terörizmdir. Biz saldırdığımız zaman, bunun adı misillemedir. Onlar yeni saldırılarla misilleme yaparak karşılık verdiklerinde onlar gene terörizm yaparlar. Biz yeni saldırılarla karşılık verdiğimizde biz gene misilleme yapıyor oluruz."[112] Tam bir çifte standart taşıyan ve esas olarak büyük kapitalist güçlerin saldırılarını meşrulaştıran bu yaklaşım, ABD'nin uluslararası terörizm politikasını oluşturmaktadır. ABD'nin dünyanın birçok ülkesine yönelik

[111] www.fbi.gov/terrorinfo/counterrorism
[112] Aktaran BULUM V., age, sfy:47.

saldırıları ve milyonlarca insanın ölümünü ,demokrasinin yerleştirilmesi için zorunlu eylemler olarak görülürken, kapitalist barbarlara yönelik meşru saldırılar, terör kapsamında görülmektedir. Örneğin ABD'nin eski başkanlarından B. Clinton: "Amerikalılar terörizmin hedefidir, bu kısmen barışı ve demokrasiyi ilerletmeye çalıştığımız ve terörizme karşı kenetlenmiş olduğumuz içindir" diyor.[113] ABD dünyanın başka ülkelerini işgal edip çağımızın en vahşi barbarlığını uygularken, amacının demokrasi ve özgürlükler olmadığı politika ile ilgilenen hemen herkesin bildiği bir gerçektir. Öte yandan bu yalanlara başvurulması kapitalist sistem için zorunlu bir ihtiyaçtır.

ABD'nin Afganistan ve Somali'ye yönelik gerçekleştirdiği askeri işgale karşı, Kenya/Nairobi ve Tanzanya/Darü Es Salam'daki ABD büyükelçiliklerine karşı gerçekleştirilen savunma amaçlı saldırılar, tehdit unsuru olarak değerlendirildi. Washington'un eski Ulusal Güvenlik Danışmanı Sandy Berger "Amerikan halkının bir dereceye kadar Amerika'nın liderliği, bir dereceye kadar da bazı insanların fanatikliği nedeniyle, bizlerin hedef almayacağı bir dünyada yaşadığımızı bilmesi gerektiğini düşünüyorum."[114] Birincisi, dünya hakları arasında bir sorun yoktur. Bir yandan Amerika halkı diğer tarafından başka halklar karşılaştırması çok bilinçli bir çarpıtmayı içeriyor ve esas amaç da dünyanın ezilen halkları arasında enternasyonalist dayanışmayı engellemektir. İkincisi ABD, dünyanın başka ülkelerine ve halklarına yönelik istediği zaman saldırılar gerçekleştirirken bunun adı 'özgürlük ve demokrasi' oluyor, kendilerini savunmak zorunda kalan ve meşru savunmaya geçen güçler ise 'terörist' olarak değerlendiriliyor.

Hatta "teröristlerin belirli bir ideolojik programları ve talepleri yoktur"[115] değerlendirmesini yapan Brookings Institution Dış Politika Bölümü Başkanı Richard Haass, hem gerçek durumu çarpıtıyor hem de ABD'nin Ortadoğu ve Afrika'nın bazı bölgelerini işgal etmek için meşru bir zemin oluşturmaya çalışıyor. ABD'nin demokrasi ve insan hakları gibi bir sorunu olmadığına dair yüzlerce yaşanmış pratik deney var. ABD'nin özellikle İkinci Dünya Savaşından sonraki tarihsel evriminin kısa bir kronolojisi çıkartıldığında bu durum bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar. Ayrıca, hiç bir silahlı politik grup, durup dururken ABD güçlerine yönelik saldırılara girmedi. ABD'nin dünyanın her hangi bir bölgesini işgal etmesine veya askeri saldırısına karşı, bölge halklarının veya anti işgalci

[113] Washington Post, 6 Kasım 1997.
[114] Washington Post, 22 Ağustos 1998.
[115] Aktaran BULUM V., age, sfy:47-48.

örgütlerin fiili savunma eylemlerine yönelmesiyle karşılık bulmaktadır. ABD'ye karşı geliştirilen savunma eylemlerinin nedeni bu ülkenin 'dünyanın en güçlü ülkesi' olmasından değil, başka ülkelere askeri şiddet uygulamasından kaynaklanmaktadır.

Kıtalar bazında gerçekleşen şiddet eylemlerinde ölen sivillerin oranlarına dikkat edildiğinde Ortadoğu bölgesi 4. sırada bulunmaktadır. Örneğin 1997-2002 yılları arasında, devletin silahlı güçleri ile silahlı örgütler arasındaki çatışmalarda ölen sivillerin kıtalara/bölgelere göre oranları şöyle; "Afrika'da 5856 kişi, Avrupa 494, Latin Amerika'da 294, Asya'da 4305, Ortadoğu'da 1860, Avrupa-Asya bölgesinde 765, Güney Amerika'da 4110 kişi yaşamını"[116] yetirmiş. Bölgesel çatışmalarda yaşamını yetiren sivillerin ezici bir çoğunluğunun devletin silahlı güçleri tarafından öldürülmesi de ayrı bir gerçeği oluşturmaktadır. O zaman, Ortadoğu'nun işgalinin nedeni 'terörizm' değildir. Ortadoğu bölgesi 'terörizme karşı mücadele' adı altında geliştirilen bölgesel sömürgecilik politikalarının başarılı olması için 'yeni' savaş stratejisi deneme alanı olarak ön plana çıkmaktadır. 'Karşılıklı Yıkım' olarak ifade edilen politikanın 'terörü yok etme' stratejisi olmadığı, aslında dünyayı yeniden işgal etme planı için denenen ve fiili olarak uygulanan bir temel askeri strateji olduğu bütün yönleriyle açığa çıkmış durumdadır. Savaşın uygulama merkezi olarak ön plana çıkan Ortadoğu'da -Afganistan, Irak, Libya ve Suriye- küresel kapitalist sistemin askeri güçleri tarafından büyük bir yıkım gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, tarihin hiç bir döneminde, küresel kapitalist barbarların politik stratejisinde, ne demokrasiyi yerleştirmek, nede insan hak ve özgürlüklerini savunmak gibi bir dertleri olmamıştır.

Birinci Körfez savaşından sonra Irak'a yönelik uygulanan ambargodan, Irak halkı açlık ve sefaletle karşı karşıya kaldı. Birleşmiş Milletler'in belirlemesine göre beş yüz bin çocuğun ölmesi üzerine, o dönemde ABD'nin BM'ler büyükelçisi olarak görev yapan baba Bush'un Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'in muhabir Lesley Stahl arasında geçen meşhur televizyon söyleşisinde, ABD'nin terörizme karşı yürüttüğü politikaların ne kadar acımasız olduğunu

[116] Questions International, No:8 Temmuz-Ağustos 2004.. Asya'daki Rakamlara, Afganistan ve Çeçenistan'daki eylemler dahildir. Afrika'daki rakamların içerisinde Cezayir'de 1998'deki askeri darbeden 1992 yılına kadar yapılan seçimlerdeki İslamcı militanlarla yapılan çatışmaları kapsamaktadır. Güney Amerika'daki ölümlerin içerisinde Amerika ikiz kulelerine yapılan saldırıda ölenler yer almakta, ayrıca Ortadoğu'da ABD'nin Irak'ın işgali ile başlayan ve yüzbinlerce sivilin ölmesine neden olan rakamlar yer almamaktadır.

bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Lesley Stahl: "Irak'ta yarım milyon çocuğun öldüğünü duyduk. Bu Hiroşima'da ölenlerden daha çok çocuk demektir. Bu bedeli ödemeye değer miydi?" Albright şu yanıtı vermişti: "Bence bu çok zor bir karar. Bedele gelince; bu bedeli ödemeye değdiğini düşünüyoruz." diyor.[117] ABD'nin insan hakları, demokrasi, özgürlükten ne anladığına somut bir yanıt. İnsani özellikler bakımından hiç bir manevi değer taşımayan bu açıklama, ABD'nin izlemiş olduğu politikanın mantığını açıklamaktadır.

ABD'nin sözüm ona 'terörizme' karşı yürüttüğü aslında terörizm uygulamak için geliştirdiği yöntemlerin hiç biri uluslararası hukuk kurallarına ve ilkelerine de uymamaktadır Böyle bir sorunları da yoktur zaten. Her türlü yöntemin 'meşru görüldüğü' bir politika içerisinde, 'dünyanın özgürleştirilmesi' için mücadele ettikleri iddiası tamamen bir aldatmacadır. ABD'nin örtülü operasyonlar için hazırlanan 'Doolitle Raporu'nda bu durum çok net olarak açıklanmaktadır. "Her türlü aracı kullanarak ve neye mal olursa olsun dünyaya hâkim olma amacını açıkça ilan eden nefret dolu bir düşmanla karşı karşıya olduğumuz açıktır. Böyle bir oyunda hiç bir kural yoktur. Kabul edilebilir insan davranışları ile ilgili süregelen normlar burada geçerli değildir. Eğer Amerika Birleşik Devletleri hayatta kalacaksa uzun zamandan beri bir Amerikan kavramı olan "adil oyun" (fair-play) yeniden gözden geçirilmelidir. Etkin casusluk ve karşı casusluk servisleri geliştirmek ve düşmanlarımızı etkisizleştirebilmek, sabote edebilmek ve yok edebilmek için bize karşı kullanılanlardan daha zekice, daha gelişmiş ve daha etkili yöntemler öğrenmek zorundayız. Amerika halkının, esasında tiksindirici olan bu felsefeyi tanıması, anlaması ve desteklenmesinin sağlanması gerekebilir."[118] Terör uygulayan kapitalist devletler için hiç bir kural ve ilke olmadığı gibi kendi ülke halklarını bu 'tiksindirici' yöntemlere alıştırmaları ve onların bütün manevi değerlerini öldürterek kendi suçlarına ortak etmeye çalışmaktadırlar. Savaş kuralları dışında her türlü yöntemin uygulanmasını, 'oyunun kurallarına göre oynama' ilkesinin terk edilmesini ve kontrgerilla savaş yönteminin kullanılmasını savunan bu politika, kapitalist barbarların uluslararası terörist faaliyetlerini ve katliamlarını meşrulaştırmaktadır.

Dünyanın işgal edilmesi için geliştirilen 'terörizm stratejisi' özellikle Ortadoğu ve Afrika kıtasında güncelleştirilmiş bir politika olarak uygulanırken,

---

[117] Age, syf.18.
[118] Age, syf.59-69.

aynı zamanda kapitalist sistemin askeri güçleri tarafından uygulanan 'küresel terör'ün Balkanlar ve Ortadoğu hakları üzerinde tam bir yıkım ve felakete yol açtığı insanlığın en büyük dramlarından birini yaşadığına tanıklık ediyoruz. Örneğin ABD'li Siyaset Bilimcisi Douglas Lummis'in 1. Körfez savaşında, Irak'a yönelik gerçekleştirilen savaşın tam bir 'devlet terörü'ne dönüştüğünü ve kapitalist barbarların yapmış olduğu saldırılarda binlerce insanin öldürüldüğünü çok açık olarak ifade etmektedir. Şöyle diyor: "Çağdaş uluslararası hukukta bu bir skandaldır; unutmayın, 'kasabaların, şehirlerin ve köylerin umursamazca imha edilmesi' uzun zamandan beri bir savaş suçu olmasına rağmen, şehirlerin uçaktan bombalanması hiç cezalandırılmadığı gibi, suçlanmaz bile. Hava bombardımanı bir devlet terörizmidir; zenginlerin terörizmidir. Son 60 yıl içinde bombardımanların yakarak, parçalayarak öldürdüğü masum insanların sayısı bugüne kadar yaşamış bütün devlet karşıtı teröristlerin öldürdüğünden çok daha fazladır. Bu gerçek karşısında bilincimizi durgunlaştıran bir şey var. Amerika'da daha önce kalabalık bir lokantaya bomba atmış bir adamı başkanlığa seçmeyi düşünmeyiz, ama bir zamanlar uçaklardan bombalar atarak sadece lokantaları değil, o lokantacıların bulunduğu binaları ve onları çevreleyen semtleri de yok etmiş birini başkan seçmekten mutluluk duyarız. Körfez Savaşından sonra Irak'a gittim ve bombaların ne yaptığını kendi gözlerimle gördüm; buna uyan terim tam olarak şudur: 'çılgınca imha'."[119] Devlet terörizmi veya zenginlerin terörizmi yani kapitalist barbarların terörizmi denen şey budur. Uygarlık için savaşma iddiasında olanların insanlığı nasıl yok ettiklerine tanıklık eden bir gazetecinin yazmış oldukları, küresel sistemin çekilen bir fotoğrafıdır. Ortadoğu'da ve Balkanlar'da devletlerin uyguladığı terörizm politikalarına en somut örneklerinden biri de ABD deniz piyadeleri tarafından bombalanarak öldürülen Lübnan'ın yoksul köylüleridir.

Ortadoğu'da terörizme karşı mücadele ettiğini iddia eden ABD'nin Lübnan'da yoksul köylüleri bombalayarak katlettiğini dönemin ABD Başkanı Jimmy Carter'in itiraflarıyla da doğrulamaktadır. "Deniz Piyadelerini Lübnan'a gönderdik. Lübnan'a, Suriye'ye ya da Ürdün'e gitmek, ne kadar çok insanın Amerika Birleşik Devletleri'nden nefret ettiğine birinci elden tanıklık etmek için yeterlidir; çünkü tamamen masum köylüleri, Beyrut civarındaki köylerde yaşayan kadınları, çocukları, çiftçileri ve ev kadınlarını bombaladık, kurşun yağmuruna tuttuk ve acımasızca öldürdük... Bunun sonucunda, derinden öfkeli o insanların gözünde bizler bir tür şeytan olduk. İnsanlarımızın rehine olarak

[119] The Nastion, 26 Eylül 1994.

alınmasına sebep olan ve hepsi haksız ve kriminal nitelikli olan bu terörist saldırıları hızlandıran şey budur."[120] ABD eski başkanlarından J. Carter'in gizleyemediği bu gerçekler, ABD'nin dünyanın değişik bölgelerini işgal ederken, her türlü katliamı meşru gördüğünü ortaya koymaktadır. Çocukların, kadınların, sırada insanların rast gele öldürülmesi, ABD'nin 1945'lerde belirlediği kontrgerilla stratejisinin bir devamıdır. Bugünkü tarihsel veriler içerisinde adına 'terörizmle savaş' ismi verilse de bunun esas olarak, uluslararası kontrgerilla stratejisinin devam olduğu çok açıktır. İşgalci güçler savaş suçlusudur. BM'ler tarafından onaylanan 'savaş hukuk ve Kuralları'nın hiç birine uymadıkları ve sivilleri çok bilinçli olarak hedef aldıkları Carter'in açıklamalarında görmek mümkün.

Ortadoğu coğrafyasının işgal edilmesi planının bir parçasını oluşturan 'terörizme karşı mücadele' ile bölge haklarına yönelik saldırılara karşı gelişen, karşı savunma içerikli bir takım eylemlerin 'kriminal eylemler' olarak görülmesi de çok bilinçli bir politik yönlendirmedir. İşgalci güçlerin izlediği küresel kapitalist devlet terörü içerikli saldırıları karşısında geliştirilen eylemler içerisinde taktik ve içerik bakımından bir takım sapmalar olması –ki çoğu zaman bu tür eylemler istihbarat örgütlerince maniple edilir- ne meşru savunma içerikli saldırı eylemlerinin yanlış olduğu anlamına gelir, ne de kapitalist barbarların saldırılarını meşrulaştırır. Tersine, dünya küresel askeri güçlerinin, bölge haklarına yönelik saldırıları, işkence, tecavüz gibi artık olağanlaştırılan insanlık dışı uygulamalar, bunların kriminalize olmuş güçler olduğunu çok açık olarak ortaya koymaktadır. ABD eski başkanı B. Clinton, 13 Mart 1996 tarihinde, Kahire'de, çoğunluğu Ortadoğu ülkelerinden oluşan 27 ülkenin devlet ve hükümet başkanları ile gerçekleştirdiği "anti-terör" konferansında yapmış olduğu konuşmada: "Teröre başvuranların kınanması konusunda çok açık olmalıyız. Orta Doğu'nun arzu ettiğimiz geleceğinde şiddete yer yoktur." mesajı ile aslında Ortadoğu'nun gelecekte, çatışmaların merkezi olmaya devam edeceğini söylüyordu. Ortadoğu'da şiddete karşı çıktığını iddia eden ABD, bölgede şiddeti ve küresel terörü sürekli tırmandırdı. Örneğin; 1981 yılında iki Libya yolcu uçağını içinde 'terörist bulunduğu' iddiası ile düşürülmesi; 1983 ve 1984 yıllarında Beyrut'un birçok kez bombalanması; 1986 yılında Libya'nın 'teröre destek' verdiği iddiasıyla Kaddafi'nin çadırını bombalaması ve küçük kızının ölümüne neden olması,1987 yılında bir İran gemisinin 'silah taşıdığı'

[120] Washington Post, 23 Ekim 1999.

bahanesiyle bombalanıp batırılması, 1988 yılında bir İran yolcu uçağının 'terörist taşıdığı' gerekçesiyle düşürülmesi, yine 1989 yılında iki Libya uçağının daha düşürülmesi; 1991 yılında Saddam'ın Kuveyt'i işgal etmesini bahane ederek Irak halkının aylarca yoğun bombardıman altında tutması, Irak'a uygulanan ambargo nedeniyle yüz binlerce çocuğun açlıktan ölmesi, 1998 yılında Sudan ve Afganistan'ın bombalanması, İsrail devletinin Filistin topraklarını işgale devam etmesini sürekli desteklemesi, İsrail askeri güçlerinin hemen her gün özellikle sivillere yönelik gerçekleştirdiği katliamları onaylayıp BM'ler kararlarını sürekli veto etmesi, 1996 yılında Birleşmiş Milletler üssünde bulunan 106 Lübnanlının ABD güçlerince kasıtlı olarak öldürülmesi, 'terörist oldukları' bahanesiyle Mısır'dan, Malezya'dan, Pakistan'dan, Lübnan'dan, Kuveyt-Birleşik Arap Emirlikleri-Arabistan'dan, Irak'tan birçok kişinin CİA tarafından kaçırılması, ABD'nin bölgede gerçekleştirdiği eylemlerinden bir kaçıdır. 09.01.2007 tarihinde ABD'nin desteğinde Etopya askeri birliklerinin Somali'ye girmelerinden sonra, ABD savaş uçaklarının ve helikopterlerinin Somali'nin Afmadov kentini ve çevresini bombalayarak 200 sivilin ölmesine neden olması, Afganistan'daki gibi 'İslamcı' avına çıkan işgalci güçlerin hedefinde bölge halkları bulunmaktadır.

Teröre karşı mücadele ettiğini iddia eden ABD, yıllardan beri, özellikle 'Büyük Ortadoğu Projesi' kapsamındaki ülkelerin sivil hedeflerine yönelik askeri saldırılar gerçekleştiriyor. ABD'nin her hangi kurumuna yönelik gerçekleştirilen saldırı 'terörist' eylemler olarak gösterilirken, ABD'nin devlet olarak, Ortadoğu ülkelerinde sivil halkı hedef aldığı askeri eylemler 'savunma' amaçlı olarak gösteriliyor. ABD'nin yaptığı şey, küresel kapitalist sistemin terör faaliyetidir. Uzun yıllardan beri özellikle sivil halka yönelik 'terör' saldırılarının yoğunlaştırılması ile bölgenin işgal edilmesi arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu daha önce vurgulanmıştık.

Kapitalist barbarların bu saldırıları devam etmektedir; işte Irak bu nedenle tarihe tanıklık etmektedir. Irak'a özgürlük ve demokrasi götürme iddiasında olanların yapmış oldukları şeyin tam bir vahşet olduğunu artık kimse gizleyemiyor. ABD'nin bütün tarihi boyunca uyguladığı işkence, tecavüz gibi kirli yöntemleri katmerli bir şekilde Irak'ta da uyguladığı kesin olarak belgelendi. Irak'ın kürsel kapitalist barbarların askeri güçleri tarafından işgal edilmesinden sonra, tecavüze uğrayan kadınların sayısı on binlerle ifade edilmeye başlandı. Ebu Gureyb cezaevinde yapılan işkenceler, Vietnam'ın Saygon zindanlarından yaşananlardan çok daha korkunç düzeydedir. 21. yüzyılın başında küresel

kapitalistlerin tarihte eşi görülmemiş barbarlığına, işkence ve tecavüzlerine tanık oluyoruz.

Daha 13 Ekim 1989 tarihinde, Bush'un imzaladığı bir kararnamede her hangi bir ülkede, bir kişiye, gerilla grubuna yapacağı saldırı suikast olarak değerlendirilemeyeceği belirtiliyordu. Kararname: "ABD güçlerinin, Amerika Birleşik Devletleri'nin güvenliğini tehdit eden bir başka milletin savaşan güçlerine, bir gerilla gücüne ya da bir terörist güce ya da başka bir örgüte karşı kullanılması bir suikast fiili oluşturmaz."[121] Bu kararname ile ABD askeri güçlerinin her hangi bir bölgede ve ya ülkede istedikleri zaman operasyon yapabilecekleri ve hiç bir sorumluluk taşımadan katliamlara yönelebileceklerini resmileştiren bir yasadır. Bu gün Afganistan'da, Irak'ta ve Libya'da şehirlerin kuşatılarak binlerce sivil insanın katledilmesi ABD'nin izlemiş olduğu stratejinin bir parçası olduğu gibi, bunun 'teröristlere ve gerilla güçlerine yönelik bir eylem' olduğu gerekçesiyle sorumlu tutulmamaktadırlar. "Ama terörizmle küresel bir savaşın içindeyseniz savaş alanını fethetmekle kötü çocukların bir bölümünü yok etmekten başka bir şey yapmamışsınız demektir. Varoşları yerle bir edebilir, mevzileri vurabilir ve şansımız yaver giderse en çok aranan canileri yakalayabilirsiniz ve durumu, bulduğunuzdan daha sadeleştirilmiş hale getirebilirsiniz."[122] Terörizme karşı mücadelede gerekçesiyle varoşların yerle bir edilmesi yıkım savaşının en belirgin özelliğini ortaya koymaktadır. Varoş merkezlerinin daha çok yoksul emekçi kitlelerinin yoğunluklu olarak yaşadığı ve sisteme karşı toplumsal tepkinin en çok yoğun olduğu bölgeler olması bakımından önemlidir. Bu bölgelerin 'küresel terörizmin' hedefi haline getirilmesi de çok bilinçli politik bir tercihtir. ABD'nin düşmanları kimlerdir sorusuna verilen yanıt, küresel kapitalist sistemin saldırısının hedefinde kimler olduğunu ortaya koymaktadır: "Seattle'da sokakları dolduranlar sanıldığı gibi geniş bir koalisyon değil, düpedüz komünist bir bloktu, aynı Cenova'daki göstericiler gibi (...) Peki, küreselleşme karşıtı hareket neden komünistleri içinde atmıyordu? (...) Atarsa o zaman harekette kimse kalmazdı"[123]

Kapitalist barbarların, 'özgürlük için uluslararası terörizme karşı yürüttükleri savaş' tersine, her türlü insani hakkın yok edilmesine dayanan, bölgesel sömürgeciliğin uygulanmasına çalışıldığı bir savaşın parçasıdır. 'Özgürlükler'

---

[121] Los Angeles Times, 14 Ekim 1989.

[122] BARNETT Thomas P.M. *Pentagonun Yeni Yol Haritasi-2*, 1001 kitap yay., İstanbul, 2005, syf.48.

[123] Aktaran YILDIZOĞLU Ergin, age, syf.45.

adına işgallere yönelen kapitalist barbarlar, sorgulamalarda işkence yöntemlerinin kullanılmasını, sorgu sürelerinin sınırsız olmasını, istihbarat örgütlerine sınırsız hareket kabiliyeti için yetki verilmesini savunmaktadırlar. Kapitalist küresel sistemin çıkarları için, 21. yüzyıl kontrgerilla sisteminin terör faaliyetlerinin uluslararası alanda meşrulaştırılması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması hedeflenmektedir. Kapitalist sistemin yürüttüğü savaş biçimlerinden biri, küresel terörizm' politikası bölge haklarını doğrudan hedefleyen bir stratejidir. Uluslararası kapitalist barbarların Ortadoğu'da uyguladığı sınır tanımayan saldırı eylemleri, aynı zamanda pratik bir deneme alanını oluşturmaktadır. Bu bölgedeki başarıyla bağlı olarak, uluslararası alanda merkezileştirilecek bir sistemin kurulması hedeflenmektedir. Hiç şüphesiz ki, bütün bu askeri işgaller ve 'burjuva terörist' saldırılar biçiminde yoğunlaşan savaş, küresel sistemin ekonomik-politik çıkarlarıyla doğrudan ilişkilidir.

9- ABD'nin Bölgesel İslam Politikası

Bilindiği gibi Sovyetler Birliği'nin fiilen dağılmasından sonra, bölgesel politikalarında bir takım değişikliklere giden ABD, çok uzun yıllar desteklediği İslamcı örgütleri, düşman kategorisinde görmeye başladı. Böylece bölgenin küresel işgale uğramasının ana gerekçesi 'İslamcı teröristler' oldu. ABD'nin daha önceleri çok aktif olarak desteklediği 'radikal İslamcı' hareketler, bu kez tersten ABD'nin 'uluslararası çıkarları için büyük tehlike' olarak yansıtıldı. 11 Eylül 2001'de ikiz kulelerin vurulması eyleminin 'El-Kaide' tarafından gerçekleştirildiği bahanesiyle, çağımızın "haçlı seferi", Afganistan işgaliyle fiilen başlatıldı. Bu strateji Irak işgaliyle Ortadoğu'nun merkezine taşındı ve bölgesel savaş Libya'dan Suriye'ye doğru kapsamı genişletilerek devam ettirildi. Libya'da Kaddafi rejiminin emperyalist askeri şiddet yoluyla tasfiye edilmesinden sonra, Esad rejiminin tasfiyesi için Suriye küresel İslami cihatçıların merkezi haline getirildi. 2011 yılından beri aktif olarak desteklenen 'radikal' İslamcı hareketler, bu kez 'terörist' kapsamında görülerek bölgesel savaşın devam ettirilmesinin bir aracı haline getirildi.

ABD, bölgeye egemen olmak ve hatta haritaları yeniden çizmek için saldırı gerekçesi yaptığı İslamcı hareketlere karşı, bu güne kadar nasıl bir politika izledi? Bu soruya verilecek doğru yanıt, ABD'nin İslam politikasına dair stratejisini kavramamıza da yardımcı olacaktır. Aksi taktirde bugün şeriat ile yönetilen 'yapay' devletleri neden desteklediğini ve askeri korumaya aldığını anlamamız mümkün değildir? 1945'lerden bu yana, ABD'nin İslam dünyasına

ilişkin izlediği strateji neye dayanıyor? Bu sorulara verilecek yanıtlar, küresel sistem güçlerinin özellikle de ABD'nin bölgesel stratejilerini anlamak bakımından bize somut bir fikir verebilir. Küresel kapitalist güçlerin Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında geliştirdikleri İslam politikası çok yönlü işlemektedir. Örneğin bölgesel çıkarları nedeniyle özellikle 1990'lardan sonra 'Sünni hilal' politikası geliştirilip yaşama geçirildi. Ancak Suriye'deki politik gelişmeler ve oluşan yeni dengeler nedeniyle bu politikanın 'radikal İslamcı' hareketlerin gelişmesine hizmet ettiği ve küresel sermayenin politikalarıyla çeliştiği görülerek terk edildi. Bu politikanın bölgesel destekçilerinden Türkiye'de politik denklemin dışına düşmeye başladı. Buna paralel olarak geçmişte radikalizmin kaynağı olarak görülen Şii Şeriatı'nın İslam'ın 'ılımlı' bir modeli olarak görülmeye başlanması ve İran'ın aşamalı olarak ön plana çıkartılması söz konusu oldu. İran'ın bölgesel bir güç olarak ön plana çıkartılması, Büyük Ortadoğu'da 'Şii Hilali' olarak tanımlanan bölgelerde İran'ın etkisinin artması anlamına gelecektir. ABD şimdiden bu politikayı uygulamak için İran ile ilişkileri yeniden dengelemeye ve ortak çıkarlar üzerinde uzlaşıya varmaya yönelmiş bulunuyor. Bu bağlamda ABD'nin bölgesel İslam politikaları çok yönlü olup genel stratejiye bağlı olarak yaşama geçiriyor. ABD'nin dönemsel çıkarlara bağlı olarak yaşama geçirdiği Şii veya Sünni politikalardan ziyade genel İslam politikası daha önemlidir.

ABD tarafından uygulanmak istenen genel İslam stratejisini analiz ekmek, aynı zamanda 'bölgesel sömürgeciliğin' politik modeli hakkında bize önemli ipuçları verecektir. Bu nedenle, 2.dünya savaşından beri bölgenin hâkim gücü durumunda olan ABD ile AB'nin -özellikle İngiltere, Fransa ve hatta Almanya'nın- izlemiş oldukları 'Politik İslam Stratejisi'ni değerlendirmek ve bunun 21. yüzyılda uluslararası ilişkilerde yarattığı etkilenmeleri tespit etmek, bugünkü bölgesel savaşların nedenlerini kavramamıza yardımcı olacak en önemli unsurlardan biridir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, ABD merkezli geliştirilen "soğuk savaş" stratejisinin 1980'li yıllara kadar olan sürece etkileri ile İslami akımların gelişmesi arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır. 1947'de uygulamaya konan "soğuk savaş" planı; Sovyetler Birliği'nin ekonomik, siyasi ve askeri olarak kuşatılıp etkisizleştirilmesine dayanmaktaydı. Özellikle Ortadoğu, Avrasya ve Balkanları kapsayan "soğuk savaş" stratejisinin, jeopolitik bakımdan en önemli merkezlerinden biri olan Türkiye; ABD için vazgeçilmez bir ülkeydi. Bu önem hala bir ölçüde devam etmektedir. Türkiye dâhil bütün Ortadoğu'nun siyasal, dinsel ve tarihsel yapısı dikkate alınarak, Sovyetler Birliği'ne karşı kullanılan İslam; "soğuk savaş" sürecinin en önemli ideolojik silahlarından biri oldu. ABD'nin politik stratejisterince belirlenen ve yöneticileri tarafından

uygulanmaya konulan 'yeşil kuşak projesi'nin politik argümanı : "Komünizme karşı din"di.

Amerika Rusya Büyükelçisi 1946'da şunları söylüyor; "Manevi hayatımızdan devlet adamlarından ziyade, büyük din adamlarının kılavuzluğuna borçluyuz (...) Düştüğümüz manevi buhrandan ve atom bombasının tahribatından çıkmamız, din ve siyaset adamlarının omuz omuza çalışmalarıyla mümkün olabilir. Stalin'i durdurmakla iş bitmez. Tanrı'dan başka efendi tanımayan biz Amerikalılar (...) Bu mücadelede kullanılacak en meşru silah, manevi bir kuvvet olan dindir (...) Musa, Buda, Konfiçyus, Muhammed, ayrı ayrı yollardan bizi ışığa çıkardılar. Düşmanımız Komünizm Tanrı'yı inkâr esası üzerine kuruludur. Din, komünist diktatörlüğü yok edecek ilahi kudrete sahiptir."[124] ABD'nin, Sovyetler Birliği'ne karşı geliştirdiği politikanın merkezinde din faktörü vardır. Dönemin tarihsel özgünlükleri içerisinde oluşturulan politikalarının merkezinde de, dünyadaki belli başlı mevcut bütün dinler bulunmaktaydı.

CIA'nin emekli ajanlarından G. Füller, "dine başvurma zorunluluğu" adlı değerlendirmesinde şunları söylüyor; "Dünyada hiçbir lider, ne George Washington, ne Nehru, ne Lenin, ne de Gandi sonsuza kadar yaşayacak ürün vermemişlerdir. Oysa İncil ve Kuran veriyordu. Liderler ölüyor, önce bedenleri, sonra da zaman içinde düşünceleri siliniyordu. Oysa Kur'an ve İncil yaşıyordu."[125] CIA'nın politik hedefi öylesine belirginleşmişti ki, din, bütünüyle politik mücadelenin en önemli araçlarından biri haline getirildi. Amerikan eski Dışişleri Bakanı Dulles 1956'da Sovyetleri din faktörü ile tehdit etmektedir. "Din ile siyaset birbirinden ayrılmaz. Dünya meselelerini halletmek hususunda seçeceğimiz yol, dini görüştür. Ümit ediyoruz ki Sovyet liderleri iş işten geçmeden Allah fikrine bağlılığın vatanperverliğin beşeri haysiyet ve vakarın daima kalplerde yaşayacağına inansınlar."[126] ABD'nin devlet politikasının yürütülmesinde 'din' vazgeçilmez stratejik bir politik araçtı. Özellikle Sosyalist dünya bloğuna karşı yürüttüğü ideolojik ve politik mücadelede, en büyük 'atom bombası' din'di. Bu politikasını, uluslararası alandaki tarihsel ve politik gelişmelere uyarlayarak savunmaya devam eden ABD, 21. yüzyılda da, dünya çapında gelişen 'dinsel çatışmaları ve hareketleri' gerekçe göstererek 'yeni stratejik politikalar' geliştiriyor. Örneğin, ABD Temsilciler Meclisinde; "Dinsel gruplara baskı uygulayan ülkelerin cezalandırılmasını öngören" bir yasa tasarısı "41 ret oyuna karşı 375 kabul oyu" ile resmileştirildi. Dışişleri Bakanlığına bağlı

---

[124] BULLİTT William C., *Asıl Büyük Dünya*, Çeviren Halit Çakır, İstanbul, Nebioğlu yay., syf. 130,141.

[125] Age, syf; 82,130.

[126] Aktaran AKINCI Cengiz, İrtica 1945-1999, İstanbul, Otopsi yay., 1999, syf. 99.

bir "Dini Baskıyı İzleme Bürosu" kuruluyor. Bu yasayı ihlal eden ülkelere karşı ise, "ihracat kısıtlanması, vize yasağı, insani olmayan ABD yardımının kesilmesi gibi yaptırımlar" uygulanabilecekti.[127] Bu politikanın hangi bölgede veya hangi ülkede somutlaşacağı tamamen o ülkenin özgün koşullarına bağlıydı. ABD izlemiş olduğu 'dini politik strateji' Balkanlar'da, Orta Asya'da Uzak Asya'da ve Ortadoğu bölgesinde değişik biçimlerde uygulanmaktadır.

Özellikle konumuz bakımında ele aldığımızda ekonomik açıdan dünyanın en stratejik bölgesi olan İslam dünyasının Ortadoğu bölgesinde ve Türkiye'de, din olgusu çok daha ciddi boyutlarda kullanıldı. Sovyetlerin 1979'da Afganistan'ı işgal ettiği sırada, ABD, bütün gücüyle İslamcı örgütleri destekledi. Brzezinski, Sovyetler, Birliği'ne karşı İslamcı muhalefetle birlikte hareket edilmesini çok açık olarak dile getirmişti; "Bana öyle geliyor ki, şu an en önemli şey Sovyetlere karşı İslâmi bir ittifak oluşturulmasıdır."[128] ABD, hem doğrudan hem de Arap ülkeleri desteğiyle İslamcı örgütlere aktif bir destek sundu. Değişik Arap ülkelerinde birçok mücahidi Afganistan'da, 'İslam adına savaşması' için teşvik etti. El-Kaide ve lideri Bin Ladin, bu tarihsel sürecin bir ürünü olarak, CİA tarafından yetiştirilmiş ve desteklenmişti. ABD'nin dönemsel politikaları gereği, hemen hemen bütün radikal İslamcı örgütlerle ilişkiler kurdu ve onlara önemli ekonomik, politik ve askeri olanaklar sundu.

ABD'nin bu politikasını Ortadoğu uzmanı Prof. F. Gerges şöyle açıklıyor : "Soğuk savaş koşulları için Reagan yönetiminin İslâmcı mücahitler topluluğuna destek vermesindeki gerekçelerin konması gereklidir. Reagan'ın durumu; tıpkı 1950 ve 1960'lardaki seleflerinin durumunda olduğu gibi, "şer imparatorluğu" adını verdiği Sovyetler Birliği ve onun üçüncü dünyadaki destekçileriyle savaşmak için, Amerika ile diğer İslâmî gruplar Afganistan, Suudi Arabistan, Pakistan gibi ülkelerle ittifaklar yapma yoluna gitmek şeklinde olmuştur."[129] Bugün, özellikle Ortadoğu'da, ABD'nin öncelikli düşman kategorisinde gördüğü birçok İslamcı örgüt, yine kendileri tarafından desteklendi ve güçlendirildi. The New York Times dergisinde yayınlanan bir makalede ABD, 'Afganistan'daki Sovyet işgalcilerine karşı savaşan İslâmcıları destekleyerek İslâmî terör şebekesinin temelini atmakla' eleştirildi. ABD'nin bugün karşı karşıya kaldığı politik güçlüğün temelinde, Sosyalist kampa karşı yürütmüş olduğu mücadelede, 'düşmanın düşmanı benim dostumdur' politikası yatmaktadır.

1991'de Sovyetler Birliği eksenli blok'un dağılmasından sonra, ABD kendini dünya'nın tek süper askeri gücü olarak ilan etti. Özellikle Ortadoğu'daki enerji

---

[127] Cumhuriyet gazetesi, 16.05 1998.

[128] BREZEZİNSKİ Zbigniew, *Güç ve İlke,* İstanbul, Sabah yay, 1996, syf. 470-485.

[129] GERGES F. , age, syf.127.

kaynaklarını bir bütün olarak denetim altına alarak rakiplerine karşı tam bir üstünlük sağlamayı planladı. Bunun içinde, öncelikli olarak Ortadoğu'da gelişen İslamcı hareketin tasfiyesini gündemine aldı. Mart 1990'da, Amerikan Temsilciler Meclisi yayınladığı bir raporda; "İslâmi canlanışın her geçen gün güçlenmesi gerçeği ile bölgeden çıkarılan petrolün Batılı ekonomiler için vazgeçilmez önemi birleştiğinde; Ortadoğu konusundaki çekişme, İslâmî uyanış ile Batı dünyası arasındaki karşılaşmayı ölüm kalım mücadelesi haline getirmektedir. "[130] diyordu.

Özellikle 1985'lerden itibaren fiilen dünya'nın tek belirleyici küresel kapitalist gücü haline gelen ABD, bölge coğrafyasında gelişen ve İslam dünyasını ciddi oranda etkileyen anti-Amerikancılığa karşı geliştirdiği askeri politika; 'önleyici saldırı stratejisi' oldu. Bu nedenle ABD, küresel askeri gücünü kullanarak, dünyanın 'süper gücü' olduğunu göstermek için ,yine düşmanlara ihtiyaç duyması bir zorunluluk haline geldi. Bunlara da 'İslami teröristler' denildi. A. Lake, "Savaşmak için yeni bir düşman ideoloji arayan Amerika'nın hâlihazırdaki tek süper güç olması sebebiyle, İslâm üzerine yeni bir ıslah hamlesinde başı çekmeye kendini odaklaması gerektiği" vurguluyordu.[131]

Bu politikaların arka planında yatan teorik-politik bakış açısının bir kaç noktada ele alınması gerekir. Pentagon'un önemli stratejistleri, Ortadoğu çatışmasının ana unsurunun 'medeniyetler çatışması' olduğunu ve bunun içinde 'radikal İslam'ın yok edilmesi', bölge coğrafyasının mevcut sınırlarının 'yeniden çizilmesi' ve ABD'nin ihtiyaçlarına yanıt veren 'yeni' tipte İslam devletlerinin kurulması gerektiğini sürekli vurguladılar. Özellikle, Bush'un ikinci dönem dış politikasının ana unsurunu bu temel politik bakış açısı belirledi. Obama yönetimi ise bu politikayı çok daha somutlaştırarak pratikte uygulamaya yöneldi. Bu nedenle Ortadoğu'daki güç dengeleri yeniden tanımlanırken aynı zamanda İslamcı devletlerin, küresel sermayenin ihtiyaçlarına göre reorganizasyonunu da sağlanacaktır.

Robert Pelletreau, 'Ortadoğu'da İslami Uyanış' isimli sempozyumda yapmış olduğu bir konuşmasında; Amerika Birleşik Devletleri'nin radikal İslam'a bakış açısını "batı'ya meydan okuyan ve onun güvenliğini tehdit eden ikinci bir tehlike" olarak değerlendirdikten sonra şunları dile getirmektedir : "Ama büyük şeytan olarak nitelendirildiğimizde, kültürümüz ve değerlerimizle alay edildiğinde, vatandaşlarımız rehin alındığında ya da bize yönelik gelişi güzel veya sistemli siyası hedefler güdülerek girişilecek herhangi bir şiddet ve terör olayına maruz kaldığımızda, buna da güçlü

---

[130] Age, syf. 166.

[131] LAKET Anthony, *The Middles East Moment, at the Hiart of Our Policy: Ekteremis it the Enely,* The Washington Post, 24 Temmuz 1994, syf. 36-39.

şekilde karşı koyacağız. ! "[132] Yani söylenen şu; Batı'nın kendisi herkese meydan okuyabilir, herkese saldırabilir, her toplumun tarihsel değerlerini yok edebilir ama Batı'ya meydan okunmasına, 'kültürü ve değerleriyle alay' etmesine karşı hiç bir şekilde izin verilmez.

Peki, ABD strateji uzmanları tarafından oluşturulan 'yeni' İslam politikasının merkezinde ne var? Birincisi, Marksizmsin temel dayanağı olan; karşıt sınıf güçleri arasındaki uzlaşmaz çelişkilerin ve bunun ekonomik temellerini oluşturan kapitalizme karşı mücadelenin bittiğini, sosyalizm karşısında kapitalizmin zafer kazandığı iddiasıdır. İkincisi ise, batı karşısındaki yeni güç İslam radikalizmidir. 20.yüzyılın başında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik devriminin dünya çapında yarattığı sarsıcı politik etkileri ve kapitalizmin uluslararası dengelerini alt-üst etmesi gibi, 21. yüzyılda da radikal İslamcı hareketin aynı tehlikeyi gösterebileceğini savunmaktadırlar. Sovyet devrimi, çatışmalara sınıfsal bir nitelik kazandırırken, 21. yüzyılda ise bunun, dinsel çatışmalara' yol açacağını ileri sürmekteler.

Bugünkü somut tarihsel koşullar içerisinde izlenen strateji; radikal İslamcı gücün ezilmesi ve İslam'ın batı'ya entegre edilmesi politikasıdır. Bunun için de şiddet ve askeri güç mutlaka kullanılmalıdır. 'Radikal' İslam'ın yok edilmesi ve bunun alternatifi olarak da 'dengeli ve uyumlu İslam' politikasının bölge ülkelerine dayatılması bir bakıma zorunlu görülmektedir. Bu politikanın ne kadar başarılı olacağından bağımsız olarak bölgesel yayılma stratejisinin bir parçası olarak giderek ön plana çıkartılıyor.

Amerikan Dışişleri eski Bakan Yardımcısı Edward Djerejian, ABD'nin Ortadoğu'daki yayılmacı politikalarını şu sözlerle açıklamaktadır: "Bu politika, sadece çatışmaların ortaya çıkışını önleme ve düşmanlıkların çözümünde barışçı yöntemlerin kullanılması için değil, aynı zamanda, savaşı kışkırtma ihtimali olanların gittikleri bu yolun değiştirilmesi ve onların işini kolaylaştıran araçların da sınırlandırılmasıdır. Belki de hepsinden önemlisi, istikrarı bozmak için çabalayan köktencilerin tasfiyesi konusundaki ciddi bir saldırı stratejisidir."[133]

Yıllar önce planlanan ve uygulanmaya konulan; ABD'nin yeni 'saldırı stratejisi' Martin Indyk'in tarafından da desteklenerek somutlaştırılmıştır. Indyk, "Orta Doğu'da çifte amacın gerçekleşmesi için hegemonyasını

---

[132] Aktaran GERGES, age, syf. 66.

[133] DJEREJİAN Edvard, *War and Peace,* U.S. Depatement ou State Dispatch, No: 41, New York, October 1994, syf. 874.

kullanacak olan, bölgedeki güçler dengesini yönlendiren hegemonik bir güç olunması"[134] gerektiğini belirtmektedir. Buna benzer değerlendirmeler, ABD'nin Ortadoğu politikası uzmanlarından ve eski bürokratlarından Daniel Pipes tarafından da dile getirilmiş: "Orta Doğu'nun çehresinin değiştirilmesi ve (buna en ciddî tehdit olarak duran) laik devrimci Arap milliyetçiliği ile İslâmî dinci köktencilik gibi unsurlardan arındırılmış yeni bölgesel düzenin kurulması"[135] olarak savunuldu. Bu görüş Clinton yönetimi tarafından yeterince uygulanma sahasına konulmadı. Ancak bu yaklaşım Bush yönetiminin dış politikasının temel stratejilerinden biri oldu ve beklenildiği gibi başarılı olamadı. Obama, bölgesel politikalarda daha dengeli bir siyaset izlerken, askeri güç kullanımında tereddüt etmedi. Kaddafi rejiminin tasfiyesinde doğrudan yer almayarak Fransa ve İngiltere'yi ön plana çıkarttı. Esad rejiminin değiştirilmesi için çok yönlü politikalar devreye koydu. Ama her iki ülkede politik kaos egemen oldu ve sanıldığı gibi 'radikal' İslamcı hareketin tasfiyesi söz konusu olmadı tersine belirgin bir güç haline geldiler. Bu nedenle Clinton'dan başlayan Bush ile merkezileşen Ortadoğu'da 'radikal' İslamcıların tasfiyesi Obama döneminde de başarılı olamadı.

Clinton yönetimindeki ABD Dışişleri Bakanlığı Siyasi Planlama Bürosu yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda; ABD'nin İslami yönetimlerle birlikte olmaya hazır olduklarını, hatta İslami yönetim anlayışı nedeniyle sık sık gündemleşen insan haklarıyla ilgilenmediklerini, sadece 'kendi çıkarlarına yönelik bir tehlike oluşturmamaları' gerektiğini vurgulamaktalar. Şunlar belirtiliyor: "Bizler, İslâmî bir yönetimle birlikte yaşamaya hazırız ama bizim hayati çıkarlarımıza yönelik tehlike olmamaları ve bize düşmanlık yapmamaları koşuluyla. Orta Doğu'daki insan hakları sorununa gelince, onunla ilgili ciddi bir kaygımız yoktur."[136] Politika çok açık ve nettir; Ortadoğu'da istenilen demokrasi ve özgürlükler değil. Sadece ABD' Nil-Basra bölgesindeki hayati çıkarlarının korunması esastır. Bu bakımdan, Büyük Ortadoğu sınırları içerisine alınan devletlerin siyasal yapısındaki değişim, sadece küresel güçlerin stratejileriyle uyumlu olmasıyla sınırlı olacaktır.

Bu nedenle ABD'nin bölgede geliştirmek istediği temel stratejik politika, genel olarak Arap ve Müslüman ülkelerinde ciddi bir yükseliş eğilimi içerisinde olan ve hayati çıkarlarıyla çelişen 'radikal' İslam'a karşı, daha uyumlu dengeli

---

[134] İNDYK Martin, *Beyond the Balance of Power: America's Choice İn the Middle East*, The National İnterest, No: 26, 1992.

[135] PIPES Daniel, *Same Difference: The İslamic Theart*, National Review, November 1994, pp. 33-34.

[136] Aktaran GERGES F. , age, syf. 173.

İslam politikasıdır. ABD, böyle bir politika ile bölgedeki egemenliğini pekiştirmek istemektedir. Lake, "bizim hedeflerimizin en önemlilerinden olan serbest pazarın oluşumu, demokratik alanın genişlemesi ve kitle imha silahlarının yayılmasına belli sınırlar getirilmesi gibi konularda bizimle tamamen aynı düşünen ılımlı Orta Doğu devletleri kurmaktır" diyor.[137]

ABD'nin eski Başkanı B. Clinton, Kral II. Hasan ile yaptığı ortak basın toplantısında, "Dünyaya hoşgörü ve ılımlı anlayışların yerleşmesi konusunda, İslâm büyük etkiye sahip bir güç olabilir. Onun geleneksel değerleri, Batı'nın üstün fazilet örnekleri ile tam bir uyum içindedir. Ürdün ve İsrail parlamentolarındaki konuşmalarımda belirttiğim gibi, Amerika İslâm'a büyük bir saygı duymaktadır ve evlatlarımıza iyi bir gelecek bırakmak ve dünyada tam bir barışı sağlamak için, dünyanın her yerinde İslâm'a tâbi olanlarla birlikte çalışmayı temenni ediyoruz."[138] Doğal olarak akla ilk gelen sorulardan biri ABD hangi İslam'a saygı duymaktadır? İslam tek bir bütün olarak ele alınmadığına göre, tercih edilen İslam; özellikle ABD'nin uluslararası politikalarını kabul eden, kapitalizmin küreselleşme politikasına uyum sağlayan bir İslam'dır. Bunun için İslam dünyasının ekonomik ve politik olarak değişime zorlanması süreci Afganistan işgaliyle başlatıldı Irak ile devam ettirildi, Libya ve Suriye'nin işgaliyle somut bir biçim verilmek istendi. Ama Afganistan işgalinden Suriye'ye kadar geçen bütün tarihsel süreçte, küresel sermayenin beklediği sonuçlar ortaya çıkmadı. Bu nedenle bölgesel ilişkileri kendi çıkarlarına göre dizayn edilmesine devam etmek için El Kaide gibi örgütlerin yerini alan El Nusra ve IŞİD gibi temel bir stratejisi ve hedefi olmayan örgütler piyasaya sürüldü. Bu örgütlerin tasfiye edilmesi için ortaya çıkartılan politik gerekçelerin arka planında, Ortadoğu İslam devletlerinin bütünlüklü olarak yeniden dizayn edilmesi politikası bulunuyor. Bu bakımdan ABD'nin bugünkü İslam dünyasında izlediği politik strateji dikkate alındığında, ABD hem 'radikal İslam'ın' etkisizleştirilmesi gerekçesiyle bölgenin işgaline ve askeri şiddetin kullanılmasına politik bir zemin hazırlanmakta, hem de böige ülke devletlerinin siyasal rejimlerinin yeniden biçimlendirilmesini amaçlanmaktadır. Ortadoğu'da, dengeli ve uyumlu İslam devletlerinin yaratılması 'İslamcı teröre' karşı bir önlem olarak düşünüldüğü gibi; Ortadoğu devletlerinin uluslararası küreselleşme politikalarının içerisine çekilerek, kapitalist dünya sistemine bir bütün olarak entegre edilmesi hedeflenmektedir.

---

[137] Age, syf. 157.

[138] U.S. Newswire, 15 Mart 1995, s. 2.

ABD Temsilciler Meclisi tarafından belirlenen dinsel değerlerin bölgesel çıkarlar için nasıl kullanacağına ilişkin ortaya konulan politikalar, ABD tarafından uygulanan politikalar, bugün, Ortadoğu başta olmak üzere, Kafkasya, Orta Asya hatta Balkanlar da devam ettirilen etnik ve dinsel çatışmaların yoğunlaştığı bölgelerde çok daha net olarak görülüyor. ABD'nin İslam politikası, etnik ve dini çatışmalarda ne kadar insanin öldüğüyle, bölgenin demokratikleşmesi gibi evrensel değerlerle hiç bir ilişkisi bulunmuyor. Küresel güçlerin Afganistan'da başlattığı ve Suriye'de devam ettirdiği küresel bölgesel savaşta 4 milyondan fazla insan yaşamını yetirmesi, milyonlarca insan topraklarında ayrılmak zorunda kalması, ABD'nin ve AB'nin bölgesel politikalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bakımdan küresel güçlerin İslam politikasının politika arka planı, ölüm, yıkım ve felaket olduğu bütün verileriyle ortaya çıkmış bulunuyor.

10- Ortadoğu'da Yeni Oyun; Etnik-Mezhepsel Çatışma

Dünyanın en önemli stratejik bölgelerinde biri olan Ortadoğu'da çatışmaların merkezine Mezhepsel ilişkilerin konulması, küresel işgalci güçlerin önemli stratejilerinden biridir. Bölgedeki devletlerin çok önemli bir kısmında iktidar ilişkileri belirlenirken, aşiret ve dini mezhepsel ilişkiler son derece belirleyici olduğunu son on yılın verilerinde görmek mümkün. Ortadoğu'nun küresel işgale dönüşmesinden bu yana, politik ilişkiler ve iç iktidar dengeleri aşiretlerin gücü ve dinsel faktörlere önemli bir rol oynuyor.

Afganistan'ın işgalinden sonra, ülke içindeki çatışma ve hâkimiyet daha çok aşiretlerin toplumsal gücüne göre şekillendi. Değişik bölgelerde etkin olan farklı mezhep ve etnik grupların gücüne bağlı olarak eyalet yönetimleri belirleniyor. Afganistan'da iktidar, aşiretler arasındaki mevcut güce göre belirlenir. Örneğin, ülkede önemli bir güç olan Tacik kökenliler, hükümette daha çok savunma, içişleri ve dışişleri bakanlığı koltuklarına sahipler.

Pakistan sınırını tanımayan ve Afganistan'da 15 milyon ve Pakistan'da 25 milyon olan Peştunlar, Afganistan'da devlet içerisindeki güç dengesini belirleyecek düzeydeler. Seçimlerde kimin galip geleceği, devlet başkanının kim olacağını 'Loya Jirga' olarak tanımlanan aşiretler meclisi belirliyor. Amerika, Afganistan'da iktidarı koruyabilmek ve kendi gücünü çok daha derinden hissettirmek için aşiretler arasındaki çatışmaları çok yönlü körüklemekte ve yönlendirmektedir.

Irak ve Suriye'de yaşanan çatışmaların gelmiş olduğu boyut, sadece Ortadoğu'yu değil, Asya, Avrasya, Afrika ve hatta Avrupa'yı da etkileyecek ciddi politik krizlere yol açma olasılığı oldukça yüksek. ABD eksenli küresel işgalci güçlere yönelik gelişen direnişin beklenenden çok daha güçlü olması ve işgalci

küresel barbarların inisiyatifi kaybetmeye başlamaları, ABD'nin politik ve askeri stratejik uzmanlarının önceden belirlemiş olduğu politikalar büyük bir yanılsamaya yol açtı. Irak işgalinin politik gerekçelerini yazanlardan biri olarak bilinen karanlıklar prensi R. Perle, 'Irak'ın işgal edilmesinin bir hata olduğunu ve sonuçlarını iyi hesaplayamadıklarını' itiraf etmek zorunda kaldı. ABD önderliğindeki işgalci askeri kuvvetler, stratejik olarak savaşı kaybedecekleri gibi bugünkü verili koşullar dikkate alındığında taktik olarak da kaybetme başladılar. ABD askeri uzmanlarının hazırladıkları raporlarda bu gerçek durum çok net olarak ortaya konuluyor.

Irak işgali nedeniyle içerisine düştükleri politik-askeri krizi aşabilmek için, Pentagon tarafından belirlenen 'yeni' bir kısım stratejiler uygulanmaya konuldu. Bunlardan biri de Huntington tarafından geliştirilen ve ABD'nin 21. yüzyıl bölgesel sömürgecilik politikalarını ideolojik temelini oluşturan 'Medeniyetler Çatışması' tezidir. Bunun Ortadoğu'da ve Irak'ta somutlaşmış taktiği ise, bölgesel mezhepsel çatışmalardır. Amaç, bölgenin bütünün etkileyecek bir 'iç savaş' sürecini başlatmak ve küresel işgal güçlerine yönelik gelişen veya gelişme potansiyeli taşıyan toplumsal dinamikleri etkisizleştirmeye çalışmaktır. Çünkü bölge halkları arasında ortaya çıkacak bir iç politik çatışma veya kriz, ABD'nin işini son derece kolaylaştıracaktır.

Pentagon'un politik stratejistlerinden olan Huntington, Djerejian, Pipes, Barnett ve diğerlerinin savunduğu 'Medeniyetler Çatışması'nın politik sonuçları olarak, dünya genelinde dinsel ve kültürel faktörlere dayanan ciddi bir güvensizliğin oluşmaya başladığını gösteriyor. Nisan-Haziran 2005 tarihleri arasında, Uluslararası Kiliseler Merkezi tarafından 17 ülkede yaklaşık olarak 17 000 kişi üzerinde yapılan bir anketin sonuçları Le Monde 'Dossiers et Documents'ın Eylül 2005 sayısında yayınlandı. Ankette 'Hangi din daha tehlikeli ve şiddet içeriklidir' sorusuna verilen yanıtlar oldukça dikkat çekicidir. Örneğin, Ankete katılanların İngiltere'de yüzde 88'i, Fransa'da yüzde 87'si, İspanya'da yüzde 81'i, Hindistan'da 73'ü, Rusya'da yüzde 71'i, ABD ise yüzde 68'i, İslam'ı 'en tehlikeli ve şiddet içerikli' din olarak görmektedirler. Buna karşılık, 'kendi kimliğinizi öncelikli olarak nasıl tanımlıyorsunuz' sorusuna verilen yanıt ise ayrı bir gerçeği yansıtmaktadır. Fas'ta yüzde 79'u, Endonezya'da yüzde 66'si Türkiye'de yüzde 48'i, Pakistan'da yüzde 81'i kendisini öncelikli olarak 'Müslüman' olarak görmektedir. Batı eksenli ülkelerde, İslam'a karşı ciddi bir güvensizlik oluşurken, İslam ülkelerinde ise tersten, insanlar kendilerini öncelikli olarak Müslüman olarak görmektedirler. Ulusal faktörler ikinci plana düşmüş durumda. Farklı uçlarda yansıyan bu durum esas olarak, ABD'nin belirlediği stratejinin bir parçasını yansıtmaktadır. Doğu-Batı çatışması olarak lanse edilen bu durum, çok açık olarak 'dinler arası çatışma ve rekabete' yol açmaktadır.

Böylece, dünyanın değişik bölgeleri bir biçimiyle dinsel kutuplaşmaya doğru çekiliyor. ABD'nin askeri ve politik stratejistleri bununla da yetinmemektedirler. Çünkü egemenlik alanı olarak gördükleri topraklar, doğrudan dinler arası çatışmaya pek uygun değil.

'Medeniyetler Çatışması' politikası Afganistan'da ve Irak'ta başarılı olamadı. Tersine bir durum yaşanıyor. İçerisinde bulunduğu askeri ve politik kaos, ABD'nin küresel sömürgecilik politikalarını alt-üst ettiği gibi, bölgede izole olmaya başladı. Bundan kurtulmanın tek yolu, Ortadoğu geneline yaymak istediği, 'etnik-mezhepsel çatışmayı' derinleştirmektir.

Irak'ta, El-Kaide adı kullanılarak yapılan eylemlerin özellikle sivil kökenli Şiilere yönelmeye başlaması tesadüfü bir durdum değil. El-Kaide liderlerinin bu konuda yapmış oldukları açıklamalar oldukça dikkat çekicidir. Tersten Şii kökenli silahlı güçlerin de sivil Sünnilere yönelik saldırılarda bulunması, 'mezhepsel çatışmaları' körüklemektedir. Son 4-5 aydır, küresel barbarların işgalci güçlerine yönelik saldırılardan çok, Sünni-Şii çatışmasının giderek ön plana çıktığı iyice hissediliyor. Bu çatışmaların ağırlık merkezinin de başkent Bağdat olması da ayrıca dikkat çekilmesi gereken bir durum. Buna Suriye'nin ve Lübnan'ın eklenmesi, bir bakıma Ortadoğu'yu mezhepsel bir iç savaşa doğru sürüklemektedir. Bu süreç, aynı zamanda İran, S.Arabistan, Kuveyt, Mısır ve Türkiye'yi de bir biçimiyle etkileyebilecek bir durum.

ABD'ye karşı savaştığını iddia eden Sünni ve Şii kökenli örgütlerin 'iç çatışmayı' körükleyen politikaları esas olarak işgalci güçlerin bölgede daha güçlü bir tarzda mevzilenmesine hizmet etmektedir. Irak ve Afganistan özelinde koalisyon güçlerine karşı gelişen direniş cephesinde kesin bir zayıflamaya yol açacak, küresel işgalci güçlerin yeniden yapılandırılmasına veya toparlanmasına hizmet edecektir. Oğul Bush'un Ortadoğu'da izlemiş olduğu politikanın tam başarısızlıkla sonuçlanacağı bir anda, politik hedefleri net olmayan bir takım örgütlerin, ABD'ya karşı direnişi, mezhepsel çatışma ile 'iç savaşa' çekmesi, çok bilinçli olarak planlanmış uluslararası kapitalist güçlerin 'yeni' politik bir oyunudur.

Bölgesel iç krizin derinleştirilerek, bölge halkları arasındaki çatışmaları körüklemek, dinsel çatışmaları mezhepsel çatışmalarla bütünleştirmek, sadece, bölgedeki işgalci güçlerin varlığına hizmet edeceği gibi anti-işgalci güçlerin politik hedeflerinde önemli bir sapmaya yol açacaktır. Kürsel işgalci güçlerin Ortadoğu'da uygulamaya koymak istedikleri stratejiye karşı yürütülecek mücadelenin başarısı; ancak, bölgenin ezilen halklarının hiç bir dinsel ve mezhepsel ayrım yapmadan oluşturacakları birleşik direniş cephesiyle mümkündür.

Loya Jirga adı Afganistan'daki en büyük etnik topluluk olan Peştunların dilinde 'büyük şura' anlamına geliyor. Loya Jirga Afganistan'ın zengin etnik mozaiğini yansıtan aşiretlerin önde gelen temsilcilerinden oluşuyor. Peştunlar, Kazaklar, Kırgızlar, Hazarlar, Türkmenler, Tacikler, Özbekler, Beluciler, Araplar, Brahuiler, Paşayiler, Kürtler, Ayman Hazaralar, Başgariler, Darvaziler, Batı Punjabiler, Sindhiler, Gujur Rajasthaniler, Nangalamiler ve Kafirler-Nuriler gibi etnik gruplara bağlı aşiretler Loya Jirga'da temsil edilmektedirler. [139]

'Loya Jirga' yani 'aşiretler meclisi' sadece aşiretler arasındaki sorunları çözmeye ilişkin kararlar almıyor aynı zamanda bir kısım toplumsal reformları ve devlet yönetimindeki güç ilişkilerini de belirliyor. Loya Jirga'nın Afganistan'daki toplumsal işlevi 1700'lı yıllara dayanmakla birlikte yaklaşık olarak 40 yıldır fiilen işlevsizleştirildi. Amerika önderliğindeki uluslararası askeri güçlerin Afganistan'ı işgal etmesinden sonra ortaya çıkan toplumsal ve politik kaosu aşmak için 'aşiretler meclisinin' yeniden işlevli kılınmasına karar verildi. Uzun yıllardan sonra, ilk kez 2002 yılında toplanan ve 'Loya Jirga'ya değişik aşiretlerden 1500 kişi katıldı. 2003 yılında ise 50 kişinin devlet başkanı tarafından atandığı 502 temsilci ile yapıldı. Aşiretler meclisi, esasen ülkedeki sosyal ve politik dengelerin sağlanmasına yönelik olup önemli bir etkici gücüne sahiptir. Örneğin Haziran 2002'de toplanan 'Loya Jirga' Hamid Karzai'yi geçici devlet başkanlığına getirdi. 2003 yılı sonlarında yapılan toplantı da ise hazırlanan Afgan anayasasını onayladı. Bu düzeyde etkili olan 'Aşiretler Meclisi' çok açık olarak iktidar içi dengeleri belirliyor. Örneğin Otuz üyeli kabine, on bir Peştun, sekiz Tacik, beş Şii Hazara, üç Özbek ve diğer etnik gruplardan oluşturulmuştur.[140]

Afganistan Anayasası bir bakıma etnik grupları oluşturan aşiretlerin politik birliğine dayanıyor. 4. Madde şöyledir: "Afganistan halkı Peştun, Tacik, Hazara, Özbek, Türkmen, Beluc, Paşayi, Nuristani, Arap, Kırgız, Kızılbaş, Gucar, Brahui ve diğer etnik gruplardan oluşmuştur. Afgan kelimesi Afganistan'da yaşayan tüm vatandaşları tanımlamak için kullanılır." [141] Çok sayıda etnik grubun bulunduğu Afganistan'da ülke içindeki dengeler farklı etnik grupları oluşturan aşiretlerin toplumsal gücüne göre belirleniyor.

---

[139] AKKURT Mehmet *Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*,2005, syf.78-88

[140] ARAS Bülent, TOKTAŞ Şule. *Güvenliğin Açmazları: Suriye ve Afganistan Deneyimlerinde Güvenlik-Demokrasi ve Güvenlik-İstikrar İkilemleri.* İstanbul: Türkiye Bilimsel ve Tekolojik Araştırma Kurumu, 2007.

[141] Aras ve Toktaş age. 2007, syf. 70-71

Afganistan tarihi bir yönüyle işgaller ve yıkımlar tarihi olarak bilinir. Örneğin İngiltere ve Rusya gibi işgalci güçler, etnik-aşiret güçlerini etkileyecek politikalar geliştiremedikleri için iç toplumsal dayanaklarını oluşturamadılar ve yenildiler. İngiltere ve Rusya işgalinde dersler çıkartmaya çalışan ABD, Afganistan'ı işgal ederken, bölgenin iç toplumsal ve politik dinamiklerini dikkate alarak yeni bir strateji oluşturdu. Özellikle askeri şiddet kullanarak iktidardan uzaklaştırdığı Taliban'a karşı ülkenin farklı etnik gruplarına bağlı bulunan aşiretleri önemli bir aktör olarak değerlendirmeye çalıştı.

ABD, askeri şiddet yoluyla iktidardan uzaklaştırdı ancak Taliban, Afganistan'ın sosyolojik dinamiklerinden ortaya çıkan bir toplumsal güçtür. El Kaide, Afganistan'da önemli oranda geriletilmesine rağmen, Taliban tersine ülkedeki dengeleri belirleyen bir politik harekettir. ABD, askeri olarak Taliban'ı çok önemli oranda geriletmiş olsa da, onun toplumsal dayanaklarını yok etme şansına sahip bulunmuyor. Bu nedenle Kabil iktidarını güçlü kılmanın en önemli faktörü, Kabil iktidarını etnik-aşiret grupları üzerinde güçlendirme politikasını uygulamaktı. Bunun bir başka anlamı da aynı etnik ve sosyolojik temelden beslenen farklı aşiret gruplarını çatıştırmaktır. Kabil destekli aşiret gruplarıyla Taliban destekli aşiret grupları arasındaki iktidar savaşı, bir bakıma Afganistan'daki uluslararası savaşı, doğrudan bir iç savaşa dönüştürmektir.

Aşiretlerin bir kısmı Kabil yönetimiyle hareket ederken, bir kısmı da halen Taliban'a destek veriyor. Bu nedenle Taliban ile Kabil yönetiminin savaşı bir bakıma farklı aşiretler, hatta aynı aşiretler içerisinde farklı gruplar arasındaki çatışmadır denebilir. Bu açıdan ABD destekli Kabil yönetimiyle Taliban arasındaki savaş esasen etnik-aşiretler savaşı olarak da tanımlanabilir. Bugün Afganistan'da devam eden iç savaş, aşiretler savaşının bir başka boyutunu oluşturuyor.

Afganistan'da en güçlü bulunan Peştun etnik grubu hem Kabil'de iktidar gücünün önemli bir kısmını hem de Taliban'ın önemli bir dayanağını oluşturuyor. Böylelikle Peştunları oluşturan aşiretler, Kabil ve Taliban arasında fiilen bölünmüş olup birçok bölgede birbirleriyle savaşır durumdadırlar. ABD'nin Afganistan'dan askeri güçlerini çekme kararından sonra, Kabil'i destekleyen Afgan aşiretlerinden 'resmi' bir ordu oluşturuldu. Buna karşıt olarak Taliban askeri güçleri de tamamen aşiretlere dayanıyor. Bu bakımdan, ABD'nin Afganistan'ı işgal ederek başlattığı savaş, esasen fiilen bir iç savaş olarak devam ediyor. Aşiretler arası savaş, Afganistan toplumsal dinamiklerinin fiilen parçalanması ve küresel emperyalist işgalin devam etmesinin bir başka boyutunu oluşturuyor.

Irak'ta 150'si büyük, 850 kadar orta ve küçük ölçekli olmak üzere yaklaşık olarak bin aşiret bulunuyor. Aşiretler, Arap-Şii, Arap-Sünni, Kürt, Türkmen, Yezidi gibi etnik ve mezhepsel gruplara göre ayrışmaktadır. Ayrıca Arap kökenli olan bir aşiretin bir bölümünün Sünni, bir bölümünün de Şii kökenli olması, hem aşiretler arasındaki ilişkileri, hem de iktidar ile olan bağları bakımından ciddi sorunlar doğruyor.

Sünni kökenli Saddam'ın uluslararası askeri güçler tarafından tasfiye edilmesiyle, Irak'ta iktidar ilişkileri bütünüyle değişti. Saddam'ın iktidarı, özellikle ülke nüfusu içerisinde azınlık olan Sünni kökenli aşiretlerin gücüne dayanıyordu. Bugün ise esasen nüfusun çoğunluğunu oluşturan Şii aşiretler, iktidarda önemli bir güç olmaya başladılar.

Irak'ta aşiretler, iktidar güç ilişkilerinde çok önemli bir etkiye sahiptirler. Nüfusun yüzde 80'inden fazlası aşiret ilişkisi içerisinde bulunuyor. Aşiret yapılanması, siyaset sosyolojisi açısından ciddi bir araştırmayı gerektiren sosyal alanlardan biridir. Konumuz aşiretlerin sosyolojik yönünü değerlendirmekten çok, özellikle iç savaş koşullarının yaşandığı Irak'ta aşiretlerin hem toplumsal alandaki hem de iktidar ilişkilerindeki etkisini kısaca ele almaktır. Özellikle ABD'nin Afganistan'da uyguladığı etnik ve mezhepsel çelişkilerin derinleştirilmesine dayanan politikası, Irak'ta çok daha çok daha belirgin şekilde ön plana çıkıyor.

Çok sayıda aşiretin birleşmesinden oluşan 'Aşiretler Konfederasyon'ları oldukça önemli toplumsal bir gücü oluşturuyorlar. Örneğin Irak'ta ön plana çıkan ve yaklaşık olarak 100 küçük ve orta ölçekli Sünni aşiretin birleşmesinden meydana gelen Duleymi Konfederasyonu, yaklaşık olarak 3,5 milyon nüfusla en büyük grubu oluşturuyor. Bir dönem Saddam'ın güvenlik gücünün önemli bir bölümünü oluşturan Duleymi, ABD işgalinden sonra, Baasçıların ve radikal İslamcı hareketin önemli bir dinamik gücü olmaya devam etti. Ancak ABD tarafından oluşturulan politik dengelere dahil edilen Duleymi Konfederasyonu içerisindeki bir çok aşiret, ABD'nin yönlendirmesiyle radikal İslamcı güçlerle savaşmak için silahlı birlikler oluşturdu. Aynı zamanda Hazreci Konfederasyonu, Ebu Nasır Konfederasyon, Duri Konfederasyonu, Unizah Konfederasyonu gibi Aşiretlerde aynı durum söz konusudur. Böylelikle büyük ölçekli aşiretler arasındaki bölünme, Irak'ta iç savaşı koşullarına nesnel bir zemin hazırladı denebilir.

Saddam döneminde iktidar ilişkilerinde oldukça ayrıcalıklı bir konumda olan Sünni Arap Aşiretleri, Irak içerisinde halen iç politik dengeleri belirleyebilecek güçtedirler. Baas rejimi sırasında devletin stratejik merkezlerinde yer almış olan Sünni aşiretleri, bulundukları bölgelerde, bugünkü Bağdat hükümetinden

çok daha etkili ve fiilen özerk olan silahlı bir güç oluşturuyorlar. Örneğin IŞİD'in bir kaç günde ele geçirdiği Musul ve çevresinde bulunan mezhepsel yapı, bize çok daha somut bir fikir verebilir: Bani Assad Aşireti (Musul, Nasıriye, Sünni Arap), Şahvan Aşireti (Musul, Sünni Arap), Duleymi Aşireti (Bağdat, Felluce, Ramadi, Butbah, Musul, Sünni Arap), Sana-Sammer Aşireti (Basra, Musul, Kerkük, Sünni Arap), Übeydi Aşireti (Kerkük, Tikrit, Samarra, Musul, Bağdat, Sünni Arap), Nasır (Tikriti) Aşireti (Tikrit, Bağdat, Musul, Sünni Arap), Samarri Aşireti (Musul, Sincar, Tikrit, Sünni Arap), Besler Aşireti (Musul, Tikrit, Bağdat, Sünni Türkmen), Mualla (Kaplanlı) Aşireti (Musul, Telafar, Sünni Türkmen), Cuburi Aşireti (Musul, Bağdat, Tikrit, Kerbela, Arap, yüzde 70 Sünni, yüzde 30 Şii), Naim Aşireti (Musul, Kerkük, Sünni Türkmen-Arap), Melali (Muallalar) Aşireti (Musul, Sünni-Şii Türkmen, Arap) gibi Sünni aşiretlerin bir kısmı Bağdat Şii rejimiyle ortak hareket ederlerken, bir kısmı da Baas rejimi döneminde yürütülen politikaları etkin kılmak için İslamcı hareketlere destek veriyor.

Sünni kökenli aşiretler, Bağdat'ta etkin olan Şii yönetimini zayıflatmak ve pazarlık gücünü artırmak için taktiksel olarak IŞİD, El Kaide gibi radikal İslamcı hareketleri destekliyor. Böylelikle ABD şahsında Bağdat hükümetiyle pazarlık gücünü artırmak istiyorlar. Sünni aşiretlerin desteği olmaksızın IŞİD ve El Kaide gibi örgütlerin başarılı olma şansı bulunmuyor. Birkaç aşiret dışında bölgedeki Sünni aşiretlerin radikal İslamcı hareketleri desteklemesi stratejik olmayıp, Bağdat'ta kaybettikleri iktidar içerisinde daha etkin olmak için izledikleri politik bir manevradır. Bunlardan Saddam Hüseyin'in dahil olduğu Tikriti/Naşiri Aşireti, Saddam'ın Devrim Komuta Konseyi Yardımcısı İzzet İbrahim El-Duri'nin bağlı olduğu Duri aşireti gibi bazı aşiretler ABD ve Bağdat'a karşı muhalif kimliğini korudukları için El Kaide ve IŞİD gibi örgütleri desteklemeye devam ediyor.

Bağdat hükümetinin bugünkü dengeler içerisinde, ciddi bir silahlı gücü olan Sünni aşiretlerini kontrol altına alma şansı oldukça zayıftır. ABD, Sünni aşiretlerin bölgedeki toplumsal etkisinin ve askeri gücünün farkında olduğu için, radikal İslamcı güçlere karşı başarılı olmanın önemli yollarından birinin Sünni Arap aşiretleri kazanılmasından ve Bağdat merkezli hükümetle ilişkilerin süreklileştirmesinden geçtiğini biliyor. Bu nedenle ABD, Sünni aşiretlerini temsil eden grupların ve kişilerin politik sistem içerisine alınarak iktidara ortak edilmesini stratejik bir adım olarak Bağdat hükümetine dayatıyor. Bağdat ile bu aşiretler arasındaki politik bağları kuran ABD, aynı zamanda radikal İslamcı örgütlerle savaşabilecek ve sayıları on binlerle ifade edilen askeri milis güçlerinin oluşturulmasına da aktif destek veriyor. ABD'nin bu politik yönelimi, söz konusu aşiretlerin kendi bölgelerinde fiilen özerk bir pozisyon sağlamasına rağmen, birincisi Şii ağırlıklı Bağdat iktidarına karşı, Sünni aşiretleri potansiyel

bir güç olarak tutuyor. Bir bakıma kendi politikalarını kesintisizce uygulamak için baskı aracı olarak kullanıyor. Böylelikle Irak'ta Şii ile Sünni Aşiretler arasındaki kapsamlı çatışmaları engellediği ve kontrol altında tuttuğu mesajını veriyor. İkincisi, ABD ve Bağdat iktidarına yakın duran Sünni Aşiretlerle, radikal İslamcı hareketlere yakın duran aşiretler arasında çatışmaların yaşanmasına, hatta aynı aşiretler arasında bölünme ve parçalanmasına zemin hazırlıyor. Örneğin bir aşiretin % 70'nin Sünni, % 30'nun Şii veya tersi % 70'nin Şii, % 30'nun Sünni olması, Arap gibi aynı etnik kökene sahip olan aşiretler arasında silahlı çatışmaların yaşanması, aşiretlerin toplumsal gücünü kırmaktadır.

Irak nüfusunun yaklaşık olarak % 60'ını oluşturan Şii Araplar, Saddam döneminde, çok önemli oranda siyasal sistemden dışlandılar ve ciddi baskılarla karşı karşıya kaldılar. Bu nedenle çok önemli bir güç olmalarına rağmen ne toplumsal ne de politik merkezi bir örgütlülüğe sahip olabildiler. Uluslararası güçlerin Baas rejimini devirmesiyle, Irak'ta politik dengeler nüfusun çoğunluğunu oluşturan Şiilerin lehinde döndü. Bugün Bağdat'ta iktidar gücü olan Şii politik çoğunluğu, Şii aşiretlerine dayanmasına rağmen, henüz Sünni aşiretler gibi örgütlü ve toplumsal bir güç olarak politik dengeleri bütünlüklü olarak etkileyecek düzeye gelmiş değiller. Baas rejiminin yıkılmasından sonra devletin kurumsal yapısı; Şiiler, Sünniler ve Kürtler arasında dengeli bir tarzda yeniden örgütlendirilmesine rağmen Şiilerin etkinliği artıyor. Devletleşen Şii politik hareketinin dayanağını oluşturan aşiretler, devletin kurumsal yapısı içerisinde örgütlenmeye yönelmiş bulunuyor.

ABD'nin Şii merkezli Bağdat rejiminin toplumsal gücünün arttırılması için Şii kökenli aşiretlere yönelik özel bir politika izliyor. Birincisi Şii Aşiretlerinin Bağdat iktidarına gerekli toplumsal desteği almak, Örneğin Muntafık, Bani, Asad, Kaza'il, Bani Malik, Bani Rikab ve Kafacı, Karaguli, Sal-hi, Zubeydi, Havaşim, Cenabi, Savayit, Rayah, Fatiyya, Laith, Yaser, Hazal, Bani Rikap, Banu Lam, Banu Bayat, Albu Tamim, Agra, Albu Muhammed Uzeyrici, Bani Hijaymi, Ribat, Ghalah, Muntafık, Bani Malik, Asadi, Kindi, Mutayrat, Dufir ve Hassan gibi Şii aşiretleri bugünkü Bağdat iktidarı için önemli bir toplumsal gücü temsil ediyorlar. İkincisi, dağınık silahlı Şii birliklerinin Irak ordusu içerisinde toplayarak hem eritmek, hem de ordunun esas gücünü Şiilerden oluşturmak.

Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi (SCIRI), Irak Şii Ruhani Liderliği (Sistani Grubu), Sadr Grubu, Haeri Grubu gibi toplumsal ve silahlı gücü bulunan örgütlenmeler varlığını devam ettirmesine rağmen, giderek Bağdat merkezine bağlı devletin kurumsal yapılarıyla daha uyumlu hale geliyorlar. Böylelikle dağınık olarak varlığını sürdüren Şiilerin sosyal, politik ve askeri güçlerinin merkezileşen devletle bütünleşmeleri onların iktidar gücünü çok daha fazla

arttırmaktadır. ABD, Şiiler ve Sünniler arasında belli bir denge oluşturmakla birlikte, Irak'ta etkin olan Şii nüfusunun aynı zamanda toplumsal ve politik dinamiklerin esasını oluşturduğu ve gelecekte, Şii nüfusunun Irak'ta çok önemli oranda etkili bir sosyal yapı olacağını görüyor. ABD'nin İran ile yakınlaşma isteğinin politik arka planının bir yönü de Şiilerin Ortadoğu'da artan gücüdür.

Irak sınırları içerisinde fiilen bağımsız bir devlet gibi hareket eden Güney Kürdistan Federasyonu da bir bakıma aşiretler ittifakına dayanıyor denebilir. Kürdistan'da belli başlı aşiretlerden bazıları: Ako aşireti, Balakt(y)an Aşireti, Barzan Aşireti, Bervari Aşireti, Bradost Aşireti, Cabbari Aşireti, Caf Aşireti, Dizayi Aşireti, Doski Aşireti, Galati Aşireti, Guti Aşireti, Herki Aşireti, Humavend Aşireti, Mizuri Aşireti, Reykani Aşireti, Sindi Aşireti, Surçi Aşireti, Suleyvani Aşireti, Serefanı Aşireti, Zebari Aşireti, Zengene Aşireti. Ancak Kürdistan Federasyonunu oluşturan kurumsal yapıların çok önemli bir kısmı Barzani'ye ve Talabani'ye bağlı 'Aşiretler Federasyonu' güçlerinden oluşuyor. Öte yandan, Şii ve Sünni aşiretlerinden farklı olarak, Kürdistan aşiretleri, yönetim içerisinde dengeli bir ilişki oluşturuyorlar. Irak genelinde Şii ile Sünni aşiretler arasındaki ilişki politik istikrarsızlığa, Kürdistan coğrafyasında ise istikrara yol açıyor. Bu bakımdan Güney Kürdistan'daki politik dengelerin istikrarlı bir tarzda gelişmesi, Irak genelinde çok daha önemli bir güç olmasına zemin hazırlamaktadır. ABD, Afganistan'da, Irak'ta, Libya'da aşiretler arasındaki çelişkilerin derinleşmesini, Güney Kürdistan'da ise tersine bütünleşme politikasını esas alıyor.

Libya'nın toplumsal yapısını oluşturan ve iktidar ilişkilerini belirleyen temel faktör aşiretlerin toplumsal gücüydü. Özellikle Kaddafi rejimi, farklı politik eğilimlerin yaşanmasına izin verilmediği için, devletin örgütlenişi siyasal ilişkiler üzerinde değil, daha çok aşiretlerin ittifakı üzerinde şekillendi. 2011 yılında Libya'nın uluslararası küresel güçlerin saldırısına uğramasına rağmen, Kaddafi rejiminin yıkılmasını sağlayan en önemli faktör, yine aşiretlerin saf değiştirmesi oldu.

Libya nüfusunun çok önemli bir oranı aşiret bağları oluşturuyor. Libya yerlileri olarak bilinen Berberiler ve Araplar aşiret ilişkilerinde önemli oranda etkindirler. Örneğin Varfalla aşireti, Libya'nın en büyük aşiretlerinden biri olup ülke nüfusunun yüzde 17,5'in oluşturuyor. Bingazi ve Sirte bölgelerinde yoğun olan Varfalla aşireti, Kaddafi rejiminin yıkılmasında çok önemli bir rol oynadı. Bingazi bölgesinin kısa bir sürede ABD ve AB destekli İslamcı rejim muhaliflerinin eline geçmesinde Varfalla aşiretinin oluşturduğu silahlı güçlerin etkisi oldukça büyüktür.

Muammer Kaddafi'nin de üyesi olduğu Kadhafa aşireti, Libya'nın orta kesimindeki Sebha ve Sirte kentlerinde yoğunlaşmıştır. Libya'nın ikinci büyük

aşireti olarak bilinen Mağariha, Kaddafi rejiminin silahlı gücüydü. Kaddafi'nin iktidarda uzaklaştırılmasından sonra da, bugünkü Libya yönetimine muhalif güçlerin önemli bir kesimini bünyesinde barındırıyor. Ağır silahlara sahip olan aşireti, Varfalla aşireti gibi fiilen özerk bir yapıya sahip bulunuyor. Özellikle Kaddafi döneminde elde etmiş oldukları kazanımları yeniden ele geçirmek için hem Trablus yönetimiyle, hem de bölgedeki diğer aşiretlerle çatışmalı pozisyonunu koruyor.

60'ı aşkın alt aşiretten oluşan Tarhuna aşireti, Trablus nüfusunun % 35'ini oluşturuyor. Berberi kökenli olan Zintan ve Tuareg aşiretleri Libya'dan başka Fas, Tunus, Libya, Cezayir, Moritanya, Mali, Nijer ve Cezayir gibi Afrika ülkelerinde kolları bulunuyor. Ayrıca Beni Süleyman, Ubeyde, Braada ve El Avaki gibi aşiretler Libya'nın toplumsal yaşamında belli bir etkileri olduğu biliniyor.[142]

Kaddafi rejiminin yıkılmasından sonra, Libya politik bir istikrar sağlamış değil. Aşiretlerin ittifakına dayanan toplumsal yapının dağılması, sadece yeni düzenin kurulmasını zorlaştırmıyor, aynı zamanda aşiretler arasında silahlı çatışmaların artmasına yol açtı denebilir. Her aşiret bulunduğu bölgede, merkezi otoriteye doğrudan bağlı olmadan iktidar gücü olmak istiyor.

Bugünkü Libya'da iç politik krizin süreklileşmesi, dahası aşiretler arasında süren fiili bir iç savaşır olmasının bir kaç nedeni ön plana çıkıyor. Birincisi, Fransa ile İngiltere'nin desteğini alarak Kaddafi rejimine karşı savaşan Aşiretler, yeni rejimde avantajlı bir konumda olmak istiyor. İkincisi, El Kaide gibi radikal İslamcı hareketlerle iç içe olan bazı aşiretler, şeriat rejimine dayanan bir toplumsal düzen istiyor. Üçüncüsü, Kaddafi döneminde ayrıcalıklı olan bazı aşiretler, bünyesinde oluşturdukları silahlı güçlerle, Trablus hükümeti üzerinde ciddi bir baskı kurmakta ve muhalif aşiretlerle çatışmaktadırlar.

Böylelikle Libya'da Kaddafi rejimine yönelik başlatılan uluslararası operasyon, Libya'nın toplumsal yapısını bütünüyle istikrarsızlaştırdı. Aşiretler bölgesel ve merkezi alanda iktidar gücü olmak için aralarında çatışmaları, küresel güçlerin Libya politikasıyla bütünüyle uyumludur.

ABD, Sünni aşiretlerle olan ilişkilerini de çok yönlü örgütlemeye özen gösteriyor. Özellikle radikal İslamcı örgütlere destek veren Sünni aşiretlerin kazanılması ve Şii ağırlıklı Bağdat iktidarıyla bütünleştirmek için çok kapsamlı politikalar uygulamaya koydu. Baas rejiminin yıkılmasından sonra Radikal İslamcı Hareketlere aktif destek veren Sünni aşiretlerin önemli bir kısmının ABD'nin etkisiyle Şii ağırlıklı Bağdat hükümetiyle yakınlaşmaları, El Kaide gibi

[142] Kaynak Al Jazeera

örgütlerle savaşmak için on binlerle ifade edilen silahlı milis/askeri güçlerini oluşturmaları, ABD politikalarının önemli bir ayağını oluşturuyor.

Farklı etnik ve mezhepsel gruplar veya aynı etnik ve mezhebe sahip aşiretler arasındaki çatışmaların süreklileşmesi, ABD'nin bölgeye yönelik izlemiş olduğu önemli politikalardan biridir. Böylelikle bölgedeki küresel güçlerin işgallerine yönelik gelişebilen toplumsal dinamiklerin zayıflatılmasının en önemli etkenlerden birisi, Irak, Suriye, Libya, Mısır gibi ülkelerin toplumsal dinamiğini oluşturan 'aşiretlerin' birbirine düşman edilerek etki gücünün kırılmasıdır. Bu bakımdan hem merkezi iktidarlar, hem de radikal İslami örgütler, aşiretsel ilişkileri oldukça önemsemektedirler. Her iki tarafta aynı toplumsal dinamikler üzerinde güç olmaya çalışmaktadırlar. Bu bakımdan merkezi devlet otoritesiyle İslamcı örgütler arasındaki çatışma, doğrudan 'aşiretleri' içine alan bir iç savaş olarak işlev görmektedir.

BÖLÜM VI

SİLAH TİCARETİNİN MERKEZİ: ORTADOĞU

Ortadoğu, enerji yataklarının önem kazandığı ve azami karın en yüksek olduğu bölge olarak çatışma alanın merkezinde bulunuyor. Ortadoğu'dan Avrasya'ya doğru yayılan hegemonya mücadelesi, bölge devletlerinin uluslararası ilişkilerini de zorunlu olarak çok yönlü kılıyor. Ekonomik, politik ve askeri alanda bağımlı hale gelen bu ülkeler, aynı zamanda uluslararası güçler arasında bir denge oluşturmaya çalışmaktalar. Özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra İngiltere'nin, İkinci Dünya Savaşından sonra ise daha çok ABD'nin desteğiyle ayakta duran; Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Suudi Arabistan gibi petrol zengini 'yapay' devletler, uluslararası kapitalist sistemin yeni sömürgeleri olarak işlev görmektedirler. Büyük kapitalist devletler, Ortadoğu'nun zengin enerji yataklarına el koymak için, bu devletleri desteklemektedirler. Yıllık olarak 300-400 milyar doları bulan petrol gelirlerinin, büyük kapitalist devletlere aktarılması amacıyla, bölgede uygulamaya konulan çok yönlü politikalar arasında silah ticareti özel bir yer tutmaktadır.

Ortadoğu bölgesinde politik istikrarsızlıkla bütünleşen silahlanma yarışı, özellikle silah sanayisi üretiminde yer alan uluslar üstü tekeller için muazzam olanaklar yaratmaktadır. Bu nedenle ABD, İngiltere ve Fransa patentli tekellerinin en önemli silah pazarlama alanı Ortadoğu ülkeleridir. 1950'den günümüze kadar süren tarihsel evrede, bölge coğrafyasında kesintisizce devam eden İsrail-Mısır, İran-Irak, Suriye-İsrail, İsrail-Filistin arasındaki savaşlar, ayrıca Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle başlayan 1.Körfez savaşı, Afganistan'ın ve Irak'ın uluslararası kapitalist güçlerin işgaliyle gündemleşen savaşlar, bölgenin politik ve askeri olarak içinde bulunduğu kaosu çok açık olarak yansıtmaktadır.

1-Kapitalist Küresel Güçlerin Silah Ticareti Ve Ortadoğu

Ortadoğu'da süreklileşen savaşlar ve politik kaos, dünyadaki politik gelişmelerin ve istikrarsızlığın önemli bir parçasını hatta merkezini oluşturmaktadır. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün(SİPRİ) raporlarına göre; "2001 yılında dünyada 24 büyük silâhlı çatışma oldu. 2000 Yılında bu rakam 25, 1999 yılında 27 idi. Yıllık ortalama 25 çatışma sayısı ile on yılda 250 çatışma." yaşandı. Aynı tarihsel dönem içerisinde "44 farklı bölgede farklı boyut ve şiddette tam 56 savaş yaşandı. Dünya, 20. yüzyıl içerisinde iki büyük dünya savaşı olmak üzere, bölgesel savaşların da içerisinde yer aldığı 250 savaşa sahne oldu ve bu savaşlarda yaklaşık olarak 110 milyon kişi yaşamını yitirdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünya tam 194 savaşa tanık oldu. Bu savaşların tamamı uluslararası kapitalist güçlerin bölgesel alanları denetim altına alarak sömürgeleştirmek ve ülkelerin zenginliklerine el koymak için doğrudan veya dolaylı olarak yürüttükleri savaşlardır. Örneğin,

"Dünya üzerinde her 60 kişiye bir mayın düşüyor. Bu mayınlarla yarısı çocuklar olmak üzere her ay 2 bin kişi yaşamını yitiriyor. Mayının tanesi 3 dolardan aşağı fiyata mal olurken, yerleştirilen her mayının temizlenmesi için 1000 dolardan fazla para harcanıyor."[1]

Savaşın ana kaynağını oluşturan büyük kapitalist devletler, savaş sanayisine özel bir önem vermektedirler. Özellikle uluslar üstü tekellerin geliştirdikleri savaş silahlarının uluslararası alanda pazarlanması için devletler doğrudan aktif görev almaktadırlar. Bugün dünyanın belli başlı gelişmiş kapitalist ülkelerini tehdit edecek hiç bir askeri güç olmamakla birlikte, ülke savunması adı altında silahlanmaya ayrılan bütçeler, birçok ülkenin Gayri Safi Milli Hâsılası(GSMH)'nın toplamından fazladır.

Tablo-1: BM Güvenlik Konseyi ve G-8'ler üyesi Ülkelerin Askeri Harcamaları Pay/Milyar Dolar-2001-2013[2]

Ülke	ABD	Rusya	Çin	Japonya	İngiltere	Fransa	Almanya	İtalya	Kanada
2001	312.7	65.0	23.0	42.0	35.6	33.2	27.2	22,0	8,2
2002	356.7	26.0	24.5	38.0	35.1	36.4	29.3	24.3	8.5
2003	415.7	24.0	26.0	40.20	43.1	45.9	35.0	18.2	10,0
2004	453.0	18.8	25.3	45.3	48.8	40.9	37.9	21.6	13.2
2005	462.0	18.7	29.5	45.3	49.2	40.0	29.0	17.0	10 2
2006	465.0	19.0	25.4	45.2	51.8	41.6	30.3	17.0	11.0
2007	556.9	48.1	71.8	41.5	64.7	60.5	42.5	35.9	17.2
2008	621.2	62.1	91.7	45.3	66.9	66,0	48.0	41.2	19.3
2009	668.1	57.1	111.9	50.2	60.4	66.8	47.4	38.2	19.2
2010	698.2	65.0	123.5	52.9	58,2	61.7	46.2	36.0	23.5
2011	711.0	71.9	143.0	59.3	62.7	62.5	46.7	34.5	24.7
2012	682.4	90.7	166.1	59.2	61.0	58.9	45.7	34.0	22.6
2013	640.0	87.8	188.0	48.6	57.9	61.2	48.8	32.7	18.4

[1] www.sipri.com

[2] www.sipri.com, List by the Stockholm International Peace Research Institute *Yearbook* (2013) L'année Stratégique 2005-2006-2007/Analiyse des enjeux internationaux, List by the International Institute for Strategic Studies *World Military Balance* (2013), http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_past_and_projected_military_expenditure_%28current_US$%29

G-8'ler ve Çin de dâhil olmak üzere kapitalist sistemin merkez ülkeleri, dünya çapındaki bütün askeri harcamaların yaklaşık olarak % 75-80'ine sahiptirler. Bu ülkelerin 2001 yılındaki savunma bütçelerinin toplamı 568 milyar dolar olup ABD'nin tek başına savunmaya ayırdığı bütçe 312 milyar dolardır. Bu oranlar 2002 yılında 569 milyar dolar olup ABD'nin savunması ise 356 milyar dolardır. 2003 yılın 9 ülkenin savunma harcamasının toplamı 659 milyar dolar, 2004 yılında 640 milyar dolar, 2005 yılında 710 milyar dolar ve 2010 yılında ise 1 trilyon 107 milyar dolar, 2011'de 1 trilyon 216 milyar, 2012'de 1 trilyon 161 milyar dolar ve 2013 yılında ise 1 trilyon 183 milyar dolarak olarak gerçekleşmiş. Dünya genelinde özellikle lokal savaşların çok daha fazla genişlenmesi, bölgesel alanların kontrol altına alma stratejisinin çok yönlü uygulanması küresel güçler arasındaki silahlanma rekabetini yoğunlaştırmaktadır.

ABD'nin savunma-aslında saldırı- bütçesi, diğer 8 ülkenin askeri harcamalarının toplamından fazladır. İngiltere'nin ve Fransa'nın askeri harcamalarından belirgin bir artış söz konusudur. Ancak dikkat çeken en önemli iki ülke, Almanya ve Japonya'dır. İkinci dünya savaşındaki rolleri nedeniyle askeri gücü ve özellikle savaş sanayisi sürekli denetim altında tutulan bu iki ülke, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, askeri gücünün geliştirilmesine engel olan anayasa maddelerini değiştirdiler. Savunma harcamalarını çok ciddi oranda artırarak, İngiltere ve Fransa'nın düzeyine gelmiş bulunuyorlar. ABD'den sonra dünyanın en büyük iki ekonomik gücü olan bu ülkeler, Asya ve Avrupa kıtasındaki küresel gücünü, dünya çapında etkinleştirmek için uluslararası silah rekabetinde yer almaya yönelmiş bulunuyorlar. Askeri güç, hem uluslararası politik ilişkileri belirlemede önemli bir rolü oynamakta, hem de ekonomik alanda önemli bir pazar oluşturmaktadır. Askerileştirilmeye başlanan dünya kapitalist ekonomik sistemi içerisinde daha etkin olabilmek ve özellikle uluslararası alandaki gelişmelere müdahale edebilmek için, 'ülke dışına asker gönderilmesini' engelleyen anayasa değişikliğini gerçekleştirdiler. Almanya Balkanlar'da ve Afganistan'da, Japonya Irak'ta uluslararası işgalin aktif unsurları oldular.

Rusya'nın ve Çin'in, sadece Asya kıtasında değil aynı zamanda dünya genelinde silah ticaretinde çok kapsamlı bir rekabete hazır hale geldiklerini söylemek mümkün.2000 yılından 2013 yılına kadar geçen süreçte Çin askeri harcamalarını tam on kat arttırmış bulunuyor. Çin'in askeri harcamalarda, ABD'den sonra ikinci sırada bulunması, ekonomik yayılmacılığa paralel olarak askeri olarak etkinlik alanını genişletmesi bakımından bir fikir verebilir.

Ekonomik kriz içerisinde bulunan ABD'nin askeri harcamaları genellikle sabitlenirken Çin'in askeri harcamalarında sürekli bir artış söz konusudur.

Rusya, askeri harcamaları bakımından dünyanın üçüncü ülkesi olup, askeri bütçesi genelde bir artma eğilimi içerisindedir. Rusya ve Çin ittifakı, sadece Asya'da güç olmakla sınırlı olmayıp, Afrika'dan Latin Amerika'ya kadar geniş bir alanı kapsıyor. Çin'in ve Rusya'nın özellikle uzay araştırmaları konusunda stratejik bir ittifak oluşturmaları, ABD'nin uzay savunma sistemlerine bir meydan okuma olarak değerlendiriliyor. Bugünkü verilere göre ülkelerine ekonomik ve askeri olarak gelişme potansiyelleri dikkate alındığında, 2045 yılında ABD'nin askeri harcaması, 1 trilyon 335 milyar dolar, Çin'in 1 trilyon 270 milyar dolar, Hindistan'ın 654 milyar dolar ve Rusya'nın da 295 milyar dolar olacağı tahmin ediliyor. Bu tahmini verilerde bazı değişiklikler olsa da, Asya sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda askeri olarak da küresel dünya kapitalist sisteminin merkezi olacağını gösteriyor.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, 'ülke savunması' adı altında silahlanmaya yatırılan trilyon dolarlar uluslararası kapitalist tekellerin kasalarına akmaktadır. Büyük kapitalist devletler, silah ticaretinde gelen paraların akışını düzenlemekte aktif olarak rol almaktadırlar. Ortadoğu'ya en çok silah satan dünyanın ilk üç ülkesi, ABD, İngiltere ve Fransa'dır. Bunları Rusya ve Çin izlemektedir. Örneğin 2003'te, Fransa'nın doğrudan devlet kanalıyla gerçekleştirdiği silah ticareti 4,3 milyar dolarken, 2004 yılında bu rakam 7,2 milyar dolara ve 2005'te ise bu rakam 12 milyar dolar olarak gerçekleşti. ABD 1997-2003 yılları arasında silah ticaretinde sadece Ortadoğu'da değil dünya sıralamasında açık ara ile birinci sırada bulunmaktadır. Almanya'nın son yıllarda uluslararası silah rekabetine katılması için büyük bir yoğunluk içerisinde olduğu görülüyor. Almanya günümüzde yüzden fazla devlete silah satıyor. İsrail, Türkiye ve bütün Ortadoğu ülkeleri dışında, Hindistan, Kore, Güney Afrika, Singapur v.s. ülkelerde Almanya'nın silah müşterileri arasında bulunuyor. Çin'e uygulanan silah ambargosunun kalkması için AB bünyesinde uğraş veren iki ülke Almanya ve Fransa olması önemlidir.

Sipri Enstitüsü'nün araştırmasına göre, dünya silah harcamasının %46'sını yapan ABD'nin, askeri harcamalarını yaklaşık %20 arttırmasının ve 'terörizmle mücadele' iddiasının arka planında, Irak'ın ve Afganistan'ın işgal edilmesi bulunmaktaydı. Yine raporda yapılan analizlere bakıldığında, 2003 – 2005 yılları arasında askeri harcamalara 238 milyar dolar ek bütçe ayıran ve ekonomik krize rağmen askeri bütçesini sürekli artırma eğiliminde olan ABD'nin askeri

giderlerinin, Çin, Latin Amerika ülkeleri ve Afrika ülkelerinin tümünün toplamından fazla olduğu vurgulanıyor. Silah üretim ve ticaretinin aslan payını ABD'li şirketler alırken aynı zamanda dünyadaki bilinen silah üreticisi 100 şirketin 38'i Amerikalı. Bu şirketlerin dünya pazarındaki payı ise %62'dir. ABD'li 38 şirketin silah satışından aldığı pay 650 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır. "Dünya'nın ekonomik büyüme oranı 2004 yılında % 4,9 olarak gerçekleşirken, bir önceki yıla göre silahlanma ve askeri harcamalar aynı dönem içerisinde %8 oranında arttı. Dünyada kişi başına silahlanmaya ayrılan para 162 dolar, ABD'nin 2004 yılında kişi başına askeri harcaması ise 1600 olarak gerçekleşirken Afrika'dan Güneydoğu Asya'ya bir milyar insan günde 1 dolarla yaşamak zorunda kalıyor."[3] Birleşmiş Milletler Konseyi üyesi 5 ülke, dünya çapındaki silahlanmanın baş aktörleri olup silah sattıkları ülkelerin başında Ortadoğu ülkeleri gelmektedir. Dünya çapında ihraç ettikleri silahların önemli bir kesimi, petrol üretim merkezli ülkelere yapılmaktadır. Özellikle veto yetkisine sahip olan Güvenlik Konseyi üyesi ülkelerin, aynı zamanda dünya silah ticaretinin ilk beş ülkesi olması da oldukça dikkat çekici bir durumdur.

Tablo-2: Birleşmiş Milletler Konseyi Üyesi 5 Ülkenin Silah İhraç Ettiği Bölgeler/Yüzde Oran[4]

Satan Ülkeler	Satılan Bölgeler/Yüzde Oran			
	Latin Amerika	Afrika	Asya	K.Afrika ve Orta Doğu
Amerika	%3	%0,6	%22	%40
İngiltere	%0	%0,5	%13	%72
Fransa	%2	%0	%23	%40
Rusya	%2	%9	%62	%15
Çin	%0	%23	%45	%18

Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi üyesi 5 ülke, dünyanın dört bir yanına silah ihracatı yapmaktadırlar. Beşli ülkenin silah ticaretinde Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleri ön plana çıkmaktadır. İngiltere %72'lik bir oranla birinci sırada

[3] www.sipri.com, www.bancworld.com ve L'année Stratégique2006/Analiyse des enjeux internationaux Yearbook of World Disarmament

[4] www.controlarms.org/Documents

bulunurken, ABD ve Fransa %40 ile ikinci sırada gelmektedirler. Bunları Çin ve Rusya izliyor. Rusya, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da 5.sırada bulunurken Asya'da %62'lik bir oranla birinci, Çin % 45'lik bir oranla ikinci, Fransa 3. sırada bulunmaktadır. ABD yine %22'lik bir oranla 4. sırada bulunuyor. Afrika kıtasında Çin'in belirgin bir etkinliği gözlenmektedir. Rusya ise 2.sırada bulunmaktadır. Konumuz bakımından üzerinde durduğumuz nokta, dünya'nın kaderini belirleyen ve BM'de veto hakkına sahip 5 ülkenin Ortadoğu bölgesini bir silah deposu haline getirdikleri çok net olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Demek ki, Ortadoğu'nun silah ticaretinin merkezi haline getirilmesi, uluslararası kapitalist güçlerin çok bilinçli olarak benimsedikleri ve uyguladıkları politikalardan biridir. Özellikle 1970'lerden başlayan ve 1980'lerden ciddi boyutlara varan ve sürekli bir artma eğilimi içerisinde olan silahlanmanın merkezinde, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun bulunması, uluslararası küresel sistem güçlerinin izlemiş olduğu bir stratejidir. Bu bölgenin stratejik bir eksen olması ve sürekli askeri çatışmaların merkezinde bulunması ile 5'li ülke tarafından silah ihracatının sürekli hale getirilmesi birbirini tamamlayan paralel politikalardır. Dünya çapında ve özellikle Ortadoğu'da silahlanmanın teşvik edilerek uluslararası sermayenin karlarını maksimize eden en önemli politikalardan biridir.

Devletler tarafından korunun silah tekelleri kendileri doğrudan silah ticareti yaptığı gibi aynı zamanda kendi şirketlerine ait silah üretim lisansını 45 ülkeye vermiş bulunuyorlar. Böylece, silah üretimi dünyanın birçok ülkesinde çok kapsamlı olarak gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası 'mafya şirketleri' aracılığıyla, dünyanın hemen her yerinde 'hafif' silahların satışını örgütleyen silah tekelleri, aynı zamanda yüksek askeri teknolojiyi birçok ülkeye pazarlamaktadırlar. Özellikle G-8'ler üyesi ülkelerin patentlerini taşıyan uluslar üstü silah tekeller, dünyanın 24 ülkesine yüksek askeri teknoloji sattıkları Birleşmiş Milletlerin raporlarında yer almaktadır. Örneğin, İsrail'e nükleer silahların üretimi için yüksek askeri teknolojiyi satan ABD ve İngiltere'dir. Saddam gericiliğine, kimyasal silah sanayinin üretimi için yüksek teknolojiyi pazarlayan Fransa, Almanya, Rusya ve İngiltere gibi ülkelerdir. Pakistan, Kuzey Kore, Güney Afrika ve İran gibi ülkelere nükleer savaş başlıklarının üretimi için yüksek askeri teknolojiyi satanlar, BM Güvenlik Konseyi üyeleridir.

Silah ticaretinin yaklaşık olarak % 85'ini ellerinde tutan BM Güvenlik Konseyi ve G-8'ler üyesi ülkelerin müşterileri özellikle petrol üreticisi ülkelerdir. Bu ülkeler uçak, füze, tank, top, savaş gemisi gibi gelişmiş savaş araçlarının yaklaşık

olarak %83'ünü, BM Güvenlik Konseyi ülkelerinden satın almaktadırlar. Bunların %46'sını ABD'den, %26'sını İngiltere'den, %11'ini Rusya'dan, %6'sını Fransa'dan ve %1'ini de Çin'den satın almaktadırlar.[5] Bu somut veriler, uluslararası çatışmanın merkezinde olan Ortadoğu'nun silahlandırılmasında etkin olan güçlerin kimler olduğunu ortaya koymaktadır. Hem BM Güvenlik Konseyi üyesi hem de G-8'leri oluşturan bu ülkelerin dünya silah üretiminin, ihracatının ve dağıtım organizasyonun başlıca aktörleri oldukları hemen herkesin bildiği somut bir olgudur. Ekonomik ve politik açıdan henüz bir bütün olarak küresel kapitalist sistem içerisine çekilmemiş bölgelerde, lokal savaşlar yaygınlaştırılarak toplumsal bir kaosun yaratılması, küresel kapitalist sistemin, yeni savaş politikalarının bir başka biçimini oluşturmaktadır.

Buradan dikkat çekmek istediğimiz nokta, Kuzey Afrika'nın ve Ortadoğu ülkelerinin, büyük kapitalist küresel güçler tarafından silah ticaretinin merkezi haline getirilmesidir. Doğal olarak bu sorunun daha somut olarak kavranması için, bölge ülkelerinin silahlanmaya yönelik politikalarını da inceleme konusu yapmak gerekir. Özellikle hem kapitalist küresel güçlerin bölgesel stratejilerini anlamak hem de körfez devletlerinin oluşturduğu bölgesel politikaları ve ekonomik ilişkiler analiz edebilmek bakımından üzerinde durulması gereken çok önemli bir noktadır.

Tablo-3: G-8'lerin Pazarladıkları Klasik ve Hafif Silahlar/2000-2010[6]

Ülkeler	Klasik Silah/Milyon Dolar/ 2000-20010	Hafif Silah/Milyar Dolar/2003-2010
ABD	3,51	12,41
İngiltere	1,10	5,42
Fransa	0,92	1,85
Rusya	0,85	1,35
Almanya	10 800	156,7
İtalya	2.700	298,7
Kanada	Rakam verilmemiş	42,2
Japonya	Rakam verilmemiş	70,3

[5] www.controlarm.org/documants

[6] www.controlarm.org/documants

Küresel sistem yönlendirici durumunda olan G-8'ler tarafından dünyanın değişik ülkelerine pazarlanan top, roket atar, füzesavar, geliştirilmiş makineli tüfekler vb. klasik ve hafif silahların alıcıları arasında Ortadoğu ve Afrika ülkeleri yine öncelikli olarak ön plana çıkmaktadır. Yukarıdaki tablo, ilgili ülkeler tarafından resmi olarak açıklanan ve BM'ni kayıtlarına geçen klasik ve hafif silahların satış miktarlarını vermektedir. Kapitalist sistemin merkez ülkelerinin 5 yıl içerisinde gerçekleştirdikleri klasik silah satışlarının toplam miktarı 261 milyar dolardır. ABD bu satışların % 57,8'ne sahip. İngiltere % 16,4 ile ikinci, Fransa % 11,4 ile üçüncü ve % 9,9 ile Rusya dördüncü sırada bulunmaktadır.

Dünya'nın kapitalist merkez ülkeleri, silah pazar alanını geliştirmek için dünya çapında küçük ve orta ölçekli bölgesel savaşları ve silahlı şiddet olaylarını çok bilinçli olarak körüklemektedirler. Ortadoğu ülkeleri, kapitalist barbarlığın yönetim merkezi durumunda olan G-8'lerin hem ağır silah hem de klasik ve hafif silah alım müşterileridir. Ortadoğu'nun petrol merkezli ülkeleri hemen her dönem, silah alımında birinci sırada bulunmaktadırlar. G-8'lerle birlikte Çin, Belçika, Hollanda, İsviçre, İsveç, Danimarka, Finlandiya, İspanya hatta Portekiz, Polonya ve Ukrayna gibi 24 ülke, Suudi Arabistan'a, Kuveyt'e ve BAE'ne silah satmaktadır. Örneğin, uluslar üstü silah tekelleri tarafından üretilen hafif silah sayısı 639 milyon adettir. Yaklaşık olarak 6 milyar olan dünya nüfusu ile karşılaştırıldığında her 10 kişiye bir silah düşmektedir. Bunun merkezinde ise Afrika ve Ortadoğu gelmektedir.[7]

[7] www.amnesty.org/library

Tablo-4: 2004-2008 Yılları Arasında Ortadoğu Devletlerine Konvansiyonel Silah Satan ve Satın Alan Devletler[8]

Ortadoğu'ya Satın Alan Devletler	% Oran	Ortadoğu'da Silah Satın Alan Devletler	% Oran
ABD	53,6	BAE	19,6
Fransa	16,1	İsrail	19,0
Almanya	8,3	Türkiye	12,7
Rusya	7,1	Mısır	12,3
Çin	2,1	S.Arabistan	4,8
İsrail	1,9	İran	4,5
Belçika	1,6	Irak	4,5
Ukrayna	1,5	Yemen	3,7
İngiltere	1,1	Ürdün	3,2
Diğerleri	7,1	Uman	2,3
		Kuveyt	1,2
		Diğerleri	1,2

Amerika'nın askeri stratejisinde Ortadoğu ülkeleri çok özel bir rol oynar. Ortadoğu devletleri de özellikle ABD'nin silah deposu gibi bir işlev üstleniyorlar. Ortada düzeyde bir şehir kadar alanı ve bir milyonun altında nüfusu olan BAE, Kuveyt, Uman, Bahariyen gibi devletlerin sürekli yeni teknolojik silahlar almaları ABD'nin çok yönlü geliştirdiği ve uyguladığı bir politikadır. ABD'nin Ortadoğu silah ticaretinin % 50'den fazlasını karşılaması bölgesel savaşların süreklileştirilmesinin bir başka boyutunu oluşturuyor. Bugünkü Ortadoğu'nun içerisinde olduğu savaşın tarafları olarak ABD, Fransa, İngiltere, Rusya ve Çin'in ön plana çıkmış olmaları, aynı zamanda bölgesel silah pazarına hâkim olmak doğrudan bağlantılıdır. Fransa'nın Suriye'ye yönelik olarak uygulamakta ısrar ettiği askeri müdahalenin nedenlerinden biri de, % 16,1 oranla silah ticaretinde ikinci sıradan bulunması ve yeni Pazar alanlarını geliştirmesidir, Almanya'nın özellikle son 15 yıldır silah sanayisinde yaptığı ataklar ve silahlanma stratejisine özel bir önem vermesi nedeniyle silah pazarına ihtiyaç duymaktadır. Almanya sesiz ama güçlü bir şekilde silah ticaretine yönelmesinin en somut örneği

[8] SIPRI Arms Transfers Database, <http://armstrade.sipri.org/>.

Ortadoğu'da elde etmeye başladığı pazar alanıdır. Almanya'nın Türkiye, İran, Mısır, Irak gibi devletlerle önemli askeri anlaşmalar yaptığı biliniyor. Ortadoğu'nun kalıcı askeri ilişkilere sahip olan ve geçmişten farklı olarak İran, Irak, Mısır ve hatta S:Arabibstan ile askeri anlaşmalar yapan Rusya, Ortadoğu pazarında mevcut dengesini koruyarak Ortadoğu'nun önemli müşterilerinden biri olmaya devam ediyor. Ortadoğu savaş merkezinde stratejik bir güç olan Rusya'nın askeri alan etkinliğini geliştirme potansiyeline sahip olduğunu Suriye denkleminde çok daha net olarak gördü.

Tablo-5: Dünya'nın Silah Üreticisi ülkelerin Ortadoğu'ya Konvansiyonel Silah Satışları[9]

Satın Alan Ülke	Rusya	ABD	Fransa	Almanya	İngiltere	Ukrayna	Kanada	Hollanda	İtalya	Diğer
Mısır	--	2 956	--	151	--	45	--	157	77	1 247
İran	1 707	--	--	5	162	--	--	--	--	269
Cezayir	941	119	16	--	--	88	4	--	--	219
Ürdün	–	227	-	12	415	--	4	-	-	106
S.Arabistan	--	3 691	185	5	--	--	98	--	68	31
BAE	–	1 526	3 034		38	4	226	2	--	47
Yemen	1117	--	--	--	--	--	63	--	--	196

2004 yılı verilerine göre, silah üreticisi ülkelerin Ortadoğu'nun 6 ülkesine sattıkları hafif konvansiyonel silahların tutarı yaklaşık olarak 18 milyar dolardır. ABD 8 milyar dolar ile birinci sırada bulunurken, ABD'yi 4 milyar dolarla Fransa, 3 milyar dolarla da Rusya takip etmektedir. 2008 yılında yine ilk sırayı ABD, ikinci sırayı Fransa, üçüncü sırayı Almanya alırken, Rusya dördüncü sırada görünüyor.2010 yılından itibaren Rusya'nın yükselişte olduğu görüyor. Ayrıca Çin'in kendisine bir Pazar alanı açmak için körfez petrol devletleriyle bir kısım enerji anlaşmaları yaptığı biliniyor.

[9] www.sipri.org

Nüfus yoğunluğu bakımından dünya sıralamasında çok önemli bir yer işgal etmeyen ama enerji kaynakları nedeniyle dünyanın stratejik merkezinde bulunan ülkeler çok bilinçli olarak silahlanmaya teşvik edilmektedir. Ayrıca değineceğimiz nüfus yoğunluğu ile kişi başına düşen silahlanma oranı bakımından dünyanın ilk sıralarında bulunmaları, iç ve bölgesel düşmanlıklarla pek ilgisinin olmadığını, uluslararası alandaki politik gelişmeleri ve bölgesel durumu az çok analiz eden herkesin kavrayacağı bir durumdur. Uluslar üstü silah tekellerinin Ortadoğu'ya sattıkları silahların miktarına ve türlerine baktığımızda, kapitalist küresel güçlerin izledikleri uluslararası askeri-politik strateji hakkında daha somut bir fikir edinebiliriz.

Özellikle petrol zengini Ortadoğu devletleri, silahlanmaya çok özel bir önem vermiş olmaları, bölgesel bir güç olmaktan çok küresel sermayenin uluslar üstü tekelleriyle olan zorunlu ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin ABD, 80 adet F16 savaş uçağını 5 milyar dolar karşılığında körfez ülkelerine sattı. Aynı devletlere Fransa 62 adet Mirage-2000-5 Mk2 modern savaş uçağını 3,4 milyar dolara sattı. Bölgesel rekabette yer alan özellikle Türkiye, Mısır ve S.Arabistan gibi devletler konvansiyonel silahlarda ABD çok önemli randa bağımlıdırlar. Uluslar arası alanda önemli bir askeri güç olan İsrail, özellikle ABD ve İngiltere'den silah almasına rağmen bağımlı bir durumda olmayıp güçlü bir silah sanayisine sahiptir. Öyle ki Türkiye silahlarının modernizasyonunun önemli bir kısmını İsrail üzerinde gerçekleştiriyor. Bölgesel bir güç olan İran ise kendi savaş sanayisini kurmak için çok ciddi bir strateji belirlemiş bulunuyor. İran silah sanayisinde Rusya, Çin ve Almanya önemli bir müşteridir. Bu nedenle AB'nin lider ülkesi Almanya, ABD, Fransa ve İngiltere'ye rağmen İran ile ilişkilerini korumakta ve geliştirmektedir. Bu bakımdan hem Ortadoğu'ya silah pazarlayan, hem de satın alan ülkelerin ekonomik ve politik ilişkilerine bakıldığında, Ortadoğu'da kesintisizce sürdürülen savaşta silah ticaretinin ne kadar önemli bir rol oynadığını görebiliriz

Tablo-6: Ortadoğu'ya Silah Satan Ülkeler [10]

Alıcı Ülke	Satıcı Ülke	Silah Âdeti	Silah Kodu	Silah Türü	Teslim Tarihi
CEZAYİR	Kanada	12	PW-100	Turboprop	2005
	Fransa	12	AS-355/555	Light helicopter	2005
	Rusya	36)	MiG-29SMT/Fulcrum	FGA ac	. .
		22	Su-24MK/Fencer-D	Bomber ac	2005
		28	Su-30MK/Flanker	FGA ac	....
		3	Drum Tilt Fire	control radar	2000
		3	Garpun/Plank Shave	Air surv radar	2002
		6	Pozitiv-ME1.2 Air/sea	surv radar	2000
		96	Kh-35 Uran/SS-N-25	Anti-ship missile	2000–2005
		12	R-77/AA-12	Adder BVRAAM	...
		24	TEST-71	AS/ASW torpedo	2000
BAHRİYEN	İngiltere	6	Hawk-100 T	rainer/combat ac	..
	ABD	1	AN/TPS-59	Air surv radar	.. .
MISIR	Hollanda	431	AIFV	IFV	2005
	Ukranya	3	An-74/Coaler-B	Transport ac	2005
	ABD	201	M-109A1 155mm	Self-propelled gun	2005
		200	M-109A1	delivery	2007
		6	AN/SPS-	48 Air surv radar	2005
		4	Mk-15 Phalanx	CIWS	2005
		414	AIM-9M Sidewinder	SRAAM	2005
		25	RGM-84L	Harpoon Anti-ship missile	. .
		22	RIM-116A	RAM SAM	. .
		100	M-1A1 Abrams	Tank	2005
		125	M-1A1 Abrams	Tank	2005
		21	M-88A2	HERCULES ARV	2005
	Çin	80	K-8 Karakorum-8	Trainer/combat ac	2005
IRAN	Almanya	150	BF-8L	Diesel engine (AV)	2005
	Rusya	29	Tor-M1/SA-15	Mobile SAM system	2005
		35	Zhuk	Ac radar	2005
		35	MiG-29SMT	combat	--
		493	9M338/SA-15	Gauntlet SAM	--
		1 500	BMP-2	IFV	2005
		1 000	T-72M1	Tank	199
		15 000	9M111/AT-4	Spigot Anti-tank missile	2005
		1200	9M113/AT-5	Spandrel Anti-tank missile	2005
		2500	9M14M/AT-3	Sagger Anti-tank missile	2005
	Çin	240	C-802/CSS-N-8	Anti-ship missile	2005
		85	FL-6	Anti-ship missile	2005
		20	TL-10/FL-8	Anti-ship missile	2005

[10] www.sipri.org, www.controlarm.org

		10	. . TL-6/FL-9	Anti-ship missile	2005
	Kanada	8	CH-2000	Light ac	2005
	Almanya	8	MTU-956	Diesel engine (SH)	2005
			66 BTR-80	APC	2005
	Macaristan	77	T-72	Tank	2005
		4	VT-55	ARV	2005
	ABD	16	Bell-205/UH-1	Huey-2 Helicopter	. .
		3	C-130E	Hercules Traspor	2005
IRAK		43	ASV-150/M-1117	APC	2005
	İtalya	2	Assad	Corvette	2004
		16	Bell-205/UH-1H	Helicopter	2004
			2 C-130B	Hercules Transport	. .
	Ürdün	100	M-113	APC	2005
		100	Spartan	APC	2005
	Polonya	2	W-3 Sokol	Helicopter	. .
		600	Dzik	APC/ISV	2005
		24	Mi-8/Mi-17/Hip-H	Helicopter	2005
	Türkiye	573	Akrep/Scorpion	Reconnaissance veh	2006
		72	Shorland	APC/ISV	2005
		100	BMP-1	IFV	2005
	İngiltere	49	BTR-80	APC	2005
ÜRDÜN	Almanya	4	EC-135/EC-635	Helicopter	. .
	Hollanda	3	F-16C	FGA ac	. .
	Rusya	8	PS-90A	Turbofan	. .
	G. Afrika	200	Ratel-20	IFV	2005
	UAE	10	AS-350/550	Light helicopter	2005
		8	S-70A/UH-60L	Helicopter	. .
		232	6V-53	Diesel engine (AV)	
		17	AN/APG-66	Ac radar	. .
	ABD	50	AIM-120C	AMRAAM BVRAAM	. .
	Özbekistan	2	Il-76MF/Candid	Transport ac	. .
	Türkiye	100	AIFV-APC	APC	. .
LİBYA	İtalya	10	A-109K	Light helicopter	2006
	ABD	8	C-130H Hercules	Transport ac	2005
FAS	Fransa	27	RDY	Ac radar	. .
		27	Mirage F-1	combat	. .
	Rusya	6	2S6M Tunguska	AAV(G/M)	2005
		96	9M311/SA-19	Grison SAM	2005
	İspanya	120	M-60A3 Patton-2	Tank	. .
	UAE	1	Mahmal Landing	craft	. .
	İngiltere	16	Super Lynx-300	Helicopter	2005
		12	F-16C	FGA ac	2005
UMMAN		32	T-800	Turboshaft	2005
		7	PANTERA	Ac El/Op system	. .
		80	AGM-65D	Maverick ASM	. .
	ABD	50	AIM-120C	AMRAAM BVRAAM	. .
		100	AIM-9M	Sidewinder SRAAM	. .
		100	Javelin	Anti-tank missile	. .
	Fransa	3	La Fayette/F-3000S	Frigate	2005
	Almanya	100	Deutz V-10	Diesel engine (AV)	2005

S.ARABİSTN	Pakistan	20	MFI-17	Supporter Trainer ac	2005
	İngiltere	72	Eurofighter/Typhoon	FGA ac	..
	ABD	4	Cessna-550 Citation-2	Light transport ac	2005
		523	6V-53	Diesel engine (AV)	2005
		85	An/AAQ-13 Lantrin	Ac El/Op system	..
		45	AN/AAQ-14 Lantrin	Ac radar	..
		500	AIM-120C	AMRAAM BVRAAM	2005
		150	AIM-9M	Sidewinder SRAAM	..
SURİYE	Rusya	14	Su-27SK/Flanker-B	FGA ac	..
		420	Igla/SA-18	Grouse Portable	..
BAE	Kanada	8	PW-100	Turboprop	2004
	Danimarka	6	SCANTER-2001	Sea surv radar	..
	Fransa	62	Mirage-2000-5 Mk-2	FGA ac	2007
		46	Leclerc	DNG ARV	2004
		4	Ocean Master	MP ac radar	..
		1 134	MICA	BVRAAM	2005
		96	MM-40-3	Exocet Anti-ship missile	..
		4	Baynunah	Corvette	..
		500	R-550 Magic-2	SRAAM	
	Almanya	600	Storm Shadow/SCALP	ASM	2005
		32	Tpz-1 Fuchs	APC	..
	İtalya	85	BF-6M	Diesel engine (AV)	2005
		24	MTU-595	Diesel engine (SH)	..
		436	MTU-883	Diesel engine (AV)	2004
		8	AB-139	Helicopter	..
	Libya	12	NA-25XM	Fire control radar	..
	Romanya	12	CH-47C	Chinook Helicopter	..
	Rusya	10	SA-330	Puma Helicopter	2007
		50	96K9 Pantzyr-S1	Mobile SAM system	..
	G.Afrika	1 008	9M311/5A-19	Grison SAM	..
	İspanya	28	RG-31	Nyala APC/ISV	..
	İsveç	4	C-295MPA	ASW/MP ac	..
	ABD	6	Giraffe AMB-3D	Air surv radar	..
		80	F-16E	FGA ac	2005
		49	AGM-114K HELLFIRE	Anti-tank missile	2005
		240	AGM-114L HELLFIRE	Anti-tank missile	2005
		1 163	AGM-65D	Maverick ASM	..
		159	AGM-88 HARM	Anti-radar missile	2005
		267	AIM-9M Sidewinder	SRAAM	2005
		1 000	Javelin	Anti-tank missile	..
		52	RGM-84 Harpoon	Anti-ship missile	..
		237	RIM-162 ESSM	SAM	..
		10	Bay Patrol	craft	2005
YEMEN	Rusya	12	Ka-52/Hokum-B	Combat helicopter	..
		8	MiG-29SMT/Fulcrum	FGA ac	2005
		180	BMP-2	IFV	2005
		50	Kh-29/AS-14	Kedge ASM	2005
		176	R-73/AA-11	Archer SRAAM	2005
		88	R-77/AA-12	Adder BVRAAM	2005

Nüfus yoğunluğu bakımından dünyanın küçük ülkeleri kategorisinde bulunun, özellikle körfez ülkeleri silah alıcısı sıralamasında ilk sıraları paylaşmaktadırlar. Örneğin 722.000 nüfusa sahip BAE'ne 16 ülke silah satmaktadır. 943.000 nüfusa sahip Kuveyt, 1.600 dolar ile dünya çapında kişi başına silahlanmaya en çok para ayıran ülke, 19 milyon nüfusa sahip S.Arabistan, GSMH'da dünya genelinde silahlanmaya en çok pay ayıran ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Tablo-5' de görüldüğü gibi silah üreticisi ülkelerin hemen hemen tamamı, Ortadoğu'nun bir kaç ülkesine, değeri milyar dolarlarla ifade edilen silahları satmak için her yolu denemektedirler. Dikkat çeken bir başka nokta, küresel kapitalist güçler, Ortadoğu bölgesini 'barış ve özgürlüğü' getirecekleri iddiasıyla işgal ederken, bölgede, son 20 yılın silahlanmasında en yüksek oran 2001-2005 yılları arasında gerçekleştirilmiş. Savaş uçakları, helikopterler, tanklar, toplar, füze sistemleri ve hatta nükleer silahlarda kullanılacak araçların satışında yaşanan patlamanın 2000 yılından sonra yaşanması dikkat çekicidir. Yani bölgenin küresel kapitalist güçler tarafından işgal edilmesi ile silahlanma artışı eş zamanlı olarak gelişmektedir. Umman, BAE, Kuveyt ve S. Arabistan'a silah satışında ABD'nin aslan payına sahip olduğu yukarıdaki verilerden çok daha net olarak görülmektedir. ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, Kanada ve Rusya, ağır savaş silahlarını bölgeye pazarlamak için, yoğunluklu bir faaliyet içerisindedirler. Bölgenin küresel kapitalist barbarlar tarafından silah deposu haline getirildiği mevcut ülkelerin silah envanterinden kolayca anlaşılmaktadır.

2-Uluslararası Tekeller Ve Silah Tekelleri

Son derece etkili geliştirilmiş hafif siyahların yoğun olarak BOP kapsamındaki ülkeler ile Batı Sahra'nın alt kısmındaki Orta Afrika ülkelerine satılması tesadüf değildir. Bu alanlarda yaygın şekilde işgal ve iç savaşların yaşanması, kapitalist barbar devletlerin ve uluslar üstü tekellerin askeri-ticari faaliyetleriyle doğrudan bağlantılıdır.

Belirtildiği gibi özellikle, geliştirilmiş taşınabilir etkileyici vuruş özelliklerine sahip silahların dünyanın dört bir yanında lisans izniyle üretilmesi, uluslararası tekellerin çok bilinçli bir faaliyetidir. Bu ölümcül ticari faaliyet, kapitalist barbar devletlerle uluslar üstü tekellerin birlikte oluşturdukları 'silah satış lobileri' tarafından yürütülmektedir. Dünya genelinde en büyük iş hacmine sahip tekellerin önemli bir kısmının silah üretimi işine de girmiş olmaları şaşırtıcı değildir.

Tablo-7: Uluslalar-üstü Silah Tekellerin İş Hacmi ve Net Kar/Milyon Dolar/Çalışan İşçi [11]

Silah Şirketleri-Ülkeler	Satılan Silah Değeri			İşçi sayısı
			Net kazanç/ milyon dolar	
	2004	2003	2004	2004
1- Boeing/USA	27 500	24 370	1 872	159 000
2- Lockheed Martin/ USA	26 400	24 910	1 266	130 000
3-Northrop Grumman/ /USA	25 970	22 720	1 084	125 400
4- BAE Systemse/ UK	19 840	15 760	–855	90 000
5- Raytheon/ USA	1715 0	15 45 0	417	79 400
6 - General Dynamics/USA	15 150	13 100	227	70 200
7 -EADS/Europe	9 470	8 010	1 280	110 660
8-Thales/France	8 950	8 350	246	55 480
9 – United Technologies/USA	6 740	6 210	2 788	209 700
10- L-3 Communications/USA	5 970	4 480	382	44 200
11- Finmeccanica/Italy	5640	4 550	681	51 030
12 -SAIC/USA	4 670	3 700	409	42 400
13 - Computer Sciences/USA	4 330	3 780	810	79 000
14 -14 Rolls Royce/ UK	3 310	3 020	375	35 400
15-DCNj France	3 240	2 150	260	12 280
16- Halliburton/USA	3 100	1 790	–979	97 000
17- General Electric/USA	3 000	2 400	16 819	307 000
18–Honeywell International/USA	2 810	2 560	1 281	109 000
19 -Mitsubishi Industries/ Japan	2 500	2 430	37	34 310
20 - ITT Industries/USA	2 410	1 790	432	44 000
21- GKN/UK	2 400	2 020	1 020	36 600
22- United Defense/USA	2 290	2 050	166	7 700
23- Groupe Snecma/France	1 950	1 750	291	39 490
24 - Saab/ Sweden	1 930	1 700	148	11 940
25- Alliant Techsystems/USA	1 740	1 460	154	14 000
26- Rheinmetall/FRG	1 720	1 810	125	18 280
27- CEA/France	1 720	1 540	333	14 940
28- Rheinmetal/FRG	1 720	1 810	. .	6 799
29-Sikorsky/USA	1 690	1 520	. .	8 980
30 -G. Dassault Aviation/F	1 670	1 810	383	12 040
31- EurocopterGroup/France	1 620	1 440	. .	. .
32 - Harris/USA	1 550	1 170	33	10 900

[11] www.sipri.org, www.controlarm.org

33 - Rockwell Collins-USA	1 540	1 270	301	15 800
34- Dyncorp (CSC)/	1 430	1 660	. .	. .
35- Goodrich/USA	1 420	1 320	172	21 300
36- QinetiQ/UK	1 390	1 110	129	10 400
37-AircraftIndustries/Israel	1 370	1 310	82	14 570
38- K. Heavy Industriesi/ Japan	1 320	1 370	106	28 680
39- Textron/USA	1 300	1 400	365	44 000
40- Titan Corporation/USA	1 290	1 010	–38	12 000
41- DRS Technologies/USA	1 280	940	*98* 6	1 5 660
42- Smiths/ UK	1 240	1100	390	26 730
43- Sukhoio/Russia	1 200	1 370	42	32 810
44- O. Factories/İhdien	1 150	1190	*5*	. . . .
45- Anteon/USA	1 130	920	62	8 800
46- G.Sagem/Fr	1 090	830	166	15 370
47- New Izar/ Spain	1090	830	---	5 560
48- VT Group/UK	1040	840	49	11 000
49- ThyssenKrupp,/FRG	1030	1 110	123	184 360
50- EDS-USA	990	690	158	117 000
51- Mitsubishi Electric/Japan	950	820	658	97 660
52- Almaz-Anteio/ Russia	930	750	55	93 000
54- Cobham/UK	900	680	155	9 860
55- EG&G/USA	880	720	. .	11 600
56- Engineered . Systems/USA	840	540	76	3 280
57- Samsungr S. Korea	800	670	800	222 000
58-Krauss-Maffei Wegmann/FRG	750	710	--	2 500
59- GIAT Industries/France	730	820	100	5 000
60 Devonport Managementt UK	720	570	42	4 950

Silah üretiminde yer alan tekellerin önemli bir kesimi aynı zamanda otomobil, elektrik ve elektronik gibi sanayi dallarında da üretim yapmaktalar. Örneğin; General Motor, Sony, Toyota, Benz, Tahles, Thyssen gibi uluslar üstü şirketler, otomobil, tren, elektrik-elektronik sanayi alanında faaliyet gösterirken savaş sanayisi üretiminde de yer almaktadırlar. Ancak tablo-6'da tekellere ait verdiğimiz veriler, sadece silah üretimindeki rakamları oluşturmaktadır. Dünyanın en büyük 500 şirketi içerisinde silah üreten 100 şirkettin, 2003 yılındaki genel kar miktarı 223 milyar dolar olarak gerçekleşirken, bu oran, 2004 yılında yaklaşık olarak 290 milyar dolar olup, açıklanan net karları ise 97 milyar dolardır. Dünyanın silah üreten ilk 100 şirketinde yaklaşık olarak 4 milyon işçi

çalıştırılmaktadır. Önemli bir istihdamı oluşturan bu şirketlerin, silah üretim kapasitesi son yıllarda ciddi oranlarda artmış bulunuyor.

Silah üretiminde yer alan uluslar üstü 100 şirketin 42'si ABD, 9'u Fransa, 8'eri Almanya ve İngiltere, 5'i Japonya, 4'ü İsrail, 3'ü Rusya, 2'şeri İtalya ve Kanada patentlidir. Dünya kapitalist ekonomik sistemi içerisinde belirgin bir güce sahip olan ABD, silahlanma alanında da dünya pazarını belirlemede rakipsizdir. ABD patentli uluslar üstü tekeller, dünya ticaretinin önemli bir alanını elinde tutmaktadırlar. ABD'yi izleyen Fransa, İngiltere, Almanya ve Japonya, Rusya, İtalya ve Kanada yani diğer G-8'ler patentli şirketlerin toplamı 37'dir. Bir başka ifadeyle G-8'lerin patentini taşıyan uluslar üstü şirketlerin sayısı 79'dur. Dünya silah üretiminde etkin olan ilk 10 uluslar üstü şirketin 7'si ABD, 3 tanesi de Almanya, Fransa ve İngiltere patentlidir. Dünyada bilinen silah üreticisi 100 şirketin 42'ine sahip Amerika dünya silah pazarının da %62 sini elinde tutuyor. Ayrıca ABD'li 42 şirketin silah satışından aldığı pay 650 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır.

Dünya silah üretimi ve ihracatının % 85'ine sahip G-8 patentli uluslar üstü şirketlerin(aynı zamanda otomotiv, elektrik ve elektronik alanında da üretim yapan) silahlanmadaki payları her yıl artarak devam etmektedir. Genel kar marjlarının artırılmasında silah ticaretinin payı oldukça büyüktür. Ayrıca verilerini sunduğumuz 60 şirketin silah pazarındaki en önemli müşterileri Ortadoğu ülkeleridir. Irak'ın askeri savaş kapasitesini artırmak ve özellikle kimyasal silah üretimini gerçekleştirmek için, gerekli teknolojik transferi yapan, kimyasal fabrikaları kuranların uluslar üstü tekeller olduğu hemen herkesin bildiği bir gerçek. Tablo'da isimlerini verdiğimiz uluslar üstü şirketlerin önemli bir kesiminin Saddam iktidarı ile doğrudan veya dolaylı ticari bağları vardı. Örneğin, Irak'ın silah askeri programlarını ve özellikle kimyasal silah geliştirme programlarında etkin rolleri olan yaklaşık olarak 208 tane çok uluslu şirket görev aldı. Bunlardan 86 Batı Alman şirketi, 18 Amerikan, 18 İngiliz, 16 Fransız, 12 İtalyan, 11 İsviçre, 17 Avusturya, 8 Belçika, 4 İspanyol şirketi, 3 Arjantin, 1 Japonya, 1 Mısır, İsveç, 2 Hollanda, 1 Polonya, 1 Hindistan, 2 Monako, 1 Jersey şirketi.[12] G-8 üyesi ülkelerinden Almanya, ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya patentli 150 uluslar üstü tekelin, Irak'ın kimyasal silah sanayisinin geliştirilmesinde doğrudan sorumludurlar. Irak'ın silah programını

[12] Pierre Salinger-Eric Laurent, *Körfez Savaşı-Gizli Dosya,* E yay. , İstanbul, 1991, syf.23.

geliştirdiklerinden dolayı, 8 yıl içerisinde, silah tekellerine ödenen para yaklaşık olarak 76 milyar dolardır.

Uluslararası silah şirketleri ile küresel kapitalist güçler arasındaki ilişki çok yönlüdür. Diğer üretim alanlarından farklı olarak, silah ticaretinde şirket-devlet ilişkisi nispeten karmaşıktır. Devletler söz konusu şirketler için pazar alanlarının yaratılmasında oldukça aktiftirler. Devletler adına yapılan silah satış sözleşmeleri bir bakıma, uluslar üstü şirketlerin adına yapılmış demektir. Bu nedenle tekstil, otomobil, elektronik gibi alanlarda uluslar üstü şirketler doğrudan kendileri adına uluslararası anlaşmalar imzalarken, şirketlerin silah üretimi ve pazarlanması söz konusu olduğunda, ilgili devletlerle birlikte hareket etmeleri bir bakıma 'zorunlu'dur. Bu nedenle büyük küresel kapitalist güçlerin devletler adına yapmış oldukları silah anlaşmaları aynı zamanda uluslar üstü tekeller adına yapılmış demektir. Küresel güçlerin silah ticaret anlaşmalarında doğrudan rol almaları, hem silah teknolojisi üretimi ile ilgilidir hem de ürettikleri silahların başka ülkelerin eline geçmesini engelleme çabasıdır. Ayrıca silah tekelleri ile devlet arasında doğrudan bir ilişkinin bulunmasının bir başka nedeni de teknoloji transferinin denetlenmesidir. Bu nedenle, devletlerin ve tekellerin birbirine bağımlı bir tarzda silah ticareti anlaşmaları imzalamaları, küresel güçlerin stratejik çıkarlarıyla ilişkilidir. Her iki durumda da, silah ticareti, küresel kapitalist güçlerin karını maksimize eden bir alandır.

Silah üreticisi olan hemen her ülke, silah satışında gözlerini diktiği üç merkez bulunuyor: Ortadoğu, Avrasya ve Afrika Sahrası. Öncelikli olarak BOP kapsamındaki ülkeler ve dahası körfez ülkeleri ve çevresi ön plana çıkmaktadır. Dünya silah ihracatçısı ilk 10 ülke başta olmak üzere yaklaşık olarak 24 ülke, Ortadoğu bölgesine silah satmaktadır.

3- Ortadoğu Ülkelerinde Silahlanma

Ortadoğu bölgesinin uluslararası rekabete konu olmasının önemli nedenlerinden bir tanesinin silahlanma yarışıdır. Dünya genelindeki silah ticaretinin yaklaşık olarak yüzde 40'nın Ortadoğu ülkelerine yapılması, şiddet ve çatışmanın süreklileştirmesine yol açmaktadır. 1.Dünya savaşından beri, politik istikrarsızlığın hüküm sürdüğü Ortadoğu, lokal savaşların merkezinde bulunan bir bölgedir. Uluslararası çatışmalara konu olması nedeniyle de bölgedeki silahlanma oranı dünya ortalamasının çok üstünde bir rakamı oluşturmaklardır. Bölgenin coğrafik yapısı, jeopolitik konumu, dünya ekonomik

sistemi içerisindeki önemi vs. dikkate alındığında, bölge uluslararası kapitalist sistemin merkezinde bulunması anlaşılır bir durumdur. Küresel kapitalist sistem dünyanın askerileştirilmiş kapitalist ekonomik yapıya entegre etmesinin en somut örneği, Körfez ülkeleridir. Bölge devletlerinin askeri durumu genel bir analize tabi tutulduğunda, özellikle asker sayısı, silah potansiyeli, ülke ekonomisi içerisindeki rolü dikkate alındığında çok daha net olarak anlaşılır.

Tablo-8: Ülkelerin Askeri Potansiyeli [13]

Ülke	Aktif askeri	Yedek askeri	Yarı askeri	Toplam	1000 kişi başına Toplam	1000 kişi başına düşen aktif
Cezayir	130,000	150,000	187.200	467.200	13.7	3.8
Bahreyn	8,200	0	11.260	19.460	26.7	11.3
İran	523.000	350,000	1.490.000	2.363.000	35.6	7.9
Irak	271.400	0	531.000	802.400	27.7	9.4
Ürdün	100.500	65,000	10.000	175.500	28	16
Kuveyt	15.500	23.700	7.100	46.300	17.2	5.8
Lübnan	59.100	200.000	20.000	279.100	69.5	14.7
Libya	7.000	40.000	0	116.000	18.3	12
Umman	42.600	0	4.400	47.000	13.8	12.5
Filistin	0	0	56.000	56.000	14	0
Katar	11.800	0	0	11.800	13.4	13.4
S.Arabistan	233.500	0	15.500	249.000	8.7	8.1
Suriye	295.000	314.000	108.000	717.000	32.9	13.6
Fas	195.800	150.000	50.000	395.800	12,7	6,3
Tunus	35.800	0	12.000	47.800	4.6	3.4
BAE	51.000	0	0	51.000	10.6	10.6
Yemen	66.700	0	71.200	137.900	6	2.9
İsrail	176.500	565.000	8.000	749.500	94.4	22.2
Türkiye	610.525	378.700	45.181	1.034.406	13.5	8

Kuzey Afrika'nın deniz kıyı şeridinden Ortadoğu ülkelerini kapsayan 17 ülkenin- Türkiye ve İsrail hariç- toplam nüfusu yaklaşık olarak 325 milyon civarındadır. Dünya nüfus ortalaması ve asker sayısı dikkate alındığında, Ortadoğu ülkelerinin asker sayısı oldukça fazladır. Çin'in 1 milyar 300 milyon nüfusa karşılık asker

[13] www.mees.com, Yearbook of World Disarmament, *www.sipri.com* ve L'année Stratégique203/Analiyse des enjeux, International Institute for Strategic Studies; Hackett, James (ed.) (14 March 2013). *The Military Balance 2013*

sayısı 2.250.000'dir Aynı şekilde dünyanın en gelişmiş askeri gücüne sahip ABD 290 milyon nüfusa karşılık 1.433.000 asker bulundururken, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinin aktif asker sayısı yaklaşık olarak 2.112.000'dir. Türkiye, Irak ve İsrail gibi ülkelerinde askeri kapasiteleri hesaplandığında 2,950.800 olup bölgenin askerileştirilmesi bakımından bize çok dana net bir fikir veriyor. Aktif, yedek ve yarı askeri güçler olmak üzere 5,8 milyon, Türkiye ve İsrail eklendiğinde 7,6milyon askeri güç bulunuyor. Bütün bu veriler Ortadoğu'nun askerileştirilmiş bir toplumsal yapıya dönüştürüldüğünü gösteriyor. Örneğin nüfus başına en çok askeri sahip olan ülkeler Ortadoğu'dadır. Örneğin İsrail'de her 1000 kişiden 94,4 gene, her 1000 kişiden 22,2 kişi aktif asker pozisyonundadır. İran'da her bin kişiden 35,5 genel asker, aktif askeri ise 7,9, Suriye'de iç savaş öncesinde 1000 kişiden 13,6'sı, BAE 10,6'sı, S.Arabistan'da 8,1'i, Katar'da 13,4'ü aktif askerdir. Dünyanın hiçbir bölgesinde bu düzeyde askerileştirilmiş bir toplum yoktur. Ortadoğu'nun savaş bölgesi haline gelmiş olması ve milyonlarla ifade edilen ölümlerin yaşanmış olması, askerileştirilmiş bir toplum yaratılmakla doğrudan ilişkilidir. Ayrıca aşiretsel bağların güçlü olduğu bölgede, her aşiretin kendisine özgü bir askeri gücünün bulunması, toplumsal yapının çok önemli oranda askerileştirilmiş bir yapı haline getirildiğini gösteriyor.

Ekonomik, sağlık, eğitim, sosyal yaşantı bakımından ciddi sorunlar yaşayan bölgenin askerileştirilmesi, uluslararası kapitalist güçlerin, Ortadoğu'ya yönelik uyguladıkları politikalarla yakından ilgilidir. Kapitalist devlet mekanizmasının en önemli gücü olan ordu, aynı zamanda üretmeden sürekli tüketen toplumun en asalak kesimini oluşturur. Bir ordunun beslenmesi için toplumun diğer kesimlerinin yaşam standartlarının sınırlandırılması anlamına gelir ki, bu durum özellikle ekonomik olarak geri ve uluslararası sermayeye bağımlı ülkelerde çok daha belirgin olarak hissedilir.

Dünyanın en çok askerileştirilmiş bölgesi olarak ön plana çıkan Ortadoğu devletleri, kapitalist tekellerin en önemli en büyük silah müşterileridir. Bütün savaş araçlarının pazarlandığı, silah tüccarlarının merkez üst kurduğu bölgede askeri teçhizatlanma oranının oldukça yüksek olması dikkat çekici bir durumdur.

Tablo-9: Askeri Savaş Araçlar[14]

Ülke	Tank ve Diğer Zırhlı Araçlar	Hava Kuv. Savaş Uçak Sayısı ve helikopter		Savaş Gemilerinin Genel Toplamı	**Nükleer Gücü**
		Uçak	Helikopter		
Cezayir	4245	290	120	10	----------
Mısır	6100	550	238	58	Potansiyeli var
İran	6390	430	170	83	Potansiyeli var
Irak	---	---	---	---	-------
Ürdün	1700	75	32	25	-------
Kuveyt	1070	85	45	45	ABD Nük silahları
Libya	3050	420	175	80	-------
Fas	2400	115	65	40	-------
Umman	400	46	40	38	------
Katar	420	32	36	30	ABD Nük silahları
S. Arabistan	4890	330	154	140	ABD Nük silahları
Sudan	100	16	25	9	------
Suriye	9600	535	377	38	------
Tunus	800	65	42	24	------
Yemen	2360	155	77	41	ABD Nük silahları
BAE	1350	170	95	34	ABD Nük silahları
Bahreyn	600	68	---	11	ABDNük silahları
Lübnan	560	---	---	---	------
TOPLAM	45025	3357	1691	696	

Dünya çapında silahlanmaya en çok ağırlık veren üç ülkenin-Türkiye-İsrail-Irak- askeri kapasitesi bu sayılara dâhil olmadığı halde, bölgenin askerileştirilmesinin çok üst boyutta olduğu açık. 45 bin civarında zırhlı araç, 5.000'e yakın savaş uçağı ve savaş helikopteri, 700'e yakın büyük-küçük savaş gemisi ile bölgenin tamamı askerileştirilmiş bulunmaktadır. Washington Politik Eğitim Merkezi Müdürü Henry Sokolski, 'Büyük Ortadoğu Projesi' kapsamında görülen Suriye, Mısır, Türkiye, Cezayir, Pakistan, İran gibi ülkelerin nükleer

[14] www.mees.com, Yearbook of World Disarmament, www.sipri.com ve L'année Stratégique2012/Analiyse des enjeux

silahları araştırma ve elde etme potansiyeline sahip olduklarını ve bunun için ciddi yatırımlara yöneldiklerini belirtiyor.[15]

Örneğin, İspanya'da yıllık basılan kitap sayısı Ortadoğu ülkelerinin toplamında daha fazla, her yüz kişiye düşen sağlıkçı ve eğitimci sayısı bakımından da dünyanın geri bölgeleri kategorisinde yer alırken, askeri araç alımında ise dünyanın ilk sıralarını paylaşmaktadırlar. ABD'nin ve NATO kapsamındaki uluslararası kapitalist güçlerin bölgeye yapmış olduğu ve büyük bir kesimi kalıcı olan askeri yığınak, Ortadoğu'nun dünyanın çatışma alanının merkezinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bölgenin askerileştirilmiş kapasitesi artıkça, bölgenin gelir kaynaklarının önemli bir kısmı silahlanmaya gitmektedir. Hem uluslararası hem de bölgesel çatışmalar derinleştikçe ilgili ülkelerin milli gelirlerinin büyük bölümü silahlanmaya aktarılmaktadır.

4-Silah Ticaretinde Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH)'nın Etkisi

Silah ticareti çok yönlü ilişkileri ve etkileşimleri zorunlu olarak beraberinde getirmektedir. Silah alımları özellikle söz konusu olan ülkenin ekonomik yapısı üzerinde çok ciddi etkilerde bulunmaktadır. Sadece alan ülke ile satan ülke arasında bir ilişki söz konusu değildir. Esas olarak alıcı konumda olan ülkenin iç politik durumu üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Silahlanmanın yarattığı önemli bir başka sonuçta, silah satın alan ülkeler, satın aldıkları savaş araçlarının karşılığını ödeyebilmek için, GSMH'den önemli bir pay ayırmak zorunda kalmaktadırlar. Bu da GSMH'den toplumun zorunlu olan bir kısım ihtiyaçlarından kesintiye gidilmesine yol açmaktadır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinin 'Gayri Safi Milli Hâsıla(GSMH)'dan silahlanmaya ayırdıkları payın oldukça yüksek olması bölgesel rekabetle doğrudan ilgilidir. Özellikle silahlanma oranı petrol gelirleriyle karşılaştırıldığında bunun çok daha yüksek olduğu görülür.

Petrol zengini 8 ülkenin silahlanmaya ayırdıkları payın yüksek olması tesadüfî bir durum değil. İlgili ülkelerin ve Birleşmiş Milletlerin verilerine dayanılarak açıklanan resmi rakamlar, Ortadoğu bölgesindeki silahlanmanın boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu ülkelerin tabloda belirtilen yıllar dâhilinde silahlanmaya ayırdıkları miktar yaklaşık olarak 416 milyar dolardır. 1980-1985 yılları arasında belirgin bir gelişme eğilimi içerisinde olan silahlanma, 1985-1990

[15] Aktaran BARBER Benjamin, L'Empire De La Peur, Fayard yay., Paris, 2001, syf.29.

yılları arasında belli bir denge içerisinde kaldığı anlaşılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra hem dünya genelinde hem de bölge coğrafyasında geçici olarak politik bir rahatlamaya yol açmasının ciddi bir etkisi bulunmaktadır. Özellikle 2000 yılından itibaren Ortadoğu'nun süreklileşmiş savaş alanına dönüştürülmesi, askeri harcamaları çok daha üst boyuta çıkarttı.

Tablo-10: Yıllara Göre Silahlanmaya ayrılan Pay/Milyar Dolar [16]

Ülker	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İran	4,7	5,2	3,9	4,6	6,1	7,1	7,8	8,1	8,7	9,1	11,7
Irak	3,6	4,6	4,2	2,1	1,8	1,7	3,1	3,2	4,2	5,3	5,1
Kuveyt	4,8	5,2	5,2	5,4	5,3	4,4	3,7	4,0	3,5	5,4	4,7
S.Arabistan	27,2	29,5	28,8	25,5	25,7	28,6	34,4	39,2	45,2	47,1	45,9
B.A.E.	11,4	11,6	10,6	11,0	11,5	10,5	10,6	11,1	12,7	17,1	15,8
Umman	2,1	2,5	2,4	2,7	3,0	3,6	3,9	4,0	4,5	5,1	4,8
Katar	1,2	1,4	1,6	1,4	1,4	1,1	1,3	1,5	2,0	2,5	2,8
Bahreyn	0,3	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,9	0,8
TOPLAM	44,0	48,9	57,1	54,3	57,5	65,3	70,6	71,4	81,4	92,5	91,6

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsünün (SIPRI) yayımladığı bir rapora göre "1991 yılında, Ortadoğu ülkelerinin silahlanmaya ayırdıkları yıllık miktar 70,7 milyar dolar. Bu oran 1992 yılında 52,2 milyar dolar" olarak gerçekleşmiş. "12 Ortadoğu ülkesinin 10 yılda 612 milyar dolarlık askeri harcama yaptı. 207 milyar dolarla Suudi Arabistan birinci sırada yer alırken Kuveyt savunması için 10 yılda 36,2 milyar dolar harcadı."[17]

16

http://www.nonproliferation.eu/documents/other/samperlofreeman82324e9ea9f3af411.pdf, http://www.state.gov/t/avc/rls/rpt/wmeat/2012/index.htm

17 www.sipri.com

Körfezin 8 petrol devletinin 2000-2010 yılları arasındaki askeri harcamaları 735,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiş. Körfez petrol devletlerinin 2000 yılındaki askeri harcaması 44 milyar dolar civarındayken 2010 yılında iki katını aşarak 91,6 milyar dolara ulaşmış. Dünyanın ikinci askeri gücü olan Çin dışında hiçbir ülkede bu düzeyde bir askeri harcama yapılmıyor. Bunlar içerisinde önemli bir askeri güce sahip olan S.Arabistan askeri harcamalarda dünyanın ilk onu arasın bulunuyor. S.Arabistan'ın 10 yıllık askeri harcaması 375 milyar dolar civarındadır. BAE'nin ise 144 milyar dolardır. Kendi askeri sanayisini geliştirmeye önem veren İran'ın askeri harcamalarında önemli bir artış dikkat çekiyor. Ekonomik ve askeri ablukaya rağmen İran, askeri olarak bölgede gelişen ve büyüyen bir güçtür.

1990 yıllı yıllardan sonra kendisini dünyanın tek imparatorluk gücü olarak ilan eden ABD, bölgedeki enerji yataklarının da tek hâkim gücü olmak amacıyla geliştirdiği bölgesel politikalarını uygulamaya koymak için 2001 yılında Afganistan'ı ve daha sonra Irak'ı işgal etti. Böylece politik ve askeri çatışmaların merkezine dönüştürülen Ortadoğu bölgesi, uluslararası tekellerin silah pazarı alanı olmaya devam etmektedir.

1980 yılında ABD'nin yönlendirmesiyle Irak'ın İran'a saldırması sonucu çıkan ve 7 yıl süren savaşta her iki ülkenin ekonomik kaybı yaklaşık olarak 230 milyar dolardır. Bunun önemli bir bölümü silah alımında kullanıldı. Irak'ın kimyasal silah sanayisi, Almanya, Fransa, İngiltere ve ABD şirketleri tarafından kuruldu. Irak hava kuvvetlerine ait savaş uçuklarının önemli bir kesimi Rusya'ya ve Fransa'ya aitti.

Enerji yataklarının merkezinde olup silahlanmaya en çok para yatıran ülkeler; Suudi Arabistan, BAE, Kuveyt, İran ve Irak'tır. Suudi Arabistan'ın yıllık 45 milyar dolara varan silahlanma politikası nedeniyle bütün uluslararası silah tekellerinin ilgi alanında olan bir ülkedir. Ortadoğu'da silah ticaretinin başını çeken ABD, İngiltere ve Fransa gibi kapitalist ülkeler, başka ülkelere silah satışı için parlamentoda 'karar' almak gibi bir formaliteleri bulunmasına rağmen, Suudi Arabistan gibi ülkeler için böyle formalite kararlarına ihtiyaç duyulmamaktadır.

Uluslararası politik krizlerin merkezi haline getirtilen Orta doğudaki silahlanma sadece bu 8 ülke ile sınırlı olmayıp, Kuzey Afrika'dan Ortadoğu ve Kafkaslara kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Özellikle enerji yataklarının yoğunluklu olarak bulunduğu merkez ve çevre ülkelerde silahlanma oranının dünyadaki genel silahlanma oranlarından çok yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo-11: Diğer Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki Askeri Harcamalar/milyar dolar [18]

Ülker	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	201
Cezayir	2,5	2,4	2,6	2,4	2,8	2,9	3,0	3,9	3,8	5,2	5,6
Mısır	4,1	4,4	4,6	4,6	4,5	4,3	4,6	4,7	4.8	5,0	4,6
Ürdün	0,6	0,8	0,8	1,2	1,2	1,1	1,4	1,6	1,5	1,7	1,6
Libya	1,3	1,2	1,0	1,0	1,1	0,9	0,8	1,5	1,2	1,9	1,6
Fas	1,8	2,3	2,2	2,1	2,9	2,8	2,5	2,6	2.6	2,9	3,2
Suriye	2,0	1,9	2,0	2,5	2,3	2,2	2,0	2,1	1,8	2,1	2,5
Tunus	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5	0,5	0,7	0,5	0,5	0,6
Yemen	0,9	1,1	1,5	1,6	1,0	1,1	1,0	1,2	1.1	1,6	1,5
Lübnan	1,3	1,2	1,1	1,2	1,2	1,4	1,4	1,3	1,4	1,4	1,6
İsrail	9,2	10.0	11,0	10,4	9,9	10,3	11,0	12,5	12,1	14,4	14,
Türkiye	17,1	17,2	16,0	15,9	15,9	14,4	12,7	12,6	14,2	15,2	14,
Toplam	38,6	40,0	42,2	41,9	43,1	41,9	39,9	44,6	45,0	51,9	51,

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun diğer ülkelerin silahlanmaya ayırdıkları payın yıllara göre oranları dikkate alındığında ciddi bir artış yaşanmaktadır. Büyük Ortadoğu projesi içerisinde yer alan ancak Körfez devletleri dışındaki 11 devletin 2000-2010 yılları arasında askeri harcamaları 480,7 milyar dolardır. Büyük Ortadoğu Projesi içerisinde görülen toplam 19 ülkenin 10 yıllık askeri harcaması 896,7 milyar dolar olup, İsrail dışında kalan diğer ülkelerin tamamı askeri teknolojik ve ekipman olarak dışa bağımlıdırlar. Bu nedenle askeri bütçelerinin önemli bir kesimi askeri araçların ithaline ayırmak zorunda kalmaktadırlar.

ABD bakımından önemli olan üç ülke bulunuyor. Biricisi İsrail olup, ABD'nin sınırsız askeri destek sunduğu ve üst düzey teknolojisini paylaştığı birkaç ülkeden biridir. Ortadoğu'da en gelişmiş askeri güce sahip olan İsrail aynı zamanda askeri teknoloji transferi yapan bir ülke konumundadır. İsrail bir bakıma savaş ekonomisine sahiptir. Ülkenin yüzölçümü ve nüfusuyla

[18] http://www.state.gov/t/avc/rls/rpt/wmeat/2012/index.htm

ters orantılı çok büyük bir askeri güce sahip olan İsrail, Ortadoğu'da savaş ekonomisi uygulayan hemen hemen tek ülkedir.

Ortadoğu'da askeri olarak bölgesel bir güç olmaya çalışan Türkiye önemli bir askeri güçtür. Askeri harcamaları itibarıyla dünyanın ilk 20'si içinde yer alan Türkiye uzun yıllardır tam bir savaş ekonomisi uyguluyor. Askeri olarak bütünüyle bağımlı olmaktan kurutulmak için arayışlara yönelmesine rağmen NATO ve ABD'nin askeri stratejisinden çıkamıyor. Bölgesel stratejilerde önemli bir zafiyet içerisinde olan Türkiye önemli bir askeri güç olmasına ve her yıl resmi rakamlara göre 14 milyar dolar savaş bütçesi oluşturmasına rağmen askeri teknolojisi İsrail ve İran'ın gerisindedir. PKK ile yürüttüğü savaşta önemli bir tecrübeye sahip olmasına rağmen, bölgedeki askeri dengelerin içerisinde yer edinememesi bir handikap olarak değerlendiriliyor. Üçüncüsü ise Ortadoğu'da ABD'nin İsrail'den sonra güvendiği stratejik eksen ülkelerden biri olan Mısır, bölgenin önemli askeri güçlerinden biridir. ABD'nin ekonomik yardımdan çok askeri yardımları süreklileştirdiği nadir ülkelerden biridir. Ortadoğu'nun ekonomisi içerisinde ciddi bir etkisi olmamakla birlikte nüfus ve askeri gücüyle dengelerin oluşturulmasında önemli bir görev üstleniyor.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri arasında küresel sistem içerisinde bölgesel politik güç olmak isteyen Libya, Fas ve Cezayir ve hatta Suriye silahlanmada ön plana çıkan ülkelerden bir kaçıdır. Özellikle 'Büyük Ortadoğu Projesi' kapsamına alınan ve oldukça zengin petrol rezervleri olduğu tespit edilen Nijerya, Liberya, Zaire gibi Kuzey ve Orta Afrika ülkelerinin askeri harcamaları mevcut istatistiklerin dışındadır. Söz konusu 19 ülkenin bütçeden askeri harcamalar ayrılan pay % 17'lere kadar çıkarken, eğitim ve sağlık gibi toplumu doğrudan ilgilendiren yaşamsal alanlardaki harcamaları bütçenin % 1 ile 3'ünü oluşturmaktadır. Büyük Ortadoğu kapsamında olan birçok ülkede milyonlarca insan açlık sınırında yaşam savaşı verirken, 10 yılda 900 milyar doların savaş harcamalarına ayrılmış olması, bölgedeki toplumsal çelişkilerin derinleşerek devam edeceğini gösteriyor.

Dünya ortalamasına bakıldığında silah ticaretinin en yüksek olduğu bölge Ortadoğu'dur. Nüfus yoğunluğu ve asker sayısı dikkate alındığında, Ortadoğu ülkeleri, dünya genelinde yapılan askeri harcamalarda ilk sıraları paylaşmaktadırlar. Asker sayısına düşen askeri harcamada Amerika ve İngiltere ile birlikte ilk 7 sırayı petrol zengini Arap ülkeleri almaktadır.

Tablo-12: Asker Sayısına Göre Yapılan Askeri Harcama/Bin Dolar [19]

Ülker	2000	2002	2003	2004	2005	2007	2008	2009	2010
İran	16,3	14,5	16,1	16,3	18,2	20,6	19,4	19,9	20,5
Irak	11,1	13,9	25,4	36,8	21,1	22,3	16,5	22,5	22,8
Kuveyt	354	380	394	380	315	288	253	329	301
S.Arabistan	198	205	170	174	171	187	162	210	204
B.A.E.	194	180	187	194	164	172	196	263	253
Umman	92,2	124	124	118	127	106	97	117	105
Katar	148	177	172	152	142	173	204	252	284
Bahreyn	58,1	87,1	81,5	78,4	68,8	59,6	62,2	79,8	72,8
Cezayir	26,5	29,5	27,8	29,7	26,8	29,1	28,9	37,5	35,5
Mısır	10,3	11,5	11,6	11,2	10,6	11,6	9,8	9,5	10,5
Ürdün	8,5	8,7	11,4	11,7	12,7	14,5	16,2	16,1	17,0
Libya	19,3	13,2	15,0	14,4	12,2	10,2	9,6	12,3	13,5
Fas	9,5	11,2	12,3	12,0	12,2	12,8	14,8	15,0	16,3
Suriye	6,7	6,9	8,4	7,9	7,5	6,8	6,2	7,4	7,5
Tunus	9,5	9,7	10,2	10,3	11,0	10,6	11,3	11,7	11,8
Yemen	15,1	20,2	20,6	18,9	18,3	19,5	20,1	21,2	22,2
Lübnan	21,2	20,1	20,1	20,6	20,9	23,6	22,8	25,1	28,6
İsrail	73,4	82,0	82,8	78,1	80,8	81,6	85,7	83,7	81,9
Türkiye	23,6	21,2	29,4	27,5	26,6	25,7	28,2	27,8	28,6

ABD'de asker başına düşen harcama ise 2000 yılında 254 bin dolar, 2005 yılında 405 bin dolar ve 2010 yılında ise 551 bin dolarak gerçekleşmiş. Dünyanın ikinci büyük askeri gücü olan Çin'de ise asker başına düşen askeri harcama 2000 yılında 42 bin dolar, 60 bin dolar, 2010 yılında ise 72 bin dolar. Fransa'da ise 2000 yılında 148 bin dolar, 2005'te 171 bin dolar ve 2010 yılında ise 221 bin dolardır.

ABD'den sonra dünya genelinde ikinci sırada bulunan Kuveyt'te asker başına düşen askeri harcama 2000 yılında 354 bin dolar 2003'de 390 bin

[19] http://www.state.gov/t/avc/rls/rpt/wmeat/2012/index.htm

dolar, 2010 da ise 253 bin dolardır. Katar'da ise 2000 yılında 148 bin dolar, 2005 yılında 142 bin dolar ve 2010 yılında 284 bin dolardır. Körfezin lider ülkesi olan ve küresel güçlerin stratejik merkezinde bulunan S.Arabistan'da 2001'de 207 bin dolar ve 2010'da ise 204 bin dolardır.

Irak hariç diğer 15 Arap ülkesinin asker sayısına düşen askeri harcaması ortalama olarak 52.240 dolardır. Bu ortamla rakam, bugün dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan birçok kapitalist ülkenin askeri harcamalarından çok daha yüksektir. Yukarıdaki tablolarda sunduğumuz gibi, askeri harcamaların sürekli bir artış içinde olması ile bölgenin bir silah deposu haline gelmesi demektir.

Tablo-13: Kişi Başına Düşen Askeri Harcamalar/Bin Dolar [20]

Ülker	2000	2005	2010
İran	120	120	160
Irak	180	80	160
Kuveyt	2820	2180	1730
S.Arabistan	1930	1490	1670
B.A.E.	4090	2610	2100
Umman	1560	2100	1850
Katar	2660	1800	1610
Bahreyn	910	960	610
Cezayir	130	120	160
Mısır	70	65	55
Ürdün	190	240	940
Libya	310	170	160
Suriye	130	130	110
Tunus	45	50	55
Yemen	55	60	60
Lübnan	320	290	390
İsrail	1970	1860	1860
Türkiye	290	190	210

[20] www.sipri.com, http://www.state.gov/t/avc/rls/rpt/wmeat/2012/index.htm

Büyük Ortadoğu olarak belirlenen bölgenin silah ticaretinin merkezi haline getirilmesinin somut verilerinden biri de bölge devletlerinde nüfus-kişi başına yapılan askeri harcamalardır. Yukarıda sunulan veriler Ortadoğu coğrafyasındaki silahlanma konusunda bize somut bir fikir veriyor. Örneğin 1970'de, İsrail ve Türkiye hariç, 16 ülkenin genel ortalaması olarak kişi başına düşen askeri harcama 89 dolarken, 2002 yılında bu rakam 372 dolara çıkmış bulunmaktadır. Dünya ortalaması 120 dolar, Ortadoğu'da ise 372 dolardır. Bölgedeki silahlanma oranı dünya ortalamasının 3 katından fazladır.

İngiltere'de yıllık nüfus temel alınarak her kişi başına düşen askeri harcama 2000 yılında 780 dolar, 2005'de 980 dolar 2010'da ise 960 dolardır. ABD'de 2000'de 1340 dolar, 2005'de 1890 dolarak ve 2010 yılında 2540 dolardır. Çin'de ise kişi başına düşen askeri harcama ise 2000 yılında 75 dolar, 2005'de 100 dolar ve 2010 yılında ise 120 dolarak oyarak gerçekleşmiş.

Bu oran petrol zengini ülkelerde çok daha yüksektir. Örneğin BAE'de kişi başına düşen askeri harcama 2000'de 4090 dolar, 2005'de 2610 dolar. 2010'da 2100 dolar olarak gerçekleşmiş. Kuveyt'te 2000'de 2820 dolar, 2005'de 2180 dolar, 2010'da ise 1730 dolar civarındadır. S.Arabistan'da2000 yılında 1930 dolar, 2005'de 1490 dolan ve 2010 ise 1670 dolardır.

Küresel sistemin yönetim merkezi olan ve aynı zamanda uluslararası silah ticaretinin % 74'üe elinde bulunduran Milli Güvenlik Konseyi üye ülkelerinin hiç birinde kişi başına düşen askeri harcama petrol merkezli körfez ülkelerinki kadar değildir. Büyük Ortadoğu kapsamında bulunan ülkelerin çoğunluğunda sağlık ve eğitim gibi alanlarda çok önemli sorunlar bulunurken, askeri harcamalarda dünyayı yöneten küresel ülkelerin çok ilerisinde olması, bölgenin askerileştirilmiş bir stratejinin içerisine alındığının verilerinden biridir.

Tablo-14: Askeri Harcamaların Gayri Safi Milli Hâsıla(GSMH)'ya Oran[21]

ÜLKE	1970	1980	1990	1995	2000	2005
Cezayir	2,1	2.1	2.1	2.4	6.80	4.40
Mısır	16,2	6,5	4,5	8,5	10,2	8.20
İran	6,6	5,4	7,8	9,4	8.60	8.5
Irak	11,2	6,3	20,0			
Kuveyt	3,9	3,5	6,5	9.3	12.8	9.90
Libya	4,1	10,0	8,6	7,4	---	4.30
Suudi Arabistan	11,8	16,6	17,7	19.02	13,2	10.20
Suriye	11,9	17,3	13,0	12,9	13,7	8.10
BAE	-	5,8	4,7	5,4	7,4	5,30
Arap ülkeleri ort.	7.2	10.2	9.0	12,8	12,5	10.35
Sanayileşmiş ort.	6,3	5,2	5,0	6,3	5,8	6.40
Gelişmekte olan ort.	5,8	6,1	4,3	5,8	6,2	6.8

Bütçe işlemlerinde askeri harcamalar, altyapı ve sivil harcamalardan daha ileri boyuttadır. 1970'den bu yana bölge ülkelerinin Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla(GSYH)'nın yüzde 22'sine kadar çıkmaktadır. Suudi Arabistan, Kuveyt, İran, Irak, Suriye gibi belli başlı Arap ülkelerinin GSYH'nın önemli bir kesimini silahlanmaya ayırmaları, tamamen bölgesel politik çıkarlara dayanmaktadır. Uluslararası rekabete konu olan bölgesel iç çatışmalar, silah tekellerinin bölgedeki etkinliğini önemli oranda arttırmaktadır. Özellikle petrol zengini ülkelerin petrol gelirlerinin yüzde 30-35'ni silahlanmaya ayırmaları, bölgesel zenginliklerin uluslararası kapitalist merkezlere doğru çekilmesinin bir başka politik yönelimini oluşturmaktadır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde silahlanmaya yatırılan pay yüzde 12,8'lere kadar çıkarken, gelişmiş kapitalist ülkelerde bu oran yüzde 6,3, gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde 6,2 olarak gerçekleşmiş olması tesadüf değildir. Petrol dışında hemen hemen hiç bir ekonomik alt yapısı olmayan, endüstri ve tarım ürünleri gibi belli başlı ekonomik alanlarda tamamen dışa bağımlı olan ülkelerin silahlanmaya ayırdıkları oran, gelişmiş kapitalist ülkelerin yaklaşık olarak 2 katıdır. Bu aynı zamanda, bütün ekonomik ilişkilerde ithalata dayanan zorunlu bir bağımlılığı da getirmektedir.

[21] www.mees.com, Middle East Economic Survey, www.devdata.world.org www.sipri.com

Böylece, kamu hizmetleri dışındaki GSYH'nın tamamı, uluslararası sermaye merkezlerine doğru akmaktadır.

Tablo-15: Askeri Harcamaların Toplam Hükümet Harcamalarına Oranı [22]

Ülke	1970	1975	1980	1985	1990	1992	2000
Cezayir	14	18	6	8	11	37	39
Mısır	64	73	37	38	32	62	87
Iran	42	65	21	53	18	9	24
Irak	41	32	28	66	50	45	---
Ürdün	72	59	49	28	31	30	47
Kuveyt	19	48	52	26	17	113	98
Libya	12	23	34	8	16	19	22
Fas	20	30	28	40	24	24	26
Umman	88	61	68	60	42	39	45
Katar	12	17	8	8	18	38	44
S.Arabistan	49	56	74	50	42	37	54
Sudan	20	18	16	53	25	29	28
Suriye	46	70	60	74	48	50	47
Tunus	9	11	14	17	13	10	15
BAE	5	3	36	36	29	25	33
Yemen	51	74	51	58	43	10	56
Ortalama	39	49	41	44	28	25	48

Yukarıdaki tablodan görüleceği gibi 16 devletin genel hükümet harcamalarının içinde askeri harcamaların oranı oldukça yüksektir. Devlet bütçesinin ortalama dörtte birinden fazlasını askeri harcamalar için kullanmaktadır. 1970-2000 yılları arasında 16 ülkenin genel hükümet harcamalarının askeri harcamalara oranı yüzde 28 ile yüzde 48 arasında bir değişiklik göstermektedir. Özellikle 1990 yıllarından itibaren bu alanda ciddi bir artış söz konusudur. Örneğin Kuveyt'in askeri harcamaları hükümetin diğer sivil harcamalarının çok üzerindedir. 1990 yılında bu oran 113, 2000 yılında 98 olarak gerçekleşmiş. Petrol zengini ülkelerden Suudi Arabistan, Katar, BAE gibi ülkeler ile Mısır, Ürdün ve Suriye gibi 'petrol fakiri' bölge devletlerinin askeri harcamaların genel hükümet harcamalarına oranının çok üstünde olduğunu ve önemli bir payını oluşturduğunu görmek mümkün. Birbirine

[22] www.mees.com, Middle East Economic Survey, www.devdata.world.org www.sipri.org

komşu olan bu devletlerin askeri harcamaların sivil harcamaların çok üstünde gerçekleşmesi bölgenin politik durumu ile ilişkilidir. Politik dengelerin kendi içerisinde bir istikrar oluşturduğu dönemlerde, askeri harcamalarda nispeten bir düşüş görülmektedir. Ancak bölgenin jeopolitik konumu nedeniyle de bunun çok nadir görülen bir durum olduğu da bir gerçek. Bölgesel iç politik çatışmalar nedeniyle silahlanmanın bütün faturası, bölge halklarına ödendiği gibi özellikle toplumsal gelişmenin en önemli unsurları olan eğitim, sağlık gibi alt yapısal yatırımlar önemli oranda engellenmektedir.

Tablo-16: Toplam Akaryakıt İhracatı ve Askeri Harcamalar Farkı /milyar dolar[23]

Ülke	1970	1975	1980	1985	1990	1992	1998	2002
Cezayir	2,07	9,347	24,973	12,092	12,704	9,30	8,075	5,670
Mısır	-3,985	-5,569	695	-2,273	-578	-1,128	-2,145	-1-672
İran	5,221	-27,590	15,059	-3,133	3,734	6,007	4,983	1,063
Irak	2,473	15,684	39,548	3,426	-2,723	-8,284	-6,089	-5,985
Ürdün	-400	-487	-670	-473	-330	-341	-458	-652
Kuveyt	5,823	18,344	27,417	9,592	5,553	-4,116	-4,730	-5,604
Libya	7,746	14,244	31,983	14,653	12,482	6,280	4,300	2,893
Fas	-322	-1,002	-1,468	-946	-857	-1,018	-1,980	-2,003
Umman	-290	2,183	4,039	3,929	3,719	3,458	2,531	2,068
Katar	696	3,955	8,939	3,822	2,711	2,266	2,084	1,962
S.Arabistan	6,614	58,758	149,358	14,465	32,642	26,535	19,005	15,074
Sudan	-313	-252	-336	-743	-864	-1,000	-1,105	-1,790
Suriye	-67	-398	-226	-3,256	935	-544	-657	-3,872
Tunus	92	723	1,666	578	399	358	278	293
BAE	1,760	16,039	30,776	14,380	18,539	15,610	16,987	13,048
Yemen	-51	-262	-473	-505	612	912	795	469
Toplam	27,065	158,907	331,279	65,607	88,67	54,300	46.378	37.980

[23] www.mees.com, Middle East Economic Survey, www.devdata.world.org, www.sipri.com

Yukarıdaki artı(+) rakamlar askeri harcamaların akaryakıt ihracatından daha az olduğunu, eksi(-) rakamlar ise askeri harcamaların akaryakıt ihracatından fazla olduğunu göstermektedir. Burada ikili bir durum söz konusudur. Tablodaki rakamlardan anlaşılacağı üzere, her dönemin özelliklerine göre bir kısım farklılıklar olmakla birlikte, genelde askeri harcamaların akaryakıt ihracatının oranına göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Birincisi, petrol gelirleri bakımından zayıf olan Mısır, Fas, Ürdün, Suriye, Yemen gibi ülkelerde askeri harcamalar hemen her zaman akaryakıt ihracatı oranını geçmiştir. Bu ülkeler aynı zamanda petrol ithal eden ülkeler konumundadırlar. İkincisi, petrol zengini olan ve akaryakıt ihracatının ülke ekonomisinde önemli bir yer tuttuğu İran, Irak gibi ülkelerde askeri harcamalar akaryakıt ihracatına denk bir durumu oluşturdukları gibi, iki ülke arasında süren 7 yıllık savaşta, askeri harcamalar petrol ihracatını önemli oranda aştı. Akaryakıt ihracatının tek ekonomik gücü olduğu bilinen Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Libya gibi ülkelerde, askeri harcamaları akaryakıt ihracatının gerisinde olmakla birlikte, askeri harcamalar çok ciddi oranda artmıştır. Belirli tarihsel sınırlar hariç, askeri harcamaların akaryakıt ihracatının önemli bir bölümünü oluşturması, büyük kapitalist devletlerin bölgeye yönelik çok bilinçli olarak geliştirdikleri silahlanma politikasıyla ilişkilidir. Bölge ülkeleri arasında geliştirilen ve körüklenen politik çelişkiler ve çatışmalar sonucu söz konusu olan devletlerin çok ciddi oranda silahlanmasına neden olmaktadır.

Örneğin, Saddam gericiliğini silahlandırıp komşu ülkelere saldırtan, kimyasal silah teknolojisini satan ve fabrikalarını kuran, öldürücü kimyasal maddeler üretip bunu Kürtlere karşı kullanmasını sağlayan devletlerin ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya olduğu biliniyor. Irak'ı her türden silah deposu haline getiren ve daha sonra bu silahları gerekçe gösterip saldıranlar yine aynı haydut kapitalist devletlerdir.

Emperyalistler, Irak'ı dişinden tırnağına kadar silahlandırdılar. 1984'te Irak, silah alımı için 14 milyar dolar, yani GSMH' sının yarısına yakınını harcadı. 1982-1985 yılları arasında 42,8 milyar dolarlık silah ithal etti. Tüm dünyada satılan silahların yaklaşık yüzde 10'nun alıcısı Irak, dünyadaki en büyük silah ithalatçısı haline gelmişti.

Bugün İran'ın nükleer silah denemelerine karşı çıkan AB ve ADB, aynı zamanda nükleer teknolojiyi milyarca dolar karşılığında İran'a sattılar. İsrail'in nükleer silahlara sahip olduğunu bilen uluslararası kapitalist kuruluşlar, bu ülkeye karşı tek bir kez dahi müdahalede bulunmadılar. ABD, Hindistan'a karşı

politik bir denge oluşturmak için Pakistan'ın atom bombasına sahip olması için bu ülkeye nükleer teknolojik ürünler satarken, İran'ın nükleer silah araştırmalarına karşı çıkmaktadır.

Tablo-17: Askerî Harcamaların Genel Akaryakıt İhracatlarına Oranı [24]

ÜLKE	1970	1975	1980	1985	1990	1992	1998	2002
Cezayir	14	9	2	7	7	13	18	24
Mısır	3.3	1.871	79	241	145	184	185	194
Iran	34	40	31	121	75	63	73	69
Irak	30	19	9	78	134	2.641	---	----
Kuveyt	4	8	9	14	19	179	204	218
Libya	3	12	12	6	11	22	36	27
Fas	-	-	-	-	-	-	21	23
Umman	142	35	33	35	33	34	46	63
Katar	12	5	2	5	14	29	32	38
S.Arabistan	18	16	17	58	30	36	65	78
Sudan	-	-	-	-	-	-	24	27
Suriye	116	126	108	309	65	125	97	93
Tunus	45	18	15	34	40	41	46	41
BAE	3	0	6	15	8	9	19	28
Yemen	-	-	-	-	62	22	31	35
Toplam	32	24	16	52	37	52	59	66

Ortadoğu ülkeleri nükleer üretim için yüksek teknolojiye sahip olmaları gerektiğini biliyorlar. Yüksek teknoloji gerektiren sanayi ürünlerini de uluslar üstü şirketler aracılığıyla gelişmiş kapitalist ülkelerde satın almaktadırlar. Bu dolaşım sistemi tamamen ilgili devletlerin bilgisi ve denetiminde olmaktadır.

[24] www.mees.com, Middle East Economic Survey, www.devdata.world.org, www.sipri.com

Bugün İran'da aktif durumda olan 5 nükleer santralini kuranlar Alman, Fransız ve Rus şirketleridir. Nükleer ve kimyasal silah üretimi için faaliyet yürüten Ortadoğu ülkelerinin bu alandaki yatırımları yıllık olarak 50 milyar doların üzerindedir. İlgili ülkelerin Gayri Safi Milli Hasılası'nın önemli bir miktarına oluşturan bu paralar doğrudan çok uluslu kapitalist şirketlere akmaktadır.

Dünya ortalaması içerisinde askeri harcamaların akaryakıt ihracatına oranı bakımından en yüksek oranı Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri oluşturmaktadır. Hem tek tek ülkeler bakımından hem de genel ortalamaya baktığımızda bu fark çok net olarak görülmektedir. Ortadoğu ülkeleri içerisinde Kuveyt 218'lik bir oranla ilk sırayı oluştururken 194 ile Mısır, 93 ile Suriye ve 78'lik bir oranla da Suudi Arabistan, gelmektedir.

Dünya ekonomisini olumsuz yönde etkileyen 1973 petrol krizi döneminde dahi petrol gelirlerinde ciddi bir düşüş yaşanmadığı gibi bugüne kadar sürekli artma eğilimi içerisinde oldu. 1990 yılında genel ortalama oranı 39 civarındayken bu oran 2002 yılında 66'ya çıkmış bulunmaktadır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinin ağırlıklı gelirleri petrol üzerinedir. Diğer bir ifadeyle petrol gelirlerinden askeri harcamalara ayrılan payda ciddi bir artış söz konusudur. Petrol şirketlerinin özellikle belli aile grupları ile uluslar üstü şirketlerin elinde bulunması, askeri silahlanmada da benzer bir ağın oluşması, askeri harcamalar ile akaryakıt giderlerini yönlendiren uluslararası şirketlerin birbirleriyle ilişki içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Askeri harcamaların petrol gelirleri içerisinde ciddi bir oranı temsil etmesinin de tesadüfi bir durum olmadığını, değerlendirme konusu yapan Qystein Noreng şunları belirtiyor: "Sadece bölgesel çatışmalar değil, aynı zamanda hükümetlerinin desteğiyle silah satıcıları da, petrol ihracatçısı Ortadoğu ülkelerinin yöneticilerini sofistike ve pahalı askeri donanıma ihtiyaçları olduğu yönünde ikna etmişlerdir. Yöneticilerin dostları, akrabaları ve yerel yöneticiler de belli bir komisyon karşılığı bu ikna sürecine dahil olmuşlardır. Askeri harcama, dış tehdit, iç tehdit ya da askeri örgütün ve silah anlaşmalarından kar elde edenlerin politik ağırlığı anlamına gelebilir (...) Hükümetlerin pek çoğu askeri harcamalarının gözler önüne serilmesinden yana değillerdir. Ancak 1973'ten beri bölgede GSYH'nın %12 ila %15'i ya da petrol gelirlerinin % 30 ila %40'ı askeri amaçlarla kullanılmaktadır."[25] Dünyanın her yerinde olduğu gibi Ortadoğu bölgesinde de, silah alım ve satım işlemlerinde rüşvet vb. yöntemler sık sık kullanılmaktadır.

[25] NORENG Qystein, *Ham Güç-Petrol Politikaları ve Pazarı*, elips yay. İst. 2004, syf.169.

Bizim açımızdan önemli olan nokta, bölgenin silahlanmasında, ülkenin GSYH'nin ve petrol gelirlerinin önemli bir kesiminin kullanılmasıdır. Ne ilgili ülkelerin hükümetleri, ne de silah tekelleri, Ortadoğu bölgesinde silahlanmaya ayrılan para miktarının açıklanmasına taraftardırlar. Kullanılan bugünkü mevcut veriler, uluslararası araştırma kurumlarının tespit edebildiği rakamlardır.

Tablo-18: Kişi Başına Düşen Sivil Bakiye: Petrol İhracatı-Askeri Harcamalar [26]

ÜLKE	1970	1975	1980	1985	1990	1992	1998	2002
Cezayir	151	584	1.333	552	509	357	298	246
Mısır	-113	-143		-47	-11	-20	-35	-47
Iran	184	828	384	-64	63	97	78	45
Irak	264	1.423	3.040	224	-151	-436	-368	---
Ürdün	-266	-269	-307	-179	-101	-86	-96	-78
Kuveyt	7.827	18.217	19.940	5.577	2.591	-2.188	1.087	1.435
Libya	3.900	5.823	10.510	3.870	2.746	1.289	1.048	983
Fas	-21	-58	-76	-43	-35	-40	-46	-53
Umman	-401	2.578	3.669	2.812	2.124	1.815	1.450	1.369
Katar	6.266	23.131	39.034	10.675	5.590	4.440	3.804	3.240
S.Arabistan	1.151	8.103	15.552	1.144	2.034	1.584	1.602	1.290
Sudan	-23	-16	-18	-35	-35	-39	-52	-57
Suriye	-11	-54	-26	-315	76	-41	-21	-45
Tunus	18	129	261	80	49	42	50	44
BAE	7.891	31.760	30.321	10.428	11.094	8.866	6.864	6.020
Yemen	-8	-37	-58	-53	54	73	56	61
Toplam	187	954	1.702	287	334	194	203	189

Bölgenin 16 ülkesinden birkaçı hariç diğerleri petrol üreticisi ülkeler olduğu ve gelir kaynaklarının önemli bölümünün petrol ihracatından geldiği biliniyor. Bu açıdan petrol gelirlerinde kişi başına yapılan sivil harcama ile askeri harcama oranlarının belirlenmesi, iki bakımdan önemli. Birincisi, bölgenin ekonomik

[26] www.mees.com, Middle East Economic Survey, www.devdata.world.org, www.sipir.com

kaynaklarının hangi düzeyde toplumun hizmetine sunulduğu, ikincisi ise bölgenin silah deposu haline getirilmesinde kullanılan ekonomik değerlerin boyutu. 1975-1985 dönemleri arasında petrol gelirlerinden sivil harcamalara ayrılan payda bir yükselme görülmekle birlikte, 1990'lı yıllardan itibaren en alt düzeylerde kaldı. Petrol gelirlerinin önemli bir kesimi askeri harcamalara aktarılırken, eğitim, sağlık, sosyal ve alt yapı gibi toplumun stratejik yaşamsal alanlarına yönelik yatırımlar sürekli bir düşüş içerisindedir. Kuveyt, Suudi Arabistan, BAE, Katar, İran, Irak, Umman, Bahreyn gibi dünyanın petrol merkezi olan ülkelerin, gelir kaynakları ile sivil harcamalara ayırdıkları pay arasında çok büyük bir dengesizlik bulunmaktadır. Aynı şekilde tersten petrol gelirlerinin nerdeyse yüzde 30-40'ı silahlanmaya ayrılmaktadır. Daha önceki verilerden de görüldüğü gibi, dünyanın en zengin enerji kaynaklarına sahip bir bölgede, toplumun eğitim düzeyi oldukça geridir. Ayrıca kişi başına düşen doktor sayısında, devlet bütçesinden bilimsel araştırmalara ayrılan payda, günlük gazete, dergi, kitap gibi yayın alanında dünya sıralamasının en alt grubunda yer almaktadırlar. Kişi başına yapılan sivil harcamaların düşük seviyede kalması, küresel tekel gruplarının çok bilinçli bir politik yönlendirmesidir. Çünkü toplumsal bilincin gelişmesinde belirli bir rolü olan bu faktörlerin gelişmesi, kapitalist güçlerin genel çıkarlarıyla çelişir. Bu nedenle bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel olarak geri bıraktırılması kapitalist sistemin bölgesel çıkarlarıyla tamamen uyumludur.

Tablo-19: Akaryakıt İhracatı ve Hükümetlerin Sivil Harcamaları/Milyon Dolar [27]

ÜLKE	1970	1975	1980	1985	1990	1992	1998	2002
Cezayir	282	6,120	16,528	2,228	5,832	8,272	2,459	6,095
Mısır	-2,183	-1,911	-1,172	-4,616	-2,715	-167	-259	-389
Iran	4.266	36.437	-4.042	-795	-37.050	-95.116	-90,250	-99,003
Irak	2,037	11,476	33,469	9,282	-2,580	-10,228	-12,674	------
Ürdün	-158	-338	-687	-1,244	-726	-792	-904	-883
Kuveyt	4,995	18,210	27,674	6,649	502	6,274	3,682	4,931
Libya	6,152	9,692	27,715	5,107	5,819	347	238	498
Fas	-1,276	-2,343	-4,116	-1,454	-3,088	-3,402	-4,068	-5,306
Umman	568	2,608	5,096	4,594	3,074	2,488	2,980	3,010
Katar	71	3,193	6,792	1,469	1,046	1,664	1,675	1,428
S.Arabistan	6,582	60,997	169,387	14,679	26,901	16,347	13,582	8,403
Sudan	-1,231	-1,274	-1,802	-650	-2,585	-2,500	-2,684	-3,190
Suriye	-153	717	732	-99	779	-491	-479	-527
Tunus	-601	-429	134	-572	-1,148	-1,745	-1,894	-2,054
BAE	891	14,203	29,317	12,464	16,037	12,460	10,382	8,300
Yemen	-48	-91	-453	-373	273	-975	-873	-994
Toplam	7,646	157,267	304,573	46,670	10,370	-67,464	-79,075	-79,681

1970'lerde kişi başına yapılan sivil harcamalarda belli bir artış yaşanmasına rağmen özellikle İran-Irak savaşı boyunca bu kez tersten askeri harcamaların oranı önemli oranda attı. Yine 1985-1990 yılları arasında belli bir denge oluşmakla birlikte, bu kez 1.Körfez savaşından sonra, sivil harcamaların oranı çok ciddi oranda düştü ve bölge dünyanın askeri ticaretinin en yoğun bölgesi olmaya devam etti. 1970-2002 yılları arasında genel toplam rakamlar dikkate alındığında 1970-1980 yıllara arasında askeri harcamalarda belirgin bir düşme eğilimi görülürken, 1990'lı yıllardan itibaren askeri harcamaların akaryakıt ihracatını ciddi oranda aştığını, 1990 yılında 10,370 milyar dolar ile pozitif (+) durumdayken, 1992 yılında 67,464 milyar dolar ile negatif (-) duruma geçtiğini

[27] www.mees.com, Middle East Economic Survey, www.devdata.world.org, www.sipir.com

ve 1998 yılında -79,075 milyar dolar ve 2002 yılında 80 milyar dolar ile askeri harcamaların akaryakıt ihracatını geçtiğini ortaya koymaktadır.

Tablo-20: Askerî Harcamaların Sivil Harcamalara Oranı [28]

ÜLKELER	1970	1975	1980	1995	1990	1992	1998	2002
Cezayir	16	22	7	9	13	60	65	73
Mısır	178	264	58	62	47	164	154	168
Iran	74	190	26	115	22	-9	25	32
Irak	71	47	39	194	101	82	---	---
Ürdün	253	143	98	38	45	43	33	42
Kuveyt	23	92	110	35	20	-853	113	105
Libya	14	29	51	9	18	23	29	34
Fas	26	44	39	67	31	32	38	43
Umman	764	158	217	147	74	65	58	74
Katar	13	20	9	8	22	61	51	57
S.Arabistan	98	126	287	101	71	59	64	68
Sudan	26	22	19	114	34	40	53	57
Suriye	85	235	147	291	92	102	98	95
Tunus	10	12	16	21	15	11	15	24
BAE	5	3	57	56	40	33	42	53
Yemen	105	288	105	135	74	12	17	24
TOPLAM	40	97	70	79	40	33	58	67

Ekonomik gelirlerinin çok önemli bir bölümü petrol endüstrisine dayanan Ortadoğu ülkelerinde askeri harcamalar, sivil harcamaların çok üzerindedir. Hemen her yıl sürekli artma eğilimi içerisinde olan askeri harcamalar, bölgenin ekonomik, sosyal ve hatta politik olarak gelişmesini engelleyen en önemli faktörlerden biridir. Silahlanma nedeniyle toplumun gelişmesinde temel faktör olan zorunlu hizmetlerde çok ciddi bir sorun yaşanmaktadır. Yılların genel ortalaması dikkate alındığında 1970'lerden 2000'li yıllara kadar geçen tarihsel süreçte, askeri harcamalar her zaman belirleyici oldu. Bölge ülkelerinden Mısır, İran, Suudi Arabistan, Suriye, Kuveyt gibi ülkelerin askeri harcamaları sivil

[28] www.mees.com, Middle East Economic Survey, www.devdata.world.org, www.sipir.com

harcamaların çok üstünde bir oranı oluşturmaktadır. Bu ülkelerin askeri harcamalarında sürekli bir artışın olması, bölgesel alanda etkin olma isteklerini ortaya koyduğu gibi küresel güçlerin silahlanmaya teşvikleri olarak da yansımaktadır. Bütün bu çarpık tablo esasen kapitalist sistemin aşırı kar hedefli politikalarının doğal bir sonucudur.

BÖLÜM VII

ULUSLARARASI STRATEJİK ENERJİ KAYNAKLARI: PETROL VE DOĞALGAZ

Küresel kapitalist sistem açısından en önemli sektörlerden biri enerji kaynaklarının işletilmesi, kullanılması ve taşınmasıdır. Enerji kaynaklarının tespiti tek tek ülkelerin jeoekonomik önemini artırırken, işletilmesi ve taşınması da bölgenin bütünü etkileyen önemli bir faktör haline gelmektedir. 5000 kilometreyi bulan enerji boru hatlarının yapımı üzerinde çok ciddi bir rekabet yaşanırken aynı zamanda önemli jeopolitik kararlara da yol açmaktadır. Böylelikle enerji kaynaklarını barındıran bölgelerin önemi artmakta ve bölgesel jeopolitik oyunların birer parçası haline gelmektedir. Büyük Ortadoğu olarak tanımlanan bütün bölgeleri sarmalayan savaşların ve bölgesel çatışmaların merkezinde söz konusu edilen enerji kaynaklarının bulunduğu yerler ve geçiş güzergâhlarını kapsayan alanlar bulunmaktadır. Bu durum bazen kıtasal düzeylerdeki bütün ilişkileri etkilemekte ve hatta belirleyici bir rol oynamaktadır. Uluslararası ilişkilerin ve küresel dengelerin şekillenmesinde enerji merkezlerinin çok önemli bir etkisi bulunuyor.

Bugünkü teknolojik gelişmelere rağmen, enerji ihtiyacının yaklaşık olarak % 80'i halen doğal gaz, petrol ve kömür gibi doğal kaynaklardan karşılanmaktadır. Bu enerji türünün merkez üssü Büyük Ortadoğu olarak tanımlanan Merkez Ortadoğu ve Orta Asya/Avrasya'dır. Küresel kapitalist sistemin ekonomik düzeninde Büyük Ortadoğu'nun stratejik önemine vurgu yapılırken, ekonomik açıdan tahmini 450 trilyon dolarların üzerinde bir potansiyele sahip olduğu belirtilmektedir. Dünya GSMH'nın 60 trilyon dolar olduğu günümüzde özellikle enerji kaynaklarını oluşturan bölgelerin stratejik önemi çok daha net olarak anlaşılmaktadır.

Doğal gazın kullanımı tahmin edilenden çok daha eskidir. Arkeolojik kazılardan ortaya çıkan veriler incelendiğinde, doğal gaz ilk olarak M.Ö. 6000-2000 yılları arasında İran'da bulunur ve kullanılmaya başlanır. Daha sonra M.Ö. 900'lü yıllarda Çin'de kullanılır. M.Ö. 50 yıllarında ise İtalya'nın Roma kentindeki 'Uesta Tapınağı'nda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Daha sonra Marko Polo'nun anılarda söz konusu edilen Azerbaycan'ın Bakü kentindeki Zoroastrian Ateş Tapınağında, doğal gazın yüzyıllarca kullanıldığını ve tapınağın aydınlatıldığını belirtir. Tarihi çok eskilere dayanan doğal gazın giderek çok yaygın olarak kullanılmasının en önemli nedeni kömür ve petrol gibi pahalı enerji kaynaklarına olan bağımlılığın azaltılmasıdır. Bu tercihte, doğalgazın diğer enerji türünden farklı olarak hızlı bir şekilde doğrudan tüketilebilmesi, özellikle ısıtma sisteminde ve elektrik enerjisinin üretilmesinde kullanılmaya çok elverişli olması, gaz halinden sıvı hale getirilirken sıkıştırma yöntemi ile kapladığı hacmin oldukça küçültülmesiyle taşınmasının çok kolay olması gibi faktörlerin önemli bir etkisi söz konusudur.

1- Küresel Rekabette Petrolün Jeopolitiği

Bugün enerji sorunu, kapitalist sistemde uluslararası ilişkilerin en belirleyici noktalarından birini oluşturmaktadır. Kapitalizmin ikinci evresi olarak bilinen 'sanayi devrimi' ile önce kömür daha sonra petrol, üretim alanında çok yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Ve özellikle 1900'lü yıllardan sonra, petrol bütün sanayi ilişkilerinde belirleyici bir duruma geldi. Böylece petrol üretiminin kontrol edilmesi, giderek diğer sanayi dalları üzerinde de bir egemenlik oluşturdu. Yer altı enerji kaynakları olmaksızın en gelişmiş sanayi dallarının daha verimli hale gelmesi ve uluslararası alanda etkinliklerini arttırmaları nerdeyse imkânsız hale geldi. Petrol'ün bir alt ürünü olan benzin olmaksızın en gelişmiş savaş uçağının bir şey ifade etmeyeceği bilinir. Elektrik enerjisi sanayi üretiminde kullanılmasına rağmen, petrol ve daha sonra üzerinde duracağımız doğal gaz, 21.yüzyılda da, stratejik ilişikleri belirlemede birinci sırayı koruyacaktır. Petrol merkezlerinin denetimi sadece tek tek ülkelerin ekonomik ilişkileri bakımından değil, esas olarak uluslararası güç ilişkilerini belirlemede de ön plana çıkmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan sanayi ülkelerinin petrole olan bağımlılıkları, doğal olarak petrol merkezlerine ilgi duymaları bir bakıma zorunluluk haline geldi. Bu nedenle petrol üretim merkezlerinin uluslararası politik çatışmaların ve de savaşların odağında bulunması, kapitalist sistem üzerindeki etkisiyle doğrudan ilişkilidir.

Bölüm içerisinde daha kapsamlı olarak değineceğimiz gibi, küresel kapitalist güçlerin 20.yüzyıl enerji politikası ile 21.yüzyıl enerji politikaları arasında bir takım farklılıklar oluştu. Bu değişimin temel nedeni, uluslar üstü tekellerin aldığı biçim ve küresel kapitalist sistem güçlerinin uluslararası ilişkilerde ekonomik ve politik olarak birbirlerine zorunlu olarak duydukları ihtiyaçtır. Bu durum doğal olarak politik yönelimleri de etkilemektedir. Petrol sahalarının küresel sistemin askeri güçleri tarafından işgale tabi tutularak denetim altına alınması, işgalin yöntem ve biçimi konusunda bazı fikir ayrılıkları olsa da, stratejik olarak bütün küresel kapitalist güçlerin-özellikle G-8'lerin ve BM Güvenlik Konseyi üyesi 5 ülkenin çıkarlarına denk düşmektedir. Küresel kapitalist sistemin önderliğine soyunan ABD'nin petrol politikası, doğal olarak son derece belirleyicidir. Petrol yataklarının ABD önderliğindeki küresel güçler tarafından işgal edilmesi, 21.yüzyılın sömürgecilik politikalarına uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, enerji yataklarının denetim altına alınması, ABD'nin dünya stratejisi bakımından da oldukça önemlidir. Ortadoğu'da İngiltere'nin yerini ABD'nin almasından sonra, ABD dış politikasında, petrol

önemli bir yer tuttu. Öyle ki ABD strateji uzmanlarından Albert Wohlstetter, Körfez petrollerinin önemini, bir zamanların Varşova Paktı'nın Orta Avrupa'ya saldırmasından daha önemli olduğunu belirtiyordu. ABD açısından Ortadoğu petrollerinin ve Körfezin korunmasının Avrupa'nın korunmasından öncelikli olduğunu belirtirken A. Wohlstetter şunları söylüyor ; " Batı Avrupa'daki başlıca ABD müttefiklerinin Körfez petrolüne olan bağımlılıkları çeşitli düzeyde olmakla birlikte hepsinin bağımlılıkları da hayatidir. Öylesine hayatidir ki, karşıt paktın(Varşova paktı bn.) bir Körfez saldırısı Orta Avrupa'ya saldırısından daha fazla önem taşımaktadır."[1] ABD ve Batılı ülkelerin yıllarca, Sovyet saldırısına karşı NATO'nun 'koruyucu' rolüne vurgu yaparken, ABD'nin askeri uzmanları; petrol kaynaklarının korunmasının Batı Avrupa'nın korunmasından çok daha önemli olduğunu belirtiyorlardı.

ABD'nin özellikle petrol sahalarının kontrolü konusunda izlediği stratejik politika hiç bir zaman değişmemiş sadece, tarihsel dönemlere uygun olarak küçük değişimlere uğramıştır. Bu nedenle ABD'nin dış politikasının ana yöneliminde, enerji kaynaklarının denetlenmesi özel bir yer tutar. Bütün ABD Başkanlarının dış politikada birleştikleri ve değişmeyen en önemli ortak noktaları, 'hangi düzeyde olursa olsun enerji üretim sahalarının, her türlü araçla korunması' politikası olmuştur. ABD Başkanlarından Truman, 1951'de ABD Kongresinde yaptığı konuşmada, Ortadoğu petrollerinin korunması konusunda şunları söylüyor ; "Ortadoğu'da güvenliği ve istikrarı arttırmanın basit bir formülü bulunmamaktadır. Ancak, Ortadoğu, amansız bir baskı altındadır. Bu baskı da yalnız silahlı savunma olanaklarının sürekli korunması ve ekonomik kalkınmanın teşviki ile karşılanabilir."[2] ABD'nin temel politikasını oluşturan Truman'ın bu değerlendirmesi, uluslararası güç ilişkilerindeki değişikliğe bağlı olarak yeni biçimler almaktadır. Bölgede ABD'nin çıkarlarına ters düşecek ve özellikle enerji kaynakları üzerindeki hâkimiyetini zaafa uğratacak her gelişmenin, 'askeri güç' kullanılarak engellenmesi dış politikanın en önemli yanını oluşturmaktadır.

1979 yılında İran'da Şah rejimi yıkılarak ABD karşıtı Humeyni önderliğinde İslamcı bir iktidarın kurulması, ABD'nin bölgedeki politikalarını bir bütün olarak alt üst etti. Özellikle dünyanın en önemli petrol bölgesine sahip İran'daki bu gelişme, ABD denetiminde bulunan diğer petrol bölgeleri için

---

[1] Aktaran RAMONET İgnacio, Le Monde Diplomotiqui, Nisan 2003.
[2] Aktaran RAMONET İgracoi, *Sürekli Savaş,* Le Monde Diplomatique, Paris, Mart-Nisan 2003.

ciddi bir tehdit oluşturmaya başladı. 1979 Şubatında, Carter'in Savunma Bakanı Brown, Ortadoğu petrollerinin güvenliğinin ABD'nin 'yaşamsal çıkarları bakımından çok önemli olduğunu' belirtirken, Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Brzezinski de ABD'nin Basra Körfezini askeri olarak korumaya hazır oldukları açıklamasını yaptı. Bu gelişmelerden sonra ABD özellikle Hint Okyanusundaki askeri varlığını ciddi oranda artırdı. İran gibi ABD'nin en yakın bir stratejik müttefikinin denetimden çıkması, ABD'nin bölgesel politikalarını ciddi oranda alt üst etmekle kalmamış, ABD'nin bölgesel etkinliğinin zayıflamasına da yol açmıştı. Körfezdeki bu değişim sadece ABD'yi değil, aynı zamanda İngiltere, Fransa gibi ülkelerin bölgedeki politikalarını ciddi oranda etkilemiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak, ABD Başkanı J. Carter, 1980'lerde Ortadoğu enerji kaynakları için askeri gücü tereddütsüz kullanacaklarını söylüyordu : "(...)herhangi bir dış güç tarafından Körfez petrolünü kontrol etmeye yönelik girişimi ABD'nin hayati çıkarlarına saldırı olarak kabul edilecek ve askeri güç dâhil her türlü araçla savunulacaktır."[3] Belirlenen bu strateji, yaklaşık olarak 30 yıldır kesintisiz olarak sürdürülmekte ve bugün karşı karşıya bulunduğumuz somut durum da ABD'nin bu stratejisini aktif bir tarzda uyguladığını göstermektedir. Körfez petrollerini bir başka gücün kontrol etmesine yönelik her girişimin ABD'nin 'çıkarlarına bir saldırı olacağının çok açık olarak ifade edilmesi, aynı zamanda, Ortadoğu'nun sürekli bir çatışma alanı oluşturacağına kesin bir kanıttır.

1985 yılında ABD'nin Dışişleri eski Bakanlarından Richard Burt Ortadoğu'da 'dış güçlere' karşı mücadelenin ABD'nin hayati çıkarları bakımındaki önemini şu cümlelerle ifade ediyordu ; "Ortadoğu petrolünün ABD ve Endüstrileşmiş dünyanın ekonomik geleceği bakımından hayati olduğu ortaya çıkmıştı. Her ne kadar 1970'lerden itibaren bu bağımlılık azalmaya başlamışsa da görünen bir gelecekte, Ortadoğu'nun petrol yataklarına teması olan güç, dünyanın güç dengesinde de belirleyicilik şansını elde edecektir"[4] diyor. ABD'nin uzun yıllara dayanılarak oluşturulan Ortadoğu ve Güneybatı Asya'yı kapsayan '3.stratejik bölge' politikası, sadece körfeze değil bütün enerji kaynaklarına ve dolayısıyla bütün dünyaya egemen olmayı hedeflemiştir. Montly Review dergisinde yayınlanan bir makalede ABD'nin petrol bölgesindeki etkinliği için şu tespiti

---

[3] Aktaran ARI Tayyar, *age*, syf. 237.

[4] Aktaran GOLUB Philip S. , *Bush Yönetiminin Siyasi ve İdeolojik kökenleri,* Le Monde Diplomatique, Paris, Mart-Nisan 2003.

yapıyordu: "ABD'nin bölgede çok eskilere dayanan jeopolitik çıkarları var. Eski Britanya İmparatorluğunun parçası olarak görülen Ortadoğu'nun, denetim altında tutulması, İkinci Dünya Savaşı'nda geçerli olan, dünyanın ekonomik, askeri ve siyasi açıdan kontrolü için vazgeçilmez öneme sahiptir – çünkü bu bölge dünyanın bilinen en büyük petrol rezervlerine sahip. Bu yüzden ABD, bölgede 1950'lerde başlayan gizli ve açık bir dizi operasyona girişmiştir. Bu operasyonların başında, demokratik olarak seçilen ve yabancı petrol şirketlerini millileştiren Musaddık hükümetinin 1953 yılında darbeyle devrilmesi gelir. Amerikan girişiminin başarısı açıktır. Amerikan şirketleri, 1940-1967 yılları arasında Ortadoğu petrol rezervleri üzerindeki denetimlerini yüzde 10'dan yüzde 60'a çıkarmıştır. Aynı yıllarda, İngiliz kontrolü ise yüzde 72'den yüzde 30'a düşmüştür."[5] 1980'li yıllara kadar tek başına sürdürmek istediği bu politikanın başarılı olması için, artık kendisi dışındaki diğer küresel güçlerle birlikte 'ortak' hareket etme zorunluluğu duymaktadır. ABD'nin tek taraflı kurmaya çalıştığı bir 'hegemonya' yerine, ABD önderliğinde küresel sistemin diğer merkez güçleriyle birlikte 'kolektif' olarak bölgenin denetim altına alınması politikası benimsenmiş durumda. ABD politikaları doğrultusunda, BOP kapsamındaki bölgelerin, özellikle körfez petrollerinin denetim altına alınması, bölgenin içten ve dıştan farklı güçlerin kontrolü altına girmesini ve petrolün kapitalist sistem güçlerine karşı bir silah olarak kullanmasını engellemektir. Petrol fiyatlarının, uluslar üstü tekeller, merkez kapitalist sistem güçleri ve petrol üreticisi devletlerin ittifakına dayanarak belirlenmesi, enerji ulaşım bölgelerinin ve taşınma güzergâhlarının güvenlikli kontrolünün sağlanması, uluslararası kapitalist ittifakı zorunlu kılmaktadır.

Ortadoğu'da İngiltere'nin bıraktığı boşluğu doldurmak için büyük gayretler içerisinde olan ABD, petrol bölgelerinin 'komünizm etkisinde olan ülkelerin' denetimine girmesi tehlikesine karşı askeri güç kullanacaklarını çok açık olarak ifade ederken; ABD'nin yıllarca süren stratejisinin en önemli halkasını açıklamış oluyordu. Eisenhower, ABD'nin "uluslararası komünizmin kontrolündeki herhangi bir devletin saldırısına uğrayan Orta Doğu devletlerini, askeri güç de dâhil olmak üzere gerekli her türlü araçla koruyacaktır"[6] tezi ABD'nin uluslararası ilişkiler politikasının esasını belirledi. Bu nedenle ABD bakımından

---

[5] www.monthylreview.org

[6] Aktaran SANDER Oral, *Siyasal Tarihi-Birinci Dünya Savaşının sonundan 1980'lere Kadar, İmge yay., İstanbul,* 1989, Syf. 243.

sorunun esası, her hangi bir ülkenin Sovyetlerle olan ilişkisinden çok, enerji yataklarının kontrolde tutulmasıydı. Dünyanın birçok bölgesinde, ulusal bağımsızlık mücadelesi vererek 'özgürleşen' her ülke, sanıldığı gibi ABD'nin ilgi alanında olmadı. Afrika'da, Asya'da birçok ülke kapitalist sistem dışında kaldı. Ama ABD'yi ilgilendiren alanlar enerji yataklarının bulunduğu bölgelerdi. Pentagon'un stratejistlerinden biri olan Thomas P.M. Barnett, Ortadoğu'nun öneminin petrolden geldiğini belirtirken yaptığı değerlendirme, aynı zamanda küresel kapitalist barbarların mantığını da açıklamaktadır: "Öte yandan, petrol aynı zamanda bölge için önemli bir kurtuluş yoludur: En azından onun sayesinde Ortadoğu dikkatimizi çekmektedir. İzleyicilerden gelen 'petrol için kan' sorusuyla karşılaştığımda tipik olarak şu cevabı veriyorum: 'Evet, tabi ki bu savaş petrol için. Tanrıya şükür ki yalnızca petrol için. Çünkü size dünyada petrolün olmadığı ve birçok insanın öldüğü ve kimsenin aldırmadığı bölgeleri gösterebilirim.' Petrolün dünyadaki birçok ülke için olduğu gibi Arapların ekonomik gelişimi için de bir bela oluşturduğunu inkâr edemeyiz. Ancak, petrol olmasa Ortadoğu'nun çektiği acılar Amerikalılara geçen on yılda Orta Afrika'da gerçekleşen soykırımlar kadar uzak gelirdi. New York Times'da yazan Nicholas Kristof çocuklarımıza ve torunlarımıza 'Afrika'daki soykırım sırasında ne yaptınız?' diye sorduklarında ne cevap vereceğimizi düşünmeye hazırlıklı olmalıyız.' Neden barış konuşmalarına ya da savaşı protesto eden yürüyüşlere katılmadınız? Çünkü orada petrol yoktu, bu yüzden milyonlarca insan ölürken kimse aldırmadı."[7] Barnett, ABD'nin 21.yüzyıl stratejisini en açık bir tarzda ifade eden uzmanlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Birincisi, 'petrol için kan' diyor ve ekliyor 'bu savaş petrol içindir'. Ortadoğu'nun işgal edilmesinin ana nedeni petroldür. Kan bunun için dökülüyor. Dünyanın birçok bölgesinde iç savaşlarda yüzlerce insan ölürken, petrol bölgesi olmadığı için dikkat çekmiyor. Ama petrol bölgelerindeki her gelişme, küresel kapitalist sistem güçleri tarafından anında dikkat çekiyor. Öyle ki, dünyanın önemli petrol rezervlerinin bu bölgede olması, bölgenin 'başına bela olmuş' durumda. Petrol bölgelerinde ortaya çıkan her hangi bir toplumsal tepki, küresel sistem kuvvetleri tarafından bastırılmaya çalışılmaktadır. Enerji kaynakları nedeniyle politik krizin sürekli olduğu Ortadoğu'da, savaşlar yaşamın bir parçası haline gelmiş bulunuyor. Ortadoğu'nun küresel ekonomiyle olan bağlantısı (zayıfta olsa) çok önemli bir bağlantıdır. Sadece 2001 yılında dünya genelinde 400 katrilyon (Quad) Btu enerji tüketilmiştir. Tüketilen toplam enerji içerisinde

---

[7] BARNETTE Thomas P.M., *Pentagon'un Yeni Yol Haritarikası-21.yy da savaş ve barış,* 1001 yay., İstanbul, 2005, syf. 259.

petrolün payı yaklaşık olarak yüzde % 40'tır. Dünyada kullanılan enerjinin % 70'ine yakını ülke dışı kaynaklardan karşılanmıştır. Körfez bölgesi, dünya küresel enerji ticaretinin %27'sini karşılamaktadır. Bunun diğer bir anlamı, günlük 54 milyon varil petrolün 17 milyonu Basra körfez ülkeleri tarafından karşılanmaktadır. Dünyadaki sanayileşme oranı arttıkça, petrol tüketimi de buna paralel olarak artacaktır. Sanayi alanındaki her gelişme, söz konusu olan ülkeleri petrole daha çok bağımlı hale getirmektedir. Bu nedenle küresel kapitalist sistem güçlerinin Ortadoğu politikaları çok yönlü uygulanabilecek tarzda geliştirilmiştir. Uluslar üstü sermaye bakımından bunlar son derece önemlidir. Emperyalizm belki başka bir bölgede savaşa ihtiyaç duymaz, ama körfez için savaş biçimleri bir bakıma zorunlu hale gelmiştir. Barnett, Ortadoğu'daki işgali değerlendirirken "öyleyse, savaşmamızın tek sebebi ABD'nin zenginlik seviyesini korumak değildir (...) Küreselleşme, fırlayan petrol fiyatlarıyla yolundan saparken bundan en çok etkilenecek olan Amerika, Avrupa ya da Asya olmayacaktır. En fazla acı çeken, Boşluktaki en fakir ülkeler olacaktır. İran Körfezi'nin dünya petrol tedarikçisi olarak çökmesine izin verirsek, sadece petrol gelirine dayanan ekonomileri değil, Boşluk'un büyük bir kısmı da yükselen fiyatlar sonucunda pazardan yok olacaktır."[8] Demagojik bir söylem kullansa da, Ortadoğu işgalinin stratejik hedefi bölgenin küresel kapitalist sisteme dahil edilmesi ve enerji kaynaklarından gelen zenginliğin ve sermayenin, G-8'ler ağırlıklı olmak üzere büyük küresel kapitalist güçlere aktarılması amaçlanmaktadır. Bunun için de, bölgenin denetim altında tutulması gerekiyor. Aynı zamanda dünya kapitalist ekonomik sisteminin birbiriyle olan bağlantılarının ve iç içe geçmişliğinin, petrol üreticisi ülkelerin ekonomilerinde de bir krizin yaşanması kendilerini olumsuz yönde etkileyebilecek bir faktöre dönüşebilir.

Petrol politikaları üzerine analizler yapan Noreng, ABD önderliğinde, petrol bölgelerinin özellikle Körfez'in işgal edilmesinin kalıcı olduğunu da vurguluyor. "ABD Körfez ülkelerinde kendini, askeri koruyucu ve önde gelen ticaret ortağı olarak konumlandırmış: bunun sonucunda politik varlığı artmıştır. Soğuk Savaş'ın sonuna denk gelen Körfez Savaşı ABD'nin Orta Doğu'daki tartışılmaz egemenliğini kanıtlamıştır. Bu, tarihsel koşullar ve olayların rastlantısından kaynaklanmaktadır (...) New York ve Washington'a gerçekleştirilen terörist saldırılar Orta Doğu'daki ABD hegemonyasının daha uzun süre devam etmesini

[8] BARNETT Thomas P.M., age, syf. 266.

beraberinde getirecektir"[9] diyen Noreng, ABD'nin 21. yüzyıl enerji/petrol stratejisinin yönünü belirlemektedir.

Ortadoğu'nun dünya kapitalist sisteminin rekabet alanı olmasının en önemli nedeninin petrol olduğunu söyleyen Noam Chomsky, özellikle İngiltere ve ABD'nin petrol eksenli geliştirdiği politikalarını eleştirel bir analize tabi tutarken şunları vurguluyor: "Uzun süredir Körfez bölgesinin dünyadaki başlıca enerji kaynaklarına sahip olduğu anlaşılmıştı. Bu karşılaştırılamaz bir stratejik kaynaktır ve büyük bir zenginlik kaynağıdır. Kim bu bölgeyi kontrol ederse yalnızca muazzam bir zenginliğe erişmekle kalmaz, fakat aynı zamanda dünya işlerinde çok güçlü bir etkiye sahip olur. Çünkü enerji kaynaklarının kontrolü dünya işlerinde son derece güçlü bir maniveladır. Bilindiği kadarıyla bu kaynaklar, başka herhangi bir yerdekine göre, karşılaştırılamaz bir üstünlüğe sahiptir -en azından kolaylıkla erişilebilir kaynaklardır. Ayrıca Ortadoğu enerji kaynaklarının bu kritik öneminin süreceği ve gerçekte gelecek yıllarda artacağı -belki keskin biçimde artacağı beklenmektedir.

Petrol üzerinde denetim kurulmasının önemi aşağı yukarı I. Dünya Savaşı döneminde anlaşılmıştır. Bu dönemde, İngiltere başlıca dünya gücüydü ve bölgenin büyük bölümünü denetliyordu. Bununla birlikte I. Dünya Savaşından sonra İngiltere'nin bölgeyi doğrudan askeri işgalle denetleyecek askeri gücü yoktu. Askeri gücü bunu yapamayacağı bir düzeye düşmüştü. Dolayısıyla başka araçlar öne çıkardı. Birisi hava gücünün kullanılması ve aynı zamanda, o tarihte en büyük zulüm olduğu düşünülen, zehirli gazdı. Zehirli gazın en coşkulu destekçisi, Kürtlere ve Afganlara karşı kullanılmasını isteyen Winston Churchill'di.

İngiltere'nin zehirli gaz kullandığı yıllarca gizlendi. Churchill'in coşkusu dâhil, kayıtlar 1980 civarında yayınlandı. İngiltere'ye ne zaman gitsem ve herhangi bir konu hakkında konuşma yapsam, mutlaka bunu gündeme getiririm ve herkesin habersiz olduğunu fark ederim. Körfez Savaşı zamanında bu konu hakkındaki bilgiler sızmaya başlamıştı. Ama ordunun Churchill'in direktiflerini nasıl yerine getirdiği konusundaki ayrıntılar hala gizliydi. 1992'de Britanya hükümeti kamuoyu baskısı altında 'açık hükümet' politikası uygulamaya başladı. Bu, özgür ve demokratik bir toplumda, halkın kendi hükümetleri hakkındaki bilgilere ulaşması gerektiği anlamına

[9] NORENG Qystein, *Ham Güç-Petrol Politikaları Ve Pazarı,* elips yay., İst. 2004, syf.91.

geliyordu. Açık bilgi politikası altında yapılan ilk şey, İngiltere'nin Kürtlere ve Afganlara karşı zehirli gaz kullanması ve Churchill'in buradaki rolüyle ilgili bütün belgelerin Devlet Kayıtları dairesinden silinmesi oldu. Dolayısıyla bu, kendimizi coşkuyla övdüğümüz özgürlük ve demokrasiye adanmışlık sayesinde hakkında fazla bir şey öğrenemeyeceğimiz konulardan birisidir.

Denetimin askeri bileşeninin yanı sıra, belirli bir şekilde devam eden politik düzenlemeler de vardı. 1. Dünya Savaşı boyunca Britanya Sömürge Bakanlığı "Arap cephesi" olarak adlandırdıkları şeyi kurmak için bir plan önerdi ve sonra uyguladı: Durumun kontrolden çıkması halinde nihai olarak Britanya denetimi altında yerel halkları yönetecek zayıf, uysal devletler. 0 zaman oldukça büyük bir güç olan Fransa da işin içindeydi ve ABD dünya işlerinde önde gelen bir güç olmamakla birlikte, bölgedeki eylemden bir parça ele geçirecek kadar güçlüydü. Üç devlet 1928'de, Ortadoğu petrol rezervlerini üç güç arasında parselleyecek Kırmızı Hat Anlaşması'nı yaptılar. Bütün bu süreçlerin içinde dikkat çekici ölçüde eksik olan bölge halkıydı. Fakat onlar, arkasında kuvvet bulunan cephe tarafından denetim altında tutuldular. Bu temel düzenlemeydi.

II. Dünya Savaşından itibaren ABD ezici bir üstünlükle dünyanın egemen gücüne dönüştü ve hemen ardından Ortadoğu'nun enerji kaynaklarını ele geçirmeye yöneldi. Fransa nezaket kuralları hiçe sayılarak devreden çıkartıldı. İngiltere gönülsüzce, bir Dışişleri Bakanlığı görevlisinin hüzünle ifade ettiği biçimiyle 'küçük ortak' rolünü kabul etti ve rolü zaman içinde normal güç ilişkilerinin sonucu olarak tedrici bir şekilde gerilemektedir. Artık İngiltere ABD'nin bir tür saldırı köpeği haline gelmiştir -dünya işlerinde önemli ancak ikincil bir rol. ABD'nin batı yarı-küredeki petrolün çoğunu kontrol ettiğini eklemeliyim. Kuzey Amerika yaklaşık 25 yıl boyunca en büyük üretici konumunu korudu. ABD batı yarı-küredeki petrolü özellikle son yönetimi İngiltere'yi en büyük üretici olan Venezüella'dan kovduktan sonra etkin biçimde kontrol etmeye başladı.

ABD, İngiltere'nin kurduğu yapıyı devraldı -temel ilke varlığını sürdürdü. Temel ilke Batı'nın (bu öncelikle ABD demektir) bu bölgede olup bitenleri kontrol etmesi demektir. Ayrıca, bölgenin zenginliğinin Batı'ya akması gerekir. Bu da, öncelikle ABD ve İngiltere'ye akması anlamına gelir: Bu iki ülkenin enerji şirketleri, yatırımcıları, tekrar dolaşıma giren Petro-dolarlara büyük ölçüde bağımlı olan ABD hazinesi, ihracatçıları, inşaat firmaları vs. Esas nokta budur. Karların Batı'ya akması ve iktidarın, başta Washington

olmak üzere, mümkün olduğu kadar Batı'da kalması gerekir. Bu temel ilkedir.

Bu her çeşit sorunu ortaya çıkartır. Sorunlardan birisi, bölge halkının geri kalmış ve eğitimsiz oluşu ve bu düzenlemelerin mantığını veya temeldeki haklılığını hiçbir zaman anlayamamış olmasıdır. Batıılar bölgedeki insanların kafasına, bölgedeki zenginliğin oradaki yoksul ve acı çeken halka değil de, bir şekilde Batı'ya akması gerektiğini sokamamaktadır. Ve bu basit ve aşikâr ilkelerin onlar tarafından anlaşılmasını sağlamak sürekli olarak kuvvet gerektirmektedir - geri kalmış halklarla sürekli yaşanan bir sorun."[10] Chomsky'nin bu uzun aktarması, uluslararası küresel güçlerin enerji stratejilerine ve bölgenin işgal edilmesinin politik nedenlerine dair bize somut bir fikir vermektedir.

Enerji kaynaklarının üretimi ve kullanımında giderek belirli bir denge oluşmakta ve petrol ile doğal gaz oranlarını giderek birbirine yaklaşmaktadır. Örneğin 1970'de dünya enerji tüketim oranlarına bakıldığında kömür % 25, petrol % 44, doğal gaz % 16 olarak belirlenmiş. 2009 yılında ise bu oran kömür % 23, petrol % 36 ve doğal gaz % 22 olarak gerçekleşmiş. 2020 yılı tahminlerine göre petrol % 32, doğal gaz ise % 28 olacaktır.[11] Üç enerji kaynağı da gelecek 50 yıla damgasını vuracak gibi görünüyor. Bunlar arasındaki kullanım farkı giderek kapanırken, kullanım alanları da değişmektedir. Örneğin önümüzdeki 50 yıl içerisinde petrol birincil derece yakıt enerji olarak kullanılmaya devam edilecek. Ancak doğal gazın tüketim yakın kullanım alanı da hızla gelişerek, petrolle dengelenecek. Ancak en önemli nokta, elektrik enerjisinin üretilmesinde doğal gazın artan oranıdır. Teknolojik sisteme paralel olarak elektrik-elektronik sistemlerin çok hızlı gelişmesi, elektrik tüketimini çok üst düzeye çıkaracaktır. Bu bakımdan teknolojiye dayalı elektrokominikasyonun gelişmesi elektrik üretiminde yeni arayışlar hızla gündeme gelmiş bulunuyor. Örneğin 2001 yılı verilerine göre elektrik üretiminde kömürün payı %39, petrolün %7, doğal gazın %19, nükleer santrallerin % 17, hidroelektrik santrallerin ise %17'dir. 2010 yılda ise kömürün payı %38, petrolün % 8 doğal gazın %24, nükleer santrallerin % 12, hidroelektrik santrallerin ise %17 olarak gerçekleşmiş. Bugünkü gelişme

---

[10] CHOMSKY Noam, *Amerika Müdahaleciliği*, Toplum yay., İstanbul, 2003, syf; 154-156.
[11] World Energy Outlook, 2010.

potansiyeline göre 2020 yılında kömürün payı % 35, doğal gazın ise % 34 olacağı tahmin edilmektedir.[12]

Önümüzdeki 50 yıl içerisinde, bu iki enerji kaynağının yerini alacak alternatif bir enerji kaynağının henüz olmaması, dünya ekonomik ve toplumsal sisteminde zorunlu bir bağımlılık yaratacağı gibi küresel sermaye de bu gerçekliğe uygun olarak bölgesel ilişkilerini belirleyecektir. Bu bağlamda Ortadoğu-Avrasya bölgesinin küresel rekabetin merkezinde olması gayet anlaşılır bir durumdur.

2- Dünya'da Ve Ortadoğu'da Petrol Rezervleri Üretimi Ve Tüketimi

Dünya ekonomisinin bugünkü işleyiş biçimi dikkate alındığında petrol hala stratejik bir madde özelliğini korumaktadır. Üretimin hemen hemen bütün dallarıyla doğrudan veya dolaylı olarak kullanılan petrolün bugünkü potansiyel rezervleri ile üretimi ve tüketimi üzerinde durmak gerekiyor. Petrol bölgelerinin küresel savaş alanına dönüştürülmesi, küresel sermaye güçlerinin bölgesel ekonomik merkezlerin kontrolü ile de doğrudan ilişkilidir. Özellikle petrol kaynaklarının yoğun olduğu bölgelerin askerileştirilmesinin nedenlerini kavramak bakımından da gerekli bir durumdur. Orta Doğu dışında Orta Asya ve Hazar bölgesindeki petrol kaynakların denetimi ABD'nin stratejik çıkarları bakımından hayatı derece önemsenmekteydi. Clinton'ın Dış İşleri Bakan yardımcısı Strobe Talbott "200 milyar varilden fazla petrol rezervlerinin üstünde oturan bir bölgeyi (Hazar bn.) ele geçirmenin" ABD için son derece önemli olduğunu belirtiyordu.[13] Yapılan araştırmalarda başta Ortadoğu olmak üzere Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde daha önce keşfedilmemiş çok büyük rezervlerin olduğu tespit edildi.

---

[12] World Energy Outlook, 2010.

[13] DEKMEJİAN, HRAİR and SİLONAİN Hovann H. Troubled *Waters: The Geopolitics of the Cospain Region* (Palgrove MacMillan, New York,2001), s.30.

Tablo-1: Bölgelere Göre Kanıtlanmış Petrol Rezervler-Milyar Varil [14]

Bölgeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	% 11/12
Kuzey Amerika	25,872	24,021	25,582	28,167	28,167	28,167	---
Latin Amerika	137,4	209,308	247,917	334,009	337,062	338,114	0,3
Doğu Avrupa ve Avrasya	128,9	115,795	116,556	117,310	117,314	119,881	2.2
Batı Avrupa	15,0	14,318	13,318	12,966	11,722	11,559	--1.4
Ortadoğu	750,6	752,258	752,079	794,265	796,855	798,832	0.2
Afrika	121,3	123,384	125,348	127,323	128,174	130,071	1.5
Asya ve Pasifik bölgesi	40,2	41,030	44,180	43,943	46,262	51,587	11.5
Dünya Toplam	1 219,272	1 280,113	1 324,980	1 457,983	1 465,556	1 478,211	0.9

Kıtasal veya bölgesel alanlara göre petrol rezervleri, yıllara göre değişiyor. Rezervler, mutlak olmayan ama bilimsel verilere dayanan tahmini rakamlardır. 2007 yılında dünya petrol rezervleri 1,2 trilyon varil olarak tahmin edilirken bu miktar 2012 yılında yaklaşık olarak 1,5 trilyon olarak belirlenmiş. 2012 yılı verilerine göre dünya genelinde kanıtlanmış petrol rezervlerin yaklaşık olarak % 54'ü yani 798,8 milyar varili Ortadoğu bölgesinde bulunuyor. Rezervlerin ikinci büyük kısmı % 23 ile Latin Amerika kıtasındadır. Küresel dünyanın merkezi olan Batı Avrupa'da % 0,8 yani13 milyar varil, Güney Amerika'da % 1,6 ile 24 milyar varil ve gelişen Asya'da ise % 2,9 ile 44,5 milyar varil rezervdir. Bu rezervlerin ülkelere göre farklı düzeyde olması aynı zamanda söz konusu ülkenin jeo-ekonomik gücünün ve stratejik öneminin artmasında da önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Ortadoğu'nun jeo-politik önemini artıran en önemli faktör petrol gibi enerji kaynağına sahip olmasıdır. Bölgenin küresel güçler arasındaki rekabetin yoğunlaştığı bir alan olarak ön plana çıkması petrol gibi enerji kaynaklarına sahip olmasıdır.

[14] http://www.opec.org/opec_web/en/publications/202.htm

Tablo-2: Ülkelere Petrol Rezervleri/Milyar Varil

	Ülkeler	Rezerv/ Milyar Varil
1	Venezuela (OPEC)	290,1
2	Suudi Arabistan(OPEC)	264,8
3	Kanada *	175,2
4	İran (OPEC)	150,6
5	Irak (OPEC)	143,5
6	Kuveyt (OPEC)	104,0
7	BAE (OPEC)	97,8
8	Rusya	88,2
9	Libya (OPEC)	47,0
10	Nijerya(OPEC)	37,2
11	Kazakistan	30,0
12	Katar (OPEC)	25,4
13	ABD	19,1
14	Çin	14,8
15	Brezilya	12,8
	Toplam	1,500.5

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_proven_oil_reserves

Dünya petrol rezervlerinin miktarı, yapılan bilimsel çalışmalara göre hemen her yıl değişmektedir. Bu durum aynı zamanda ülkeler sıralamasını da değiştirmektedir. Örneğin petrol rezervlerinin en çok bulunduğu 15 ülke dünya petrol rezervlerinin yaklaşık %86'sına sahiptir. Bunlar içerisinde 290,1 milyar varil ile Venezüella ilk sırayı alırken, Suudi Arabistan 269,8 milyar varil ile ikinci,

* Kanada'ya ilişkin veriler tartışmalı görünmektedir. Birkaç yıl önceye kadar yaklaşık olarak 5 milyar varil petrol olduğu tahmin ediliyordu. Fakat 2010-2012 arasındaki yapılan araştırmalarda bu rakamın 175 milyar varil olduğu tahmin edilmektedir. Örneğin CİA'nın 2012 araştırmasında baz alınan 175 milyar varildir. Biz de bu rakamı aldık. Ancak dünya çapındaki hesaplamalar yapılırken bir kısmında Kanada için bu miktar hesaba katılmadığından oranların yüzde hesaplamalarında bazı farklılıklar yaşanıyor. Ayrıca uluslararası kurumların yaptığı araştırmalarda özellikle ülkeler bazında rakamlarda küçük farklılıklar göze çarpıyor. Ancak bunlar, genel petrol oranların hesaplamalarını etkileyecek düzeyde değiller.

175,2 milyar varille Kanada üçüncü ve 150,6 milyar varille İran dördüncü sırada bulunuyor.

Dünyanın ilk 14 ülkesi içerisinde yer alan S.Arabistan, Irak, İran, Kuveyt, Katar, BAE ve Libya dünya petrol rezervlerinde ön plana çıkan ülkelerdir. Merkezde bulunan Ortadoğu ülkelerin toplam rezervi yaklaşık olarak 735 milyar varildir. Aynı zamanda OPEC üyeleri olan S. Arabistan'ın tahmini 264,8 milyar rezerviyle dünyanın ikinci büyük potansiyeline sahiptir. İran 150,6 milyar varil, Irak 143,5 milyar varil, Kuveyt 104 milyar varil, BAE ise 97,8 milyar varil ve Libya ise 47 milyar olarak tahmin ediliyor. Bunlar tespit edilen rezervler olarak biliniyor. Yapılan bilimsel araştırmalarda bu verilerin çok daha yüksek olacağı hesaplanıyor. Bugün Irak, Libya, Suriye gibi bölgelere yönelik yapılan küresel askeri operasyonların temel nedeni 'Büyük Ortadoğu'nun dünya enerji kaynağının merkezi olmasından ileri geliyor.

Ayrıca Büyük Ortadoğu kapsamında görülen Avrasya-Orta Asya petrolleri, söz konusu küresel askeri işgal projesinin içerisinde ele alınıyor. Bu bakımdan Büyük Ortadoğu'nun uzak Doğu Asya bölgesi olarak görülen Afganistan ve Pakistan üzerinde yaşama geçirilen askeri ve politik stratejilerin nedeni anlaşılamaz. Dünya petrol üretiminde ilk sırada bulunan Rusya 88,2 milyar varille sekizinci ve Kazakistan 30,0 milyar varille on birinci sırada bulunmaktadır.

Bugün dünyanın en gelişmiş sanayisine sahip ABD'nin petrol rezervleri 19,1 milyar varil olup dünya rezervlerinin % 2,8'ine, dünyanın en hızlı gelişen ülkesi olarak görülen Çin'in petrol rezervleri ise 14,8 milyar varil yani dünya rezervlerinin % 2,3'üne sahiptir. Büyük Ortadoğu olarak gösterilen bölgenin en büyük enerji yataklarına sahip olması nedeniyle küresel rekabet ve çatışmanın bu bölgelerde yoğunlaşmasına yol açmaktadır.

Küresel kapitalist güçler bakımından 'Büyük Ortadoğu'nun stratejik öneme sahip olması, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarıyla ilişkilidir. Uluslararası ilişkilerde enerji politikaları, bütün stratejilerin ana noktasını oluşturmaktadır. Özellikle büyük kapitalist güçler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde, onların birbirleriyle olan dolaylı bağımlılıkları, bölge ülkeleri ile zorunlu ve kaçınılmaz olan ilişkilerinin kaynağı, bugünkü sanayi ilişkilerinin temelini oluşturan enerji kaynaklarıdır.

Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında ön plana çıkan Hazar Denizi Havzası, Irak/Kürdistan bölgesi ve Libya gibi bölgelerde kalite değeri oldukça yüksek olan 'yeni' petrol rezervleri tespit edilmiş bulunuyor. Bu bakımdan dünya

rezervlerinin üçte ikisine sahip olan Ortadoğu ülkeleri, doğal olarak dünya petrol üretiminin çok önemli bir kısmını karşılamaktadır.

Dünya ekonomisinde gelişmeye paralel olarak petrol üretiminde ve tüketiminde sürekli bir artış yaşanmaktadır. Özellikle sanayi ürünlerindeki gelişmeye ve artışa paralel olarak petrol gibi enerji kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. 2000-2012 yılları arasındaki verilere baktığımızda dünya genelinde üretim ile tüketim arasında sürekli bir dengesizlik bulunmaktadır. Örneğin 2000 yılında günlük 66 milyon varil petrol üretimi yapılırken tüketim 76 milyon varil olarak gerçekleşmiş, 2005 yılında 71 milyon varil üretim, 84 milyon varil tüketim yapılmış. Tüketim fazlalığı yaklaşık olarak 12 milyon varildir. 2010 yılında ise bu miktar, günlük 72 milyon varil üretim ve 86 milyon tüketim gerçekleşmiş. 2012 yılında ise üretim 90,1 milyon varil, tüketim ise 90,5 milyon varil olarak gerçekleşmiş. 2010 yılında üretim-tüketim arasındaki açık 14,3 milyon varilken, 2011 ve 2012 yılında üretim ile tüketim arasında belirgin bir denge sağlanmış gibi görünüyor.

Tablo-3: Dünya petrol üretimi/Milyon varil[15]

	Üretim- production	Tüketim- consumption
2000	66,2	76,7
2001	65,8	77,5
2002	64,9	78,1
2003	67,2	79,7
2004	70,5	82,5
2005	71,9	84,0
2006	71,8	85,1
2007	71,3	85,8
2008	72,1	85,4
2009	70,8	84,5
2010	72,6	86,9
2011	89,7	89,1
2012	90,1	90,5

[15] http://www.indexmundi.com/energy.aspx?region=as&product=oil&graph=consumption

Tablo-4: Petrol Üretiminde Ülke Sıralaması/2012[16]

Sıra	Ülkeler	Günlük Üretim (milyon Varil)	% Dünya Oran
1	Rusya	10,22	11,7
2	ABD	9,98	11,4
3	S.Arabistan	9,44	10,8
4	Çin	4,29	4,9
5	İran	3,66	4,2
6	Kanada	3,65	4,2
7	Meksika	2,97	3,4
8	Brezilya	2,69	3,1
9	Irak	2,60	3,0
10	BAE	2,57	2,9
11	Kuveyt	2,48	2,8
12	Venezuela	2,20	2,5
13	Nijerya	2,13	2,4
14	Norveç	2,02	2,3

Petrol rezervlerine paralel olarak ülkelerin üretimi aynı değil. 2011 yılında, dünyanın en çok petrol üreten ülkesi Rusya'nın günlük üretimi 10,2 milyon varildir. Suudi Arabistan tek başına dünya petrol üretiminin yüzde 10,8'ini yapmaktadır. 2011 yılı verilerine göre S. Arabistan'ın yıllık üretimi 3,4 milyar varildir. S. Arabistan, Irak, İran, Kuveyt ve BAE gibi 5 ülkenin günlük üretimi 20,8 milyon varil olup yıllık üretimi 7,5 milyar varil civarındadır. Söz konusu 5 ülkenin petrol üretimi dünya üretiminin % 23,8'ine eşittir. BOP kapsamındaki kuzey Afrika ve Ortadoğu'da bulunan 13 ülkenin petrol üretim kapasitesi 1, 5 milyar tona yükselmiş bulunuyor ve bunun genel üretim içerisindeki payı ise % 36'dır. Dünyada yaklaşık olarak 93 ülkede petrol üretimi söz konusu olmasına rağmen OPEC üyesi ve BOP kapsamında görülen 13 ülkenin petrol üretimi, dünya petrol dengelerini doğrudan belirlemektedir. [17]

Dünya sanayisinin petrole olan yüksek bağımlılığı dikkate alındığında ABD'nin günlük petrol üretimi 9,98 milyon varil olup dünya üretiminin % 11'4'üne sahiptir. ABD petrol üretiminden çok petrol tüketimi ön plandadır. Bu

[16] http://www.eia.gov/forecasts/steo/query/, February 2012

[17] MERENNE-SCHOUMAKER Bernadette, *Geographie de l'Energie* syf: 121, Edition Belin, 2011.

nedenle, özellikle körfez ülkelerine, Venezüella'ya önemli oranda ihtiyaç duymaktadır.

Dünya ekonomisi içerisinde en hızlı gelişen iki ülkenin-Çin ve Hindistan-petrole duyduğu ihtiyaç sürekli artmaktadır. 2011 yılı verilerine göre Çin'in günlük petrol üretimi 4,29 milyon varildir. Dünya üretiminin % 4,9'una sahip olan Çin'in yıllık üretimi 386 milyon tondur. Hindistan ise 38 milyon ton üretimle toplam üretimin ancak % 1'ine sahip.

Batı Avrupa ülkelerinin, Japonya'nın ve Avustralya'nın petrole bağımlılığı yanında, bu kervana Çin, Hindistan, Brezilya, Arjantin, Şili, Güney Afrika, gibi 21.yüzyılın 'yeni' güçlerinin de katılması, petrol üretim bölgeleri içerisinde özellikle merkez Ortadoğu'nun stratejik konumunu çok daha arttırmaktadır. Dünya petrol üretim merkezi durumunda olan Ortadoğu ülkeleri, petrol dışında hemen hemen hiç bir gelire sahip olmadıkları gibi üretilen petrolün çok önemli bir kesimini özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan sanayi ülkelerine ihraç etmektedirler.

Petrol üreticisi merkez ülkelerinin petrol üretimi ile petrol tüketicisi durumunda olan gelişmiş ve gelişmekte olan kapitalist ülkeler arasında zorunlu bir ilişki bulunmaktadır. Petrol üretimi ile tüketimi arasındaki farklılık, ilgili ülkelerin petrol karşısındaki durumunu belirlemektedir. Bu nedenle petrol üretici ülkelerin üretim fazlası ile petrol tüketicisi ülkelerin zorunlu petrol ihtiyacını belirlemek, petrolün getirdiği zorunlu ilişki bakımından önemlidir.

Dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta da petrol üreticisi merkez ülkelerinin petrol üretimi ile petrol tüketicisi durumunda olan gelişmiş ve gelişmekte olan kapitalist ülkeler arasında zorunlu bir ilişki bulunmaktadır. Petrol üretimi ile tüketimi arasındaki farklılık, ilgili ülkelerin petrol karşısındaki durumunu belirlemektedir. Bu nedenle petrol üreticisi ülkelerin üretim fazlası ile petrol tüketicisi ülkelerin zorunlu petrol ihtiyacını belirlemek, petrolün getirdiği zorunlu ilişki bakımından önemlidir.

Dünya genelinde petrol üreten ülkelerinin toplam günlük üretim fazlası 36.960(36 milyon 960 bin) varildir. Suudi Arabistan'ın günlük üretim fazlası 7 milyon 113 bin varil. Bu oran dünya petrol üretim fazlasının % 19'una tekabül etmektedir. Petrol üreticisi 5 Ortadoğu ülkesinin üretim fazlası 13 milyon 883 bin varil. BOP kapsamında görülen 12 ülkenin petrol üretim fazlası 18 milyon 87 bin varil. * Bir başka ifadeyle 12 ülkenin günlük petrol üretim fazlası 4.521.750 tondur. Bu dünya üretiminin % 50'sine tekabül etmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde yeni petrol kaynakları tespit edilmesine rağmen, Ortadoğu ülkeleri, bugünkü petrol potansiyeliyle dünya petrol üretiminin merkezi olmaya devam

* 1 Ton Petrol = 4 Varil.

edecektir. Bu nedenle, sanayinin bugünkü yapısı dikkate alındığında petrolsüz üretim şansı yok denecek kadar azdır. Henüz alternatif bir enerji kaynağı bulunmadığından, gelişmiş ülkelerin sanayileri petrole bağımlı olmaya devam edecektir. Bu aynı zamanda, uluslararası sermaye gruplarının petrol bölgeleriyle 'zorunlu' ilgilenmelerine yol açmaktadır.

Tablo-5: Dünyada Petrol Üretimi ve Tüketimi Arasındaki Fark/Bin Varil-Günlük[18]

Ülke	Artı(+)Varil	Ülke	Eksi(-)Varil
Suudi Arabistan	7.113	ABD	-11.902
İran	2.666	Hindistan	-1.279
Irak	1.880	Çin	-1.557
Kuveyt	1.440	Japonya	-5.505
Birleşik Arap Emirlikleri	2.426	Tayvan	-845
Libya	1.166	Almanya	-2.728
Umman	911	İtalya	-1.816
Bahreyn	176	Fransa	-2.005
Yemen	393	İspanya	-1.458
Mısır	298	Hollanda	-840
Katar	744	Brezilya	-534
Cezayir	1.257	Türkiye	-549
Meksika	1.628	Filipinler	-333
Rusya Federasyonu	4.483	Şili	-288
Norveç	3.216	Güney Afrika	-260
Nijerya	1.983	İsrail	-265
Gabon	291	Avusturalya	-157
Kongo	265	Fas	-165
Venezüella	2.628	Küba	-154
Angola	698	Yeni Zelanda	-98
Kanada	701	Bangladeş	-66
İngiltere	841	Guatemala	-43
Türkmenistan	101	Tacikistan	-26
Kazakistan	649		
Azerbaycan	171		

18 http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2013.pdf

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere gelişmiş ve gelişmekte olan kapitalist ülkelerinin petrole bağımlılıkları oldukça yüksektir. Yeterli petrol rezervlerine sahip olamayan ama sanayi bakımından gelişmiş ülkelerinin günlük ihtiyaç duydukları petrol miktarı, bize somut bir fikir vermektedir. ABD'nin günlük petrol açığı 11.902 milyon(11 milyon 902 bin) varil. Yani kendisinin ürettiği petrol dışında ihtiyaç duyduğu günlük petrol miktarı 2.975.500 tondur. Bu ABD'nin her gün, başka petrol üreticisi ülkelerden satın almak zorunda olduğu petrol miktarıdır. Dünyanın ikinci büyük petrol tüketicisi durumunda olan ve günlük üretim açığı 5.505 (5 milyon 505 bin) varil olan Japonya'dır. Almanya'nın, Fransa'nın, İtalya'nın ve İspanya'nın günlük petrol üretimi açıkları oldukça yüksek düzeydedir. Aynı zamanda 21.yüzyılın dikkat çeken iki Asya ülkesi, Çin'in ve Hindistan'ın hızla gelişen sanayileri nedeniyle petrole duydukları ihtiyaç her geçen gün katlanmaktadır. Mevcut veriler incelendiğinde, dünyanın sanayi ülkelerinin petrol olmaksızın ekonomilerini geliştirmelerinin oldukça zor olduğu da anlaşılır. En azında önümüzdeki 50 yıllık bir süreçte bu böyledir. Henüz sanayinin bütün alanlarında kullanılacak alternatif bir enerjinin bulunmaması, petrole bağımlılığın devam edeceği anlamına geliyor. Petrol üretim merkezlerinin uluslararası rekabete konu olması, günümüz savaşlarının bu bölgelerde yoğunlaşması, küresel kapitalist güçlerin, hem içte hem de uluslararası alandaki ekonomik gelişmeleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, petrol tüketicisi durumunda olan gelişmiş kapitalist ülkelerinin, petrol alanlarını kontrol etmeleri boşuna değildir. Petrol merkezlerine hâkim olmak, sadece petrol üreticisi ülkeler üzerinde hegemonya kurmak anlamına gelmiyor, aynı zamanda ekonomik rakiplerini de denetim altına alarak kendine bağımlı hale getirmek anlamına geliyor. Ancak sık sık vurguladığımız gibi, artık tek bir ülkenin, enerji yataklarına hâkimiyeti söz konusu değil, özellikle petrol kaynaklarını denetimi konusunda -küresel güçler arasında bir takım farklılıklar olmakla birlikte- genel olarak ortak bir politika oluşturulma eğilimi öne çıkmış bulunuyor. Bu 'ortaklık' olmaksızın, küreselleşme bakımından enerji yataklarının kontrolünün oldukça zor olduğu biliniyor.

Tablo-6:Büyük Ortadoğu'da bazı ülkelerin petrol rezervleri. Milyar varil/2012 [19]

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012
İran	137,620	137,010	151,170	154,580	157,300
Irak	115,000	115,000	143,100	141,350	140,300
Kuveyt	101,500	101,500	101,500	101,500	101,500
Umman	5,572	5,500	5,500	5,500	5,500
Katar	25,405	25,382	25,382	25,382	25,244
S.Arabistan	264,063	264,590	264,516	265,405	265,850
Suriye	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500
BAE	97,800	97,800	97,800	97,800	97,800
Cezayir	12,200	12,200	12,200	12,200	12,200
Mısır	4,340	4,300	4,400	4,400	4,400
Libya	44,271	46,422	47,097	48,014	48,472
Toplam	810,0	816,6	855,6	858,4	865,3

Büyük Ortadoğu kapsamında yer alan Körfez ve Kuzey Afrika bölgesinde bulunan 11 devletin tespit edilen petrol rezervleriyle dünyanın merkezini oluşturuyor. 2008 yılında tespit edilen petrol rezervi 810 milyar varil, 2012 yılında ise 865 milyar varildir. Bu verilir dünya rezervlerinin yarısına yakın olduğunu gösteriyor. Rusya'dan sonra dünyanın ikinci petrol üretimine sahip olan S.Arabistan'da tespit edilen petrol rezervi 265 milyar varildir. Üçüncü sırada yer alan ülke ise küresel kapitalist güçlerin rekabet alanı haline gelen 154 milyar varille İran'dır. Küresel güçlerin işgaline uğrayan Irak'ın petrol rezervi ise 140 milyar varil civarındadır. Uluslararası Enerji Ajansı'nın Irak üzerinde yaptırmış olduğu bir çalışmada, 2035'e kadarki geçen sürede küresel petrol

---

19 http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2013.pdf

üretim artışının % 45'inin Irak tarafından karşılanacağı belirtiliyor, Böylelikle 2030'lardan itibaren Rusya'yı geçerek 2. en büyük petrol ihracatçısı olacağı tahmin ediliyor. Fransa ve İngiltere liderliğindeki askeri operasyonlara maruz kalan Libya'da tespit edilmiş petrol rezervi yaklaşık olarak 58 milyar varildir. Irak, Libya, Suriye gibi ülkelerin küresel kapitalist sistemin askeri saldırılarına maruz kalmış olmaları, sadece bugün üretilen petrol potansiyeli değil esasen gelecekte de çok büyük rezervlere sahip olmalarıdır.

Tablo-7: Petrol Üretimi ve İhracatı/2012 [20]

Ülkeler	Üretim Milyon Varil	İhracat Milyon Varil
S.Arabistan	10,5	7,6
İran	4,2,	2,5
BAE	2,8	2,3
Irak	2,6	2,1
Kuveyt	2,4	2,0
Cezayir	2,0	1,6
Libya	1,8	1,6
Katar	1,4	1,0
Umman	0,9	0,6
Mısır	0,6	0,2
Suriye	0,4	0,3
Yemen	0,3	0,2
Tunus	0,08	0,09
Türkiye	0,07	0,08
Bahreyn	0,05	0,3
İsrail	0,003	0,09
Ürdün	0000	00
Lübnan	0,00	0,00

[20] http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-36356-285-ortadogu-enerji-haritasi.html

Merkez Ortadoğu ülkelerinin önemli bir özelliği petrol üretiminin çok önemli bir kısmının ihracata yönelik olmasıdır. Bir bakıma ülke ekonomisinin çok önemli bir kısmı petrol ekonomisine dayanmasıdır. Örneğin petrol üretiminde ilk sırada yer alan S.Arabistan ürettiği petrolün yüzde 79'unu ihraç ediyor. Yıllık petrol ihracatı yaklaşık olarak 390 milyar dolardır. Büyük bir ambargoyla karşı karşıya olan İran'ın petrol ihracatındaki yıllık gelirinin 120 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor. Kuveyt, BAE, Umman. Katar, Libya gibi ülkelerin GSMH'nın % 85'i enerji gelirlerinden karşılanıyor. Küresel tekeller bakımından çok önemli olan bölgenin zenginliklerinin denetim altına alınması, sık sık vurguladığımız gibi enerjinin askerileştirilmesi stratejisi çok yönlü uygulanıyor. Son yıllarda yeni veriler yayınlanmamışta olsa, geçmiş verilerden bir kısım sonuçlar çıkartmak mümkündür.

Tablo-8:Büyük Ortadoğu kapsamındaki bazı ülkelerin petrol ürünleri ihracatı, 2012 [21]

Ülkeler	Dünya	Avrupa	Kuzey Amerika	Asya ve Pasifik	Latin Amerika	Afrika	Ortadoğu
Ortadoğu	3, 631	563	114	2,204	231	157	361
İran	456	-	-	456	-	-	-
Irak	472	141	2	167	131	-	32
Kuveyt	661	63	2	596	-	-	-
Katar	465	21	-	399	2	3	40
S.Arabistan	862	111	2	491	12	95	15
BAE	225	1	1	71	10	6	136
Cezayir	450	189	106	25	75	53	1
Libya	40	38	1	-	-	-	1

Büyük Ortadoğu kapsamında görülen ve daha çok merkez Ortadoğu'yu kapsayan veriler dikkate alındığında, dünya ihracatının %50'sinden fazlası 8 devlet tarafından karşılanmaktadır. Petrol ve doğal gaz gibi enerji ihracatı ve ithalatı ile kıtalar arasındaki ilişki oldukça dikkat çekicidir. 81 devletin petrol ihracatı yaklaşık olarak 3,6 milyar varildir. Bunun yaklaşık olarak % 61 Asya kıtasında ve özellikle Çin, Japonya, Güney Kore, Endonezya, Malezya gibi

21 http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2013.pdf

ülkelere yapılmaktadır. Çin, Ortadoğu'nun en büyük petrol ithal eden müşterisi konumundadır. Örneğin, İran 456 milyon varil petrolün tamamını Çin'e ihraç ediyor. Aynı şekilde Kuveyt % 90'ını, Katar % 85,8'ini, S.Arabistan ise % 59'unu Asya'ya ihraç ediyor. Asya kıtasına giden petrolün çok büyük bir bölümünü Çin satın alıyor. Petrol enerjisi bakımından Ortadoğu'ya bağımlı hale gelen Çin, aynı zamanda bu devletlerin ihracatında önemli bir rol oynuyor. Çin ile Merkez Ortadoğu arasındaki zorunlu bağımlılık ilişkisi, Çin'in önümüzdeki süreçte bölgedeki gücünün çok daha fazla artacağını gösteriyor. Bölgesel savaşı örgütleyen ABD, Fransa ve İngiltere gibi devletlerin Körfez ülkelerinden ithal ettikleri petrol miktarı oldukça düşüktür. Çin'in sakin ve güçlü bir şekilde Ortadoğu denklemi içerisinde yer almaya başlaması, bölgesel çıkarlarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bakımdan Büyük Ortadoğu Projesi yaşama geçirilirken, Çin mutlaka hesaba katılması gereken bir aktör olarak ön plana çıkıyor. Bugün Irak, Suriye ve İran eksenli geliştirilen bölgesel politikalarda Çin'in çıkarları hesaplanmaksızın kimsenin başarılı olma şansı bulunmuyor. Bu bakımdan önümüzdeki 10 yıl içerisinde Çin'in Ortadoğu'daki etkinliği çok daha fazla artacaktır.

Tablo-9: BOP Kapsamındaki OPEC Üyesi Bazı Ortadoğu Ülkelerinin Petrol İhracat Değerli/Milyon dolar, 1969-2004 [22]

ÜLKELER	1969-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2004
Cezayir	37.970	84.898	68.954	77.848
İran	145.099	103.346	134.525	83.655
Irak	70.549	103,526	45.361	73.319
Kuveyt	75.893	109,916	77.216	92.593
Suudi Arabistan	272.362	475.986	435.634	382.929
B.A.E	56.429	122.699	135.707	133.579
Libya	73.014	112.457	76.953	65.807
Katar	15.408	32.760	29.423	42.190
TOPLAM:	681.014	1.154.588	1.003.764	953.933

[22] www.opec.org, www.bp.com

BOP projesi içerisine alınan ülkelerin ekonomileri esasen petrol enerjisine dayanmaktadır. Petrol gelirlerinde zaman zaman düşme veya sabit kalsa da genelinde sürekli bir artma eğilimi içerisindedir. Örneğin, 1961-1979 yılları arasında S. Arabistan'ın petrol geliri (272.362)272 milyar 362 milyon dolar olarak gerçekleşirken, İran'ın ise 145 milyar dolar olarak gerçekleşmiş. 8 petrol üreticisi ülkenin 1969-1979 yıllar arasında petrolden elde ettikleri toplam gelir (681.556) 681 milyar 556 milyon dolar olarak gerçekleşmiş. Bu 8 ülkenin on yıllık ihracat geliri 728 milyar 603 milyon dolar. Yapılan toplam ihracat içerisinde diğer mallarının değeri yaklaşık olarak 47 milyar dolardır. Yani toplam ihracattın % 93,6'sini petrol gelirleri oluşturuyor.

Petrol üretim gelirlerinin her yıl belirli bir düzeyde arttığı anlaşılmaktadır. 1980-89 yılları arasında her ülkenin gelirlerinde %50 ila %100 arasında bir artış söz konusudur. Örneğin, S. Arabistan'ın gelirleri 475 milyar 986 milyon doları, Katar hariç diğer ülkelerin gelirleri 100 milyar doları aşmış olup, 1980-89 yılları arasında elde ettikleri petrol geliri (1.154.588) 1 trilyon 154 milyar 588 milyon dolardı. 1990-99 yılları arasında petrol üretiminde ve aynı zamanda petrol fiyatlarındaki nispi düşüş nedeniyle, gelirlerde de bir düşüş yaşandı. Bu yıllar arasındaki petrol geliri, 1 trilyon dolar olarak gerçekleşmiş. Bu dönemde petrol gelirlerinde belli bir gerileme yaşanmasına rağmen yine de toplam ihracat gelirlerinin %86,5'i petrol ihracatından karşılanmaktadır.

2000 yılından itibaren petrol üretiminin artmasına ve fiyatların belirli bir dengede kalmasına bağlı olarak, petrol üreticisi ülkelerin gelirleri olağan üstü bir şekilde arttı. 2000-2004 yılları arasında 8 ülkenin toplam geliri 953.933(953 milyar 933 milyon) dolardır. 4 yıllık zaman diliminde elde edilen gelir, geçmiş yılların nerdeyse 10 yılına yakındır. Bugünkü gelişme eğilimi dikkate alındığında gelecek 10 yıl içerisinde 2 trilyon doları geçeceği tahmin edilmektedir. 2000-2004 yılları arasında gerçekleşen toplam ihracat hacmi 1.031.741(1 trilyon 31 milyon 741 bin) dolar olarak gerçekleşmiş. Genel ihracat ile petrol ihracatı arasındaki fark sadece yaklaşık olarak 78 milyon dolardır. Yani tüm ihracatın yaklaşık %75'i petrol gelirlerinden oluşmaktadır.

3- Stratejik Dengelerin Yeni Gücü: Doğalgaz

Stratejik önemi artan doğalgaz, uluslararası ilişkilerin önemli bir halkasını oluşturuyor. Doğalgazın üretimi kadar uluslararası alanda pazarlanması da çok önemli avantajlar yaratmaktadır. Pazar alanı çok hızlı büyüyen doğalgaz, küresel

sermaye şirketlerinin en çok yatırım yaptığı alandır. Ayrıca CO_2 oranının oldukça az olması nedeniyle doğal yaşam bakımından da tercih edilmektedir. Uzun yıllar kullanılabilecek bir enerji türü olarak büyük rezervleri tespit edilen doğalgaz üretimi azami karın en önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle doğalgaz üretimi yapan ülkeler petrol gibi uluslararası bir kurumsallaşmaya gitmektedir. Böylece ekonomik ilişkilerdeki ağırlığı çok daha üst düzeyde artacaktır. Petrol gibi doğal gaz yataklarına sahip olan ülkelerin bölgesel ve uluslararası ilişkilerdeki stratejik rolleri giderek artmaktadır.

Tablo-10: Dünyadaki Tahmini Doğal Gaz Rezervi/ Trilyon M[323]

Bölgeler	2006	2007	2008	2009	2010
Kuzey Amerika	7,599	8,360	9,168	9,168	8,760
Latin Amerika	7,624	7,768	8,017	8,065	8,341
Doğu Avrupa/Avrasya	54,588	54,650	55,006	60,487	61,279
Batı Avrupa	5,524	5,344	5,292	5,246	5,019
Ortadoğu	72,235	73,643	75,289	75,540	78,890
Afrika	14,317	14,608	14,735	14,782	14,497
Asya ve Pasifik	14,543	15,180	15,394	16,425	15,763
Dünya	176,429	179,554	182,90	189,71	192,549

Bir enerji kaynağı olarak doğalgaz artık, kapitalist ekonominin önemli bir halkasını oluşturmuş bulunuyor. Gelecekte de doğalgaz hem sanayide, hem de günlük yaşamdaki kullanımı yaygınlaşacak. Mevcut veriler dikkate alındığında bunu görmek mümkündür. Bu bakımdan doğal gaz rezervleri büyük olan ülkelerin stratejik konumu ve bölgesel ilişkilerdeki ağırlığı da hızla artmaktadır. Bilimsel çalışmaların düzeyi arttıkça farklı bölgelerde yeni doğalgaz rezervleri tespit ediliyor. 2006 yılında dünya rezervleri 176 trilyon m3, 2010 yılında bu miktar 192,5 trilyon m^3 çıkmış. Önümüzdeki yıllarda bu oranın artma olasılığı çok daha yüksektir.

Ortadoğu, petrol gibi doğalgaz rezervleri bakımından da dünyanın stratejik merkezi olarak ön plana çıkıyor. 2006 yılında tespit edilen tahmini rezerv miktarı merkez Ortadoğu'da 72,2 trilyon m^3, 2010 yılında 78,9 trilyon m^3 olarak

[23] http://www.opec.org/opec_web/en/publications/202.htm

belirlenmiş. Aynı şekilde Orta Asya-Avrasya sınırları içerisinde tahmini rezervler 54,5 trilyon m^3, 2010 yılında ise bu miktar 61,2 trilyon m^3 yükselmiş. Verilerden görüldüğü gibi merkez Ortadoğu ve Asya/Avrasya doğal gaz üretim ve rezervlerinin merkezi durumunda. Büyük Ortadoğu kapsamında görülen bu bölgelerin, enerji merkezleri olması nedeniyle bütün stratejik projelerin içinde yer alacağı görülüyor. Dünyanın gelişme merkezi olarak bilinen Asya kıtasında ise 15 trilyon m^3 doğal gaz rezervi olduğu tahmin ediliyor. Aynı şekilde Afrika 14 trilyon m^3 rezervlere sahip olmakla birlikte, bu miktarın çok daha artacağı tahmin ediliyor. Güney Amerika ve Kuzey Amerika bölgesinin toplamında 17 trilyon m^3 doğalgaz rezervi olduğu tespit edilmekle birlikte özellikle Kanada'nın, çok daha büyük kaynaklara sahip olduğu tahmin ediliyor.

Ayrıca 2012 yılında tespit edilen doğalgaz rezervi yaklaşık olarak 187,3 trilyon m^3 olarak belirlenmiş. Petrol'de olduğu gibi doğalgaz rezervleri bakımından da % 43'lük oranla Orta Doğu ilk sırada bulunuyor, Eski SSCB ülkeleri % 29,1 ile ikinci sırada yer alırken, % 8'lik oranla Asya-Pasifik , % 6 ile Kuzey Amerika ve % 4 ile Latin Amerika takip ediyor.

2011 yılı verilerine göre küresel ölçekte 3,3 trilyon m^3 olarak gerçekleşen doğal gaz üretimi, 2012'de % 1,9'luk bir artışla ve 3,4 trilyon m^3 olarak gerçekleşmiştir. Doğal gaz üretimindeki bu artışta ABD, Norveç, Suudi Arabistan, Katar ve İran'ı ön plana çıkıyor. Bugünkü veriler dikkate alındığında 2035 yılındaki tahmini artış oranı % 2,3 civarında olup yıllık tüketimin 5,6 trilyon m^3 olacağı tahmin ediliyor. Bu bakımdan Ortadoğu'daki rekabet bütünüyle enerji kaynaklarının kontrol edilmesine dayanıyor. Önümüzdeki 30 yıllık bir süreçte, doğalgazın, kullanım alanının çok daha fazla genişlenmesi küresel güçlerin bölgeye yönelik stratejilerini çok daha kapsamlı uygulayacakları anlamına geliyor. 21.yüzyılın hemen başında başlayan bölgesel küresel savaşların ve işgallerin bir süre daha devam edeceğine dair birçok veri bulunuyor.

Tablo-11: Doğalgaz Rezervi/2012[24]

Ülkeler	Trilyon m^3
Cezayir	4,8
Nijerya	5.0
Venezüella	5.2
BAE	5,9
S. Arabistan	8,1
ABD	8.3
Türkmenistan	18,1
Katar	25,1
Rusya	32,9
İran	33,6

Bugünkü veriler dikkate alındığında doğal gaz bakımından da Ortadoğu stratejik önemini koruyor. Örneğin, Asya Pasifik bölgesinde 15,5 trilyon m^3 olan doğalgazın kullanım zamanı 18 yıl, Kuzey Amerika(ABD-Kanada)'da 11 trilyon $m^{3,}$ kullanım süresi 12 yıldır. Ortadoğu'da ise 81 trilyon m^3 doğal gaz rezervinin kullanımı ise 147 yıl civarındadır.

Yapılan bilimsel araştırmalara göre, 2012 yılında İran'da 33,6 trilyon m^3, ikinci sırada bulunan Rusya'da 32,9 trilyon m^3 ve üçüncü sırada bulunan Katar'da ise 25,1 trilyon m^3 doğalgaz rezervi tespit edilmiş bulunuyor. Ayrıca Irak'ın da çok önemli doğalgaz rezervlerine sahip olduğu tahmin ediliyor.

Küresel güçlerin oluşturduğu Ortadoğu stratejisinde -doğrudan vurgulanmasa da- doğalgaz çok önemli bir yer işgal ediyor. Önümüzdeki 50 yıllık sürede doğalgazın bütün üretim alanlarında doğrudan ve dolaylı olarak kullanılması, küresel güçlerin geleceği bakımından son derece önemlidir. Bu açıdan Büyük Ortadoğu kapsamında görülen bölgelerde lokal savaşların çok daha artarak devam etmesi şaşırtıcı olmayıp, küresel kapitalist sistemin geleceğini önemli ölçüde etkileyen ve ilgilendiren bir stratejinin parçasıdır. ABD'li stratejist T. Barnett'in 'Ortadoğu'daki savaş petrol içindir' söylemi Ortadoğu'nun işgali petrol ve doğalgaz içindir diye okunabilir. Önümüzdeki 50 yıllık zaman diliminde petrol ve doğalgazın hemen hemen aynı oranlarla dünya

[24] BP Statistical Review, 2013

enerji üretiminin yüzde 70'ini oluşturmaları küresel tekeller için azami kar bakımından son derece önemlidir.

4- Küresel Enerji Ve Uluslar Üstü Tekeller

Uluslar üstü petrol tekellerinin dünya ekonomisi içerisindeki büyüklüğü ve etkisi, petrol üretim merkezlerindeki faaliyetleri, petrolün pazarlanması, taşınması ve benzeri alanlarda yarattıkları ilişki ağları ile dünya kapitalist sistemi içerisinde çok önemli bir gücü oluşturmaktadır. Dünya çapındaki iş hacimleri, kâr oranları, petrol üretim sanayisinde yer alan iş gücü sayısı ve özellikle de yararlandığı ucuz iş gücü gibi faktörlerle birlikte analiz edildiğinde uluslar üstü tekeller, sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda uluslararası politik ilişkileri belirlemede de ciddi bir etkiye sahiptirler.

Tablo-12: Uluslararası Şirketlerin Petrol Üretim Faaliyetleri 2000 –2004 (1,000 varil/gün)[25]

Ülkeler	2000	2001	2002*	2003*	2004*
Cezayir	8	7	7	8	12
Devlet-Yab. Şirk. Ortaklığı	741	723	679	877	1220
Diğer Şirketler	47	47	44	57	79
Endonezya	75	71	18	18	82
Exxon2	19	18	---	---	21
Mobil 3	60	58	---	---	---
Chevron 4	295	282	287	291	253
Texaco 4	295	282	287	291	253
Devlet-Yab. Şirk. Ortaklığı	62	59	40	40	49
Diğer Şirketler	465	443	494	500	436
İran	3,661	3,572	3,248	3,742	3,834
Devlet-Yabancı Şirk. Ortaklığı	3,661	3,572	3,248	3,742	3,834
Irak	2,810	2,594	2,127	1,379	2,106
Devlet-Yabancı Şirket Ortaklığı	2,810	2,594	2,127	1,379	2,106
Kuveyt	1,996	1,947	1,746	2,108	2,289

[25] www.opec.org, www.bp.com

Devlet-Yab. Şirk. Ortaklığı	1,803	1,759	1,577	1,904	2,067
Diğer Şirketler	193	188	169	204	221
Libya	1,347	1,324	1,200	1,432	1,581
Devlet-Yab. Şirk. Ortaklığı	1,003	974	883	1,054	1,163
Ülkeler - Libya	**2000**	**2001**	**2002***	**2003***	**2004***
Diğer Şirketler	344	350	317	378	418
Nijerya	2,054	2,018	1,802	2,166	2,357
Total 2	54	53	47	57	62
Mobil 3	121	119	106	128	139
Shell	284	279	250	300	326
Chevron 4	174	171	153	184	200
Texaco 4	11	11	10	12	13
Devlet-Yab. Şirk. Ortaklığı	1,233	1,211	1,081	1,300	1,414
Diğer Şirketler	176	173	155	186	202
Katar	648	633	569	676	755
Devlet-Yab. Şirk. Ortaklığı	648	633	569	676	755
Suudi Arabistan	8,095	7,889	7,093	8,410	8,897
Devlet-Yabancı Şirket Ortaklığı	7,901	7,700	6,923	8,104	8,572
Diğer Şirketler	194	189	170	306	325
BAE	2,175	2,114	1,900	2,248	2,344
BP 1	164	159	143	170	177
Total 2	177	172	155	183	191
Exxon 3	75	73	66	78	81
Mobil 3	75	73	66	78	81
Shell	97	94	84	100	104
Devlet-Yab. Şirket Ortaklığı	1,171	1,138	1,023	1,210	1,261
Diğer Şirketler	416	404	363	430	448
Venezuela	2,891	2,792	2,782	2,643	3,009
Devlet-Yab. Şirk. Ortaklığı	2,891	2,792	2,782	2,643	3,009

Ortadoğu'da petrol üretimi daha çok iki biçimde gerçekleşmektedir. Birincisi, üretici devletler ile petrol şirketlerinin ortaklaşa yaptıkları üretim. Yani

devlet ile her hangi bir uluslararası şirketin yaptıkları anlaşmaya dayanan üretim. Bu üretim biçimi, genel petrol üretiminin nerdeyse yüzde 80'nini oluşturmaktadır. "Dünyanın önemli gaz üreticilerinden Katar'ın Royal Dutch/Shell ve Total ile 2007-08'den itibaren İngiltere'ye 25 yıl süreyle yılda 16 milyon ton doğalgaz sağlanmasına ilişkin 12,8 milyar dolarlık anlaşma imzalayacağı açıklanmış olup, Total'in Katar'ın 2008 yılında başlaması öngörülen Qatargas-2 LNG projesindeki payının 1 milyar dolar olacağı belirtilmektedir. Suudi Arabistan ise gelecek 4 yıl içerisinde petrol üretim kapasitesini 2,3 milyon VG artırmayı planladığını, Harad sahasından 2006 yılında 300 bin VG, Khursaniyah sahasından 2007 yılında 500 bin VG, Shaybah sahasından 2008 yılında 300 bin VG, Khurais sahasından 2009 yılında 1,2 milyon VG üretim kapasitesi elde edilmesinin planlandığını açıklamıştır."[26]

Uluslar üstü şirketler genellikle bu ülkelerin topraklarında ve hatta faaliyet yürüttükleri ülkenin isimlerini de taşıyan şirketler kurarak, devletle birlikte petrol üretimini gerçekleştirmektedirler. Örneğin petrol üretiminde merkez olan Suudi Arabistan'da Saudi Aramco, SaudiAramco/ExxomMobil, Chevron-Texaco, Saudi Aramco/Shelle, Saudi Aramco/Petroliem, Katar'da Qatar Petroleum Shelle, Qatar Petroleum Mobil, BAE'inde United Arap Emirtas Metro Oil gibi isimlerle faaliyet yürümektedirler. "Geleneksel olarak petrol piyasasına az sayıdaki büyük ve dikey olarak bir araya gelmiş petrol şirketleri egemen olmuştur. Tarihsel arz yatakları geleneksel olarak Orta Doğu ve Kuzey Afrika olmuştur. Örneğin BP'nin tarihsel temelleri İran'dadır fakat Irak, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde de öncelikli bir pozisyona sahiptir. Exxon-Mobil ve Chevron-Texaco. Suudi Arabistan'da 1970'lere kadar üstün konumda olmuşlardır. TotalFinaElf, temellerini Irak ve Cezayir'den almıştır."[27] Bu şirketler, uluslar üstü şirketlerin birer şubeleri gibi çalışmaktadırlar. Böylece hem kolayca iş yapma olanağına sahip olmaktadırlar hem de vergiden kaçmaktadırlar. İkincisi, uluslar üstü petrol şirketlerinin doğrudan yaptıkları üretim. Petrol üretici devlet ile yaptıkları anlaşmalar çerçevesinde, petrol kuyularını doğrudan kendileri işletmekte ve uluslararası alanda pazarlamaktadırlar. Küreselleşme politikalarının en önemli yanlarından biriside özelleştirmenin dünya çapında bütün alanlarda uygulanmasıdır.

---

[26] www.deik.org.tr/ulkebulteni.asp
[27] NORENG Qystein, age, syf. 222.

Azami karın yoğunlaştığı bölgelerde ise özelleştirme politikaları uluslararası kapitalist kuruluşlar tarafından dikte ettirilmektedir. Küresel ekonomik ilişkileri belirlemede etkin bir güç olan 'Dünya Ticaret Örgütü'(DTÖ), Ortadoğu bölgesindeki petrol üreticisi ülkeleri yeniden dizayn edip, küresel kapitalist yapıya dahil edilmesi için yoğun bir çalışma yürütmektedir. Ekonomik yapıları uluslararası kapitalist sistemin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenen enerji üretim merkezleri, böylece, uluslar üstü tekellerin denetimine sunulmuş olacak. Özellikle son 20 yıldır, uluslar üstü şirketlerin, petrol üretim merkezlerinde, ilgili devletlere hiç bir bağımlılıkları olmaksızın geliştirdikleri üretim sistemi, Ortadoğu bölgesinin tamamına egemen olmaya başlamış durumda. Bunun en somut örneği Irak'tır. Irak işgalinin nedenlerinden birisi de, petrol kaynaklarını uluslar üstü tekellerin denetimine bir bütün olarak açmaktı. Irak meclisinin ülke petrollerinin tekellerle pazarlanması için almış olduğu karar, DTÖ'nün stratejisine tamamen uyumludur. İngiliz The Independent On Sunday gazetesinde yayınlanan haber uluslar üstü tekellerin bölgenin zenginliklerine el koyduklarını çok net olarak gösteriyor :"Dünyanın üçüncü en büyük petrol rezervleri, Batılı petrol şirketlerinin büyük ölçekli sömürüsüne açılmak üzere. ABD yönetiminin hazırlanmasına müdahil olduğu tasarı, BP, Shell ve Exxon gibi petrol devlerine 30 yıllık sözleşmeler aracılığıyla Irak'a girip ham petrol çıkartma şansı verecek. Irak petrollerinin 1972 yılında millileştirilmesinin ardından ilk kez yabancılara böyle geniş kapsamlı bir çalışma imkânı sağlanıyor. Bu, Irak'a müdahalenin tek amacının petrol kaynaklarını ele geçirmek olduğunu savunanların elini de güçlendirecek."[28] Ayrıca ABD eski başkanı Bush'un yardımcısı Dick Cheney'nin 1999 yılında Halliburton petrol şirketinin yönetim kurulu üyesi olarak görev yaparken, "dünyanın 2010'a kadar günde 50 milyon varil ekstra petrole ihtiyacı" olduğunu bunun da ancak "Ortadoğu'dan karşılanacağını" belirtirken, bölgenin işgalinin çok önceden planlandığına dair bize somut bir fikir vermektedir. Kuzey Irak Kürt yönetimi sözcüsü Halid Salih'in "Irak petrol sanayinin tümü modern standartlara çekilecek" biçimde yaptığı açıklamayı yorumlayan gazete, söz konusu olan tasarının" petrol şirketleri yöneticileri ve uzmanları tarafından desteklendiğinine vurgu yapıyor. "Savaş, ambargo ve uzman eksikliği yüzünden, daha önce Batılı devlerin ilk yıllarda petrol karının dörtte üçünün cebe indirmesini sağlayan bu tasarı olduğunu" belirtiyor. Irak'ın işgal nedenlerinden birinin uluslar üstü tekellerin, bölgesel

[28] Aktaran Radikal gazetesi, 08.01.2007.

çıkarlarını korumaya yönelik olduğunu ve aynı zamanda işgal bölgelerinde DTÖ'nün yasaları çerçevesinde bir kısım tasarıları fiilen uygulamaya koyduğunu göstermektedir. Böylece Irak enerji yataklarından gelen gelirlerin % 75'i doğrudan petrol tekellerinin kasalarına akacaktır. Bu aynı zamanda Irak'ın nasıl sömürgeleştirildiğinin farklı bir boyutuna işaret etmektedir.

Dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta da, Ortadoğu petrolleri üzerindeki egemenliklerini pekiştirmek için dünyanın belli başlı tekelleri arasında ortak anlaşmaların yapılmasıdır. "Fransız CFP-Total ve birkaç ABD petrol şirketiyle önemli uluslararası operasyonlarda bir araya gelen yedi büyük uluslararası petrol şirketi: BP, Chevron, Esso, Gulf, Mobil, Shell ve Texaco, bu iş birliğini başlatmışlardır. Başlıca petrol şirketlerinin Orta Doğu petrollerinin kontrolünü ele geçirmesi sonucu ortaya çıkan fiyat savaşı girişime temel teşkil etmiş ve karşılıklı kayıpların önlenmesi arzusu birlikteliği ortaya çıkarmıştır. Bu anlaşma, önde gelen petrol şirketlerinin uluslararası petrol ticaretinin kontrolünü çok uzun süre için kurumsallaştırmıştır. Bu uluslararası kontratı, kısa süre içinde benzer ulusal düzeydeki anlaşmalar takip etmiştir. Bazı istisnalar dışında 1960'ların başına dek uluslararası düzeyde birbirine geçmiş petrol şirketlerinin oluşturduğu fiili bir kartel, ABD dışındaki belli başlı pazarlarda petrol arzını kontrol etmiştir. Amaç, piyasayı, payları ve fiyatları dengelemek olmuş, bu yöndeki çaba uzun yıllar boyunca başarılı sonuçlar vermiştir."[29] Tekellerin, devletlerden tamamen bağımsız olarak ürettikleri petrol, genel üretimin yüzde 18'ne eşittir. Hedef petrol üretiminin hemen hemen tamamının bu küresel şirketler tarafından işletilmesini sağlamak ve petrol zenginliklerinin tamamını sistem yöneticisi kapitalist ülkelere aktarmaktır.

Ayrıca, petrol gelirlerinin önemli bir kısmının petrol tekellerinin elinde toplandığı dikkate alındığında, petrol üretiminin muazzam bir kar alanı oluşturduğunu görebiliriz. Uluslar üstü petrol şirketlerinin yıllık kar oranları dikkate alındığında petrole yönelik politikaların önemi çok daha net olarak kavranabilir. Dünya genelindeki petrol şirketlerinin yıllık gelirleri gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin yıllık GSMH' dan çok daha fazla olduğu gibi nerdeyse Afrika kıtasının GSMH'na eşittir. Petrol şirketlerinin 1997-2002-2005'teki yıllık brüt gelirleri bize somut bir fikir verebilir.

---

[29] NORENG Qystein, age, syf. 224.

Tablo-13: Uluslar Üstü İlk 10 Petrol Tekelinin Yıllık Karları/Milyon Dolar 1997-2002 [30]

Şirketler	Yıllık Brüt Gelirleri/1997	Şirketler	Yıllık Brüt Gelirleri/2002
1-Exxon(ABD)	137.742	1-Exxon-Mobil (ABD)	204.506
2-Royal Duch Shell Group(İng-Hol.)	128.186	2-PB-Amoco-Arco(ABD-İng.)	174.218
3-British Petroleum(İng.)	69.858	3-Royal Duch Shell Group(İng-Hol.)	135.211
4-Mobil(ABD)	6 5.906	4- Chevron-Texaco (ABD)	99.053
5-Texaco(ABD)	46.667	5-TotalFinaElf(Fr.)	94.243
6-GrupElf Aquitaine(Fr.)	45.490	6-Conoco-Philips Petroleum(ABD)	57.200
7-Chevron(ABD)	41.950	7- ENİ SpA(Jap.)	44.605
8-ENİ SpA(Jap.)	37.384	8-Repsol-YPF(E)	32.215
9-Group Total(Fr.)	34.518	9-Marathon Oil Corp (ABD)	31.720
10- Amoco(ABD)	32.986	10-Nippon Mitsubishi (Jap.)	23.504
TOPLAM	640.686	TOPLAM	807.325

1997 ve 2002 yıllarına ilişkin sunulan istatistikî veriler, petrol tekellerinin dünya kapitalist sistemi içerisindeki gücünün kavranması bakımından oldukça önemlidir. Küresel kapitalist sistem içerisinde, aynı üretim ve iş kollarında faaliyet yürüten tekellerin birleşerek uluslar üstü, tekeller haline gelerek, sınırsız bir güce sahip olmaları dikkat çekicidir. Bu tekeller hala belli başlı gelişmiş kapitalist ülkelerin isimleriyle anılsa da; küresel sistem içerisinde uluslar üstü bir pozisyonda oldukları, her uluslararası tekelin bir başka tekel ile

[30] PERCEBOIS Jacques, l*a torsport international du petrole et du gaz naturel,* Questions Internationales, juillet-aout/2003, p.27

iç içe geçtiğini, çıkarlarının bütünleştiğini ve sermaye güçlerini de birleştirerek tekelci bir güce ulaştıklarını, ülke ve devlet sınırlarının ötesinde dünya çapında bir güç haline geldiklerini çok rahatlıkla görebiliriz. Dünyanın ilk 10'undaki petrol şirketleri 5 ülkenin ismi ile anılmaktadır. 1997 yılında, dünyanın en çok kar yapan petrol tekeli Exxon(ABD)'un iş hacmi 137 milyar 742 milyon dolardır. İkinci sırada -Royal Duch Shell Group(İng-Hol.)un iş kapasitesi 128 milyar 186 milyon dolar olarak gerçekleşmiş. 1997 yılında 10 petrol şirketinin toplam geliri ise 640 milyar 686 milyon dolardır. Bu veriler tekellerin kendileri tarafından kamuoyuna açıklanan rakamlardır.

2002 yılında yani 5 yıllık zaman diliminde dikkat çeken en önemli nokta, tekeller arasındaki birleşmedir. Exxon-Mobil/1998 tekelleri sermayelerini birleştirerek dünyanın en güçlü tekellerinden biri haline geldi. 2002 yılında gerçekleştirdikleri iş hacmi 204 milyar 505 milyon dolar. Bir başka uluslararası birleşme İngiliz kökenli PB ile ABD kökenli Amoco-Arco tekelleri birleşerek (PB-Amoco-Arco/1998) ikinci sıraya yükseldiler ve 2002 yıllık üretim değeri 174 milyar 218 milyon dolardır. Fransız kökenli üç petrol şirketi TotalFinaElf/1999 ismiyle birleşerek dünya sıralamasında 5.sıraya yükseldi. 2002 Yılının üretim hacmi 94 milyar 243 milyon dolardır. Tekeller arasında birleşmelerin birçok nedeni bulunmakla birlikte; esas olan sermayenin küresel düzlemde devletler üstü bir güç haline gelmesidir. Sermayenin tarihsel gelişme eğilimi bakımından böyle olmakla birlikte; küreselleşmenin gelişme düzeyi bu süreci hızlandırmıştır. Tekeller arasındaki rekabetle birlikte birleşme eğilimlerinin güçlenmesi, farklı üretim alanlarında giderek merkezileşen güçlerin oluşmaya başladığını gösteriyor. 2002 yılında 8 ülkenin ismiyle anılan 10 şirketin iş üretim hacmi toplamı 807 milyar 325 milyar dolar olarak gerçekleşmiş. Yıllık net kar oranı ise 177 milyar dolar. 10 uluslar üstü tekelin karı, birçok kıta ülkesinin toplamından çok daha fazladır. Çarpıcı bir örnek vermek gerekirse, petrol üreticisi 8 ülkenin 2000-2004 yılı arasındaki toplam ihracat değeri 953 milyar 933 milyon dolar, buna karşılık 10 petrol tekelinin sadece 2002 yılındaki iş hacmi 807 milyar 325 milyon dolar. Yani petrol üreticisi ülkelerin 4 yıllık petrol ihracatı, 10 tekelin ancak bir yıllık karına eşittir. Bu çarpıcı örnekleme, petrol kaynaklarının esas olarak kimler tarafından sömürüldüğünü ve gelirlerin esasının kimlere aktığını göstermektedir.

Bu tekellerin yoğunluklu faaliyet alanının özellikle BOP kapsamına alınan ülkeler olması dikkat çekicidir. Bu tekel güçleri, petrol üreticisi ülkeleri aralarında adeta paylaşmış durumdadırlar. Petrol rezervlerinin tespitinden

üretimine, pazarlanmasından taşınmasına kadar, bütün süreçleri denetim altına alan tekeller, tam bir egemenlik kurmuş bulunmaktadırlar. Tekeller için artık ülke kavramı ortadan kalkmıştır. Küresel kapitalist sistem güçleri; her hangi bir ülkenin tekelinin çıkarlarını değil, artık uluslar üstü tekellerin çıkarlarını korumaktadırlar. Bu tekellerin sembolik olarak bir ülke ile tanınması onların, uluslar üstü tekeller durumuna geldiği gerçeğini değiştirmiyor. Çok uluslu tekellerden her hangi birisinin zararına olan bir gelişme doğrudan bir diğerini etkileyecektir. Tekeller; aralarında birleşerek güçlerini merkezileştirip daha az sayıda tekel grubu ile egemenliğini pekiştirme ve sınırsız bir güce dönüştürme çabasındadırlar. Petrol tekelleri arasındaki birleşme bunun somut bir örneği olarak alınabilir. Farklı üretim dallarında faaliyet yürüten tekel gruplarının çıkarları da önemli oranda çakışmaktadır. Silah tekelleri ile petrol tekelleri arasında doğrudan bir ilişki vardır. Hatta gıda sanayisindeki bir tekel ile bir silah ve petrol tekeli arasında bir ilişki/bağ bulunmaktadır. Bu ilişki biçimi doğrudan konumuzla bağlantılı olmazsa da, uluslar üstü tekeller arasında karın eşitlenmesini gündeme getirmektedir. Karın eşitlenmesi küresel kapitalist sistem güçleri arasındaki ilişkiler bakımından çok ciddi olarak ele alınması gereken bir noktadır.

Tablo-14: Dünyanın 500 Şirketi İçerisinde petrol Tekellerinin Yeri, (Sermayeleri, yıllık karları, Çalıştırdıkları İşçi)Milyar Dolar/2005[31]

Dünya Sıra	Şirketler	Ülke	Yıllık Satış	Yıllık Kar	Pazar Değeri	İşçi sayısı
6	ExxonMobil	ABD	328.21	36.13	362.53	87.700
7	Royal Dutch/Shell	Hol/İng	306.73	25.31	203.52	112.000
8	BP	İngiltere	249.47	22.63	225.93	102.000
15	Total	Fransa	144.94	14.51	154.74	111.400
16	Chevron	ABD	184.92	14.10	126.80	59.000
22	ConocoPhillips	ABD	162.41	13.62	83.99	35.600
31	ENI	İtalya	144.94	14.51	154.74	71.479
51	Petrobras-Petróleo Brasi	Brezilya	58.43	10.15	99.82	53.933
52	PetroChina	Çin	46.95	12.43	172.23	424.175
53	Gazprom	Rusya	36.47	7.24	184.37	388.714
77	ChinaPet&Chem	Çin	70.32	4.35	57.05	398.451
96	Statoil Group	Norveç	57.81	4.55	55.21	23.899
129	Repsol-YPF	İspanya	47.64	2.65	34.12	33.337
132	Valero Energy	ABD	47.64	2.65	34.12	22.908
139	Lukoil Holding	Rusya	47.64	2.65	34.12	83.043
175	Marathon Oil	ABD	47.64	2.65	34.12	27.760
189	EnCana	Kanada	14.81	3.56	35.31	4.547
206	Occidental Petroleum	ABD	15.02	4.87	36.80	8.017
244	Schlumberger	Hollanda	14.72	2.21	67.71	60.000
246	Devon Energy	ABD	10.74	2.93	26.05	4.075
256	Oil&Natural Gas	Hindistan	13.27	3.28	36.52	36.185
257	Halliburton	ABD	20.99	2.36	34 88	106.600
261	Surgutneftegas	Rusya	10.00	2.29	53.59	82.717
298	India Oil &	Hindistan	298	15.08	18.61	12.113
301	BG Group	İngiltere	9.32	2.63	41.26	4.836

[31] SHAUTARD Sophic, *Geopolitique et Petrol, Paris, Ed. Studyrama Perspektives,* 2001, pp.73-74, www.forbes.com

Dünya Sıra	Şirketler	Ülke	Yıllık Satış	Yıllık Kar	Pazar Değeri	İşçi sayısı
304	SK Corp	Kuz. Kore	41.71	1.63	7.95	4.984
309	Petro-Canada	Kanada	15.12	1.54	23.57	4.788
311	Indian Oil	Hindistan	30.13	1.25	14.62	30.430
335	Burlington Resource	ABD	7.59	2.68	34.09	2.436
348	Amerada Hess	ABD	23.25	1.24	12.87	11.119
357	Anadarko Petroleum	ABD	7.12	2.47	23.52	3.300
364	Apache	ABD	7.58	2.62	22.04	2.806
372	PTT Public Company	Tayland	16.58	1.61	17.86	4.807
385	OMV Group	Avusturya	13.41	0.87	18.53	54.580
389	Husky Energy	Kanada	8.81	1.72	25.93	3.032
390	Sasol	G. Afrika	10.42	1.44	23.28	30.004
394	Kanadian Natural Res	Kanada	9.53	1.07	34.16	3.422
397	Canadian Natural Res	Kanada	7.52	0.90	29.26	1.618
421	Cnooc	Honkong-Çin	6.69	1.96	34.66	2.524
432	Formosa Petrochemica	Tayvan	10.93	1.58	16.06	3.477
474	Sunoco Inc	ABD	31.17	0.97	10.11	13.800
475	Fortum	Finlandiya	4.58	1.61	21.18	13.175
479	Cepsa	İspanya	17.05	0.88	14.43	10.640

Dünyanın 500 uluslararası şirketi içerisinde 43 tane petrol şirketi bulunmaktadır. Mevcut şirketlerden 13'ü ABD, 5'i tanesi Kanada, 3'er tanesi Rusya, Hindistan ve Çin, 2'şer tanesi İspanya ve İngiltere, 1'i Hol/İng, 1'er tanesi de Fransa, İtalya. Finlandiya, Tayvan, Tayland, Avusturya, K.Kore, Brezilya ve Güney Afrika patentlidir.

Dünyaya egemen olan ilk 10 tekelden 3'ü hemen her zaman uluslararası petrol şirketleri olmuştur. Dünya sıralamasında Exxon-Mobil 328 milyar 210 milyon dolar iş hacmi ve 36 milyar 130 milyon dolar net karla 6.sırada, Royal Dutch/Shell 306 milyar 730 milyon dolar is hacmi, 25 milyar 310 milyon dolar

net karıyla 7.sırada ve BP 249 milyar 470 milyon dolar iş hacmi, 22 milyar 63 milyon dolar net karla 8.sırada bulunmaktadır. Total'ın 144 milyar 940 milyon dolar iş hacmi ve 14 milyar 510 milyon dolar net karı ile 16. sırada, Chevron ise 184 milyar 920 milyon dolar iş hacmi ve 14 milyar 10 milyon net kar elde etmiş. 43 uluslararası petrol şirketi içerisinde ilk 10 tekelin yıllık iş hacmi 1.703.490 (1 trilyon 703 milyar 490 milyon dolar) olarak gerçekleşmiş. İlk 10 tekel tarafından açıklanan ne kar oranı ise 170 milyar dolardır. Örneğin Afrika kıtasının 2005 yılındaki GSMH'nın toplamı 431 milyar 485 milyon dolar olarak gerçekleşmiş. Yani 10 uluslararası tekelin iş hacmi, Afrika kıtasının GSMH'nın yaklaşık olarak 4 katıdır. Bu tekellerin yıllık kar oranları dahi tek başına dünyanın birçok ülkesinin GSYH'ından çok fazladır. 43 tekelin toplam yıllık iş hacmi 2 trilyon 405 milyar 235 milyon dolar olup şirketler tarafından açıklanan net karları ise 221 milyar 721 milyon dolardır. Latin Amerika ülkelerinin GSMH yaklaşık olarak 1 trilyon 882 milyar 200 milyon dolar olarak gerçekmiş, Avrasya bölgesinde ise 565 milyar dolar. 43 petrol tekelinin iş hacmi ise Latin Amerika ülkelerinin toplamından yaklaşık olarak 600 milyar dolar fazladır. Tekellerin yıllık iş hacmi Avrasya ülkelerinin yaklaşık olarak 5 katıdır.

Uluslar ararsılaşmış büyük ve orta ölçekli 43 petrol tekelinin ilk 20'si aynı zamanda dünyanın petrol üretiminin ve pazarlanmasının yaklaşık olarak yüzde 70'ni kontrol etmektedir. Latin Amerika, Kuzey ve Orta Afrika, Ortadoğu ve Avrasya gibi petrol üretim sahaları, söz konusu olan tekellerin egemenlik alanlarıdır. Zaman zaman petrol üretim alanlarında birbirleriyle rekabete giren bu tekeller, son yıllarda özellikle petrol üretim bölgelerindeki politik ve ekonomik dengelerine bağlı olarak, geliştirdikleri ortaklıklar, stratejik bir düzeye yükselmekte ve rekabet giderek birleşmeye dönüşmektedir.

Ayrıca dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan biri, 21. yüzyılın küresel güçleri arasında gösterilen ve enerji sahasının merkezinde bulunan Rusya ile yeni gelişmekte olan Hindistan'nın, Brezilya'nın ve Çin'in petrol üretim alanında yeni güçler olarak, uluslararası ilişkilerde etkin olmaya başladıklarını görüyoruz. 1997 ve 2002 yılının verilerine bakıldığında dünyanın ilk 10 petrol tekeli arasında bu üç ülkenin hiç bir şirketi bulunmuyordu. Ancak 2005 yılının verilerine dikkat edildiğinde, dünyanın ilk 10 petrol şirketi arasında Çin, Rusya ve Brezilya patentli birer şirket bulunmaktadır. Bunların, iş hacmi ve kar kapasiteleri bakımından diğer tekel grupları ile henüz kıyaslanmayacak durumda olmalarına rağmen, çok hızla gelişip ilk 10 şirket arasında yer almaları, bunların gelecekte uluslararası ilişkilerde daha etkin bir rol oynayacaklarını

gösteriyor. Rusya patentli şirketler Orta Asya'nın petrol üretim alanlarında etkin olurken, Çin patentli şirketler Orta Afrika'da ve Ortadoğu'da özellikle İran'da etkinliğini artırmaya çalışmaktadırlar.

500 dünya tekelinin ilk 10'u içerisinde 3 tane uluslararası petrol şirketinin bulunması, dünya kapitalist sistemini yöneten ve yönlendiren uluslar üstü tekeller içerisinde petrol tekellerin önemli bir etki gücüne sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dünyanın en önemli stratejik merkezlerinde faaliyette bulunan ve bu bölgeleri denetim altına alan petrol tekelleri, aynı zamanda bölgesel savaşları destekleyen ve körükleyen en önemli güçlerdir. Küresel kapitalist güçlerin askeri kuvvetleri tarafından başlatılan işgal ve ilhak planı, aynı zamanda sermaye gruplarının bölgedeki çıkarlarını ve güvenliğini denetim altına almaya yöneliktir.

Uluslararası rekabete konu olan bölgeler, bir kaç kez dikkat çektiğimiz gibi aynı zamanda azami karın en yüksek olduğu alanlardır. Bu rekabetin merkezinde doğal olarak petrol tekelleri bulunmaktadır. Azami karın diğer bir alanı da, ucuz iş gücünün sömürülmesidir. Petrol tekelleri tarafından kontrol edilen bütün alanlarda ucuz iş gücü çok yoğun olarak kullanılmaktadır. Özellikle Ortadoğu'da göçmen işçiler, ucuz iş gücü sömürüsünün temel dayanağıdır. Bu sorun ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Ancak konumuz bakımından dünya çapındaki 500 tekel içerisinde özellikle petrol tekellerinin iş kollarında çalışan işçilerin sayısal oranları ve bölgelerin durumu dikkate alındığında, kapitalistler için artı değerin nerede ve nasıl karşılandığına dair bize somut bir fikir verebilir. Petrol tekelleri ya yüksek teknoloji kullanarak az emek gücü ile çok daha fazla üretim yapmak ve böylece az sayıda işçi üzerinde çok daha fazla artı-değer elde etmekte, ya da Rusya, Hindistan, Çin ve Brezilya'da olduğu gibi yoğunluklu ucuz iş gücü kullanarak artı-değer oranını artırmak gibi bir yolu seçmekteler. Gelişmiş kapitalist ülke patentli tekeller, yüksek teknoloji kullanarak hem üretim maliyetini düşürmektedirler hem de az sayıda işçi çalıştırarak kar marjını maksimal düzeye çıkarmaktadırlar. 21. Yüzyılın gelişen küresel güçleri, gelişmiş teknolojiyi kullanmaya çalışırlarken, daha çok ucuz iş gücünden yararlanarak kar marjlarını yüksek tutmayı hedefliyorlar. Sonuçta bütün şirketlerin hedefi aynıdır: Azami kar oranını artırmak. Bugün 43 uluslararası büyük ve orta ölçekli tekel bünyesinde yaklaşık olarak 3 milyon 420 bin işçi çalışmaktadır. Dikkat edilirse, ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda, İtalya, Kanada gibi ülke patentli tekellerinin kar oranları çok yüksek olmasına rağmen çalıştırdıkları işçi sayısı daha düşüktür.

Örneğin ilk 4 şirketi incelediğimizde, Exxon-Mobil tekelinin 328 milyar dolar satış kapasitesi ile 87 bin işçi, Royal Dutch/Shell 306 milyar dolar satış kapasitesi ile 112 bin işçi, BP 249 milyar dolar satış hacmi ile 102 bin işçi ve Total şirketi de 144 milyar dolar iş hacmi ile 111 bin işçi çalıştırmaktadır. Buna karşılık, Petro-China şirketi 47 milyarlık iş hacmiyle 424 bin işçi, Gazprom ise 36 milyar dolar iş hacmi ile 388 bin işçi, China Pet & Chem tekelide 70 milyar iş kapasitesi ile 398 bin işçi çalıştırmaktadır. Gelişmiş kapitalist ülke patentli ve yüksek teknoloji kullanan 4 tekel ile küresel sistemin yeni güçleri olarak ortaya çıkan ülkelerin 3 tekelinin karşılaştırılması bize somut bir fikir vermektedir. 3 tekelin çalıştırdığı işçi sayısı 1.200.000 civarındayken, gelişmiş 4 tekelin çalıştırdığı ücretli sayısı 400.000 civarındadır. Yani 1/3(üçte bir) oranında işçi çalıştırırken, iş hacmi bakımından ise tersten 1 trilyon dolara karşılık 153 milyar dolar. Dünya kapitalist ekonomik sistemi içerisinde belirleyici gücü olan 4 tekel, daha çok yüksek teknoloji kullanarak, az sayıdaki işçi üzerinde daha fazla artı-değer elde etmeye çalışırken, gelişmekte olan, özellikle Asya kökenli tekeller ucuz iş gücünü kullanarak artı-değer oranını arttırmaya çalışmaktadırlar.

5- Enerjinin Askerileştirilmesi

Uluslararası ilişkilerde petrol ile askeri ihracat arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişki bulunmaktadır. Bu aynı zamanda uluslar üstü petrol tekelleri ile silah tekelleri arasındaki ilişki bakımından önemlidir. Özellikle Ortadoğu'nun enerji yataklarına sahip ülkelerin ihracatında önemli bir yer tutan petrolden elde edilen gelir aynı zamanda silah tekelleri için de ticari bir alanı oluşturmaktadır. Böylece hem petrol alanları hem de ham madde olarak askerileştirilmiş petrol enerjisi söz konusudur. Bu sorunun bir yönü 'silah ticareti' bölümünde ele alındı.

Uluslararası alanda askerileştirilmiş bir enerji politikasının doğal olarak en somut örneklerinden biri; petrol enerji yataklarının merkezi durumunda olan körfez ülkelerinin silahlanmasında, yıllık petrol üretiminde silahlanmaya ayrılan miktar ile genel ihracat içerisinde petrolün oranı ve bunun silahlanmaya ayrılan payının somutlaştırılması konunun anlaşılması bakımından önemlidir.

Söz konusu ülkelerdeki genel petrol üretiminin yaklaşık olarak %30 ile %40 arasındaki bir oranı silahlanmaya ayrıldığı biliniyor. Körfez ülkelerinin GSYİH'sında bir kısım endüstri ve tarım ürünleri, yer almakla birlikte petrol ihracattı önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle GSMH ile petrolden silahlanmaya ayrılan pay arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo-15: Genel İhracat İçerisinde Petrol İhracatının Değeri /Milyar Dolar [32]

Ülkeler	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cezayir	8,8	8,3	5,6	8,31	14,2	11,7	12,3	16,4	23,0	32,8
İran	19,4	15,5	10,0	16,0	25,4	21,4	19,2	26,1	34,2	48,2
Irak	0.68	4,2	5,1	12,1	19,7	15,6	12,5	7,5	17,7	23,4
Kuveyt	14,1	13,4	8,4	11,0	18,1	14,9	14,0	19,0	26,3	42,5
Libya	9,5	8,9	5,6	7,7	12,2	10,8	10,4	13,5	18,6	28,3
Katar	3,4	3,7	3,3	4,7	7,8	6,9	6,8	8,8	11,6	18,6
S.Arabistan	54,2	53,3	32,5	44,8	70,8	59,7	63,8	82,2	106,1	164,7
BAE	14,9	15,2	11,1	15,0	26,1	22,4	21,7	25,1	38,0	49,6

Petrol üreticisi ülkelerin yıllara göre belirlenen GSMH'nin; nüfus yoğunluğu ve kişi başına düşen milli gelir oranları ile ihracatın milli gelir içerisindeki payı dikkate alındığında, petrol üreticisi ülkelerin dünya ekonomik sitemi içerisindeki yeri daha net olarak anlaşılabilir. Dünya kapitalist ekonomik sistem içerisinde 21. sırada bulunan Suudi Arabistan'nın daha önce belirtildiği gibi, 2005 yılındaki genel ihracatı yaklaşık olarak 175 milyar dolar, BAE'nin 111 milyar dolar, İran'ın 60 milyar dolar ve Kuveyt'in ise 45 milyar dolar olarak gerçekleşmiş. Petrol üreticisi ülkeler bakımından dikkat çekici olan durum ise, genel ihracat gelirlerinin çok önemli bir oranının petrol gelirleri oluşturmasıdır. Tablo 8'deki veriler petrol üreticisi ülkelerin genel ihracatları içerisinde petrolün payını göstermektedir. Örneğin, Suudi Arabistan'ın 175 milyarlık ihracatının 164 milyarı petrol kaynaklıdır. BAE'de petrol ihracatı, genel ihracatın yaklaşık olarak % 80'ini, İran'da % 55'ini, Kuveyt'te % 94,5'ini oluşturmaktadır. Sadece petrol sanayisine dayanan ülkelerin genel ihracatlarının önemli bir kesimini petrol gelirleri oluşturduğu gibi aynı zamanda petrol ihracat gelirlerinin önemli bir kesimi de silahlanmaya ayrılmaktadır. Özellikle söz konusu olan ülkelerin petrol ihracatı içerisinde, silahlanmaya ayrılan oranlar % 30 ile 40 arasında değişmektedir.

[32] www.opec.org, www.bp.com, www.sipri.com.

Tablo-16: Askeri Harcamalar (İhraç edilen petrolün milyon tonu olarak)[33]

Ülke	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM 2000-
Cezayir	16,7	16,5	17,7	23,7	24,9	99,5
Iran	56,7	34,1	50,4	44,7	50,5	236,4
Irak	—	—	–	–	—	
Kuveyt	36,5	35,7	34,6	38.0	37,5	182,3
Libya	17,2	16,7	16,0	17,5	18,7	86,1
S.Arabistan	1375	126,2	128,1	143,2	151,3	686,3
BAE	32,0	39,5	39,5	35,6	50,5	197,1
Katar	13,3	11,4	12,2	12,3	13,5	62,7

2000-2004 yılları arasında körfez ülkelerinin(Cezayir dahil/Irak hariç) toplam petrol üretimi 4 milyar 633 milyon tondur. Silahlanmaya ayrılan petrol miktarı 1 milyar 550 milyon tondur. Genel petrol üretiminin yaklaşık olarak % 33,5'i silahlanmaya aktarılmaktadır. Suudi Arabistan 686 milyon ton petrol ile silahlanmaya en çok pay ayıran ülke, İran 236 milyon ton petrol ile ikinci ve 182 milyon ton petrol ile Kuveyt geliyor. Dünyanın birçok ülkesinde bir damla petrol bulunmazken ve ihtiyaç duyulan petrolün tamamı ihraç edilirken, Körfez ülkelerinde petrol gelirinin önemli bir kısmı silahlandırmaya ayrılıyor. Irak petrollerinin uluslararası alana dağıtılması, BM tarafından planlanması ve daha sonrada işgal edilmesi nedeniyle, silahlanmaya ne kadar pay ayırdığı somut olarak bilinmediğinden hesaplanmamıştır. Q. Noreng, petrol üretiminden silahlanmaya ayrılan payı değerlendirirken şunları belirtiyor: "Ortadoğu ve Kuzey Afrikalı önde gelen petrol ihracatçılarının büyük ve savurgan askeri harcamaları, ülkenin dışındakilere iki misli çıkar sağlamaktadır. Bu, paranın bölge dışındaki silah ihracatçılarına geri dönmesini sağlayıp, dolayısıyla da petrol borçlarını etkisiz kılmaktadır. Bu durum, önde gelen petrol ihracatçılarının mali durumunu tehlikeye sokmakta ve dolaylı olarak petrol fiyatlarının düşmesine yol açmaktadır. Bu yüzden de bu ülkeler petrol satışlarında kesintiye gidememektedirler.

Askeri genel giderleri finanse etmek için ihtiyaç duyulan petrolün sadece bir kısmında bile yapılan tasarrufun petrol pazarındaki muhtemel etkisi

[33] www.opec.org, www.bp.com, www.sipri.com.

büyük olacaktı... 'Askeri petrol'ün kuramsal olarak vazgeçilmesinin en büyük etkisi İran ve Suudi arzı üzerinde olacaktı. İran, Irak ve Suudi 'askeri petrol'ünden kuramsal olarak vazgeçilmesinin en büyük etkisi Ortadoğu'nun petrol arzında görülecekti. Büyük askeri harcamaları finanse etmek için petrol satma ihtiyacı olmasaydı, 1986'daki petrol fiyatları düşüşü belki de yaşanmayacaktı. Olayların gerçek akışı içersinde, İran ve Irak'ta artış gösteren yoğun askeri harcamalar, 1986 petrol fiyatı çöküşü öncesinde ve esnasında söz konusuydu. Eğer bu iki ülke savaşmak ve silahlara yoğun para harcamak yerine barış içinde yaşasalardı ve daha fazla petrolü yeraltında bıraksalardı, petrol fiyatı çöküşü büyük ihtimalle meydana gelmeyecekti. 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında, İran, Irak ve Suudi Arabistan askeri harcamalarını finanse etmek için petrol çıkarmak yerine daha fazla petrolü yeraltında bırakmış olsalardı, petrol fiyatlan yüksek olarak kalabilirdi..." Ortadoğu ülkelerinde petrolün önemli bir kısmımın askeri harcamalara ayrılması, uzun yıllardır uygulanan bir politika olup, bölgenin silahlandırılmasında çok önemli bir faktördür.

Tablo-17: Petrol İhracatında Silahlanmanın Payı /Milyar Dolar [34]

Ülkeler	1996	1997	1998	1999	2000	01	2002	2003	2004	2005
Cezayir	2.9	2,7	1.8	2.7	4,7	3.9	5.0	5.5	7.6	11.3
İran	6.4	4,6	3.5	5.6	8.5	7.1	6.4	7.8	10.2	14.4
Irak	0.27	1.7	2.4	4.8	7.3	---	---	---	---	---
Kuveyt	4.3	4.7	3.0	3.9	6.4	6.0	6.9	7.1	9.2	12.6
Libya	2.8	2.7	1.7	2.7	4.3	3.8	3.1	4.0	5.5	8.3
Katar	1.1	3,7	1.0	1.4	2.8	2.7	2.3	2.6	3.8	6.2
S.Arabistan	16.2	10.6	9,7	13.4	21.1	7,9	19,2	24.6	24.7	25.3
BAE	5.2	5.6	4.7	5.3	9.1	.8	6.5	7.5	11.4	14,8
TOPLAM	41.9	31,7	27.8	39,8	64,2	49,1	48,4	59.0	72.4	92.6

[34] www.opec.org, www.bp.com, www.sipri.com.

Dünya genelinde petrol gelirleri, genel oranlama içerisinde önemli bir oranı oluşturmaktadır. Bölge ülkelerinin silahlandırılması, zenginliklerine el konulması, silah tekellerinin bölgeye yönelik faaliyetleri petrol gelirlerinin silahlanmaya aktarılmasıyla doğrudan ilişkilidir. 1996-2005 yılları arasında söz konusu ülkelerin petrol gelirlerinden silahlanmaya ayırdıkları miktar yaklaşık olarak 527 milyar dolardır. Ayrıca 2001 yılından itibaren Irak'ın silahlanmaya ayırdığı miktar hesaplanmamıştır. Dünyanın en önemli silah müşterilerinden bir kaçı olan Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE gibi ülkelerin, petrol gelirlerinin önemli bir kısmını silah alımlarına aktardıklarını daha önce incelemiştik. 2000 yılından itibaren petrol ihracat gelirleri içerisinden silahlanmanın payının yükselmesi, küresel kapitalist sistem güçlerinin bölgede gerçekleştirdiği işgal ile bağlantılıdır. Afganistan'ın ve Irak'ın işgal edilmesi ile bölgenin tamamını kapsayan politik kaos aynı zamanda silahlanmanın önemli faktörlerinden biridir.

6- Enerji Stratejisinde Temel Politikalar

Enerji sorunu, uluslararası ilişkilerde, ekonomik olduğu kadar politik ve askeri bir sorun olarak da ele alınmaktadır. "20. yüzyıl boyunca ekonomi ve politika arasındaki yakın ilişki, petrol ticaretini şekillendirmiştir. İki savaş göstermiştir ki petrol, barış dönemlerinde çok büyük ekonomik önemi olan ve aynı zamanda savaş dönemlerinde de anlamlı bir askeri değer taşıyan stratejik bir maldır."[35] Uluslararası kapitalist güçlerin, Ortadoğu politikasında petrol bağlantısının çok önemli bir etkisi söz konusu. Bunun en tipik örneği ABD ve Fransa'dır. ABD, Ortadoğu petrollerini denetleyen önemli güçlerden biri olmakla birlikte, özellikle İsrail-Arap ülkeleri anlaşmazlığından çok ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. ABD'nin İsrail politikası ile Ortadoğu'da izlediği petrol politikası arasında her zaman çelişkiler ve sorunlar bulunmaktadır. Arap ülkelerinin ABD'ye kaygı ile yaklaşmaları ve güven sorunu yaşamaları ve özellikle Arap halklarının ABD'ye karşı olmasının en önemli nedenlerinden birinin İsrail'e dönük izlemiş olduğu politikalar olduğu biliniyor. Bu somut durum, ABD'nin bölgedeki ekonomik ve politik istikrarını ve çıkarlarını etkilemektedir. İzlemeye çalıştığı denge politikasından dolayı ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu nedenle İsrail-Filistin anlaşmazlığını çözme çabalarının arka planında esas olarak Ortadoğu'da izlenen petrol stratejisi bulunuyor. Fransa'nın ise İsrail'den çok

[35] NORENG Qystein, age, syf.65.

Filistin sorununa ilgi duyması, Arap ülkeleriyle çok daha yakın ilişkiler kurması, AB'nin İsrail-Filistin sorununa, ABD'ye göre daha ılımlı bir politika izlemesi, yine bölgesel etkinlik alanıyla doğrudan ilişkilidir. Ortadoğu sorunu ve petrol politikalarında iç politikanın belirli bir etkisi olsa da -ki bu bazen çok bilinçli olarak ön plana çıkartılmaktadır- belirleyici olan, uluslararası ilişkilerdeki etkin olma mücadelesidir. Özellikle petrol bölgesindeki başarı çok daha önemlidir. Dünya'nın önemli kapitalist küresel güçlerinin petrol enerjisine olan bağımlılıkları dikkate alındığında, petrol piyasasında meydana gelecek her hangi bir yıkımsal kriz, kapitalist dünyayı doğrudan etkilemektedir. F. Fukuyama, 'tarihsel dünya ve tarih sonrası dünya' olarak yaptığı ayrımda, bu iki yapı arasındaki ilişkide, sadece petrolün bir köprü görevini göreceğini vurguluyor. Petrol üretiminde meydana gelecek olası bir yıkım-krizi, 'tarih sonrası' olarak ifade ettiği küreselleşme sürecini olumsuz yönde etkileyecek en önemli faktörlerden biri olarak değerlendirmektedir. "Tarihsel dünya ile tarih sonrası dünya birçok bakımdan paralel ama ayrı bir yaşam sürdürecektir. Arada çok az bir alışveriş olmakla birlikte, birçok temas noktası bulunacaktır. Bunların en önemlisi petroldür. Irak'ın Kuveyt'e girmesinin yol açtığı krizin nedeni de son tahlilde petroldü. Petrol çıkarımı tarihsel dünyada odaklanmıştır, ama petrol tarih sonrası dünyanın ekonomik esenliğinde belirleyici bir rol oynamaktadır. 70'li yıllardaki petrol krizi sırasında birçok mala ilişkin olarak, dünya çapında artan karşılıklı bağımlılıktan söz ediliyordu; ancak petrol gene de, üretimi, pazarın politik nedenlerden manipüle edilmesini ya da yıkılmasını mümkün kılacak kadar yoğunlaşmış olan biricik mal olmaya devam ediyor. Petrol piyasasının yıkılması tarih sonrası dünya için muazzam yıkıcı ekonomik sonuçlar doğurur."[36] Fukuyama, 'Son İnsan ve Tarihin Sonu' isimli kitabında, 'Sovyet Blok'unun dağılmasından sonra kapitalizmin tarihsel zaferinin çığırtkanlığını tekrarlayıp durdu. Aynı şekilde 'tarihsel dünya-yani küresel kapitalist dünya bn.- ile tarih sonrası dünya'-yani kapitalist sistem dışındakiler bn.- arasındaki ilişkide petrol ana bağı oluşturmaktadır. Yani petrolün 'tarihsel dünya'nın denetiminde çıkması, petrol üretiminde ve taşınmasında sorunlar çıkartıldığında ise, doğrudan 'tarihsel dünya' için ciddi bir ekonomik çöküş anlamına gelecektir. Bu bakımdan, bir petrol krizinin oluşmaması için, bütün stratejik bölgelerin denetim altına alınması küresel kapitalist sistem güçleri için gerekli ve zorunludur.

---

[36]FUKUYAMA Francis, *Tarihin Sonu Ve Son İnsan*, Gün yay., İstanbul, 1999, syf. 276.

7- Petrol Fiyat Politikasının Dünya Ekonomik Sistemiyle İlişkisi

Petrol kaynaklarının Orta Doğu bölgesinde yoğunlaşması ve aynı zamanda bu ülkelerin başlıca belki tek gelir kaynağı olması nedeniyle petrol fiyatları ekonomik ve politik ilişkiler bakımından oldukça önemlidir. Uluslararası politik dengeleri ve dünya genelinde meydana gelen ekonomik dalgalanmaların etkisiyle petrol fiyatları daha çok uluslararası sermayenin arz ve talebine göre belirlenmektedir. Özellikle son yıllarda, petrolün borsalara endekslenmesi ile birlikte, petrol fiyatları bir bakıma uluslararası kapitalist sistemin ihtiyaçlarına göre şekilleniyor. Petrolün üretiminde ve pazarlanmasında uluslararası sermaye gruplarının etkinlikleri de oldukça artmış bulunmaktadır. Şunun çok iyi kavranması gerekiyor; ABD'nin petrol kaynaklarını fiziksel olarak güvenceye alması aynı zamanda petrol fiyatlarının belirlenmesi veya kontrol altına alınmasında en etkili güçtür. Bu nedenle, petrol üreticisi ülkelerin petrol fiyatlarını artırmaları ne ABD'den ne de uluslar üstü petrol tekellerinden bağımsızdır. Örneğin 1973-1974 yıllarında petrol fiyatlarındaki ani artışların arka planında, ABD ve çok uluslu şirketler bulunuyordu. "Şirketler, ambargo süresince, piyasadaki kıtlık havasını yoğunlaştırmak amacıyla büyük miktarda petrolü, kapatılmış dolum istasyonlarının tankların da depoladılar. 1972'den sonra şirketlerinin karı birden yükseldi. 1972'de 6,9 milyar dolar olan kâr, 1973'te 11,7 milyar dolara, 1974'te ise 16,4 milyar dolara çıktı. Petrol ihraç eden ülkeler fiyatları artırdıkça, şirketlerde ellerinde bulunan yabancı kaynaklı petrolün fiyatını artırdılar. Söz gelimi fiyatlar yükselmeden önce ucuz fiyata, örneğin 2,90 dolara alınan petrolün varil fiyatı, 11,65 dolara çıkınca büyük spekülatif kazançlar elde edilmişti. Petrol şirketlerinin 1973 yılı kar oranları görülmemiş boyutlara ulaşıyordu. Exxon bir önceki yıla göre kârını yüzde 80 artırırken, Gulf' ta bu yüzde 91'di. Exxon 2 milyar 500 milyon dolar net kar sağlamıştı. Texaco ve Mobil ise (sırasıyla 1,29 milyar dolar ve 842,8 milyon dolar) 1972'deki karlarının yüzde 45 ve yüzde 46,5'u üzerinde olduğunu açıladılar. SOCAL, 1972'ye göre yüzde 54 kar artışı ile 1973'te 843,6 milyon dolar kasasına girdi. Shell ise yüzde 153'lük artış ile 1,78 milyon dolarlık 1973 karına sahip oluyordu. BP yüzde 332'lik artış ile 760 milyon dolar kar ediyordu. ARAMCO ise 1973 yılında 8,7 milyar dolar gayri safî gelir ve 3,2 milyar dolar kar ile fiyat artışından en fazla yararlanan şirket oluyordu. 1974 Mart'ında Senato Çokuluslu Şir-Alt Komitesi'nce hazırlanan rapora göre: 8,7 milyar dolarlık nakit akımı, tarihte uluslararası ticarette tek bir firmanın kaydettiği en büyük parasal miktardı. Petrol şirketleri doğalgaz, kömür, uranyum gibi diğer enerji kaynaklarının da önemli bölümünü denetledikleri için bunların da fiyatlarını

artırdılar; bu durum da kârlarını yükseltti. Kârlarının 2/3'sini ABD dışında gerçekleştiren Exxon, Mobil, Texaco, SOCAL, Gulf bu kazançları üzerinde hiçbir vergi bulunmuyordu. Ambargo ihtimalini değerlendiren petrol tekelleri özellikle ARAMCO, Ekim 1973 döneminde üretimlerini artırarak düşük bir fiyattan stoklarını, geniş yükselişi sonucu satılan stok petrolle muazzam kârlar edinmişlerdi. 1973-1974'teki yüksek karlar üzerine tüketici ülke hükümetleri, petrol işini şirketlerin inisiyatifine bırakmamak için önlemler aldılar."[37]

ABD'nin 1970'ler petrol politikası daha çok, bölgede kendisine rakip olabilecek ya da uluslararası alanda etkin olan ama petrole yüksek derecede bağımlı olan ülkelerin ekonomilerinde istikrarsızlık yaratarak kendi egemenlik alanında tutma çabasına dayanıyordu. Bu nedenle petrol üreticisi olan ülkeler, uluslararası ilişkiler nedeniyle, petrol fiyatlarını hem tek başına belirleme yetkisine sahip olmadıkları gibi hem de belli başlı kapitalist ülkelerin çıkarlarını zedeleyebilecek tek bir adım atma güçleri yoktur.* Varlıkları küresel kapitalist sisteme bağımlı olan- özellikle de ABD'ye- Ortadoğu petrol ihracaatcısı Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Bahreyn, Umman, Katar gibi ülkeler, kapitalist sistemi kaygıya düşürecek her hangi bir girişimde bulunamazlar. Özellikle askeri olarak bu sistemler tarafından korunduğu ve kontrol edildiği hesaba katıldığında bunun pek mümkün olmayacağı net olarak anlaşılır. Dünya petrol üretiminin yüzde 25'ini elinde bulunduran Suudi Arabistan'ın petrol politikasını belirlediği sık sık tekrarlansa da, bu pek mümkün değil. Aile yönetimlerine sahip bu ülkeler, petrole bağımlı olan ülkelerin genel uluslararası çıkarlarını zedeleyecek bir girişimde bulunamayacakları gibi, petrolün üretimi, pazarlanması, taşınması gibi en önemli ilişki ağları dünyanın en büyük uluslar üstü sermaye gruplarının elindedir. Bu nedenle de petrolün gerçek hâkim gücü söz konusu tekellerdir.

Ortadoğu ülkeleri içerisinde yaşanan politik istikrarsızlık petrol üretimini ve dolayısıyla fiyatını belirli düzeyde etkilemektedir. Bölgesel politik istikrarsızlık,

---

[37] Aktaran PARLAR Suat, *Barbarlığın Kaynağı Petrol,* İstanbul, Anka yay, 2003, syf.491-492.

* OPEC üyesi Ortadoğu petrol üreticisi ülkeleri, tarihte sadece bir kez, Mısır-İsrail savaşı döneminde, petrol üretimini durdurma tehdidinde bulunarak bir bakıma petrol enerjisini bir silah olarak kullanabileceklerini açıkladılar. Bu örnek dışında Ortadoğu'daki bütün krizlere rağmen böylesi bir söylem kullanılmadı. Zaten küresel kapitalist güçlerin 21.yüzyıl enerji stratejisinde böylesi bir durum pek mümkün görünmüyor.

üretici ülkelerin gelirlerini etkilerken, tersine uluslararası sermaye gruplarının karlarında her hangi bir azalma meydana gelmemektedir.

Petrol fiyatlarında göreceli ve geçici bir istikrar sağlanabildiği tarihsel dönemler ile petrol krizleri olarak ifade edilen dönemlerin birbirini takip eden yıllar olması dikkat çekicidir. 1974-78, 1981-85 ve 1992-96 yıllar petrol fiyatlarında belirli bir sabitlenmenin olduğu görülür. Bu üç tarihsel evrenin en önemli özelliği, uluslararası alanda ve bölge genelinde yaşanan ekonomik dalgalanmaların ve politik etkilenmelerin hemen ardında fiyatların sabitlenmesidir. 1973'de petrol üreticisi ülkelerin petrol fiyatlarında yapmış oldukları artışlar, birçok ülkede ekonomik krizlere gerekçe gösterildi. Fiyat artışlarının, petrole bağımlı olan ülkelerin ekonomisi üzerinde belirli düzeyde etkisi olsa da, temel bir etkilenme yaratmadığı gibi fiyat artışlar esas olarak tekelci sermaye gruplarının karlarını bir kaç misli artırdı. Ancak petrol ithalatçısı kapitalist ülkeler, bu durumu gerekçe yaparak OPEC üyeleri ve özelikle de Ortadoğu petrol üreticisi ülkeler üzerinde baskı uygulayıp, petrol fiyatlarını belirleyen kur sistemine geçtiler. 1974-78 tarihleri arasında petrol fiyatları önemli oranda sabit kaldı. 1979 İran İslam devrimi, Orta Doğu'nun politik dengelerini alt üst ettiği gibi petrol fiyatları üzerinde de ciddi bir etki yarattı. İran'ın bölgenin ikinci petrol üretici ülkesi olması ve petrolü politik bir silah olarak kullanması nedeniyle fiilen 'petrol krizine' yol açabilecek nesnel koşular oluştu denebilir. İran'ın petrol gücünü uluslararası ilişkilerde bir silah olarak kullanması tehlikesi karşısında, tekelci sermaye gruplarının istemi ile Suudi Arabistan petrol üretim kotasını artırarak dengeyi tutturmaya çalıştılar.

Özellikle 1980'lı yıllardan sonra bu durum değişti ve uluslararası sermayenin iç içe geçerek ülke ekonomilerinin birbirine bağımlı hale gelmesi, petrol fiyatlarının belirli bir dengede tutturulması bir bakıma zorunlu hale geldi. Petrol fiyatlarında meydana gelen nispi artışlarla uluslararası tekellerin kârlarının maximalize edilmesi hedeflenirken aynı zamanda ekonomik kaynaklarının bir kısmını petrole aktaran ülkelerin iç ekonomik dengelerini bozmamaya önem göstermektedirler. Bu doğal olarak karşılıklı bir bağımlılığı zorunlu kılmaktadır. Petrol fiyatlarındaki artışlar, uluslar üstü tekeller ile gelişmiş kapitalist ülkeler arasındaki işbirliğine dayanmaktadır. Bu nedenle Orta Doğu'daki politik krizler ve hatta savaşlar nedeniyle petrol fiyatlarındaki artışlar, petrol alıcısı tekelci kapitalist güçlerin ekonomik çıkarlarına zarar vermemekte ve tersine de, dünya petrol şirketlerinin kar oranlarını çok ciddi oranda artırmaktadır.

Örneğin iki petrol üreticisi ülke, İran ve Irak arasında 7 yıl süren savaş boyunca iki ülkenin petrol gelirlerinde belirgin bir düşüş yaşanırken, Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE gibi ülkelerin petrol gelirlerinde ciddi bir artış oldu. İki ülke savaşı nedeniyle ortaya çıkan petrol üretim boşluğu, diğer OPEC üyesi Ortadoğu ülkeleri tarafından petrol üretim kapasitesi arttırılarak karşılandı. 1981-1985 yılları arasında petrol fiyatlarının belirli bir dengede kalmış olması oldukça dikkat çekicidir. Ortadoğu'nun önemli iki petrol üreticisinin savaş boyunca, petrol üretiminde ciddi sorunlar yaşanmasına rağmen, petrol fiyatlarında önemli bir değişikliğin olmaması ve hatta sabit kalması tamamen büyük kapitalist güçlerin ve uluslararası tekel gruplarının izlemiş olduğu bir politikaydı. 1991 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile başlayan bölgesel kriz, Irak ve Kuveyt'e petrol üretiminin durma noktasına gelmesi dünya petrol piyasalarını doğrudan etkiledi. Yaşanan petrol krizinin dünya kapitalist ekonomik sisteminde ciddi bir krize yol açmaması için OPEC üretimi arttırma kararı alarak, hem petrol krizini engellemeye çalıştı hem de petrol fiyatlarının dengesini sağladı. Böylece küresel ekonomik sistem, Ortadoğu'daki krizden ciddi olarak etkilenmedi. Ortadoğu bölgesinde, İran-Irak savaşından sonra yaşadığı ve ikinci kriz olarak tanımlanan birinci körfez savaşından sonra 1992-1996 yılları arasında petrol fiyatlarında göreceli bir istikrar sağlandı. Bölgede petrol üretiminin sorun olmaya başladığı andan itibaren; küresel kapitalist sistem güçleri tarafından petrol fiyatlarının belli bir dengede tutturulması, küresel ekonomi arasındaki zorunlu bir ilişkiden kaynaklanmaktadır.

Petrol üretiminin merkezi olan Ortadoğu'da petrol fiyatlarında sağlanan denge sadece bölge ülkeleri için değil, özellikle bölgede petrol üretiminde tekel durumda olan belli başlı şirketler için de önemli bir istikrar sağlamıştır. Bölgedeki ekonomik ve politik istikrarsızlığa rağmen, dünya ekonomik sistemini etkileyecek ciddi bir petrol krizinin doğmaması, küresel sitemin izlediği ekonomik politikalarla doğrudan orantılıdır.

Dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta da; petrol fiyatlarının belirli seviyelerde kalmasının diğer bir faktörü de girdi maliyetlerindeki ciddi azalmadır. Petrol üretiminde kullanılan yüksek teknoloji, üretim maliyetini düşürdüğü gibi, üretim kapasitesini arttırmaktadır. Maliyeti düşük üretim, fiyatlarda belli bir denge sağlarken aynı zamanda uluslararası tekellerin kâr oranlarını maksimal düzeyde artırmaktadır. Böylece, petrol üretiminde yaşanacak sorunlar, tekellerin kar oranlarında olumsuz ciddi bir etkide bulunmayacağı için petrol fiyatlarının dengesi bilinçli olarak korunmaktadır.

Çünkü petrol fiyatları, özellikle de petrol tüketicisi ülkelerde enflasyon oranlarını, ticaret dengelerini ve makroekonomik politikaları etkileyen faktörlerden biridir. Bu alandaki bir olumsuz gelişme ilgili ülkelerin iç politik durumunu ciddi oranda etkileyeceği için uluslararası küresel güçler, böyle bir istikrarsızlığa izin vermeyeceklerdir. Geçmişten farklı olarak küresel sistem güçleri içerisindeki her hangi bir ülkede yaşanacak ekonomik ve politik kriz, dünya kapitalist sisteminin bütününü etkiyecektir. Bundan hiç bir küresel sistem gücünün yararı olmayacaktır. Bu bakımdan, petrole dair stratejik politikalar esas olarak dünya küresel kapitalist güçlerin merkezleri tarafından belirlenmekte ve uygulanmaktadır. Küresel ekonomik ilişkiler nedeniyle, Afganistan'ın ve Irak'ın askeri olarak işgal edilmesi ve özellikle Irak'ta petrol üretiminin bir süre durmasına rağmen, bu durum dünya petrol üretimini etkilemediği gibi, ciddiye alınacak bir ekonomik krize de yol açmadı. Belirli tarihsel evrelerde petrol fiyatlarında artışlar olmasına rağmen genelde belirli bir denge içerisinde kalmaktadır. Hatta zaman zaman petrol fiyatlarında belirgin bir düşüşün yaşanması da uluslararası kapitalist ekonomik sistemi olumsuz yönde etkilemektedir. Böylesi olağanüstü bir durum ortaya çıktığında, kapitalist ekonomik kuruluşlar tarafından hemen müdahale edilerek, petrol fiyatları, kabul edilebilinir bir dengeye çekilmektedir.

Petrol fiyatlarındaki artışlar daha çok, petrole bağımlı az gelişmiş ülkelerin ekonomilerini etkilemektedir. Gelişmiş ve rekabet edebilecek bir ekonomik alt yapıya sahip olmadıklarından, olası uluslararası ekonomik krizden ciddi oranda etkilenmektedirler. Bu nedenle petrol fiyatlarındaki artışlar, az gelişmiş ülkelerin ekonomileri üzerinde olumsuz yönde etkide bulunmaktadır. Parlar, petrol fiyatlarındaki artış ile geri ülkelerin ekonomileri arasındaki ilişkiyi değerlendirirken şunları belirtiyor: "Petrolsüz az gelişmiş ülkeler, 1974-1982 yönetimde, 345 milyar dolar tutarında petrol ithal ettiler. Petrolün fiyatı, diğer mallarla aynı hızda artmış olsaydı, söz konusu ülkelerin harcamaları sadece 85 milyar dolar olacaktı. Başka bir deyişle, bu ülkeler, fiyat artışından dolayı 260 milyar dolar daha fazla ödemek zorunda kaldılar. Petrol satın alabilmek için alınan kredilerin faizleri de eklendiğinde, bu meblağ daha da büyüdü Gelişmiş kapitalist ülkelerin cari işlemler bilançosunda petrol fiyatı artışları nedeniyle meydana gelen açıklar kısa bir süre sonra ortadan kalkarken, petrolsüz az gelişmiş ülkeler giderek daha büyük açıklarla karşı karşıya kaldılar. Oysa 1970'lerde, gelişmiş ülkeler ve az gelişmişler cari işlemler açığı verdikten kısa bir süre sonra, OPEC devletleri

ellerinde biriken Petro-dolarları emperyalist merkez ülkelerin bankalarına aktardıkları için, bu ülkelerin ödemeler bilançosu açıkları hızla ortadan kalktı. Batı emperyalist devletler, cari işlemler açıklarını kapamak için borçlanmak zorunda kalmak bir yana, finans sistemlerinin, kredi dağıtmaya başladığına tanık oldular. Kapitalist sistemin işleyişi gereği, petrol fiyatı artışından; petrolsüz az gelişmişler en büyük zararı gördüler."[38]

Petrol krizi olarak lanse edilen 'petrol fiyatların artışları, daha çok petrole bağımlı az gelişmiş ülkelerinin ekonomilerini çok ciddi oranda etkilemekte ve uluslararası kapitalist kuruluşlara bağımlı hale getirmektedir. Uluslararası büyük küresel güçler, petrole bağımlılıkları olsa da; ekonomik alandaki gelişme düzeyleri, petrol üreticisi ülkelerle olan ilişkileri, bölgesel alanın kontrolü, uluslar üstü tekellerin egemenlik alanları vb. dikkate alındığında, petrol fiyatlarından kesinlikle ciddi olarak etkilenmemektedirler. Ancak sanayileri dışa bağımlı olan, petrol enerjisinin önemli bir kesimini ihtal eden ülkeler için durum tamamen farklıdır. Petrol fiyatlarındaki artış, ülke ekonomisinde krize yol açmakta ve ekonomik dengeleri etkilemektedir. Sinan Sönmez, azgelişmiş ülkelerin petrol fiyatlarındaki artışlardan etkilenmesini belirtirken şunları vurguluyor : " Petrol ithal eden gelişmiş kapitalist ülkeler, GSMH'larının 1978 yılı itibariyle yüzde 2,59'unu petrol faturalarına ayırırken; 1979'da bu oran yüzde 3,37, 19800 yüzde 3,54'e çıkıyordu. Petrolü olmayan az gelişmiş ülkeler ise GSMH'larının 1979'da yüzde 4 ve 1980'de yüzde 5,3'ünü petrol ithalatının faturasına ayırıyorlardı. Az gelişmiş ülkelerin cari işlem açığı ise korkunç boyutlara ulaşıyordu: 1979'da 58,6 milyar dolar, 1980'de 81,4 milyar dolar olan rakamlar, 1981'de 104,8 milyar doları buluyordu. OPEC ülkelerinin 1980 yılındaki gelirleri ise bir önceki yıla göre yüzde 40 artarak 281 milyar dolar oluyordu. Yüz dokuz ülkenin toplam dış borcu, birinci petrol krizinin gerçekleştiği 1973 yılında 130 milyar dolar, ikinci petrol krizini izleyen 1980 yılında ise 572 milyar dolardı. 1982'de patlak veren borç krizi sırasında ise bu rakam 753 milyar dolar, 1983'te ise 819 milyar dolara ulaşmış bulunuyordu. Az gelişmiş ülkelerin toplam borç stoku içindeki payı 1980'de yüzde 42,4 iken 1983'te yüzde 44'e ulaşıyordu. Petrol ithalatçısı az gelişmiş ülkelerin borçlarının yıllık artış oranı ise yüzde 19'du."[39]

---

[38] Age, syf. 502.

[39] SÖNMEZ Sinan, *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm, Sömürgecilikten Küreselleşmeye,* İmge yay., Ankara. 1998, syf. 243-244.

Fikret Başka'ya 1973-74'lerdeki petrol krizinin sonuçlarını değerlendirirken, 'petrol krizi 'nin uluslararası kapitalist kuruluşlara yeni hazır kaynaklar yarattığını ve geri kalmış ülkelere verilecek borç para kredisinin, 'petrol krizi'nden gelen aşırı kardan karşılandığını belirtmektedir: "Neredeyse petrol ihraç eden ülkelerin fazlaları, petrol ithal eden ülkelerin açıklarıyla eşitlenmişti. İşte bu koşullarda çok uluslu bankalar devreye girdiler; petrol fazlası fonları petrol ithal eden az ülkelere kredi olarak vermeye başladılar. Büyük kaynak açığı olan ülkeler böylece finansman ihtiyaçlarını karşılamanın yolunu bulurlarken, sanayileşmiş ülkeler de az gelişmiş ülkelere yönelik ihracatlarını sürdürmeyi başardılar.1980'de az gelişmiş ülkeler, sanayileşmiş ülkelerin sanayi ürünlerinin yüzde 40'ını ithal eder duruma geldiler. 1970'li yılların sonlarında İngiltere'nin inşaat malzemelerinin yüzde 42'si, yeni uçakların yüzde 33'ü ve tekstil makinelerinin yüzde 32'si az gelişmiş ülkelere yönelmişti (...) Az gelişmiş ülkelerin içine itildikleri olumsuzluğun bir nedeni de alınan kredilerin verimsiz kullanılması, çoğunlukla sağlanan kaynağın silah alımlarında kullanılmasıdır. 1982-1986 döneminde 224,6 milyar dolarlık silah satıldı."[40] Petrol krizi, uluslararası tekeller tarafından çok bilinçli olarak çıkartılarak, petrol üreticisi ülkelerde biriken aşırı karın kapitalist kuruluşlara aktarılarak, geri kalmış ülkelere borç olarak verilmesi için kullanıldı. Petrol fiyatlarındaki artış, sanıldığı gibi küresel kapitalist güçlerin ekonomisi üzerinde 'şok' etkilere ve değişikliklere yol açmamaktadır. Buna rağmen, petrol fiyatlarındaki artışın, 'çok seyrek yaşansa da ülkelerin yıllık maliyetlerin sınırlandırılabilir' olasılığına karşı 'petrol fiyatı şoklarına karşı geliştirilen kısa dönem sigorta politikası' uygulanmaya konularak fiyatlardaki artışlar dengelenmektedir. Hatta ABD'nin belirlediği 'Stratejik Petrol Rezervi' politikasını fiilen uygulamaktadırlar. Stratejik Petrol Rezervi'nin kullanılması, petrol fiyatlarındaki artışın uluslararası ekonomik kapitalist sistemin olumsuz yönde etkilenmemesi için, depolanan yedeklerin kullanılmasıdır. Yani petrolün olası küresel kapitalist ekonomik sistemi üzerindeki olumsuz etkisini minimum düzeye indirgemektir.

Bir başka nokta, Petrol üretiminin ve pazarlanmasının denetim altına alınması, fiyatlarının belirlenmesi ile petrol krizinin oluşmasına yol açacak politikaların uygulanmaya konulmasının aynı şeyler olmadığının anlaşılması gerekir. Örneğin, ABD, diğer ülkelere rağmen petrol üretim bölgelerini denetim

---

[40] BAŞKAYA Fikret, *Az gelişmişliğin Sürekliliği,* İmge yay., Ankara, 1991, syf; 152.

altına alarak rakiplerine belirli bir üstünlük sağlamak ister ama denetiminde tuttuğu petrol üretimi ile, rakiplerinin' ekonomisinde bir krize yol açmasını tercih etmez. Özellikle küresel sistem ilişkileri içerisinde oluşabilecek bir kriz, kendi ekonomisinde ciddi etkiler yaratacaktır.

8- Uluslararası Güç İlişkilerinde Petrolün Rolü

Ortadoğu petrolünün uluslararası kapitalist güçler tarafından kontrol altına alınması, bu ülkelerin dünya politikasındaki egemenlikleriyle orantılı olarak gelişmiştir. Örneğin ikinci dünya savaşına kadar, dünya politikası üzerinde etkin olan İngiltere, aynı zamanda Ortadoğu'da egemen olan bir güçtü ve petrol üretim merkezini tamamen denetim altında tutuyordu. Özellikle Süveyş kanalı krizinden sonra, İngiltere Ortadoğu'daki etkinliğini kaybetti ve yerini ABD aldı. Bu durum aynı zamanda, İngiltere'nin dünya genelindeki emperyalist hegemonyasını yitirmesi ve onun yerini ABD'nin almasıyla paralel olarak gelişti.

20. yüzyıl rekabetinin mantığı, petrol sahalarının kontrolü ve dünya pazarı üzerindeki egemenliğin sağlamasına yönelikti. 1945'lere kadar İngiltere, 1950'lerden sonra Amerika bu rolü oynamaya çalıştı. 1980'li yıllara kadar petrol sahaları, daha çok ABD'nin denetiminde olsa da, bunu tek başına sağlaması pek mümkün olamadı. Özellikle Sovyetlerin bölgedeki etkinliğinin artmasıyla ABD, diğer kapitalist güçlerle -öncelikli olarak Fransa ile- ortak olarak hareket etti ve aynı zamanda kaynakları belli bir düzeyde paylaşmak zorunda kaldı. Ayrıca, bölge devletlerinin politik yapıları gereği ABD'nin buralarda tek başına egemenlik kurma koşulları da yoktu. İran'ın, Mısır'ın, Irak'ın, Libya'nın ve Suriye'nin 1950'lerden itibaren geçirdiği politik evreler dikkate alındığında bu durum çok net olarak görülebilir, ABD daha çok Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE merkezli bir politika izleyerek bu bölgeleri denetimi altında tutmaya çalıştı.

Hem petrol sahalarının denetim altına alınması, hem de petrolün güvenli bir şekilde taşınması için deniz güvenliğinin sağlanmasına da önem verildi. Küresel sistem gücü ülkelerin askeri donanmalarının öncelikli işlerinden birinin, bu olduğu söylenebilir. İngiltere, Fransa, ABD gibi ülkelerin askeri donanmaları ile petrol üretiminde aktif rol alan; BP, Shell, Elf gibi uluslararası şirketler arasında doğrudan bir ilişki kuruldu. Dahası ülkelerin deniz askeri güçleri bir bakıma petrol tekellerinin jandarmalığını üstlendiler. Q. Noreng bunu "şirketler ve

hükümetler arasındaki olağan dışı yakın ilişkiler, petrol endüstrisine damgasını vurmuştur"[41] biçiminde tarif etmektedir.

1980'li yıllardan itibaren dünya ekonomisi arasındaki bağların gelişmesi ve küresel sistemin yeni bir evreye girmesiyle, Ortadoğu petrolleri üzerindeki egemenlik yapısı da değişmeye uğradı. Uluslararası kapitalist sistemin ekonomik ilişkilerini dikkate alan ABD Başkanları Clinton ve Bush'un benimsediği enerji stratejisi daha çok ABD önderliğinde 'petrol arzının düzenlenmesi, fiyatların ılımlılaştırılması, enerji politikalarının merkezileştirilerek diğer ülkelere de söz hakkının verilmesi' olarak tanımlandı. ABD'nin böylesi bir politikayı benimsemesinin nedeni, küresel ekonomik sistem nedeniyle özellikle gelişmiş küresel kapitalist güçlerin ekonomilerinin birbirleriyle iç içe geçmeleridir. Dünya petrol üretimi üzerinde tekel olan uluslar üstü şirketlerin çıkarları nedeniyle petrol üretimi ve taşınması politikalarının merkezileştirilmesini istemelerinin de bunda ciddi bir etkisi var. ABD'nin hegemonya talebinden küresel dünyanın liderliğine/önderliğine geçiş politikasının en somut örneği petrol bölgelerindeki uygulamalarında görülmeye başlandı.

Ortadoğu'nun enerji yataklarının kontrol altına alınarak, merkeze dâhil edilmesi için özellikle ABD-AB arasında bir uyumun oluştuğunu ve bu bölgeye yönelik politikaları birlikte belirlediklerini hatırlatmakta yarar var. Bölgesel politik gelişmeler dikkate alındığında, ABD petrol üretimini tek başına denetim altına tutamayacağını biliyor. Bunun için öncelikli olarak AB ile 'ortak' hareket etme zorunluluğunu hissediyor. AB'nin de 'petrol politikası' giderek merkezileşmektedir. AB, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı 'yakın yurtdışı' olarak tanımlamakta ve 'meşru çıkar' alanları olarak görmektedir. Ortadoğu' da çok iyi organize olmuş Fransa ile İngiltere, aynı zamanda AB'nin bölgedeki etkin güçleri olarak işlev görmektedirler. Almanya, İtalya, İspanya vb, ülkelerin de yönelimleri dikkate alındığında, AB'nin enerji politikası giderek 'tek'leşmektedir. AB'nin Orta Doğu ile olan ticareti stratejik hedefi Kuzey Afrika ve Orta Doğu'yu da kapsayan bir serbest ticaret bölgesi geliştirmektir. Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da ekonomik ve politik ilişkilerde merkezi bir güç olmak isteyen AB, ABD önderliğinde geliştirilen kolektif güç ilişkilerinin paylaşımını benimsemiş durumdadır.

---

[41] NORENG, age, syf.65.

Ortadoğu petrolleri üzerinde kontrol gücü kimde olursa olsun, bu alanlarda özellikle ABD, Japonya, İngiltere-Fransa(dahası AB) ve son yıllarda Çin ve Hindistan'ın bölgedeki ekonomik çıkarları birbirine bağımlı hale gelmiş durumda. Yani petrol üretim merkezlerinde süreklilik kazanan politik çelişkiler ve çatışmalar, kapitalist güçlerin uluslararası ekonomik ve politik egemenlik alanlarıyla paralel olarak geliştiği gibi, bölgede çıkarları olan kapitalist güçler arasındaki ilişkilerin zamanla dengelendiği ve bu nedenle de bölgesel güç dağılımını 'kolektifleştirmeye' başladığı görülmektedir.

Bunun en somut örneklerinden biri, ABD'nin 'Ortadoğu petrol politikasında yapmak zorunda olduğu değişikliktir. Bir başka gücün petrol sahalarına yönelik her hangi bir eylemi, ABD için 'bir savaş gerekçesi' olarak görülüyordu. 11 Eylül 2001 eyleminden sonra, Afganistan'ın ve Irak'ın işgali, hem uluslararası politik güç ilişkilerini hem de bölgesel dengeleri önemli ölçüde etkiledi. Tek taraflı politika yerine, müttefikleriyle birlikte 'çok taraflı' politikanın uygulanmasına geçilmiş oldu. 2010-2011 yılından itibaren ABD ve AB(özellikle Fransa ve İngiltere) Büyük Ortadoğu bölgesini yumuşak güç/yönetim değişikliği. Askeri güç kullanarak/rejim değişikliğini gerçekleştirerek yeniden dizayn etme politikasını uyguladı.

Çok taraflı politikaya geçişin asıl amacı Ortadoğu'daki küresel işgali başarıya taşımaktır. Özellikle Irak'ta işgalci güçlerin başarısı, öncelikli olarak ABD-AB olmak üzere, hem küresel güçler arasında, aynı zamanda küresel güçlerle bölge devletlerin ilişkilerini hem de bölge devletlerinin kendileri arasındaki ilişkilerini bir bakıma 'yeniden' düzenleyecektir. Özellikle Irak ile İran arasında olumlu yönde gelişecek ilişkiler aynı zamanda İran ile küresel güçlerin uzlaşmasını etkileyen bir faktör olacaktır. Bu tür bir gelişme Suudi Arabistan olmak üzere, emperyalistler tarafından kurulmuş yapay devletlerin mevcut durumlarını ciddi oranda etkileyecektir. Bu yapay 'aşiret' devletleri ya bir bütün olarak küresel sisteme dâhil olacaklar ya da mevcut sınırlar 'yeni'den çizilecektir. Kapitalist küresel güçler tarafından petrol üretimi ve rezervleri bakımından Suudi Arabistan kadar önemli olan Irak ve İran'ın, küresel sisteme alınmasıyla enerji kaynaklarının kontrol edilmesi için yeni' bir bölgesel planı uygulamaya koyacakları kesin. Bu politikada İran'ın stratejik konumu öncelikli olarak ön plana çıkacak ve bölgenin etkin gücü olarak kullanılacaktır. Bu günkü uluslararası ve bölgesel politik güçler arasındaki ilişkiler dikkate alındığında, sadece İran-Irak eksenli bölgesel 'yeni' bir

gücün oluşturulması epeyce zor gibi görünüyor. Ancak BOP kapsamı içerisinde böylesi bir plan bulunmaktadır ve bu plan ABD'nin İran ile geliştireceği stratejik ilişkilere bağlı olarak aşamalı olarak uygulanacaktır. Böylelikle İran ile küresel güçler arasında karşılıklı tavizler verilerek, enerji stratejileri aşamalı olarak uygulanabilir. Olası böyle bir gelişmeye karşılık olarak, Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE gibi ülkelerin krallık rejimleri, bölgedeki politik dengelerin belirlenmesi sırasında, 'kazara' başlarına bir şey gelmemesi için, kapitalist küresel güçlerin uygulamaya koymuş olduğu sistem kurallarına aşamalı olarak uymak zorunda kalacakları gibi bugünkü rejimlerini aşamalı olarak revize etmeye başlayacaklardır. Bütün bu stratejilerin aşamalı olarak yaşama geçirilesinin zorunlu nedeni enerji politikalarının başarıyla uygulanmasıdır.

9- Enerji Üretimi Ve Küresel Güçlerin Zorunlu İlişkisi

Petrol üretim kotalarının yükseltilmesi OPEC tarafından belirlendiği söylenmesine rağmen, üretimdeki yükseliş ve düşüşü belirleyen uluslararası ekonomik ilişkilerdeki gelişmelerdir. Dünyada sanayisinde ki gelişmeye paralel olarak petrol üretimindeki artış devam edecektir. Önümüzdeki yıllar içerisinde Çin ve Hindistan gibi ülkelerin hızla sanayileşmeleri petrole olan ilgileri zorunlu olarak arttırmaktır. Örneğin 1970 yılında günlük üretim 13 milyon varilden 20 milyon varile, 2004 yılında ise 36 milyon varile çıktı. Sanayi üretimi kendi alanında ciddi bir kısım değişikliklere gitmektedir. Üretimin temel beyni olan ağır sanayinin teknolojik gelişmeye bağlı olarak yenilenmesi, petrole olan bağımlılıkta nispi bir azalma meydana gelsede sanayinin ürettiği metaların petrole bağımlılığı devam etmektedir. Örneğin, otomotiv sanayisinin kendisi doğrudan petrole bağımlı olmamakla birlikte ürettiği otomobillerin petrol olmaksızın bir işe yaramayacakları da bir gerçek. Bu nedenle dolaylı bağımlılık bazen belirleyici duruma gelmektedir. Yani sanayinin bütün dallarının petrolle direk veya indirek bir ilişkisi bulunmaktadır. Her üretim dalı incelendiğinde bu somut durumu görebiliriz. Q. Norgen, bu durumu açıklarken şunları belirtiyor: "Nakliyat sektöründe, istisnalar dışında petrol baskın rolünü korumaktadır. Uçaklar, arabalar, otobüsler, kamyonlarda ve gemilerde jet yakıtı, benzin, dizel bonker oil kullanılır ve bunların alternatifinin olması da pek mümkün

değildir."[42] Özellikle esnek üretim sisteminin kullanıldığı bütün üretim alanlarında petrole dolaylı ama çok güçlü bir bağlılık vardır. Esnek üretim sisteminin en önemli yanı trasformasyonun sürekliliğidir. Bu alandaki bir gecikme dünya çapındaki üretim sisteminin durmasına yol açabilir.

Her şirket, petrol enerjisini kendi stratejik çıkarları için mutlaka kullanır. Bazen öncelikli kullanım haline gelir bazen de dolaylı olarak ikinci ve üçüncü derecede tercih edilir. Diğer bir ifadeyle petrolün iş hacmi alanı oldukça geniş boyuttadır. Örneğin, petrol olmaksızın savaş sanayisinin büyümesi olanaksızdır. Üretim ve tüketim süreçlerinde bir bakıma petrol enerjisi kullanılmaktadır. Diğer bir anlamıyla bir malın maliyeti içerisinde az ya çok olmak üzere petrolün bir değeri bulunmaktadır. Pek farkında olunmasa da enerji maliyetlerindeki değerin düşük olması, bir malın fiyatının belirlenmesin de önemli bir etki yaratmaktadır. Enerji maliyetinin düşüklüğü, iş gücü yoğunluğunu ve dolayısıyla tekellerin kar oranlarını da etkilemektedir.

Hatta gelişmiş kapitalist ülkelerinin ticari dengelerinde petrolün ve petrol ürünlerinin önemli bir etkisi vardır. Örneğin ABD'nin bütçe dengelerini dikkate aldığımızda bu somut durumu çok net olarak görebiliriz. 2000 yılında ABD'nin ticari denge açıklarında petrol ve petrol ürünlerinin payı 110 milyar dolar civarındadır. Bu ticari denge açıklarının yaklaşık olarak % 20'si demektir. Petrole bağımlı ülkeler için bu durum çok daha ciddi boyutlardadır. Almanya, Japonya, Fransa, Çin, Hindistan, Brezilya gibi gelişmiş ve gelişmekte olan küresel ekonominin belli başlı ülkelerinin bütçe dengeleri hesaplanırken petrol ve petrol kökenli ürünler önemli bir yer tutar. Yani petrol üretiminin ve maliyet değeri, ilgili ülkelerinin istikrarı bakımından oldukça önemlidir.

Bugünkü küresel kapitalist ekonominin vaz geçilmez enerji kaynağı hala petrol ve doğal gaz enerjisidir. Alternatif yeni bir enerji ortaya çıkmadığı ve kullanım sürecine girmediği müddetçe bu önem devam edecektir. Q. Noreng belirtiği gibi, "sanayileşmiş ülkelerdeki petrol talebi yavaş bir şekilde artacak gibi gözükmektedir. Sanayileşmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda petrol halen en önemli enerji kaynağı olmasına rağmen: Avrupa, Japonya, Kuzey Amerika ve diğer ülkelerde toplam enerji tüketimi içindeki payı düşmektedir. Yeni teknolojiler petrolü daha verimli bir şekilde kullanabilmekte, doğal gaz ve diğer enerji kaynakları pek çok alanda petrolün yerini almaktadır. Önemli bir rekabet

[42] Age, syf.49-50.

olmaksızın sanayileşmiş ülke ekonomilerinde petrol talebinin artması, ulaşımdaki motor yakıtları nedeniyle zaruridir. Gelişmekte olan ülkelerde önümüzdeki 20 yıl boyunca petrol talebi hızla artacak gibi gözükmektedir." [43]

Kapitalist küresel sistem güçlerinin petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarına hala zorunlu olarak ihtiyaç duymaları, aynı zamanda 'uluslararası enerji politikaları'nın merkezileşmesini zorunlu kılıyor. Bu nedenle bütün küresel kapitalist güçlerin çıkarlarını dengeleyecek mekanizmanın daha aktif hale getirilmesi de benimsenen önemli politikalardan biridir. Bunun en somut örneklerinden biri uluslararası Enerji Ajansı'nın kurulmasıdır. Uluslararası güç dağılımını etkileyen önemli faktörlerden birinin petrol olduğu artık herkesin bildiği bir olgudur. Özellikle 1973 yılında dünya kapitalist ekonomik sitemini ciddi oranda etkileyen 'petrol krizi'nden hemen sonra, ABD'nin dönemsel Dışişleri Bakanı H. Kissinger'in çağrısıyla, belli başlı sanayileşmiş petrol üreticisi ve tüketicisi ülkenin içerisinde yer aldığı Enerji Koordinasyon Grubu(EKG) kuruldu. 1974 yılında. Uluslararası Enerji Ajansı(International Energy Agency-IEA) ismini alan bu kuruluşun asıl amacı, büyük kapitalist güçlerin, petrol üzerindeki etkisini arttırmak ve kapitalist-emperyalist sistemin enerji politikalarını uygulamaktır.

Enerji merkezlerinin kontrol altına alınması sadece küresel güçler arasında ittifakı zorunlu kılmıyor aynı zamanda bölgesel güçler ve özellikle İran, S.Arabistan gibi hem enerji yataklarına sahip olan hem de bölgesel güç olan devletlerarasında da bir denge politikasını zorunlu kılmaktadır. Geçmişten farklı olarak bölgesel enerji yataklarına sahip olan devletlerle küresel güçler arasındaki ilişkiler bakımından da zorunlu bir kısım ilişkiler oluşmuş bulunuyor. Tamamen çıkarlar üzerine kurulan bu ilişkiler karşılıklı bir ekonomik-politik denge üzerinde gelişiyor. Bütün bu ilişkileri belirleyen temel nokta, enerji kaynaklarının denetimi, üretimi, uluslararası alana pazarlanmasıdır. Küresel sermayenin çıkarları gereği, Irak, Libya ve Suriye'de olduğu gibi savaşa yol açsa da, bölgesel güçlerle karşılıklı uzlaşma eğilimi politikanın esasını oluşturuyor. Bu nedenle İran'da bir molla rejiminin olması, S. Arabistan'da şeriat düzeninin olması, küresel güçleri rahatsız eden bir durum değildir. Bu bakımdan zorunlu ilişkinin temeli, demokrasi, insan hakları değil enerji merkezlerinden gelen yüksek kar oranlarıdır.

---

[43] Age, syf. 61.

10- Yeni Petrol Rezervlerinin Keşfi Ve Olası Etkileri

Geçmiş yıllarda petrolün sadece Ortadoğu bölgesinde olduğu ve bununda sınırlı olduğu düşüncesi nedeniyle, petrole dair çatışmalar bu merkezde yoğunlaşıyordu. Ancak yapılan araştırmalarda, dünyanın birçok petrol bölgesinde petrol rezervleri olduğu tespit edildi. Başta Kafkasya olmak üzere Kuzey Denizi, Meksika Körfezi, Batı Sahra Afrika'sı ve Orta Afrika bölgesinde önemli oranda petrol rezervlerinin olduğu tespit edildi. Dünya'nın çok önemli rezervlerine sahip olduğu iddia edilen Hazar Denizi bölgesinin petrol yatakları keşfedilmeyi bekliyor. Bugünkü somut duruma göre Ortadoğu hala petrol üretiminin ve rezervlerinin merkezi durumundadır. Ancak dünyanın birçok bölgesinde petrol kaynaklarının bulunmuş olması, küresel kapitalist sistem için yeni ekonomik olanaklar ve koşullar ortaya çıkarmıştır. Bunları özetlediğimizde: 1- Petrol tüketicisi ülkeler sadece Ortadoğu'dan petrol almak zorunda kalmayacakları için bağımlılıklarında belli bir düşüş yaşanacaktır. 2- Küresel kapitalist güçler arasındaki hegemonya/bu artık tercih edilmek istenmeyen bir kavram ve liderlik mücadelesinde birbirine zorunlu bağımlılıklarda azalmaya yol açabilir ve kolektif liderlik anlayışını etkileyen bir faktöre dönüşebilir. 3- Büyük kapitalist ülkelerin petrol nedeniyle denetleyeceği alanların kapsamı genişleyeceğinden, petrol taşınma sahalarının kontrolü için daha çok işbirliği ve karşılıklı sorumluluk gelişebilir. Bu bir bakıma, enerji yataklarının güvenliğinin sadece ABD'ye havale edilmesinden çok NATO gibi ortak askeri bir merkez tarafından doğrudan organize edilmesi sağlanabilir. 4- Küresel ekonomik sistem dünyanın farklı bölgelerinde birbiriyle daha çok iç içe geçecektir. 5- Uluslar üstü petrol tekelleri arasında ilişkiler daha geniş bir alana yayılacaktır. 6- Bugün petrolün ve doğal gazın hala stratejik enerji olmaya devam ettiği düşünüldüğünde, yeni enerji yataklarının bulunduğu bölgelerin merkezel/küresel sistemi dâhil edilmesi için işgal gibi 'yeni' stratejik politikalar uygulanacaktır.

Küresel sistemin politik ilişkilerindeki gelişmeler enerji politikalarına doğrudan yön verecektir. Japonya, Çin, Almanya, İtalya, İspanya, Brezilya gibi ülkeler petrolün nerdeyse %90'ını ihtal etmekle birlikte, bu ülkelerin petrol krizinden etkilenmeleri ile ABD, İngiltere ve Fransa gibi gibi ülkelerin etkilenmesi arasında çok ciddi bir farklılık söz konusu değildir. Hatta petrol üreticisi durumunda olan Rusya için dahi bu böyledir. Çünkü dünya kapitalist ekonomik ilişkileri iç içe geçmiş ve birbirleriyle bağlantılı haldedirler. Örneğin, AB'nin ABD'ye yıllık ihracatı 800 milyar dolardır. AB içerisinde petrol nedeniyle

oluşabilecek her hangi bir ekonomik kriz ABD'yi, Japonya'yı ve hatta Çin'i doğrudan etkileyecektir. Örneğin, Japon patentli tekellerin en önemli yatırım alanları ABD'dir Bu nedenle küresel kapitalist ekonominin baş aktörleri, özellikle enerji gibi stratejik bir alanda birbirlerinin çıkarlarını ve ekonomilerini etkileyecek bir politikaya yönelmeyeceklerdir.

11- Küresel Sistemin Alternatif Enerji Arayışları

Sanayi bakımından gelişmiş kapitalist ekonomiler, özellikle 1980'lerden sonra sanayi teknolojisinde önemli bir değişikliğe yöneldiler. Teknolojik alandaki gelişme aynı zamanda farklı enerji türlerinin üretimini gündeme getirdi. Örneğin elektrik üretiminde fuel-oilin yerini nükleer enerjinin alması, bu arayışın bir sonucudur. Nükleer santrallerin yapımı ve kullanımı özellikle teknolojik olarak gelişmiş endüstriyel ülkelerde oldukça yoğunlaşmış durumdadır. Elektrik üreten barajların yapımı da bu konuda ciddi bir adım olarak görülebilinir. Gelişmekte olan ülkelerde kömür gibi yeraltı madenleri enerji üretiminde kullanılmaktadır. Özellikle sanayi üretimi için son derece önemli olan elektrik enerjisinin üretimi ve yoğunluklu olarak kullanılması, petrole olan bağımlılığı nispeten azaltan bir faktördür.

Son yıllarda doğal gaz, sanayi üretiminde hızla kullanılmaya başlandı. Özellikle yan petrol ürünlere alternatif olarak etki alanı hızla geliştiği için, uluslararası küresel ekonomi için petrolle eş değer bir duruma gelmiş bulunuyor. Avrasya'da Rusya'nın, Ortadoğu'da İran'ın öncelikli olarak ön plana çıkmasında doğal gaz üretiminin çok ciddi bir etkisi söz konusudur. Petrol gibi doğal gaz da uluslararası ilişkileri belirlemede önemli bir faktör. Dikkat edilmesi gereken nokta, küresel kapitalist sistem ilişkilerinde etkin olan Rusya'nın politik konumunu güçlendiren en önemli nedenlerden biri, vazgeçilmez olan ve etkinlik alanı sürekli gelişen doğal gaz üretiminin merkezi olmasıdır. Küresel sistemle bir biçimiyle sorun yaşayan İran'ın da doğal gaz rezervleri bakımından ikinci sırada bulunması etkinliğini artıran en önemli faktörlerden birisidir. Avrupa ülkelerinin tamamı, Japonya'nın, gelişmekte olan Çin ve Hindistan'da petrole olan bağımlılıkları kadar, doğal gaza da bağımlıdırlar. Doğal gaz hem sanayi üretim merkezlerinde hem de toplumun günlük yaşamında doğrudan enerji olarak kullanılmaktadır.

Tablo-2'de görüldüğü gibi petrol tüketimi her yıl artmaktadır. Yani petrol, enerji üretiminin en önemli unsuru olmaya devam edecektir. 2.Dünya Savaşı

yıllarında dünya nüfusu 2,3 milyardı ve 47 milyon araç bulunuyordu. 2004 yılı verilerine göre ise dünya nüfusu 6,7 milyara ulaşırken, 775 milyon otomobil, 209 milyon kamyon, 16 bin ticari uçak bulunmaktadır.[44] Bu rakamlar dahi petrolün günlük yaşamdaki tüketiminin boyutlarını ortaya koymaktadır. Örneğin, 2001 yılında enerji tüketiminin %38,5'i petrolden, %23,7'si doğal gazdan, %24,7 kömürden, % 6,6'si nükleer santrallerden ve % 6,5'i hidrolik santrallerden karşılanıyordu. Bugünkü verilere göre hesaplandığında 2020 yılında, enerjinin % 35'7si petrolden, %27,1'i doğal gazdan, %37,2'sinin de diğer enerji kaynaklarından karşılanacağı tahmin edilmektedir.[45] Petrol, enerji üretimindeki kullanım payında belirli bir düşüşün olacağı hesaplansa da halen birinci sırayı koruyacaktır. Tahmini hesaplara göre doğal gazın tüketim alanının genişleyeceği anlaşılıyor. ABD'nin son on yıl içerisinde hidrojen enerjisini kullanma yönündeki araştırmaları yakın bir dönemde sonuç alınmayacağı gibi küresel ekonomik sistem içinde aktif olarak kullanılması da şimdilik uzak bir ihtimaldir.

12- Petrol Üretim Merkezlerinin İçişlerine Müdahale Ve Despotik Rejimlerin Korunması

Emperyalistler, Ortadoğu'daki çıkarlarını korumak için bütün yüz yıl boyunca, hiç bir meşruluğu olmayan aile yönetimlerinin ayakta kalmasını sağladılar. Özellikle 1950'lerden sonra bölge devletleri arasında sürekli çatışmaların ve savaşların yaşanmış olmasının nedeni, petrol pazarına hâkim olmak isteyen güçlerin uygulattığı politik bir stratejiydi. Petrole egemen olmak isteyen tekeller, özellikle petrolü 'devlet'leştirmeye çalışan politik güçlere karşı sürekli bir saldırganlık içerisinde oldular. Komplo, askeri darbeler ve hatta işgaller örgütlediler.

Örneğin İran'da ulusalcı karakteriyle ön plana çıkan ve petrolü 'millileştireceğini' açıklayan Musaddık iktidarına karşı çok yoğun baskılar uygulandı ve İngilizlerin desteğiyle askeri bir darbe ile iktidardan uzaklaştırıldı.

---

[44] LAURANT Eric, La Face Cachée Du Pétrole, Platon yay., Paris, 2004, , syf.384.
[45] Le nouvel observateur, Atlas economique Mondial/2007.

Mısır, Libya, Suriye, Irak gibi ülkelerde Arap milliyetçiliğinden etkilenmiş askeri darbeler, İngiltere ve ABD emperyalizminin bölgedeki çıkarlarını olumsuz yönde etkilemişti. Bundan dolaylı özellikle ABD, Suudi Arabistan, Kuveyt Bahreyn, BAE, Katar, Umman gibi hiç bir meşruluğu olmayan, yozlaşmış, kendi halkına karşı hiçbir demokratik hakkı tanımayan, despotik aile iktidarlarına dayanan rejimlerin korunması için bütün politik ve askeri güçlerini kullandılar.

Petrol üretim merkezlerinde ya da yakın bölgelerde iç politik istikrarsızlığın var olması, uluslararası petrol tekellerinin ve onların koruyucularının bölgede askeri varlığının en önemli gerekçelerinden biriydi. Dikkat edilirse, bölgesel savaşlar, daha çok ABD ve İngiltere ile nispi çelişkileri olan, petrolü devletleştirmeyi savunan ülkeler arasında yaşandı. Emperyalistlerin istediği ve teşvik ettiği tam da buydu. Böylece, bölge ülkelerindeki politik istikrarsızlık onların güçlenmesini engelleyecek, bölge halkları ve devletleri arasında düşmanlıklar süreklilik kazanacak ve dünya petrolünün akciğeri olan bölgelerin korunması için askeri gücün bulundurulması 'meşrulaştırılmış' olacaktı.

21. yüzyıla girerken, Orta Doğu halkları 'demokrasiden' hala çok uzaktır. Mısır, Suudi Arabistan, BAE, Kuveyt, Irak, Suriye, Ürdün gibi ülkelerin hiç birinde halkların demokratik taleplerine yönelik bir gelişme olmadı. İran dışında bu ülkelerin hiç birinde yöneticiler seçimlerle gelmedikleri için, ne kendileri tarafından oluşturulan 'yapay' meclislere ne de halka karşı sorumluluk duymaktadırlar. İktidarların el değiştirmesi genelde komplolar, cinayetler ve askeri darbeler biçiminde olmaktadır.

Orta Doğu'nun petrol ihraç eden ülkelerinin hemen hemen tamamında bir bakıma 'petrol demokrasisi' egemendir. Petrol gelirlerinin sürekli bir avuç yöneticinin elinde toplanması ve hatta gelirlerin paylaşılmasında meydana gelen iç iktidar çatışmaları, devleti elinde tutan güçlerin aşırı merkeziyetçi politikaları ve askeri kuvvetleri sistem içerisindeki etkinliği gibi faktörle baskıcı rejimleri sürekli kılmaktadır. Burjuva demokrasisi anlamında dahi, halkın yönetimsel ilişkilere dâhil edilmemesi, bir avuç azınlığın sistemleştirdiği oligarşi despotik yöntemlerle değişmeyen iktidarların oluşturulması aynı zamanda küresel sistem güçlerinin bölgesel çıkarlarına uygundu. Ortadoğu ve özellikle Petrol konusunda uzman olarak bilinen ABD'li araştırmacı Noreng, "Meselenin temeli Orta Doğu'daki petrol öncesi toplumlardır. Bu dönemlerde otokratik idareciler tüm ülkeyi kendi kişisel

malları gibi görmüşlerdir. Petrolün sağladığı zenginlik halka değil yöneticilere ait olarak görülmüştür. Bunu genellikle Batılı cesaretlendirmiştir. Batılı petrol ithalatçıları için yönetimdeki bir kişi ya da aileyle muhatap olup onu yoldan çıkarmak veya yönlendirmek, ulusal çıkarları savunan daha karmaşık temsili kurumlarla ilişki içinde olmaktan çok daha avantajlı olmuştur. Batılı güçlerin petrol ihraç eden ülkelerde demokrasiyi desteklememelerinin, aksine kendi petrol çıkarlarını her tehdit ettiğinde demokrasiye aktif olarak muhalefet etmelerinin nedeni budur."[46] Böylece ABD'nin ve AB'nin kendi bölgesel çıkarları için, 'petrol demokrasisini' uyguladıklarını kabul ediyor.

Petrol merkezli ülkelerin bugünkü devlet yapıları, siyasal iktidar biçimleri, burjuva demokrasinin hemen hemen hiç bir kuralının işletilmemiş olması, özellikle ABD ve İngiltere'nin izlediği stratejik bir politikaydı. Bölgenin şiddet ve baskı politikalarının süreklilik kazanması, en küçük bir toplumsal hareketin oluşumuna izin verilmemesi, küresel kapitalist güçlerin bölgesel çıkarlarıyla tamamen uyumluydu. Büyük kapitalist güçler, askeri ve despot rejimlerin desteklenmesi, onların ayakta kalması için gerekli bütün ekonomik, politik ve askeri yardımları yaptılar. Sadece Ortadoğu'da değil, Latin Amerika, Afrika ve hatta Avrupa'nın bazı ülkelerine baktığımızda bu politikaların uygulanma alanlarını görebiliriz. Bunlar içerisinde hiç şüphesiz ki Ortadoğu'nun stratejik önemi oldukça fazlaydı. Bir başka bölgedeki bir ülkenin denetimden çıkması, emperyalistler bakımından ciddi bir sorun yaratmayabilirdi. Ancak Ortadoğu'da hem de petrol'ün akciğeri olan bir bölgede, bir ülkenin kapitalist sistem dışında kalması, uluslararası ilişkileri ve politik dengeleri ciddi oranda etkilerdi. İran bunun somut bir örneğidir. İngiltere ve ABD, nispi ulusalcı özelliklere sahip Musaddık'a karşı Şah'ı destekledi ve fiilen askeri darbe ile iktidara getirdi ve uzun yıllar bölgenin en despotik iktidarını bütün gücüyle destekledi. 1979 yılında, Humeyni'nin önderliğinde İran'da 'İslami' içerikli bir devrimin gerçekleşmiş olması, özellikle ABD'nin bölgedeki politik ve ekonomik gücüne ciddi bir darbe vurmuş oldu. Bu süreç, aynı zamanda ABD'nin diğer petrol merkezli ülkelerin aşiretsel despotik yönetimlerini çok daha fazla güçlendirmesinin bir gerekçesi oldu. Petrol merkezlerini bölgenin yakın sınırlarında kontrol

[46] NORENG Qystein, age, syf. 287.

etmek içinde Türkiye ve Mısır gibi faşist ve gerici rejimler ekonomik, politik ve özellikle askeri olarak sürekli güçlendirildi.

Ortadoğu'da izlenen politikaların tarihsel bir analizini yapan Noreng şunları belirtiyor: " Avrupa'nın hâkimiyetine karşı büyüyen direniş, 1922'de Mısır'da İngiliz korumasının resmen son bulmasına neden oldu. Gerçekte çok az değişiklik olmuştu. İngiltere askeri üslerini ve Mısır silahlı kuvvetleri ve polisi üzerindeki denetimini korudu. 1936'da yapılan yeni bir anlaşmayla İngiliz mevcudiyeti teyit edildi ve ordunun Mısır toplumu içersindeki rolü güçlendirildi. Irak'taki İngiliz mandası, Musul bölgesindeki petrol bölgelerinin Irak'a ait olduğunun tanınmasından sonra, 1936'da son buldu. Resmi bağımsızlığın İngilizlerin Irak'taki denetimi üzerinde çok az etkisi oldu. Lübnan ve Suriye'de 1936 yılında yapılan genel grevler manda yönetiminin üç yıl sonra sona ereceğine dair Fransa ile anlaşmaya varılmasına neden oldu. Anlaşmalar Fransız parlamentosu tarafından kabul edilmedi. Kuzey Afrika'daki Fransız yönetimi iki savaş arası dönemde rakipsizdi.

İkinci Dünya Savaşı, Sovyet yönetimine değil, Müslüman ülkelerdeki İngiliz, Fransız ve İtalyan yönetimine son verdi. Ancak Vichy Fransa'sı, 1941 yılında İngiliz taburları tarafından Lübnan ve Suriye'den çıkarıldıktan sonra, her iki ülkede bağımsızlıklarını ilan etti. Cezayir, 1942 ve 1944 yılları arasında Amerikan ve İngiliz kuvvetleri tarafından işgal edilmişti. Her iki ülkede de Fransız işgalinin geçici olarak son bulması, bağımsızlık taleplerinin yükselmesine neden oldu. Tunus kısa bir süre için İngiliz ve İtalyan taburlarının işgaline uğradı. İngilizler 1941 yılında İran'da Şahı, tahtını terk etmeye zorladı. Bunun nedeni stratejik çıkarlar ile petrol çıkarıydı. 1941 yılında İngiliz karşıtı güçler, İngiltere ile savaşa neden olan bir coup d'etat(askeri darbe bn.) gerçekleştirdi. Savaşın ardından İngilizler ülkeyi işgal etti. Libya da İngilizler tarafından işgal edilmişti.

Arap ülkelerinin çoğu ancak İkinci Dünya Savaşından sonra, bazı ülkelerde birkaç on yıl sonra, tam bağımsızlıklarına kavuştular. İngiltere 1970'lere kadar Ortadoğu'daki gücünü korudu. Bölgede öncü güç daha sonra ABD oldu. Ödül yine petroldü. Kuzey Afrika'da Fransa hala gücünü korumaktadır. Söz konusu olan petrol ve doğal gazdır; ancak işin içine geniş ekonomik ve siyasal çıkarlar da girmiştir (...)

İkinci Dünya Savaşından sonra, 1945'te İngilizler tarafından desteklenen Mısır, Arap bağımsızlığına doğru kademeli bir gelişmenin siyasal çerçevesini oluşturmak amacıyla Arap birliğini kurma girişiminde bulundu. Bununla

beraber, 1948'de İsrail'in kuruluşu ve peşi sıra gelen savaş, Arap milliyetçiliği ve Batı arasındaki uzun süre devam eden çatışmanın temellerini attı. Aynı zamanda ortam demokrasi için uygun değildi. Pek çok ülkede otoriter hükümetler iktidarı ele geçirdi. İktidarın el değiştirmesi, seçimlerle değil de, pek çok kez doğal ölüm, cinayet ya da darbelerle gerçekleşti. Bu yüzden siyasal güç küçük bir azınlığın elindeydi ve çoğu kez yeni toprak sahibi aristokrasisi bu iktidarda ağırlıklı olarak temsil edilmekteydi. Otokrat yöneticiler, güvenlik meseleleri ve petrol yüzünden Batının desteğine sahipti.

İran'da, 1951 yılında radikal milliyetçi hükümet İngiliz denetimindeki petrol endüstrisini ulusallaştırdı. Buna verilen cevap, ekonomik ambargo oldu; ancak ambargo rejimi deviremedi. Ancak 1953'teki Amerikan darbesi, Şahı ve Batı yanlısı hükümeti yeniden iktidara getirebildi. 1953'ten sonra 1979'daki devrime kadar İran'da önemli bir Amerikan denetimi söz konusuydu.

1952'deki Mısır devrimi iktidarın radikal milliyetçi subay rejimine geçmesini sağladı. Bu İngiliz etkisinin sonu demekti. Hükümetin programı genellikle ekonomik reformlardan oluşuyordu. Süveyş Kanalının 1956'da ulusallaştırılması İngiliz, Fransız ve İsrail'in ortak saldırısına neden oldu. Hedef Mısır rejimini devirmekti. Amerikan ve Sovyetlerin ortak baskısından dolayı bunda başarılı olamadılar. Aynı yıl Fas ve Tunus bağımsız devletler oldu, ancak her ikisi de büyük ölçüde Fransız denetimi altındaydı. Bununla beraber Fransa, Cezayir ile giriştiği savaştan dolayı büyük bir baskı altındaydı. 1958'te Irak'ta gerçekleşen devrim hem monarşi hem de İngiliz etkisine son verdi.

1930'larda Suudi Arabistan'da petrol keşfedilmesi, Amerika'nın büyük yatırımlar yapmasına neden oldu; ancak ülke uzun bir süre Amerika'nın Ortadoğu'daki siyasal çıkarlarından uzak durmayı tercih etti. 1955 yılında Suudi Arabistan. Mısır ve Suriye ekonomik ve askeri bir işbirliği başlattılar. Bu, İran, Irak, Pakistan ve Türkiye'den oluşan ve ABD'nin hakim olduğu Bağdat Paktına karşılık doğdu, Bununla beraber, 1957 yılında Suudi yabancı politikası değişti ve Mısır'a karşı Irak ve Ürdün ile işbirliği başlatıldı. Bunun nedeni muhtemelen ülke içindeki toplumsal ve siyasal huzursuzluk ile Mısır'ın hırslı yabancı politikasından duyulan endişeydi. 1964'te Kral Abdulaziz İbn Suud, Suudi tahtını oğlu Faysal'a bırakmak zorunda kaldı. Faysal ekonomik reformları yürürlüğe koydu. ABD ile işbirliği de güçlendi. Libya 1951 yılında, Cezayir ise Fransa ile sekiz yıl savaştıktan sonra, ancak 1962 yılında bağımsızlığını kazandı. 1960'larda, Körfezde İngiliz koruması altında devlet kalmadı.

1960'lar ve 1970'lerde, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki petrol üretimi büyük ölçüde arttı. Bunun nedeni esasen ABD ve Avrupalı ülkeler tarafından yapılan büyük yatırımlardı. 1970-1971'e kadar petrol şirketlerinden alınan vergiler oldukça makul düzeydeydi. 1969'daki Libya devriminin ardından petrol şirketlerine, kaynakları korumak için üretimi düşürmeleri emri verildi. Bu karar, uluslararası petrol ilişkilerinde bir dönüm noktası oluşturdu. 1973-1974'teki petrol fiyatları artışını petrol endüstrilerinin geniş çaplı ulusallaştırılması takip etti. Fiyat artışı, petrol üreticilerine hırslı gelişme planları yapmalarına olanak tanıyan büyük gelirler sağladı. Yüksek petrol gelirleri, 1979-1980'de ikinci petrol fiyatı artışından sonra 1980'lerin başına kadar devam etti, ancak petrol gelirleri kısa süre içersinde düşmeye başladı. Dolayısıyla 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başından yaşanan göreceli sıkıntılar, 1970'lerden bu yana gerçekleştirilemeyen tutkulardan dolayı daha yoğun bir şekilde yaşandı. Ekonomik ve toplumsal baskıların yaşandığı bir ortamda demokratik kurumların eksikliği, siyasal meşruluğun zayıflaması için etkili bir yoldur. Bu, İslam'ın toplumsal vaatlerine başvuran bir muhalefet için uygun ortamı yaratı. Orta Asya ülkeleri bağımsızlıklarına daha belirsiz isteklerle kavuşmuşlardır, ayrıca petrol fiyatları da düşüktür. Demokratik kurumların gelişimi buralarda, toplumsal eşitlik ve refah için verilen mücadelenin nereye kadar laik, nereye kadar İslam'ın toplumsal vaadine başvuran bir nitelikte olacağını belirleyecektir."[47] 1920'lerden başlayan ve özellikle 1945'lerden sonra süreklileşen uluslararası güç ilişkilerinin belirlenmesinde Ortadoğu merkezdir. Özellikle petrol bölgelerinin sık sık işgallere uğraması, kapitalist güçlerin çıkarlarına ters düşen ülke yönetimlerinin 'zorla' iktidardan uzaklaştırılması veya askeri darbelere başvurulması, işbirlikçi ve despotik kabile iktidarlarının desteklenip korunması, Ortadoğu'nun sahip olduğu enerji yataklarıyla doğrudan ilişkilidir. Enerji politikalarını belinleyen güç, petrol yataklarının bulunduğu Ortadoğu devletleri olmayıp, bütünüyle küresel tekeller tarafından oluşturuluyor. Enerji fiyatlarını belirleyen bölgesel devletler değil, küresel güçlerin oluşturmuş olduğu kurumsal yapılardır. Bu nedenle petrol fiyatlarını belirlemede bir kısmı uluslararası ve bölgesel toplumsal gelişmeler etkili olsa da, esasen küresel güçlerin belirlediği enerji politikası etrafından şekilleniyor. Bu bakımdan petrol veya doğal gaz fiyatlarında aslında önceden planlanan 'ani' yükselişler, sadece küresel tekellerin karlarını arttırılmasına hizmet eder. Irak, Suriye ve Libya'ya

---

[47] NORENG Qystein, *Petrol ve İslam,* Sabah yay., İst. 1997, syf. 304-306.

yönelik gerçekleştirilen askeri operasyonların yarattığı fiyat artışları tamamen küresel enerji tekellerinin kârlarının maksimum düzeye çıkmasını sağlamıştır. Bu bakımdan enerji fiyatlarını belirleyen güç; küresel tekeller ve onları koruyan uluslararası güçlerdir.

BÖLÜM VIII

PETROL ENDÜSTRİSİNDE AZAMİ KAR VE GÖÇMEN İŞÇİLER

Ortadoğu'da genel nüfus oranı bakımından dünyanın en az potansiyeline sahip bölgelerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Özellikle petrol merkezli bölgeler söz konusu olduğunda sahip oldukları yüz ölçümün büyüklüğü ile nüfus yoğunluğu bakımından bir çelişki söz konusu. Bu bölgelerin, ekvator kuşağında bulunması, dünyanın en sıcak iklimine sahip olması ve topraklarının çok önemli bir kesimimin çöllerle kaplı olması, doğal olarak nüfus yerleşimini etkilemekte ve yaşamın sürekliliği bakımından da ciddi sorunlarla karşılaşılmaktadır. Bu nedenle, dünyanın çöl bölgelerinden biri olarak bilinen Ortadoğu'nun bu bölgesi yerleşik yaşamın merkez alanları olarak ön plana çıkmadı. İslam dininin doğuş yeri olarak bilinen Suudi Arabistan bölgesi, Afrika ile Mezopotamya ve Anadolu'nun birleştiği bölgenin kesişim noktası olması bakımından ticari alanda işlev görmüş olmakla birlikte, toplumsal yaşam tarzı, kabilelikten öteye geçmemişti. Yani klasik toplumların ekonomik ve sosyal gelişmeleri bu bölgelerde pek yaşanmadı denilebilinir. İslam dini bakımından manevi bir değere sahip olan Suudi çölleri ve yakın bölgesinin tamamı, uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinde kalmakla birlikte, bu bölgeler, ekonomik verimliliğe sahip olmadıklarından, Osmanlı'nın nüfus yerleştirme politikasının da dışında kaldı.

1870'li yılların başlarında, bu bölgelerde petrol yataklarının tespit edilmesiyle kapitalist güçlerin bölgeye yönelimini hızlandırdı. Enerji yatakları nedeniyle yaklaşık yüz yıldır bölge, dünyanın rekabet alanının merkezinde bulunmaktadır. Yer kürenin en geri ve yoksulluk oranının yüksek olduğu bölge, uluslararası tekellerin çatışma alanı haline geldi. 2. Dünya savaşından sonra kurulan ve dönemsel ihtiyaçlara göre sınırları çizilen yapay devletlerin toprakları üzerinde yaşayan nüfus oranı ile buralara akan uluslararası sermaye yoğunluğu arasında tezat bir durum oluştu. Petrolün dünya endüstri sektörü için vazgeçilmez enerji kaynağı olarak kullanılmasıyla bölgede çok yoğun bir iş gücüne ihtiyaç duyulmaya başlandı.

Tablo-1: Dünya'da Ve Ortadoğu'da Göçmen Potansiyeli [1]

	Göçmen Nüfus milyon		Değişim Miktarı	Yüzde Artış Oran	Göçme Nüfusun Genel Nüfusa Oranı	
	1990	2005	1990	2005	1990	2005
Dünya	154.9	190.6	35.7	23.0	2.9	3.0
Gelişmiş Ülkeler	82.4	115.4	33.0	40.1	7.2	9.5
Azgl.ş. Ülkeler	72.6	75.2	2.7	3.7	1.8	1.4
Arap Ülke	13.1	19.8	6.7	51.1	6.8	7.3
MAGHREB	0.9	1.0	0.2	20.6	1.4	1.3
MASHREQ	3.5	5.7	2.2	61.9	3.7	4.3
GCC	*8.6*	12.8	4.2	48.5	37.2	35.7

Petrol sanayisinin çok hızla gelişmesi doğal olarak bu bölgelerin yoğunluklu bir göçmen nüfusuna ihtiyaç duymasına yol açtı. 1960'lardan itibaren aşamalı olarak gelişen göçmen nüfusu ile yerel nüfus arasında giderek bir denge oluştu. Hatta göçmen nüfusu yerli nüfusun çok üstünde bir seviyeye ulaştı. Dünya'nın başka bölgelerinde 'göçmen akını' bir takım sorunlara yol açarken, petrol bölgesinde ise ihtiyaç duyulmaktadır.

Göçmenlik olgusu dünya kapitalist sistemin önemli sorunlarından biridir. Özellikle kapitalist küreselleşmenin ulaştığı boyutlar dikkate alındığında, göçmenliğin ucuz iş gücünün en önemli kaynağı olarak değerlendirildiği görülür. Uluslar üstü tekellerin azami karlarını yoğunlaştırmak için dünyanın hemen her bölgesinde göçmen işçilere ihtiyaç duymaktadırlar. Petrol endüstrisinin yoğun olduğu bütün alanlarda göçmen işçiler, üretim faaliyetinde önemli bir rol oymaktadırlar. 1990 yılı verilerine göre dünya çapında yaklaşık olarak 155 milyon göçmen statüsünde yaşarken, bu oran 2005 yılında 191 milyona çıkmış. 2005 yılı verilerine göre gelişmiş ülkelerde 115 milyon, az gelişmiş ülkelerde 75 milyon göçmen yaşamaktadır. OPEC ülkelerinin genelinde ise yaşayan göçmen sayısı yaklaşık olarak 44 milyon, bunun 20 milyonu yani % 45'i Arap ülkelerinde yaşamaktadır. Dünyanın az gelişmiş ülkeleri içerisinde yer alan ama petrol

[1] www.uni.net., www.opec.org
Maghreb: Cezayir, Fas, Tunus, Libya,
Mashreq: Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Suriye
GCC: S.Arabistan, BAE, Kuveyt, Umman, Katar, Bahriyen

üretimi bakımından merkez durumunda olan körfez ülkelerinde göçmen nüfusu yerli nüfusun % 50'sine yakın bir oranı oluşturduğu gibi, birçok devletin barındırdığı göçmen nüfusu yerli nüfusun çok üzerindedir.

Tablo-2: Petrol Üretici Ülkelerin Toplam Nüf. Ve Göçmen Nüf. Oranı/2004[2]

Ülkeler	Genel Nüf/2004	%	Göçmen Nüf. 2004	%	Toplam2004
Bahreyn	438 209	62.0	268 951	38.0	707 160
Kuveyt	943 000	35.6	1 707 000	64.4	2 650 000
Umma	2 325 812	80.1	577 293	19.9	2 903 105
Katar	223 209	30.0	520 820	70.0	744 029
S.Arabistan	16 529 302	72.9	6 144 236	27.1	22 673 538
BAE	722 000	19.0	3 278 000	81.0	4 000 000
Genel Top.	21 184 323	62.9	12 486 349	37.1	33 677 832

Birleşmiş Milletlerin yayınladığı 2004 yılı verileri petrol üretim merkezlerinde geniş bir göçmen potansiyelinin oluştuğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, BAE'nin yerli nüfusu 720 bin civarındayken göçmen nüfus yaklaşık 3 milyon 300 bin civarında olup, yerli nüfusun nerdeyse 5 katıdır. Katar ve Kuveyt'te göçmen nüfusu yerli nüfusun hemen hemen iki katıdır. Mevcut 5 ülke içerisinde en fazla nüfusa sahip ülke olan Suudi Arabistan'dır. Suudi Arabistan'da 6 milyon göçmen yaşamakta olup, toplam nüfusun %27'sine eşittir. Bu 5 ülkenin toplam nüfusu ise yaklaşık olarak 21 milyondur. Toplam göçmen sayısı ise 12,5 milyon civarındadır.

Dünyanın bu bölgesinde son 30-40 yıl içinde göçmen kökenli nüfusun yoğunlaşması, petrol endüstrisinin hızla gelişmesi ve bu alanlarda çalıştırılacak ucuz iş gücüne sahip göçmen nüfusa ihtiyaç duyulmasıdır. Hem uluslararası petrol tekeller hem de bölge devletler, petrolden elde ettikleri karlarını azami düzeye çıkarmak için, sadece petrol üretimini attırmakla yetinmemektedirler.

[2] www.uni.net., www.opec.org, www.diek.org

Özellikle kullandıkları ucuz iş gücü sayesinde petrol gelirlerinde çok ciddi bir artış yaşanmaktadır. Ucuz iş gücünün geldiği ülkeler dikkate alındığında bu durum çok daha net olarak görülür.

Tablo-3: Petrol Üreticisi Ülkelerin Aldığı Göç ve Ülkelere Göre Dağılımı/Bin [3]

Ülkeler	Bahreyn 2004	Kuveyt 2003	Umman 2004	Katar 2002	S.Arabistan 2004	BEA 2002
Hindistan	120	320	330	100	1,300	1 200
Pakistan	50	100	70	100	900	450
Mısır	30	60	30	35	900	140
Yemen	---	---	---		800	60
Bangladeş		170	110	---	400	100
Filipinler	25	70	---	50	500	120
Sudan	---	---	---	---	250	30
Sri Lanka	---	170	30	35	350	160
Filistin	20	50	---	50	260	110
Endonezya	---	9 2	---	---	50	---
Suriye	---	100	---	---	100	---
Iran	30	80	---	60	---	40
Türkiye	---	---	---	---	80	---
Nepal	---	---	---	70	---	---
Vatansız	---	80	---	---	---	---

Yıllara göre verilen rakamlar dikkate alındığında, hangi ülkeden ilgili petrol üretici ülkelere ne kadar göçmen geldiğini ortaya koymaktadır. 17 değişik ülkeden 12 milyon göçmen işçi 5 ülkede çalışmaktadır. Dünyanın en ucuz iş gücüne sahip Hindistan, Filipinler, Bangladeş, Pakistan gibi ülkeler öncelikli olarak ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda Mısır, Sri Lanka, Sudan gibi ülkelerden de her yıl belirli sayıda göçmen nüfusu, petrol üretiminin yapıldığı ülkelere gelmektedir. Özellikle Hindistan gibi bir ülkeden yoğun bir göçmen akımının yaşanması, bu ülkeden gelen göçmenlerin kalifiye özellikleriyle de ilgilidir. Genellikle belli bir eğitim kapasitesine sahip teknik elemanlar olması

[3] www.uni.net., www.opec.org

nedeniyle çok bilinçli olarak tercih edilmektedirler. Bu durum sadece Ortadoğu'nun petrol üreticisi ülkeler için değil, dünya genelinde izlenen bir politikadır. Bu ülkelerin birçoğunda dini yapıların devletin karakterini belirlemesi ve şeriat hükümlerinin geçerli olması nedeniyle, özellikle 'İslam' kökenli ülkelerin göçmen nüfusu tercih edilmektedir. En düşük ücretlerle ve kötü koşullarda çalıştırılmalarına rağmen, göçmen işçiler, ekonomik ve günlük yaşam koşullarının iyileştirilmesi için genel greve gidip üretimi durdurmuş değiller. Buraya getirtilen Müslüman işçiler, genelde bu ülkelerin dine dayanan siyasal yapılarını peşinen kabul etmektedirler. Bu durum, kabile devletlerinin ve özelliklede uluslar üstü tekellerin, ucuz iş gücüne dayanarak elde ettikleri kar oranını maksimal düzeye çıkartmaktadır.

Göçmen kökenli işçiler yoğunluklu olarak petrol endüstrisinde çalışmakla birlikte ikinci iş alanı hizmet sektörüdür. Bu ülkelerin hizmet sektörünün önemli merkezlerinde göçmenler çalıştırılmaktadır. Hatta son yıllarda sağlık, eğitim gibi toplumu ilgilendiren alanlarda dahi göçmen doktorlar, hemşireler, eğitimciler vb. görev almaktadır.

Dikkat çeken diğer bir nokta, bu ülkelere gelen göçmen işçilerin önemli bir kesimi, bu ülkelerin vatandaşlığına alınmaktadır. Özellikle Suudi Arabistan, göçmenleri, ülke vatandaşlığına almak konusunda, çok bilinçli bir politika uygulamaktadır. Göçmenlerin önemli bir kesimi aynı dini ve kültürel yapıya sahip olmaları nedeniyle toplumsal uyum konusunda ciddi bir sorun yaşamamaktadırlar. Böylece genç dinamik ve üretim alanında aktif 'yeni' bir bölge nüfusu oluşturulmaktadır. Dünya genelinde ucuz iş gücünün kullanıldığı 17 ülkede ve özellikle Hindistan, Türkiye, Endonezya gibi gelişmekte olan ülkelerden gelen göçmenlerin bu ülkelerin sosyal yapısını yavaş yavaş etkilemeye başladıkları da görülmektedir. Bu ülkelerin siyasal yapıları dinsel temellere dayanmakla birlikte, kentsel 'modernleşme' süreci bakımından ciddi bir gelişme eğilimi içerisindedirler. Özellikle toplumsal yaşam tarzı ve sosyal ilişkiler bakımından söz konusu ülkelerden gelen göçmenlerin olumlu bir etkide bulundukları söylenebilir.

Göçmen İşçilerin Üretim Değeri Ve Azami Kârın Oluşumundaki Etkisi

Göçmen işçilerinin üretimde oynadıkları rolleri kavramak için iki noktaya dikkat etmek gerekir. Birincisi, üretim ve hizmet sektöründe yer alan işçilerin kendi ülkelerine aktardıkları döviz miktarı, ikincisi ise üretim faaliyeti içerisinde

ürettikleri maliyet değeri. Bu rakamlar gerçeği bir bütün olarak yansıtmamakla birlikte, sorunun kavranmasına yardımcı olmamızı sağlayabilir. Çünkü göçmen işçiler dövizin önemli bir kısmını 'kayıt dışı' ekonomi biçiminde yani 'yasa dışı' yollardan ülkelerine aktarmakta, ya da birikimin bir kısmını yaşadığı ülkede değerlendirmektedir. Diğer önemli bir nokta da, göçmen işçilerin bulundukları ülkelerde üretim değerine kattıkları pay, göçmenlerin özellikle petrol sanayisinde oynadıkları rol bakımından önemli sonuçlar vermektedir. Bu nedenle bu iki durumun analiz edilmesi, aynı zamanda göçmen işçilerin, hem uluslar üstü tekellerin hem de devletin elde ettiği azami kar bakımından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo-4-: Göçmen İşçilerin Ülkelerine Aktardıkları Döviz/Milyon Dolar [4]

Ülkeler	Göçmen İşçilerin Yıllara Göre Ülkelerine Gönderdikleri Para Miktarı Milyon Doları			Yıllara Göre Yüzde Artış Oranı		
	1996	*2000*	*2004*	*1996*	*2000*	*2004*
Bahriyen	559	1 013	1 120	1.0	1.6	1.2
Ürdün	100	174	240	0.2	0.3	0.3
Kuveyt	1 376	1 734	2 402	2.4	2.8	2.7
Libya	272	454	755	0.5	0.7	0.8
Uman	1 371	1 451	1 826	2.4	2.3	2.0
S.Arabistan	15 493	15 390	13 555	27.4	24.8	15.0
Toplam	19.171	20 216	22.007			
Fransa	3 067	2 696	3 154	5.4	4.3	3.5
Almanya	4 919	3 191	3 951	8.7	5.1	4.4
İspanya	553	1 325	4 332	1.0	2.1	4.8
ABD	17 423	23 442	29 918	30.8	37.8	33.1
Diğerleri	11 416	11 209	25 631	20	18	28
G. TOPLAM	56 548	62 080	90 458	100.0	100.0	100.0

Yaşamını sürdürdükleri ülkelerin üretim sürecine katılan göçmenlerin, geldikleri ülkelere resmi olarak gönderdikleri para miktarı, birçok bakımdan analiz edilebilir. Genellikle ailelerine katkı yapmak amacıyla gönderilen paralar aynı zamanda, ilgili ülkelerin en önemli döviz kaynağını oluşturmaktadırlar. Bu

[4] www.uni.net., www.unhcr.org/statistics

durum, aynı zamanda göçmenlerin üretimdeki rollerini de ortaya koymaktadır. Göçmen işçilerin, her yıl, ülkelerine gönderdikleri döviz oranındaki artış üretim içerisindeki aktif rolünü ortaya koymaktadır. 1996 yılında, göçmen işçilerin ülkelerine gönderdikleri döviz miktarı yaklaşık olarak 56 milyarken, bu oran 2004 yılında 90 milyar dolara çıkmıştır. Dikkat çeken nokta, petrol üretim merkezi olan ülkelerdeki göçmen işçilerin gönderdikleri döviz miktarı 22 milyarken, ABD'de giden döviz miktarı 30 milyar dolardır. ABD ekonomisi, göçmen nüfus yoğunluğu ile petrol üretim merkezi olan ülkelerin ekonomik düzeyi ve göçmen nüfus oranı karşılaştırıldığında, körfez ülkelerindeki göçmenlerin üretim potansiyeli bakımından bize bir fikir verebilir. Göçmenler tarafından uluslararası alanda aktif dolaşım sürecine sokulan 90 milyar doların 25 milyarı körfez petrol üreticisi ülkelerdeki göçmenler tarafından karşılanmaktadır.

Ayrıca göçmenlerin, üretim sürecine katılmalarıyla birlikte bulundukları ülkelerin üretim sürecine yaptıkları katkı/dolar karşılığı, aynı zamanda göçmenlerin sömürülmesinin boyutunu da ortaya koymaktadır. Özellikle uluslararası tekellerin ve ilgili devletlerin göçmenler üzerinden edindikleri azami kârın boyutlarını kavramak bakımından oldukça önemlidir. Göçmenlerin ürettikleri genel kar oranına dair net bir veri sunulmamaktadır. Uluslar üstü petrol tekellerinden böylesi bir açıklama beklemek zaten yanlış olur. Körfez ülkelerindeki göçmenlerin genellikle petrol endüstrisinde ve hizmet sektöründe çalıştığı dikkate alındığında, üretim sürecine yaptıkları katkı, bize somut bir fakir verebilir. Bu rakamlar analiz edildiğinde, petrol üretim alanlarındaki göçmenlerin hangi düzeyde sömürüldüğünü nispeten kavrayabiliriz. Bu aynı zamanda, dünyada azami kârın üst seviyede olduğu bölgelerin başında gelen Ortadoğu'nun neden bu kadar önemli bir konumda olduğunu da ayrıca ortaya koymaktadır. Hem enerji üretiminin yarattığı kar, hem de buna ilaveten aşırı ucuz iş gücünün yarattığı yüksek kârın bir arada olması, Ortadoğu'yu küresel sermaye için vazgeçilmez kılmaktadır.

Tablo-5: Göçmenlerin Bulundukları Ülkelerin Üretim Sürecine Yaptıkları Katkı/Milyon Dolar [5]

Ülkeler	Göçmen İşçilerin Yıllara Göre Üretime Yaptıkları Katkı Payı	
	2000	2004
Bahriyen	12 345	16 983
Ürdün	5 826	7 605
Kuveyt	23 852	26 526
BAE	26 094	31 934
Libya	16 785	19 075
Uman	8 573	11 379
S.Arabistan	39 305	43 782
TOPLAM	132 780	157 284

Özellikle körfez ülkeleri olarak bilinen bu 5 ülkedeki göçmen işçilerin, üretime yapmış oldukları katkı payları, hem göçmenlerin bu ülke ekonomilerinde oynadıkları rolleri görebilmek hem de göçmenlerin sömürülme düzeyini anlamak bakımından çarpıcıdır. İlgili devletlerin verdiği bilgiler ve uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan değerlendirmeler dahi bir kısım analizler yapmamıza yardımcı olacaktır. Birleşmiş Milletler'in verilerine göre, 2000 yılında, 5 ülkede yaşayan göçmenlerin bu ülkelerin üretimine yaptıkları katkı payı yaklaşık olarak 133 milyar dolar olarak gerçekleşmiş. 2004 yılında ise bu oran % 12 civarında artarak 157 milyar dolara çıkmış. Bu veriler ilgili devlet kuruluşları tarafından sunulan resmi rakamlardan derlenmiştir. Uluslar üstü petrol tekellerin üretim alanlarında çalışan göçmen işçilerin ürettikleri üretim değeri konusunda somut veriler bulunmamaktadır. Bu nedenle göçmen işçilerin üretime katkı paylarının verilen rakamların çok üstünde olduğu bir gerçek.

[5] www.uni.net., www.unhcr.org/statistics

Suudi Arabistan ve BAE'deki göçmenlerin üretim değerlerinin oldukça yüksek olması, bu ülkelerde yaşayan göçmen potansiyeli ile doğrudan ilişkilidir. Göçmen nüfusundaki artışa paralel olarak ürettikleri üretim değeri de artmaktadır.

2000 ve 2004 yılı rakamları, göçmenlerin üretim karşısındaki durumlarını çok net olarak ortaya koymaktadır. Özellikle göçmenlerin üretime yaptıkları katkı bakımından somut bir fikir edinebilinir. Bu veriler, göçmen işçilerin, özellikle petrol sanayisi bakımından vazgeçilmez olduğunu gösteriyor. Göçmen işçilerin yaratmış oldukları üretim değeri ile artı-değer sömürüsü ve azami kar oranı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. 5 ülkedeki göçmenlerin aşırı derecede bir sömürüye tabi tutulması, hem artı-değer oranı ile azami kar arasındaki ilişkinin, hem de kapitalist sistemin temel yasasının kavranması bakımından da oldukça önemlidir.

Göçmen işçilerin aşırı derecede ucuz iş gücü sömürüsüne dahil olmaları, aynı zamanda hem uluslar üstü tekellerin hem de bölge devletlerinin kar oranlarını üst seviyeye çıkarmaktadır. Örneğin Asyatik ülkelerden gelen göçmenlerin günlük çalışma ücretleri oldukça düşük düzeydedir. Filipinli bir göçmenin günlük iş ücreti 1 ile 4 dolar arasında değişmektedir. Bu oran dünya yoksulluk sınırının çok altındadır. Düşük yoğunluklu emeğin giderek çok ciddi oranlarda kullanılması, kapitalist tekellerin kar oraların büyük oranda artırmaktadır. Petrol sanayisi içerisinde faaliyet yürüten bir tekelin gelişmiş ülkelerde ki bir rafinerisinde bir işçiye verdiği aylık ücret 1500 dolar ile 2500 arasında değişirken, körfez ülkelerinde verdiği aylık ücret 30 dolar ile 300 dolar arasında değişmektedir. Körfez ülkelerinde bir göçmen işçiye verilen 300 dolarlık en yüksek ücret ile gelişmiş kapitalist bir ülkedeki işçiye verilen 1500 dolarlık en düşük ücret arasındaki fark % 500'dür. Bu nedenle, uluslararası petrol tekellerinin özellikle Ortadoğu ve hatta Asya ülkelerindeki petrol üretim alanlarında resmi olarak açıklanan kar oranları tahminlerin çok üzerindedir. Körfez ülkelerinin ucuz iş gücü merkezi olması nedeniyle özellikle petrol üretimindeki azami kar oranının çok yüksek düzeylere çıkması, Ortadoğu'yu uluslararası ilişkilerde stratejik yapan başka önemli bir noktadır.

BÖLÜM IX

KÜRESEL ORTADOĞU'DA TOPLUMSAL DEĞİŞİM VE BÖLGESEL DEVRİMLER OLASILIĞI

Kitabın bütününde birçok yönüyle değerlendirildiği gibi 'Büyük Ortadoğu Projesi' kapsamında ele alınan Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun tamamının, uluslararası ilişkilerin merkezinde bulunmasının çok yönlü nedenleri bulunmaktadır.

Öyle ki 'Büyük Orta Doğu' tanımlanması dünyanın çok önemli merkezlerini içine katarak genişletilmesi, bölgesel dengelerin bütünlüklü olarak yeniden belirlenmesi olarak ön plana çıkartılıyordu. Özellikle dünyanın belirli kıtasal bölgelerinde yoğunluklu olmakla birlikte yerkürenin hemen her yerine yayılmış olan İslam nüfusu, bölgelerin sosyal ve kültürel yapısı dikkate alınarak çizilen politik küresel haritaya 'Büyük Ortadoğu' denildi. "İslam 1,2 milyarlık nüfusunun yaklaşık 300 milyonu jeopolitik olarak önemli Doğu Akdeniz, İran Körfezi ve Orta Asya bölgesinde yaşamaktadır."[1]

Örneğin Cezayir, Fas, Tunus gibi ülkeler dikkate alındığında Cebelitarık Boğazı ile ayrılan Kuzey Afrika-Avrupa bağı oldukça geçmişe dayanan köklü tarihsel bir mirasa sahiptir. Akdeniz'in Okyanuslara açılmasını sağlayan Cebelitarık Boğazı'nın kontrolü bölgenin denetimi bakımından oldukça önem kazanmaktadır.

Körfezin zenginliklerinin dünyaya pazarlanmasında Hürmüz körfezi ve Süveyş kanalı da oldukça stratejik öneme sahiptir. Petrol üreticisi birçok ülkenin sınır olduğu Hürmüz boğazının uluslararası trafiğe kapanması, petrol ulaşımını tamamen felç edecek durumdadır. Körfez ülkeleri kadar, dünyanın başka ülkeleri içinde oldukça önemdir. Bölgesel çelişkilerin yoğunlaştığı her durumda Hürmüz boğazı, uluslararası ilişkilerin önemli bir sorunu haline gelir.

Körfez ülkelerinin önemli bir kesiminin Hint Okyanusu üzerinde dünyaya açılmasını sağlayan en önemli bölgedir. Bu alanda ortaya çıkabilecek olası bir kriz, dünyayı özellikle küresel kapitalist sistem güçlerini etkileyecek düzeydedir. Ayrıca İngiltere tarafından açılan Mısır topraklarından Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlayan ve oradan Hint Okyanusuna açılan Süveyş kanalı da, bölgenin uluslararası ulaşımı bakımından önemli bir işleve sahiptir.

Büyük Ortadoğu projesi kapsamında bulunan Kuzey Afrika ve Orta-Yakın Doğu ülkelerinin yüzölçümü yaklaşık olarak 12 milyon km karelik bir alanı

---

[1] Bernard Lewis L'İslam en crise, l'edition le debat Cadllimard, p.131.

kapsamaktadır. Yüzölçümü olarak ele aldığımızda, dünya sıralamasında Cezayir 11., Suudi Arabistan 13. , Libya 16. , İran 17. , ve Mısır 26. sırada bulunmaktadır.

Bu ülkelerdeki nüfusun yaş oranlaması dikkate alındığında, çok önemli bir kesiminin genç kuşaktan oluştuğu anlaşılır. 15 yaşından küçük olanların genel nüfus ortalaması içerisinde ki oranı yaklaşık olarak % 33'tür. 30 yaş sınırına kadar alındığında bu oran % 55'i bulmaktadır. İran, Türkiye, Mısır, Cezayir, Fas, Tunus, Cezayir, Yemen, Sudan gibi ülkelerde nüfus artışı dünya ortalamasının çok üzerindedir. Tarihsel, sosyal, kültürel ve dinsel gibi faktörler dikkate alındığında bu artış oranının devam edeceği görülüyor.

2009 yılı verilerine göre söz konusu olan bölge ülkelerinin GSMH, dünya GSMH'nin % 3,2'sine yani 2 trilyon 34 milyar 128 milyon dolardır. Genel ortalama olarak düşük gibi görünen bu rakam, bölgesel kaynakların kar oranları hesaplandığında uluslararası sermaye için çok önemli bir rakamı oluşturmaktadır. S.Arabistan 390 milyar dolar GSMH ile dünyanın ilk 20 ekonomisi içerisinde yer almaktadır.

Dünya çapında kişi başına düşen milli gelir ortalama olarak 7.438 dolardır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesini kapsayan ülkelerin tamamında, kişi başına düşen milli gelir yaklaşık olarak 3.480 dolardır. Örneğin bölgenin en kalabalık nüfusuna sahip Mısır'da kişi başına düşen GSMH 2.114 dolar, Fas'ta 2.731 dolar, Tunus'ta 3.732 dolarken, Katar'da 84.969 dolar, BAE 24.730 dolar, Kuveyt'te 46.964 dolar, Suudi Arabistan'da ise 19.096 dolar olarak gerçekleşmiş.[2]

Bu farklılık iki grupta ele alınabilir. Petrol üreticisi ülkelerin GSMH'da kişi başına düşen payı endüstrileşmiş gelişmiş kapitalist ülkelerin genel ortalamasına yakın olup dünya ortalamasının çok üzerinde bir oranı oluşturmaktadır. Petrol üreticisi olmayan diğer ülkeler dikkate alındığında, kişi başına düşen milli gelirin dünya ortalamasının çok altında olduğu görülür. Fas, Tunus, Suriye, Mısır gibi ülkeler genel sıralamada, GSMH'nın kişi başına düşen payı bakımından fakir ülkeler kategorisine yakın olarak görülmektedirler. GSMH çok yüksek olmasına rağmen bunun toplumsal dağılımı ise çok terstir. Milli Gelirin çok önemli bir kesimi devleti temsil eden ailelerin ellerinde toplanmakta olup toplumun diğer kesimleri de tersten çok ciddi bir yoksulluk içinde yaşamaktadır.

---

[2] Le nouvel observateur Atlaseco 2010.

1- Küresel Kapitalist Sistemin Ortadoğu'da Yeni Oyunu

Önceleri İngiltere sonraları ABD, bölgesel varlıklarını tamamen diktatörlükle yönetilen ve belli bir zümrenin çıkarlarını savunan yapay devletlere dayandırıyorlardı. Bu güçleri ayakta tutan ise küresel sermayenin bizzat kendisiydi. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra klasik burjuva devlet özelliğine dahi sahip olmayan askerileştirilmiş aileler veya gruplar desteklendi. Bölgenin çok önemli zenginlikleri bir avuç azınlık tarafından paylaşıldığını, bölgenin yoksul halkları tarafından çok iyi biliyordu. Bu nedenle Ortadoğu halklarında dini motifli de olsa anti-Amerikancılık sürekli vardı ve güçlü bir toplumsal taban oluşturuyordu.

21. Yüzyıla girerken küresel dünya kapitalist sistemi, bölgedeki gelişmelerin yaratacağı ekonomik ve politik değişimlerin kendileri bakımından ne kadar tehlikeli olduğunu bildikleri için çok yönlü bir strateji uyguladılar. Küresel işgallerin bir yanını bölgesel zenginliklerin kontrol altına alınmasıyken bir yandan da bölge halklarında gelişebilecek toplumsal hareketlerin daha başından bastırılmasıydı. Afganistan ve Irak işgalleri bunun somut bir örneği olarak karşımıza çıktı. Bölgenin işgaliyle birlikte yüz binlerce insanın öldürülmesi, Ortadoğu halklarında anti-Amerikacılığı çok üst boyuta çıkarttı ve ABD için ciddi bir toplumsal tehlikeye dönüştü.

ABD'nin bir dönem çok yoğun olarak desteklediği ve hatta kurdurduğu birçok İslami örgüt, halkaların anti-Amerikancılık tepkisini kendisinden somutlaştırdı. Bunun avantajları ve dezavantajları bir arada yürüdü. Ancak sadece Amerika karşıtı toplumsal hareket güçlenmedi aynı zamanda söz konusu bölge rejimlerine karşı da toplumsal tepki ciddi boyutlara ulaştı. Dikta rejimlerinin küresel güçlerin yardımıyla bu hareketleri bastırması da artık işe yaramaz duruma geldi ve toplumsal çatışma milyonların katıldığı 'Küresel Ortadoğu Ayaklanması' biçimini aldı.

Bölgenin halkları arasında izole olan ABD, 30-40 yıldır desteklediği rejimlerin de çökmeye başladığını çok iyi gördü. Obama, bu süreci ABD lehine kullanmak için somut adımlar attı. Halkın taleplerini destekler görünüp bölge halklarının ortaya koyduğu pratik sürecin demokrasi adına meşru olduğu propagandasını yaptı. Böylece bölge halkları arasında yeniden prestij kazanmaya çalıştı ve bundan nispeten başarılı olduğu görülüyor. Yıllarca desteklediği rejimlerin başında bulunanlara çekilmeleri konusunda baskı yaptı ve bir anlamda yalnızlaştırdı. Bununla iki kazanım elde etti. Birincisi, halkın desteğini almak

istedi ikincisi iktidarın yıkılması değil biçimsel el değiştirmesini sağladı. Böylece milyonların eylemini bir nevi etkisizleştirdi.

ABD, Ortadoğu'nun küreselleştirilmesinde aktif bir rol olmaya devam ediyor. Çünkü bu süreç başarılı olmadan dünya kapitalist sisteminin yeni tarihsel evresi ne kendini güvende hissedecektir ne de dünya egemenliğini güvenceye alacaktır. Bugünkü tarihsel süreçte küresel sermaye, işgalle başaramadığını halkların ayaklanmasını kendi lehine çevirerek yapmaya çalışıyor. Bunun nispeten başarılı olma olasılığı söz konusudur.

Tunus'tan başlayıp Mısır'da somutlaşan nerdeyse bütün bölge ülkelerini etkileyen küresel direnişin, küresel sermayenin bütün ilişkilerini yeniden gözde geçirmesine yol açacağı kesin. Mevcut bütün ülkelerde küresel sermayenin ihtiyaçlarına göre sistemde bir kısım değişiklikler gerçekleşecektir. Halklara şirin görünmek için özellikle Filistin sorununda daha somut adımlar atılacaktır. Bölge halkalarının eylemi, İsrail yönetimine karşıda kullanılacaktır. Çünkü mevut gelişmeler en çok İsrail yönetimini tedirgin etmekte ve bölgesel izolasyonu çok daha artacaktır. ABD, bölgesel sorunların çözümü için Filistin yönetimi ile anlaşması konusunda İsrail'e belli ölçüde baskı yapacaktır. Bunu yine 'Büyük Ortadoğu' projesini gerçekleştirmek için kullanacaktır.

2- Ortadoğu'da Toplumsal Muhalefetin Etkin Gücü: İslami Hareketler

Bölge ülkelerindeki toplumsal çelişkilerin derinleşmesi ve giderek sosyal bir patlamaya dönüşmesini uzun vadeli olarak değerlendirebilen güçler ağırlıklı olarak bölgenin politik yapısını temsil eden İslami hareketlerdir. Bunun birçok sosyolojik-tarihsel nedeni bulunuyor.

Bütün Ortadoğu ülkeleri, Cezayir, Sudan, Afganistan ve hatta İran ve Türkiye gerçeğini dikkate aldığımızda farklı sosyo-politik koşullarda gelişen İslami hareketlerin etki alanlarından söz etmek mümkün. Sosyo-ekonomik bakımdan geri bıraktırılmış bölgelerde, köy-kent ilişkisindeki çarpık gelişme, köylerden şehirlere doğru akan köy nüfusunun şehirlerde karşılaştığı yeni ekonomik ve sosyal sorunların etkisiyle kentleri kapsayan gecekondu bölgelerinde, alternatif olarak İslamcı akımlara doğru yönelen ciddi bir gelişme yaşanmaktadır.

Ingmar Karlsson bu durumu şöyle değerlendiriyor: "Köktenci akımları ortaya çıkaran sosyal ve ekonomik gerçekler de hala varlığını korumaktadır. Bunlar kente olan büyük çaptaki kitlesel göç, giderek artan yoksulluk, kimlik ve

değerler sistemindeki krizler"3 politik İslam'ın gelişmesine nesnel bir zemin hazırlamaktadır. Örneğin Afganistan'da kişi başına düşen GSMH 200 dolar, Pakistan'da 500 dolar civarındayken, Kuveyt'te bu oran 20000 dolardır. Ülkeler arasında oluşan bu büyük farklılık doğal olarak ülkelerin iç politik durumunu çok ciddi oranda etkilemektedir. Bu nedenle sisteme alternatif olarak gösterilen İslami hareketin; ekonomik ve sosyal çelişkilerin derinleşerek, yoksullaşma sürecine giren kitleler içerisinde ciddi bir gelişme eğilimi içerisinde olduğunu birçok ülkenin somutunda görmek mümkün. Örneğin Mısır bu duruma somut bir örnek olarak ele alınabilinir. Mısır'da "İslamcı hareketin yükselişi yoksul kesim tarafından da desteklendi. Ancak yoksul Mısır'lılar, zengin sınıfların aksine, bölgedeki dinamikleri harekete geçiren İran Devrimi'ni model olarak benimsemeye başladılar. El Cihad, El İslami, El Cemaat, gibi gruplar, bu yoksul kesimin desteği ile güçlenmeye başladı. Bu süreç yoksul kesim ile zengin kesim arasındaki gerginliklerin de başlangıcı oldu. Yoksulları düzen içi arayışlara yöneltmeyi amaçlayan zengin kesim, ellerindeki geniş finansal olanakları devreye sokarak, ılımlı İslam'ı ve Amerikancı modeli desteklemeye hazırlıklı bir orta sınıf yaratmak için uğraştı."[4]

Ortadoğu'da İslami hareketlerin Anti-Amerikancılık çizgisi genelde anti-emperyalist olarak algılandı. Bu yanılsama bölgesel hareketlerin politik niteliğinin anlaşılmasını güçleştirdi. Bölgenin dini faktör nedeniyle halklar üzerinde etkin olan İslami politik akımlar ne ideolojik ne de politik olarak küresel sisteme karşı olmadıkları gibi stratejik çıkarları esasen uyuşmaktadır. Sosyalist sisteme karşı ABD tarafından geliştirilen politikaların uygulayıcıları İslamcı hareketler oldular. Bu bakımdan İslamcı hareketler ile küresel sermayenin bölgesel ilişkilerde ortak bir noktada buluşmaları büyük bir olasılılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Mısır ve Tunus'taki somut durum bunun açık bir örneğidir. En radikal görünen İslamcı hareketler dahi küresel sistemin bölgedeki denge güçleri olarak rol almışlardır. Bu bakımdan bugün küresel Ortadoğu ayaklanmasında politik İslamcı hareketlerin bir güç olmaları, hareketin politik eğilimini de doğrudan etkilemekte ve esas hedefe yönelmesini engellemektedir.

---

[3] KARSSON İngmar, *İslam ve Avrupa,* İstanbul, Cem yay., 1996, syf. 156.
[4] YARAŞIR Volkan-AYGÜN Tarık, *Siyasal İslam ve AKP,* İstanbul, Akyüz yay., 2002, syf. 108.

3- Büyük Ortadoğu Patlamasının Olası Politik Sonuçları

BOP değişik biçimlerde uygulanmaya konulurken, bölgesel denklem yeniden şekilleniyor. Küresel sistem güçleri, bölgesel gelişmeleri istedikleri gibi kontrol etme şansına da sahip değildirler. Bölgedeki mevcut gelişmelerin orta ve uzun vadede ortaya çıkartacağı askeri, politik ve sosyolojik sonuçlar beklenilenden çok daha sert ve sancılı olacaktır. Örneğin mevcut statükocu devletlerin parçalanması artık kaçınılmazdır.

Ortadoğu'nun söz konusu devletleri içerisinde bulunan etnik guruplar, bölgenin stratejik dengelerinde önemli bir faktör olarak yer almaktadırlar. Bu etnik gruplar içerisinde ilgi çeken ve sorunları birbirine benzeyen birkaçı giderek ön plana çıkmaktadır. Kürtler, Berberiler ve hatta Beluciler Ortadoğu'nun bölgesel politikalarında ön plana çıkan ve çıkacak olan güçlerden bazılarıdır. Bu üç grup, tarihsel olarak bölgenin yerleşik halkları olup, ülkeleri başka güçler tarafından işgal edilen ve sömürge statüsüne sahip olan halklardır.

Kuzey Afrika'nın veya Ortadoğu'nun Mağrip bölgesinin en eski ve yerleşik haklarından olan Berberiler, Fas'ın toplam nüfusu içerisinde yaklaşık olarak %39'u, Cezayir'de %19'u, Tunus'ta %20'yi, Libya'da % 12'yi, Sudan'da % 3'ü ve Mısır'da ise %1'i oluşturuyor.[5] Bir kısım kültürel ve politik haklarını elde etmiş bulunmalarına rağmen, halen bölgesel devletlerin işgali altında bulunuyorlar. Bölgenin yerli bir halkı olarak gelecek yıllarda Kuzey Afrika'nın değişiminin itici gücü haline gelecekleri gibi Mağrip bölgesinin sınırlarını değiştirmede önemli rol oynayacaklardır.

İkinci etnik grup Belucilerdir. Belucistan ülkesi, İngilizlerin belirlediği dönemsel politikalara göre üçe bölündü ve Pakistan, İran ve Afganistan tarafından işgal edildi. Bölgesel sömürge bir ülke durumundadır. Belucistan coğrafi bölgelere göre Pakistan'ın en büyük eyaletidir. Pakistan'ın toplam yüzölçümünün yaklaşık% 48'ine sahip olup 347.190 km^2 bir alana sahiptir. Belucistan'ın nüfusu ise yaklaşık 11.934.339 milyondur. Ayrıca İran'daki Belucistan Eyaleti'nin merkezi ise Zahidan'dır, 181.785 km^2'lik bir alanı kapsıyor.[6] Küçük bir kısmı da Afganistan işgali altındadır. Pakistan, İran ve Afganistan ilişkilerinin en önemli halkasını oluşturan ve çözüm bekleyen Belucistan sorunu, bölgenin en önemli politik sorunlarından biri olarak çözüm

---

[5] http://tr.wikipedia.org/wiki/Berberiler

[6] http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=pk

bekleyen meselelerinden biridir. Uzun vadede, 'Birleşik Belucistan' olgusu bölgesel denklemi değiştirecek bir özelliğe sahiptir.

Ortadoğu'nun tam kalbinde bulunan ve özellikle de enerji kaynakları bakımından son derece stratejik öneme sahip olun Kürdistan toprakları da dört devlet tarafından parçalanmış bulunuyor. Birinci dünya savaşı sonrasın İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarına göre oluşturulan strateji sonucu Kürdistan parçalandı. Tarihsel koşullar ve politik çıkarlar değişmeye başladı, Kürtler bugün bölgesel ilişkilerin stratejik merkezinde bulunan en önemli etnik gruplardan biri haline geldi. Genel olarak hesaplandığında 30 milyona yakın Kürt, Kürdistan merkez olmak üzere Ortadoğu coğrafyasında yaşıyor.[7] Yaklaşık olarak 450.000 km^2 toprağı ile Kürtler bölgenin en önemli etnik grubudurlar. Irak'ta Kürdistan Federal Bölgesi olarak fiilen bir devlet yapısına sahiptirler. İran'da Kürdistan eyaleti olarak bulunuyor. Ancak Türkiye, halen Kürtleri bir ulus olarak kabul etmiyor. Suriye'de ortaya çıkan politik kriz ve iç savaş Kürtlerin politik pozisyonunu önemli oranda değiştirdi. Rojava'da özerklik ilan eden Kürtler kanton yönetimleri oluşturarak statülerini kendileri belirleme yoluna gittiler. Ortadoğu'da Kürdistan olgusu, hem bölgesel, hem de uluslararası güçlerin gündemine giren oldukça önemli bir sorun haline geldi.

Yukarı da sıraladığımız üç etnik ve ulusal kimliğe sahip halkların politik pozisyonu, bölgesel ilişkileri kökten değiştirecek durumdadır. Bunlar içerisinde Belucistan'ın durumu uzun vadede çözümlenecek bir sorundur. Berberiler 'in mevcut politik durumu çok daha günceldir ve orta düzeyde özerklik yapılarının gelişmesi ve uzun vadede devletleşmeleri söz konusu olabilecektir. Kürtlerin üzerinde yaşadıkları coğrafik konum ise Ortadoğu'nun kalbi durumundadır. Bu bakımdan bölgedeki bütün gelişmelerden doğrudan etkilenecek bir güçtür. Tersten, Kürtlerin mevcut politik ortamdan yararlanmaları kaçınılmaz ve zorunlu olarak bölge ülkelerini de çok ciddi oranda etkileyecek ve sarsacaktır. Küresel çıkarlar eksenli yaşanan çatışma, Kürtlerin bölgesel özerkliklerini güçlendirmekte ve yeni politik olanakların doğmasına yol açmaktadır. Irak'tan sonra Suriye'de Özerk Kürdistan'ın oluşması için politik bir ortam yaratılmış bulunuyor. Bu bakımdan Ortadoğu denkleminde orta vadede dört coğrafya'da 'Özerk Kürdistan Bölgeleri'nin oluşması artık kaçınılmazdır. Uzun süreli bir denklem içinde 'Birleşik Kürdistan' oluşumu gündeme gelecektir. Her iki durumda da, bölgenin 4 statükocu gücünün mevcut yapısı hem fiziki sınırları

[7] http://tr.wikipedia.org/wiki/kurtler

bakımından, hem de politik güçleri bakımından değişime uğrayacaktır. Bu değişim, bölgede yeni stratejik güçlerin oluşmasına yol açacağı gibi mevcutların önemini yitirmesi anlamına da gelecektir.

Bölgesel çelişki ve çatışmanın en önemli halkalarından biri de İsrail-Filistin sorunudur. Bu sorunun çözümü bir bakıma bölgesel ilişkilerin yeniden dizayın edilmesinin anahtarlarından biridir. İsrail-Filistin meselesi kısa ve orta vadede çözülecektir. Bu çözüme paralel olarak İsrail'in bir süre gerilemesine yol açacaktır. 'Büyük İsrail' hayaliyle tutuşan Yahudi yönetimi, mevcut topraklarının bir kısmını Filistin devletine bırakmak zorunda kalabilir. Uzun vadede, toprakları nispeten daralmış İsrail, elindeki askeri, sanayi üstünlüğü ve bilişim teknolojisini kullanarak bölgenin lider ülkelerden biri haline gelebilecektir.

Diğer önemli bir gelişme ise Körfezin petrol ülkelerinin mevcut konumlarının değişmesidir. Yapay aşiret devletleri olarak bilinen mevcut ülkeler, zorunlu-gönüllü olarak Suudi Arabistan merkezli ve federasyon bir yapı alacak şekilde 'Ortadoğu Arap Devletler Birliği' biçiminde birleşmeleri kısa ve orta vadede gündeme gelecektir. Böylesi bir oluşum, hem küresel sistem güçlerinin, hem de söz konusu ülkelerin stratejik çıkarlarıyla tam uyumlu olacak gibi görünüyor, Aksi takdirde, mevcut politik dengeler içerisinde varlıklarını devam ettirme şansları çok daha zordur.

Bölgesel çelişkiler ve çatışmalar çok yönlü artarak devam edecektir. Bunlardan birincisi, ulusal çatışmaların artma eğilimidir. Özellikle statükocu bölgesel devletler, bu yönlü çatışmayı çok daha fazla körükleyeceklerdir. Örneğin Irak'ta Arap/Şii-Kürt, Türkiye'de Türk-Kürt, Suriye'de Arap-Kürt çatışmasının gelişmesi olasılığı söz konusudur. İkincisi dinsel çatışma nispeten yoğunlaşacaktır. Özellikle Çoğunluk Müslümanların, azınlık Hıristiyanlara yönelik saldırıları belirli bir süre artacaktır. Bu açıdan Batı ile Doğu arasındaki ilişkilerde yeni sorunların oluşmasına yol açma olasılığı söz konusu olabilir. Üçüncüsü, İslami güçler arasındaki mezhepsel çatışmalar çok daha fazla yoğunlaşabilir. Pakistan'dan Cezayir'e kadarki geniş bir alanda Şii-Sünni çatışması, bölgesel rekabette çok daha fazla ön plana çıkacaktır. Suriye'nin karşı karşıya olduğu bugünkü politik denklem de bu durum çok daha belirgin hale gelmiş bulunuyor. Bölgesel devletlerin açıktan yönlendirmesiyle Suriye'de Sünni-Alevi çatışmasının kışkırtılmasının sonuçları oldukça ağır biçimde yaşanmaktadır.

Bir başka önemli nokta da, El Kaide gibi küreselleşen radikal İslami hareketler ile küresel sisteme adapte olmaya çalışan Müslüman Kardeşler veya Hamas gibi örgütler arasında çatışmaların gelişme olasılığının giderek artmaya

başlamasıdır. Libya, Sudan, Somali, Mısır, Filistin, Irak ve en son Suriye'deki gelişmelerde bu saflaşma ve çatışmanın nesnel zemini çok daha gelişmiş bulunuyor.

Bütün bu süreçlere paralel olarak, Ortadoğu'da demokratik değişim ve gelişim süreci çok daha olanaklıdır. Ortadoğu halklarının, kapitalist-emperyalist sisteme karşı yürüttüğü mücadele muazzam bir tarihsel geçmişe sahiptir. Bu bakımdan, halklar arasında yukarı da sözü edilen çatışmalar yaşanmadan, eşit bir temelde ortak birliklerin oluşturulması, demokratik muhalefetin geliştirilmesi söz konusu olabilir. Bunu geliştirecek olan da ilerici, devrimci politik alternatif güçlerdir. Bütün bu ülkelerin toplumsal yapıları ve sınıfsal konumlanışları dikkate alındığında nesnel zeminin oldukça güçlü olduğunu görebiliriz. Burada belirleyici olan, örgütlü toplumsal kuvvetlerin öne çıkması ve sürece müdahale edebilmesidir.

Küresel güçlerin Büyük Ortadoğu Projesinden çok, Büyük Ortadoğu Patlamasının yarattığı politik ve toplumsal sonuçları değerlendirmek çok daha önemlidir. Süreç kaçınılmaz olarak buraya doğru evirilecektir.

4- Küresel Sisteme Karşı Bölgesel Devrimler

Küreselleşmenin kapitalist sistemin basit bir değişim süreci olmayıp esas olarak yeni bir tarihsel evresi olarak değerlendirmek gerektiğine dair önemli veriler ortaya çıkmış bulunuyor. Küresel kapitalist sistem içerisinde sermaye küreselleşerek ulusal-uluslararası olmaktan çıkıp uluslar üstü bir yapıya kavuştu. Bu yapıya uygun politik, sosyal, kültürel değişiklikler de zorunlu hale gelmiştir.

Sermayenin uluslar üstü bir boyut kazanması ile dünya egemenlik sistemini yeniden düzenlemesi de kaçınılmaz hale geldi. Sermayenin akışına paralel olarak meta dolaşımının da giderek çok hızlı bir şekilde uluslararası alanda dolaşıma girmesi, özellikle artı değer üretiminde emek zaman faktörü ve aynı şekilde metaların dolaşım süresindeki zaman farkının ciddi oranda kısalması, azami karın elde edilmesi olanaklarında meydana gelen değişiklikler, küresel sermayenin zorunlu olarak yeni araçlara ihtiyaç duymasına yol açmaktadır. Özellikle bilginin metalaşması ve dünya pazarında çok hızlı bir şekilde etkin olması, küresel ilişkileri önemli oranda etkilemeye başlamış bulunuyor.

Küresel sermaye aynı zamanda çok büyük oranda merkezileşme ve üretimin farklı alanlarında çok az sayıda sermaye grubunun ortaya çıkmasına, rekabet ilişkilerinin yeniden belirlenmesine yol açtığını somut verilerle analiz etmek mümkündür.

Çok az sayıda kapitalist grup tarafından merkezileşen ilişkiler sistemi oluşturulmaktadır. Bunların bir kaçını sıraladığımızda şunları belirtmek mümkündür. Öncelikli olarak İMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Birleşmiş Milletler gibi kurumlar küresel ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmeye çalışılmaktadır.

İkinci nokta, sermayenin uluslar üstü bir tarzda merkezileşmesine paralel olarak ulus-devletlerin reorganize edilmesine başlandı. Görülen o ki, ulus-devletler bugünkü fonksiyonel yapısından çıkartılarak oluşturulma sürecine giren bölgesel/küresel devletlerin birer alt karakolları haline getirilmesi planlanmaktadır. Küresel sermayenin merkezileşmesine paralel olarak kıtasal-bölgesel birleşik küresel devletlerin oluşturulması böylece dünya kapitalist sisteminin daha üst boyutta merkezileştirilmesi hedeflenmektedir. Küresel sermayenin bu yönelimi hiç şüphesiz ki bir anda gerçekleştirilecek bir politik hedef değildir. Geleceğe yönelik hazırlanan ve bugünden uygulanması için çok ciddi somut adımların aldığı bir yönelimdir.

Küresel sermayenin diğer karakteristik özelliklerinden biri de küresel iletişim aygıtlarının toplumsal değişimde yarattığı etkilerdir. İnsanın günlük yaşamında önemli bir araç olarak işlev gören TV, Radyo ve gazete gibi medyatik aygıtların toplumsal değişimin önemli unsurları olarak işlev gördüklerini biliyoruz. Buna paralel olarak son 20 yıldır çok hızlı gelişen internet iletişim ağı, özellikle bilgi akışını süreklileştirmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Küresel sermaye ilişkilerinde etkin bir araç olarak kullanılan ve bir bakıma küresel sistem kurumlarını denetim altında tutmada ciddi bir rol oynayan internet iletişiminin aynı zamanda toplumsal bilgi akışında da ciddi bir işleve sahip olduğu çok daha net olarak görülmektedir.

Küresel iletişim aygıtları uluslararası alanda bilgi akışını çok hızı bir şekilde sağlarken, aynı zamanda dünyanın birçok farklı bölgesinde ortaya çıkan sosyal-politik sorunlar, bir başka ülkenin veya bölgenin sorunlarıyla doğrudan bütünleşmekte ve iç içe geçmektedir. Bu hem kapitalist sistemin iç ilişkilerinde hem de dünyanın farklı bölgelerinde ezilen sınıf ve halkların etkileşimini ve ilişkilerini daha ciddi oranda etkilemektedir.

Küreselleşme sermayeyi bölgesel olmaktan çıkarıp uluslar üstü bir düzeye ulaştırdı ve bölgesel sermaye ilişkileri birbirini doğrudan etkiler duruma geldi. Böylelikle bağımlılık ilişkisi giderek bütünlüklü bir parça haline gelmekte ve sermaye harekeleri dünyanın hemen her yerinde birbirini eş zamanlı olarak etkilemekte ve yönlendirmektedir.

Küresel sistem ilişkilerinin kaçınılmaz bir sonucu olan bu değişim, aynı zamanda kapitalist sisteme karşı alternatif modelleri de yeni döneme özgü biçimde ortaya çıkarmaktadır. Geçmişten farklı olarak tek tek ülkelerde gelişen toplumsal hareketler o ülkenin sınırları içerisinde kalmayıp bölgedeki toplumsal hareketleri doğrudan etkilemekte ve onun bir parçası haline gelmektedir.

Böylelikle tek tek ülkelerde devrim olanakları varlığını korurken aynı zamanda bölgesel düzeylerde birçok ülkeyi etkileyen eş zamanlı devrimler gündeme gelmiş bulunuyor. Bugünkü Ortadoğu gerçeğini bu tarihsel değişimin bir parçası olarak görmek gerekir. Ortadoğu bölgesinde birçok ülkede eş zamanlı ve nerdeyse birbirini tamamlar şekilde toplumsal patlamaların meydana gelmesi, halk hareketlerinin rejimlere karşı küresel enternasyonal devrimler olasılığını güncelleştirmeleri yeni dönemin ekonomik-politik sürecinin bir parçasıdırlar.

Büyük Ortadoğu coğrafyasının birçok ülkesinde gelişen ve zincirleme bir şekilde birbirini tamamlayan ayaklamaların politik içeriğini değerlendirmek ayrı bir noktayı oluşturmaktadır. Bu ülkelerde ortaya çıkan halk ayaklanmalarının siyasal düzeni niteliksel bir değişime uğratamaması, büyük ölçüde halk hareketlerinin ideolojik-politik önderliklerinin niteliğiyle ilişkilidir.

Dünyadaki ekonomik, politik ve sosyal değişimler, karşıt sınıflar arasındaki mücadele yöntemleri aynı zamanda alternatif yönetim modellerini de güncelleştirmektedir. Geçmişin devrim deneylerinin eleştirel analizini yapıp pozitif yönlerini alarak geleceğe yönelik yeni politik yönetim projeleri geliştirmek gerekiyor. Ancak bugün yaşama geçirilecek olan bölgesel devrim modellerinin hiçbir şekilde geçmişin bir tekrarı olma şansı yoktur. Bölgesel devrimler olasılığının giderek arttığı bugünkü tarihsel süreçte, bölgesel kolektif sosyalist cumhuriyetler veya konfedere yönetim sistemleri üzerinde yoğunlaşmayı ve konuyu derinlikli bir incelenmeye tabi tutmayı zorunlu hale getirmiştir.

Bugünkü özgün durumda mevcut hareketlerin politik analizini yapmak hiç şüphesiz ki gereklidir ama asıl önemli olan geleceğe yönelik stratejik yönelimleri ve yönetim modellerini ortaya çıkarmaktır.

Her toplumsal ilerleme mutlaka kendi yönetim sistemini de yaratır.

KAYNAKÇA

YARARLANILAN KİTAPLAR

1- ADALI Coşkun, Emperyalizmin Ortadoğu'ya Müdahalesi, Sorun yay., İstanbul, 1991
2- ADID Davisa, Arap Milliyetçiliği Literatür yay. , 2004
3- ALAIH Gresh-Vidal Dominique, Ortadoğu, Mezopotamya'dan Körfez Savaşına, Alan yay., İstanbul, 1991
4- ALLİSON Graham, Nükleer Terörizm Önlenebilir Nihai Felaket, Salyangoz yay., İstanbul, 2006
5- AKFIRAT Adnan, Özel Savaş, Pendağon ve CİA Belgeleriyle, Kaynak yay. İstanbul,
6- AKMARAL Kemal, Ben Bush-Evangelist Bush, Şimdi Kitap Sanat Kültür yay., İstanbul, 2005
7- AMİN Samir, Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme, Kaynak yay., İstanbul 1997
8- AKKURT Mehmet, Siyasi Ve Ekonomik Stratejiler IQ Yay, İstanbul, 2005
9- AMİN Samir, Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme, Kaynak yay., İstanbul 1997
10- ARI Tayyar, Irak, İran ve ABD-Önleyici Savas, Petrol ve Hegomanya, Alfa yay., İstanbul, 2004
11- ARI Tayyar, Basra Körfezi ve Ortadoğu'dae güç Dengesi(1978-1996), Alfa yay., İstanbul, 1996
12- ARI Tayyar, Irak, İran ve ABD-Önleyici Savaş,Petrol ve Hegomanya, alfa yay., İstanbul, 2004
13- ASLAN Yasin, Hazar Petrolleri, Berikan yay. İstanbul, 2005
14- ATAÖV Türkkaya, Amerika NATO ve Türkiye, Aydınlık yay., İstanbul, 1969
15- AVAR Banu, Avrasyalı Olmak, Truva Atı yay. 2007
16- AYDIN Mustafa, Derleme-Küresel Politikada Orta Asya, Nobel yay. İstanbul, 2005
18- AYDIN M., Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeği, Gündoğan yayınları, İstanbul, 2004
19- BARNETT Thomas P.M., Pendagonun Yeni Yol Haritasi-1,1001 kitap yay., İstanbul, 2005
20- BARNETT Thomas P.M., Pendagonun Yeni Yol Haritasi-2, 1001 kitap yay., İstanbul, 2005
21- BAŞKAYA Fikret, Az gelişmişliğin Sürekliliği, İmge yay., Ankara, 1991
22- BENJAMİN Bernard, Barber/L'Empire De La Peur, Fayard yay., 2001
23- BİLGİN Mert, Avaraysa-Enerji Savaşları, IQ Yay., İstanbul, 2005
24- BİLGİN Mert, Hazarda Son Darbe, IQ Yay., İstanbul, 2005
25- BONİFACE Pascal (Sous la Direction), L'année Stratégique2006/Analiyse des enjeux İnternationaux, Dalloz, Paris, 2005

26- BONİFACE Pascal (Sous la irection), L'année Stratégique2007/Analiyse des enjeux İnternationaux, Dalloz, Paris, 2006
27- BRZEZİNSKİ Z. , Büyük Satranç Tahtası, İnkilap yay., İstanbul, 2005
28- BRZEZİNSKİ Z. , Le grand Echiquier, Pluriel yay., Paris, 1997
29- BRZEZİNSKİ Z. , Stratejik Vizyon, Times yay. İstanbul, 2013
30- BRZEZİNSKİ Z. & SCOWCROFT Brent, Amerika ve Dünya, Profil yay. İstanbul, 2008
31- BRZEZİNSKİ Z. , Tercih-Küresel Hakimiyet mi? Küresel Liderlik mi?, inkilap yay., İstanbul, 2005
33- BRZEZİNSKİ Z. , Güç ve İlke, Sabah yay. , İstanbul, 1996
34- BUHLER Pierre, La Puissance au XXIe siecle, Les nouvelles définitions du monde, editionsS NRS, Paris, 2011
35- BULLİTT William C. , Asıl Büyük Dünya, Çeviren Halit Çakır-Nebioğlu yay. , İstanbul,
36- BOUDRİLLARD J. , L'Esprit du Terrorisme, Galilée, Paris, 2002
37- BOZARSLAN Hamit, Ortadoğu'nun Siyasam Sosyolojisi, İletişim yay. 2013
38- Büyük Ortadoğu Projesi ve Sosyalist Strateji, Evra-politik yay. , Berlin, 2005
39- BLUM Villam, Haydut Devle, Yenihayat Kütüphanesi yay. , İstanbul, 2003
30- BULUT Faik, İslamcı Örgütler-1, Doruk yay. , İstanbul, 1997
32- ÇELIK Serdar; Türk Kontrgerillası, ülkem presse yay. , Köln, 1995
33- ÇETİN KAYA Hikmet, İrticanın Arka Yüzü, Günizi yay. , İstanbul, 2002
34- CHOMSKY Noam, Korsanlar ve İmparatorlar, Yeni Zamanlar yay. , 2004
35- CHOMSKY Noam, Amerika Müdahaleciliği, Toplum yay. , İstanbul, 2003
36- ÇİFTYÜREK Sinan, Emperyalizmin Avrasya Stratejisi Ortadoğu ve Kürdistan, Gün yay. , İstanbul
37- CHAUTARD Sophic, Geoplitique et Petrol, Ed. Studyrama perspectives, 2001
38- CHAUTARD Sophic, Geoplitique et Petrol, Ed. Studyrama perspectives, 2001
39- CHOUEİRİ M. Youssef, Ortadoğu Tarihi, İnklap yay, İstanbul, 2005
40- CHASE R. - HİLL E. - KENNEDY P. - MAKOSVKY O. , Eksen Ülkeler- Gelişen Dünya'da ABD Politikasının Yeni Hatları, Sabah kitapları yay., İstabul, 2000
41- COOPRE Robert, Ulus Devletin Çöküşü, Güncel Yay. , İstanbul,2005
42- DAVUTOĞLU Ahmet, Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre yay, İstanbul, 2003
43- DEĞER Emin, Oltadaki Balık Türkiye, Otopsi yay. İstanbul, 2005
44- DEMİR Dedeoğlu Beril, "AB'nin Güney Kafkasya Politikas", *Dünden Bugüne Avrupa Birligi,* der. İstanbul, 2003
45- DİKİŞ Yılmaz, İsrail'in Nükleer Silah Cephaneliği, Asya Şafak yay. , İstanbul, 2006
46- DJALİLİ, Mohammed Reza, *Le Caucase Postsovietigue,* Bruxelles, 1998

47- DOKUZLAR Bircan, Dünya Güç Dengesinde, Yeni Silah Doğal Gaz, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006
48- DOREL Gerard, Altas de l'empire Americain, Autrement yay. , Paris, 2006
49- DURSUNOĞLU Alptekin, Stratejik İttifak: Türkiye-İsrail İlişkilerinin Öyküsü, Anka yay. , İstanbul, 2002
50- DJEREJIA, Savaş ve Barış syf: New York, 1994
51- DOREL Gerard, Altas de l'empire Americain, Autrement yay. , Paris, 2006
52- ENGELS F. , Anti-Durhing, İnter yay., İstanbul, 2000
53- ESPOSİTO John L. , Kutsal Olmayan Savaş-İslamcı Terör, Oğlak yay., İstanbul, 2002
54- FOUSMA Vassilis K. , Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya, Aykırı Araştırma yay., İstanbul, 2004
55- FUKUYAMA Francis, Devlet İnşası-21.Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim" Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005
56- FUKUYAMA Francis, Tarihin Sonu Ve Son İnsan, Gün yay. , İstanbul, 1999
57- FUKUYAMA F, la Fin De L'Histoire et Le Dernier Homme, Champs Flammarion, Paris, 1992
58- GERGER Haluk, ABD-Ortadoğu-Türkiye, Ceylan yay. , İstanbul, 2005
59- GERGER Haluk, Kan Tadı, Ceylan yay., İstanbul, 2003
60- GERGES Fawaz, Amireka ve Siyasal İslam, Anka yay., İstanbul, 1998
61- GANSER Daniele, Nato'nun Gizli Orduları, Güncel Yay., İstanbul, 2006
62- Géographie de la Mondialisation Armand Colin yay, Paris, 2007
63- GRECH Alain- RADVANİ Jean (Sous la Direction), L'Atlas/Lemonde Diplomatique-2005
64- HARADT M.,- NEGRİ A., İmparatorluk, Ayrıntı yay., İstanbul, 2002
65- HARVEY David, Yeni Emperyalizm, Everest yay., İstanbul, 2004
66- HETCHENS Christopher, Henry Kissinger'in Yargılanması, İstanbul, Everest yay., İstanbul, 2001
76- HİGGİNS Hugh, Soğuk Savaş, Koza yay., İstanbul, 1995
77- HİPPLER J., Düşük Yoğunluklu Çatışma
78- HUNTİNGTON Samuel P., Medeniyetler Çatıştamıs, Vadi yay., İstansul, 2003
79- HUNTİNGTON Samuel P., Le Choc des Civilisations, Odile Jacob, Paris, 2000
80- İNDYK M., Güç Dengesinin Ötesinde, Amerakan'ın Ortadoğu Seçeneği,New York., The National İnterest, 1992
81- İYİLER Orhan, Körfezin Kutsal Adakları, Akyüz yay., İstanbul, 1991
82- KARSSON İngmar. İslam ve Avrupa, Cem yay., İstanbul, 1996
83- KENNEDY Paul, Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü, Türkiye İş Bankası Kültür yay., İstanbul, 1994
84- KİSSİNGER H., La Nouvelle Puissance Americaine, Fayard yay., Paris, 2003

85- LAKE Anthony, Yeni Bir Ortadoğu Kurmak, Foreiegn Affairs, No:2, Nisan 1994
86- KALELİ Lütfi, İrtica ve ABD Kıskacında Türkiye, Alev yay., İstanbul, 2003
87- LAURENT Eric, La Face Cachée Du Pétrole, Platon yay., Paris, 2004
88- LENİN V.İ., Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, Seçme Eserler Cilt:5, İnter yay., İstanbul, 1995
89- LEWİS Bernard, İslamın Krizi, Literatür yay., İstanbul, 2003
90- LEWİS Bernard, La Cirse en İslam, Paris,
91- Le Nouvel Observateur Atlas Ekonomique Mondial-2006, Mediaobs, 2005
92- Le Nouvel Observateur/ Atlas Ekonomique Mondial-2007, Mediaobs, 2006
93- Le Nouvel Observateur/ Atlas Ekonomique Mondial-2007, Mediaobs, 2007
94- Maxime Lefeb ve, Amerikan Dış Politikası, İletişim yay., İstanbul, 2005
95- MERNNE-SCHOUMAKER Bernadette, Géographie de l'énergie, Belin yay, Paris, 2011
96- MEYSSAN Thierry, 11 Eylül 2001- Dehşetengiz Hile, Medcezir yay., İstanbul, 2002
97- MUTİN Georgeb, Geopolitique du Monde Arabe, Paris, Ed. Ellipses, 2005
98- MUCEK Mehmet Akif, Ortadoğu'nun Globalleşmesi, Belge yay. İstanbul, 2014
99- NORENG Qystein, Ham Güç-Petrol Politikaları Ve Pazarı, elips yay., İst. 2004
100- NORENG Qystein, Petrol ve İslam, Sabah yay., İst. 1997
101- NYE JR Joseph S., Amerikan Gücünün Paradoksu, 1111 yay., İstanbul, 2003
102- ORKUNT Sezai, ABD-Türkiye Askeri İlişkileri,
103- ÖZEY Ramazan, Amerikalılaşmak, Aktif yay., İstanbul, 2003
104- ÖZAKINCI Cengiz, İrtica 1945-1999., Otopsi yay., İstanbul, 1999
105- PAİLLARD Christophe, ZELENK Alexandre Pierre, Geopolitique du Petrol, Ed. Technip, Paris, 2005
106- PARLAR Suat, Barbarlığın Kaynağı Petrol, Anka yay, İstanbul, 2003
107- PARLAR Suat, Ortadoğu'da Yeni Dünya Düzeni, yar yay., İstanbul, 1999
108- PEKÖZ Mustafa, Küresel Güçlerin Ortadoğu Stratejisi, Kalkedon yay., İstanbul, 2007
109- RİŞVANOĞLU M. F Mahmut, Küresel Şirketler İmparatorluğu, Doğu Kütüphanesi yay. , İstanbul, 2005
110- ROBERTS PAUL, The End of Oil, Bloommsbury Publications, Great Britain, 2004
111- PREVOT Henri, Trop de Petrole, Ed. Seuil, Paris, 2002
112- PIPES Daniel, Siyasal İslam Bir Tehdittir, 1994
113- ROY Olivier, L'İslam Mondialise, Seul, Paris, 2002
114- ROY Olivier, Siyasal İslamin İflası, Metis yay. İstanbul, 1995

115- SAİD, E. L'Oriantalisme, Seul, Paris, 1978
116- SANDER Oral, Siyasal Tarihi, Birinci Dünya Savaşının sonundan 1980'lere Kadar. İmge yay., İstanbul, 1989
117- SALİNGER Pierre - LAURENT Eric, Körfez Savaşı-Gizli Dosya, E yay., İstanbul, 1991
118- SERTEL Yıldız, Savaş Rüzgarları, Belge yay., İstanbul, 1999
119- SIPRI YEARBOOK 2008 and 2010, Armaments, Disarmament And International Security
120- SÖNMEZ Sinan, Dünya Ekonomisinde Dönüşüm, Sömürgeçilikten Küreselleşmeye, İmge yay, Ankara. 1998
121- ŞAHİN Abdullah, Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye, Truva yay. , İstanbul, 2004
122- ŞEN Serdar, Ulus Devletten Bölgesel Güç Oyunlarına, Çiviyazıyarı, İstanbul, 2002
123- TAHRİ M., Amerikan Harp Doktirinleri, yön yay. , İstanbul,
124- TALOBOTT, 'Soğuk Savaş Sonrası Dünyada ABD-Türkiye Liderliği' Konferansı, Bilkent Üniversitesi, 24. Nisan 1995
125- TUŞALP Erbil, İslam Faşizmi, Doğan yay. , İstanbul, 1999
126- TURAN Talat, Özel Savaş, Terör Ve Kontgerilla, syf. 101, Tümzamanlar yay. , İstanbul, 1995
127- The World Defence Almanac-Military Technology 2005, Wehr Wissen, Almanya, 2004
128- WALLERSTEİN İmmanuel, 21.yy'da Siyaset, Aram yay., İstanbul, 2004
129- WENT Robert, Küreselleşme, yazın yay., İstanbul, 2001
130- YALÇIN Soner, Hangi Erbakan?, Su yay. İstanbul,
131- YARAŞIR Volkan - AYGÜN Tarık, Siyasal İslam ve AKP, Akyüz yay., İstanbul, 2002
132- YALÇIN Soner, Hangi Erbakan?, Su yay. İstanbul,
133- ZİEGLER Jean, Dünyanın Yeni Sahipleri, Altın Kitapları yay., İstanbul, 2004

MAKALELER VE YAZILAR

AFRASİABİ Kaveh L, *"A leap of faith for Iran and the US"*, *Asia Times*, June 10, 2006
AKAD Mehmet Tanju, *"Sratejik, Taktik, Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle 20. Yüzyıl Savaşları"*, cilt-1, Kastaş Yay. İstanbul, 1992
ARAÇ T. *"Amerika Orta Asya İlişkileri"*, Avrasya Dosyası, Cilt 5, sayı:3, Sonbahar, 1999

ARGOUNES Fabrice, *"Les nouvelles puissances asiatiques en Oceéanie"*, Questions İnternationales, La Cihne, et nouvelle Asie No: 48 mars-avril 2011

ATASOY Emin, Rusya Fderasyonu sınırları icinde yer alan ozerk cumhuriyetlerin etnocoğrafya ışığında değerlendirilmesi, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/7 Fall 2008

BHADRAKUMAR M. K., *"The Great Game comes to South Asia", Asia Times*, May 24, 2006

BHATTY Robin and BRONSON Rachel, *'NATO's Mixed Signals in the Causasus and Central Asia'*, Survival, clit.42 No:3, sonbahar 2000

BRETTON, Phippe, *Relations Internationales Contemporaines,* Paris, 1993

İNDYK Martin, *Güç Dengesinden de Öte: Amerika'nın Ortadoğu'daki Seçimi,* The National İnterest, No:26, 1992

PAPİES Daniel, *Benzer Farklılık: İslami Tehdit*, National Review, Kasım 1994

HART Martin -LANDSBERG, *Neo Liberalizm: Mitler ve Gerçeklik,* Monthly Review, 5 Mayıs 2006

URAS M. Güngör, *"Ortadoğu İçin Türkiye 'Model' Değil Örnek Olabilir"*, Milliyet, 15 Nisan 2004.

LAKE Anthony, *Yeni Bir Ortadoğu Kurmak,* Foreiegn Affairs, No:2, Nisan 1994

WALLERSTEİN İmmanuel, *Jeopolitik ve Jeokültür*, çev: Mustafa Özel, İz yay. 1993

FOSTER J. Bellamy, *Amerika Emperyalizmi ve Savaş*, Monthy Review-Mayıs 2003

GÖÇER Zeynel, *'Tarihin Sonu'ndan 'Devletin İnşası'na Fukuyama,* Teoride Doğrultu, eylül-Ekim 2005

LAKET Anthony, *The Middles East Moment, at the Hiart of Our Policy: Ekteremis it the Enely,* The Washington Poste, No: 67,1993

Talobott, *'Soğuk Savaş Sonrası Dünyada ABD-Türkiye Liderliği' Konferansı, Bilkent Üniversitesi,* 24. Nisan 1995

B.Clinton, Müslümanlara *Leke Sürmeyiz,* Türkiye Gazetesi Dış servisi, 31.12.1994

GERAY Haluk, *Yeni Dünya Senaryoları ve Türkiye,* Cumhuriyet Gazetesi, 20.2.1995

YEŞİLADA Birol, *İslamda dolarlar ve Politikalar; Türkiye'de Suudi sermayesinin Politik Ekonomi*si, Ekonomist dergisi, 14 Aralık 1991

OĞUZ Hasan, *Küreselleşen Kapitalizm ve Bilgi Toplumu,* Özgür Politika gazetesi

URAS M. Güngör, "*Ortadoğu İçin Türkiye 'Model' Değil Örnek Olabilir"*, Milliyet, 15.04 2004

ÇONGAR Yasemin, Washington, *"İran Tehdidine İsrail Füzesi",* Milliyet, 14.05.1997

PAPİES Daniel, *'A New Axis: The Emerging Turkish-İsraile Entent,* The National İnterest, No:50, Winker 1997/1998

BRZEZİNSKİ Zbigniew, *"Büyük Ortadoğu'ya Dikkat"*, Radikal, 10 Mart 2004
BRZEZİNSKİ Zbigniew, *"Araplara Demokrasi, Ama Doğru Yöntemlerle"*, Zaman, 9 Mart 2004
PERCEBOIS Jacques, *la torsport international du petrole et du gaz,* Questions internationales No:2, Juillet-Aout 2003
ROSE HERVİG Holger, *"Jeopolitik: Haushofer, Hitler ve Lebensraum",* Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya. ASAM yay. Ankara, 2003
RAMİREZ Luis, *"Politics of Oil Dominate Shanghai Summit", VOA News*, 15 June

DERGİLER

Alternatives Economiques, No:62, 2004
Alternatives Economiques, No:65. 2005
Alternatives Economiques, No:66, 2005
Ekonomist dergisi, 14 Aralık 1991
Ekonomist Dergisi,10 Mart 1991
Ekonomik Panaroma,10 Ocak 1992
Yearbook of World Disarmament
Le Monde Diplomatique, Nisan 2003
Le Monde Diplomatique, Agustos-Eylül 2003
Le Mond Diplomatique-Turkçe baskısı, Eylül 2003
Le Monde diplomatique-trukce baskısı, Kasım 2003
Le Monde Dipolomatique. Sayı: 582
Le Monde/2, Nisan 2003
Le Nouvel Observateur,
Los Engeles Times, 14 Ekim 1989
Maniere de Vorie, sayı: 67, Ocak-Şubat 2003
Maniere de Voir, sayı: 60
Monthy Review-Mayıs 2003,
National Review, Kasım 1994
Questions İnternationales-juillet-aout/2003
Questions International, No:8 Temmuz-Agustos 2004.
U.S. Newswire, 15 Mart 1995,
The Washington Post, 6 Kasım 1997
The Nation, 26 Eylül 1994
The Economist, 12 Haziran 1999
The World Defence Almanac-2005
Teoride Doğrultu, Eylül-Ekim 2005
Washington Post, 22 Ağustos 1998
Washington Post, 23 Ekim 1999

GAZETELER
Cumhuriyet gazetesi
Yeni Şafak gazetesi
Radikal Gazetesi
Sabah, Milliyet
Hürriyet Gazetesi
Yeni Yüzyıl Gazetesi,
Zaman gazetesi,
Yeni Asya Gazetesi
Selam Gazetesi
Yeni Çağ
Yeni Masaj
Yeni Günaydın Gazetesi
Milli Gazete
Vakit
Ortadoğu
Finans Gazetesi
Liberation
Daily News
Le Monde
Wall Street Journal

İNTERNET SİTELERİ
www.alternatives-economiques.fr
www.internethaber.com
www.antimai.com
www.komunistdunya.org
www.nato.int
www.nytimes.com
www.diek.org/bulten
www.th www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ortadogu/israil
www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem20
eglobalist.com/dbweb/storyld
www.kas.de/db_files/dokumente/7_dokumente_dok.
www.avrupahaber.com
www.csis.org
www.worldbank.org/wbi/gouvernance/govdata2002
www.whitehouse.gov/news/releases

www.Monthly Review.org
www.kas.de/db_files/dokumentte
www.ndu.edu/inss/sa98
www.sipris.org/docemnent
www.nato.net/Revue
www.nato.int/docu/review/2004
www.kas.de/db_files/dokumentte
www.bancworld.com
www.controlarms.org/Documents
www.amnesty.org/library
www.mees.com
www.devdata.world.org
www.monthylreview.org
www.opec.org
www.bp.com
www.enerdate.fr
www.eni.it/2002
www.deik.org.tr/ulkebulteni.asp
www.forbes.com
www.uni.net
www.mfa.gov.tr
www.gazeteoku.com
www.sendika.org
www.koxuz.biz

Bu kitap, küresel sistem için hayati derecede önemli olan Büyük Ortadoğu' coğrafyasını hedefleyen bölgesel sömürgeleştirme politikalarının arka planını inceliyor.

Küresel kapitalist sistemde ekonomik, politik, askeri, kültürel ve toplumsal ilişkilerde çok yönlü değişiklikler yaşanıyor. Kapitalist sistem, kendisini reorganize ederek yeni alanlara açılarak ilerliyor. Kapitalist küreselleşme bir bakıma bölgesel savaşlar üzerinden kendisine yeni sömürü alanları açıyor. Dünya kapitalist sistemi 'Büyük Ortadoğu' olarak tanımladığı bölgeyi, küresel sistemin içine çekmeye çalışıyor. Azami karın son derece yüksek olduğu bölgeleri kontrol altında tutarak küresel tekeller için bölgesel sömürge alanları yaratmaya odaklanan uluslararası güçlerin hedefinde başta Körfez bölgesi olmak üzere bütün Ortadoğu bulunuyor.

Enerji yataklarının bulunduğu bölgeler ve çevresinin bölgesel bir savaş alanına dönüşmesi, küresel stratejinin çok önemli bir parçası olup, epey önceden hazırlanan bir politik plan dahilinde uygulanmaktadır. ABD'nin başını çektiği küresel barbarlar, Ortadoğu'da yeni stratejik dengeler oluşturmak için bölgesel savaşı derinleştirmekle kalmıyorlar, etnik ve mezhepsel çatışmayı yaygın olarak kullanıyorlar. Bir dönem El Kaide küresel tekellerin stratejilerinin uygulanması için bir araç haline getirilirken, bugün ise IŞİD aynı işlevi görüyor. Bir kaos yaratma hareketi olarak konumlandırılan IŞİD, Ortadoğu'nun bölgesel dengelerinin yeniden şekillendirilmesinde önemli bir rol üstlenmiş bulunuyor.

Ortadoğu merkezli uluslararası ve bölgesel güç ilişkileri yeniden şekillenirken, rekabet, çatışma ve ittifaklar iç içe gelişiyor. Aynı zamanda bölgesel güçlerin rolleri ve etki alanı da hızla değişiyor. Küresel sistemin bölgesel stratejisine uyum sağlayamayan Türkiye gibi ülkeler, bölgesel denklemin dışına itilirken, İran gibi ülkelerin ise çok daha fazla ön plana çıkacağına dair güçlü emareler beliriyor.

Bölgesel ilişkilerde güç dengelerini belirlemede çok daha üst düzeyde rol oynamaya başlayan Kürtler, geleceğin stratejik güç dengelerini belirleyecek bir konuma gelmeye başladılar. Bu durum Ortadoğu'da haritaların yeniden çizilmesi anlamına gelecektir.

Türkiye'nin Suriye, Irak politikası çöktü. El Nusra ve IŞİD gibi İslamcı hareketlere çok aktif destek vermesi, Kobani merkezli Rojava'nın tasfiyesi için izlediği strateji başarısız kaldı. Böylelikle IŞİD'e karşı savaşta ön plana çıkan PYD-YPG gibi Rojava'nın politik ve askeri güçleri uluslararası alanda tanınır konuma gelirken, Türkiye çok daha fazla izole olmaya başladı.

Büyük Ortadoğu' stratejisi küresel savaşın stratejik merkezi olarak işlev görüyor. Uluslararası ve bölgesel güç dengelerinin tamamen yeniden şekillendiği bu coğrafyadaki çok yönlü gelişmelerin politik arka planını incelemek, alternatif stratejilerin oluşturulması bakımından da son derece önemlidir.

Vivo Yayınevi

Merkez Mahallesi Tayyareci Mehmet Ali Bey Sok. No:4/A İşyeri No:21
ŞİŞLİ/İSTANBUL

T: 0212 234 25 42
e-mail: info@vivoyayinevi.com
www.vivoyayinevi.com

ISBN: 978-605-69926-1-7

36 TL